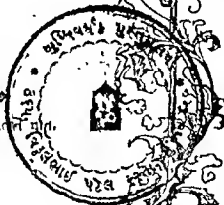

સીમા

કહે નૈપોલ્યન દેશને, કરવા આપાદાન; અરમ રીતકે એતકે, હો માતને માત.

પુસ્તક ૧૩ મુ.

જાનેવારીથી ડીસેમ્બર ૧૮૯૬ સુધી.

મુદ્રા ૮ ના

દકતર આગકારા ડાખાખાનાં મધે ડાઉકેલે.

અને ૧૮૯૬.

સાંકલી ઉં સ્ત્રી બોધના પુસ્તક ૧૪ માનું.

આંક ૧ લો—જાનેવારી સને ૧૮૬૯.

હુત થયેલા કુતરો—આખની કંગાઇ	૫૦
દુગધી વાસો	૫૦
મેનજીની કંડાલીતનું કુનીઆદારી કાઢાપણ	૫૦
માંદ—(ચીતર સાથે)	૫૦
વાર્કીંગ ગેસ ધ્યાને હસાવતી હવા	૫૦
જિપાન	૫૦
તાકી નામના એક ચીતરાની વાત—ચીકશક ઉપર નીચાલીએ ફાવીએ	૫૦
અફીમ	૫૦
પાદરી કંગાઇ	૫૦
મેહસતમાં વસનારા એક ફરેસતાની આંખે કુનીઆ માં ગુસાફરી—(ચીતર સાથે)	૫૦
સોંદ—(ચીતર સાથે)	૫૦
ગુપ્ત થયેલી ધ્યાદદાસતા	૫૦
આપ જાતે થયેલા પુરવીન પુરેયા	૫૦
છોકરાંઆની કેલવણી	૫૦
વેહવાઇને 'તાંહાં પાટો ભરી માછલી તથા કપરોટ ભરી' બહેલી	૫૦
પરચુટણ	૫૦
મરજીનાં ભય ધકી પરજીને ભજવા વીશે	૫૦

આંક ૨ નો—ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૬૯.

ધરમશાળા	૫૦
જિપાન	૫૦
સોમલ	૫૦
ઈંગલંડ દેશ ઉપર સપાનીઅરહોને હુમલો	૫૦
તરવાની કસરત	૫૦
સર ચારલસ ફારબસ બારોનેટ	૫૦
પદ્મશાહીનાં નવાં કપડાં	૫૦
એક ખોરતનો અપવાદ	૫૦
એમ્પીટી મુશાલીની નાશકારક અશર	૫૦
ઈશવી સને ૧૮૬૮ નું સંપૂર્ણ સુરજ ગરહણ (ચીતરો સાથે)	૫૦
શીરીનખાઈનો હાથનું દાનજી	૫૦
ઘડીઆલની જાણવાળેગ તવારીખ (ચીતર સાથે)	૫૦
જગડાંત	૫૦
પરચુટણ	૫૦
શાણપણ શીખવા વીશે—રોહરો	૫૦

આંક ૩ નો—માર્ચ સને ૧૮૬૯.

હુતખાત્રાની બેલાબેલ	૫૦
હવા	૫૦
એક ઉનડ ટાપુ	૫૦
વારડ બેકન	૫૦

ધરમશાળા	૫૦
જિપાન	૫૦
૧ હાંદુસતાન ઉપર ઈંગરેજોની ફતેહ	૫૦
૨ ખેરાક વીશે સાદી સહમત	૫૦
૩ અદેખા ભરથાર	૫૦
૪ નાટક—બેનત અને મનીજી	૫૦
૫ પરચુટણ	૫૦
૬ ઈશવરની સત્વતી ફરવા વીશે—(કવીતા)	૫૦

આંક ૪ થો—એપ્રિલ સને ૧૮૬૯.

હુતખાત્રાની બેલાબેલ	૫૦
૧૦ હાંદુસતાન ઉપર ઈંગરેજોની ફતેહ	૫૦
૧૧ ઈશવરનાં કામ તેનો દબદબો દેખાડે	૫૦
૧૨ પાણી	૫૦
૧૪ ધરમશાળા	૫૦
૧૫ જાન હામપડન	૫૦
૧૬ સમાઈ—એક સપનો	૫૦
૧૮ પાણીનો એક મોહાટો થોત	૫૦
૨૦ ને કાળી ખાખ—તે ઘણું થાય	૫૦
૨૦ પરચુટણ	૫૦
૨૧ ઈશવરને આલખવા વીશે—(કવીતા)	૫૦
૨૨ આંક ૫ થો—મેઈ સને ૧૮૬૯.	૫૦

ક'જુસનાં ફરમની કાઢાણી	૫૦
૨૩ નાહાનપણમાં પરણાવીયાધી ફેળવણીમાં થતી ખલલ	૫૦
૨૭ બેનઅરથનો મેહેતાલ	૫૦
૨૮ આપણી ફેર	૫૦
૨૯ મજબૂમાંથી મોહોત	૫૦
૩૦ ધરમશાળા	૫૦
૩૨ ઈલપટ અપવા ખીસર દેશ અને આફ્રીકાનાં રેતીના રણ—(ચીતર સાથે)	૫૦
૩૪ જાન લા	૫૦
૩૬ પરચુટણ	૫૦
૩૭ હરો ભજવા વીશે—(કવીતા)	૫૦

આંક ૬ થો—જુન સને ૧૮૬૯.

ક'જુસનાં ફરમની કાઢાણી	૫૦
૪૧ કુખી થવાના ઉપાય	૫૦
૪૨ જાન લા	૫૦
૪૩ "જિઆન આવ આરક" (ચીતર સાથે)	૫૦
૪૪ મોજાં	૫૦
આરજસતાનના થોડા અને તેમને વીશે અમતકારી	૫૦
ક વાતો	૫૦
૪૭ ધરમશાળા	૫૦
૪૮ હાંદુસતાન ઉપર ઈંગરેજોની ફતેહ	૫૦
૫૧ ખાંડ	૫૦

મેક પાદશાહાની ભયંકાર ચીતાર..	૧૩૦
રચુટણુ ..	૧૩૧
ગર ભાલેલા વરગની સીમિને સુમના, (ગરબી)	૧૩૨
પીંછાઈને મેકોલે ..	૧૩૨

આંક ૭ મો—જુલઈ સને ૧૮૬૯.

જીસના કરમની કાહાણી ..	૧૩૩
સીમિની ખુબચુરત ધવાની કોથેશ ..	૧૩૭
કેથરાઈન મેકોલે ..	૧૩૯
મેક બલતી સાચુનાં પેટમિની બલાપો ..	૧૪૦
જન લા ..	૧૪૨
કેથરાઈન જતી વેલાની સુલાકાત, (ચીતર સાથે)	૧૪૩
કેથરાઈન આઈલ અથવા ગીઆસનું તેલ વાપરવા	
માં સંભાવ ..	૧૪૪
ધરમશાયા ..	૧૪૫
કુવામાંનો ભુત ..	૧૪૭
મેક મેચુનાહ માતાપર જીવેલો બેવડો સેતમ ..	૧૪૯
મરધાનો નાચ ! ..	૧૫૧
પરચુટણુ ..	૧૫૨
સાસરે જતી વખતે શીખામણ—(ગીત) ..	૧૫૪

આંક ૮ મો—આગસ્ટ સને ૧૮૬૯.

જીસના કરમની કાહાણી ..	૧૫૫
મોટા લોકના ધરમાંથી ડાકટરો ખસતા કાંમિ નહીં ?	૧૬૦
હેરકા આઈ લોક ! ..	૧૬૧
રાન અથવા અકલ ..	૧૬૨
સી હચીનસન ..	૧૬૪
ક હાથથી ગેઈમો ! ..	૧૬૬
અશાળા ..	૧૬૮
નાખાઈ સાંજના સાસરે કેમ ગીઆં ! ..	૧૬૯
ન લા ..	૧૭૦
દનતા બાગમાં આદમ અને ઇવ—(ચીતર સાથે) ..	૧૭૨
હેલી લખમી કોણુ લે ! ..	૧૭૨
રચુટણુ ..	૧૭૪
ગતમાં સમજીને ચાલવા વીથે—(ગરબી) ..	૧૭૬

આંક ૯ મો—સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૬૯.

જીસના કરમની કાહાણી ..	૧૭૭
તરંજની રમત થોધી કાહાડનાર એક સી હતી ?	૧૮૧
નીન દેશની સીમિ ..	૧૮૩
માણસોને ધીકારનાર માણસ ..	૧૮૪
નગ રેલ—(ચીતર સાથે) ..	૧૮૭
સર્પારટન ઓરસો ..	૧૮૮
જન લા ..	૧૯૦
સોમલ ..	૧૯૨
વાંચવાની અગત ..	૧૯૪
ઉંઘમાં ગોલતાં સાત વરથે પકડાપકો પુની ..	૧૯૫
પરચુટણુ ..	૧૯૬
ધણી વીના બીજી કેણુ હોય ? (ગરબી) ..	૧૯૮

આંક ૧૦ મો—ઓક્ટોબર સને ૧૮૬૯.

કજીસના કરમની કાહાણી ..	૧૯૯
નોસારીનાં પારસીઓનાં મોહાલાની સફાઈ ..	૨૦૨
બધરી કેવી પસંદ કરવી ..	૨૦૪
સુમેજની નેહર ..	૨૦૬
સુનાખાઈ સવારનાં મહારિ કેમ ગીઆં !	૨૦૭
ધરબરના સુખીઆરો—(ચીતર સાથે) ..	૨૦૮
જનવરોની વાતો ..	૨૦૯
કરોલીઓ ..	૨૧૧
જન લા ..	૨૧૩
આન હરીસન ..	૨૧૫
જુલામગીરીમાં ફસેલી એક સી ..	૨૧૬
પરચુટણુ ..	૨૧૮
બરીટન દેશના આગલા વખતને એક નવાઈ સરખો	
રવથો—(ચિહ્ન) ..	૨૨૦

આંક ૧૧ મો—નવેમ્બર સને ૧૮૬૯.

કજીસના કરમની કાહાણી ..	૨૨૧
સીમિને લાયક સુમના ..	૨૨૪
૨૬ કજી નવું નધી ..	૨૨૬
આલપસનાં પરવતો ઉપરની એક સીની ખુસાફરી ..	૨૨૮
બરાહજી કનીઆ વીવાઈ ..	૨૨૯
શીખામણ રૂપી વારતાઓ ..	૨૩૧
સીખામણી શીખામણ ! ..	૨૩૨
ફરાનસીસ બરાઈન ..	૨૩૩
બધરી વેમીને કુતરો લાવીઓ ! ..	૨૩૪
હીફુસથાન ..	૨૩૬
વારડ વીલીઅમ રસલ—(ચીતર સાથે) ..	૨૩૮
જેરી તથા ..	૨૩૯
પરચુટણુ ..	૨૪૦
એક વાખામાં પડેલી નાર—(કવીતા) ..	૨૪૨

આંક ૧૨ મો—ડીસેમ્બર સને ૧૮૬૯.

સમનગ્રાનની વીધવા ..	૨૪૩
નોસારીનાં પારસીઓનાં ઘરોની એક મોટી એથ ..	૨૪૬
ધન નહીં મલીઈ પછુ ધાન તો મલીઈ—એક ઘરડો	
માણસે કરેલી વાત ..	૨૪૭
સુમેજની નેહર ઉઘાડવાની કીરીઆ ..	૨૫૦
ઘાતકી હીલને એક દેશી રાજ ..	૨૫૧
સુવીડન દેશમાં ભુત જન વગેરેનાં વેરેમો ..	૨૫૩
મે બલીરીની વાતચીત ..	૨૫૪
જન લા ..	૨૫૬
આલપસનાં પરવતો ઉપરની એક સીની ખુસાફરી ..	૨૫૮
મેસેડો અને તેની થોડી ..	૨૬૦
કેનવાસ ઉપર ભરત—(ચીતર સાથે) ..	૨૬૧
મીસીસ વરડસવરથ ..	૨૬૨
પરચુટણુ ..	૨૬૩
રૂડી નાર—(ગરબી) ..	૨૬૪

સ્ત્રીબોધ.

પ્રસાતક ૧૩ મું.

ભાગવારી ૧૮૬૯

આંક ૧ લેા.

ભુત થયેલા કુતરો—આંખની ઠગાઈ.

ગયા ડીસેમ્બરના હમારા આંકમાં એક ભુતમાખાની વાત હુમોએ વાંચનાર બાનુઓ આગલ રજુ કરી હતી જે ઉપરથી જો તેમની ખાતરી ન થાય કે ભુત સરખી બીજની પરૂવધીમાં હસતી નથી તે તેઓએ આ નીચે ટાંકેલા બીજે રૂવાલ વાંચવો. એ એક નામીયા ઇંગ્લેન્ડ વર્ષદની કલમથી લખાપડે છે અને તેના ઇતિહાસ ભરેલાં બીજાં લખાણે ઉપરથી સુતલગ શક રહેતો નથી કે તે ખનાવટથી ઉત્તો કીધેલા છે. મન ઉપર તનની અસર કેહેવી થાય છે તે નો ચીતાર ઉપલાન હુકીમે લખેલી ફરેલાં આમાંની બાબદ જો હુમે એક પાછલા અંકમાં આપી હતી તેમાંથી સરવેને પરમો ભવશે હશે. એવો રીતે મન ઉપર અસર થવાથી ઇયા આંખમાં કાંઈ કારણથી ફેરફાર થવાથી ભુતો ખાણસ ના દીઠામાં આવે છે. હવે ઉપલા તબીબની વાત આપણે સાંભળવે.

એકસકરડની મોટી મદરેસામાં ઉંચે દરજ્જેની કેળવણી પામેલા ઇંગ્લંડમાં એક પાદરી રહેતો હતો. તે મને ઘણો ચપલ હતો અને તેના સરખા થોડાનું ભુતમાખાની વાતોને ટુમચ કરનારા હતા. એક રાતે તે પુનમના આંદની પુરાતુમાં લેહર ભોગવતો ભોગવતો એક દલભાંયી પોતાને ઘર જતો હતો. પણ વાટમાં એકાએક તે ચોકેશે કારણ તેણે પોતાની પાછલ દોડવાથી હાંકતા એક કુતરાનો સાથ સાંભળ્યો. આસપાસ જોતાં કાંઈ લાભમ પડ્યું નહીં એથી તેણે ધીમાર કીધો કે કદાચ તેની કલપણ હશે અને મનમાં તેતો કાંઈ બીચાર લાવવા વગર પાછો પોતાના બીજા વીમારમાં ને વીમારમાં ચાલતો થયો. વધી પાછો પેણે સાદ આપવા લાગે અને વધી ફરીને જોયય તે પોતે સીવાયે ન જાઉં ઉપર બીજું કોઈ પરાણી હતું નહીં. તે નરા થોળ્યો પણ તેણે વીમાર કીધો કે હું જલદી જલદી ચાલું છું તેથી આજના હાંકવાનો સાદ આહારે કાણે પડતો હશે. વધી તે આગલ માલ્યો પણ કોઈ કુતરો તેની પુડ છોડતો નહીં હોય એમ તેને લાગ્યું. તરીછવાર તે ઉભી રહી આસપાસ જોવા લાગે. તે યંબ યંબ ઉગે, મો કોડું રેખાલે નુજ્યું અને પોતાની લાકડી જમીન ઉપર નિરપો અકાડતો અકાડતો આગલ માલ્યો. તરીસે ચાલી સ દગલાં ભર્યાં નહીં એટલામાં તે કુતરો તેના પગને અ

ડડીને દોડયો હોય એવું તેને લાગ્યું. તેણે ચોકીને નીચે જોયું અને તેની નજરે એક મોટો બહુ રંગનો કુતરો પડયો ! તેણે પોતાની આંખો સારીમેઠે ચાલી અને ફરી ફરી જોયું પણ તે તલેસમતી રંગનો કુતરો તેની પાસે હટ પકડી ઉભેલાન હતો. તે કુતરો એક વાહરડા સરખો કદમાં મો હોતો હતો અને તેની આંખો તેની સાંમે રગર રગર ચલકતી હતી. તેણે પોતાની લાકડી તે કુતરા ઉપર ઉંચકી પણ તેનું બદન હવાનું અને હળું હતું. તે લાકડી તેના બે કુકડા કરતી હતી પણ જોવી પાછી ઉંચકાતી કે તે છુટા ભાગે મલી જતા હતા, પાદરી ખાલે પીચે ઘણો ખીતાહાર હતો અને બદ પરેલથી તેને એવો દેખાવ દેખાયો હોય એમ માનવાને કારણ નથી. તે મનને ધીરજ આપવા લાગે કે શક્ય તેની આંખની ઠગાઈ, પણ જાહારે તેણે તે કુતરાને પોતાની પાસે મક્કમ ઉભેલા જોયો તાહારે તે જરા મનથી ડર્યો. આંખો મામશે જોઈ એક આમનીબસ તે તે લેવા જતો હતો તેમાં તે અહીં એકો. તે આંખ સીધીને અંદરે મોડે અને ધાંકે મીનીટ જ્યા પછી આ શાબર જોવા લાગે કે અંતે ભુતને ખેરવશે પણ તે જોઈને ઠસ યઈ ગયો કે પેણે બહુ કુતરો તેની મેડકની તલે અરડાઈને સુતેલો હતો. પાદરીએ જોયું કે વાટું એટલુંતો જાણું કે ભુતમાખા કોઈ બીજાનેથી દેખાપડે કે મહનેજ તેથી એક હોસો સામે મેલેલા હતો તેને કહ્યું કે "સાહેબ હું આશા રાખું કે આ કુતરાની તમને જરામી અડઅણ હશે નહીં." તે સખસ નીચે અને આસપાસ જોઈને ચોકીને માલ્યો કે "શું સાહેબ !" વધી બીજા આસપાસના શકલા એક અવાજે માલો ઉડ્યા કે "શું સાહેબ તમને કોઈ કુતરા વીરો માલ્યા ?" પાદરી અંદરથી ધુન થો હતો પણ જરા હસમો એટલે રાખી માલ્યો કે "નહીં, સાહેબ નહીં, માહારી ભુલ યઈ તે દરજ્જા કરવી હું ઉંચકો હતો તે એક સપનો જોઈ ઉડ્યો." શકલા અરખા હસવા લાગા, પણ બીમારો પાદરી ફરી આંખે નીચે લેટલા કુતરા તરફ જોતો હતો. તેની નજરમાં તે શું હોયો ફેરફાર થયો હશે તેના તે ખુબ ખેપાલ કરતો હતો. જાહારે ગાડી ઉભી તાહારે તે ઉતરયો અને તરત તેની પછવાડે પેણે બહુ કુતરો પણ કુડી પડ્યો. તે ઘર આવ્યો તાહારે પણ તેનો ચીતાર આવ્યો. ઘરની ખપટમાં તે કુતરાને જરા ભુલી ગયો પણ જોયો તે જતી બુજવી પલંગ ઉપર

માથું ઝુકે તેવો પેશા બહુ કુતરો તેના પગ આગલ નહીં હોતો. તે બેકરાર દેખાવા લાગે, અને તેનું બદન થઈ પડી ધુનવા લાગુ, તેથી તેની ઓરતે તેની તરબીએ તની પુષ્પરહ કીધી. તેની ઓરતને તેણે કાંઈ બાંહાનું કાઢાડી સમજાવી અને જેવી તે ઉંચમાં પડી તેવો તે ઉઠે ને ઓરડામાં માલવા લાગે. બીનીમાંથી માંદના કીચક પડતાં હતાં તેની રોશનીથી તેણે જોયું કે જેમ તે માલવો હોતો તેમ કુતરો પણ માલવો હોતો. પાદરીથી બીહીક તાને શ યદ શકી નહીં તેથી તે એક સપાટે પલંગ ઉપર ફરી ચાદર એાધી ધાસતીમાંના ધાસતીમાં ઉંચાઈ ગયો. બામ દારે ઉઠતાં તેણે કુતરાને જોયો નહીં તેથી પાદરીની ખાતરી થઈ કે તે સપનોજ કદાચ હશે. એક કલાક શુધી જાહારે તેણે કાઈન જોયું નહીં તાહારે તેણે પોતાની વાત પોતાની ઓરત આગલ કહી. તેની ઓરત યહી ધનરાવા લાગી કે તેનેના માથે માથું વાદલે અને પાદરી તેણીને હવે ગુરખમાં ખાવાની હસવા લાગે. પણ સાંને પાછો તેના વ કાદાર મીતરે દેખાવ કીધો અને એમ બે માર સાંજ શુધી તે એકાત બેસે તાહારે થયા કીધું. પાદરી માથુસના બાધાની વીદ્યા સારીપેઠે સમજતો હોતો પણ તેના બદનના કયા ભાગની ખામી આ લવા હતી તે તેનાથી શોધી કહડાઈ નહીં. એવા સમયમાં તેણે કલવા તબીબની સલાહ લીધી. તબીબે તેની આંખો ખુલ તપાસી પણ તેઓના મુતલગ ખામી માલમ પડી નહીં. પણ એટલું પુરાવ થયું કે તેની હોજારની હાલત ચોક્કસ થઈ બહી બગડી હતી અને તેથી પોરાક બરાબર પેઠી શકતો ન હતો. પણ ઉ પલીન જાતને આધાર તેને કેમ દેખાતો હોતો તે સવાલ નો નવાબ આપવો યહી કહ્યું, એટલું તે નહીં કે પાદરીની પામન શક્તીમાં ખામી પડવાથી તેના ભેગ ઉપર ચોક્કસ અસર થઈ હતી જેથી ઉપરો આધાર તેની નજર પડતો હતો.

આ હેવાલ વાંચીને એક ચરયા પતરીએ ઉપલા તબીબને એક કાગળ લખાવે જે ઉપની બાબત ઉપર વધારે અભવાલું નામેણે માટે હશે નીચે લખીએ છઈએ. માહારા પેઆરા સાહેબ—તહાજારો ભુત થયવા કુતરાની બાબત મેં યહી ઉત્તરબીથી વાંચીએ કારણ માહારી લંદગીમાં વીતેલા એક બનાવની તે મહને ઈઆદ આપેછે.

માહારા જીવાનીના બાહારમાં હું કીમીઉ શીખવા પુકે લાગે હોતો. માહારા ઓરડામાં માહારા થયાના હ થીપારો મેલમાં હતાં અને તેને જેમ અને તેમ ભપકર કર્યો હોતો. મુરનના કીરજને અંદર દાખલ થવા રેતો ન હતો, પણ એક દીવાને સીસીંગ ઉપર ઢાંગ્યો હોતો જે દીન રાત બળપા કરતો હોતો. માહારાં બારણાને તરજ કચો દી પેલી હતી અને અંદર એક ઘરડો પુરજ ને મહને એ લોભમાં કસાવનાર હોતો તે સીવાય બીજા કોઈને દાખલ નહીં કરવાને મેં પુરાતી નપતી રાખી હતી. હું માહારી તમામ મીલકતથી એ હુરા લખ પછવાડે પાપેમાલ થઈ ગયો. પણ હવે માહારી વાત તહમને કહું છું.

એક આવીતવારની સાંજે પાંચ કલાકે જડપથી માહારાં ખાનું ખાઈ હું માહારા કીમીઆ કરવાના ઓરડામાં હાથમાં બી લઈ દાખલ થયો જે ઓરડામાંથી અસરો

કલાક અંગાઉન હું ઉપલાં કારણસર ઉઠ્યો હોતો. પણ હા બલ થતાંન ધણીન અજાએબી અને ધભરાટી મેં જોયું કે એક કીકા મેહરાની ધરી ડોસી રાતો જાઓ પેહડી કમ રમાંથી વાંકી વધી ઉભીએ. એક લાકડીની ઉપર તેણીએ પેતાના એક હાથ ટકાવેલા હતા. માહારી અને તેણીની વચે એક ટેબલ હતી તે ઉપર મેં માહારી બતી મેલી અને તેણીને તેણીને પુછ્યું. મહને કાંઈ નવાબ પાછો વલયો નહી. મેં જામીન ઉપર પગ અકાડ્યો—ટેબલ ઉપર હાથ અકાડ્યો—ટેબલને ખુલ હીલવી—તેણીને ચોકાર મારી પુછ્યું—પણ શયલું ફાટ. તે નહીં હતી કે નહીં ચાલી. આગલ બરાડીની બાદલી અને પાછીના કુન્ને પડેલો હોતો તેના મેં તરત ઉપયોગ કરી હીમતને તાજ કીધી. હું વીચારવા લાગે કે કદાચ માહારી આંખમાંન કગાઈએ. આંખને મેં ચોલી ચોલી રાતી કીધી પણ પેલી ડોસી સાંખેન કરી કામ થઈ ઉભેલી હતી. હું હીમત ધરી તેણીની આગલ ગયો પણ તેના બદનમાંથી એક આરપાર ચાલી ગયો અને જાહારે હું ખુરસી ઉપર બેઠો તાહારે વચી તે માહારી સામેન આવી ઉભેલી હતી. હું ઉઠ્યો અને તે હટી ગઈ. મેં માહારો હાથ થપકીથી ઉચક્યો અને પેલી ડોસીએ ખી મ પાડતી હોય તેમ પોતાનાથી ઉચક્યો. જેમ હું માલ તો ગયો તેમ તે પાછો પગે હટી ગઈ અને અંતે વધી તેની અને મારી વચે ટેબલ આરી પડી. હું વધારે ઉચકેલો. પણ જાહારે તે ડોસી ટેબલની આરપાર થઈ માહારી સનખુખ આવી ઉભી તાહારે મહને ચકર આવી ગયા અને માહારી ખુરસીપર બેસી નહીં બેથપ થઈ ગયો. જાહારે હું ઉઠ્યો તાહારે ડોસી યુંન થઈ ગઈ હતી.

કીમીએ મેં એવો બનાવ જોયો નથી. મોઝા અનેઆ શીઓ જોઓ આકાડા મીજાનના હોયછે તેઓને વારેધીએ ભુતમામા ભેટ આપેછે. હું એક પુરવીન બેરોનટને ચાલ ખુલું જે પોતાના અભયાસ કરવાના ઓરડામાં કીમીએ ભુતમામાએને ભેપછે અને જાહારે તેઓ હાજર હોયછે તાહારે તેને ધણું જોન પડેછે.

હું છું પેપારા સાહેબ તહમારો વીસવાસુ સેવક.

૯.

ઉપલા બે હેવાસા ઉપરથી નેક બાનુઓ ખુરસીઓર કરો અને ધીરજથી વીમારો કે જોઓ તહમારી આગલ ભુતમામાને નજરે નજર મેપા એમ છાતીએ હાથ ઝુંકી વાત કરેછે તેઓની નજરમાં ઈપા બદનમાં શું ઉપર અભય કે રકારો ન થયા હશે ?

દુરગંધી વાસો.

ઈશવરે નાખની રચના કરીછે તેમાં પણ તે દાદગર કરીમના અપાર સાનની સાહલત મલેછે. નાકને માતર શોભા ખાતર તે સરજનારે બનાવયું નથી. તે તેની નેઓમાંની એક નેમછે. નાકથી હવા ફેરસાંમાં સેવાઈ તેમ પાછલ બાહાર કાઢી શકાયછે.

હવા વગર હંદગીનો આતશ બુભળ જાય છે અને ખરાબ હવાથી માણસને અનેક તરેહના દરદો કીતપન થાય છે. ચોખી અને ખાલેશ હવા શેશમાં લેવી એ ઊપર હંદગીના મુખય પાથે છે અને આપણા પેદા કરનારે આપણા નાકમાં એવી શક્તી મેલી છે કે ચોખી અને ખરાબ હવાને તે તરત પકડી પાડે છે. તરેહ વાર ચીજોમાંથી નીકળતા કુરગંધો વાસો હવામાં ચોચેર ફેલાઈ જાય છે અને તેમના અટકાવ કરવાને શોગ ય ઊપાયો રસાયણીઓએ પોતાની વીદ્યાના બલથી બહાર કરાય છે જે દરેક જાણુને પોતાની સુખાકારી માટે બાળવાને અગતય છે.

એવું અખતરા ઊપરથી માલમ પડ્યું છે કે જે હદ થંડીમાં મુલેલાં પરાંણીઓના બદન કોહાતાં નથી. દરૂપ તરશના દેશમાં ગોશ અને મછીને થંડીથી જ બચાવવામાં આવે છે. સાઈબીરીઆના કાશ્ચ ઊપર એક વખત એક મુલેલો હાથી માલમ પડ્યો હતો જે ના કદ તથા રૂપ ઊપરથી વીદ્યાનોએ કહ્યું કે અસલી જમાનામાં જે હાથીની જાત હતી તેમાંનો તે એક છે. એ હાથી બરશમાં કાઈ રહેવાથી કાહાડયા તાહારે એરથોતો તાજે લાગો હતો કે કુતરાઓ તરત તેને ખાઈ ગયા. ગરમી, બીણાસ અને હવાથી પદારથો કોહ છે અને ઊપલી તરણ અસરથી જે પદારથને કુર રાખયો હોયતો તે તાજેને તાજે રહી શકે છે. જાહરે એક પદારથને થંડીમાં રાખીએ છઈએ તાહારે તે ની ગરમી આપણે દુર કરીએ. છઈએ. જાહરે સુકવીએ છઈએ તાહારે તેનો બીણાસ દુર કરીએ છઈએ અને જાહરે ખાટલીમાં ભરી ચપટ ખંધ કરીએ છઈએ તાહારે હવાને દુર કરીએ છઈએ. ગોશને મીઠાંમાં આપીએ છઈએ તેની મતલબ એજ કે માસના આંધરાં પુરાઈ જવાથી તેમાં હવા લાગુ પડી શકતી નથી. વલી નીમખથી માંચના સાકા ખેંચાઈ જાય છે. અને તેથી આંધરાંમાંથી જે રસ હોય છે તે નીકળી જાય છે. રસાયણીઓ પરાંણીઓને બચાવવા દારૂનો અરક, સોમક, રસકુર અને બીજા વસ્તુઓ વાપડે છે, પણ જે પરાંણીઓ માણસના ખોરાકને માટે બચાવવાં હોય તેમાં કીપલી ચીજો મુતલબ આવી શકતી નથી.

તરતનો બરેલો કીયલો કુરગંધી વાસને દુર ક રહે; જે તેનો લુગો કરી સારી પેઈ કીર્ પદારથ ઊપર બચાવયો હોયતો થોડું શુધી તેને કોહાવા દેતો નથી

હવે કુરગંધી વાસ જે રીતે દુર કરી શકાય છે. એકતો એકે તેની હસતી એકદમ નાણુદ કરવી અને બીજોતો એકે એક મુગંધી વાસ સાથે તેને એવી રીતે મેલવી નાખવો કે તે નાખને અનગમતો ન પડે. પાછલી રીત થણીજ ખરાબ છે કારણ એકે નાખને બદળો લાગતી નથી તોયપણુ શેશમાંની અંદર ખરાબ હવાનો પેસારો થાય છે અને હંદગીને ખરાબ કરે છે. ખેહતર એકે પાછલી રીતથી એકદમ પરેહજ રેહુવું કે નાખને કુખ થયાથી તરત ખાલેશ હવા શોધવાની શરૂ પડે. ગટરનો કુરગંધી વાસ જાહાં નીકળતો હોય તાહાં અતરથી તર કીધેલો રૂમાલ નાખે લગાડી ઊભા હાથે તે નાખને ખુશ લાગે તોય પણ બદનમાં જેહર ફેલાય છે. તાહારે હવાની અંદરથી કુરગંધીની હસતી એકદમ ખતમ કરવી તેના ઊપાય કામે લગાડવા જોઈએ. ઊપર કહ્યા મુજબ કાશ્ચો એક ઊપયોગી પદારથ છે. કાશ્ચો જાણુ છાંદરો ઈયાને નાકાંથી ભરેલો હોવાથી તે ખરાબ હવા સુસી લઈ પોતામાં જમાવ કરે છે. બીજા કાશ્ચમાં એવી ખુખી છે કે જલદ વાસવાલી કીર્ પણ પદારથ સાથે મલી જઈ તેનો વાસ નાણુદ કરે છે. જે તરતના ખલેશ કાશ્ચનો લુગો પાંચ છ ચમચા ભરી ગટરના બો મારતાં પાંણીની એક પેંટમાં નાખયો હોય અને તે પાંણીને ખુખ હોલવયા પછી ગાલયું હોયતો વાસ તથા સવાદ તથા રંગ વગરનું તે નીકળશે. એજ પરમાંજે જે ગટરના પાંણીને બદલે પોરટવાઈન લીધો હોયતો પોરટવાઈનનો વાસ, સવાદ અને રંગ નાણુદ થશે. કાશ્ચની આવી ખુખીથી ડાકટર ઈસ્ટેનહાડીસ નામના એક વઈદે એક જાતનો ઊપયોગી ગુરખો બનાવયો છે. સોદવાટર બનાવવાના કારખાણમાં જે એ ગયાં હશે તેઓએ જોયું હશે કે સોદવાટરને સાંચામાંથી ખાટલીમાં ભરવા ખેડેલા મજુરો પોતાના મોઢાં ઊપર લોહાંના તારનો એક ગુરખો પેહડે છે. ડાકટર ઈસ્ટેનહાડીસનો ગુરખો કીપલીજ જાતનો છે પણ તે માત્ર નાક અને મોઢાંને જ ધોંડે છે. ગુરખાને અંદરથી કાશ્ચનું પડ આપેલું હોય છે. ગટર ખોડનારા લોકો બીજા ગંધીલી જોગે કાંમ કરનારા મજુરો એ ગુરખો પેહડકાથી પોતાની તંદરોસની જાલવી શકે છે. હાલ તેમના મોઢાંમાં જ્યા અગાડી કાશ્ચના પડમાંથી પસાર થઈ ખાલેશ થાય છે. મછીમાં પણ કાશ્ચ સરખો બચાવે છે.

વાની હીમત કરેછે. એવી રાણી કોણુ છે વાડ ? અલખતાં આપણી ચશ્મોને ઠંક આપનાર માહુતાખ ! અપાર પ્રુથુચરત માહુખાખતાર ! કે નેની નુરાંની આ ગલ શરવે પ્રુથુચરતી નાંહાંખી થાઈ જાયે, અને નાંહાં નાંહાં તે જાયેછે તાંહાં તાંહાં અજવાલું થઈ જાયે. તેણીની હુગુર શરવે પ્રુચીથી ઊભા રહેછે, તેણીને ખારે માસ નોવા લોડી આનુર હોયછે, અને તેણીનાં રાજમાં લોડીને મળ, પ્રુચી અને સંતોશ ઊપજેછે. પણ ચોરો તેણીને કહુવા દે. લુછાચો તેણીને ગાલો દે. શંસીગરો તેણીને સઘ ચતાવે છે. બદશેહીવાલાં હુવું વીચારે છે કે કીઆરે એ રૂપ સુંદરી પોતાના મેહલ તરફ પાછી ફરે કે હમો હમારાં કરખીન કાંચો કે ને બખવવા થોડોજ વખત રહે છે તે કરી લઈએ. પણ એક રખલતો અને પાકી ગએલો અને લુલો પડેલો ગરીબ મુશાફર તેહની ઊપર હજાર સદહજાર હુવા ગુનરેછે. સારા દાહુડાની મેહનતથી અને ઘરખારની જાળવથી કંસાલેલો તેણીને નોંઘ પ્રુચ પ્રુચ થઈ જાયે. રીચે ચહડેલો માણુસ તેણીને નોંઘ સરખાંદો થઈ જાયે અને એ બધામાં અતીચે મુખ અને આરામ ખરા પીઆરમાં લપસાઈલાં એક નોંધાને મલે. તારે હુવી બખતાવર રાણીની રઈએત પવા કોણુ આંચકો ખારે ? હુવી પુતલીને પુજવા કોણુ ના પાડે ? એ રાણી હુવી તો ખાહોશ છે કે પોતાના નાજ અને નખરાંથી શરવે લોડીના દીલ હરણુ કરી મેંછે અને શરવે ઊપર પોતાની મરજમાં આવે તેહવી અશર કરેછે અને પોતાને મન પસંદ અખતીઆર ચલાવેછે. લવજત ઈઆ લવ વગરની એ ગરવે પદારથો ઊપર એ રાણી છકમાઈ ભોગવો શકે.

એ રાણી પેહલી અશરતો પાંણી ઊપર કરેછે. ને દરીઆવ પોતાના આશમાન સાથ જઈ લાગતાં એ જાણો ઊપર મગરૂર રહી પ્રુનખાર આંખે સઘ પોકા રેછે, તેજ જારી દરીઆવને જો એ પુતલી ચાહેછતો નરમ અને કાંઈખી હીલચાલ વગરનો કરી નાખે. એ વતરોગે એ ચાંદ હુગરો તહુરના કુનીઆમાં ફેર શર કરી નાખે. એથીજ કરી લાલપાલામાં ચલવન કરતો રસ ફરે. એથીજ કરી અનાજનો પાક સરસ લીતરે. એ જારે ખીરાજે તારે એનીજ હુગુર આ બલ ખોહાલ લાકડાંના અહુડો સોપવામાં, ઊગારવામાં

અને કાપવામાં આવે. એણીનાજ ઊપરીપણુ હાંધ કાપણી થાયે. વલી આપણુ શરવેનો વીચાર હુવો છે કે માણુસોના દરદોનો સરદાર ઇઆને તેઓને પેદા કરનાર અને તારાજ કરનાર એ માહુતાખ છે. દરએક દરદીના ઓરડામાં ચાંદ રાણી રાજ ચલાવે. એ હુજ નહી પણ માણુસોની અકલ ખાને વખતે એણીની ફરમાખરદાર થાઈ રહેછે અને એથીજ માણુસો પોતાની સુધ પ્રુખ ખોઈ દે.

લાશીંગ ગેસ ઇઆને હસાવતી હવા.

રસાએન શાસતરની અમુકીઅ મદદથી કરીને તહુરવાર ઊપચોગો અને ચમતકારીક ચીજો આપણુને જાહુર યાદ છે. ને વસતુઓ હુગરો વરસં સુધી પ્રુપત પડી રહેલી હતી તે ચોહાધી કાહકવામાં આવીછે અને ને નવી નવી રમુલ ચીજો ખનાવીઆમાં આવેછે તેમાંની ચોહાડી મેહનતથી ખનેલી પણ અતી રમુલ પદારથ "હસાવતી" હવા છે. ને પરમાંણે નાઈ રોજન એકસોજન તથા ખીલ ઘણીક હવા ખુદરતી ખનેલીછે તેમ લાશીંગ ગેસ ખનેલી નથી; પણ એ ગેસ એકસોજન અને નાઈરોજન એ ખંનેની મેલવણીથી મેહનત સાથ ખનાવીઆમાં આવીછે. ઊના પાંણીની મદદથી એ હવા એકડી કરવામાં આવેછ, કાં એક પંદુ પાંણી એ હવાને ઘણીજ જહુડપથી સોસી લે. વલી જે તરણુ દાહુડા કરતાં વધારે વખત સુધી એ હવા રહી શકતી નથી, અને એને ખનાવતાં નજ દીક અરથો દાહુડો ભાગે. પણ ને રમુજ એ હવા આપણુને આવેછે તેહની નજીક એકસી મેહનત કુચ નથી. એ હવાને એક પક્ષીની પતલી ચાંમુડીની કાંઠામાં લરી માણુસોને પાવામાં આવેછ અને એ પીધેલ થી પીનારના મન ઊપર ઘણી પ્રુચ અશર યાયે. 'વ' ઇંદ એમ કહે છે કે એ પીધાથી માણુસો પોતાની ખરી ખાસીએત અને ખુદરતી સવભાવ દેખાડી દે. પીનાર ઘણી ખાને વખતે હાંછે, રહે, મારામારી કરે. ચોહાંમાંથી મરજ પડે તે ખકે છે લવે છે અને તહુરવાર ચાલા ખતાવે; અને એવી વખતે ને રમુજ મલે છે તે હાંધલ કરવાને એક ચારી તક હમને મલી હતી. આ સરે તરણુ ચાર વરસ થયાં કકર લરોડે એકસીજન સરખ તેમજ ગરોડ કાલેજના વીદીઆરથીઆને એક

દાહ્ય છે એક કારી ઊપલી હવાથી ઊપજતી રહેજી ક
રી ખતાવી હતી. એ વખતે સર-જી મરેદલની હાસ
પીટલમાં એક અગતના દરદની તપાસ થનાર હતી તે
માટે મુંઝવેના ઘણા દેશી તથા ઇંગ્લેન્ડ વર્ષે સાથે
મલીઆ હતા, તેઓ પણ આજે હસતી હવાના અખ
તરા નેવા ગરંટ કાલેજના હાલમાં આવી ઊભા. પે
હેલાંતો ઊપલી હવા પીવાને માટે નજીક પચાસ વી
દીઆરથીજો ત્રણઆર થયા; પણ બધાને તે હવા પુરી
નહી પડે માટે સોરતીની માફક ચીકી કાઢાડી માતર
દશ જણને પસંદ કીધા. પેહેલા પીનારો એકશીનસટન
કાલેજનો એક શીરંગી વીદીઆરથી હતો. ઊપલી હ
વા જેવી તેહને માફકસર પાઈ ડાકટર જીરોડે હવાની
કોઠલી તેહના મોઢામાંથી કાઢાડી તેવોજ તે નાચવા
મંડી ગીઓ અને નાંજો પાસે એક પીઆનો હોય તે
મ હાથ દેકી ગાવા મંડી ગીઓ, એ જોઈ સરવે જો
નારાઓને ભારી ખુસી ઊપજી. એકની અશર નરમ
પડી એટલે એક બીજા હાંદુને તે પાઈ. એ હવાનો કાં
ઈખી સુખી વાસ ઈઆ સવાદ હોતો નથી તોખી પી
તી વખતે ઘણી લેહજત આપે છે એથી કરીને તેણે તે
કોઠલી મોઢામાંથી કાઢાડી નહી. અંતે જોર જુલમથી
તેહના મોઢામાંથી કાઢાડવી પડી કાંચેક મોકસ હદ
સુધી પીધેથી એ હવા માફક આવે છે, પણ તે ઊપરાંત
તેહની ઘેરશએક ભરેલી અસર થાય છે. જેવી કોઠલી
તેહના મોઢામાંથી કાઢાડી તેવોજ તે પોતાની પાઘડી
નાખી દઈ ખાલની ચોટલી વીખરી નાખી ધુંડવા મં
દી ગીઓ. એ જોઈ સરવે લોકો કલેજ પકડી પક
ડી હથવા લાગા. પીનાર ઘણીઓની હાવી રજેતી
જોયાથી જે દશને મુંડી કાઢાડીઆ હતા તે નાહસવા
લાગા, અને છુપા ભરાઈ ખેસી પીવા ના પાડી કે રજો
જોઆની રજેતી થાય. એ હવાની અશર હેવી છે કે
આપણે કહેવાં કહેવાં ચેરાં લેલાં કાઢાડીએજ એવું આપ
ણે સારી પેઠે સમજાએજ પણ તેમ કરવાથી આપણે અ
ટકતા નથી. આપણે નાંજીએજ કે આપણે ખેધરક હ
શીએ છઈએ પણ તેમ કરવા વતરોગ રહેવાનું નથી.
થોડો વખત જવા પછી એક બીજા વીદીઆરથીની વા
રણ આવી. લોકોને તે હસતો હતો પેણ હવે બધા
તેહને હસશે હવા વીચારથી તે ગભરાવા લાગે, પણ સા
રાં નશીએ પેલી કોઠલી ખાલી થવા આવી હતી તેથી
થોડીક હવા જે રહેલી હતી તે તેહને પુરી પડી નહી,

અને તેહની પુરતી અશર તેહના ઊપર ન થવાથી તે
કહેવા લાગે કે કાંઈએ મહુને અરધી ઊંઘમાંથી ઊઠાડી
જો હોય એવી રીતે માહુરું માંધું દુખે છે. ખી
જ ઘણીક અંમત મલીઆ પછી અંતે એક પારંસી
વીદીઆરથીને તે પાવામાં આવી. તે સારી રીતે
ઘણીજ ખુસીથી પીવા લાગે અને તાહુર પછી આ
સતે રહી આસપાસ જોઈ દગલાની મોઢે ચહડાવા લા
ગે. લોકો જે ભીડમાં ઉભાં રહી જોજી મારતાં હતાં
તેઓ હેવું વીચારવા લાગા કે આજે છેલા માણસથી
વધારે જોજી મકરો પણ જરા વારમાં ઘણાજ જોસથી
તે સરવે ઊપર દોડવા લાગે, અને સરવેને મુકી દઈ
બધા હાંદુઓને મારવા લાગે. કોઈની પાગરી ઊરા
ડી નાખી, કોઈનું પોતીકી જોડી નાંખી, અને કોઈની
છમલી શાડી નાંખી, અને એક ઘેરાએલા વાઘની મા
ફક એનીચેરથી પેલીચેર એટલાતો નેરથી દોડવા લા
ગે કે જરાવારમાં ગરંટ કાલેજનો નીચલો હાલ જે
ભરાઈ ગયેલો હતો તે તદન ખાલી થાઈ ગીઓ. અં
તે જહુનુનમાં ડાકટર જીરોડે ઊપર મુંડી ચહડાવી તે
દોડીઓ પણ તેવામાં દેકર લાગવાથી જનીન ઊપર
પડીઓ. સરવે ડાકટરો ગભરાઈ તેહની આગલ દો
ડી આવીઆ; અને છેરાએલા વાઘને નરમ પડેલો જો
ઈ બધા નાહાંડેલા પાછા એકઠા થયા. પેલા વીદી
આરથીએ પોતાની સુધીમાં આવી સરવે લોકોમાં પો
તાની હાવી હાલત જોઈ તેથી તે ઘણોજ સરમાગો
અને જે જરાવાર અગાધી એક વાઘ જેવો હતો તે
હાલ જેંઠાની માફક ગરીબ થાઈ પોતાના દોસતોમાં
ભરાઈ બેઠો. એટલાં બીઆન ઊપરથી જોવું શહે
હુણે કે કહેવી તહાંની અશર સરવે ઊપર એ હવા
કરી શકે છે. એ હવાનો મુખીઅ ગુણ એ છે કે માં
જુસનું લોહી તાગું કરે છે, તથા તેમાં ઊમેરો કરી ઘ
ણા જોસમાં ફેરવે છે. ઘણાક વખણાએલા વર્ષે
ધારેજ કે કોલેસની વખતે એ એક ઘણો અગતનો કી
યાપ થાઈ પડે. એ હવા જે લોહી પાણી જેવું થઈ
ગીકી હોય છે તેહને પાછું લોહીના આકારમાં લાવી મા
જુસને નવી શક્તી આપે છે, પણ એ હવા કોલેસ વા
હુ માણસ પાધરી રીતે પીવું નથી. તે છતાં એ હ
વા સેહેલાઈથી બની શકતી નથી અને લાંમખી મુદ
ત સુધી રહી શકતી નથી.

જીવન.

એશીઆખંડના નકશા તરફ નેકાહ કરતાં ચીન કે શની ઉત્તરે આવેલાં તોરતારી, દેશની પુરવે જાપાનના રાષ્ટ્ર એ નમર પડેછે. જાપાન ખાલ ચીની ખાલ 'અપન કુમો' એ ઉપરથી નીકળેલો જોના અંશ સુશનું રાજ એવો થાય છે. જાપાન ઘણા નાના નાના રાષ્ટ્રોથી બનેલું છે પણ તેમાનું સરવેથી વ્યગતનું અને મોટું રાષ્ટ્ર 'નીપોન' છે. નીપોન આસરે ૯૦૦ માઈલ લાંબું અને ૧૦૦ માઈલ પે. હાલ છે. ઇંગ્લંડ અને ઇસપ્રાટલંડથી જાહારે તે મોટું ગણાય છે તાહારે આપણી નાની મુખ્યથી તે કેટલું મોટું હશે ? નીપોનની દખ્ખણી કીલ્સી ઉપર આવેલું છે અને ઉતરે ઇશ્મસોછે. જાપાનના રાષ્ટ્રોથી જાપાન બનેલું છે તેની સંખ્યા હજાર ઉપરની ગણાય છે. એ રાષ્ટ્રોમાંના કેટલાંકે તમામ અડકના અને તે સખબધી વનસપતી વગરના છે, પણ કેટલાંકે ઘણાજ રસાલ છે. એ રાષ્ટ્રોમાંના કો સદા તરફ પાણીની તાન અને દામણા વુકાનો વારેયડીયે થાય છે જેથી તે કોસદાને વાહાણ વાંઘાએ ઘણી દેહેસતંથી ખેડેછે. યુરપમાં એ રાષ્ટ્રોનું જોલું પેહેલું રાજ આપણું તે વખણાયેલા મુસાફર મારકોપેલો હતા. એક મુસાફર એવું કહેછે કે ખુદરે જાપાનના કોસદાએ ધાસતી ભરેલા કરપાથી અને તમામ માણસની હાનતો પુરી પાડનારી વસતુએને તાંહાં પેદા કરપાથી જાપાનને ગોળા આપણી કુન થાંધી એક તદન હેલામિદી કુનમાં બનાવીછે.

જાપાનની લાગ સાથારજી રીતે મોલીએતો નાદર છે. તેના દખ્ખણી ભાગ ઇંગ્લંડને એ બાબદમાં મલતો આપે છે. જીવાઈ અને આંગ્રસદ પાકા વરસાદની રૂઠે પણ બારે માસ વરસાદના ખપતાં પડ્યા કરેછે. જાનેવારી અને ડીસેમ્બરમાં જાપાન હીમથી ધંકાઈ જાય છે અને કોઈ વખતે બરફ પણ પડેછે. હુનાલામાં દહાડામાં ઘણી ગરમી પડેછે પણ નવદીક દરપાની મુખીને લીધે રાતના શીતલ લે હુકી નીકળે.

નીશાનનું પામેતખત જોયે શેર છે. એ શેરમાં કુ સી નામે એક મોટો પાહાડ છે જે આગલ બલતો પાહાડ હતો. નીપોનના ઉતર ભાગમાં કેટલાંકે બલતો પાહાડ હજી જીવી હસતીમાં છે. કોઈ બીજાં દેશમાં જાપાનમાં વા રેહડીએ થાય તેવા નાચકારક કરતીકંપ થતા ન હોય. ૧૫૮૬ માં જોયે શેરમાં કરતીકંપના આંચકા ૪૦ રીવરા મુખી ર હુપા હતા જેથી શઘલું શેર પામેખાલ થઈ ગયું હતું અને તે બે લાખ માણસ મરણ પામ્યા હતાં. ૧૭૮૩ માં એક પાહાડ કાટવાથી ૨૦ ગામડાંઓના સમુદ્રો નાશ થયો હતો. ૧૮૫૫ માં પાછો જોયે શેરમાં એક કરતીકંપના આંચકો લાગ્યો હતો જેથી દસ હજાર ઘર, ૫૪ દેહેડાં અને ૩૦૦૦૦ માણસોના નાશ થયો હતો.

જાપાનમાં નદીઓએ પણ તેમો વાહાણ ખેડવા લા પક નથી.

જાપાનના થોડા વધમાં દુકા પણ હાડે મનજીત હોય છે. જાપાનીસ લોકો થોડાં મેદાને ખાતા નથી તેથી એ પ રાષ્ટ્રોમાંના તપાંહાં થોડીજ સંખ્યા જોવામાં આવેછે. કુક રો તેમો સંખ્યાબંધ પાસે કારણ તેમના ચીન સાથે વેપા

ર આવેછે. બાલાંબીહાં, કોહાંધાં, વાંદરા, હરણ, અને સસા જંગલી અવસથામાં દીકામાં આવેછે. ઉંદર તપાંહાં ઘરેઘર નમર પડેછે કારણ જાપાનીસ લોકો તેમને પાલેછે. જંગલી હંસ, બતક અને મુરઘી પણ તપાંહાં હોય છે. તાંહાંમાં નંદી નાલાંમાં પુશકલ મછી મલેછે જે જાપાનીસોના મુલ્ય યો શકે. જાપાનીસો ઘણી હીમતથી મછી પકડવા દરપા ખેડેછે. કોઈમી જાતની મછી તેઓને સવાદ આવેછે. મ ગરની ઘણ પુક પકડવા જાપાનીસો ડરતા નથી. મોરત અને મરઘો મછાં તરનારાં હોય છે અને મોરતો પાણીમાં કુબકી મારી સીપની મછી કાંકા ઉપર પકડેછે.

જાપાનીસો કદે મધ્યમ, બાધે મનજીત, અને મનથી મધ્યશક લોકો છે. તેઓની આંખો નાની પણ ખાંતામાં મલો મલો હોય છે. તેઓના માથાં મોટાં, મોટાં દુકી અને માંલ કાલા શીઠાં હોય છે. તેઓના નાખ જાંઠાં અને દુકાં છતાં ચીનાઓના અપડાં નાખ સરખાં બદલુરત લા મતાં નથી. મોરતો પણ મુખ્યત્વે હોય છે અને મહડતે વાલેના લોકોની આંખડીના રંગ મુરોપીઓના સરખા સ કેદ હોય છે. પંજેલો મોરતો દાંતને કાલા રંગે છે. મી નીમો ઉપર અથવા મહમદીઅન મોરતો ઉપર જંગ બંદી છે તેમ જાપાનીસ મોરતો ઉપર નથી. કુવારી કનયાઓ ઉપર જરા આંકસણે પણ પરલોલી મોરતો યુરપની મોરતો જેટલું છુટાપણું ભાગવે છે. તેમો મરઘો સાથે ખાના પી નામાં અને ફરવા હરવામાં પુર છુટી સીમેલ થાય છે. કા રાની નમરમાં તેમો મરઘી ઉતરતાં કારણ તેમોથી જ મીનનું માલેકપણું ફરાવી શકાય નહીં છતાં ઇનસાફની દ રખારમાં સામથી પણ અપાઈ શકાય નહીં.

જાપાનીસ લોકો મીનાઓને પીકારે છે અને તેમની સાથે પોતાના મુકાબલો કરેલા એ વ્યવમાન મળેછે. મી નાઓની અને જાપાનીસોની ભાશામાં ઘણો ફેર છે જેથી મીનાઓએ જાપાન વસાવયું એવું જોવાનું મતલે તેને દે કો મલતો નથી.

જાપાનની વસતોના બરાબર અંડસરો કોઈએ કાહાડે નથી. પણ જુદા જુદાં મુસાફરોથી જે અટકલ થઈ છે તે ઉપરથી માલમ પડે છે જાપાનમાં ખેડ વસતો છે.

જાપાનીસ લોકો ઘણા ઉધોગી છે. ઘડું, ચોખ્ખા, બા નરી, જવ, મકાઈપુકા, પપેડા, સલગમ, ગાંબર, કોબી, સુદા, સાલીદ, દોધી, તરબુજ, કાકડી, લીજી, પીમ, અંજીર, પુર, અને એ વતરોજે બીજો એવો તેમો ઘણી વ્યછી રીતે ઉંચા ડી શકેછે. કાફી, માહા, અને તંબાકું પણ પાકવવામાં આવેછે. ઉતર રાષ્ટ્રોમાં રૂ અને સણ ઉગે. સેડુંતુર ના ઝાડ પણ રેસનના કીડ સાથે ઉગાડેછે. લાકડું તપાં હાં ઘણું કમતર છે અને ઝાડને સરકારના હુકમ વગર કાપ વાની સખત બંદી છે.

જાપાનીસો રૂના વસતર બનાવેછે પણ હીંડુઓના જેવી કારીગરી અને કલા તેમનામાં જોવામાં આવતી ન થી. કોડીકાનની કેટલાંકો એવીતો તારીફ કરે છે કે મી નાઓની ઉપર જાપાનીસોને સરસાઈ આવેછે. કાચ પણ તેમો બનાવેછે પણ હજીર ખાતરી ભરેલી રીતે નહીં. જાપાનીસો સેડુંતુરના ઝાડની છાલમાંથી કાગલ બનાવેછે. જાપાનીસો આંધ્રમાં ઉપર ધવાન આપતા નથી કારણ કે

તકિની પત્ની ધાસતીથી જન્મ અને તેમ તેઓ સસતાં થઈ આંધે.

નિપાતીસ લોકો માહોમાહે પુસકલ વેપાર કરેછે, અને વેપાર મલાવવા માટે તેઓ પાસે સુધરેલાં હુધીયારોછે. તેઓ સુંના અને રૂપાના સીકકા વાપરેછે અને હુંડીથી પણ વહીવટ કરેછે. થોડાંક વરસની અગાઉ નિપાતના દેસાવર ખાતેનો વેપાર ચીનાઓ અને વલ્લ્હાઓ સાથેનું હતું. એઓ સાથે પણ ઘણાજ દુકરો વેપાર હતા. ૧૫૪૨ મા તેઓએ ફીરંગીઓ સાથે વેપાર ઉઠાડ્યો પણ ૧૬૫૩ પછી તેમની સામે બંદી ધર્ય અને કેટલાંકને પોરટુગીસોને વલ્લ્હા લોકોની ઉશ્કેરેનીથી મારી નખાવવા. ઈંગ્લંડ અને અમેરિકા સાથે થોડાં વરસ થયાં વેપારનાં કોલ થ પાછે પણ હજી થુધી જેવો નિપાત સરખાં તવંગર દેશ સાથે વેપાર મોકલો થયો નહોતો તેવો થયો નથી.

નિપાતના રાજાની સતા પુર આપમુદ્દ. આગલ એક ધરમચુરને રાજા અપારેક નેમવામાં આવતો હતો જેને 'દાઈરી' કહેતા પણ પાછલથી દાઈરીની હુકમત એક ભરેમંદ સરદારે છોડવી લીધી; અને દાઈરીની હુકમત માત્ર નામની રાખી. દાઈરી પછી થપલા રાજા 'કુમો સામા' ને નામથી ઓલખાવે. 'દાઈરી' ને થોડું દેશ આપવામાં આવ્યું છે જેમાંથી તે પોતાનું ગુજરાન કરેછે. પણ 'કુમો સામા' નિપાતના ગુપ્ત થોડર જેદમાં વસેછે. એ રીતે નિપાતમાં બે સાનશાહ ગણાયે. રાનપાટમાં દાઈરીનો ગુતલગ લાગ નથી. દાઈરી મોટો ધરમચુર ગણાય છે અને તેણે આજે પહેડેલાં કપડાંને કાલે નાશ કરવામાં આવેછે કે તેના પત્નીતર લુગડાં કોઈને હાથ જાય નહીં. વલ્લ્હા 'કુમો સામા' ના હાથ તરે જુદા જુદા નાના રાજાઓ પોતપોતાની જગા ઉપર ખંડણી આપી હાકમી લોગવે છે. એ હાકમોને છ મહીના પોતાના કુટુંબ સહીત નેરામાં રહેવું પડેછે અને છ મહીના પોતાના કુટુંબને જામીનગીરી દાખલ મેલી પોતપોતાની જગાએ વસવાનો હુકમ મળેછે. નિપાતીસો ચીનાઓની માફક ભુધ ધરમ પાછેછે પણ તેઓમાં બીનસીક કરી એક દોલોછે નિપાત બીજા ઘણાં જાઓને માણેછે.

તાશી નામના એક ચીતારાની વાત—શીકશક ઉપર નીશાલીઓ પ્રાવીઓ.

ઈસવી સને ૧૮ મી સદીમાં ઈસાલી દેશ મધે તાશી નામનો એક વખણાએલો ચીતારો રહેતો હતો. એ ચીતારાની વખણા એટલીતો ચંચલઈ ગઈ હતી કે ચારાં ચારાં માણેલો તેહના હાથ તલે સીખાજી થઈ તે હતાજ ધરમાં રહેના હતા. એ ચીતારાને હવે તમે પડી હતી કે જારે રાત લાંબી હોય તારે પાછલી રાતના ઊંઘમાંથી બીડી પોતાને કાંચે લાગવું. તે પોતે એખલો કાંચે વસગનો, એટલુંજ નહીં, પણ પોતાના નીશાલીઓ

જોને પણ ઊંઘમાંથી બિડાડીને કાંચ કરાવવાની શરજ પાડતો. હવે બનીગી કે "ખોનો માઈકો" નામનો એક શખસ તાશીના હાથ તલે શીખવા રહીઓ. એને ૫ સંદ નહીં હતું કે તેહની ખીડી ઊંઘમાંથી તેહનો શીખ શક બિડાડે. એનો અટકાવ કરવાને માટે તેણે એક તાલ ચોટાઈ કાઢાડી. તાશી અને જરા વેરુમી હતા અને ભુત પલીદી વીરે સેહલાઈથી માણતો હતો. ખોનો માઈકોએ નજદીક વીરો દારા ભમરા એકક કીધા અને દરજેકના બરદા ઉપર મીનની નોત મુકી તે સલગાવી અને તાશીના સુવાના ઓરકમાં એક શરૂ હતી તે વાતે જેવો પાછલી રાતના તાશી બીડીઓ તેવાજ પેલા ભમરાએ એકપછી એક છોડી મુકીઆ. આજે બિડતી ખતી નોઈ તાશી ઘણાજ ભમરાઓ અને હીલ ચાલ વગર પડી રહ્યો, પણ સહવાર ઊગતાંજ તે ખોનો માઈકો ના ખીંછના આગલ દોડી ગીઓ અને તેહને પુછવા લાગો કે તેંખી આજે રાતના ભુત નેવો કે ? ખોનો માઈકો કાંઈ જાણતો નહીં હોય તેમ વાત ઉડાવા લાગો અને ખોલીઓ કે આજે તમે મહને જલદી કેમ નહીં બિડાડીઓ ? તાશી કહેવા લાગો કે આજે ચીતારવામાં માહાડું થીઆન નહીં હતું પણ ભુતોથી હું તદન ભયભીત થઈ ગીઓ હતો. એ દેડાવ કીધોછ કે વધુવાર આજે પલી દોના મકાનમાં નહીં રહેવું. ખીજી રાતના પણ ખોનો માઈકોએ એજ મુકતી લગાડી અને તરણ ભમરાઓને તાશીના ઓરકમાં છોડી મુકીઆ. આજે વખતેખી તાશી ઘણાજ ખીંછો અને જેવી સવાર પડી કે ઘેર છોડી જતો રહીઓ. ખોનો માઈકોને આવા બનાવમાં ઘણી ગમત મળતી હતી. તે પોતાના શેકને ઘણીક રીતે સમજાવી પાછો ઘેર તેડી લાવીઓ અને તેહને સમજાવીગી કે તું જે ચીતારો રાતના પાડેછે તેથી જે દેવો અને ભુતો હવેમાં રાતના પાહાર શરવા નીકલેછે તેઓ ને ભારી અડચણ થાયેછે માટે તું પાછલી રાતના બિડવાનું મુકીદ અને સહવારનાજ ચીતારવાનું સહરૂ કર. ખીચારા તાશીના મનમાં વેહેમનોજ વીચાર પેવણ થયો હતો તેથી પેલા કમારા નીશાલીઆનું કહીગી તરત માંની દેડાવ કીધો કે હવે પાછલી રાતના બિડવું નહીં અને ખીજાઓને બિડાડવુંખી નહીં.

અશ્રીમ.

દુખને મચડવાને અને નીંદને આંખવાને માટે અશલી જમાંનાથી શરદે ખશખશના ગુણ આશકા રા પચોલાછે. ઇંગરેલમાં ખશખશને “પોપી” અને લેડીન ભાશામાં “પાપાવર” કહેછે; જે શખલે ખશખશને એ કારણશર આપવામાં આવ્યા કે નાહના છો કરાંચાને શુવાડવા માટે તેમની “પાપા” ઈઆ ચોટીમાં ખશખશ લેલવામાં આવતી હતી. પણ ખશખશને જે જડ થયેલો રશ તેનો હલ જમાંનામાં ખોડાલો ઊપયોગ અને ગેરઊપયોગ થાયછે. એ જડ રશને ઈરાનીઓ “અશીકાન” અને આરબો “અશીકીમ” નામોથી ઓલખેછે. એ શખલો ઊપરથી આપણાં ભોલ અશ્રીમ અને ઇંગરેલ ભોલ “ઓપીપમ” નીકલેલોછે.

ખશખશના ઝાડની શલ વરશ ઘાડડે આવેછે. તેની સીધી ડાહલીઓ ૩ થી ૪ ફીટ ઊંચી ઊગેછે. ખશખશનો શરદે દુધ જેવો રશ તેને ૨૪ કલાક સુકવવાથી અશ્રીમ બનેછે. અશ્રીમ છુરા રંગનું હોયછે. તેનો વાશ ઘણો જલદ અને અનગમતોછે અને શવાદે ઘણું કઠુ અને ઊખકો લાવે હોયછે. એશીઆ ખંડના તુરકી, ઈરાન અને હિંદુસ્તાન એ દેશમાં અશ્રીમ મલી શકેછે.

અશ્રીમના તરણ રીતે ઊપયોગ કરવામાં આવેછે. અશ્રીમની ગોલી ખનાવી ખાધામાં આવેછે ઈઆ અરક કાહડી પીધામાં આવેછે ઈઆ તંબાકુની માંશક ખીડીમાં તેની ઘુંઘ લીધામાં આવેછે. લાડેનમ જેને આપણા લોકો “લાજલમ” કહેછે તે અશ્રીમનો અરક છે. પેહલી રીત તુરકી અને ઈરાનના મહમદનોમાં, ખીલ પુરપના ખરીસડીઓમાં, અને તરીલ ચીનાઓમાં આવેજેછે. ચીનાઓ કેમ અશ્રીમના ગુરુગુરા ચહુ ઘ્રવેછે અને તેમાંથી કેટલાં માઠાં પરીનામ ઊપજેછે તેનો હવાલ હમે ગએ શાલ ચીનાઓના ચંદુલખાંનાં ચીતર સાથે આપયો હતો. ઊપલી તરણુડે રીતથી અશરતો એકજ રીતે લીતપન થાયછે. માંશકસર પરમાં છામાં અને ઘટ્ટે પરશંગે લીધાથી અશ્રીમ મનને કીશકે રેછે અને પ્રુશ મીજાજમાં માણુમને લાવેછે. કેટલીક વખતે અશ્રીમ માણુસના જોરને ટેકો આપેછે અને જ જે હવી પાકથી સુસત થવા દેવું નથી. હિંદુસ્તાનના હલકીરાઓ અશ્રીમની ગોલી ચહુડાવી નહી મનાય તે

વી લાંબી મંજલો કરેછે. અશ્રીમ વલી માંણુસ ઊપર હવી રીતે અશર કરેછે કે તેને ખેડાંમ હલતમાં નાખેછે અને તેથી તાસવીશ કરતા અને ઊંઘથી ખેકરાર દર દીને આપવામાં આવેછે. અશ્રીમ જેટલી પેહલાં સકતી વધારેછે તેટલીજ પાછી તોડી પાડેછે. તે તરસને વધારેછે, ઊંઘને ઘસાડેછે, અને ઝાહાડાને કબજ કરેછે. વધારે અશ્રીમ લીધાથી માંણુસ એકદમ ખેહાસીમાં પડેછે, નાક ધીમી થાયછે, માશના લોચા નરમ પડેછે અને વખતે ચોત નીપજેછે. માણુસનો ખાંધો, અશ્રીમ ખાવાની ટેવ, અને અશ્રીમનો જો, એ તરણ ચીજથી ઊપલાં પરીણાંએ વધુ ઝોછાં નીપજેછે જેને અશ્રીમ ખાવાની ટેવ હોયછે તેનું બદન તવાઈ જાયછે, ચાંમડી પીલાસ થકરેછે, તે માલતાં કોકર ખાયછે, કમરમાંથી વાંકો વલેછે અને આંખમાં છુખમરાના જેહવા ખાડા પડેછે. પાચન સકતી તખલી પડી જાયછે, ખાવા મુતલગ લાવતું નથી અને અઠવાડીયામાં એકવાર પણ શા ૨ ઝાડે આવતો નથી. એજ પરમાંણુમાં તેની મનની સકતી કમતર થાયછે અને એકવાર અશ્રીમ ખાવાની ટેવ પડેછે તો તે ભંજઈ શકતી નથી. અશ્રીમ ખાનારાના આવરદા ઘણા હુકા થાયછે અને નાહાનપણથી જો લેવા માંડીયુંતો કદાચજ ૪૦) વરસની હઈઆ તી લોગવી શકેછે.

કોલરીડજ અને ડીકુવીનસી નામના ઇંગરેલ નામીયા લખનારાઓ અશ્રીમની છુરી ટેવને આધીન હતા અને જે કંગાલીયતપણું તેઓએ ભોગવેલુંછે તેમનો તેઓએ ઘણો અશરકારક ચીતાર આપયોછે. કોલરીડજ લખેછે કે “શરવેથી કંગાલ; લાચારી અને નીરાસી જે હોય તેનો તમે વીચાર કરો અને પછી માહરી હલનવું ભાણુ ગુરું સાન તમને આવશે.”

આશ્રને આસતે એ છુરી ટેવ એ ખેડો માહાભો રવ પ્રુગોએ છોડી હતી.

પુરુષથીમાં ચીન દેશ સરખું અશ્રીમ ખાનારું ખીજું એકે નથી. હિંદુસ્તાનના રજપુતોમાં પણ અશ્રીમ ખાવાનો પ્રુથકલ ચાલે. હિંદુ લોકોની ગરીબ ચોરનો કાંમ ઊપર જાય તારે પોતાના છોકરાંનો કંચલો મચડવા તેમને અશ્રીમ પાઈ નીંદમાં નાખી જાયછે, પણ એ કમઅકદી માતાઓની ચુરખાઈથી તેમના છોકરાં તરેહવાર રોગને આધીન થઈ જલદી દોરવાસી થઈ પડેછે. ઇંગલંડના લેનકેશાએર નામના કસખા

માં વણકર ઓરતે પોતાના છેકરાંને એજ મુઆશક અશીમ આપતાં હતાં તેથી પુશકલ મોત નીપજવા લાગ્યાથી ૧૮૪૩ માં મોટો મોહાર મચી રહ્યો હતો અને પારલખામેટે એ બાબદ ઊપર તલાસ ચલાવી હતી.

રસાંઓએ શોધી કાઢીયું છે કે અશીમ ઘણી વસ્તુઓથી બનેલું છે, પણ તેમાંની ઘણી અગતની એ મોરશીઆ છે. શારા અશીમમાં એ વસ્તુ સેંકડે ૧૦ ટકા હોય છે. એ વસ્તુ ઘણી ઝેરી છે અને ઘણી બેહાસી ઊતપન કરે છે. વર્ષદા ઘણા થોડા પરમાણુમાં એ ઊપયોગી વસ્તુ તરેહવાર દરદ ઊપર લાપડે છે.

પાદરી ઠગાઓ.

રશીઆ દેશના પાએતખત મેદર સેંટ પ્રીતરસ ખરોનું એક દેવલ એક પાદરીના હસતકમાં હતું. એ પાદરી ઘણો દોલતમંદ હતો અને જે લોક આવે તે તેની દોલત ઇલા ઊતમ-સલાહનો લાભ લીધા વગર નાહી.

એક દાહડે પાદરી સેહેજ માંદગીથી બીછાણા ઊપર પડેલા હતો તેવામાં એક ઓરત આવી અને કા કલુદી કરી કહેવા લાગી કે માહારો ભરતાર એક સો ની છે અને હમારું બેહુનું આખરુ દરકારથી પોશન કરી શકે છે પણ માહારી ઊપર કાણુઓ શા સમજ થી તે મારમારીને ચેતમ ગુજરે છે.

પાદરીએ કહ્યું કે બાઈ હું દીલગીર છું કે માહારી માંદગીથી તાહારે ઘર માહારીથી અવાઈ શકતું નથી. પણ જો તાહારા ભરતારને હીપાં-લઈ આવ.

“ચેલી ઓરત બોલી કે “અરે તેને લાવવો કાંઈ સેહેલ નથી. તે જાણુસે કે તહો તેને આ કારણુ દર તેડો છે તો તે કદી શકનાર નથી. પણ જો તેને એમ કહીશ કે તમે કાંઈ સોદા કરવા તેને બોલાવો છો તો તે જીવ નાખતો હીયાં આવશે.”

પાદરી બોલ્યો કે “વીચારનો મહને ઘણાજ દરસત લાગેલ. અરે પણ હું એક રૂપાનો ચાહેનો સટ વેચાતો લેનાર છું.”

“માહારા ભરતારે એક હમણાજ ઘણો ખુબસુરત સુટ બનાવ્યો છે.”

બીજે દાહડે ચેલી ઓરત એક સોનીને લઈ પાદરી આગલ આવી ઊભા. પાદરી મનમાં ઓચ

બો પાંમચો કે ચેલી ઓરત શું કરવા પોતાના ભરતાર સાથે આવી હશે ? ચેલી સોની નમચો અને પાદરીને તેણે કહ્યું કે “મેદરખાન સાહેબ જે દાગીના તહો મેં આવયા તે લાવવો છું.”

પાદરી બોલ્યો કે “દીકરો સાહેબ, પણ જરા મેદરખાંની કરી પાસેના ઓરકમાં ચાલોતો માહારે તહમ ને કાંઈ ખાંનગી વાત કહેવી છે. જારે તેઓ બેહુ એ ખલા રહ્યા તારે પાદરીએ ઘણાજ અસરકારક બોલો માં લગણુનો ગાંક તે કહેવો પવીતર છે તેને માટે સોની ને બોધ દીધો.” સોની ઘભરાઈને વચમાં બોલવાની તજવીજ કરે પણ પાદરીએ તેને વીનંતી કરી છેડે શુધી સાંભલવા કહ્યું. બોધ પુરો કરી રહ્યા પછી પાદરી બોલ્યો કે “બાઈ આવી ચલગતનું તારે કારણુ શું ? માહારા દોસતનું આવા શારા અને મીઠા સવલાવનો દેખાપછે પણ ભરતાર દાખલકેમ છુરી ચાલ ચલાવે છે ?”

“સાહેબ મહને એક બોલ બોલવા દો; હું—”

“તું શું બોલવા નાચ્ય તે હું સમજુંચ. કાઈ વખતે તારો મીજાજનો હશે; પણ એટલાવેર કે તારો કોલ આપેલી ઓરતને મરતેલા મારવી એ—”

“પાદરી સાહેબ તમે જુસોચ—”

“શું તું ના પાડશે ?”

“હા સાહેબ હા, કારણુ કે હું પરણ્યો નથી.”

“તારી ઓરત આ ઘડીએ પાસેના ઓરકમાં ઊભી છે.”

“કાણુ ? મારી ઓરત ? તેતો તમારા ઘરની દાસી છે. આજ સહવારે મારે તાંડાં આવી તે કહેવા લાગી કે મારા સેક રૂપાનો ચાહેનો સટ મારે છે માટે હું તેણીની સાથે તે દાગીના લઈ તમારે તાંડાં આવ્યો.”

પાદરી માંથું ધુંનાવીને બોલ્યો કે “તે કાંઈ મારી દાસી નથી. ઓરત ઘેલી છે કે શું ?”

સોની બોલ્યો કે “અરે મોરનો નહી હા ?”

નેઓ તરત પાસેના ઓરકમાં દોડ્યા અને નોચછેતો તે ખાલી હતો. ચેલી ઓરત ચેલા રૂપાના દાગીના લઈ પોખારા કરી ગઈ હતી અને ચેલીસે શં શં માર્યાં તે શેકટ ગયાં.

પાદરીની શરમાલથી એલાહલ ઓરકમાં જતાં સોનીએ તે દાગીના ચેલી ઓરતને ઘરની દાસી જાણી સોંપ્યા હતા; અને પાદરીએ તેમને તે ઓરતને સોનીની ઓરત જાણી સોંપ્યા હતા. જો એ બાબતે

વાંધે અદંલતમાં જાતે તો મુશ્કેલી કરવે ઘણી મુશ્કેલી પડત. પણ પાદરી તવંગર હોતે અને સોની મરીખ હોતે તેથી સઘણી ખેટ પાદરીએ જ ખમી.

બેહસતમાં વસનારા એક ફરેસતાની આંખે દુનીઆમાં મુસાફરી.

હું એક આઘાસી ફરેસતો છે; માહારો જનમ બાજે બેહસતમાં થયો હતો. મુખ માહારી બચ પણની રમત હતી. નીરદોસપણું માહારી જીવાનીના સાથી હોતો. ખોદાઈ ગાયણો માહારી દરોજની જીવન હતી. ખુસી ખુરમીમાં હું અને માહારું નાહાનું કુંડુંબ રહેતા હતાં, પણ માહારું બેહસતવાસી માતાએ મહને વ્યાએ દુનીઆમાં થોડી દીવશ મુસાફરી કરવા મોકલીઓ. વ્યાએ દુનીઆમાં આવી વસતાં હું. માણસાઈ અવતારમાં આવીએ. અને એ દુનીઆની અટપટમાં ઘણાક વરસ કાહાડી શરવે રી તે માહીતગાર થાઈ પાછો માહારું વતન નવા તઈઆર થયો. કાંએક ઘણાક વરસ સુધી માહારા ખુસખુસાવ કુંડુંબથી છુટો પડવાથી હું સદા એવેન રહેવા લાગો. પણ કહેવી રીતે હું આકાસમાં નઈ લાગો? માણસ હોવા છતાં ઉપર પોહીચવા કેહેવા ઉપાયે કાને લગાડીઆ? નહી કે ઉંઘમાં પડી, નહી કે ખોવાબગાહાની કુસલાવતી ઘેરી માં દેદ પડી, નહી કે બેશંખ થાઈ, પણ માહારા નાસ પામતા સરીર ઉપર માહારો પુરતો અખતોઆર હતો. વ્યાએ દુનીઆની હલકી ચીને ઉપર રાજ ભોગવવાની માહારામાં માહારા જનમથીજ શકતી હતી. ને નરા માહારી આંખ બંધ કીધી અને એક પલવારમાં હું માહારાં પીઆરા માહારાં કુલ આલમમાં વખણાએલાં માહારાં ગેબી વતનમાં જાઈ લાગો. ને પરખાંણે પાંચરામાં કંદ પડેલું પખ ની પોતાના પુર નેસ સાથે ને તક મલીતો ઉડી જાય તેજ મુઆરેક માહારો બંધ થયેલો, કટાલેજો છવ વ્યાએ તકા પું તથા નહી મરદાસત લઈ સખાપે હેવું માહારું જદન છોડી ચાલતો થયો. કોઈ કમખખત વખતે વ્યાએ દુનીઆની મુસાફરી કરવા હું નીકલીએ હોવશ. કાંએક માહારી મુસાફરીની સહજઆપથી હું કાહેલી પડીએ, દરોજ એવેનીનાં, નાસીપાસીનાં, દલગીરીનાં, અને નજબનાં બારો દુખો પેદા પડવા લાગ્યાં; પણ અતે મહને ગેબી એસારત થાઈ કે તાહારે ખાટે એક આઘાસી વઈદ તઈઆર કીશોહ વાસતે જલદી નીકલી આવ વ્યાએ સલાહ સંપનવાલા દવાખાનામાં ડું આવવા નીકલશે એટલામાંજ તાહારાં દુખો ઉડી જશે.

અરે કહેવો ખુસી ભરેલા વીમાર? હવે માહારે ઘેર પાછો ફરૂજ એવો જાહારે મહને ખીઆલ આવીએ તાહારે એકદમ હું ફરીએ. માહારું જદન હલકું થયું. તરત હું ઉડીએ, અને જીભલીનાં નેસથી માહારી રાહ કાપવા લાગો.

આંટલી બધી ખુસીનું થું કારણ વાઝ? કાંએક વ્યાએ દુનીઆની કોઈની સરસમાં સરસ આસાએ, મીઠામાં મીઠા પીઆરે ઈઆ અદબમાં અદલ કામકાને માહારી ખાતરી કીધી નહી, ઈઆ કોઈની દાહાડે માહારા છવને ધીરજ આપી નહી. દરોજ હું પેકારતો કે કેવો કમ ખખત કે હાવા હલકાં રહેહાણને ખાટે એક બાગનું મકામ છોડી આવીએ. ખરા જીવાબના વાસ છોડી નંગરી કુશોના સુગંધ લેવા આવીએ. એ હલકા મકાન ઉપર ઘણા દાહાડા વાસો કરી મેં વીમારીક કે લોકો મોતને બાજે વખત જલદી પસંદ કરેલ તે રમીવું છે. ઘણાક હેવું કારે છે કે કઈની કુખને છુટકારો મેલવવો હોય, કોઈની રીતની જીવામગીરી તનવી હોયતો મોતને આપણને આસાના વ પસંદ કરવો એવું કારણ બરોબર અને વાળખીએ. હવે ને જાણીકે કે સરવે લોકો હાઈઆતીમાં આંધમાં હોય, ને કામ તેએને ખાટે મેજેલ હોયતે તે પુર કરતાંતો નથી ન પણ તે કેટલું સુધી, મજલીકેહ અથવા તેમાં થું ખુબી છે તે કદી પીછાનતા નથી ખાતર મોતન તેએની આંખ આગલથી પરદો ખીસાડેલ. મોતન તેએની આગલ રાતની બતી ધરેલ. મોતન તેએને વાકેફ કરેલ કે તેએની હાઈઆતીમાં શું સું કરેન હતી અને તે કેવી રીતે અથવા કાંહાંસુધી મજલીકે. ને ઉપર કહીકે કે હું માહારે વતન ગીએ પણ કીકે વતન? જાંહાં સરવે માણસો મોતાનું ખોખુ છોડી પોતાના મુકદ્દાને ખાટે જાએલ તાંહાં? નહી, જાંહાં ખરાબ, પાપી, ખુની, લુછા, અને નદ ખસલતનાં, માણસો સદાની સખ ખમવા અધારા ગારમાં જાયે તાંહાં? નહી, તાંહાંની નહી. પણ બાજે બેહસત કે જાંહાં ફરેસતો એ સદાનું વસણું કરેલ તાંહાં હું ગીએ, અને તાંહાં થું કરવા ગીએ? માહારી માતા, માહારી ફરેસતાને ખસલતની ખાતાને મલવાને કીને. એ પીઆરી માતા પોતાનાં અમાં સાથે એકે દુની નગમાં રહેતી હતી કે ને જાંહાંમાં સીહા મીન કહેવી થાયતે તે કોઈ જાણુવું નથી, જાંહાં સદા કાલ રોસણીની ખસાણે બલતીએ. જાંહાં મલકતાં રહેહાંએ કાંમેકામ દીશેલ અને નેખાંથી રાતનાં બલતાં ધુમધુકાર બલતાં માણુ મ પડેલ, ને જગના પાહોડો અને ખીતો અને નદીનાં એ એ સરવેમાં ખોદાઈ ચીતાર દેખાયે એ શરવેમાં ખોદાઈ નુર રીપેલ. ને જગ ઉપર હરેખાં ખુસી ભરેલું સાં તપણું રાજ ચલાવેલ ને જગા ઉપર સદાની ખુબસુરતીને માહાર નીકલી રહીએલ તે જગીઆને તે માણસોની કલપનાં નહી ઉતરે હવે જગીઆને કીઆ મોશો, અરે કી આ અખરોમાં જાહેર કર? કીની તમે એક અધારા નાં મન ઉપર સુખની પરકાસતી રોશણ ચેરાગ તથા સુગંધી કુલની ખુબસુરતી અથવા નુરખંદ બલકત દસાવી શકશે? કીની તમારી બંદગીથી, નમારા વીલાપથી તથા તમારો કલા પીતથી તમારા મુવેશ રોસતોને ઉડાડી શકશે? કી કોઈ એ દેશ આદમીને મધુર ગામેજીથી ખુસ કરશે? અરે તાહારે નીચ ખાનવી ખોદાઈ દગાહાને કેમ ખીઆલ લાવી શકે?

હવે હું છુટો, હેવા વીમારથી અતીઅત ખુસીમાં આવી હું બેધરક માહારે વતન નવા નજબ કાપતો. માહારા છેલ્લા વીમારો કુખમાં તંગીના, દુનીઆઈ નજબનાં દરીઆવાનાં તોફાની મોજ સાથે થાય બીડતા. હવડાં ખા

હુએ અગળ ખોદાઈ ગાંધેલુનાં સરોદમાં મકચુર થવા આ
હુ. ધનખાંતો તહરેવા રીતે મધન થતો, પલુ કે
પો બેચાઈલી, મહુને એટલી ખખર નહી હતી કે માહારી
માં એક મોહારો તલાવત પડીઓછ. માહારી સવરેશની
નગામાં નહી સમાએ હેવી. હાસાંધો હું દાખલ થયો. પણ
અંહાં જાહાં ફરવા લાગો તાંહાં તાહાં સરવે બેદરખરણે
મહુને જોવા લાગાં. કોઈએ મહુને પીછાનીઓ નહી. હું
શરવેને માલખતો, પણ કોઈ મહુને નહી એલખતું. પણ
બેબેચાઈલી સરવેની નગર સાથે આહારી તરફ પડતી. તેઓ
સાથે હોસતી કરવાની, તેઓ સાથે એલખાણ ફાડાડવાની,
તેઓ જોડે બે બોલ વાત કરવાની માહારી હીજત ચાલી
નહી. તેહનુ થું કારણ વાર ? હું પાપમાં વ્યને કુનીઆ
નાં ફીતુરમાં વાસો કરી આવીઓ હતો. માહારાં કપાલ
ઉપર બઢીને દાહાજ હતો. હું "માણસ જાતમાં રહી આ
વીઓ" હેવી માહારાં કપાલ ઉપર છાપ હતી. અરે હે
વો માતલો જોઈ હું કેહેલી છુલઓ, હું કેહેવો પસતાવા
લાંગો, કેહેલી નહુડપથી હું એણીમેરથી પેલાંમેર ટોડવા લાગો
કે કોઈ ભરાવાની નગા મલેતો છુપાઈ મેશું ? કેહેવા વીલાપ
સાથ હું રસતામાં ચાલવા લાગો ? કેહેવી માસતીથી હું
માહારી માતાને સોલવા લાગો ? અરે પણ તે મહુને એ
લખ્યો કે નહી ? તે મહુને માહારો કે નહી ? અરે તે માહારી
કે થાંભલો કે નહી ? હેવા વીચારો મહુને માલવા લાગો,
પણ વ્યતે તે મલકના, તે ચોખખા, તે ચાલવાલાં જોતી
ને મું ફરથી વ્યાવતાં જોઈ. તેહોની સાથે એક બીજું
જોતી ચાલતું હતું જોની રાસણોથી વ્યાકતાય સરખીદો
થતો હતો. અરે હવડાં માહારી નગરમાં તહરે તહરેના
વીચારો પેલા થતો કે હેવીન રીતે નીરદોસ હું માહારી મા
તા સાથ ચાલતો હતો, હેવીન રીતે હું ખુસીથી તેહોનાં
નેક કાંથો સાલવતો હતો, હેવીન રીતે તેહોનાં રૂપેરી હા
થ માહારી આંખે લગાડતો, પણ માહારી નગા ઉપર વ્યા
એ વખતે માહારી બેહુન બીરાહ હતી. ને દાહાડે માહારી
ની માતાએ મહુને દુખમાં દરીઆવમાં મંજલ કરવા તરફ
ડી વાંહાણ ઉપર મહુડાવીઓ, વ્યને તે વખતે જેવી-રીતે
તેણે મહુને કાંથોમાં શીખવીઓ તેવીન રીતે હવડાં તે પો
તાનાં બાકી રહેવા બીજા બાલકને પણ મંજલ વ્યને ફીતુર
નાં દરીઆવને અરપણ કરતી નજાતી હતી. તરતજ વી
નહોની મહુડપે એક ભારી જોસાએ માહારાં અગળ વીધી
માખીડ, ફીતુરી કુનીઆ ઉપર બે સરદ હાએ ખારી વ્યને
માહારી એકપુરી ખુબસુરત વ્યને નીરખપરાથી બેહુનને
પાપનાં પંજામાંથી બચાવવા તઈઆર થયો. તેહોને બચા
વવાના ભલા વીચાર વ્યાગલ માહારી પોતાની કુન્તી હું
જુલો ગીએ વ્યને હીજતથી વ્યાગલ આવી બોલોએ; મા
તા, પીઆરી માતા, રૂરી માતા, અપએ કુમલી નીરદોસ, બે
હુને ના હેરાન-કર ! તરત તેહોએ મહુને જોખ, બધાં લો
કા મહુને જુલો ગીએ હતાં પણ તેહોએ મહુને પીછાની
ઓ. બધાં લોકો ધીકારથી મહુને જોતાં પણ તેહોએ પોતા
ની મેરુરખાંન મચામ માહારી તરફ ફેરવી વ્યને મહુને એ
કદમ જોડમાં પકડીઓ. હા કેહેવી ખીડી તે બજલગોરી,
કેહેવો ભામેગશાલી તે વખત કે લાખખી મુદત પછી હેરા
ન વ્યને ખુવાર થયેલો માહારાં આંખના રતન કરતાં પી

આસંને હું બેરીઓ. માહારા બેહોરા તરફ તીકીતીકીને
જેમ માહારી માતા બોલી કે માહારાં બધાં જેકે તાહારી
મુદત ફરી નધો થાઈ તોખી હું હુધ્યાં આવી લાગોછ પ
ણ કાંઈ ફીકર નહી, હવેથી આએ તાહારી બેહુન ને નગા
ઉપર યુસાફરી કરવા તું ગીએછ તાંહાંન નગારછે વાસતે
તું તેહોના વાલી ધન. એહોની આગલ-વું તે નગાનું
બીઆન કર કે વ્યાગમનથીએ એ તે વીથે માહીતગાર થાએ.
અરે કીએ મોહાને તે નજસ નગોતુ હું બીઆન ક
રું ? કઈ જુઆનમાં તે ભખમીત નગાને મીતાર આપું ?
માએ તે એક વેરાંન અને બીહાજનું નંગલછે કે જાહાં
પાણીનું એક ટીપુંબી નહી મલતું. અરે તે સદાનું બલતું,
તે હમેશાનું ગરમ રાંછછે કે જાહાં છાપાને મારે હજારો ગા
ઉ મુધી એક આહાડ પણ દોશનું નથી. તે એક મંજલ
ર મેદાંનછે કે જાહાં કાંઈક લખો ફાડી ખાનારાં નવાવેરો
પોતાનું રેહાણ કરછે, જાહાં હમેયાં તોફાની પવન ફુકે
છ. બેહુન, વાહાલી બેહુન, માહારી નીરદોસ બેહુન, જે
તે નંગલમાં દાખલ થવાની તું તબવીન કરશે તો તાહારી
જેવી કમખખત બીજ કોઈ મ્યારત નહી મલચે. તુને તા
હારી સાથની વણજાર તે વેરાંન નંગલમાં એખલી નાવા
રેસ છોડી જતી રેહુછે, જે તું તેઓ વ્યાગલ તાહારી ના
ચાર છાલતનું, તાહારાં કુખનું વરજન કરવા નચે તો તે
એ. તુને હુસી કાહાડો, તાહારી મશકેરી કરશે. તું તંગી
માં આવી કોઈની મદદ માગશે તો કે ? કમતસીએ તરફ કે
ઈ નગરમી નહી કરશે. અરે તાંહાં પાપનું યુકામછે, અ
રે તાંહાં બેવકુફી સદાનો પોહારો ભરેછ. અરે તાંહાં કરપી
ન-જુનાહાનું રાજછે. તરકક, અરેખાઈ વ્યને છુછાઈ તાંહાં
નાં અધીકારીઓ. ખુન વ્યને જુતવરસતી તાંહાં સારદા
રેછે. તાંહાંની દરખારોનાં ઇનસાફ કરનારા તારાન વ્યને
કુનાંતો સદા સજરો આચરેછ. આએ બીઆન સાંભલી મા
હારી માએ બોલી કે તે કેમ વ્યારહું બધું ખમીડ ? અરે
કેમ ખમીડ ? માહારી છાતી વીધાઈ ગઈછ. માહારા હુધ
હું પારી રહીછ વ્યને રૂરી નવાની તઈઆરી ઉપર હુધ
તે વખતે હુધ્યાં આવવા બે ટોડાવ કીધો. તરત તે માહારી
ની વ્યાગવથી ફરી નજ બોલી અરખર પું હીચકારોછે, તું
તાહારા નામને એખ લગાડોછ. તાહાર પછી તે માહારી બે
હુને કેહેવા લાગીકેમ બેટી તું માણસોનાં રેહાણના જ
વા ઈછે કે નહી ?
બીચારી પેલી અગાન છોકરી બોલી હા માએ. તાં
હાં માહારે નજર નહું જોઈએ. હું તરત તેહો તરફ અ
ન્ય થાઈ જોવા લાગો. હું બોલીએ ગાંધેલ બેહુન તું
તાંહાંની વાત થું જાએ ? તું તાંહાંનાં ફરેબો કેમ શમજ શ
કે ? તાંહાં નવા પછી તુને થું મલચે ? ને લોકો ઉપર તું પુર
વીશવાસ રાખશે તે લોકો છુછાઈ વ્યને તરકક તેના બદ
લામાં તાહારી ઉપર મોકલશે. તાદાન અપાં બઢીનું, તરકકો
તું, દગબાહનું, ગરીબાનું, કાંઠાલી વ્યતપણનું, અને
જુલાખમીરીનું હું કેહેવી રીતે બીઆન-કર ? અરે તું તે
સમજનાર નથી, વ્યને માહારાથી તાહારો ઉપર કાંઈ અ
થર થનાર નથી. હેવાં હેવાં કુખો સરવે માણસો ઉપર પ
ડેછ. વાસતે રે માએ એ બાલકને માણસોમાં મેખલી એ
નો નાંસ નાં કર. માહારી માએ જુસાથી બોલી કે જુપ

એ સુરખ ! તું હુઈઆં આમે વખતે પાછો આવીઆન ન હી હોતેવો ખેડેતર થાતે. તે તાંડાં આટલાં વરસ રહી ચું કોયુ ? ખોદાઈ ખારજે ચાલવાને, સારાં કાંગે કરવાને, લોકોનું ભડું ચાહવાને તે તાહારો વખત કાહાડીઆ હો તેતો ઘુને હાવા નાસીપાએસીનાં વીચારો નહી આવતે. પણ સાક માલુમ પરેછ કે તે તાહારો વખત આવસાઈમાં કાહાડીઆછ.

મેં તરત કહીઉં કે આમે એમ નાં બેલ. એવો ક પકો નાં આપ. મેં ઘણીખી મેહનત કીધી, ઘણીખી સેતમ ભોગવીઆ, ઘણીખી જેહેનત આપો આપો દાહાડો ખે ચી, ભાલી નાખનાં સુરખનાં તડકામાં ભુજતો સારા કાંગે નાં બીઆં વાવવા રોકતો હતો. પણ એ બીઆંમાંથી શું નીપજાઉં ? કેહવા બહાડા ઉગીઆં ? અરે કેહવાં ક્વ ની પછઆં ? ખાર કઈજ નહો પણ વેશન, તારાજ અને ના ચકારક જમીનમાંથી જે ક્વ નીપજે તેવાં મહુને મલીઆં.

આમે સાંભલી માહારી મેહનતની છાતીમાં એક નવો ન નેસો પેદા થયો. તે સુરખાં આવી બેલી, અરે હું તાં હાં નવચને ફર નવચ. દર ઘડી હજારો વખત તે નગા વી જે હુધીરી પડચ. કાંઈક સેકેડો વખત તેહુને ઈઆદ કરચ અને અંતે તાંડાં નવચ. જે શુભામીરી, જે તરકટ, જે દગલચ અને જે ક'ગાલીઅતપણાંતું એટલું બધું તું બીઆન કરેછ તે શુંછે ? માહારે મનસે કાંઈ નથી. હું જ રાખી તેથી દરતી નથી. નંરાખી પાછી હરતી નથી. હું હેવા ઉપાથો લેવચ કે એ સેતાનીઅત ખાસીએતોને નરાવા રજો દાખી નાખચ. માહારાં નાહાનાં પગતરે કચરી તે એના નાંસ કરવા રાત ને દાહાડો તે કુસમનોનાંન વતનમાં એખાલી અને નાવારેસ ભારી મેહનત કરચ. જે પાનું તું બીઆન કરેછ તેહુની સામે થવચ. માહારા નાનાં હો થો તેહુને પકડી યડીમાં મરડી નાખચે. કેમ હવે હું પા ર પડચ કે નહી. બાઈ આનમુધી તેં કદી એટલી હીમત અને કાલજ દેખાડી હતી ? માહારી નાહાની મેહનતની ન ખાં કાતરની માફક હાવી રીતે ચાલની નિઈ હતો ત દન ગભરાઈજ ગીઓ અંતે ધીમે અમાજે બેલીઆ, ન હી, મેહનુ હેવી હીમત મેં કદી નથી કીધી.

સમજુ વાંચનાર કદાચ કોઈ તમોને હેવો સવાલ પુ હોતો તેહુનો તમો શું નવાબ વાલચો ?

સી હ.

તરણ લશકરી અમલદાર શેકારીઆ.

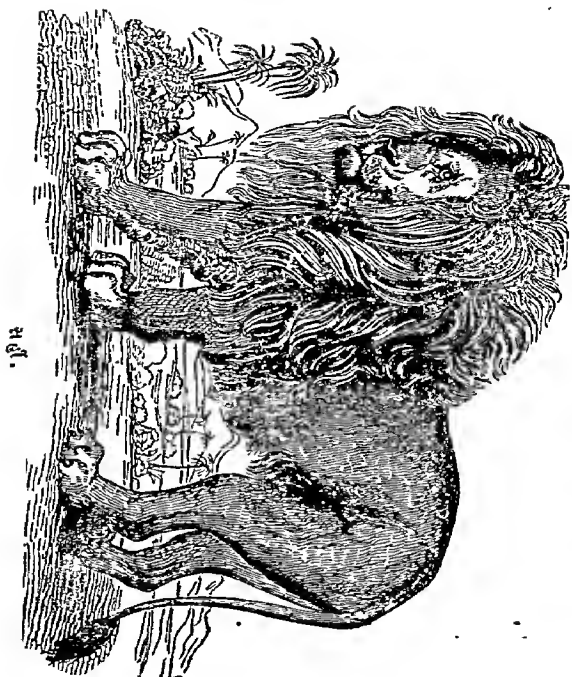
ચીહુને વન અથવા જંગલનો રાજા કરી કહી એછે તેમાં કાંઈજ ખોટું નથી. એ સઘલાં જાનવ રોની ઊપર સરદારો ભોગવેછે. આફરીકાનાં માહિ લાં જંગલોનો તે મુખીઅ કરીને રેહવાસીછે; તેએ એ સીઆખંડના ગરમ ભાગો તરજથી પણ તે મલી આજેછે.

મોશમાં મોટા ચીહુની તેના નાંખથી તે પુછડી સુધીની લંખાઈ આસરે આઠ ફુટની અને તેની પુછ ડી આખરે ચાર ફુટ હોયછે. તેની ચાંમડીનો રંગ ઘ ણું કરીને પીલાસપર કાલો હોયછે અને નીચેનાં ભા ગની ચાંમડીનો રંગ વધારે શીટો ચરેદને મલતો દી સેછે. માથું મોટું, અને કાન ગોલ રેહુછે અને તે નો ચેહેરો ગુચછાદાર ખાલથી ધંકાઈ ગયલો હોયછે. માંયાની ઊપરનો ભાગ, ગરદન તથા ખાંનાં ઊપર ખભરાએલા મુલતા ખાલ જ્યાંમંધ હોયછે.

એણું કંઈછે કે દીસનાં ચીહુ કાંધેછે અને ચત પડેથી પેતે રેહુલગાહ કરવા નીકલેછે. બરે તે શે કાર શોધવા નીકલેછે તારે તેનો પોકાર, ફરથી આ વતા ગજાડનાં જેવો સંભલાપછે, અને એવા આવા જથી આખું જંગલ ધુબવી નાંખેછ, જેથી ખીજાં જાનવરો ચેતવણી લેઈ નાહસ ભાગ કરેછે. જેવો શેકાર તેની નજરે પડેછ તેવોજ તે લાંખી છકાંગ મા રી પોતાના મજબુત પંખોનો ઊપયોગ કરેછ. કંઈ છે કે તેવું જોર એટલુંતોછે કે એક જોગવર ઘોડાની પીઠ ઊપર તે જો પંખો મારેતો તેની પીઠ ભાંજ ક કડે કકડા કરી નાંખે, અને જેમ એક ખીલાડી ઊંદ રને મોહોમાં પકડી શેહેલાઈથી દોડી જાયછે તેમ એ વનરાજા મોટી લેંસ અથવા હરણને મોહોમાં મારી દોડી જાયછે ઘણીવાર તે શેકાર કરી એટલુંતો ખા યછે કે બે તરણ દાહાડા સુધીની ગરજ સરેછે, અને નારખાદ તે ગોરેનશીન થઈ બેશેછે. તેનાં દાંત એ ટલાનો મજબુત હોયેછકે હુડકાંનો એક લેહજામાં તે ચુરો કરી નાંખેછે અને ઘણીવાર માસની સાથે તેને ખાઈ જાયછે.

જો એને છેડીઆ હોયછેતો ચેહલાં વગર દરકા ર કરવે ઘુરતો ઘુરતો ચાલેછે, પણ જો તેની પુક તમે ચુકા નહી અને વધારે છેડતો લેવોતો પછે તે ચીરચ ઈ તમારી સાંમે થાયછે. શેકારીઆ એને ખંડુકથી મારતાં ઘણીજ સંભાલ લેયછે કેમકે જો ગાલી તેને લાગીઆ વગર પસાર થઈ ગઈ હોયછેતો તે શેકારી ઊપર પોતાનાં પુર ખલથી તુડી પડેછે અને ઘણીવા ર હાથીપર બેઠેલા શેકારીને તથા હાથીને એક લેહજા માં જમીનદોશત કરી નાંખેછે.

આ ખાદશાઈ જાનવરતું ચીતર પાસેનાં પાણાં પર આપીકેછે. વાંચનારની સાંમે આ વખત એ વ

21.

આશરે ૮૦ વરસની ઊંમરની એક ઈંગ્લેન્ડની લકવાના શપાટમાં આવી ગયાથી એક હાથ તથા જખાંના ઊપથોગથી ૨૬ થઈ ગઈ. થોડા દાહાડા વર્ષદ ના યોગે તલે તેની તનદોરસતી પાછી આવતી ગઈ. ગઈ ગુજરેલા ખનાવો તથા ચોપડીઓમાં વાંચેલી ખાખદેની ઇઆદદસત જેવી હતી તેવી તેને પાછી મલી, પણ ઇઆદદસતનો એક ભાગ હવેતો નાણુદ થયો હતો કે વાંચવા અથવા લખવાનું તે લુલી ગઈ અને તે એટલાવેર કે ઈંગ્લેન્ડ મુલા અસરો તે ફેલવા થાપ તે ની પણ તેને લાંબુ રહી નહી, પણ તે જોરતે હિમત થી વાંચવા લખવાનું નવેશરથી સીરૂ કીધું અને જોડે ધરમ પુસતકના શ્કસઓના શ્કસ તે જોહોડે ખાલી જ તી તોય પણ પોતાની દાસીની મદદ વગર એક શખદ પણ ઊકલાવી શકની ન હતી. તેના મનમાં વીચારે ઘણા જમતા પણ કદમ પકડી લખવા મેશેકે એક હરફ પણ લખાઈ શકતો ન હતો.

વલી ફ્રાંસ દેશના નોરમંદી નામના કમખામાં એક ધારાના હીમાએતીની જોરત રાતરે ઊંઘમાં ચાલતી તથા કાંમકાજ કરતી હતી; એવા દરદીઓને ઈંગ્લેન્ડ વર્ષદે 'શોમનેમખીસુકીશશ' ને નામે ઓલ ખેલે. એક વેલા તેણીને ભરથાર ખાહેર ગાંમ ગચ્છો તે થી તે ઘણી આરજીમંદ રહી અને પોતાના એક નોકરને શહેરમાં નોકલશે કે તેના ભરથારે લખેલાં કાગજ હાપતો લઈ આવે. ઘણી શ્રીકર તથા ચીંતાથી તે ઊપલા મરજની લેહેરમાં પડી, હવામાં તેના ભરથાર આવી લાગે; તેણીએ તેની શાથે ઘણા હેત તથા પરીતથી વાત કીધી અને તેને માટે ખાંનું તઈઆર કરાવવાને હુકમ કરી આવી, પણ તેના ખાવંદ ખાહર ગચ્છો કે તે દરદના પંખમાંથી છુટી થઈ અને ઘણી ખંતીથી પુછવા લાગી કે પેલો નોકર જે કાગજ લેવા ગચ્છો હતો તે પાછો ફરીયો કે નહી. તેની ઘણી પણ ખાતરી કીધી કે એક અરધા કલાક અગાગી તેણીએ તેના ખાવીંદની ભેટ લીધી હતી પણ શવડું શેકટ. એ ખનાવ તેણીની ઇઆદદસતમાંથી તમાંમ લુશરાઈ ગચ્છો લેતા; જો તે કાંઈ કાંમ કરતી હોય અને તેવામાં તે દરદ તેને ઊલસઈ આવવું હોયતો તે દરદના જોરમાં જે કાંમ કરે તે તમાંમ લુલી જઈ પાછું પેલું હુધુરું પડેલું કાંમકાજ પુરું કરે. તેની જાગરૂત હાલતમાં જો તેના દોસતો માં હું દુહી મરેતો તે કદી ગાંધુ ગાએ નહી પણ તેની બે

શંખ હાલંતમાં તરેહેવાર ગીતોથી આશપાશનાઓને ખુશી કરે. કાઈવાર તે શોપ દોરો લઈ શીવવા મેજ પણ જાગરૂત થયા પછે તેની જરાએ લાંબુ રાખે નહી. કાઈ વેલા રાતે તે ખ્યાંની મુઆરેક છેરાએ અને વગર શખે રાતે ગાડી નોહાવવા ચાકરોને હુકમ કરે.

વલી એક તરીજો દાખલો એક જુવાન જોરત નોછે જે એક સમએ નદીમાં અકશમાતથી પડી ગઈ અને મરતેહાલ હાલતમાં તેણીને ખાહર કાહાડી; થોડા દાહાડા શુધી જોડે તે ઘણી ખીમાર હતી તોપપણ તે ની શધલી ઈંદરીઓ શાણુત હતી, પણ આશરે દશ દાહાડા પછી તે એકાએક ઘણી ખેમાર થઈ. દખવાની તથા ઈસપરશ ઇઆને લાગવાની ઈંદરીઓ વગરે ખીજી શધલી ઈંદરીઓ નાણુદ થઈ ગઈ. તે નહી ખાલે, નહી સાંભલે, નહી ચાખે, એટલું જ નહી પણ તમાંમ ઇઆદદસત પણ તેની ગુમ થઈ ગઈ. તેની પોતાની માને પણ તે લુલી ગઈ. ઘણા દાહાડા પછી તે કુલ ઊપર શોખ દેખાડવા લાગી કારણ તેઓ તેને ઘણા ખી આરાં હતાં. પેહલો જે તેણીએ શખદ કાહાડીઓ તે પોતાની માની દલગીરીનું કારણ પુછવાનું હતું. પછી તે કુલોને નામથી ઓલખવા લાગી. તેની શાથે પરણવાને ખંધાએલો એક જુવાન પુરૂષ જો તેની આગલ નર હોતોતો તે ચીચીઆરી પાડી દુખ જાણવતી હતી અને એક દાહાડો તે પુરૂશને એક ખીજી જોરત શાથે ઘણા હેતથી વાત કરતાં જોઇને પાછી એકાએક ઘણી ખીમાર થઈ ગઈ, પણ એટલો શજોદો થયો કે પોતાની અશક્તિ ઇઆદદસત શાથે તે પાછી ઊઠી; પણ પોતાની છેલ્લી ખીમારીની તેને ઇઆદદસત ન હતી. તે શધલાંને ઓલખવા લાગી અને ખોલાવવા પણ લાગી. આશરે આશરે તે શાંખલવા લાગી અને અશક્ત પોતાનો જે સીવવાનો ધંધો હતો તે પણ ચલાવવા લાગી.

આપ જાતે થયલા પુરવીન પુરૂષો.

ઘણાએક માહાભારત પુરૂષો જેઓ એકમ, વીદીયા અને હુનરમાં ખબુ મશહુર થયાછે તેઓ આપ જાતે પરકાશીત થયાછે અને લખેલું વાંચતાં શીખવા શીવાય વધારે કંઈવણી પોતાના ગુરૂઓ પાછોથી તેઓએ લીધી નથી. વીદીયાશાગર પાર કરી જતાં અજણીત હરખતો નડેછે, જેમાં કંગાલીયત સરવેથી ખી

કહે, અને તે છતાં સંખ્યાબંધ દાખલાઓ દેખાડવા ને જોગુદે કે કોતશાહ અને ઊદીયોગ આગલ એ હ રાખતો સુરત આગલ દવ તેમ ગુપ થાએ છે.

એપીકતીતસ નામનો બીરીક શીલસુષ અશલ એક ગુલાંમ હતો; પણ નસીખ સંજોગે તેને છુટાપણું મ લ્યાથી તે એક નાહાની ઝૂપડીમાં જઈ વસ્યો અને ખાંવા પીવાનાં વાંધા પડે તે છતાં શીલસુષીનો અલીઆ શ કરી મોટો પંડીત થયો.

પરાચીનકાલના યુનાની અને રૂમીઓ ઊપર અરંધ લખનાર વીનકસમેન નામનો ઇંગરેજ રાતના મોહાલાઓમાં ગાઈને પોતાનું પોશાણ કરતો હતો.

ઈંગરેજોના ધરમ પ્રસતકનો તરજુમો કરનાર સીખાસદીયન કસ્ટેલીઓ ઘણા વરસ સુધી હવીતો કે બાલ હાલતમાં હતો કે આખો ઘણાકો ખેતરમાં ચેહન ત કરવી પડતી હતી અને તે છતાં તે રાતરે અલીઆ શ કરતો હતો.

ખીજા ચારસસના રાજમાં ઇંગલંડની મોટી અદાલતનો વડો નયાપધીશ સર એડવરડ શાનડરસ નોનપણમાં કાગલ પતર લાવ લઈ આવ કરવાની નોકરી કરતો હતો.

કાકર જાન ચરીડો જે પાછલધી વીનચેસ્ટર મોં મોટો પાદરી થવા પોમથો તે જ્યારે નાહાનો હતો ત્યારે તેના મા બાપ એટલાં દલદરી હાલતમાં હતાં કે તે નીશાલમાં જ્યાં વાંચવા લખવા સીખથો કે તેને ઊ ઠાડી મેલથો. પણ તે સીખવાને એટલોતો ખંતી હ તો કે તે પગે ચાલતો પોતાને ગાંમથી એકસરસર થે હેરમાં ગયો અને તાંહાની એકસીટર નામની પાકશા હાનાં (બજારચીખાનાંમાં) નોકરી રહ્યે પણ તાંહાંથી તે વધીને તેજ પાકશાલામાં શીલકને દરને ચહીડીઓ.

ખેનજાનશન નાંમનો નામાકીત કવી અને ના ટક ગુરૂ ધોનશેડો હતો તે ગજવામાં ચોપડી રાખી કામ કરતો હતો કે કુરશદને વખતે અલીઆશ કરવા ને બની આવે.

ખીજા જાનજ પાદશાહના વખતમાં વોરસેસત ર શાહરનો વડો પાદરી કાકર આઈશાક મેલકસ પે હલે એક બખરચીના હાથ તલે હતો.

જાન હંટર નાંમનો સરીરની અંદરની રચના

જાનુનાર મોટો વીધવાન. મજાસગો થેહરમાં લોકડાં ઊ પર નકચી કરવાનું કાંમ કરતો હતો તે વીશ વરસ ની વયનો થયો તાંહાંથી તેને કેલવણી મલેલી ન હતી.

જેમસ હોમ નાંમનો પંદ્રએથો ગવર્નઓ મેટાં ચસવનો હતો તાંહાં જતી મેહનેને લખવા શીખથો, તે ચક્રીદ વરસનો હતો તીયારે તેને હડી રૂપીઆ બચા વીયા જે રકમ ખરચી તેણે એક તંબુરો વેચાતો લી થો. તે રાતરે તખેલામાં ઊંઘતો હતો અને તાંહાં પોતા ના ગાપનની તાલીમ લેતો હતો.

ભાશાઓની માહીતગારી ધરવનાર જાન લેડન બચગીમાં નહીં બોલાય હવી કંવાલીયતમાં હતો. કક કૂતી થંડોમાં અને જુખથી મારેથો તે એડીનબરો થે હેર ગયો જ્યાં તે એક ચોપડી વેચનારને તાંહાં પ્રસ તકી વાંચવામાં કલાકીના કલાક કાહકવા લાગો. ૧૯ મે વરસે તે ગરીક અને લેડીન ભાશા હવીતો સરસ રીતે જાણવા લાગો કે એડીનબરોના પંડીતો અચરત રહ્યે.

વીલીયમ ફોર્ડે નામનો રાંજનીતી ઊપર લખ નાર જ્યારે લશકરના શોપાઈની નોકરીમાં રોજ પા વસે કમાતો હતો, તીયારે પોતે રંજ ખેંચી ઇંગરે જ ભાશાનું વીયાકરણ સીખીયો.

જેમસ ફરગુશન નામનો જ્યોતીશ, ભરવાડનું કાં મ કરતો હતો, જ્યારે તેના ખીજા સોખતીઓ ઊંઘા ઇ બપ તીયારે તે રાતરે જંગલમાં જઈ તારાઓની સોધ કરતો હતો.

સર હંમફ્રી દેવો નામનો શીલસુષ લોકડાં ફો તરનારનો હોકચો હતો.

ઊપલા દાખલા દેખાડવાને બચ છે કે નાંમાંકી ત નાટક ગુરૂ થેકશીયરનું કહેવું ખરૂ છે “કે તનને ત વંગર કરનાડ મન છે” દોલતથી શીલસુષીના વરગમાં જવાનું નથી. દોલત તેના રાખનારને તલલતો જે લી જતી રહે છે, પણ ખેડેવું મગજ પોતાના ધણીને હ વી ચુસત રીતે વલગી રહે છે કે ફાઈબી પરસંગે તેને છોડવું નથી અને પોતાના અમૃત, શલ તેને શદ ચ ખાડવું રહે છે.

છોકરાંઓની કેલવણી—એક નકલ કરવાનોગ

દા ખ ભો.

ઈ'ગલ'ડની એક નીશાલના શીખશક એક દીવશે પોતાના વરગમાં દાખલ થયો અને બોલ્યો કે “આ ગોંધાટ કોણે કર્યો ?”

શબ્દ ‘સુપાસુપ થયું’, તરીય છોકરા એક ટંગરે શીખશક શાણું ભેગા લાગ્યા અને જોડે તરણ ચાર છોકરાઓ તકસીરવાર હતા તોપણ કોઈએ શીખશકને જવાબ વાલ્યો નહીં.

શીખશકે વધારે નરમાથ પકડી ફરીથી પુછ્યું કે “છોકરાઓ એ ગોંધાટ કોણે કીધો ? તમારામાંના ઘણાંએકો એ બાબદ જાણેછો, અને વરગમાં શારો બંદોબસત જાલવવાને જ્યો બંતીછે તેઓ ઉપર હું આધાર રાખું છું કે તકસીરવારને પકડી આપવાને તેઓ ભેગા થશે.”

પણ કોઈએ હજી જવાબ વાલ્યો નહીં.

એક છોકરો બીજાના કાન ઉપર પડે કે હું કંઈ અડીએ થનાર નથી અને બીજે તરીખના, એમ આપા વરગમાં ચાલ્યું. શીખશક, જવાબ કોઈથી નહીં વલ્યો તેથી પાછો પાથેના ઘોરશમાં ગયો જ્યાંથી તે પોતાનું કામ અધુરું મેલી વરગમાં આવ્યો હતા, પણ જોઈ તેણે પીઠ ફેરવી કે જે ગોંધાટથી તે શરીર આવ્યો હતા તે બન્યો થયો.

તે તરત પાછો વરગમાં દાખલ થયો અને બોલ્યો કે “જ્યોએ ગોંધાટ કીધો હાય તેઓ હાય ઉંમા કરો.” કોઈએ ઉંમકયો નહીં.

“હવે જ્યો બીનતકસીરવાર હાય તેઓ હાય ઉંમા કરો.”

દરેક છોકરાએ તરત હાય ઉંમા કીધો.

શીખશકે દીવગીર ચેહેરે છોકરાઓને કહ્યું કે “જહારથી હું નાહાનો હતા તારથી મેં જુઝાઈ ઉપર એક ઘણો નીમ ધુનાહો એમ જોયું, હા તો પછે પાંચે કોઈથી કોઈ કરવું કરાવી શકેછે તેથી મહને પહોંચ એક થાએકે કે માહારા વરગના નીશાલીયા આ બદીથી પહોંચ નથી. નીશાલના કાએક તોડવા એ જોઈછે પણ તે તોડીને જુઝાઈથી બચાવ કરવો એ હજારશબ્દ વધારે જોઈછે, જે પુરે સો, જની નેકી અને ઉપયોગીપણું કબુલ કરેછે તે મના છોકરાઓને માહારી શામે હું જોઈછું; જ્યો હું દીવગીર છું કેહેવાને કે નીશાલના કાપદા તોડી તેમના જુઝાઈથી બચાવ કરવાના પાપમાં ફસાએ, કારણ શબ્દો જ્યારે એકય પીઠી રીતે માટે તાહારે તકસીરવાર અને બીન તકસીરવાર તે કેમ ખાલમ પડે ? જ્યારે હું તકસીરવારોને હાય ઉંમા કરવા કહું છું તારે કોઈ ઉંમકયું નથી અને બીન તકસીરવારોને કહું છું તારે શબ્દો હાય ઉંમા કરી પોતાનું નીરદોશપણું બતાવે, હવે એકવાર હું ફરીથી કાચેશ કરું છું.

“જ્યો તકસીરવાર હાય તેઓ હાય ઉંમા કરો.”

કોઈએ હાય ઉંમકીયો નહીં.

“હવે જ્યો નીરદોશ હાય તેઓ હાય ઉંમા કરો.”

દરેક હાય પાછો ઉંમકીયો.

“જે છોકરાએ જુઝાઈની ગોવાહી પુરવા પોતાને

હાય ઉંમા કરીએ તે છોકરા જોવા દુશટ દુનીઆની આબી રોલત મને ચાપુર કરેતા હું યાદ નહીં.”

આટલા શબ્દો બોલી શીખક પાછો ગયો અને જોડે તે દશ મીનીટ થયો માહાર રહ્યો તોપણ કોયો યોગાટ તેના વરગમાંથી નીકલીએ નહીં.

એક છોકરો પોતાની પાંચે બેઠેલા છોકરા તરફ ધીકારની નજરથી જોઈ બોલ્યો કે “જમથ હારકર તું તેઓમાંનો એક હતા.”

“હું હારકાર નથી કરતા; હતા તે શું તેણે જાણ્યું કે ?”

“પણ જે કાંમ તે કોણે તેને માટે બીજાઓને હપકા મલે એ મહને કીક લાગતું નથી.”

હારકર ટમકો કરી બોલ્યો કે “તારે શું તું માડ્યો બારીએ થવા માગે છે ?”

“નહીં અમરશો માડીએ નહીં. પણ જે તું હીમ તથી તારી તકસીર શીખક આગળ આપોઆપ કબુલેતા મારે તેમ કરવાની મરજ નથી.”

“અરે, માડ્યા ! માડ્યા ! માડ્યા ! છોકરાઓ ટોમ જોનથ માડીએ થાએક શાંભવને” એમ જમથ હારકર શબ્દોએને શાંભવતેમ બોલ્યો અને જોનથ તરફ ઘણા ધીકારની નજરથી જોવા લાગ્યો.

એક બીજે છોકરે જે પાંચે બેઠેલા હતા તે પણ જમથાવીને બોલીયો કે “શેક મારીબી માડી તને ખાવાનાછો કે ?”

“મેં તમને યોગાટ કરતાં જોયા નથી પણ જે હમે જાણુ કે તે યોગાટ કરવામાં શાંભેલ હતા અને તે છતાં તમે નાકજીલ ગયા તો દરેક પરમાંણીક છોકરાની ફરજ કે તમને ઉઘાડા પાડે.”

“જની માએ શું આકી હાય તે એમ કરે.” હવે રોકડો જમાપ મલ્યો.

નીશાલ પુરા પછી શબ્દો નીશાલીઆઓએ ટોમથ જનથને ઘેરી લીધા અને તેને શમજાવ્યું કે માડી યુગવી કરવી એ દુનીઆમાં ઘણું નીમ કરવું ગણાયછે.

પણ જોનથ બોલ્યો કે “હું ધારૂ જ નીશાલના કાપદા તોડવા અને ઉપરથી જુઝાઈ બાલવું એ કરવું કરતાં તે અરથે દરજે ખરાબ નથી.”

જમથ હારકર પોતાના જાતી ધીકારથી બોલ્યો એ એક માડ્યા કરતાં પુરવો ઉપર વધારે નીચું પરાંણી જવતું નથી.”

જોનથ બોલ્યો કે “જમથ કયું ખરાબ—જે એકને મારે થામી હકીકત કહે તે કે જે બીજા ઉપર જુઝાં તોહમ ત મેલાવે તે ?”

“તે તાહારો જવ જાણે. માડીઆઓને હમે જવાબ આપતા નથી.”

“જમથ હારકર હવે શાંભવ ! જે કાલે તું આપણું શીખક આગળ જઈ તાહારી તકસીર કબુલ કરેયો હું યુગો રહીશ, પણ જે તે રસતા તું નહીં ધરેયો હું કદી પણ માહારી ઉપર જુઝાઈનું તોહામત રહેવા દેનાર નથી; જારે હું જાણું કે હું નીરદોશ છું અને જારે આપના વરગ ઉપરથી એ બટો ફીટાડવાને હું શામજવાન છું તાહારે તેમ હું ન કરું તે મહને ફરજત લાગતું નથી.”

હારકર બોલ્યો “હું હવેય ધારતો હતો કે તું એક નીચ કુતરો છે અને તેની મેં આજે ખાતરી કીધી છે.” એક બીજી તકશીરવાર બોલી ઉઠ્યો કે “ને એ એ ન કરેતા આખી નીશાંબની એની ઉપર લેઆવત પડશે. તરીને બોલી ઉઠ્યો કે “હુંના ધન નાભ્યેગ હોયતો માહારીથી દુર રહે.”

“ને રામચ, માહારી શાયે માલ” એમ એક છોકરો બોલી રામચને બગવગીરી કરી ચાલ્યો. ચાલતાં ચાલતાં તે છેકરો બોલ્યો કે “ને તાહારી નગાએ હું હોઉંતો એ કાંમ કરું નહીં, કારણ એથી તું શયશ છેકરાઓમાં અજગમતો પડી પડશે અને તું જાણેમતો ખરો કે એક આડ્યા ઉપર કેવાં મુંધણા પડેછે.”

“જન, માહારા માપે મહુને વારેધીએ બોધ કીયો છે ને નીશાંબનાં ને ચાટવાને નામે એવખાપ છે તેમા અને ને શયશનાં ભજાને કાન બીજાઓના ફેરક કરતો ઉઘાડાં પાડે છે, તેમાં બોડાંયો તકાવત છે. ને બીજાઓને ફકત શી ખરાબ ધમી દેવા હેતુથી ને વારેધીએ હું શીખ્યક પાશ તકામી ફરીઆરો લઈ જઈતા હું ચાડીઓ કેરેવાઈ, નેવા શખશનો ખરેખર ધીકાર થયો જુદાંજુદાં પણ આ રામચમાં હું હેવા હેતુથી ચાલતો નથી. નમચ હારકેર નીશાંબના કાપદા તોડી વરગતો બંદોબસત તોડીએ એટલું જ નહીં, પણ પોતાની તકશીર નાકજુલ જઈ આખા વરગતે કાપદા તોડવાનો અપરાધ વાણ પાડ્યો અને જુદું બોલવાની તક શરિતો બધી લગાડ્યો. મારી બચગીથી જુઠાઈનો તીરસ કાર કરવા અને શીખાડવામાં આવયું છે અને હું ફરી પણ તે દાખ માહારે શીર રહેવા દેનાર નથી.”

“તાહારે શીસક માથે જઈ તાહાર નીરદોશપણ જાહેર કર.”

“તેથી શું કાયરો ધાય? દરેક છેકરાએ કહ્યું છે કે હું નીરદોશ છું તાહારે શીસકને હું કેમ કહ્યું કે તાહાર બોલેજી ખરે છે?” હું માહારો કરાવ અમલમાં કાં નહીં આણું, તે નુ પુરતુ કારણ જોત રોસત તે અને આવયુ નથી.”

“હું કહ્યું છે કે તું આખા વરગતે અનગમતો થઈ પડશે.”

“તે કારણ એટલું પુરાતું નથી કે એક શાઈ કાંમ કરતાં માહારા હાથને અટકાઈ.”

“આ રીતે વાત કરી મેહુ દોસત છુટા પડીયા અને રો મચા જોનચ નેવો વર ગમેયો તેથી પોતાના હેવાલ પોતાના આપ આગલ બેઠીયો અને તેની શવાહ માંગી.”

માપે શયશો ખુલાશો સાંભળી દીકરાને પુછ્યું કે,

“તારે તેં કરાવ કીયો છે કે આવતી કાલે તાહારા શી અચકને જાહેર કરવું કે નમચ હારકેર તકશીરવાર છે?”

“ને તહમે દરસત ધારો કે હું કહ્યું તે ખરું છે.”

“હું માહારા દીસોજાનથી તાહારા કરાવને પસંદ કર્યું પણ ધીમાન કરને કે તાહારા ચોખતીયા તું હને ઠપકો આપશે અને તાહારા હેતુએને ઉઘાડાવશે.”

“હું જાણું છું તે ખાવાલ, પણ તેમ અને વારેધીએ કહ્યું છે કે દરેક અગતનું કાંમ સાચી મનશનીથી કરતાં લોકો ના મતની દરકાર કરવી નહીં.”

“અને ને કાંમ તું હાલ કરવા માંગેય તે ખરાબ હેતુથી છે એમ તારી ખાતરી છે.”

“હા છે.”

“નમચ હારકરને તેની ચાલને ખાતે ઠપકો મેલે તે ને ખાતે તું ખુશી હશે નહીં.”

“ખરેખર નહીન એ વીચારધીન માહાર મન ધસુ ધસુ ધાપે.”

“તારે તારી હેમાં મકશદ શું?”

“મારી મકશદ એનકે મહુને તેમજ બીજા વરગતો નીરદોશી છેકરાઓને નીશાંબનો કાપદા તોડવા અને જુ કાઈના બઝાથી મોકલા કરવા.”

“મહુને એમ જાણે છે કે ને તકશીરવારથી શયશની ચાલને કાલી દીલી મોહાઈ તેને ઉઘાડે. પાડવાની ફરેક છે. કરાની ફરેક છે. છુરાઈને ખુબી કરવી એ નીચ વીધ્યા છે હેવા બોઠા ખપાલથી શું નેડીને ખજાલત પુગવા દીલ્યે?”

“મારા છેકરા તુને તારા શોખતોએ ચાડીઆનો એવકાબ આપે તેથી તારો હાથ બખલાવવાને પાછો હડ તો ના, થણી વખતે હેતુ અને છે કે જને ફનોઆં ચાડી એા કેરે છે તે રૂપ હેતુ પડે છે, અને તેમ નહીં કરતાં બોડું કાંમ ધાપે અને હાલના આપણા દાખવાને એ કાપદો વાણ પડે છે. પણ હું તને ભગમણ કહ્યું કે તારા શીકશ કને લખીને તારા ખરા નામથી જાહેર કર અને તેના કારણે આપણા હેવી બાળદમાં આપણા કારણે જાણવાથી આપણા હેતુ પરખાઈ આવશે.”

બીજા કાહડે નીશાંબ શાંને બંધ કરવાને નમરીક વખત આપણો તાંહાંયુધી જોનચ ચોખ્યો કે કદાચ નમચ હા રકર મોટું મન કરી પોતાની તકશીર કચ્છલ કરે, પણ તેણે એમ નહીં કરીઆથી તે શાયુત પગલે શીકશકની મેકક આ ગલ ગમ્યા અને તેને એક ચીઠી આપી પાછો પોતાની જ ગમેયે બેઠો. શીકશકે ચીઠી વાંચી અને થોડીક પલ થુધી વીચાર કરી નીશાંબીઆએને ધીઆન કરવા હુકમ કરીયો.

પછી શીકશક બોલ્યો કે “મારા હાથમાં આ ચીઠી છે ને વાંચતાં મહુને થોડો આનંદ ઉતપન થયો નથી, હું ના લખનારની નીતી વખાણવા લાપકે અને તેની ફરમા શ ઝુનખ તે હું શાબરી તમને વાંચી શંભલાવું છું.”

“શાહેબ—ગઈ કાલે આપણા વરગમાં યોગાટ થયો હતો જેના કરતાને ચોખવાને તમારી મેહુનત શેકટ ગઈ. તકશીરવારને ને રીતે તહમે થોધી કાહડાડવા માગ્યો તે રી તે નીરદોશ પણ નીશાંબના કાપદા તોડવાના વાંકમાં ફસ્યા અને હજાર ધણું વધારે ખરાબ એકે તેમની ઉપર જુદું બોલવાને પણ અપરાધ વાણ પડ્યો. મેં એક છેકરાને યોગાટ કરતાં જોયો અને પોતાની તકશીર કચ્છલીયાથી તે પોતાના ચોખતીઓને ઉપવા બઝામાંથી મોકલા કરશે એમ તેની ખાતરી કરવાને માહારી શયશી કોશિયો વેવરથ ગઈ; પછી મેં તેને અતે કહ્યું કે ને તે પોતાની તકશીર જાહેર નહીં કરશેતા શંકાવાના ભજાને ખાતે મહુને તેમ કરવાની ફરજ પડશે, ને ઉપરથી, મહુને ચાગ્યો અને નીચ હેવા શયરો બોલે છે. હું કહ્યું કે એ છેકરાને ફકત શયશ નીચ નહીં જાણે.”

રી તેમજ શબ્દવા વરગ તરફની ફરજથી મહુને એ કાંમ કરવાની ફરજ પડી છે. તે છોકરાનું નામ જ્ઞેશ હારકર છે. જે રબાની કરી બા કાગલ વરગને વાચી નણાવતો.

રામશ જોનશ.

શીખશકે ચીઠી ટેબલ ઉપર સુકી કહું કે "જેમશ હારકર આગલ આવ." "

જેમશ માથું નીચું નાખી વચનાં આવી ઉભો.

"જે મેંધાટને માટે મેં ગઈ કાલે ફરીઆદ કીધી તે મેંધાટ તે' કીધો કે ? "

"હા શાહેબ."

"કાએ કીધો ? "

"ખીલ ગરાઈમશ, હુનરી પીટરસ, અને થાંમશ પરાઈયે પછુ શાહેબ કીધો."

"ગરાઈમશ, પીટરશ, અને પરાઈયે આગલ આવો."

તરણે છોકરા માહાર આવ્યા અને શીખશકના પુછવા ઉપરથી તેઓ તકશીર કબૂલ થયા.

શીખશકે જોલેખો કે "જે ચાર છોકરાઓએ આપના વરગને નહાઈ વગાડ્યું છે તેઓ માહારી ચનચુખ ઉભા છે."

એક મોહાઈમાં મનના છોકરો કાંઈ તકશીરવારને ક'માંડે પાડવાને પોતાની ફરજ થમજે તેમાં અને એક માડયામાં શું તકશવટે તે હવે તમે થયલા જુવો. યેડેલા વરગને રામશ જોનશ, પાછલા વરગને જેમશ હારકર, જેવી પાછલાની તકશીર માલમ પડી કે પોતાના બચાવમાં તે પોતાના ચોખ્ખીઓને વગર પુછવે જાહેર કરે છે કે તેઓને પણ શીખશક થાપતો હેને થ'તોય મલે, અને હવે રામશ જોનશને આ કારણાર કપકો આપતા હોય તે પોતાને હાથ ક'વો કરો."

કોઈએ ક'ચકો નહી.

હવે જેઓ હેના કાંમને પસંદ કાતા હોય તેઓ પોતાના હાથ ક'વો કરો.

થયલાઓએ સુરીથી હાથ ક'વા કરીયા.

શીખશકે વરગને છોડ્યા અને પેલા તકશીરવારને રેડેલા દીધા કે તેમને તથા નીચાબને કાયરો થાય હેવી રીતે તેમને શીખશક થાય.

ઉપલી વાત ખરેખરી બનેલી છે અને વાંચનાર બાનું એ રામસ જોનસના મા બાપની કલવણી તહમે કેહેવી રીતે તે પીછાણા છે ? તેના મનની ઉપર તેના માબાપે નાનપણથી સંચાઈને છાપ ઉડાડ્યો હશે, કારણ જુઠાઈ ઉપર તેનો એટલો કીકાર માલમ પડે છે કે પોતાના સોખ્ખીઓની કચમની લઈ તે પોતે જુઠાઈના તોહાખતમાંથી ચોકલો પવાની પતન કરે છે. તહમાંમાં બચાંઓને તરબીઓત આપવાની રીત રામસ જોનસના માબાપ કરતાં એાછી નથી !! જે બચાંને તહમે કહો કે બાવા પુછેતા કેહેને કે હવા પાઈ હતી નેકે તેમ ન હોય, અને બાવા તેને કેહે કે ક્વાણે પુછેતા કેહેને કે હું તો માહાર ગયો તે બચુ' રામસ જોનસની મા કક જુઠાઈ સાથે કેમ વેર કરાવે તે તહમાંને જાણુવું નેઈએ.

વેડવાઈને તાંહાં પાંટી ભરી માંછલી તથા કયરોટ ભરી જલેખી.

જલેખાઈ—જોવો શાવકશા એક થોડા રૂપીઆની ગેરુરખાંની કરો કે આટલી આશતમાંથી હું છુટી જાઉં.

શાવકશા—વલી જલેખાઈ તમે એ શો થોંચલાઈ છે, વલી રૂપીઆ શાનાં જોઈએ અને આશત શી છે ?

જલેખાઈ—આએ આપણી દીનીને શાશરે હજુર સુધી કાંઈ માંછલી અને જલેખી અને ખીલ તીર થાનુ કયું ચોકલીકી નથી અને ખીલ વેડવાઈઓને તાંહાંથી દીનીને શાશરે મહુખનુ જાહે છે તેથી આપણી છોકરી ઉપર એની શાશુ હજરો ચુંથણા પાડે છે અને વારેવાર મીનાહ મારે છે કે મારી ફાંણી વહુને ઘેરથી આવી આવી રીતે આવે છે અને અહીંઆંતો બધી વાતની કાનડી મારીએ છઈએ. એવું કરી મારાં નાંધલાં બચાંને ચુંબવે છે અને હુલતાં ને ચાલતાં આપણને ગાલ દઈ છોકરીને ખીજવે છે અને આપણે છોકરીના મા બાપ થયલાં તે નીચી સુંડીએ શયથું શાં ખનું પડે છે. જોવો શાવકશા એક વખત પાંટી ભરી માંછલી અને કયરોટ ભરી જલેખી ચોકલી આપીશું તો બધી રીતનું હરખું ભાગી જશે.

શાવકશા—ખરેખર એ આશતો છે ખરી અને હું સારીપેઠે જાણુ છું કે આપણી છોકરીને ખીલ થણી રીતે તેઓ ચતાવે છે પણ શું આપણે છોકરીનાં મા બાપ થયાં તે કાંઈ ચોરી કીધી અથવા એવું શું હલકું કાંમ કીધું કે નીચાં કેહેવાઈએ. મને કાંઈ એક વાતનો બલાપો છે, એકતો હું પચારદાર માણુચ, મારી કાંઈ ખીલ આવક નહી અને જોલાની આપેલી પાંચ છ છોકરીઓ છે તારે બધોજાને માંથે હું એટલો ખરચ કરતો એવુંતો કહે જમાંને હું કરજમાંથી ચોકલો થાળી: તે કરતાં મારી ચોટી આશાનો લંગ થઈ છે. દીનીનો વરુથો નીકલેજો છે, શીખવા જણવાનું સુકી મેઠાંચ અને ચોકલે ચોકલે અતીઆરથી રમડતો ફરે છે તારે મારે છેકાંને એના મા બાપને લજવાવું જોઈએ કે છોકરો તો આવો નંગ નીકલે છે અને તેઓને વધારે રીતનો હાંજરો છે, હવે મારી મરીખરી છોકરીનો આગલ ચાલતાં ચો રશતો.

જે જાહેર મારી છોકરી આપી તારે ચાપ જણાવી હું કે મારી કાંઈ એવી જોખવાઈ નથી કે હું જાં

મમાં ચાલતા આવેલા રેવાજ મુજબ કોઈની તીરથે કરી શકશ, તે છતાં હવે વેહેવાણુ મારાં બધાં ઊપર એવી તાણાંજાણી કરેછે તો ખેર. જીસાર્દ હું શાચું કહું છ કે મારી હાલત ઘણીજ ખતંગછે, આજના મુંઝવણના ખરચ મારેથી કીધવી શકાતા નથી, તેમાં ચાલતા આ વેલા ખેરા રેવાજો મુજબ વેહેવાઈઓનાં મોહોડાં બંધ કરવાને પઈસા આપવા એ માહાલ ધઈ પડીશે છ.

જીસાર્દ—બરે પેટ એવા પથરા પરે તારે શં શારમાં ચાલતા આવેલા રેવાજ મુજબ નહીં ચાલીએ તો ગાંમલોક આંગલી બતલાવે અને દુધી નાંખે તે સાથે છોકરીને શાશરામાં હાલતાં ને ચાલતાં દુપે તે કાંઈ ખખરછે.

શાવકશા—જીસાર્દ તમારું ખોલવું જરાએ વ જનદાર નથી, ગાંમલોક આંગલી બતલાવે અને દુધી નાંખે તેની હું એક રેસભાર દરકાર કરતો નથી, કેમકે ગાંમલોક કાંઈ મને પુરૂ પાડવા આવતું નથી અને જે કાંઈ એવું નથી કીધું કે મને ગાંમલોકની સાંખે લજ વાણું પડે. મને જે દુખ લાગેછે તે સાંખા માણુસો ને વાસનેછે કે તેઓ અનસમનગુની પેકે કાંઈથી ખાખ દનો ખોલાશો આપણી સાથ કરવાને બદલે નાહાના બંધાને જતાવેછે અને બાલપણથી તેનાં દીલમાં શાશરાં વીથે એક ઘણીજ ખરાખ અને હલકો વીચાર ખેરા હેછ; હવે હવે હાલતથી શાશરે ઊધરતું ખાલક શાચું શશરા ઊપર શારે વીચાર તે કાંઈથી લાવે અને એકવાર મગજમાં તેવો વીથે બાલપણથી હુલકો વીચાર લેછ ખેશે તો મોહટપણે પછે ગંભે એવાં તેઓ લાક લાકાવે તોય તેણીનાં દીલમાં શાચું લાગે નહીં તેમાં નવા ઇ ગી. જીસાર્દ હું જરૂર કરી આપણું વેહેવાઈ ના ગરથાહ સાથે એ વીથે વાત ઊપરથી વાત કરશ અને મને આશાછે કે તેનાં દીલમાં હું કાંઈ જરારતોથી ઊ તારી શકશ. હવે મારે તમને એક વાત કહેવીછે તે સાંભલો—આપણી વહુ નાનું ઊપર તમે જે હેતં ત યા માયા રાખોછ તે પુરતાં નથી અને આશા રાખોછ કે આપણી છોકરીઓ સમાન તેને ગણી માવતર માં શક ચાહતાં રહેછો અને આજે કહેવત હવેશાં ઇઆદ રાખજો કે “જેવું તમે ઇછો કે બીજાંઓ તમારી સાથે આવે તેવીજ રીતે અને ચાલથી તમે તેવી સાથે ચાલજો.”

હાલતો મને વધારે ખરચ કરતાં મોઢલો રાખો.

પરચુટણ.

કોઈની વાંધાનુ શેવટ લાવવું હાથતો તમારા પોતાપો તમાં મુકાદો કરી તાખે; પણ ને તેને વધારવો અથવા લંબાવવો હાથતો વચમાં મોકલને ધોલાવો.

એક ચાલક કરેતમે રખારની પાંખો ખતાવવાનું શો હાથી કાહડીકેઈ, જે પાંખ નવલીથી માણસ પોતાના ચ રીરની બાજુએ બાધી શકેછ અને માછલીની પેઠે વગર અડચણે પાણીમાં પડી રેહી શકેછ.

હાલ હાંદુસતાનની વસતી વીસ કરોડની ગણાયેછ.

એક આલસુ છોકરાને તેના બાપે કહેઈ કે બાવા હ દો કેટલોવાર ખાંધાનામાં પડી રહેશો, ને સુરખ વટીક તારી કેટલો વ્યાગમખ બાહરે આવી પોતાનું કામ કરેછ અને તુજ આલસુ ખીંધાનામાં પડી રહેશો.”

છોકરાએ આંખ મોલી બેસરખ રીતે નવાખ આપી એ કે બાવા સુરખને આપક કરતાં ઘણે લખાન બકરાવો કરવોછે તેથી તે શકારે હડી કાંમ કરે તેમા થી નવાઈછે.

મરમી મરમીને મારછે—દાર દારને મારછે !!! ને કપરાંની ઉર પોરડાઈતોને દાઢ પડીઓ હોય અથવા ધોરાપો હાથતો તે કપરું ભીનું હોય એટલાખાન થેરીવાઈન માં પોતું અથવા વાદણું ભીનવો તુરત તે ભાગ ઉપર લગાડવું જોઈ કે પછું બરે ધોવાવય તારે થોડેખાં તે દાઢ નીકલી શકશે પણ ને તેમ નહીં કીધું હાથતો ઘણીવાર દાઢ મેસી જાયછે અને પાછો નીકલતો નથી

બારી આંખનો ઇલાજ—એવું કહેછે કે જની આખ નાનપણમાંથી બારી હોય તેને એક ચોકસ જાતનો નાંખ વીચતોને ચસનો પેટુલાવો નેજાં નેજી એ ખોડ વ્યાગલ જતા નીકલી જાયછે. બારી આંખવાલાં હવેમાં એક ખુલેથી નેજાંછે તેથી ને આંખમા એ ખોડ હોય તે આંખ વ્યાગલ ચસમાની ફરેખમાં કાચને ડેકાણે એક સીં ગડાંને પતલો સફાઈદાર કરકો બંધમેસતો ખેસાડવો અને તે ની ભરાબર વચે એક સુરાખ પાડવું જોઈ પેલાં બચાને એક ખુલેથી નેવા નતા કાંઈજ દોષનું નથી તેથી પેલાં સુરાખમાંથી નેવાને તેને ફરખ ધઈ પડેછે તેથી તેની આંખની કીકો પોતા નીમવે પેટુલાં નરા શકતીથી વચોવચ આવેછે અને એમ કરતાં રકતે રકતે વ્યાગલો ખોડ નીકલી જાયછે. ચસમાની ફરેખનો બીજો ચોજ આંખનો ગાંભો પુમેસાં ખાલી રાખવા માં આવેછે.

એક ચોરેલો કુતરો—ઈંગલડમાં એક ગરહસખને તાંહાં એક ભરવાડી કુતરો હતો, કે જે વાન કરીયા વતરો જે પોતાના ઘણીનું બધું કામ કરતો હતો. ને દરએક છો કરો અને છોકરી પોતાનું કામ કરવામાં ઇમાનદાર નીવડે તો કુનીઓને મુશકલ કામ્પેશ થપા વગર રહે નહીં. એ કે તરાનું નામ કોલી કરાંને હતું. એક દાહાડે એ ભરવા

એ કુતરાના સેડની પાશેથી એક પેઠાનું તોલું ખરીદ કી
 યું, કે જે ટોલાને તે ભરવાદનાં ઘેરવેર હાકી જવાને ફેરવી
 ના થોદે તેને ફરમાવીયું. તે ભરવાડનું ઘેર તે ચેહરથી ૩૦
 માઈલને અંતરે હતું. કેલીના થોદે તે ભરવાડને જતી વ
 ખતે અચરજ કીધી કે જહારે તમે તમારે ઘેર જઈ પુગો તા
 રે આએ કુતરાને સારી માહાવજતથી ખવારીને પાછો ઘે
 ર જવાને ફરમાવજો. એ ટોલાને વ્યાટલી લાંબી મુસાફ
 રીવેર ખરાખર હાંકી જવાને ઘણાએક મપલ માણસો અને
 છોકરાઓ ભેળે તે જ કામ એક વીશવાસું કુતરાએ કીધું.
 પેગ્રો ભરવાડ કુતરાની ચતુરાઈથી એટલેતાં ખુસી થયા કે
 તેહેને પોતાને ઘેર રાખી મુકવાના ધરાવ કીધા. તે ભર
 વાડને તે ગાંઠ છોરી બીજે ગાંઠ જવાનું હતું, તેથી પેલા
 કુતરાને એક જગાએ બંધ કીધો, અને તેના જીનાં થોડાને પે
 યાર વીસરાવીને પેતાના પેયાર લગાડવાની તમવીજ કીધી.
 પણ તેહની બધી મેહનત ફેકત બેઠા. કેલીને જે સારો
 ખોરાક આપવામાં આવતા હતા તે એક થોવાના કુતરાની
 પેઠે ખાતો હતો, પણ પોતાના કુતરાકારના વખતને ધુણી ચ
 પવાઈથી તપાસતો હતો. પણ ઘણાએક દાહાડા થી તે
 બીયારો નીચાઈ થયો. ફેવજો તેને એક તક મળી કે જે
 નો લાલ લેવાને કોલી સુકીયા નહી. તે પોતાના મનમાં કે
 હવા લાગે કે “આએ માણસે અને ચોરવાની વેતરન કી
 ધી, તેમજ પેઠાની બી ચોરી કીધી હોએ એમાં કંઈ શક ન
 હી. હુંના ખરા કે એ બધાં પેરોને એકઠાં કરીને માહારા
 થોડે તાહાં પાછા લેઈ જાવું.” કોલી એવો વીચાર કરીને
 જાંહાં તેને બંધ કીધો હતો તાંહાં એક ખાતર પાડીને આ
 હાર નીકળ્યો, અને બધાં પેરોને એકઠાં કરીને તે અંધા
 ા રાતને સમે એક વાત પાડા ચોરની પેઠે પોતાના જી
 નાં થોડાં ઘેર તરફ તે ટોલાને હાંકી ચાલ્યો. કેલીને
 જીના થોડે તેને ઘણે દાહાડે પેલાં થોડાના ટોલાં સાથે પાછો
 આવેલો. જેઈ ઘણો અનજ થયો ?

૨૨જે કુરસત.

૧ છું—મારું નામ તરણ અખશરનું બનેલું છે. આ
 રા આખા નામનો તમે અચર્ય કરોતા હું આ દુનીઆમાં
 માંજુસ જાતને ઘણો ઉપયોગી છું. તમે મારી ઉપર સવારી
 કરોતા તમે મારું સવરૂષ જેઈ ડંક ધઈ જાવો. મારો પેઠે
 હો અને છેલો અખશર લેવોતાં હું બીજી એક શબ્દ યાંઉ,
 જે સજાઅ વળાં આ દુનીઆના કારોબાર ચાલેલ નહી.
 વલી તમે મારો પેઠેલો અને બીજી અખશર લેવોતાં હું એ
 ક હુનરમાં વચરાતો ચીજ યાંઉ જે વળાં હુનરમાં કામમાં
 હીડસતાંને હાથ નેડી ખેસી રહેલું પડતે, પણ મારે લીધે
 હાલ હીડસતાંન મગરૂર છે અને ઈંગરેને પણ પોતાને મુલક
 મહુને લેઈ જઈ ઉપયોગમાં લેછે. વલી તમે મારો બીજી
 અને તરીકે અખશર લેવોતાં હું એક ચીજનું નામ યાંઉ
 જે ઘણી જાતની ચીજનાં પેઠામાં હોવીજ જેઈએ.

(મલેહું.)

- ૨ જી—ધમણ ધમતી રહી ગઈ, યુદ્ધ ગયો અંગાર,
 એરણ ટખતી રહી, ઉડી ગયો લુધાર.
 ૩ જી—કાલો જેસી ચોરત હો, કાલે દરમે રહેતી હો,
 કશું બી પાંણી પોતી હો, ખાદ્યાહકુ જવાબ
 રતી હો.
 (સાંભોલ્ય.)

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—સરકસ.

લા ર ન રા

ફ રી અ ર

ક લાર ર ક

હેસદીગરા

૨—૧૫૦૦)

મરણના લયધકી પ્રભુને ભગવા વિશે.

“કણુ થયા માધવ અધરા જઈ કામળ ન
 લખીયો કડકોર,” એ રાગનું.

હરી ભજન કો કરવા સાડું, તતપર કાં ન ધારે
 કાયા કાચી ભગ નહી સાચી, ભન જોતામાં જાશેરે. રેક ૧
 તન દઈને થન મેલવેલું, સાથે નહી આવનારું રે. હરી ૨
 જોખન જાઈ જકા આવશે, કિંતુ લાગશે અકારું રે. હરી ૩
 રમણ કરતાં વાર ન લગાડો, ચીત હરીમાં રાખો રે
 હપ દુનીઆનાં મરી બચાવે, હરીનામન ભાખોરે. હરી ૪
 સ્વપનરૂપી આ સંસારની, મીઠકતમાયા ખોટી રે
 સહજરે સવકામે પડશે ને જમની આશે સોદી રે. હરી ૫
 પામશે જેનું કરચુ હરો તે, નહીન કદી મરવાનું રે
 બીજ જેવાં ફલ નિપજશે, થું રેહેશે કાંઈ છનું રે. હરી ૬
 થડી બચ તે કદી ન શુભાવો, ભણ હરી વખાણો રે
 સદાઅવસર સરખો નહી આવે, ભટ કહે સૌખાનોરે. હરી ૭

પોં હાં ચ.

સુરત મધે પરગટ થતા વોદીઆ વીલાસ ચોપાનીઆનાં.
 એ અંક તથા “દુભાસીયો” નામના તથા ચોપાનીઆના બને
 વારી તથા રેખવરીના સાથે યાધેયા જે અ કો, ભરૂચ પરદર
 રાન વરણન, દેશી શેકોને જે બોલ તથા કાઠીઆવાડનાના સ
 વસથાન ગોડામની રમખતમાંના કટલાએક વાંછીઆઓએ માહ
 જનને નામે જોડાવેલાં શીંગોની કીકત તથા સો માન દીપક એ
 નામની ચોપડી તથા ચોપાનીઆઓ તેવોના બનાવનારો તરથી
 મળીઆઈ તેની પોઠોચ માન સાથે કમુગ રાખીએ છપએ

એક ખાઈ હોને એવી એવતેમાસ કરેઈ કે બચાને કાલે
 રૂં ગાયા લાયક આ જાનોને શોલે તેવાં એકદા જે ગીતો નેડા
 વી કહારા ચોપાનીઆના પરગટ કરવાં. એ જીવર હોના કહારા કવી
 તા લખનારાઓને ધ્યાન પોઠોચાડવાની બધામણ કરીએ છપએ.

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૧૩ મું.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૯૮

આંક ૨ નો.

ધર મ રા યા

અથવા

•• નંગલમાં કહેલી ચાર વાતો.

યુરપમંડનાં નરખની રેશનાં એક ગાંધ નંગલમાંથી એક દીવસે બે યુસાફરો પોતાનો રસતો લેતા હતા. એક ઉંમરે ૧૮ વરસનો હતો અને પંથે હુદાર હતો. બીજો એક કાવલી કાઢીને તેનો શોખતો ને નગમમાં પેહલુન બાપીકુ ઘર છોડી નીકળ્યો હતો તે ૧૬ વરસની ભરતીમાં હતો અને તે એક જહુવેરીને તાંહાં થી ખાઈ હતો. યુરખ નાં છેલ્લાં કીરલુ અમંદાર સામું લડાઈ કરતા યુમ થવા લાગ્યાં, પશ્ચિમી પોતપોતાનાં ત્રાસે ધરવા લાગ્યાં, અને નંગલે ઘણો ડહુશમણો આકાર ધર્યો.

હુદુવારનો છોકરો ગાનું ગાતો ગાતો સાબુદ કદમ મે વતો હતો અને હાંધાં તીયાંહ ઉઠો રહીને પોતાના કુતરા ને મનમાં શબ્દો બોલતો હતો. ધરમશાયા હજુર ઘણી દુર હતો અને રાતનો સમય થવાથી તેઓને ઘણી ચીંતા ઉતપન થઈ.

જહુવેરીનો છોકરો જેનું નામ ફેલીકમ હતું તે દરેક પહે ઉઠો રહી આમુપારા ધાસતીયો ભેગેત હતો. પવનનું કુહરું અને પાડાંચાંચું ખરડું તેના મનમાં કરપીનોનાં કદમ અને ફાંસીગરોના કાંસાના બેધાલ પેદા કરતા હતા ફેલીકમ પોતાના વતનમાં બાહુપુરીમાં નામ ખપાવતો હતો. પણ આ વેલા પોતાની દેહુશત દબાડવાની તેનામાં તાકાત રહી નહી. યુસાફરીપર નીકળવા અમરુતે તેના શોખતો એને મોહોડેથી એ નંગલમાં યમ્મેલી હુદ અને ખુનોનાં એવા ભપકર હેવાલ સાંભળવા હતા કે તેનાં કરતાં બેવડી ઉમરનો બાંધસ, આપું એકાંત નંગલ, ને રાતનાં સમય થી ભપલીત થયેલું, અને તેમાં તરેહવાર અવાજ શંભવા પ, તે પછી કહેતો તેનો વાક નીકલે નહી.

“આપણે તો મેમ નજી છઈએ અને પગથી ખાયાં થુધી હુધીયાર બંધ હુદારોએ આપણી ઉપર તુટી પડેતાં આપણો અથવા કેમ થાય” એ વીચાર ફેલીકસનાં મનમાં ભમખમ કરતો હતો. તે ઘણેમ પસતાવો કરવા લાગે કે તેના સોખતીનું કહણું ખાની તેઓ ત્રધ બપોરે નંગલ પસા

ર કરવા નીકળવા અને રાતનાં સંકટનો બેધાલ વરીક કીધો નહી. તે પોતાના દાસતને બોલ્યો કે “મે અપણો જાન આમ અરખાદ ધરેતો તે સધલો તાહારો વાકછે. તું ને મહુને બોહાસ કરતે નહી”તો આ કીચાગતને દાહાડે ની યુસાફરી કરવા હું નીકલતે નહી”

હુદાર બોલ્યો કે “છટઃ એટલો પાચે હુધયેના ધા ના. યુસાફર બમાએ કોઈબી ચીનથી ડરતુ જેહતું નથી, અને હાંધાં ડરવા જેવું છે શું? તાહારા કુદા તુદા ડગલા ના ખીરમામા ચાર પાંચ રૂપરડી પડેલીછે તેનો લોભ કરી તું શુ ધારેય કે આ નંગલનાં હુદારોએ આપણો જાન લેશે? એક ધારતુન સરતાપા યુરખાછે. ચાર થોડાની ગાડી દમક મારતી નતી હોએ, અંદર અમીર ઉખાવ નવા હેરથી લાથેલા બેડા હોય તેવો લુખકો ખાવા હુદારોએ પોતાનાં ભાઈબંધનો જાન લીએ, નહી કે તાહારા સરખા ની રાહત લેવા ને અમરમાં લઈ બપોરે ખાવાને જેહેર બી નહી મલે.

ફેલીકમ એકદમ ચાલતો અચકીને બોલ્યો કે “વાઈ” શું આ કોઈ શીશોડી વખડતું નથી?”

“અરે ગયેડા એતો પવન જહાડ પાનમાંથી પસાર થાય તાહારે એવોજ થોહેર કરે. ચાલ હવે પગલાં ઉંચક એક કલાકમાત્રો પેલી પાર થઈ નથું”

“હા બા તે તાહારા સખબો નજાવવા તે કપરથી તું ચોરોથી નહી બીહે પાપ તાહારી વાત એરનછે. તાહારા નોહોલામાં સુનો તોતીના દાગીતાછે.”

હુદાર બોલ્યો “પણ તેઓ તુંહને મારી શું કરવા નાખે? જાણે પાર કે વારપાડાંચાંચીની ટોલકી આ સામી જરીઓમાંથી ભરેલી બંડકો સમેત આપણી સમું દોડી આને અને કહે કે ‘ધરસોએ અતુને પુછવાની ના આપ થો કે સાહેબનાં હાથમાં શુછે? ને કોઈ ભારી બોલે હોય તો મેહેરબાની કરી હુછું તે હલકો કરવા દમો’ અથવા એવીજ મતલબનું બોલેના આપણે કશું એટલું કે આપણી માલ મતા તેમની આગલ પેલી આપણો જીવ વેચાતો લેવો.”

જહુવેરી બોલ્યો “અરે ભવા મીષસ ઘણે વરયે ખાહારી ગઈ જાતાને તાહારો ગુજસ મુમખ થોડા દાગીનાં આપવા જાઉં” તાહારે તું મહુને વ્ધાવી સલાહ આપેછે? નહી; એમ. કઈ તેની અગાઉ પહેલે હું તાહારો જીવ આ

પીશ. જે માતાએ મહુને પાલવેા, પોશવેા, ઉધારવેા તેનું ક સ વરથે મોહાડું જેતી વખતે હું માહારી કારીગરીનાં ન સુનાં તેણીને રખાડું નહીતે હું કેટલે નડુંનેા ગજાઈ ? નહી; હું કહું છું કે માહારી હલાવ મેહનતનાં દાગીનાં જે માહારી માતા બદન ઉપર જેવાને હું ઈતેજરણું તે હરામ ખેર વાટપાડાનાં હાથમાં જાંઠાંસુધી માહારી નાડી ચાલથે તાંહાંસુધી જવા દેનાર નથી.

બોલીમાં એ વાત મીડી લાગેછે. તાહારી જન જ પતેા પછી એ દાગીનાં તાહારી માતા હાથમા જનારછે કે ? તેણીની શલ્બી વ્યથાકબ્બામત કૃના થાય પણ તુને જવતેા જેપતે તે ખંગ વલેલી શબ્દ.

ફેલીકસે પાછા ઉતર દીધેા નહી. રાત એવી અંધારી થવા લાગી કે પાંચ ડગલાં વ્યાગલ થુંછે તે વ્યા જીવા ન સુસાક્રોને દીસયું નહી.

જહુવેરી દરેક પડે મોતની ચુંગાલમાં પડવા બીહતેા હતા. તે હુહારની બાજુએ બાજુ અઠકીને ચાલતા હતા અને જરા જરામા પાછલ ફરી જોતેા હતા. એક કલાક સુગા સુગા ચાલવા બાદ દુરથી એક બતી એક ચલકતા સેનારા મુકુ પરકાશવા લાગી. જહુવેરી આ બતી જોઈ ખુશી થયેા નહી કારણ તે ડરવા લાગેા કે એજ ઘણુંકરી હુહારઓનું મધક હયે. પણ હુહારે તેના બીહીકના સેખતને હીમત આપી બેલથેા કે “એ તો પેલી ધરમશાલા છે જેને માટે આપણે જંગલમાં પેરથ થયા તેની વ્યાગલ શાંભલયું હતું. હુહારનું બેલયું ખરું પડ્યું કારણ થોડાવારમાં બેહુ સુસાક્રો એક મોટી પણ પડી બાજેલી ઉમારત વ્યાગલ આવી પુગા. ખારણા વ્યાગલ એક ઊંડેલી ગાડી ઉમેરી હતી અને થોડે દુરથી થોડાના ખંખારના વ્યવાજ આવતા હતા. એક બારી ઉંધારી હતી જે ખાંધી હુહારે અંગ્રેજા ઉપર ઉમેા રહી અંદર ડોકાવયું. એક બેટવાની ખુસરી ઉપર એક શખસ ઉપાતેા હતા જે તેના પેશાક ઉપરથી પેલી બાહર ઉમેરી ગાડી હાંકનાર લાગેા અને તેની સામે બેસી એક બુટી એાન અને એક ઊા કરી કપડાં સીવતી હતી. એક ટેબલની ઉપર દારૂનું ગથા સં પડેલું હતું અને તેની વ્યાગલ એક ખુરશ બેઠેલો હતો જેના મખમલના પોશાક ઉપરથી હુહારે તેને કોઈ નાખકીત સુસાક્રે ધારયેા.

પણ હુહારને જેમને કુરો મોકલેા જેને હુહારના કુત રાએ હુકારે દીધેા જેથી પેડી ઊાકરીએ ફાલમ હાથમાં લઈ બારણું ઉઘાડયું અને તેના પછેાણાઓના મોહાડાં તપાસયાં.

જેવુ પેલા સુસાક્રોએ વ્યા ઊાકરીને મોહાડેથી શાંભલયું કે તેમ્ને ધરમશાલા વ્યાગલ ઉભાછે અને તેમને રાત નું ખાણ તથા સુગાને બીજાણા મઝેરે તેવાજ તેમ્ને અંદર દાખલ થયા અને પોતાને સામજ એકમેરે જેલી ટેબલ વ્યાગલ બેઠા. પેલો મખમલના કપડાં પેરુડેલો જીવાન સુસાક્રે ઉપેા અને પેલા નવા સુસાક્રોની સલામ પાછી કેરવી થોડોવાર પછી પેલો જીવાન સુસાક્રે બેલથેા કે “ભાઈએ તહમને ઘણું મોડું થયું. આવી બીહીકાણી રા તે આવાં અંધાર જંગલ પસાર કરતાં તહમે ડરયા નહી ? માહારીતેા હીમત આવી નહી તે હીંયાં આજ રાતને વીસા

મેા કરી બરી બામદાદ જંગલની પેડેપાર નીકલી જવાને વીચાર કરયોછે.”

હુહાર બેલથેા કે “તહમેતો સાહેબ બેઠેતર કીધું. થોડાના પગલામાં સાહેબ એક જતનું એવું મધુર ગાયતરે કે બતી ઉપર પતંગીયું મોહીત પડી રહેો તેમ હુહારએ તે ઉપર દેડેછે. પણ સાહેબ હમારા સરખા મજુર પાંડે પેયા દામ્નેા હમારી બીશાદ થું કે હમારી દમ નીકરે અને વલી તે ઉપર હુહારએ લલચાઈ આવે ?”

હમારા વ્યાવવાથી ગાડી રાતેા ઉડેા હતા અને માહાડું બેહુલું શાંભલી તે બેલથેા કે “ચાલતો સાહેબ તહમારી ખરી છે; પણ માહારી જાણમાં દાખલા અનેલાછે કે એવા ગરીબ રાહુદારોએને પણ હુહારાએએ મમત ખાતર મારી કાર કરવાછે ઈયાતે તેમને પોતાની નોકરીમાં જખરદસતીથી લીધાછે.”

જહુવેરી બેલથેા કે “જે એવુંછે તો વ્યા ધરમશાલા માં કાંઈ સલામતી મેા એવું હોયન નહી. જે હમણા એક ધારૂં આપણી ઉપર તુડી પડેતો આપણે બચાવ થાય કેમ ? અને હાલતેા આપણી પાસે શું સામેતીછે કે આ ધરમશાલા ના રમેવાલ પરમાણીક માણસોછે ?” આ પાછલેા વાકય જહુવેરી ઘણે ધીમે વ્યાવાજે બેલથેા હતા. જેકે પેલી કોસી અને ઊાકરી પોતાના કામસર ઉડી બાહાર ગયા હતા.

ગાડી હાંકનાર બેલથેા કે “એ બાબદ ઉપર તહમારે ચીંતાતુર થયું નહી. આજ દસ વરસ થયાં હું હીંયાં આવવ જવું છું અને હીંયાં કોઈનેા બાલ વાંકેા થપડેા શાંભલયા માં આવથેા નથી.”

પેલો પેરુડેા સુસાક્રે બેલથેા કે “પણ તું વ્યા વાત લુકો જાયછે કે મોડુંક થયું એક સુસાક્રોની નાની ટોલકી ના જુંમ થવાના સમાચાર ફેલાયા હતા અને વ્યાનશુધી તે ખોટા કાયા નથી. તેમ્નેા સુસાક્રી નીકલયા તેની વ્યાગલ એક બેલવાહ હતા કે હમે રાતને વીસામે વ્યાજ ધરમશાલામાં લઈયું હીંયાં તેમના ખેશાવરોએ થયું ખખર કાહાડી અને કાઈપણ પડેા તેમને હાથ લાગેા નહી. એથી વ્યા ધરમશાલા વીધે માહારા મનમાં ખતરોછે.”

હુહાર બોલી ઉડેા કે “બેઠેતર તારેતો કે કોઈ ઝાડ તલે વીસામે લલચે. વ્યા કોનેરે ફેરતી દેવાલ કદાચ આપણું બંદીખાનું જ થઈ પડે અને હીંયાંથી પછી નાહાસવાનેા રસતો મનનાર નથી.”

ઉપલી વાતથી સુસાક્રોમાં ધભરાત ઉપેા અને તેમ્નેા ધાસતી રાખવા લાગા કે ધરમશાલાના માહેા હુહારાનીજ સંજ્ઞાછે.

ગાડી હાંકનાર બેલથેા કે “ધરમશા જહારે તહમે એરીન ધાસતી રાખેાછે તાહારેતો બેઠેતર કે આપણે ઉંધાઈએ નહી કે વખત પડતાં કયું હોયતેા આપણા જનની તકેદારી થઈ શકે.”

શયથાએ કજીલ થયા અને રાતનેા વખત સેહલાઈ થી પસાર કરવા એક મે શયથાએએ દરેકને વ્યાવડતી કોઈની વાત કરવા કારવડ પેરુલી વારી હુહારની આવી જણે એક કજીના ગથાસથી શારીપેટે ખંખાર મારી હુરણ ના સીકરની વાત શીઝ કીધી.

ભાગ ૧ સો.

* હરણના પ્રસારીનની વાત.

ધણેક વરસની વાત ઉપર આપણા દેશમાં એક નાનીચો કીયો હશે જેમાં એક મગનથી અરશે ખીસેડો અમીર રહેતો હતો. તે દેખાવમાં કંદોર હતો, બોલીમાં પાછ હતો, અને મરજમાં આપણુ હતો. ને કોઈ ગરીબ બેકુત તેને નમીને સંભળ આલેકુંમ કરેતો તે “હું લુચા તાહારી ખજર લેઈય” એવી રીતે તાજમ તવાજ કરે. આ વી માલને લીધે લોકો તેને લુત મામાને નામે ઓલખતા.

અમીરનો એક અમીરજદી હતો તે તેનાં ખવાસધી તદન ઉલતીજ હતી. તે છ'દગીની ખીલતી બાહારમાં હતી. અમીર તેની જાન હતી, શીરીને તેની આંખો હતી, અને મોમ તેનું દીલ હતું. તેણીના ભરતારની જમીન ઉપર જે બેકુત ભારે રહેતા હતા તેમને દીવાયાના શયુનો કહી તેણીને ભરતારનાં કવડા બોલોનુ નેહર ફર કરી આ પતી હતી.

પરણુયા પછી એક વરસે અમીરજદીને તાંહાં પુતરની વરધી થઈ જેનું નામ કીયુનો કરી રાખ્યું. આવે ટાકણે પણ અમીર પોતાની ઓરત તરફ હુંમેય સુખ મમતાથી વેગલે રહ્યો. ખાવા અને ઉંઘરા સીવાય શકશે વખત તે પોતાના ઘર બાહાર ચોકારમાં ગુજરે. દર આતવારે તે ખપોરે ખાણું ખાય કે તે વખતે તેના હુકમ સુખ દાઈ તે ના પુતરને તેની આગલ લઈ જાય અને અમીર તેને બે ઘડી હાથમાં લીએ, તેની સાંકુ ટગર ટગર ને, નહીં સંભાળે તેવા શખેશ બોલી પાછું તે બાલકને દાઈને સવાધી ન કરે, એક દાહડે તે બાલકના ગુલામી હાથમાંથી કાઢી “બા, બા” એવો અંધુર અવાજ નીકલ્યો તાહારે અમીરે હરખાઈને દાસીને એક શુંનેરી સંકિ આપ્યો પણ એ હેત વગર અમીરની તેના બાલક તરફ દીલસોજી ઉઠરાઈ નહીં

કીયુનોની તરીજ સાલગાની દીલસે અમીરે બે ઘેડા અંગાવા. કીયુનેને તમાજ જરીનો ચોશક વેડેડારી અમીરે તેને કેડ ઉપર ખાર્યો અને દાદર ઉતરી નીચે આવ્યો. અમીરજદી પણ તેની પુઠે ઉતરી અને જોકે તે કોઈ પણ દીલસે પોતાના ભરતારને પુછતી ન હતી તે તહયે કયા હ જાએછા તોપણ આ વખતે પોતાના ઉઠરાને ખાતર તેણે તે સવાલ અમીરને નાખ્યો.

“બેયારા ભરતાર કીયુનેને કયાં લઈ જાએછા ? આ ન એને ખાહારી સામે હું લઈ જાઉં.”

“છટ” એટલું બોલો અમીર આગલ આવ્યો અને નાંહાં પેલા બે ઘેડા ઉમેડા હતા તાંહાં આવી ઉભા. એક ઘેડાની જન સાથે તેણે કીયુનેને માગડાંના પડાએ બાંધેા અને બીજા ઘેડા ઉપર પોતે કવાંગ ખરી કીયુનાનાં ઘેડાની લગામ પણ પોતાનાં હાથમાં ધરી તે બેડુ ઘેડા દપટા બી કીલવાની બાહાર પડ્યો. અમીરજદી ફેંકફેંક રડતી પાછી અંદર ગઈ.

* એક જાતનો સીકા જે જીર ફાલુના આકારનો છાંય જાણે કોપઈ

જમ જેમ ઘેડો દોડે તેમ તેમ કીયુનો તાલી પાડવા લાગે, હસવા લાગે અને ઘેડાની ઈલાલને વલ દેવા લાગે કે તે કદમ વધારે. અમીર એ જોઈને થણો હુરખાઈ ગયો. તે બોલ્યો કે “સામાય, સામાય, બમા સામાય. હજી તહને હું ઘેર બચો કરી શકીશ.”

પણ ઘેડો વખત વધારે ગયો કે કીયુનો કંટાલવા લાગે અને પોતાના ખાપને કાલા વાલા દરવા લાગે કે જરા ઘેડો કીમે કીમે હકાવ્યો. પણ અમીરે ઉલટો ઘેડા ને કાંઠે માર્યો અને લાચાર કીયુનો કમકાં ખાઈ ખાઈને રડવા લાગ્યો.

અમીર બોલ્યો “છટ, છટ; એ વેડેલીવાર એમજ લાગે જરા સચુરી ધર.”

પણ એવામાં એક નેકાથી અમીરનાં હાથમાંથી કીયુનોનાં ઘેડાની લગામ છટકી પણ તરત તે અમીરે પાછી આવી અને જોયછેતા ઘેડા ઉપર પોતાનું બાલક મલે નહીં. અમીરનું લોહી મેરથી દોડવા લાગું. તેણે ઘેડાને ચોખ્ખાવ્યો. “ખાહારો ઉઠકો માર્યો ગયો” એમ તે મોટેથી બોલી ઉઠ્યો અને દાહડાંનાં બાલ પીખતો પીખતો તે મોર ઘેડાને પોતાના બેટાની શોધમાં ફેરવવા લાગે. તે વી મારવા લાગે કે ખાહારો ઉઠકો એક પાછોની ખાઈ જે તેમ પસાર કરી અવધા તેમાં પડી મુલો હુશે પણ એવામાં કોઈ બાલકનો મીઠો અવાજ તેને કાને પડ્યો અને તે બહી દોડતા તેણે પોતાના કીયુનોને એક આડ તલે બેઠેલી ધરડી ઓરતનાં બોલામાં બેઠેલો જોયો.

જે વેડેલું મલે તેની ઉપર પોતાનો કુદર દાહડાવવા અમીરે પેલી ધરડી ડોસીને ત્રુદ મીનાજમાં કહ્યું કે “બોલ ડાકણ મ્મા બાલક ત્રુદને કયાં હુધી મલ્યું ? લાવ, એ ખાહાર છે.”

પેલી ધરડી ડોસી બોલી કે “નામવર અમીર એટલા કક્કા ના થાએ. તહમારા ઘેડા દોડતા આવતા હતા તે વામાં મેં આ બાલકને જન સાથે લટકતાં જોયું અને તે ના બાલ જમીન સાથે અકડતા હતા. ભોગ બોલડયે એ વામાં તેનો પાવરો તુરી ગયો અને મેં તેને પડતાં જોઈ ખાહારા હાથમાં જાહાલી લીધો.”

અમીરે ગુસાધીન બોલ્યો કે “બસ કર, તરડી બસ કર એ બાલક મહારે સવ ધીન કર”

ડોસી કહીજી કાકલુદી કી બોલી કે “એક હરણી સીકકોતો વાઝ મહેને દીધો !”

અમીરે તાંખાના સીકકો તેના આંગળ ઉપર ફેંકી કહ્યું કે “ગુપકોદી પકડ. લાવ ખાહાર બાલક”

“નહી, નહીં સાહેબ; એક ફોલીન. — એકજ હરણી ફોલીન હું મારું.”

“શું એક હરણી ફોલીન ? અરે ડાકણ તુને આ બી વેચેતો તેના એટલા પછસા ઉપજ નહીં. ને ખાહાર બાલક પુઝી પુઝી આપને નહીંના હમણા ખાહારા કુતરા તારી ઉપર વલગાડી બેલીય.”

“શું મહેને વેચેતો બી એક ફોલીન નહીં ઉપજે ! તાહારા સરખા અમીરની ગણતરીમાં એક ફોલીનની બી શાદ શું ? તેની હાથે જોખની રાખ કે એક દાહડાંને બોલાવી આવશે અને તે દાહડો કાંઈ ફર નથી કે જે અમીરે મહ

ને હજારો એક ફોટોરીન આપવા ના પાડે છે તેની આખી દોલત એક વધારે લાએકી ચાલા ધણીના હાથમાં જશે—અને પછી તે એક ફોટોરીનની કીમતે અંકાયે. તે આ તારી બે રાત; તારી પાસેજ તેમને રાખ મહુને તેની ગરબ નથી.” એ શબ્દો બોલી પેલી ડોસીએ અમીરના આપેલા તરાંબા ના સીકકા એવીતો માલાકીથી પાછા ફરેલા કે તેમ્ને આ બાદ બંધને અમીરની કાઠલી જે તેના હાથમાં હજી લેવાડી હતી તેમાં બંધ પડયા.

આ હાથ માલાકીથી અન્યથા ધણને અમીરે મોહા ઉઠી એક વધુ શુષ્કન આમરથો નહી; પણ પોતાની નાની બંદુકને ગોઠા ચઢાવી પેલી ડોસીના માથા તરફ નેમ રા કી. ડોસી જાણે કાંઈ ધણું ન હોય તેમ પેલાં બાલકને યુ બીએ લઈ નમાડવા લાગી અને તેને એવી રીતે ધરણ કે પોતાના માથાં તથા અમીરની બંદુક વચ્ચે તે ઢાલ હોય.

તે મોલી કે “ગુલામી ફરેસતા ! હંમેશા એવો રહેજે અને ધરાવરની પતાહમાં તું રહેશે” પછી અમીરને આં ગલાંની ધરાવરની ધરકી દેખાડી તે બોલી કે “જુદોગી વીક એક હરણી ફોટોરીનને તું મહુને દેવો રહેશે.” એક ધરકી તેણેએ બાલકને નજીબ ઉપર મેલયું અને પોતે બંધ લખાં પોતાની કુબડીના માથાંરે માલતી ધઈ. અમીરે તે બાલકને પાછુ ઘોડા ઉપર ધુનતે હાથે મેલયું અને પોતાના કીલવા તરફ રસતો ધરથો. જે સવારી પુરાજખતીથી ગર ધઈ હતી તે ગમગીનીમાં અંત આવી અને જરથી કીયુને એ ઘોડા ઉપર રડવા માડયું તરફથી અમીરે વીચાર ફેરવથો કે એ ઉકારા ઉપર મેહુને ખરેખેલી વેચાય. તે દીવસથી અમીરના કીયુને ઉપરને રહ્યો સહુથો પેયાર પણ હવામા ઉડી ગયો. તે જે પોતાના આપ આગલ પરીતથી ઘેડી જ પતો અમીર પોતાની યુજને ટાવ દઈ “છટ છટ” કરીને મેલે.

જાંહાંખી પોતા તરફ તેણીને આવેલ ધીકારની નજ રથી જોતો હતો તથા હુથી અમીરજનદીને ઘણી બેદ ધયો નહી પણ પોતાના પથ બાલક તરફ અમીરની આવી ઘાટ કી ચાલ જોઈ તેણીનું કાલજી વીંધાઈ ગયું. જુલમામાં કોઈ વખત ઊરામને તે ધણું બાલકને નજવા વાંકસર એવો તે કહણ માર મારે કે અમીરજદી યાસતીથી બેથુક ધણ બ આવી આવી બંધની ભોગવી અમીરજદીને કુજ ન પાની ઘણીજ દુકી વધમાં મરણ પામી અને પોતાની પાછલ પોતાના બાલકને લાચાર મેલી તથા શબલાં ગામને રડતાં મેલી પેલી કુનયામાં હંમેશના આરામ લેવા ગઈ

પોતાની મેરતનાં મરણ પછી અમીરની પોતાનાં બ આં તરફ ચાલ વધારે ઘાટકી થવા લાગી. અમીરે ફરીથી પરણ્યો અને તેની બીજી મેરતને પેટ જાહુરે મે જોડ છો કરા અવતરયા તાહુરે કીયુનેએ ૧૪ વરસ પુરાં કીમાં હતા.

જે ગરીબ ડોસીએ તેનો જાન બંધાવથો હતો તે ડોસીને તે પોતાની પાકી ઉમરમાં કદી ન લુલથો તે ઘરડી ડોસીના છામરાની રોજ ભેટ ભેટો હતો અને તે હીને પોતાની ખાસરખા પેયારથી માહાતો હતો. કીયુને નાં માકરો તે ડોસી ડાકણુએ એમ કહી તેને તાંહાં જવાથી બડકાવતા હતા પણ કીયુનેને તેના આપનાં ધરનાં પાદરી એ નાંદપણથીજ સમજવયું હતું કે જુલ ડાકણોની વાતો માત્ર મનની કલપનાઓ.

ડોસી ધરનાં તરેહવાર પાલાઓને અમરક કાઢાડતી હતી પણ તેણીએ પુદરતની પોદી ઉઠાવી મેલવેલું ચાન કમખકલી લોકોને પીછાનવાની તાકાદ ન હતી. ડોસીનાં હાથ તલે કીયુને અમરદાર થયો અને ચેકાર અને મછી પકડવાનાં કેટલાએક જરમથી એવોતો વાકેક થયો કે જે તેણે પોદીઓમાં વામયું હોતોતો ખલત નહી.

જેમ જેમ કીયુનેનાં જોડયા બાઈ ઉગતા ગયાં તેમ તેમ તેની કમખખતી થવા લાગી. તેઓ ઘોડા ઉપર પેહેલે બેકા તાહુરે રડયા નહી તેથી જુલ મામાનો સારો વીચાર તેઓ વીશે ઠસી ગયો અને તેમાં તેઓ ઉપર તે મખતા રા ખી તેમની પદવી મુજબ તેમને હોંશ રાખી શીખાડવા લાગે.

વાંચવા લખવાનું અમીરને મનશે ગરહસપને લાખ ની કેવલજી ન હોવાથી એ બાબદો સાથે માથું કુટવાથી તેણે પોતાના બેશાએને પહરેજ રાખયા. ૧૦ વરસની વયે તેઓ આપનાજ જેવો સવભાવ દેખાડવા લાગા અને કુક તા પવન સાથે લડાઈ કરતા. તેઓ એકમેક સાથે દરેક બાબદમાં મરાતા પણ જે કીયુનેને કસાવવાનાં અથવા તે નાં કડા કરવાની ટક આપે તાહુરે મેહુ દોસતીને હાથ મેલવી એક મોરડ ધઈ નતા.

અમીરનાં મનમાં પેલી ડોસીની અમગમચેતી હંમેશાં ડહરામનાં વીચારો આપતી હતી. એ રહેશતને લીધે તેણે પોતાના કીલવાની સામી મે ઉંમી ટેકડી હતી તે ઉપર મે કીલવા બંધાવયા. અમીરે પેહેલે પોતાને બાપીકો કીલ લો પોતાના વડા બેશ કીયુનેને આપવાનાં કરાવ કરથો પણ અમીરની આરતે રખખાન મમાવી અમીરના વીચાર ફેવાવથો અને હુસમરગ નામનો જે સરવેધી નાહોને કીલલો હતો તે કીયુનેને આપવાનો તેના વાલક નામના બેશને નસીએ અમીરને બાપીકો કીલલો ગયો અને શાક સમરગ નામના તેના જોડયા બાઈને ‘શાક’ નામને પેલા મે નવા કીલલોઓનાં મોટો અને વધારે સારી નગાએ આપેલો કીલલો મરથો. ઉપથી મુજબનું વશીએતનાઈ કરવા પછી થોડી મુદને અમીરની બદ પહરેજથી તે ખાંદગી ને બીજાણે પડયો અને વર્ષદ કહે તેને “છટ, છટ” મોલી દરકાર કીરી નહી તેથી મોત તેને લઈ ચાલતું થયું. એકગમ અમીરે ઉલલો દમ એમયો કે બીજાગન કીયુનેને તેના બાઈએએ કીલલાથી હાંકી મેલયા. જે નગામાં તેણે પોતાને જાન લીધો હતો અને જે તેની માતાના ઉલ લા મુક્રમની પવોતર નગા હતી તે નગાને ઉલલી સલામ કરતાં કીયુને જર મેજર રડયો.

કુનયામાં કોઈ એશાવંદનો હમતો બોલ તેને માટે રહ્યો નહી તેથી કીયુનેએ પોતાના આપના પાદરીને તથા પેલી ઘરડી ડોસીને પોતાના નવા ‘હુસમરગ’ ના કીલલા માં રાખી.

જરે પેલા જોડ બાઈએએ ઉપલી અમર શાંભલી તા જે તેઓ કીયુનેને તરેહવાર ગાણેથી ઘોઈ નાખવા લાગા. તેમની મા બોલી કે “ખરેખર અમીરના નામને તેના મોત પછી જેમ મહેલે ! ડાકણુને તોણે પોતાની મા કુરી રાખી છે ! જેવી એની મા ગરીબોને ખેરાત આપવાનું બા હાનું કાઢાડી પોતાની નીચ જુનીઆદને લીધે કંગાલ બે

હુતામાં બેલાતી હતી અને માન મારતો હતો તેવીજ ખશ હતી તેની પાછળે.”

પણ નાપેકાર અમીરજી અને તેહીના નાપેકાર બેઠા એ નેમ ધારતા હતા તેથી એકદમ ઢલું ગામના લોકો તું મત હતું. જે ઘરડો એમરે તેને જાન બમાવવો હતો તેની નીમખહલાવીથી આવી રીતે કદર બુજીએ તેથી કથુનો ની દરેક બહુથી તારીફ થવા લાગી. એ છતાં પેતાના ભાઈએ સાથે હુલીમલી નવા કીયુનો દરેક કોરોશ કરતા હતા અને જહારે તેના ભાઈએ તેને મહે તાહારે અવહું મોહાડું કરી ચાલી બપ તેથી તેને કલોન બેઠ થતો હતો. પણ કીયુને પોતાની મુરાદ હાં શલ ક્રવાને એક ટક થુલ. તેના કીલવાની હદમાં એક મોટો સરોવર હતો જેમાં પુશકવ માછલી પેદા થતી હતી. એ સરોવર તેમના બાપે તેમને નહીં આપવો તે કારણસર તે એકલા ભાઈએ રોન બલાપો કરતા હતા. પણ તેઓની એટલી બળીખાની હતી કે તેઓએ મળે ખારવા ની તેમની, ઘણી વાહાવી અને કીલપદદ ગમત બરબાદ થવા દીધી પણ પોતાના ભાઈની રજા માંગી નહી. એ બળીખાની કીયુનોએ નિહન પોતાના મેહુ ભાઈએને સરોવર માં મળે ખારવા નોતરે દીધું.”

નૃપાન.

હમારા ગયા આંકમાં હવે નૃપાનની હું મી તયા તેમના લોકનું શોડુંક વરણન કર્યું હતું. આજ હવે નૃપાનીશાના ખોરાકને માટે શોડું લખીએ છઈએ.

નૃપાનીશા, હવે આગલ કહું તેમ જાનવરોનું માશ ખાતા નથી. જે મોહાલો માહાશાગર તેમની આશપાશ કચી વલેલોએ તે તેમના ખોરાકનો લંકર છે. જ્યારે એક દોસત બીજને કાંઈ પણ ચીજ શોગાદ એકલેએ તીપારે તે હંમેશ શાથે થુકી મછીને એક કટકી કાગલમાં લપેટી તેને એક રાતી અને એક શરદ દોરી બાંધી મોકલે છે અને ઊપર એક તેઓમાં માંન પાંચેલી કહેવત લખે છે જેનો અરથ હેલો થાએ છે કે “થુખીએ તેઓ જે પોતાના વડાઓના ઘણાપણની રૂઢે ચાલે છે.” એ રશમની મતલબ એ છે કે શદા તેમને ઈચ્છાદ રહે કે તેઓ મછીમારોની આલાદના છે અને માહાશાગર ઊપર તેમના પોસણનો આધાર છે.

ચીનાઈ રકાખીઓમાં નૃપાનીશા ખાપ છે. તેઓની ખાવાની ટેબલ ૯ ઈંચથી વધારે ઊંચી હોતી નથી જમતી વખતે તેઓ અકડું બેઠે છે અને ચીનાઓની જુચારેક શોડીથી ખોરાક ખાપ છે. સુકી મછી, રાંધેલી કીલમી ઈંપા છેલલા, મેદાના અચાર, આથેલું આ

દુ, ખારેલા ચાવલ, કંદ મુલા અને બીજી તરકારી એ જે પાનીશોની મુખપ વાંછી છે. મગરમછ, શારક અને બીજી કીઈમી જાતની મછી તેઓ ખાપ છે. દરીઆમાં ઊગતા કટલાએક પાલા પણ તેઓ ખાપ છે.

નૃપાનીશા રૂડે, ઝાડ ઊપરથી કાચી તોડે છે; દરાસ ઘણી લેહજતદર થાએ છે જે આરાડતના ખાકશમાં પેક કરી દ્રાાવર મોકલે છે. કુમલા ખાંમણુનો તેઓ મુરચો ભરે છે-જે તેઓ ઘણા શોકથી ખાપ છે.

નૃપાનીશા ઘણું કરી ખારેલો ખોરાક લીએ છે. તેઓની ખાવાની સલી, હાકકાં, હાથીદાંત અથવા લાકડાંની હોપ છે, અને તેઓ ૯ થી ૧૦ આંગલ લાંબી હોય છે, એ સલીઓથી ખાવાને ઘણી ચાલાકી નોંઈએ છે; જેણે સલીઓ જમના હાપના આંગલામાં અજાએખ રીતે પકડે છે અને માંનનું તનખે તનખુ ઘણીજ રમુજ જડપથી ઊંચકી લીએ છે. એજ સલીઓ વડે તેઓ ગોથ, મછી તથા તરકારી ખાપ છે. થુધરેલા ઈંગરેલ રાજના આશરા તલે રહી નો હીંદુશતાંનના વતનીઓ નૃપાનીશોથી થુધરેલામાં ખપવાનો દાવો કરતા હોય તો, નૃપાનીશોની કંઈજી પણ હીંદુશતાંનની હાથે ખાવાની જંગલી રીત કરતાં હજાર ઘણી મેહતર રીતથી તેઓ એ શરમાવું નોંઈએ.

નૃપાનીશા તેમનો દારૂ ચોખામાંથી બનાવે છે જે “શાકીને” નાંમે જણાપલે છે. શાકી તરેહવાર ખવાશનો આવે છે તે ગરમ ગરમ નૃપાનીશા પીધામાં લીએ છે; કટલીએક જાતના શાકીનો રંબ ઈંગરેજોના શેરીના રંગને મલતો આવે છે. જોરતો તેમજ મરદો શાકી ખુબ લીએ છે અને રાતના કટલીએક જગાએ ઘણા મોટા શીતાનાં થાપ છે. પીચ ફલમાંથી એક જાતનો દારૂ નીકલે છે જેનો મોટા લોકોજ ઊપચોગ કરે છે. ચાહનો વલી નૃપાનીશોમાં અછો ખપ થાપ છે; તેઓ ચાહે, સાકર ઈચાદુષ વગરે પીએ છે. ગાપ ધોરને તેઓ દુધને માટે નહી પણ ખેતીને માટે રાખે છે, નૃપાનમાં ચાહનો રોષો શરીરેકે ઊગે છે અને ચાહાના પાંદડાંજાને થુકવીને દ્રાાવર ખાતે મોકલવાને હજારો ગરીબ જોરતોનો રોજગાર ચાલે છે.

સોમલ.

વર્ષદેક શાસ્ત્રમાં સોમલ એ એક કવડાં જેહરમાં ગણવામાં આવ્યું છે. ગોઠા પરમાણુમાં લીધાથી તે પરાંણનો ઘાટ કરે છે પણ વર્ષદની શલાહથી, નાનાં પરમાણુમાં, લીધાથી તે ખાંધાને મજબુત કરે છે, લોહીને સમારે છે અને ચાંમડીને તેજ તથા જહલે આપે છે જેથી તે ચાંમડીના દરદે ઊપર અશરથી વાપડવામાં આવે છે. આશતરીઆ, રશીઆ, તથા હંગરીમાં કેટલેક જગાએ લોકોમાં સોમલ ખાવાનો ચમતકાર ભરેલો સરેસતો છે. સીસું, તરાંજી અને ખીલ ધાતુઓને લાગતાં, સોમલ ખાકના આક્રમમાં ઊડે છે અને ધુમાડી યાંચામાં ખંધારી કટકા થાય છે જાંહ્યાંથી તેમને એકઠા કરી રસતે રસતે ઊપલી જગાએ લોકોને વેચવામાં આવે છે.

સોમલ ખે કારણસર વાપડવામાં આવે છે. એ ક્રોએકે તે બદનને જાડું કરે છે, ચાંમડીને નરમ અને જહલેદાર કરે છે અને આકારને ખુબસુરતી આપે છે. ખીજું એકે તે માંણસને સાચા દમવાલું કરે છે જેથી તે ઊંચા ઊંચા પાણીથી ઘણી હાંશનથી કાપર થયા વગર પાર કરી સફે છે.

ઊપલા ચુલકોના જુવાંને ખેડુતો મરદ કે ચોર ત સોમલની અસરથી ખડુ ખુબસુરત બને છે. એક વર્ષદ લખે છે કે એક વગર ખુબસુરતીની જુવાંને ચોર ત એક મરદ ઊપર ચોડીત પડી જેથી તેને પોતા તરફ લક્ષ્યાવવા માટે તે સોમલનો ઊપયોગ કરવા લાગી. થોડા વખતમાં તેના ગાલ ઊપર ચુલકી રંગ ચહડાયો અને દોન ઊપર દોન ખુબસુરતીમાં વધતી ગઈ, પણ થોડાજ દીવસમાં તે રીખી રીખીને મરણ પામી.

દમને આસતવાર કરવા માટે એ ખેડુતો સોમલનો નાહીનો કટકો ગોઠામાં રાખે છે અને તેના જેબર લયા કરે છે અને પછી પોતાની પાહાડો ઊપર ચહડવાની ચુશાશરી ઊપર નીકતે છે જે તેજો ઘણી સેહેલાઈથી બળ લાવે છે. ખાપદાઈથી એ ખેડુતો ઊપલી ઉવે પોગાય છે જેથી સોમલ પોતાની જેહરી અસર તેજો ઊપર ચહાવતું નથી; તેજો આસતે આસતે ઘણાજ નાહીના પરમાણુમાં ખાય છે અને કદી પણ એક એક સ હદથી તેજો ખાહર પડતા નથી કારણ તેમ કર્યાથી તેજ પણ તેના જેહરી ખવાસના ભોગ થઈ પડે

છે. પણ એક અજાણખ-વાત છે કે જો એ ખેડુતો થોડુંક સુધી એ અમલ તલ દીએ છે-તો સોમલ તેહની જેહરી અસર ખતાવે છે. દીલ સુંસન થાય છે, દુનીઆ અકારી પડે છે, જીવની કાલજ રહે છે, અજીરણ થાય છે, જીખ ઊડી બાય છે, થુક ગલવા કરે છે, ગળું અને હોજરી આંખથી બલે છે, આંધ કખજીત થાય છે અને દમ જોરથી ચાલે છે. સઘલાં એ સોમલનાં જેહરના ચીનહા દેખાય છે જે પાછુ સોમલ જોરી કરવાથીજ નાખુદ થાય છે. ચંદુલ અથવા તંબાકુ પીવાની જેહવી તલપ થાય છે તેમ આ ખેડુતોને હોતી નથી પણ એકવાર સોમલ ખાધાની ઉવ પાડી કે ફરીથી હંદગીના અંત સુધી તે ચેલાતી નથી. જલજો એવી ખુરી ઉવ જે હંદગીનો ભોગ આપી પલવારની ખુબસુરતી હંસેલ કરે છે.

જાનવરો ઊપર પણ સોમલ માંણસનાજ સરખી અસર કરે છે, તે ઘોડાને માતેલો અને રૂપદાર કરે છે. ઊપલી જગાએ થોડાવાલાઓ ઘોડાને ચણા ચહડાવતી વખતે સોમલની ઘણીજ થોડી છુકી તોખડામાં બજરાવે છે ઇઆતો સોમલનો ચણા સરખો દાંણો કપડામાં વીશલી તેની લગામની ખીટ સાથે ખાંધે છે જે તેના વગોલપામાં આવે છે. ઘોડાને ગોઠાડે જેમ શીન ચહડે તેમ તે વખણાય છે અને એ સોમલથી થઈ સફે છે. વલી પાહાડ ઊપર ચુશાશરી કરનાર ઘોડાઓને પણ તે આપવામાં આવે છે. વરસનાં વરસ સુધી સોમલ માંણસ કે થોડે ખાય છે પણ થોડુંક સુધી તે માંડી વાલ્યુંતો, માંણસના જેમ ઊપર દેખાડ્યા તેમ, તેના ખુરાહલ થાય છે જે પાછું સોમલ ખાધાથીજ દેર થાય છે.

શેશમાંથી “કારખાનીક એસીડનો” નીકલતો જથો સોમલ કમતર કરે છે, એ કારણને લીધે એકસી જન હવા દમમાં લેવાની અગત થોડી થાય છે જેથી દમ જડપથી લેવો પડતો નથી જે ઊંચી જગા ચહડતાં, માલમ પડે છે. વલી શેશમાંથી કારખાનીક એસીડ ખાહર પડે તાહરે ચરખી તેનો ખંજ વાલી આપે છે, સોમલથી ઊપર જોડું તેમ ચરખીનો ઘણો ઊપયોગ પડે નહી તેથી તે ચાંમડીની નીચે રહે છે અને બદનને માતેલુ કરે છે તથા તેને રૂપ આપે છે પણ શેશમાંથી કારખાનીક એસીડનું નીકલવું સોમલ કેમ કેમ તર કરે છે તે ખુસ્તનો ખનાવ માલમ પડતો નથી.

પણ ખુસ્તની સાંચુ થઈ એક વસતુ જે આખરે માંણસની હસતીને જલદી ખતમ કરે તેવી ચીજ

ધીરૂપ લાવવાની કોશિશ કરવી એ સદનતરૂર ખાઈ છે. ચોમલ થોડુંક સુધી બદનને રૂપ આપે પણ પાછલથી તેની અસર પોતાનો કાણુ મંદાવવાને હુલ્લી નહીં, તે માંણસને જમ થઈ લાગે છે. જો ક્યાં સખ ખાધી તે લેવાની એવ બચતો તેમું જેહર ઊભરાઈ આ વેહે અને માંણસનો પરોણુ લીએ છે. વધી હવાની ઊપર તથા એવ ઊપર એ ખુલું આધાર રાખે છે. ઊપલા મુલકની રસમ જો કોઈ હીંદુસ્તાનમાં ચલાવવા બચતો મેશક સધવાનો નાશ થાય. તે ખેલુતો બચગીથી ચોમલની એવ કીડ કરે છે અને બાપલદથી તે ઊતરી આવેલી હાવાથી તેમના બદન ખમીર થાય છે. વઈ દક સાસતર જે આપણને ઊધયોગો બતાવે છે તે અને ખીજાં કારણો જે હુલ આપણને માલમ પડ્યાં નથી, પણ જે તેં ઇબજદને ખખર છે તે કારણોસર, ચોમલ ખનાવયું છે, નહીં કે દુસરે માંણસોને પોતાની હુસતીને જલદી અંત લાવવાને માટે. એક હુધીઆરસર ચોમલ ધરમાં રાખવું ઘણું ઘાતતીનું કામ છે; માટે કોઈ પણ બાઈએ પોતાના ધરમાં એ વસતુ જોઈ મારવાકાજ પાછુ રાખવી નહીં, કારણુ ઘણા ઘાખલા ચોખુદ છે કે ઊપલી વસતુ ધરમાં રાખ્યાથી એકસમાતે ઘણા પરોણુ ઘાત થાય છે.

સચેનની શાહાબદી હાવાથી, નાનપણમાં તેના મનમાં કૃષેલીક ધરમના કાનુન મજબુત હતીયો હતો અને તે છીએ પરોટેસ્ટંટો ઊપર જશ ગુજરી અને પોતાનો ધરમ પાલનાર ઈસપેનના પાદશાહ સાથે કંદખુલઈ કીધી, પણ ઇલીબબેથ તખતે આવી કે તેણીએ પાછો કૃષેલીક ધરમ ઈંગ્લંડમાંથી મારી કાઢાયો અને પરોટેસ્ટંટ ધરમનો સીક્રેટ રજુ કીધો. એ ઊપરથી અને ખીજાં કારણોને લીધે શીલીયે પોતાની મરનાર ચોર તના રાજ ઊપર ચહુકાઈ કરવાનો ઠરાવ કરયો. હવામાં હોલંડ દેશના યાપુઓ જે સચેનને તાથે હતો તેઓ એ કૃષેલીક ધરમની શાંયુ અવાજ કાઢાયો અને ઈંગ્લંડ તેમને ટેકો આપયો અને એજ સમયમાં ઇસકાટ લંડની રાંણી મેરીને ઈંગ્લંડના રાજ સાંચુ થીવુર કરવાને માટે મારી નાખી એ સખબોએ શીલીયના મનમાં પવરતા આતસને બલુકો કિદાવયો, અને તેણે લગઇના બારકસો તઈયાર કર્યાં. રૂમના ચોપ પાત્રે થી તેણે નાંણું મેલવયું અને તે ધરમચુરૂએ એકવાર શરીથી ઈંગ્લંડને નયાતખાહાર મેલી ખીજા રાજાઓની શીલીયની તરફેનમાં દીલચોલ ઊતરેલી. પણ એ વેલાએ ઈંગ્લંડમાં સર શરાંસીસ દરેક નામનો સુનંદા ખલાસી પોતાના દેશની ચેલા બજાવનાર તયાર હતો અને પોતાની રાંણીના હુકમથી તે ૮૦ વાંહાંણને લઈ ઈસપાનીઅરડોના કીદાજ બંદરમાં તા૦ ૧૯ મી એપરેલ ૧૫૮૭ ને દીને ઘખલ થયો અને એક લેહેનમાં હુશમતના ૮૦ વાહાંણોનો નાશ કરયો. એ રતે મેલવી તે, ટેમચ નદીમાં પેવસ થયો અને ઈસપેનના વડા દરીઆઈ સેનાધીપતી મારકુઈસ આવ સનતાકરૂમના હાથમાંથી તેનું શરવેથી મોડું વાંહાંણ નામે ચેંટ શીલીય જે ઊંચા માલથી ભરપુર હતું ને જીહીતી લીધું. કુશમતના ધરમાંજ આવી મારામારી થયાથી ઇલીબબેથને પોતાનું આંગણું તપાસવાને વઢારે અવકાશ મલ્યો. ઈંગ્લંડના વેપારીઓ પોતાના વાંહાંણ પોતાના દેશના ખચાવ માટે ખાહાર કાઢાયા તયાર થયા અને લોરડ હાધીવરડ નામનો ઊમરાવ શધલાં મલી ૧૯૨ વાંહાંણ લઈ ઈસપાનીઅરડોની બજરી શેજ શો મુલકવા નીકલ્યો. તરેહવાર, ગ્રેપા ચાલવા લાગી, લોકો તરવાર ઘસવા પડ્યા. ઈસપેનીઅરડોની શેજના તરેહવાર અડતના નીકલવા લાગા. હમણા આ વયા, પેલા આવે છે, તાંહાં દેખાય છે એમ લોકોમાં દીન

ઈંગ્લંડ દેશ ઊપર સપાનીઅરડોનો હુમલો.

ઈંગ્લંડની રાંણી મેરી તેણીના પરબના અવાજની શાંયુ થઈ, ઈસપેનના રાજા શીલીયની સાથે લગનના ગાંઠમાં બંધાઈ, લોકોની બતરીસીમાં આવેલું જો રૂં સુખ પામયું નહીં, કારણુ તવારીખ ઊપરથી માત્રમ પડે છે લગનની ધુમધામ અને ગ્રેહેનાર ગયા પછી કીલીય રહ્યો પોતાની રાંણી ઊપરથી પરીત ઊઠાડી બેઠો અને ખેલુ ચોતચોતાને દેશ એક મેકથી હલાયદાં રાજ ચલાવવા લાગા. રાંણી મેરીના પછી તેણીની બેહેન જનમ સુધી કુંવારી રહેલી રાંણી ઇલીબબેથ ગાદીએ આવી. મેરીના બાપ ૮ મા હેનરીએ રૂમના વડા ધરમચુરૂની ઇકીરપ ઊપર આપખુદ સત્તાનો અંત આંણ્યો હતો અને હેનરીના બેથ વડા એડવરડના વખતમાં ઈંગ્લંડમાં કૃષેલીકી ઈયાને રૂમના ધરમ પાલનારઓ ઊપર ભારે જશ ગુજરી હતી અને પછે ટેસ્ટંટ ધરમ ઘખલ થયો હતો, પણ મેરીની માતા ઈ

સંત વાતો ચાલી. જરા ગરબર કે સંસારાથી સઘલા
મેહોલા ભગવત થાય અને લોક કાંન પકડી તરેહવાર
ગુમારા સાંભલે. વખત ઘણો ખારીક આવશે. શીલી
પની શેજ ઈંગલડ હાથ કરેતો તેમનું ખાપીકું વતન
પોતાની ઈજત ગોય, તેમનો ધરમ સઘલો ધુલ મલે અ
ને તેમની દુનીયામાં રાજકરતી કોમ દાખલ, હસતી ખ
તમ થાય. એ સઘલા વીચારોથી ઈંગરેજો લેલા ખન
તા અને પોતાના છેલલા દમ સુધી પોતાની સરજમી
નનો ખચાવ કરવા તેઓએ કરાર કર્યો. લોરડ
હાહોવરડના હાથ તલે, દરેક હાકીનશ પ્રરોખીસર
અને સેન્સર નાંમના ખલાસીઓ શાંતેલ થયા જેઓએ
પોતાની દલેરી તથા સમય સુચકતાથી ઈંગલડના પેડે
લવાનોમાં પોતાના નાંમની ઇલાદગારી મેલી ગયાછે.
કીયુક આવ પારમાં ૩૦ હજાર માંણસ સર્વેત ઈસપે
નથી નીકલ્લી સુકોછે એ સાંલલતાંજ ૨૦ હજાર ઇંગ
રેજોએ લશકરમાં સાંતેલ થયા પોતાના નાંમ આપયાં
અને તીલખરોના કીલલા આગલ રાંણી ઈલીબળેથે ઘો
ડેસવાર થઈ તેમની કવાએદ લીધી. રાંણીએ પોતાના લો
કો આગલ નીચે પરમાંણે એક સુખાખીત ભાશાણ
કર્યું:—

“લોકો, આ લેલા હું હીયાં મારી ગમત ખાત
ર આવી નથી—પણ કરાવ કરી આવી છું કે લડાઈની
ઠાકનો ધોળો તહમારી સાથે ઊંચકું અને આ રાજ
ને ખચાવવા તહમારીજ સાથે જીવું ઇયા મરું—(જુગ
જુગ જીવને રાંણી ! હુરે, હુરે ! હવા પોકારો લોકોમાં
થી નીકલયા)—માહીરી નેકખખત પરખા હું તહમુને જ
ણાહી છું કે એક નાતવાંન આરતનું માહીર ખદનછે પ
ણ એક પાદશાહનું માહીર જીગરછે—અને તે ઈંગલ
ડના રાખનું. ઇસપેનનો વાવરો આ કીલલા ઊપર
છીડે તે વીચારનેજ ધીકારું છું.”

એક માસ સુધી રાહ જોઈ ૨૮ મી, ૨૯ મી,
અને ૩૦ મી મે ૧૮૫૮ ને દીવરો લોસખાંન ખંદરથી
૧૩૦ વાહાણનો ગંજાવર કાપેલો ૩૦ હજાર માંણસ
નું લશકર તથા ૨૧૬૫ રોપ લઈ ઈંગલડને કખખમાં
લેવા ઊપડયો. શીલીયે પોતાની શેજનું નાંમ “ધી ઈ
નવીનસીખલ આરમે” ઈઆને કીઈથી નહી જીન થા
ય હવે કાપેલો એવું મંગંજી નાંમ આપયું એક દા
હડે, અચીતા, પોરસ, માહીયના ખારામાં એક વેચારી
ખારકર આવી લાંગડયું જે દુશમનની પુકમાંથી છટકો

સારાં લાએજે તેમની આગમચથી ખખર આપવા કસ
જયું હતું. આ ખખર પડાંજ ઈંગરેજ કાપેલો દુશમ
નની શાંયું નીકલ્યો. પણ દઈવજોએ ઈંગલડનાં વાવ
સની હસતી હજુર દુનયામાં રેહવાની તે એક મોટું તુ
શાંન થઈ આવયું. દુશમનના વાહાણ એક મેકની ન
જદીક તેથી અઠડી અઠડી કંટલાંએક લાગી ગયાં, કંટલાં
એક ખડક ઊપર અઠડયાં અને ખાકીના ઘર તરફ ચડ
હંકારી ઈસપેનમાં પોતાની જોઆખરૂની ખખર લઈ
ગયાં. ઈંગરેજ વાંહીણોએ કંટલાંએકની રતે શાથે પુક
પકડી અને ૩૦ હજાર માંણસ જેઓએ પોતાનું વતન
છોડયું હતું તેમાંના માતર ૧૦ નાં પગલાં પાછાં પડ
યાં. નજદીક દરેક જાંણીતાં કુટંબમાં કીઈના મરણથી
શોક પલાતો હતો અને આખા શહેરની દલગીરી દુર
કરવા એક પાદશાહી ધંધેરો રચ્યો કે શહેરમાંથી ગમી
ને દુર કરવી, જે કાપેલો સારાં ઈંગલડને હાથ કર
વા આવશે હતા તે ઈંગલડનો એક નાનામાં નાનો
મછેલો લીધા વગર સાંયું પોતાનું ખલ ગુમાવી સર
મીદગીથી પાછો રચ્યો. જો આશમાંનનું ચકર ખી
જી રીતે રચેતો આજે ઈંગલડની હલત કદાચ
આરજ હતે. ઈંગલડમાં જોજોગ ખુશાલીના અવા
જ નીકલવા લાગ્યા અને પોતાનું વતન પાછું પોતાને
ગુખારક રહું તેથી દરેક જણના જીગર સંતોશથી તર
રહ્યાં. ઈસવરની જાહેર સત્તી કરવા એક દીવસ કરા
વ્યો અને રાંણી ઈલીબળેથ પોતે પોતાની પરખ
સાથે દેવલમાં ગઈ, પછી એ નાંમીયા ખનાવની ઇ
લાદગારી માટે એક સીકી ચાડવામાં આવશે અને
એ ખનાવ ઈંગરેજોની તવારીખમાં ઘણો નાંમકીત
અને નોધી રાખવા જોગછે.

તરવાની કસરત.

ખદનની બવસથા ઉપર મનની ઈસથીતો દેહલી આ
ધાર રાખે છે તે વારંવાર આ ચોપાણીઆમાં જણાવવામાં
આવયું છે. મનનું કવિત ખદનના કવિત ઉપર આધાર
રાખે છે અને જો ખદન નાતવાંન હોયનો મન કબજું હોય છે.
એ કારણસર સુધરેલા રોમાં જીમ મનને કસરત આપવા
ચાડ મોટી મોટી પાકશાલા હોય છે તેમ તંનને કસવા મો
ટી મોટી કસરતશાલાઓ હોય છે અને એ ખડુ જગમો ઉ
ંચી કીસમના કેવલગીખાતાં ગણાય છે.
ખદનને તરેહવાર રીતે કસવામાં આવે છે, જેમાં પાંચી

માં તરવું એ પણ એક ઘણી સરસ રીતી છે. તરવાથી છાત્રી ખીણે, બદન થાકે થાપે અને લોહી બહારી રીતે ફેરે છે. વલી એ કસરત ઘણી રમુજ બાપે છે એટલું નહીં પણ અગત વેલા પોતાને ધ્યા કોઈ કમનસીબ ભાખબંધ નેા છવ ગ્રહાડવાને એક વ્યતી ઉતમ હું નર હાય મહડાવે છે. ઉત્તર વગર સઘલાં પરાંછીમાં તરવાની શકતી યુદ્ધતે જેવી છે. ને માણસ પાંછીમાં પડે અને પોતાની છુપી કે કણિ રાખી ધાસતીથી બદન હલાવવા વગર પડી રહેતા યુદ્ધતના કાપદા પરમાં છે તે સપાટી ઉપર. તરતો રહે, પણ માંલસ પોતાને છવ બચાવવાની કાવલથી હાય ઉમા ની મા કરે છે અને બદનને હીલવે છે જેથી તે ભારી થઈ ડુબી જાય છે. બીજાં પરાંછીમાં પાંછીમાં પડ્યાં કે માટે ઉપર રાખે છે અને પગ ચાલે રાખે છે જેથી તેઓ સેરૂલાઈથી તરી શકે છે. નંગથી લોકો નાનપણથી પોતાના બચાને તરવાની કસરત સીખવે છે જેથી તેઓ સખત બને છે અને બનન સુધી સારી સુખાકારી લેવાય છે.

યુદ્ધતે જે તરેહવાર રવીઆમણી નહી, સરાવર બચે ને નાભાં પેદા કર્યાં છે તેઓ ગોપા આદ્યને નોતરુ દીએ છે કે તાહારા દાહાડાની ઠાક હમારો નીરમબ પાંછીમાં થઈ તાખ અને કાલના દાહાડાને માટે નવું જોર એકદું કર. એ તેડાંના ઇનકાર કરવો બાપણને લાભ નથી પણ યદ તે પાસે એ તે ઉપકાર સાથે કયુલ; કરવું જોઈએ છે.

ઈંગલેન્ડના લોકો જે દરયાવરથી ગણાય છે તોય પણ યુરપનાં બીજાં કેટલાએક રેશમાં દરયાની સવારી ઉપર ધેવાન બાપવામાં બાપે છે તેટલું તેઓ આપનાં નથી. અસલના રૂમી લોકોમાં એક માણસ વીસે એક મેલવડું કે તે તરવારના હુનરથી મેનસીબ છે તે તે તેની ગીમત કર્યા દાખલ ગણાવું હઈ. કેરેલિયા સાનથાડે નાહાનીએ બ નાવી હતી જે દરેક ૧૫૦૦ ફીટ લાંબી અને ૧૨૦૦ ફીટ પોહોલી હતી અને તેમાં ૧૫૦૦ જણ તરતા હતા. દા દાયાકલીસીયન પોહાડયાહની નાહાની એક વખતે ૧૮૦૦ પુરસોને સમાવતી હતી. તરવાને હુનર ફનીયામાં એક નજી જે એકવાર હાય બાવળી તે પછી કોઈકલે ઉતરી જતા નથી. પેહેલાં તરનારને દરયામાં કોસેસ કરવી જોઈએ કારણ ખાડ પાંછી મોડાં કરતાં માણસને વધારે ઉપર રાખી શકે છે. પેહેલી કોથેય કરનારાએએ ઘણું સાવધ માંલસો તેઓએ હુનરની પંકી ખમરદારી ધરાવતા હોય તેઓ ની નમર હેકલન શીડ કરવું, કારણ, અબી મદદ હાય ન હોયતો પરાંછાવા યવાની ધાસતી ઘણી વધે છે. કુકા, રમ્સ ના પટા, પાટીયાં અને હેવાં બીજાં સાંકળા સીખાડને આપણે, જોઈએ નહી, કારણ તેથી તેની યુદ્ધતી હીમત કેા તા થાય છે. આઠ નવ કોથેય કરવાથી એ ઉતમ હુનરને ભરમ હાય લાગે છે પછી તે હુનર વધારવો એ રોજની કસરત ઉપર આધાર રાખે છે. ત્રીન તથા નેપાન તથા યુરપ ના કેટલાંક દેસની એરતો તરી જાંજો છે, પણ હાલ તરત વાંચના માંનુએને હમે તેમ કરતા કેહેતા નથી પણ તે મના છેકારાએને એ હુનર. સીખાડવાની હમે ભલામણ કરીએ છઈએ. તરનારાએએ ઇમાદ રાખવું કે નમીન ઉપર કસરત કરી પરસેવાથી ગરકાવ થઈ અને પછી જરા વીસાંમાં લઈ કરી પણ થડા પાંછીમાં નેકાવવું નહીં કાર

ણ તેથી ઘણા મોહાત નીપજેલાં છે, હેવા દાખલા વધારે બાપણને બાપે છે. પા કલાક ઇમા ૨૦ મીનીટથી વધુ થડા પાંછીમાં તરનારે રહેવું જોઈએ નહી, કારણ નહીતો તરનાર સતી બાપવાને બદલે તે બચગુલ કરે છે. ખાધા પછી પણ તરત નાહાવું તુકશાનકારક છે. વલી ડુબકી મારવા માં પણ ઘણી મજા હ સાથે કાપદાકારક રીતે બદન કસાય છે. કુવાને તરીએ કોઈ માતાનું ધરેણું નઈ પડ્યું હોય તે તેના બહેનો બાહાર કાઢાડી લાવે એ માતાને કેટલે બા નંદા? તરવું કેહેવી રીતે તેની પણ એક વીદ્યા કેહેવાય છે જે તરનારે જાણવી ઘણી જરૂરી છે.

આપણી જાણીતી કસરતસાળામાં થોડાંક વરસ ઉપર સેક કાવસલ જાંગીર રેડીમનીને ખરેખર તરવાની નાહાનીએ બાપવાને ઈરાવ થયો હતો તે સાખજ ઉપરથી માડી વાલપો છે તે હમારા જાણનાં હુલશુધી બાપવું નથી. અગરને એ સખી થેક એ વાત ધેવાન ઉપર હોઈ પોતાને સખી હાય લાખેતો ગાંઠડીએનાં બચાએને એક કીમતી હુનરને વારથે આપીએ એવું કેહેવાય અને એવાની ઇ આદ્યારી દરએક જુવાનીએની સાથે જોડાએલી રહી બપ. પાસરી મા બાપો પોતાના ઓકરંએને તરવાના બચુલવ હું નરથી મેનસીબ રાખે એ. દીલગીરીની વાત છે. હાલતો વખત એવો બાવથો છે કે ઓકરો સાત કલાક નીશાલે જાય અને વલી સહવાર સાંજ મહી બીજા માર થોમ કલાક “પરાધિત” ઇમાને બીજા શીક્ષક આગલ નીશાલના ધડા હે તા માતા પીતા હરખી જાય છે. બાર વરસના ઓકરાને બારીશર બનાવવો હોય એટલું હાલ શીખાડવામાં મા બા પોને થેલાપણું લાગું છે. એ રીતની સામું હમે અગાઉ મા લખા છઈએ તે ઉપર હમે ફરી મા આપોતું ધેવાન જોઈએ છઈએ અને તેઓને બીજા આપણી એવલેખા કરીએ છઈ એ કે તરવાની, થોડે એસવાની, મજવા હાલવાની, થેકા રજવાની, દહાડાવર મરવાની અને બીજા તરેહવાર કસરતો જે કસરતથાલામાં શીખાડવામાં બાપે છે તે મેના બચાને શીખવી ભણેવાની સાથે પેહેલવાની અવાસના બનાવવા જોઈએ. બાપણ એવી કસરતથીજ તહમારાં બચાં તહમે બચાથા રાખેછો તે કરતાં વધુ શીખશે, એટલું ન નહીં પણ તેને સુખી રહી બાપુથપમાં વધારે કરશે. નીચાલમાં મોટા મોટા પોડા વાંચી જે ઓકરો દીવા થવા બાદ રસતા ઉપર જવાને બોલે તેવા ઓકરાની માતા યેવા તહમને જાણે? કસારીથી બીડે અને ઉદરથી નાહાસે એવા મહોરી પેહેલવાન તહમને તહમારાં ઓકરાએને બનાવવા જાણે? વીસ વરસનો એક ગમડ જવાન જેવા ત કરતાં થોડાની પીક ઉપર ફલાંગ મારી સેકડો કોચની અંચે નીકરે, નટ કોઈ ભાખબંધને જાન બચાવવા કુવા તથાવમાં જાણવું દીએ, એક સલુ વારમાં બંડક વઈ વાલની પુકે દોડવો બપ એવા જુવાનોની માતા યવાને તહમારે હોસ રાખવી ઘટે છે તાહારે તહમારે જાણ્યોને કસરતના લાભ મપાડો, જે કસરતથાલાને આછી મદદ મહેતો મેશક તેઓ હુલ બીજા ફંમી કી સમની તાલીમ ઉપર ધેવાન બાપે અને પછી તહમારાં બચાએને કસરતથાલા ઇસથાપક મહોના આસારા જે આપણો તહમારે કથી વાતની મીતાથી મેરીકર રહેડો.

કેટલાંએક મા.બાપો બીહુએ કે, કસરતશાલામાં નવાધી તે
 યોનાં બાલકો લુઆઈ, લેંગાઈ શીકે છે તથા તરવા નતાં એ
 ચક્રાચી કરી પોતાના બન બરબાદ કરે. હુમારે કેહેલું
 એધ્યએ કે તેમની ધાસતી કાંઈ ખોટી હોતી નથી, પણ તે
 યોએ એક વીચાર કરવો એધ્યએ. નીશાલમાં નતાં
 બાલકો વાંચવા લખવા શીખી આવે મારે પોતાનું મન
 નું કલ્પવ વાંચતા નથી, તેનું કારણ એ કે તેમના શી
 કકે તેમના કુમલાં મન ઉપર પેહેલેથી નેકીની અસર કર
 રીછે નથી તેઓ કદી પણ બદીમાં પોતાનું માથું ધાલતા ન
 થી. તેમ પરમાઈ આપણા આખરુદાર અને લાએકીવાલા
 કસરતશાલાના અધીકારીઓનાં તાબા હેઠલની એક બદન
 કસવાની શાલામાં ઓકરાઓને પોતાનું બલ અછી રીતે
 વાપડવાને બોધ મહેલે નથી માખાપોની ધાસતીનું સુતલ
 ગ કારણ રહેલું નથી. ઓકરાઓ ચોક્કસ આંકસ સાથે
 પોતાની કસરતો કરેછે અને જેમ નીશાલમાં મનની કેલ
 વણી કાપકાસ લેવા બપછે તેમ કસરતશાલામાં તનની
 કેલવણી કાપકાસ લીએછે. અને કસરતશાલાના તાબા
 હેઠલ જે તરવાનો હુનર શીખાડવામાં આવેતો એટલી તો
 ખાતરી રાખવી કે પુરતી ચોકશી અને પુરતી ચંભાલ વગ
 ર તેઓ કદી પણ કરનાર નથી. કસરતશાલા એ હુનર
 શીખવે તેની અગાઉ કદાચ ચોક્કસ નાણાની રકમ ભર
 નેધ્યએ, જે રકમ મા બાપે પોતાની યુનરસ યુનમ કરી આ
 પવી નેધ્યએ. જે પોતાના ઓકરાના પાછલના કાપકાને
 માટે તેઓ મહીને દાહાડે ધાંચ સાત રૂપીયા નીશાલમાં ત
 થાં ખીખા શીકીને રાખવામાં ખરચેતો પોતાના ઓકરાં
 યોને તેમની છંદગી પાણીમાં ઝુંગલાઈ નવાના ડરામ
 ના મોહિતમાંથી બન્યાવવાને દર મહીને બે રૂપીયા ખર
 ચેતો તેમાં યુનમો થાં ? કોઈ પણ રીતે તરવાનો હુન
 ર પારસીઓએ હાથ કરવો ઘટેછે.

સર ચારલસ ફારબસ બારોનેટ.

આએ ટાપુનાં ગાંમડી રહેવાસીઓને બેગરન યુરબી.

આન નવરીક ૭૬ વરસની વાત ઉપર યુંબઈમાં આ
 વી વસેલો અને પોતાને વતન નઈ ૭૬ વરસની વયે પોં
 હોમી મરણ પાંચેલો, અને વીસ વરસની ઉમરમાં આ ટા
 પુ ખાતે આવેલો અને આન બરાબર વીસ વરસ થયાં તે
 યુનરી ગયો તેવા એક નામીયા વેપારી તથા ગાંમડીઓ
 ના બેગરન યુરબીનો જાણવાનિજ હેવાલ આગલા વખ
 તનાં પતરે તથા ચોપાનીઆમાંથી મેલવી ઉતારી હુમારા
 વાંચનારાઓની સાંખે ધરીએછે તે ખરેખર જાણવાનિજ ત
 થા દરએક ગાંમડી યોડીઓએને નેકલ કરવા નેજાછે.

સર ચારલસ ફારબસ નવું બાવલું આપણી યુંબ
 ઈની ટાઉનહાલમાં મરદુમ સર નમરોદલ છલખાઈનાં
 બાવલાંની સાંખે નમના હાથ ઉપર યુકેલે છે તે ધણીના ન
 નમ થયે ૧૭૭૩ માં વેલાપનમાં થયો હતો. એનો બાપ
 એક પાંદરી હતો અને એને પોતાના ભાઈ મીઠો બેન ફાર
 બસનાં અખતેઆરમાં આપયો હતો. એ કાકો તે વખ

તે હીડુસતાં ખાતે મોહાડે વેપાર ચલાવતો હતો અને
 અતરેની નામીયા ફારબસ કુંપનીની પેહેડી સાથે સંબં
 ધ કરાવતો હતો. મીઠો ચારલસ ફારબસ એને પાછલથી
 “સર” તથા “બારોનેટ” નો ખેતાખ મલીઓ. તે પોતા
 ના કાકાના હાથ હેઠલ વેપારમાં માહીતગાર થયો, અને
 હીડુસતાં ખાતેનાં વેપાર ઉપર તે વધારે ધેર્યાં આપવા
 લાગે. તે ઉપરથી વીસ વરસની વયની અંદર એક પંતીયા
 લા તરીકે યુંબઈ ખાતે આવી વસીઓ હતો. સને ૧૮૦૦
 માં અંધરાખ ખાતાનાં લશકરના મેજર બેન કાટગરેવની
 ઓકરી થંગાથે લગન કીધાં. ૧૮૦૯ માં અતરેની ફાર
 બસ કુંપનીના તે વડો પંતીયાલો થયો.

આન સાહાહ વરસની વાત ઉપર ગાંમડીઓ તથા
 ઈરાપીઓને વચે લેવડ દેવડ તથા મીતરાચારીની રસમ
 જીદની રીતની હતી. ગાંમડીઓમાં અગત કરોને કુખા
 સનો ધધો તે વખતે મોહાડે ગલુતો હતો.

મીઠો ચારલસ ફારબસ ગાંમડીઓમાં લેપેટઈ નઈ તે
 યોના પેઆર હુરી લીધો હતો અને પોતાના કેટલાએક
 જાતભાઈઓની પેટે ગાંમડીઓ વીચે હલકો વીચાર રાખી
 ફર રહેતો નહી હતો. સરવેને પોતાના ભાઈબંધ કરી ગંજ
 તો હતો અને ઘણી વખત પોતાના ગાંમડી મીતર થોડ હો
 રમનજ બનનજ વાડીયા વીચે “મારો દાસત” અથવા
 “મારો માન પાંચેલો દાસત” કરી બલતો હતો. વેપાર
 વનજમાં સારી અને ચોખી આંત રાખવાને સરને કોઈને
 બલાંમજ કરતો અને તેમ ચાલીઆથી વેપારમાં અરકત
 થાયછે અને માંન વધેછે એવું તે પોતાના સરવે ગાંમડી મ
 લતીઆઓને વારંબવાર કહેતો હતો. ગાંમડીઓની ચાલા
 ઈ તથા હોશીઆરી તેણે શારીરે પીછાંણી લીધી હતી
 તેથી ઘડટી વખતે માન આપવા તથા તેઓની આંબજ વ
 ધારવાને તે કવચીત પજાત રહેતો નહી હતો.

એનો દાખલો લેઈ ગાંમડીઓ ઈંગલેડ અને બીજાં
 રોજો સાથે વેપાર ચલાવા વાગા અને જરે સને ૧૮૧૪ માં
 ઇસ્ટ ઈન્ડીઆ કુંપનીને પટે બદલાવો તે વખતે તે વેપાર
 માં ઘણીએક ગાંમડીઓ તવંગર થઈ ગયા અને તેથી લો
 કે નેડુઆસી ધધો ઉતમ સખલ બેસી રહેઆ હતા તેવો
 ને પોતાને હીશાખે વેપાર ધધો કરવાની આદેશ ધઈ.

મીઠો ચારલસ ફારબસ ગાંમડીઓના એક ખાશ મી
 તર ધઈ પડીઓ. તેઓની ચાલ, રસમ, હોશીઆરી તથા એ
 કીનદારી વીચે પુરતી રીતે વાકિક ધધો અને જેમ અને તે મ
 હીઓગી અને વીમારવતોને ઉતેનન આપતો હતો.

આપણા આ મીતરનું સને ૧૮૧૧ માં પોતાને વત
 ન નવું ધધું અને તે વખતે એની ઉમર ૩૮ વરસની હતી.
 એટલી યુદ્ધમાં તે હીડુ, પારસી, મુસલમાન તથા બીજા
 મનેખાતના એક મોહાડે દેશત ધઈ પડીઓ હતો અને
 માંમીર વચેના કુકે તે બીલકુલ રાખતો નહી હતો. પોતા
 ની હુઈઆતીની છેલી ઘડી મુધી તે ગાંમડીઓના ઉપકાર
 લુધીઓ નહી હતો કેમકે તે ગાંમડીઓની મદદથી વેપાર
 ધધામાં વધી માતખર થયો હતો.

અતરેની રવાને થતી વખતે ગાંમડીઓએ તેને એક
 માંન પતર આપીછે અને ઈખાદગારી દાખલ રૂપાંના
 વાથનોના સટ ભેટ કીધો હતો.

એ માંન પતરનો ઉતર મીઠ ફારબસે આ 'પરમાંણે' લખ્યો હતો.

મુંબઈનાં ગાંધી વેપારી તથા શરાફો જોગ—
ધરહસથો,

એક વેપારી દાખલ મારી આંત વ્યને ચાલચલણ વીરો તમેએ અને ઘણું જ માંન મને એ રીતનો દાખલો. જત લાવીએછો તથા તમારી છેલ્લી સલામ મને મારા ઉપર મી તરાચારી તથા પેચારનો ને શખદો વાપરીએછો તેને મા હરા દેવમાં, એવીતો મન્યુત રીતે વ્યસર કીધીજ ને (તમા રી મેહરબાની) હું કદી જુલનાર નથી તે વીરો મારા દેવ નો વીચાર જાહેર કરવાને અને શખદો મલી આપતા નથી.

માવીશ વરસ થયી તમેએ મને વ્યનલાવેએ તે વીરો તમે મોલીને મહને માંન આપોછો તે ઉપરથી અને પણ મોહોટાં માંનથી વ્યને મારાં દીલની પતીનથી તમને કેહેવાને જોગવાઈ બનેછે ને મુંબઈનાં ગાંધી વેપારી તથા શરાફો થ'ગાયે ને કાંઈ હુંએ વેહેવાર ચલાવીએ તે મને શખાવત, વ્યાખરૂ ભરેલાં વ્યને થયાઈનાં એટલાંતો નેક કામો હુંએ જોએએએ કે તે કરતાં કાંઈ બીજ દેશના લેકો કો શરશ નથી વ્યથવા શરશ થઈ શકશે નહી. હુવાં લેકોમાં મે લાંબી મુલત શુભરી તેથી ને કાંઈ મને કુએદો થ એએએ છે તે હું કદી જુલનાર નથી વ્યને હુવાં લેકોનો મા રે ઉપર વીશવાશ તથા પેચાર રહેએછો તેથી ને મને મો હુંએ માંન મલેજ તે આહારી હુએઆતીની છેલી થડી થુ થી હું વીશરથ નહી.

આહારી લાયકી કરતાં વધારે કીમતની તમારી દેશ તીની ઇઆદગારીની નીશાંન ને મને આપીજ નથી વ્યા પણ બધે વચે એકશરખી ચાલેના નમુને રહી જએએ છે હું હમેશાં મોહોટાં પેચારથી ગણસ વ્યને મુંબઈનાં ગાંધી વેપારી તથા શરાફોને ને હું મોહોટાં માંન આપુંજ વ્યને તેવોનાં એશીઆલોહું તેની વ્યાએ પાકોને ઇઆ દેશત મારાં બચાએને હું આપી નવથ.

ને દેશમાં મારો જનન થયો તે ઉપર કુદરતી પરીત ને કીને તમારીથી હું જુદો થનારહું. તોપણ હુંફસતાં ન સંગાતે હુવાતો મન્યુત શખ'થો હજાર વલેલાએ કે નથી મારો પેચાર વ્યાએ દેશ ઉપર હમેશાં ચાલુ રહેશે. તમારાં રેશમાં હું એટલીતા 'હક ઉમરમાં આવીએ ને (નાહાનપણમાં) ઈનસાનનાં દીલમાં કેટલાએક પેચાર ભરે લા વીચારો જડ મેસી જાપજ તેવા વીચારો મારા દીલમાં મુંબઈનાં ટાપુ વીરો મેહાએ.

તમારી સારી વ્યાખરૂની ઇઆદદેશત સાથે આહારી હુએઆતીનાં સલવા મુશી ભરેલા ઘાહડા એકડા નેડાયા છે વ્યને તમારી વ્યાખરૂ તથા તનદરોશતીને કીને મારાં દે લની ચીતાં હમેશાં કાપજ રહેશે.

મોહોટી વ્યાખરૂ સાથે અને માંનજો ધરહસથો,
તમારો મારો વ્યને ઉપકાર પામેલો દેશત રહેવાને
(શહી) ચારલસ ફારબસ.

સને ૧૮૨૩ માં મીઠ ફારબસને "બારોનેટ" નો એતાખ મલીએ વ્યને દસ વરસ પછે 'ઈસકાટલ'ડના પાપ તખત આખરહીનની મફરેશાએનો "વારડ રેક્ટર" તરી કે તેને મુટી કાહાર્યો હુતા.

ઈસટ ઈંડીઆ કંપનીનાં ભ'ડોલમાં સર ચારલસ એ ક નાંમીએ ભાગીદાર હુતા વ્યને ગાંધીએ તરફની તેની મુશ્મલા એટલીતા સારી હુતા વ્યને પેચારની નનરથી જો તો હુતા કે કેટલીએકવાર તેએની હીમાવત કરતાં પોતા ની તરફનલાલા તથા વ્યતલગીઆએની શાંમણે થવાને તે નરાએ વ્યવક્રતો નહી હુતા.

સર ચારલસ પારલામેન્ટની સભામાં વીસ વરસ કરતાં વધારે મુલત મુશી એક મીનલથી રહેએ હુતા વ્યને તે વ્ય રસામાં આપણાં ગાંધીએને વાસતે વાનખી ઈનશાફ વ્ય ને હક મેલવવાને હમેશાં મેહેનત કરતા હુતા.

પારલામેનટની સભાએ ઈસટ ઈંડીઆ કંપનીને કેટ લાએક ધારા કેડવી આપણ હુતાતેમાં એવી એક બાબદ હતી કે કંપનીની માફરોના શનલવાલા વ્યનલધારો વગર બીજ કોઈમી શખસને શુએહુને વ્યનલધાર (નસરીસ) આવ થી પીસ) કેડવેલો નહી વ્યને રોજદારી મુકરદમાંએની તથા સ કરવામાં "ગરોડ જીરી" મને ખરીથડી સવાએ બીજ કોઈમી ગનેઆતના શખસને દાખલ કરવેલો નહી. એવી ગાંધીએને શરખ પોહોંચાડનારી તથા અપમાન ભરેલી કલમેા કાહડી નખાવવાને માટે સર ચારલસે પોતાના બી જ વગવાલા મલતીઆએને સાથે લેઈ તે પારલામેનટની સભામાં લડીએ વ્યને આપેરસ તેમાં પારપડીએ, એ ખખર સર ચારલસે પોતાના ગાંધી દેશતોને લખતાં પો તાને ભારે હરખ જણાવીએ હુતા.

શને ૧૮૩૯ માં લંડનના તે વખતના બીથપે ન્પા રલામેનટની સભામાં કાંઈ બાબદ ઉપર મોલતાં હીંફુએની ઉપર તેઓની એકીનદારી વીરો ઘણુંએક હલકું મોલી ગી લેલો કીધો હુતા. એ બીથપે હીંફુસતાનમાં કોઈ કી વસે પગ વરીક મુકીએ નહી હુતા તે છતાં તે બીજએને આધારે હલકું મોલવાને વ્યવક્રતો નહી, તેવે વખતે ગાંધી એનો વ્યા નાદર દેશત તેન બીનલયમાં મેસી વ્યા તકરર શાંમલતો હુતા, તેનો પીતો થોમીએ નહી, તેને ઉડી વ્યા બાબદનેર ૨૨ જુલાએ ઘણીખ ખપતરી ભરેલી રીતે આપીએ વ્યને તે બાબદને પુરતો પુરાવો આપવાને માટે નનદીક ૬૬ હીંફુસતાંન ખાતે વ્યાવો ગપલા લશકરી તથા બીજ વ્ય મલધારો તખ્ત્યાર થયા વ્યને પોતાની થડી થુથાંને એક ૬ થતાવેન બીથપે પાકી ગાંધીએની વ્યાખરૂને શલાલ કી થી વ્યને બીથપેના મોલવાને મેવનન હેડવી આપણું.

ઉપર જણાવેલાં તથા એવાન બીજ ભારે ઉપકારોને માટે વ્યને વ્યા અમીરી ખવાવશના સખીવજુદ ચાહેબ ની ગાંધીએ વચે ઇઆદગારી કાપજ શખવાને માટે શને ૧૮૩૯ ના વરસમાં વ્યતરેના પારસી, હીંફુ તથા મુશલમા ને રોડીઆએએ એક ઉપરાંજો ઉત્તુ' કીધું, તે મને ચાલીસ હજાર રૂપીઆ કરતાં વધારે રકમ ભરાઈ હતી, તે સાથે જુશ્વતી, ફારસી તથા ઈંગરેજ જુઆનમાં એક માને પતર લડી તખ્ત્યાર કીધું વ્યને તે ઉપર વ્યા ટાપુના સલેજ ની

ના લોકોએ શુદ્ધિ આપી હતી. એ માન પતરના એક ભાગમાં ગાંમડીઓ લખેલ છે—

“તમે હમારી તરફથી રવાને થાયા તે સુદને આજ ૨૦ વરસ થયાં પણ તમારી ઉપાધ્યક્ષી હમારો દીલમાં મનજીતીથી કાયમ રહેલી છે. હાલુસથાનના રહેવાશીઓને લાગ ભરેલી અને તેવાનું કલેઆલ થાય તેવી બાબત ઉપર તમે હમેશાં ધ્યાન રાખીએ છો અને આપણે એ શ્રેયશી થઈ શકી શક્યા વાતના તમે શામેલ રહેછો તેથી એવું નહીં એક ગોમેઆ તમે હમારી શાયેન વશોલ અને હમારા હક અને હાલત શુધારવાને ગોમેઆ (એક નગા ઉપર રહીને) હમારી સાથે તમે ચીનતાપુર થાવો છો.

“તમારી ખુશી તમને ઘણી આબરુ ભરેલી છે અને તે પરમાણે શરવે કોઈમાં મલી આપતી નથી. જે કોઈ શખસે આ દેશમાં આવી ગયા છે તેને પાછા પોતાને વતન શીધારે છે તેવારે પોતાના ઉગમજી પરંતના ખીતરોની ઘણી થોડી ઉપાધ્યક્ષતા રાખે છે તે હોયને અનુભવથી બાહુલ છે. તેવા નવી દેશતા અને નવી હાલતના પડેલ અને જે હુસુને તદન વીચરે નહીં તોપણ હમારો દેશ શ્રેયશી બાંન ગડોથી બલાહોધા રહેલો, પણ તમે શાહેમે એ પરમાણે નથી કીધું. જે પણ તમે હમારેથી જીદા થાયાને સુદન જીતરી ગઈ છે તોપણ કમતી થયાને બદલે તમારો પેઆર હમારી ઉપર હમેશાં વધતો બનેલો.”

ઉપરોક્ત માન પતરમાં ગાંમડીઓએ જે આવીશ હબર રૂપીઆનું ઉપરાણું કીધું હતું તે વીજે તેઓએ એવો કાશવ પુધારા કીધો હતો અને સર ચારલસને લખી પણ વાલીઈ હતું કે તેણે મેહરબાની કરી ઈગલેડના નામીયા કારીગર સર ફ્રાંસીસ ચાંનતરીની આગલ બાહાવલું ઉતરાવવાને ખાટે હબર રહેલું.

એ માન પતર અતરેના રોડીઆઓએ સર એલેક્ઝાંડર જાંનચટન, જાંન રોમર અને કપટાન રાખરટ કોંગન ઉપર બીડીઈ અને તે ગાંમડીઓની તરફથી થતા આદરમાં સાથે જાહેર રીતે આપવાની અને તાંલું હાલુસથાનની બાબતમાં ભાગ લેનારા ધરહસયોને નોતરવાની ઈજા નહીં હતી.

આપણા લાખકોવાલા દોસતને ધાંમધુમ અને દબલો કરવાનું પસંદ નહીં લાગ્યાથી તેણે આ માન પતર જાહેર રીતે લેવાને ના પાડીઈ, તેથી તાલ ૬ ફી એપ્રિલ ૧૮૪૦ ને દીને તેના રહેવાના ધરમાં સર એલેક્ઝાંડર જાંનચટને કેલવામ્પેક ખીતરોની હજુર આપીઈ હતું એ વખતે ઈંગલેંડમાં ચાર પારસી ગરહસયો શેઠ અરદેશર ખરશેલ, જાં હાંગીર નવરોનજી, હીરજીભાઈ મેરવાંનજી અને દોરાજીભાઈ ખતચેરજી જેઓ કેલવણીને અથો ગયલા હતા તેઓ આ પસંદ હોતર થયા હતા. એ માન પતર શેઠ અરદેશર ખરશેલને એક વંચાવામાં આવીઈ અને તારખાદ સર જાંનચટને એક નાદર ભાણું કરી ચંબલાવીઈ. તેના ઉતરમાં સર ચારલસ ફારબસ યોલીએ કે “સુબઈના ગાંમડીઓએ મારી ઉપર માન પતર મોકલેલું છે અને તે સાથે મારું બાવલું જાવાના જે ખચ મળે લીધેલ તેથી હું નીચે દલ સીધું. જે કોઈ તેવોના કાપદને વાચતે મેં હક મેહનત કીધી છે તે તેવોને ધરાત હતી. ગાંમડીઓની અંબલાઈ,

નીમખંડલાવી અને આબરુને ધરાત કરતાં મેં કોઈન વધારે મેહનત કીધી નથી. હું ગાંમડીઓના મોહારો ઉપકાર માંનુલ કોમેલે હાલ જે કોઈ હું શનશારનું શુખ ભોગવુંલ અને આપઅખતેઆર યમીલ તે સઘળું સુબઈના ગાંમડીઓની મદદથી ધમેકુંલ અને મારા ઉપર લેવાના પેઆરને આપણે દાખલો નેહ હું થોડો મગરૂર નથી.”

એ માન પતરના સર ચારલસે લખેલો ઉતર ગાંમડીઓને મોકલેલો હતો અને તેમાં પણ તે એક દેખણે લખેલ છે કે “મેં મારાં બધાંઓને નાનપણથી પોતાના હાલુસથાનમાં ગાંમડી ભાઈબંધા ઉપર પેઆર રાખવા તથા તેઓની સારી માલ તથા ગુણી યમનવા અને તેઓને આબરુ આપવાને શીખવેલું છે અને મારી એવી મોરાદ છે, જે (મોદા કરેને) જાંવેદાન શુકી હોવો વીચાર ખાહારાં કુંડે બધાં કાયમ રહે.”

નામીયા કારીગર સર ફ્રાંસીસ ચાંનતરીએ આપણા દોશતનું જે બાહાવલું કરી આપયું છે તે અપલે આપણી શાયે ઈનિહાલવમીઈ અને આપણા દોસતાના છવતું કોમીની શાહાદત આપેલ છે. જે બાહાવલાંની ઉપર નીચે પરમાં જે લેખ કોતરેલો છે.

સર ચારલસ ફારબસ બારોનેટ,
આપણે યાપુના ગાંમડી રહેવાશીઓના મેગરૂર સુખી તથા શ્રી હાલુસથાનના ગાંમડીઓના અમલ
ખાલેલો અને વીધવારી ખીતર
તેહની ઉપાધ્યક્ષરીને શાહ
બનાવેલું.

શ્રી સુબઈના ગાંમડી રહેવાશીઓએ
પોતાના પેઆર તથા વફાદારીની
ઈયાંની રાખવા સાહે
ઈસવીસને ૧૮૪૧.

સર ચારલસ પોતે એક વેપારી છતાં રાનવંસીની માફક તે શખી દીલ ધરાવતા હતા તે સાથે તે પરાપકારી અને ધરખાવ હતા. એ મરનારી શખાવત ઘણી કહેવાય છે. પોતાની પેહુડીનાં માણસો ઉપર હમેશાં મેહરબાન હતા અને જીતા તથા પુરાતન માણસોને કરી-લુલતા ન હતા.

૧૮૪૦ માં સુબઈ શંખાચારમાં લખેલ છે “હમારા ગાંમડી ભાઈબંધોને વાંચેઆથી સુગાલી લાગશે કે આપણા ગાંમડીઓના ખીતર તથા પોતાના માણસોની કદરને જાણનારા અને આકરીને પછાણનારા મોટી આબરુવાલા સર ચારલસ ફારબસે પોતાની આદીસમોના ગાંમડી કારભારી તથા વંચનારાઓને શાહ પોતાની ઉપાધ્યક્ષતા થરવ કોઈની પામેરી સુખ મોકલી છે તેની દીપ આપીએ છઈએ.” એ દીપ લંબાંન છે.

એ વજરે પોતાના માણસોને વરસ દાહાડાને પગાલે લેઈ કીધો હતો. એને ચાર છોકરા અને એક છોકરીની વરધી થઈ હતી. એ આપણા ખીતર તાલ ૨૦ બી ન વેજબર શને ૧૮૪૪ ને મંગલવારની રાતર શવરવાસરી થયા અને તારખેલ આઠ દીસે એ મરનારી લાસને ૬ ફેંનાવામાં આવી હતી કેમકે સર ચારલસનાં લનડનથી ૬

ર ફેરનાર ઘણાંએક દોશનો હતો તેઓ પોતાના ખીતરનો એકરો ઉલ્લીવાર જુએ અને તેના દરશન લેએ એટલા માટે ચુલતવી રાખીને હુવું.

લનડન ટાઇમસ નામનાં નામીયાં પત્રમાં એ મંર નાર વીશે એક દુક ક્રકો લખેલો તેમાં એક જગ્યાએ આ યરમાંલુ લખેલો કે “સર ચારલસ ફારબસ કોઈથી કાંઈ ત કસીર યઈ હોયતો હમેસાં તે ઉપર રેડમદીલથી નેઝાહ કરતો હતો. એને જે કોઈ શખસ પોતાની નાદાનીથી દુખ ભોગવતો હોય તોએ તેની ઉપરથી માયા કમતી કરતો ન હતો. એ મરનારની એવીજ માલ હતી જે બીજાની લ લખનસાઈની વખાંલુ કરવી અને પોતા વીશે કાંઈજ વી ચાર લાવવો નહીં.

આવા નામીયાં અને ખરેખરા શોદાગરી—રાજવં સી તથા હાતેમ દીલનાં શુણે ધરાવનાર આપણાં બેઠેશત નશીન થયલા ખીર સર ચારલસ ફારબસ વીશે પારસી ઓનાં જાણીતા અને પરખેઆત મશહુમ દશતુરજ શાહેજ એદલજ શારાબજ શંખજાએ તેડેની સેકતમાં જોડેલાં ફાર સી ખેતોમાંથી કેટલીએક ખેતોના તરજુમે હમે નીચે આપી આ બાબદ ખત મ કરીએ છઈએ.

અએ (ફારબસ) શોદાગરીને પોશાક તાહારાં બદન ઉપર જેમદારજ, અને તારી આકલની રોચનીથી તાર એકબાલ તથા દોલત તાંજ કરેછે.

જુનિરગીનાં લેખાશમાં તારા જેવી જાહોજલાલી તથા ગમખીરાઈ અને પાદશાહતને જે આપનારી દાનાઈ સા થેના શોદાગર જુએ નથી ભેજો.

તાહારાં નામ ફારબસ કરી મશહુર થાએલુંછે અને હીફસતાન તથા રૂમનાં ચુલકમાં તારી ખીયાલનો સખાવત તથા બખશેશ અને અડેશાંન કરવામે કોઈ બીજે નજર નથી આપેએ.

હાતેમ તથા નેશોરવાંન સખાવત તથા બખશેશ કરવામે નામદાર યઈ ગયાછ પણ હું રાશત કહુંછ કે (હા લ જાંને) જાંનેને ખુશી બખધનારી તારી સખાવતને કો ઈ નહી પોંહોંચે.

પાદશાહ-સેકફર (આમે હઈઆતતું) પાંણી મેલવવા સાડે, પરચોના આપા ગોલા ઉપર ફરી વડેએ તોપલુ તે તેને મલીક નહી પણ તે પાંણી તારી એકરઆંગીની વધારાની જાં મથેનો એક કતારો હતો.

તું તે રૂએસલ વતન જવું મેશારેક ફોલે અને હમેજો ખુશી ખોરમી તાહારાં ખુશારેક જેવર યાને.

શકરના દરખેઆનમે પાક ઈબ્બજાંની ઈઆરી તાહારી સાથે હમરાહ યાને; કે તે તું તારા સખવા સાથીએ સા થે તાહારાં વતનમે જલદીથી પોંહોંમાડે.

તારી બખતાવારીનાં બાગમે હમેજો તાંજગી ઉતરને અને તે આંગમે તારી યુરાદ તથા દાનાઈને આકલના નવાં આડો હમેશાં લીલાં રેડેને.

કેહી મોરાદ તું નથી પાંમેએ કે ન મોરાદ જાજા, વવા વીશે એદલ પાક મોલતાવાથી ખાદેશ કરે.

તાહારાં દાનાઈ ભરેલાં દેલ સાથે તાહારો મદદમાર તથા જાંની દોશત રોશન અધલનો હોરમજાછે તેજ જુજ બ તમે શાહેબોનો જાંન અને દેલ મલવું રેડેને.

અએ હકતાવા (ફારબસનું) રાત દાહાડો અને વર સ ખુબી ભરેલું કરને કેમકે તે હમેજો તાહારા ગરીબ બંદા એની નેકી ચાહેછ.

એ દાહાડે અધકોશર મહીનાની માંચમી તારીખ હતી તથા એડેનો શને તાહારી દાનાઈએ કરી જેનજદ અને ઈઆ અથેલી જાંલ.

હાલમાં એ મરનાર સર ચારલસનો ખેતાબ તેના વ ડા દીકરાનો દીકરો ચારલસ જ. ફારબસ ધરાવે, અને મરનારનો લખારન એસ. ફારબસ નામનો, હોકરો ખુંબઈ તથા ઈગલડ અથે ફારસખ કુંચનીને નામે જે પેહડી ચાલે મ તેમાં ભાગીઓછે. મરનારની એક છોકરી હાલ હયાતછે અને તે ખીજાકારવાઈલ નામના એક ગરહસપ સાથે પરજુલીછે.

પાદશાહનાં નવાં કપડાં.

(એક વારતા.)

ઘણાંએક વરગોની વાત ઊપર એક પાદશાહ થઈ ગયો જે નવાં કપડાંને એડેસોતો શોખી હતો કે તે પાછલ પર્ચ્યાની ધુલ કરતો હતો, તે દર કલાક નવો ન વો પોશાક પેહડતો હતો અને બીજાં કાંમકાજ ઊપર એડેસોતો કંદાસતો હતો કે જે કાંઈ કવચીત કાંમ પડ યુંમે તે તકે પણ પોતાના પોશાકને દખદખે દેખાડવા ને જુલતો ન હતો.

એક દાહાડે કોઈ બે લીલાવગીરો પાદશાહના ગાં મમાં આવી લાગા, તેઓ પાદશાહ આગલ જઈ દેડે વા લાગા કે હમે વણકર છંચે અને ભાત ભાતના રં ગીલા અને નાદર કપડાં વણવાનો હમારામાં કસખછે પણ હમારી વણતમાં એડેસો બેદછે કે જે કપડું હમે વણે તે જે યુરખ હોય ઈયા પોતાની પદવીને લાયક ન હો હોપ તેની નજરે દેખાપ નહી.

પાદશાહ બોલ્યો કે “સાખાસ ખયાઓ ! તમારો હુનર મહને દેખાડો, માહુરે માટે એક જલદી પોશાક બનાવી તઈયાર કરો કે મને માલમ પડે કે મારી નોકરીમાં તેમની પદવીને લાયકના ફોણ ફોણછે અને યુરખ અને ડાહ્યા તે ફોણછે” રેસમ અને કસખ ભારે ભાર થેલા વણકરોને મલયું જે તેઓએ જાજવામાં મા રયું અને ખાલી સાલના કટક સાંચુ સાંચુ ગોલવી હવાની ઊપર ભરત કરવાનો સોગ લઈ બેઠા.

પછી પાદશાહે પોતાના પલ્લરની તપાસ લેવા માટે તેને વણકરો પાસે મોકલ્યો અને જોઇ ખખર લાવવા કહ્યું કે કાંમ કેટલું આગલ વધયુંછે.

વલ્લરે ખાલી સાલ જોઈ મનસે વીચાર કીધે

ને માહારી નજરેતો આ લોકો સાંની ઊપર ટાંકા મા રેછે તે માલમ પડતું નથી. જો પાદશાહને એમ કહે વસતો મારી નોકરી જશે. હવામાં પેલા લુચાઓ મોટથી બોલી ઊઠ્યા કે “કેમ સરદાર આ રંગ તમને કેવા પસંદ પડેય ?” વલ્હરતો આખ ચોલી ચોલીને જોય પણ સાલની વચે કાંઈબી દીસે નહી. હવે વલ્હરે જોયું કે હુંતો મુરખમાં કંઈય ઇયા માહારી વલ્હરતને ના લાયક થાકીય તો હવે બેહતર કે “કેકીંમીઆં ચાંદ દેખાતો ભલા છ હા”

વલ્હર તેથી બોલ્યો કે “આહા ! ખાગે બેહસત !” આ વણતની તારીફ કહું હમણાંને હમણાં હું પાદશાહને એ પ્રશ્ન ખખર કહુંધું.”

પેલા લુચાઓ દમ ખાંધીને રેસમ અને કસબ લેતા ગયા અને હવામાં સોપ લોકવાનું જારી રાખ્યું.

વલ્હરના ઊપલી લથનના બ્યાખયો પાદશાહ એક ખીજા અમલદારને વણકરો આગલ ચોકલેયો. એ અમલદારે પણ કહ્યું જોયું નહી તોપણ તેણે પાદશાહ આગલ જઈને કપડાંની ખુબ તારીફ ગાઈ. સારા ગાંમમાં પાદશાહના નવા પોશાકની વાંખવાખી થવા લાગી અને હવે એક દાહડે પાદશાહ પોતે પોતાનો પોશાક જોવા વણકર પાસે જવા દરાવ્યું. પોતાના વલ્હર તથા પેલો અમલદાર તથા ખીજા દરબારીઓ ને લઈ પાદશાહ વણકરો આગલ જઈ પુગો. વણકરો એ પોતાનું હવામાં સોપ લોકવાનું જારી રાખ્યું હતું.

વલ્હર બોલ્યો કે “કેમ જાહાંપના આપણા ધી આંનમાં આ ખાગે બેહસતનો ચીતાર કેમ આવેછે ? આ ક્ષેસતાઓનો પેહરવાસ આપણે માટે ઊપરથી જોતરી આવશેછે.”

પાદશાહ મનમાં વીચાર્યું કે “અરે હુંતો જ માહ્યું, હું માહારા તાજને લાયક નથી. વલ્હરની આંખે એ પોશાક કહેવો દીપક જેવો બેસેછે. પણ હુંતો તમામ ખાલી જગા જોડીંધું” અંતે વીચાર કરી કરી તે મોટથી બોલી ઊઠ્યો કે “સાખાસ મારા વણકરો ! તહમને હીરા મોતીથી લાવુંતો તમારી મેહનતનું દાંમ મહે નહી.” એમ બોલી તે લોકોને જણાવવા તેનું કલપીત કપડું હાથે ચોલવા લાગો અને નેનો કુમાર વખાંણવા લાગો. સધલા આસપાસ ઊભેલા પણ પોતાને મુરખ સમજ પાદશાહના તારીફના અવાજમાં પોતાના અવાજ લેલવા લાગી અને પેલા બે ઊઠીઊઠી

રો મનમાં સધલાંની મુરખાઈ ઊપર હસવા લાગ્યા. ખીજે દીપકો રાજની મોટી સવારી નીકલનાર હતી તે વેલા પાદશાહનો પોશાક તયાર થાએ હવે મતલબ દેખાડવો પેલા વણકરો ચરાગ મેલી સારી રાત પોતાનો સોંગ લઈ બેઠા અને રેસમ અને કસબ જગવામાં મેલતા ગયા. ખરીયાંમદદ તેઓએ લોકોની કંઠમાં પેલું વણેલું કપડું કાતરતા હોય તેમ પોતાની કાતર ચલાવી. પાદશાહ તપાહાં આવી પુગો અને પેલા ઊઠાવગીરોએ જુદો જુદો હાથ ઊંચો કરી કરી રાજને તેનાં વસતરો દેખાડ્યાં જે તે મુરખે ન જોયાં તોયપણ વખાંણ્યાં. પાદશાહને જેમ ન્યાવથો તેમ તે નાચયો; ખરેખર વસતરો પેહરનો હોય તેમ પેહરવા લાગો અને પેહરમાં પાદશાહના નવા પોશાક માટે શોહાર મચી રહ્યો. પછી પાદશાહ પોતાના હાથો ઊપર ખેસવા મેહલમાંથી નીચે કીતરપા અને દરબારીઓ ખાલી હાથ ઊંચા કરી પાછલ ચાલતા હતા, સધલાઓને દેખાડવાને કે તેઓ પાદશાહનો નવો પોશાક ઊંચકી ચાલેછે, જેમ જેમ સવારી ચાલતી ગઈ તેમ તેમ લોકો પાદશાહના કલપીત પોશાક ઊપર ખુશાલીના પોકરો મારવા લાગ્યા, પણ લીંડમાં એક નાહતું ખાલક ઊભું હતું તેણે પોતાના ખાપને પુછ્યું કે “ખાખા પાદશાહનો નવો પોશાક ક્યાંહો ? એતો રોજ પાદશાહ પેહરેછે તે છે” નીરદોશ ખાલકની બોલી સરવેને ખરી લાગી અને દરેકે જે મુરખમાં ખપવાની ધાસતીથી મુપકીદી પકડી હતી તેણે હવે એક ચેકને ખુલ્લસાથી પોતાના વીચાર જાહેર કરવા લાગ્યા. એક ચેકના કાનપરથી વાત ખુબ જાહેર થઈ ગઈ અને સધલા પોકાર મારવા લાગ્યા કે પાદશાહના દીલમાં નવો પોશાક નથી. ‘પાદશાહ તથા તેના વલ્હર તથા દરબારીઓ પણ આંખ ઊંચકી અને તેઓની પણ ખાતરી થઈ કે વણકર ઊઠાવગીરોએ આખા શહેરની અકલ વેચીછે.

પાદશાહ તરત તે વણકરોની ખોલ કરાવી પણ તે હવા પાકા હવા કે એકશમ પાદશાહની સવારી નીકલી કે ખીજામ તેણે વણેલા વાવી ગયા હતા.

એક ઓરતનો અપવાહ.

ઈશકાટકાના રોસ શાએર નાંમનાં કસબામાં કે ચરાઈન મેલકાઈદ નાંમની એક બેહુનો ટપ વરસની

પણ કુવારી છોકરી તાપની માંદગીમાં પડી; જે પછી તે બેહુ આંખે આપંગ થઈ. તેણીના બાપે પોતાની બેટી ની આંખને રોશની અપાવવા તરેહવાર વધેલોના અ ઊશક કીધાં પણ કંઈ શર પડ્યો નહીં; આ જોઈ તેણી ના બાપે એક જોરત જે પાસેના ગાંધામાં લોટીની દ વા કરતી હતી તેના હાથ પકડ્યો, જેણે હેતુ મત આપ યું કે આંખનાં પાંપણ નખાં પડી ગયાથી કૈયારાઈન આંખની પીડા ભોગવેલે. કૈયારાઈનના કપાલ ઊપર આ જોરતે જોરથી એક ગારરનાઈઠ ખાંધું અને તે સાથે બીજી દવા આંખથી કૈયારાઈનને એટલા શર ક પડ્યા કે તે પોતાના બાપના ખેતરનું કાંચ કરવા લાગી. હાલતમાં તે ચાર પાંચ વરસ રહી અ ને બદનની જોઈતી શુભાકારી ભોગવી. એ મુદત પ છી તે ફરી તાપથી હુલાક થઈ અને એ તાપના પંચ માંથી તે પુરતી રીતે છુટી શકી નહીં. એ તાપથી તે ના ચાવણમાં બેઠાં, તેનાં પાપન બંધ થયાં અને તેની લુપ્ત ગુમ થઈ; તેના માળાપ કંટોલા લાગ્યાં કે પોણા બે વરસ સુધી તેના પેટમાં અંન કે પાંણી ગયું ન હતું. એ મુદત થયી તેણીને આડો પણ થયો ન હતો અને જોર જીલમથી તેના મોઢામાં કાંઈ રેડવામાં આવતું તયારે તે ગુંગલાઈ જતી હતી અને સધળું મોઢાંડાંની બાજુએથી નીકળી જતું હતું, પણ અભજોળ જેવું એ છે જે જ્યારે જોમ જોર જીલમથી તેણીનાં મોઢાંડાંમાં ખોરાક રેડવામાં આવતો તાહારે તે પછી થોડા દાહડા સુધી તેનાં ચાવણમાં ઊપડ્યાં હતાં અને તે જોડતી હતી, પણ તાહારપછી તે પાછો પોતાની આગલી હાલતમાં પ ડતી હતી, ને ઘણી જોરમાં ઊંધતી હતી અને વારેપડી એ તેના મોઢાંડાંમાંથી થોડીના રેલા ઊતરતા હતા, દ ર રોજ તેને ઘરના બાણાં આગલ એક વખત ઘડ જવામાં આવતી હતી અને જો તેમ નહીં કરવામાં આવતું તે હાથની ઇશારત કરી દુખ જણાવતી હતી.

કીપયો હયાલ થોડાંએક વરસની અગાડી જન થો હતો અને હાલ તે જોરતનું શું થયું ને જાણવા માં આવ્યું નથી.

ઓર્થોતી ખુશાલીની નાશકારક અસર.

મનુષ્ય તમા જનવરો ઉપર ધાસતી ખરેખર ઘણી મા ડી અસર કરી ધાસતી અરેજાં પરીણામે ઉપજવેલે; તોય

પણ અકલ અને વીચાર ને બેચુક તતવો ઉપર માણસની બાહ્યથી વ્યાપાર રાખેલે તે દર્શનના મોહોતની દેહસત સાંચું વટીક લડી સકેલે. પણ ઓર્થોતી ખુશાલીના સપાટા સાચું માણસથી લડત થઈ સકતી નથી. જે નવાંખરેલો મોહોતના પંખમાં દોડી નઈ જન સાથે શહીસલોખન ક રેલા તેઓ ખુશાલીની બીડી અસર તલે કમડાઈ ખરણ પાં મપાઈ. ખાસક જીવનકસ તેલસ નામના રૂખી સરદાર જ રે કારસીધાનું ઘણુ છહોતી પોતાના દેશીયા શું મોલેલે તે ની રાહા જોતા મેલે હતા, તેવામાં રૂમ દેશથી કાગલ આવ્યાં કે તેની ક્તે માટે જાહેર રીતે ખુશાલીના દીવસ ગુજરવામાં આવનારો, જે ખબર વાંચતાં તેના મોહોરો નરદ મારી ગયો. તેની આંખનું તેજ ગુમ થઈ ગયું અને તે જમીન ઉપર પડી તરત ખરણ પાંમયો.

વહી મોટા મોટા ફીલસુફો જેઓએ ડનીઆનું શુખ બીચાદ વગરનું ગણી પોતાના હવસોને પુરતા કાણુ મા રાખે લા તેઓએ ખુશાલીના હવસને હાથે હાર ખાધી.

એધું કહેલે કે ગરીક કવી સે શેકલીસે બીજાઓ સાથે હરીફાઈ કરી એક ડીસસો લખ્યો હતો જે ડીસસા માટે તેને જાહેર ઇનામ મળ્યું, એ ખુશાલીના સખાચાર સાંભવ તાં તેણે આંખો વીધી જે ફરીથી ઉઠાડવા તે પાંખો નહીં.

વહી હોડું કહેલે કે એક મજૂરને સેરતીમાં તેણે સ પનામાં પલ્લુ કમચીત ન ધારેલા એટલા પછડા મલયાની ખબર મઝી તાહારે તે હસવાની તાંનમાં પડી થોડા વખત માં યુરડું થઈ પડ્યો.

ઘણી ગમી પછી ઘણી ખુશાલીનો ઝટકો વધારે ધાસ તી બરેલો, થરેસી મીનના સરોવર આગલ રૂખી લશકર પરખણ પાંમયું તયારે મે રૂખી એરતોને બચાર મલી કે એ કનેા ખાલીદ અને એકનેા છોકરો જેઓ વચકરમાં સાંભલ હતા તેઓ મારયા ગયા, પણ જરે લશકર પાછું ફર્યું તયા રે પોતાના વાહાલા જેઓની જીહાઈના વીલાપ માટે તેમ ની આંખો હજી બીહી હતી તેઓને છવતા મોઈ તરત બેહુએ ઓર્થોતી ખુશાલીથી પોતાના પરાંણ તણ્યા.

અને ઉપલીન અસરથી એક બીજા નીચે વચેલો ક ખદાક બતાવ બનયો હતો ! ઇશલી દેશમાં ફોરીઓ ના મનો એક જીવાંન શખસ જે પોતાની બાપીકી દોલત ઉપર મુસતાફ હતો તે કાંઈડીલીયા નામની એક જીવાંન સી ઉપ ર મોહીત પડ્યો. કાંઈડીલીયા પણ ફોરીઓને આહવા લાગી અને અતે કાપલસાર ફોરીઓને કાંઈડીલીયાના બા બાપ પાસે તેણીના હાથ લગનમાં માંગ્યો.

પણ હેવામાં મેલવોલીઓ નામનો એક પુરુશ જે ફોરા રીઓ કરતાં વધારે તવંગર હતો પણ જનામાં નેટલા સા ર નેટલા નરસા ગુણ પણ હતા, તે કાંઈડીલીયાને પોતાની વીચાર જાહેર કરવા લાગો, પણ કાંઈડીલીયાના બાપ ફોરી ઓના નેક ગુણથી વાકેઈ હતો અને તેથી મેલવોલીઓને એકદમ નાશીયાએસ કરવા કાન તેણે ફોરીઓની માંગણી કમુલ કરી અને વલતો દાહાડો મેહુના નેકા માટે દરવયો.

આ ખબર સાંભવતાં મેલવોલીઓએ પરણતાં મેડાં ની રંગમાં ભંગ કરવાને એક કાણું કરતુ કર્યું જે રસતે ફોરીઓ કાંઈડીલીયા એકેકેના સુખમાં સમાઈ પોતાના દીલ કરમના કલોંપોથી એક કરવા દેવ તરફ ગાડીયાં મે

સી પધાર્યાં તે રસતાની અધઘમ્મમાં મેલવોલીઓએ ઉભા રાખેલા ૧૦ હુધીપારખંધ ખુનીઓએ ગાડી ઉપર ઉતરેલા કીધા. ફોલોરીઓએ મરદાનગીથી પોતાના અને પોતાની કચ્છેલી મોહારદારના બમાવ કીધા અને ૪ જણને પોતાના પગ તલે નીરજીવ નાખ્યા, પણ આખરે તેના સથવા ચાકરો માર્યા ગયા અને તે પણ જમીન ઉપર મુગે હાથ એમ પડ્યો. આ ચીતાર જોઈ ફાઈડેલીયા બેસુધ યદ્ય ગઈ અને તેની મેહોસ હાલતમાં જોઈ તે મ'ડાલો એક વાહણ ઉપર લઈ ગયા જાહડા પેલા ડેવાનીઆની મેલવોલીઓએ તેણીને પોતાના કબજામાં લીધી અને વાંહાંજીને ફ્રાંસ તરફ હંકાર્યું. ફ્રાંસના જઈ મેલવોલીઓએ ફાઈડેલીઆના હાથની માંગણી કરી પણ તેણીએ કીધાર અને ફીટકારથી તે પાછી ફેરવી અને તેને કહ્યું કે મારા ખાવીદના ખુનીની ગેદમાં જઈ પડ્યું તે જ્યુત કરમ માટે હજાર મોતે મરૂ તેટલી સીક શાને લાખક યાદ્યું, તે કુરતાં એકબવા મોહોતને તાયમે યાદ કે તે મેહુતર. વલો ફાઈડેલીઆ જ ગુસસાથી તેને ગાલો આપતી હતી તેથી મેલવોલીઓ એટલોત કહ્યા થયા કે તેણીને તરણ દાહાડાની મેહોતલ આપી કે જે એટલા વખતેમાં પુ' માહાડ' માગેલું કણુવ નહી રાખસેતો જે હું આજ આજુલ કરી માંજુલુ કે જેર જીવમથી લઈશ.

ફાઈડેલીઆની કાકલુદી, તેણીની વીનંતી તથા તેણીના રૂદ્ધને મેલવોલીઓ ઉપર જરાએ અસર કીધી નહી. તેની દીલગીરીમાં તરણ દાહાડા વીતે તેની અગાઉ પોતાનો જન બરમાલ કરવાનો તેણીએ વીચાર કીધા, પણ તેણીની નેકીએ આવા અધમ પાપથી પડેલ રહેવા તેણીને ફરમાવ્યું, પણ તેણીએ મેલવોલીઓના માણસને દાંમથી કુસલાવી પોતા તરફ ખેંચીમાં અને એક યુકતી મલાવી. તેણીએ એકબતની દવા બીધી ને માંજુસને સુરદાં સરખી મેહોસીમાં નાખ્યા છતા બીજી ઈજા કરતી નથી. માલવોલીઓએ જ્યુ કે તેણીએ જેહર આઈ આપવાત કીધા અને પોતાના માથા ઉપરથી તેણીના ખુનની કાલી દીલી ફર કરવા તેણીને જેમ બને તેમ છુપાછુપ દેખાવવાને પોતાના માણસને હુકમ કીધો. નોકરોએ પોતાનું કામ સરમજમ મોહોસાડયું. જોવી ફાઈડેલીઆ હોસમાં બ્યાવી તેવીજ તે રાતેરાત ફ્રાંસમાં થી નીકળી હોલંડ તરફ કૂચ કરી ગઈ.

જે પોતાના ભાઈબંધના લોહીમાં પોતાના હાથ મોરે તે પોતાના રેશ તરફ કેમ પરીત દેખાડે ? મેલવોલીઓ ઈ'ગવંડ જ્યતો તેનું હઈપુ' ડમે તેથી તે ફરેજ લસકરની એક કુકડી ને ફ્લાંડરસ તરફ ઈ'ગરેન્ની સાંમે બમાવ કરવા ઉપડતાર હતી તેમાં નોપાયો.

હવે આપણે ફોલોરીઓની ખબર લઈએ.

કેટલાએક રાહદારીઓ જાહાં ફોલોરીઓ તથા તેના કમનચીજ ચાકરોનાં લોહીની રેલ ચાલતી હતી તથાહુધી પસાર થયા; તેઓએ પાસેના ગાંઠમાં ખબર ફેલાવી અને લોકોની મદદથી ફોલોરીઓ તથા તેના નોકરોને એક જગે કની ધરમશાલામાં નાખ્યા. તરત વઈદને મેલાવવામાં આવ્યો જેણે મત આપ્યું કે નોકરો સથવા મરણ પાંચયા છે પણ ફોલોરીઓમાં હજુર ઈંગ્લીશ આતસ જવતો છે. વ વઈદ ઉપાય લીધા અને ૧૪ દીવસના અરસામાં તે એ

ટલોતો કુંપરથો કે પોતાની વાહાલી ફાઈડેલીયા અને મેલવોલીઓને આટ્ટે પુછવા લાગે, જોવી તેને ખબર પડી કે તેઓ ફ્રાંસેલે તેવાં તોણે તે તરફ કાગલો ખીડયાં અને ખબર મંગાવી પણ તેની શું દીલગીરી હોય. જરે તેને જવાબ કર્યા કે મેલવોલીઓ ફ્રાંસના લસકરમાં સાંમેલ છે પણ ફાઈડેલીઆની હુસતીની કોઈને ખબર નથી, પોતાની વાહાલીની લાજ હુદી તે કમીણે તેણે મારી નાખી હસે હેલેજ તેને ખ્યાલ ગયો. પોતાનું વેર લેવા માટે તેણે ડીયુક આવ તાલમરોના હાથ તથા ઈ'ગરેજ લસકરના એક અમલદારની નોકરી ખરીદ કીધી. તે ઘણી માહાધુરીથી ફરેજ સાંજુ લડ્યો અને જે મ'ડાલને સીકસતે કરવા તેણે કમર બાંધી હતી તેજ મ'ડાલને તે મલશે. ફોલોરીઓમાં તે કરીમ દાદગરે જોરજ શુર મેલ્યું અને જેકે મેલવોલીઓથી સુધા સોપાઈમાં ગણાતો હતો તોયપણ ફોલોરીઓની તલવારના જખ મથી મરતોલેલ યાલક થયો અને મરતોં મરતોં ફોલોરીઓ આગલ પોતાની તકશીર કણુલ કીધી, તેની માફી માફી ફાઈડેલીઆના અપમાતની વાત કહી પણ તેની ખાતરી કીધી કે તે પોતાની ઈજત અને પાક કાંખાં સાથે ફુનીઆમાંથી ગઈ હતી.

ફાઈડેલીઆ હોલંડ મોહોતી અને તક મલેતો ઈ'ગવંડ જમ્યાની રાહા જેની રહી, તે પોતાના ભરતારના વીરથથી બહુ કુખી થઈ હતી પણ તેણીએ ઈ'ગવંડ પોતાના ખેશાવ' રોને કાગલ લખ્યાં અને પોતાનું કેકાંજુ જણાવ્યું. ઈ'ગવંડથી ફોલોરીઓ અને ફાઈડેલીઆ જે ઉપર ખુશાલીના કાગલો ગયાં પણ કમનસીમે તે તેમના હાથમાં ગયાં નહી.

મેલવોલીઓએ મરતે દને કહેલી વાતની સમાઈમાંની પણ પોતાની ફાઈડેલીઆ કદી મલનાર નથી એ ખ્યાલથી ફોલોરીઓ લસકરી નોકરીમાંજ શાંમેલ રહેા અને પોતાના રેશની થેવામાં પોતાનો જન બરમાલ કરવાનો ફરાવ કર્યો. શીઆલાની રૂત મેહોથી લયકરના શરદારે સરવેને રહેવાને સુકાંમ કરી આપ્યું. ફોલોરીઓ પોતાના નવા સુકાંમમાં પગ સુકેલે તેવીજ તેની નજરે તેની યીપારી, તેની વફાદાર, તેની જુદી પડેલી મોહારદાર પડી ! મેહુની ખુશાલી અને મેહુની અમરતીના પાર ન રહ્યો ! તેઓ મોડી પલ સુધી હીલચાલ વગર ઉભાં પછી એકાએક રોડી એકમેકની કોટી નાંભરાયાં અને એક શબ્દ એક બીજા સાથે મેલવા વગર એકમેકની કોટીમાંજ મરણ પાંચયાં.

ઈશવી સને ૧૮૬૮ નું સંપુરણ શુરન્ ગરહણ.

શુનાખાઈ—વલી નાદરશા તે ચોપરી પકડી ને બેઠા ને હું એકલી જુરોયા કજીંછ તેથી મને તમારા વાંચવામાં ભાગ આપો.

નાદરશા—જોવો શુના એકવાર એવો વખત હતો કે કાંઈબી શેકટ તાહેજાં સવાએ તમોને ખીલ સરવે વાતોનો કંડાસો હતો; અને તેમાં ચકસર કરીને ચોપરીઓ વાંચવી તથા વંચાતી સાંભલવી એતો તમને

જેર સરખું લાગતું હતું. તે વખત રેરવાઈ આજ ત
ને મને ઊલટીજ રીતનો કંઠાલો આપોછો ઈઆને ને
ખી હું વાંચુછ લખુંછ તે સમજવા માંગોછો. એથી
હું ખરેખર ખુશી છું.

આ મારા હૃદયમાં ચોપરીછે તેમાં સને ૧૮૬૮
ના આગસ્ટ મહીનાની ૧૮ મી તારીખે ને મારું સુ
રજ ગરહણ થયું તે ઊપર વીદવાનેએ દીપેલી થોડ વી
શે લખુંછે. અલખતાં એ બાબદ એટલીનો ગુંચવણ લ
રેલીછે કે એનાં અલીઆસી વગર ખીજાને સમજવાને
તે રીકટ પડેછ; પણ જોરે તમારી ખાહેસજછે કે તમ
ને એ વીશે થોડાં ઘણાં વાકેશ કરવાં તો હું જેમ જાનેછ
તેમ સાધારણ રીતે સમજ પાડીશ.

પેઆરી શુનાઈ, ગરહણ વીશે તમારા મનમાં હવે
કોઈ વેહમ જેવું રહેજે નથી. કેમકે જે તમને વારંમ
વાર સાબેત કરી દેખાડી આપુંછે કે ગરહણનો આધાર
સુર્યથી, ચંદર, અને સુરજની ચાલ ઊપરછે. જો એ
મ નહીં હોતેતો આપણે આગલથી કહી શકતે નહીં કે
આવતાં ફાળાં વરસોમાં ચંદર, અથવા સુરજ ગરહ
ણ અને તેખી વહીં સંપુરણ અથવા અપુરણ થનારછે
અને તે કયાં કયાં દેશોમાં દેખાશે. ગરહણ થવાનું કા
રણ આગલ તમને વીસતારી સમજાવીછે તેનો ટુક
માં ફરી સારાસિસ કીડુંજ નેથી આ નવી બાબદ સમ
જતાં તમને કોઈ હરખત નહીં નહીં. પુનઃમ ઊપર જા
રે સુરજ અને ચંદરની વચે પુરૂથવી આવેછ તારે તેની
છાયા ચંદર પર પડેછ અને તેમી ચંદર ગરહણ થાયછે.

જુવો આ ચી
તર એમાં સુ
રજ, પુરૂથવી
તથા ચંદર

એકત્રેકની ખરાખર સામાંસામી આવી ગયાંછે.
પુરૂથવીનો પડછાયા જે કાલો બમર સરખો પરાના આ
કારમાં પડેછ તેમાંથી ચંદરમાહ પોતે પસાર થાયછે આ
ને એમ પસાર થતી વખતે તે ટંદાઈ જાયછે અને એ
ચંદર ગરહણ હોયેસાં પુનેચેજ થાયછે.

જોરે સુરજ અને પુરૂથવીની વચે ચંદર આવેછે તા
રે ચંદર સુરજનાં અંજવાલાંને પુરૂથવીનાં ચોક્કસ ભા
ગે તરફ પડતાં આટલાવેછે એથી સુરજ ગરહણ થાયછે.
સુરજ અને પુરૂથવીની વચે ચંદર સામાંસામી આવેછે
તે બતાવ હોયેસાં અમસની વખતેજ બનતો જોયે અ

ને તેમ થાયછે. જુવો આ સુરજ ગરહણનું ચીતરછે.

ચંદર પુરૂથવીની આ
સપાસ. ફરતાં કોઈ વ
ખતે વધારે પાસેથી

અને કોઈવાર વધારે છેડેથી પસાર થઈ જાયછે. જોરે
વધારે પાસે હોયે તારે જો ગરહણ થાયતો તે સંપુરણ
થાય કેમકે ચોક્કસ પુરૂથવીનાં ભાગોની ઊપર સુરજનાં
અંજવાલાંની તે ખરાખર વચે આવી પડેછે અને અંધ
કાર કરી નાંખેછે.

તા ૧૮ મી આગસ્ટ ૧૮૬૮ ને દીને જે સં
પુરણ સુરજ ગરહણ થયું તેની, આગમયથી પુરોપખ
કનાં વીદવાંને જોતીશોએ તથાસ કરવાની કુરતી
તજવીજ રાખી હતી, કેમકે એવાં ગરહણ વારંમવા
રૂ થતાં નથી. એવાં સંપુરણ ગરહણ ઈશ્વરી સને
૧૮૪૨, ૫૧, અને ૬૦ માં પણ થયાં હતાં અને જો
તીશોએ તેની તપાસ લીધી હતી; પણ જે વખતે ગર
હણ સંપુરણ થાયછે તે વખત તપાસ કરવાને જોરસો
તો થોડોછે કે વીદવાંનો એવાં પાંચ દસ ગરહણ જોઈ
પોતાની તપાસ પુરી કરી નહીં શકે. ખીજાં સંપુરણ
ગરહણો કરતાં આ વખતનું ગરહણ વધારે વખત ત
ડીલોં હતું અને તેથીજ વીદવાંનો વધારે આગુર હતા.
એટલો વખત તકી રહે એવું સંપુરણ ગરહણ આજ
સારી ચારસો વરસની વાત ઊપર થયું હતું, તાવબાદ
ખીજું કોઈ વખત એવું નહીં થવાને લીધે સુધરેલી કુ
નીઆમાં એને વાસતે એટલો બધો ઘોંઘાટ થઈ રહે
જો હતો.

એ ગરહણ દુનીઆના કયા ભાગોથી શરૂ થયું
અને કાંણું ખતમ થયું તેની ગણતરી આ ચોપડીવાલો
આ પરમાણે આપેછે.

આ ગરહણ એશીઆખંડની દક્ષીણ અને આ
ફરીકાના પુરવ કોસસાથી તે આસ્ટરેલીઆ સુધી નજરે
પડીજોં હતું. આસ્ટરેલીઆનાં પુરવ કોસસ તરફ ગ
હરણ સુરજ અસત થતે ખતમ થયું હતું.

દાણડો ઊગતાં પડછાયા પેહલ વેહલો હાલમાં
એખીશીનીઆની લાઈ થઈ તાંહાંનાં જોનકાર નોમનાં
જોરેમાં દેખાશે. તાંહાંથી એદન તરફ અને અરબજ
તાંનથી હીંદુસ્તાંન તરફ અને તાંહાંથી તેનેસરીમ, મ
લાઈકસસો, સેઆમ, બેરનીઆ, સીલીબીસ, નીબીગી
ની યહને નીકીહબઅલીસ તરફ ખતમ થશે.

આગલા વખતે ઊપર જારે એવાં સંપુરણ ગરહણો થતાં અને તે વખતે તેના કારણે જારે માલમ નહીં હતાં તારે લોકો તે વીણે તરેહવાર વેહજો રાખતાં હતાં. એવાં સંપુરણ ગરહણોનું પુરાતન પ્રસત્કોમાં ખ્યાન આવેલું છે તે ઊપરથી. આજના જોતીશો ગણ તરી કરી તે જમાનાનો વખત તેહકીક કરી શકેઆછે.

આ ૧૮૬૮ નાં ગરહણની વખતે થું થું દેખા વે નજરે પડેછે અને તેનું કારણ થું ને સીધ કરવાનાં હેતુથી જુદે જુદે પ્રલોકોથી વીદવાનોની યેલીઓ તપાસ કરવા નીકળી હતી. એ યેલીઓએ નીચલા ક્રિયા યુ જખ જાગે જાગ વેહંચાર્દ જઈ સંપુરણ ગરહણ ચોક સ વખત સુધી જોયું હતું.

લોકોની યેલી.	જુરી જુરી જમાનો જુદા જુદા ખાગો તર.	કેટલો વખત સંપુરણ ગરહણ નહીં રહેલું જોયું તેની ગણતરી.
આસહીઅન યેલી	એદન	૩ ૨૬
જમન યેલી.....	એદન.....	" "
બરેનદ હરસચ, (નામી આ હરસચ જોતીયોને ઠાકરી.....	મ'મંડી	૫ ૨૦
જાત તરની જમન યેલી	બીબેર	૫ ૨૪
જેનર ટેનેન.....	ગનુર	૫ ૪૭
હાકાર જાતેન	મસીપતમ	૫ ૪૬
રેચ યેલી	કોમીન જોતના કો થા તર.....	૬ ૪૨

આ વખતે કેટલેએક કેઠાણે વાદલાં હતાં તેથી જોતીશો નીરાસ થએલા માલમ પડેછે. કેટલાએકોએ શેરોગરાઈ ઈઆને સખી પારવાનાં હુનરની મારફતે આ વખતનાં સુરજની સખી લીધીછે અને તે ઊપરથી હાલ જુસતેજો આવેછે.

સુનાબાઈ—વાહલા નાદરશા હું કેટલી તમારી ઊપકારી થઈછું? જો આવી ચેહલી રીતે તમે મને ખી જાખદાખી સમજાવોતા હું ખરું કંઈછ કંઈ જાલ જો વી હું બેસમજું તેવી રેહું નહીં. જોરતોને કેટલી જરૂર છે કે ખુદરતાનાં ખનાવો થોડાઘણાં પણ સમજવા નેઈએ નેથી મન ચપલ થાય અને વેહજ નાય.

નાદરશા—હું ખુશી સાથે તમારે વાકેશ કરવા ની સમજી જ કરીશ, તે સાથે તમે પણ વાંચવાનો અભીઆસ ચાલુ રાખોતા ઘણે દરજે તમારી નેમ પા ર પડશે.

શીરીનબાઈનાં હાથનું દાઝનું—ગરબી
ઊપર એક ઘેઠો.

એક દીવસે સાંજને સમે શીરીનબાઈ બ્યને તેમના ખાવંદ સાવકશા પોતાના ખંજવાના ચોકમાં ખુરશી માડી સામે ટેબલ ઉપર પગ બમ્દેલી બેઠાં હતાં એવામાં ચા કરે ટેબલ ઉપર ચાહેની દીપાટ લાવી મેલી. શીરીનબાઈ ચાહે કરવા ઉડ્યાં પણ દીપાટનો લાકડાંનો હાથો ઘણો ગરમ હોવાથી જ્યાં તેવણ તેને ઉડાવવા ગયાં તેવીન ચીયા શી દીપાટ છોડી દીધી. ચાહે થોલાઈ ગઈ, ટેબલકલા ધ બીજઈ ગયો બ્યને અંદરથી ઢંની ઢંની વરાલ નીકલવા લાગી. શીરીનબાઈના હાથ ઉપર છાંટા પડ્યા નેથી તેવણને અગ્રન પણ બલવા લાગી. કુરીથી ચાહે ખંજાવી ને પીધા પછી સાવકશા બોલવા કે "પેપારી શીરીન! આ ને, ને બમ્કસમાત બનથો તે ઉપરથી તુંને એક ઘેઠો શી બાડવાને મહને જોગવાઈ મહેલે. બ્યાને કુરસત પણ છે તેથી એ તક હું હાથ ધરું છું, જાહરે તે ખખડતી દીપાટ ના હાથાને હાથ લગાડ્યો તાહારે તાહારી ચામડીને અગ્ર ન બલી તેનો સખમ થું હશે?

શીરીન—વલી એમાં શખમ શાના બરપામ? ઉકલ તું પાણી હોય તે હુંમેશ હાથને દઝારે.

સાવકશા—પણ એ હાથ દાન્યો શાયે?

શીરીન—વલી ગરમ પાણીથી.

સાવકશા—એટલે થું પાણીને ગરમ કરવેતો હાથ દાઝે?

શીરીન—વલી હાસતો.

સાવકશા—તપાહરે જો લોખંડને અગ્રનીમાં તપાવી

તે તાહારા હાથ ઉપર મેહતો તાહારો હાથ,દાહાને નહીં?

શીરીન—નહીં, નહીં, પાણી અથવા લોખંડને તપા

વખેતો હાથ લગાડતાં દાહાને.

સાવકશા—તપાહરે જો લાકડાંને ગરમ ફીધું હોયતો

તાહારો હાથ દાહાને નહીં?

શીરીન—નહીં નહીં સાવક માહારાં માયાની કહ

ડી ના કરો. હુંતો એમ કેહેવા માણું કે કોઈની ચીન

ને અતસ ઉપર મેલી હોય બ્યને પછી તેમાં કકરા કરે ને

તેને હાથ લગાડ્યો હોયતો હાથ દાહાને.

સાવકશા—પેપારી શીરીન આ માહારાં રૂપનું બટ

ન એક થોડોવાર આ ટેબલકલાય સાથે નેસધી ઘસ બ્યને

પછી તાહારા હાથ ઉપર તાખડતોય મેલ.

શીરીન—હા હું જાણું કે તે માહારા હાથને ગર

મ લાગ્યો.

સાવકશા—પણ તુંતો હમણા મહને એમ કેહેતો હ

તી કે ને ચીન બ્યાતશ ઉપર મેલથે બ્યને ગરમ થાય તેથી

ન હાથ દાહાને બ્યને ગરમ લાગે.

શીરીન—નહીં નહીં, હું જુલી ને ચીન બ્યાતસ ઉ

પર અથવા એક બીજ ચીન સાથે ઘસડી ચામડી ઉપર

લગાડ્યો તો તે દાઝે.

સાવકશા—પેપારી શીરીન તુંને ઈપાદ હશે કે ગ

થે બ્યાતવારે મેં તુંહને પેશ માહારા કાચની મદદથી સુર

નન કીરણીએ રૂઢ બાલી આપણે હતો. હવે તાહારી ચામડી ઉપર તે અનભાશ લેતાં હું છું. વાઝું તું કા રેછે કે તેથી તાહારી હાથ દાહાનતે !

સીરીન—હા હું કહું છું કે દાહાનતે. સાવકશા હું કહું છું કે કોઈની ગરમ ચીજથી હાથ દાહાનતે.

સાવકશા—પણ તે ચીજને ગરમ કરનાર કોણ ?

સીરીન—વલી ગરમી.

સાવકશા—હા. હવે તહમે દેકાણે આપો. વાઝું તહમે કહાય કે ગરમીથી હાથ દાહાનતે. મહુને મેહેરમાં ની કરી કેહેણ કે દાહાનતે એટલે થું ?

સીરીન—પેયારા સાવક તહમેની પેટાનાં પાણી દો હોવાય એવા સવાબ તે થું કરતા હોયો ? વલી દાહાનતે એટલે મામડી લાલ થઈ શેકેઈયા બંધાએ.

સાવકશા—તપાહારે તાહારા કેહેવા મુજબ નથી આ મડી લાલ થઈ શેકેઈયા ઉઠે તેને ગરમી કહીયે.

સીરીન—વાઝું ચાલો તાહારે એમ કહો કે ગરમી એ કે નથી મામડી લાલ થાય.

સાવકશા—તે દાહાડે આપણે નાટકશાલામાં ગયાં હતાં અને તુને પંખો નાખવાની અગત પડી. તાહારી મામડી સુતલગ લાલ થઈ ન હતી તાહારે તેના સખબ ગરમી હોય નહી.

સીરીન—નહી, ગરમી પડી તેથી મેં પવન ખાવો.

સાવકશા—તાહારે ગરમી એટલે થું ? હરેક ચીજ કપાહરે સમન પડે કે નપાહરે તેનું ચેકસ વાચન આપણે કરી શકે. જુઓ તપાહરે હું કહું છું તે શાંભલો—ગરમી એટલે તે નથી શરીરને ગરમીની લાગણી ઈયાને ગરમીનું ચાન થાય. ટીપાટના હાથાને અડકયાથી તાહારાં શરીરને ગરમીનું ચાન મળ્યું નથી ગરમી તેના સખબ હોવા જોઈએ. કોઈ પણ ગરમ વસ્તુથી ન દેખાય એવી રીતે શરીરના ચાનતું ઈયાને નેસો ઉપર ગરમીની અસર પેદા થાયછે. હવે ગરમીની મુખ્ય ઉત્પત્તી શામાંથી છે ?

સીરીન—આતસમાંથી.

સાવકશા—તાહારે ને એક નંગલમાં ભોગ ચોલડે આતસ યુગાઈ જાયતો માણસને ગરમી મહેન નહી કે ?

સીરીન—તડકોથી થોડીધણી મયે !

સાવકશા—થોડી ઘણી ? વીધાર કર અને પછી બોલ. થોડી ઘણી ? તડકું ચામાંથી નીકલ્યું ?

સીરીન—મુરબમાંથી.

સાવકશા—તપાહારે આતસ તું કારેછે કે ગરમીનું મુલ કે મુરબ ?

સીરીન—અવજત મુરબ.

સાવકશા—વાઝું ગરમીનાં કાંઈ બીજાં મુલ છે ? ને તુને ખબર ન હયો, શાંભલ. વીનલી, રસાપણ સંયોગ અને પંતર સંયોગ એવી ગરમીના મુલ છે જેના હું તું ને પુરતો ખુલાશો કરીય.

હવે મુરબ શાને બનેશેછે, તેની ગતી કેહેવીછે, તેને માટે હું કોઈ બીજાં સમયે સમજાવીશ. હાલ તુરત તુને એટલું જાણવું બસછે કે મુરબ ગરમીનું મુખ્ય કામ છે. તેમાંથી આપણી ગરમીનો મુખ્ય ભાગ મહેલે. ને તે દાદ ગર કરીમ એક સેઝનવારે પોતાના નુરાની ઝોલાને છુપાવે

તો કોણ જાણે આપણા શા હાલ થાય. શબલાજીના પંડી થી એકદમ ખરણ પામે. વનસપત્ની તારાન થાય અને પૂરવીની તમામ પેદાશયો અંત આવે. વાઝું તે દાહાડે પેલા મજાસને તડકામાં ફરી મેં રૂને સલગાવી દેખાડ્યો તે તું કારણ થું હયો ?

સીરીન—ઘણી ગરમી પછે તેથી.

સાવકશા—ઘણી ગરમી એટલે ? મેં મહીનાની રૂતમાં ભર બપોરના તડકામાં ચાલ્યો તે ઘણી ગરમીમાં ચાલ્યા એમ કેહેવાય કેની ?

સીરીન—હા હું તો કાઝમ. વલી એથી વધારે ગરમી કાંઈ હોય.

સાવકશા—તપાહરે હું એવાં તડકામાં હાથમાં એક સેર રૂ લઈને ચાલું તો સલગી ઉઠે ખરો.

સીરીન—એમ મેંતો શાંભલ્યું નથી. વાઝું તપાહરે તહમેન મેહેરમાંની છતી તહમારા સવાલનો ખુલાશો કરોની ?

સાવકશા—જુઓ આગળ કાચમાંથી જાહારે મુરબ નાં ફીરણ નસાર થાયછે તપાહરે તેઓ એક ટોમ ઉપર આવી ચાલ્યાં જમાવ થાયછે ને ટોમ ઈયા બીંદુને ઈંગરેજમાં 'ફેકસ' કરી કેહેછે. એ ટોમ આમલ ગરમી અને રોશની મેહદ થઈ જાયછે નથી રૂ સલગી ઉઠેછે. જાંહાંમુકી કીરણને આગળ કાચથી એક ટોમ ઉપર જમાવ કીધાં નહી હોય તપાહાંમુકી તેઓ કોઈ પદારથને સજગાવતાં નથી. ને એ ખુદરતી કાપડો ન હોયતો આકરીકા નપાંહાં પુલકલ તાપ પડેછે તપાંહાં શબલી ચીજો બલી ભરામ થાય.

હવે ગરમીનું બીજું મુલ મેં કહ્યું તે થું ?

સીરીન—વીનલી.

સાવકશા—જેઓ આપણે ગરબડો ફૂંકાંમરોન કરી આવવો, એન સામેથી રમતો રમતો આવેમ. ચાલો હવે એ બાબદ બીજા જોગવાઈએ તહમને સમજાવીશ પણ માહાઝરું સહમજાવેલું કપાહરે કારમત લાગે કે તહમે હું ને કહું તે ઈયાદ રાખો અને દરરોન બનતી દરેક ચીજના સખબો શોધી કાઢાડવા પતન કરો ઈયા માહારીયો ખુલાશો માગો.

સીરીન—પેયારા સાવક હું આને ખરેખરી આનંદ પામી, હું તહમે ને કેહેણ તે હું મેસ ઈયાદ રાખય.

ધડીઆલની જાણવાજોગ તવારીખ.

અગાળીના લોકો કે જે જોમાં ધડીઆલ નેવી ચી જની શોધ નહી થઈ હતી, તેઓ વખતની ગણતરી ખુદરતી બનાવે પરથી કરતા હતાં. મુરબનાં ઊંચા અને અશત પાંખવા અને ચંદરનો ફેરફાર પરથી, માણસ અગાળી રીતે

નો મેહનત અને ગમતનો વખત ઠેકવતો હતો. અગાધી ના વખતનાં ભરવાડો યુનમ પરથી પોતાનો વખત ઠેકવતો હતો. થુરજ ઊગવા અને અશત પામવાની વચેનો વખત, ખડક, ઝાડ અને પાણીનાં ઠુંકા અને લોખા થતા છાયા પરથી જણાતો હતો; અને છાયા પંતરનો પેહેલો ખીઆલ પણ એવીજ રીતે આપો હતો. આજે છાયા પંતર અથવા છાયાથી દાણાનો વખત ખનાવનાર પંતર અથવા જેને ઇંગ્લેન્ડમાં “શનદાએલ” કહે છે, બાદશાહ આણી, કે જે કરાઈશતની ૭૪૨ વરશ અગાધી થઈ ગયો, તેની પાછે પેહેલું હતું; ધણુજ શરય છાયા પંતર પણ જે વખતે હવા વાદળોથી ભરઈ જતી હતી, તે વખતે નકામું જેવું થઈ પડતું હતું એથી કરીને આ શતે આશને પાણીનાં તીપાવા પરથી અને રેતીનાં પડવા પરથી વખતની ગણતરી થવા લાગી. રેતીનાં ધીઆલો કરાઈશતનાં જનમીઆ અગાધી ૧૪૮ વરશ પર “અલેકઝાનદરીઆ” શેહરમાં શાધી દાણડીઆં હતાં ‘કલેપશીદરા’ અથવા પાણીથી વખત દેખાડના રૂં ધડીઆલ, “કાલીશ હુડન અલરશીદ”, કરાઈશતનાં જનમીઆની ૮૦૦ વરશ પછી, ફરાનશનાં બાદશાહ શારલામેનપર ચોકડીથી હતું તે તોખાનું હતું અને તેની ઊપર આશપાશ કલાકો માંડેલા હતા. દરએક કલાક પુરો થવા પછી, નેટલા કલાક થયા હોય, તેટલા પીતલનાં દણ, ઊપરથી એક એક પછી નીચે એક પરગમ જેવા પીતલનાં વાશન ઊપર પડતા હતા અને તેટલાજ થોડેસવારે ધડીઆલની આશપાશની નાની ખારીઓમાંથી નીકલતા હતા. વેનીશ શેહરમાં ૧૬૬૮ નાં વખતમાં એક એવું ધડીઆલ હતું, કે જાહે વખત થતો હતો, તારે જે શીધીનાં આકારે ટકીરા મારતા હતા અને તરણ બાદશાહએ એક ખારણામાંથી નીકલી ને કરાઈશત અને તેની માને નમતા હતા, અને શામે નાં ખારણાંમાંથી પાછા જતા હતા. શતરેતશખર ગનાં ધડીઆલનું ખીઆન ઘણું અનએખ જેવું છે. ૧૫૮૦ નાં વખતમાં તેને વાશતે લખે છે કે તેની ઊપર થુરજ, ચાન અને ખીજા ગરેહાની જતી ખતાવામાં આવતી હતી; તેની શાયે એક જાણુકું પંચાં ગ હતું, તે પરની તારીખ એક ખાવડું દેખાડતું હતું. પેહેલા પા કલાક એક ખચું પરપલથી વળાડતું હતું, ખીજો પા કલાક એક જુવાન તીરથી, ત્રીજો પા કલાક એક માણસ પોતાની લાકડીની અનીથી અને ચોથો પા

કલાક એક જુલો પોતાની કાખ લાકડીથી વળારતો હતો. આખો કલાક એક ફરેશતો ઘાંઠપર વળારતો હતો અને ખારણું ઊધાડીને તાંહાં કરાઈશતની માને નમતો હતો, તેની પાછે એક ખીજો ફરેશતો ઊભો હતો કે જે જાહે કલાક વાગતો પુરો થતો હતો તેવોજ તરત પોતાનાં હાથમાતું રેતીનું ધડીઆલ ઊંધું વારતો હતો. વલી એક થુનેરી મરથો જેવો વખત થતો હતો કે તરત પોતાની પાંખ ફરંવતો અને પોતાની દોઢ લંખાવી જે વખત વાશતો હતો. છેલ્લો શેધીને છેડે એક જનીવાનાં કારીગરનાને કરોચે એક ખીજું ધડીઆલ ખનાવીયાં હતું તેની ઊપર એક શીધી, એક ભરવાડ અને એક કુતરો એવા તરણ આકાર ખનાવીઆ હતા. જાહે ધડીઆલ વાગતું હતું તારે ભરવાડ છ ગીત પોતાની વાંશડી ઊપર ગાતો હતો અને કુતરું તેની આગલ આવીને લાડ કરતું હતું. જાહે આ ધડીઆલ શપેનનાં બાદશાહને દેખાડવામાં આવ્યાં, તારે તે કારીગરનાં કહ્યા પરથી પાદશાહે ભરવાડની જમીન માંથી એક શેપલ્લો ઊંચકી. બેતાનાં વાર કુતરું તરત ચોકી ઊઠી ઊ અને એટલુંતો જોરથી ભેંસવા લાગું કે બાદશાહનો કુતરો જે તેજ જોરમાં હતો તે તરત ભેંસવા લાગો “દલારકનવેલ” થી ચીનનાં બાદશાહ ઊપર જે ઘણાં નામીયા ધડીઆલ ગીઆં હતાં તે ધડીઆલોમાં શીપાઈઓની હાર ચાલતી હતી, પક્ષીઓ ગાતાં હતાં, અને જાહે દેખાવ આંખને શારો લાગતો હતો, તારે કાણુપર ઘાંઠનાં, ચંગનાં અને ખીજા મીઠા શરોચે આવતા હતા.

ગંગાડત.

ગંગાડત ગળહેલું ! વીચાર કર-એ આંદમ તે ભયંકર શોહર કાણુ મયાવે છે ! કાણુ વીજને વાદલમાંથી રોકે છે ? તે જગતનો સાહેબ છે, શરવ સક્તીમાન ઇશવરનો તે હાથ છે જે વીજલીના તીરને ધુમાવે છે.

ખુદરત તેના હાથમાં વીસાંબો લીએ છે. તેના હાથે આકાશ ભસમ થયો અને પરથવી ખાખ થયો.

ગંગાડતના ધણા સંલગ્નય છે. તુશનનાં વમલમાં આકાશ ઘેરાયું છે. વીજ ચમકે છે અને વાદલ ગળહેલું. મોડે છે આપણો ઘાતાર અને ખેહડ તેની શક્તી છે ! સાહેબ તેના તખતપરથી નીચે જોય છે અને તેની

વીજના ચમકાટથી આપણા પગ તલેની આપણી ઘેર નજરે પડી પડે.

જાહરે આકાશી ઈશવર વડોલીયા ઊપર ચવા ર થાયછે તાહરે આદમ હેલતથી કંપેછે. જાહરે તે ના મેહરા પરથી તે પેતાનો ખુરખા ઊતારેછે તાહરે તમામ જગત જરદ મારેછે અને તેની ગુરાંની કીઈ આંખથી નીરખી શકાતી નથી.

પાપી તેનો અવાજ શાંભેછે અને તેનો આતમાં હેલતની ગારમાં ગરક બાપેછે. જે શાહેખના ૩૨ માંનો તેણે તોડ્યાંછે તેની શનયુષ તે ઊભા રહી શકતા નથી. અંશે માણસ વગર દેહેસતે ઈશવરનો પરતાપ ધેયાન લગાડી નેયછે અને તેનો આતમાં ગુશનના યુ કારમાં અને વડોલીયાના શાહોરમાં શાંતી પડેછે. જે તીરથી પાંખીનું જીગર વીધાયછે તે તીરથી તે શાહેખ નેક આદમીનો ખયાવ કરેછે.

આપણા આકાશી પાપની એવીજ મરજી છે કે શયલાં આપણી આ કુંડી મંજલ કાપી આપણા ઊપલાં દાંતે પકારયે નેક માંણસ ખુશીથી તેના છેલલા દ મે પેતાનો આતમાં તેના ખનાવનારને શોધેછે. થું પ રવાછે ને જીવતાંમાંથી મહુને ઊપાડી લઈ તે મહુને જા વેદાંનની રેશની અને કીરતીના કુકાંમમાં ગ્રેવે જાહું સુખના નીરમલ જહરાનું અમરત હું જાવેદાંન સુધી પીતા રહું ?

જાહરે આકાશ શાંત હોય અને પવન પેતાના ગુશમાં ભરાયો હોય તાહરે જે પેતાના પેદા કરનારને ખુશીથી બનેછે એને તેના ઊપકાર માંનેછે તે જાહરે પાપી ગુંગતાં ગુશનથી ભરાતા બેસેછે તાહરે શાંત અને નીરંત જીવે રહેછે.

મણ પાપી કેયાંહાં ભરાય ? જેખના જાંણનાર ખુ દાની આંખથી થું તે છટકે ? તેની નાહલસવાની કીયેશ શેકરછે; વીજલી તેની ચુક પકડી તેના છુપામાં છુપા છુપામાં તેને ઠાર કરેછે.

એ પાપી ! નાહલસવાના શેકટ શંશંથી પહરેજ રહેજે ! તાહારી ચુકે સુધારી તાહારા સપના ઊરાડી દે; કારણ તાહારો પેદા કરનાર જે દરેક જગાએ હાજર છે તેની નજરથી તાહારાથી છુપાઈ સકનાર નથી. જાહરે ગગણટ ગરખડે તાહરે તાહારું હાડેહાડ મુકેછે; પણ ખુદરત પાછો સલલાહ સંપજા ભરેલો અને રમણ

ય દેખાવ લીએ ચીટયે જે મોજની કીશમાં મોહારી અકલ ગુમાવીછે તે મોજની પછો ગું નેટ લીએછે.

પણ જો નહી ખુદે હવી મોજ ભોગવવા માંગતા હોયતા તાહારા કીરતારના નખત આગલ જમીનદોસત થઈ નમસકાર કર; માંગ તેની માશી જે તેની આગલ પશચાતાપ કરે તેહુને તે ખખશેછે અને તાહારા દુખના કાલમાં અને સંકટના સમયમાં જે વચનો ગું દીયે એ ને કછુલસતા આપે તે કદી છુલસતા ના.

તે શાહેખ અપાર રહેમથી ભરપૂર છે. નાશરમાં નીને તે માશી ખખશયે પણ તે ઘડી ઘડી નહી. તે અદલ છે અને તેની પવીતર અદલતમાં આપણુ સઘલા ને એક દીવસે હાજર રહેવું છે. કયામતનો દાહાડો જાહરે જગત તેની સઘલી પેદામથ શાયે અગનીથી ખલી ભચ્રમ થયે તે દાહાડની આશત શાયે જે ગગણટ આપણા માથાં ઊપર ગળાંછે તેનો સું સુકાખલો થાય ?

પરચુટણ.

એક ટુંકરો જવાબ—૧૭૮૦ ના શાલવી ૧૬ મી મે નો દીવસ લંડન શેરમાં કલો અધારો ગયા ન્જુ કારણ જાણવા એક જુવાન સીએ ડાકટર બાઈલસને નીચે પૂછ્યું વખત—“પેયારા ડાકટર, આખના અધારાનો સમય થું ?” ડાકટરે જવાબ વાલો “પેયારી બાઈ, તહુને નેટ લાં અધારામાં છે એટલો હું છું.”

એક મોઢી લાકડી—પેરીસ શેરમાં ફરનાર એક યુસાફરે એક ડુકાનમાં એક લાકડી રંગેલી નેઈ જે ઉપર નહી મનાય એવી કીમત માંડેલી હતી. તેણે થલો સંભાલ્યો લાકડીને તપાસી પછ તેની પેઢી કીમતને લાપકની કરાંમત તેને માલમ પડી નહી. એ ઉપરથી તેણે ડુકાનદાર પાસેથી ખુલાસો માંગ્યો, નેણે કહયું કે “સાહેબ આ લાકડીની અજબગી (એ) તેની ઉપર માંડેલી કીમતન છે.”

અજુતરો—ધુરપમાં અજુતરોને કાસદનું કામ થીખા ડવામાં આવેછે. બરસલસ અને કોલાનની વચેનો ૧૧૦ માઈલનો તફાવત એ અજુતરોએ ૩ થી ૫ કલાકમાં કાપ મેછે.

વખાણ—હાઉસ આવ કાનનસમાં એક હુમનબરદ ની સામે મોલતાં એક આઈરીશ હરસય મોલયો કે “મા હારો રેસલ વખાણનો એટલો મેથાસો છે કે તાહારી ખાતરી છે કે તેના મરણ પછી તેના અખતેઆરમાં હોયતો ની જે દાહાડે છત થઈ તાહાર આવે કે પેતાની કબર ઉપર થું લેખ કોતરાયો તે વાંચી ખુશ થાય.

સકાચમેનોની સખાવત—એક સકાચમેને એક ચ્મ ધરીયમેનોને પુછ્યું કે “ઈગણું કારધીગના સીકા શું કરવા પાડેછે ?” પાછલાએ નવાંબ દીધા જે “ધરખખાતાંએ આં નાણું ભરવાની સકાચમેનોને તક આપવા.” એક કાર્ધીગની કીમત આપણે હુકાંનીની બરાબરછે.

એક ચ્મણું ઘરાક—મરનાર લારડ દલ્લી જાહારે ત બીબની સલવાહ લેતા તાહારે જે પોતાના ગળવાંમાં તે વખતે હોય તે તબીબને આપતો હતો; પછી કુંમીના જીમ્મો હોય તપખીરની દાબડી હોય કે સુનાના સીકકાની ભરેલી કોઠલી હોય.

ગટાપરચા—ગટાપરચામાંથી વીનલી પસાર થઈ શકતી નથી. આજ શુધી એવી વસતુ જણાઈ નથી જે ઉપલી ખાશીએતમાં ગટાપરચાથી સરસ ગણાય. એ કારણને ખાટે તેને દરપા નીચેના તારના દોરડાં ઉપર લપેટવામાં આપમેછે.

૨મું જે કુરસત.

૧ છું—ઉંછ લાંબું પુંછ દુંકું, પતર જીવું છુંગલી, આંથુ પાડવા કામ લાગે, ઉખાણું કેહે કુતલી.

૨ જી—ઉંચ ચુંચ શુંછું—સાપ પછુ નહી. લાકડીથી હાંકીએ—દોર પછુ નહી. આપે જીવી જાતના કલ—ગાડ પછુ નહી. ચકર ચકર તે કરે—ચકડોલ પછુ નહી.

૩ જી—કાગલ પેઠે કડકડે—મધીએ જોલા ખાએ, રાજા પુછે રાણીને—એ કયું જનાવર જાએ. (સતીએ દય.)

ખાલાસો ગઈ લેલાનો.

૧ છું—સાગર.

૨ જી—સવાસ (દમ).

૩ જી—તલવાર.

શાણપણું શીખવા વિષે.

દેહરો.

શાણપણું સમજાવવા, વિગતે કરી વિચાર, સખીએને સારી સતી, શીખામણુ કે સાર.

“વિઠલ વાળુ કરવાને લેહલા આપનેજે”
એ રાગની ગરબીછે.

સખી શીખે તો શાણપણું શીખવું જો, સખી નખી સંસારના સુખી ધણું જો સખી૦ ટેક. સાસુ સસરો કેહેતે સરવ સાંખીએ જો, કહેશે લેશતો રૂદમાં નહિ રાખીએ જો. સખી૦

મીઠા મીઠા મોટેથી બેલ ધોલીએ જો, મોટાં લેણતાં કદાપિ નહિ ખોલીએ જો. સખી૦ દાસ દાસી સુધાને માન દીછએ જો, કદી કોઈને દુકારો નહી કોછએ જો. સખી૦ આપણી સંગતે ચડે તેને સુધારીએ જો, બોધ ને વિરોધ ન વધારીએ જો. સખી૦

જીવ રાખવો જરૂર કામકાજમાં જો, વાણે લેખાંને લાભ લેખો લાજમાં જો. સખી૦ છેક છેકની પગવાટે નહી પેશીએ જો, છુરાં બધરાંની પાસે નહી બેશીએ જો. સખી૦ ગણી તુચ્છ કાજ થઈ નહી ગાળીએ જો, ભરત મિત્ર તથા મોપડી સંભાળીએ જો. સખી૦ મોટી થઈને નકામાં નહી ખેલીએ જો, મેલાં મેલાં રેહેવાની રીત મેલીએ જો. સખી૦

રૂડી રીતે ધરનાર સાફ રાખીએ જો, લાપા જડી કે આડી નહી ભાખીએ જો. સખી૦ મોધી સામાં કરોધી નહિ થે જવું જો, આગ દેખીને આપણે પાણી ધણું જો. સખી૦ ઉંડી આપદામાં ધીરજતો પારીએ જો, હુંએ હરબડીને હિંમત ન હારીએ જો. સખી૦ ચાન દાતા ને માતા પિતા માનીએ જો, પણ શુદ્ધિ નહિ રાખીએ પાતીએ જો. સખી૦ માડી મોરીમાં ચીત ન મોટારીએ જો, ઘણું ખર્ચવાની રેવ તે ઘટારીએ જો. સખી૦ સાફ થાવા આગળથી ચુરત સાંધવી જો, મેહુનો પાણીથી પેહેલી પાળ બાંધવી જો. સખી૦

વધે લાન આન કાનતે એવાં કરો જો, સદા રાખી સતોય દોષથી ડરો જો. સખી૦ ખાન પાન તણું દાન રેવું દીનને જો, આધી સુખ પાણો આપણા આધીનને જો. સખી૦ ધર્મ કર્મનો તો મર્મ દિલે પારીએ જો, ઝર વેર તણી વાતતો વિસારીએ જો. સખી૦

ભવ પ્રેત તૂત જાણે ભરમ ભાગીએ જો, જરૂર સરખું ઉગાધી પ્રથમ જાગીએ જો. સખી૦ જાદુ દોણો વગોણાં જિવાં જાણને જો, બાધો આખડીમાં આશા નહિ આણને જો. સખી૦ રૂડી રીતે રસોઈ શીખો રાંધતાં જો, સાફ શીખો વળી શીવતાં ને સાંધતાં જો. સખી૦

થણું ઠીક થે કરેલ રાખી સ્થિરતા જો, શુણવતાં થે રાખવી ગંભીરતા જો. સખી૦ સોના કેરો શણગાર નથી ચોભતો જો, લેને લાપડી લેવાને ઘણે ચોભતો જો. સખી૦ શોધી લેવો તે સ્વર્ગ સુખ સાંભળે જો, રટી રાજપિરાજ બહારાજને જો. સખી૦

રૂદે રાખો રૂડી દલપતરાખતી જો, કહી શિક્ષા તેછે તખાસ કામતીજો. સખી૦ શીખોતો શાણપણું શીખવું જો.

સતીબોધ.

પુસ્તક ૧૩ મું.

માસ ૧૮૬૯

આંક ૩ નો.

† લુતમામની ભેલાભેલ.

નોટક પાત્ર.

સોદાગર શેઠેરીઆર.....	એક તરંગર વેપારી.
બળરચી.....	શેઠેરીઆરના નોકરો.
ખીરમનગર.....	
મવાર.....	
ધોડાવાણી.....	
નંદલ.....	એક પોથી.
વધલ.....	એક બહુતર.
મેહરંગીજ.....	શેઠેરીઆરનો બાપ.
મેહતાબ.....	મેહરંગીજની દાસીઓ.
પીરજન.....	
તેહેમીના.....	નંદલની ધણીઆણી
શેઠેરીઆરના બાકુતો, ગવધઓ વગેરે.	

પ્રવેશ ૧ લો.

દેખાવ ૧ લો.—નંદલ પોથીનું ઘર.

• નંદલ અને તેહેમીનાં દાખલ થાયછે.

તેહેમીના—જે પેપારા નંદલ આજ રાત ઘરમાંજ રહે અને આહારાદીવગીર છવને ખુશ કર.

નંદલ—હટ, હટ; તું આહારા ઘરની ગુલામડી. તું બી સુંગી રેડેટયા કાંઈ નહીંતો એમજ જાણ ને તાહારા છુ કલે છુકવા કરીય.

તેહેમીના—બલયાં આહારાં નસીબ કે હું તાહારે બ ર પડી. સારી રાત તું પીકે પીકે બટકે, અને હીયાં ખા ધાનો વાખા પડે તાંહાં તું તાહારી ધુલ નેવી કમાઈ રેવા નીચ્ચતી છાકટપણામાં ગુલામી આવે અને પછી આહારી ઉપર લાત ચુકીતા વરસાદ વરસે.

નંદલ—તાહારી નખાં ઘર. એ ગોલામડી તું જાણ

† આ રજુ નાક એક ડ્રાઈવેલ નંદલ જાણી લીધેલ.

તી નથી કે હું ઘરનો હાકમ છું અને હાકમની સાથે પો વધુ એ એવું ફીગર કે તું કંસીની સજને લાયક થઈ !

તેહેમીના—તો જો. દરબારીબી એવે કે વલી હાક બીની આથા રાખેય, અરે હાકમનાંજ નેડા તું ખાડી પાં ચ પછાસાં મેલવતો હોયતો દીવી નીકરે. પછી આહારી બી છાતી ખીલે કે બહુમન પાહારાહનાં ચખારની ધણી આંણી ! જે પેપારા નંદલ તાહારી આખ સોદાખત મેલો દે અને એક મહીનોતો ઘરનું શુખ અજમાવ ? જે તા હારા હાથ પગ નાતવાનીએ ધુન્નકે અને તાહારાં દર ને તાં આહારી આંખો ફમીટે.

નંદલ—હું તુંને હવે ફરીથી કહું કે હું આજે હી થાં કોભનાર નથી. તું જાણેય હું આજે કયાંહાં નનાર છું ?

તેહેમીના—મામની ગટર શોકવા.

નંદલ—અરે યુરખ ! અરે યુરખ ! અરે આજેતો મહને સોદાગર શેઠેરીઆરનાં બીદમનગરે નોતરું દીધુંકે તાંહાં નનાર છું. શામનો સુંનાની જામે આજે એવી ફર કે કે જાણે પૂરવોનાં પાદશાહો સુકરા ઉપર બીજાછપાં.

તેહેમીના—મનમાં છવકાતો ના. મુજો મુજો હી આંજ ઘોડો પીને આહારી વ્યાગવ રેડે, સોદાગરની નવી ભાતું મેં આજેજ સાંભલણું કે એવીતો કમજતછે કે કોઈ પારકાની તાકાદ નહીં કે દરવાજાની અંદર પગ મેરે.

નંદલ—તે બીચારા સોદાગરને ધુલનાં કાકા ખવડાવે ચ ખરી, પણ તે કાસરતો આજે કોઈ સગાંને તાંહાં મેલ બાનીછે તાંહાં પતોછે. ચાર ગવધયાનાં રાગપી તો કાનને ખુશ કરીયું; અને એવીતો મજહુમાં ચકચુર ધનાર છપ્પે કે હમીરા મેહેમીના પે ગાડાં તથપાર રાખેલાંછે કે બામદાદ પડતાં શધલોને અંદર નાખી સડ સડને ઘર કેંકવામાં આવે.

તેહેમીના—જે પેપારા નંદલ તે મેનબાનીમાં મહને લઈ જા ?

નંદલ—કોઈ જાણી નેઈ પેતાની જુને સાથે લઈ કે રતું હોયે ? નીકલ આહારી વ્યાગવથી. તાહારાં કાંમકાન કર; નહીંતો હમણાં આજે આજક તારી પીક ઉપર વીઝાલસ. વાડે આજે જો. આજે મેં આનાનો પુરદોછે. સહુવારે મહને ઉજાગરને વાસતે ઘરજતની ગરબ પડે, એક મે દમખલર આહારે માટે તથપાર રાખજે અને તું પણ પીને આહારા હકમાં ઉવા માગજે. એક નાની પુડીગરી રકાબી

માહારે માટે કરન્ન આપેા દાહાડા મહને બીજું કાંઈ નેમણે નહી કાલેતા અપવાસ કરવોછે તેથી એકલ બીરનું ગલાસ ચાલશે. એટલું માહારે વાસતે તાધારા રાખન્ને અમે બાકીના પધસા તાહારે ગમે તેમ ખરચન્ને. પણ જો સુરખ; હુબમના હાથમાં દાહાડી આપી તે તેના આપની નહી કેહવાય કરકસરથી આપ્ય કરન્ને અમે બેકમાં જો તું કાંઈ મેલશેતા આશું વેચાનું વેચાન આવશે.

તેહેરીના—પણ જરે મેટલો ખરચ કરવા મેઠા તારે તે એક હવેલીન લેવા દેની ?

જંલદ—અરે અંદરોકાલમાં તેથી બનશે. તારા જે વી એરત હોય તેના નસીબન બંધના બંધ.

[પરતુ ખારણું બંધ કરી બધછે.

દેખાવ ૨ જો—સોદાગર શેહેરીઆરનું ઘર.

ખીદમતગાર તેના સોબ્તીએ સાથે સુક્રા ઉપર આપ છે તેવામાં શેહેરીઆર અમે મેહેરંગીન દાખલ પાપછે.

મેહેરંગીન—અરે આ ઘરમાં શું રમખાણ ? કયા દે વોએ આ જગાને ફોનખ બનાવીછે ? હુઆ જોલ ?

શેહેરીઆર—પેયારી મેહેરંગીન ! માહારે આપદારથી ઉતરતો આવેલો રેવાનકે કે જે ઘરના માણસો હોય તે વર સમાં એકવાર આજને તેહેવારને દીવસે પોતાના દોસતો સાથે મેસી એક રાત પુશાલીમાં સુખરે.

મેહેરંગીન—માહારા ઘરની હું હાકમખું અમે કો છુ તાકાદ ધરાવેય ને માહારાં રાતપાટમાં ખલલ કરે ? કો છુ તાકાદ ધરાવેય, મેલ, કોણ તાકાદ ધરાવેય કે માહારા આકરોને માહારી ખરલ ઉપરાંત વાહરો આપે ?

શેહેરીઆર—ખાઈ, આ ઘર માહારે અમે મહને દેહવા દ્યો કે જેઓ વીશે તહમે મોલોછે તેઓ માહારા નોકરો અમે ગરીબડા ભાડુતોછે.

મેહેરંગીન—હું તુંહને પરણી આવી અમે તાહારા ખોલામાં માહારે આપીકો ખર્ચનો રેડશે તે એ વાસતે કે માહારાં માણસો આગલ માહારી હુરમત લીએ અમે માહારો અખતેયાર નાહુલ કરે ? તહમારાં કુતરાં બોલાડાં ઉપર તહમારો જીર ચાલશે પણ માહારી ઉપર ચાલનાર નથી. એ હુઆ વરે આપણું ! કો મેઠોડે તાહારા કદરગીરખજાર ફીકોને લઈ માહારી સાતું ધુરે ? માહારું ઘરનાર છુટલાં તું નીચને શરખીદગી ઉપજતી નથી ? હોહા હીંયાંથી કંગા લ લોકો નહીતર આજ ધડીથે તહમને મેહારમતીથી લાકડી એ હંકાલી મેલીયા.

ખીદમતગાર—નામવર બાનું હમે હમારા કદીમ રેવા ન સુખ હમારા સુરંબીની ધરવાનગીથી તેનું નીમખ આપ વા આ સપરમે દાહાડે મેકા છધ્યે ?

મેહેરંગીન—સપરમે દાહાડો ! કંગાલ કુતરા શું તું એવું સહમખવા માગેછે કે એક દાહાડો બીજા કરતાં વધારે ધવીતરછે ? અમે ધવીતર દાહાડે શરાબ આપમાં વ કચુર થઈ તાહારીન નખાને જીકી પાડે ? (તેની સાતું ટ ખચલ કરે) એ કસરેવદગદી મેહેતાબ આ મેઈનત થો નફોડાઓમાં તાહારી લાન છુટાવતાં તુંહને શરમ લાગતી નથી ?

[મેહેતાબ કાન મેઢેછે.

મેહેતાબ—એ બાપરે માહારા મેહુ કાન છુટા પડયા. શેહેરીઆર—મેહેરંગીન ! અબલા જતને તાહારી ચાલ ધડાં ખેળલત પોહોમાડનારીછે.

મેહેરંગીન—ઘરમાં સુડા પેહડી સુહુલાવારી ઉપર અહી મેસો. નીકલો પીડારાએ અબ ધડી (શધવાંને ખારી હંકાલેછે). તાહારી તાન હું હમણા તોડું છું. (તંબોરા વાલોને) લે આએ તાર તાહારા મસતક ઉપરન પુરો.

[તંબોરા ધડો મારેછે.

તંબોરાવાલો—સુવો, સુવો રે બાપરે ?

શેહેરીઆર—મેહેરંગીન આજુલ કરી કહું છું કે માહારી હુરમત અચાવ. એ ગરીબ દોસત (તંબોરા વાલોને) લે આ હેલી. એવા દનન તંબોરા તું વેચાતા લેને.

[તંબોરા વાલો બધછે.

મેહેરંગીન—આવી રીતે શું લોકોને પધસે તહમે ખેરાત કરોય ? હવતા રહો હવતા !

શેહેરીઆર—તાહારા પધસા તુંહને દમડીએ દમડી હવાલે કરે ? જો તું આ તાહારા ધંગ છોડી દીએ, તું આવી તે અગાઉ કાંઈ હું જુએ ખરતો ન હોતો, ને આ બર હાલ ભોગમું છું તે કરતાં સરસ ભોગવતો હોતો. તાહારી દમડી માહારા લાખમાં એવીતા અટવાઈ ગઈછે કે મહને તેની ભાણ પણ નથી. જા, જા, મહને એજ વાગેય. નઈને પરાધર્મી કર ધરાવરની કે તુંહને વધારે અકલ બખશે. જરે માહાર કોણ ખારણું કાઢે ?

[ખીદમતગાર બધછે.

મેહેરંગીન—તાહારાજ જ્યો કોઈ ભાભરજુએ હશે.

ખીદમતગાર પાછો આવેછે.

ખીદમતગાર—સાહેબ, શેહેરે સમગાનનાં હકીમ છુ કમાન આપવાછે. વધારે સાથે તારા એવોતા વરતેછે કે માણસનું બવાય કહી શકે અમે ગરીબ લોકોને ખોપલો ખાલ શોધી આપે.

વઈદ દાખલ થાયછે.

વઈદ—સલામ સાહેબ; સોનનો હું આ જગા તરફ જોતાં ખાઈ છું પણ માહારો રસતો સુનતો નથી. તહમારી સલાની ગરીબોની મદારત ઉપર કમર બાંધી હું હીંયાં આવશે ? કે મનને એક પુણ્ય આ સુકામ ઉપર આપણો તો માહારાં ઘડેલા બદનને વીસામે આપી મરી ફેનર તમારા હકમાં ફુવા ભાગતો માહારે ખારજો ચાલશે જીઈશ.

મેહેરંગીન—કાણું કર હીંયાથી હુઆ જગાર.

વઈદ—(મનમાં) ઠીકછે, ઠીકછે કોઈક ઠીકછે. તતકા લખા તુંહને મસકા સરખી નરખ બનાઈ છું.

શેહેરીઆર—દોસત ! હાલ મામલો એવો કર્યોછે કે માહારા ઘરનો હું માએક નથી; તેથી માહારી ઉપર ઉપકાર કરે, જો તું હીંયાથી એક ખઈવને તફાવતે એક માહારા નોમીનું જુહુપડુંછે તપાડાં બધ દોલે. તાહારી પુરે હું એક નોકરને મોઢછું ને તું તે તપાડથી એક માહારા ગરીબ ડા ભાડુને તાંડો તુંને કામ પાડી આપશે.

વઈદ—મન ગરીબ ઉપર તમ સાહેબનો મોટો આભાર અહુશેછે; પણ તહમારી બાનું ને માહારે નજાવડું બધ્યે કે આજ રાતે માહાર વેર લઈશ.

[બધછે.

છુ દર ઘડી હવાથી જાંણીતા રહીએ છઈએ અને તે થુંછે તે જાણવાની પતન કરતાં નથી તોયપણ તેની જ નાવટ અને તેમાં તે કડપાણુ દાતારે વાપડેલું કાઢાપણુ ઘણાજ ધેવાનથી જોવા લાયક છે. હવા, આત્મ, જમીન અને પાંણીને પુરાતન લોકો મુલ્ય તત્વ ઈલાને જે ચીજ ભેલ વગર ખનેલી હોય એમ માનતા હતા. એ આહારો ચીજ મુલ્ય તત્વ નથી એ અરવાચીન વીદવા નોએ પુરવાર કીધું છે.

હવા ચાર જુદા જુદા પદારથોની ખનેલી છે. એમાંના બે મુખ્ય આકાશીજન અને નાઈટ્રોજન છે. ખાદીના બે કારખાનીક આસીડ અને પાંણીના ખાજ નો ઘણાજ જુજ ચેલાવરો છે.

આકાશીજન એ પોતે એક જાતનો વાયુ છે. હવા વીગરેના જે વાયુ તેને ઈંગરેજ રસાયણીઓ ગાસ ને નાંચે આલખે છે. આકાશીજન ગાસ હવાની માફક રંગ, સવાદ અને ગંધ વગરની છે. એ ગાસમાં દીવો હવા કરતાં વધારે તેજથી ખલે છે. પરાંણીઓ ખુસો થી તેમાં દમ લીએ છે, પણ તે તેમને ઊંચકેરે છે; લોહીને નેશથી ફેરવે છે, તાપ ખદનમાં લાવે છે અને અંતે એ હાત નીપજવે છે.

એ ગાસ ખનાવવી સેડેલ છે. “કસેરેટ આવ પોચસ” માં થોડી રેતી ભેલી એક સીસીમાં નાખી તે સીસી દીવા ઊપર ધરવી. ઈસપીરીતનો દીવો હોય તો વધારે સારું. થોડા વારમાં ધુંવો નીકલશે અને સીસી તેથી ભરાઈ જશે. એ ગાસ આંખે દેખાતી નથી ઈલા કેઈ ખીજ ઈંદરીથી માલમ પડી સકતી નથી. પણ જો કાકડો સલગાવી સીસીમાં ઊતારથો હોય અને તે ઘણાજ તેજથી ખલેતા જાણુ જે આકાશીજન ગાસ હાજર છે.

નાઈટ્રોજનથી એક જાતની ગાસ છે અને તે પણ રંગ, સવાદ અને ગંધ વગરની છે. પણ ખતી એ ગાસમાં મુકી હોયતો જુનાઈ જાય છે અને પરાંણીઓ તરત મરણ પામે છે. એક પાંણીના બરેલા ખેલમાં એક નાની પેલાલી તરતો રાખવી અને તે પેલાલીમાં શશ્વરસ નામના પદારથનો એક કડકો ચેલી તેને સલ ગાવવો. પછી એક પેહોલે ચેલાહાડેની ખાટલી પેલાલી ઊપર ઊંધી વાલવી, એવી રીતે કે પેલાલીને ધાંડી નાખી તે ખાટલીનું ચોહાડું પાંણીમાં ડુબેલું રહે. બરે શશ્વરસ હોલવાઈ જાય અને ખાટલી થંડી પડે તાહ

રે તદખીરથી તેને જુલ્ય મારી ખાહાર કાહડવી. એ ખાટલીમાં જો ખલનો કાકડો ઊતારથો હોયતો તરત તે જુનાઈ જશે અને નાઈટ્રોજનની હસતી માલમ પડે.

કારખાનીક આસીડ એ પણ એક જાતની ગાસ છે જે ઊપલી બે ગાસોની માફક વગર રંગની છે. પણ એ ગાસની થોડી ગંધ આવે છે અને સવાદમાં ખાડી છે. ખતી અંદર જુનાઈ જાય છે અને પરાંણીઓ મરણ પામે છે. તે આપણી સાધારણ હવા કરતાં અરથેઅરથ ભારી છે અને તેથી કરી તે એક વાસણમાં થી ખીજ વાસણમાં રેઈઈ શકાય છે. ચુનાના પાંણીમાં એ ગાસ નાખી હોયતો તેને દુધ સરખો રંગ આવે છે અને ચુના સાથે મલી ચાક ખની જાય છે. ચમચી ન, ખીર અને ખીજા ઊભાતા દારુઓ તથા સોડાવાટર માંથી જે ધુંવો નીકલે છે તે એ ગાસ છે. સોડા ખાર ઊપર સરકો નામવાથી કારખાનીક એસીડ શેડલથી ઊતપન થઈ સકે છે. એ ગાસ ભારી હવાથી નીચે કરી બેસે છે પણ જેમ જેમ તેનો જથ્થો વધે છે તેમ તેમ તે હલકી હવાને ઊપર ચહડાવી ઊરાડી દીએ છે અને એ વાસણમાં સમાતી નથી તો પાંણીની માફક ઊભાઈ વાસણની ખોરફુએ પડે છે. એ ગાસની હસતીની તપાસ આજે મુજબ કરવી. સોડા ખાર ઊપર સરકો નાખી તે વાસણમાં થોડો વખત પછી એક ખલતી ખતી ચોહોડાં આગળ વેરજ ઊતારવી અને એક ખલતી ખતી તલીએ વેર ઊતારવી. ઊપલી ખલથા કરશે અને નીચલી જુનાઈ જશે, કારણ ખાટલીના ચોહોડાં આગળ હજુર હવા જોગુદ છે અને કારખાનીક આસીડ ભારી હવાથી તલીએ કરી છે.

પાંણીનો ખાજ એટલે જે ધુંવો પાંણીને ખોડું હવામાં ચેલવાથી ઊપર જાય છે તે. જમીન ઊપર પાંણી થોલીએ છઈએ તે તરત સુકાઈ જાય છે તેનું કારણ એકે તે નહીં દેખાય હેવી રીતે ખાજના આકારમાં કીડી જઈ હવામાં લેચું પાય છે. એ ચાર પદારથો હરદમ અને દરેક જગાએ હવામાં હાજર છે કારખાનીક આસીડ અને ખાજને ખાદ કરીએતો ૧૦૦ ગાલન હવામાં ૭૮ ગાલન નાઈટ્રોજન અને ૨૧ ગાલન આકાશીજન છે. કારખાનીક આસીડ એટલીતો થોડી છે કે ૫૦૦૦ ગાલન હવામાં ૨ ગાલન તેના છે. પણ જેમ જેમ દરખાની સપાટીથી ઊપર ચહડે તેમ તેમ કારખાનીક આસીડનો જથ્થો વધે છે. આપણે ઊપર જો

યુંકે કારખાનીક આસીક ઓકસીજન અને નર્મટરોજ ન કરતાં ભારી છે ત્યારે એ જેહરી હવા પરથવી ઊપર નીચે કરવી નોઈયે અને સઘલાંનો નાશ થવો નોઈ એ. પણ એમ નથી, તે દાદગર કરીએ હવું કરયું છે કે એ ચાર પદારથો પોતાના જુદાં જુદાં વજન છતાં એ કચેકમાં એકંદર લેવાઈ નોઈયે. એ કાયદાથી નર્મટરોજન જે હલકી છે તે ઊપર રહેતો નથી તેમ કારખાનીક આસીક સરવેથી ભારી છે તે નીચે રહેતો નથી પણ દરેક જગાએ ઊધલા ચાર પદારથો પોતાના ઊપર કહયા તે પરમાણુમાં લેવાઈ રહે છે.

ખાખ વલી, ગરમી, ઠંડી ઊપર આધાર રાખે છે. ગરમ દેશોની હવામાં તે થંડા દેશોની હવા કરતાં વધારે હોય છે. ચુંનાનું પાણી ખોલી જગાએ ઊંધાડું જે લ્યું હોય અને તે ઊપર જો ચાકનું પડ બંધાયતો બાંણું જે હવામાં કારખાનીક આસીક ઝૂજર છે. ગરમીના દાણકમાં દંખસરમાં જો આઈસ પાણી નાખ્યું હોય અને દંખસરની બાહ્યરની બાજુએ જો પાણીના ડોયાં બંધાયતો બાણું જે હવામાં ખાખ છે.

દરેક દમ જે માણસ રેશમાં લે છે તે સાથે તે હવામાંથી ઓકસીજન લીએ છે. ઓકસીજન એ પરાંણીનો ઘણો અગતયનો ખોરાક છે; અને તે તેને દર પહે નોઈએ છે. એ ખોરાક તેને ખીલ કીઈ ખુદરતી રીતે મલી સડે નહી. એ અગતનો ખોરાક કૈવી સેહલાઈથી કંહી અડચણ વગર આપણુ લઈ સકયે છઈએ ?

વલી ઓકસીજન વગર કદી આતસ ખલે નહી. ક્રાયલો, લાકડું અને ખીજા પદારથો માણસને ગરમી આપી શકે નહી જો હવામાં ઓકસીજન હોય નહી.

પણ જો હવાં શકત ઓકસીજનની બની હોત તો એકવાર એક ચીજ સલગાવી તો તેને જુલવવા ને માણસની હાથમાં ઊપાય રહેત નહી, એટલું જ નહી પણ પરાંણીઓની થોડાવારમાં કુનયામાં હસતી ખતમ થાય. એ સખખસર આકસીજનને પુરાકલ નર્મટરોજન સાથે લેવી નરમ કોધી છે.

દરેક પાંદડુ જે આડ ઊપર દેખાય છે તે હવામાંથી કારખાનીક આસીક ચુષે છે. એમ માંણસને ઓકસીજન અગતની છે તેમ આડને કારખાનીક આસીક છે. જો હવામાંથી કારખાનીક આસીક દુર કોધીતો એક પણ આડ જીવતું રહે નહી. પણ કારખાનીક આસીક પરાંણીઓને જેહર છે. એજ સખખથી તેનો હવામાં

ઘણો થોડો ભાગ છે. વલી ખીજા હાય ઊપર આડોને ઊપલા થોડા જથામાંથી પુરતો ખોરાક મેલવવા સંખ્યાબંધ પાંદડાં આપવામાં આવયાં છે. એ પાંદડાંઓની સપાટી ઊપર ગણાઈ ન શકાય એટલાં છીંદરો છે જે કારખાનીક આસીક હવામાંથી છુટી પાડી તેને ચુષે છે. એ પરમાંણુ પાંદડાં ગોચા આડના રેશમાં છે. વલી આંચે તેમના આખા વજનનો પોણો ભાગ પાંણીથી ખનેલાં છે, અને પાંદડાંઓની સપાટી ઊપરથી પાંણો બાકના આકારમાં નીકલી જાય છે.

જો હવા એકદમ સૂકી હોય અને તેમાં પાંણીનો ભાગ હોખજ નહીતો આડને જમોનમાંથી પાંણી મળે તે કરતાં વધારે જલદી તેમાંથી પાંણી જતું રહે અને તેજો જલદી કરમાઈ બઈ. મરણ પામે.

પરાંણી પણ આડની માફક પાંણીનું ખનેલું છે. ૧૫૪ રતલ વજનમાં ઊતરતાં માંણસમાં ૧૧૬ રતલ પાંણી છે. તેની ચાંમડી અને તેનાં રેશમાંથી પાંણી બાકના આકારમાં ઊડતું રહે છે. જો હવા તદન સૂકી હોયતો તેની ચાંમડી ફીરડી થઈ ચીમકાઈ જાય અને બોખાર અને તરસથી તે હરાંન રહે. વલી એ કદમ સૂકી હવા દમમાં લીધાથી તે પણ કરમાઈ જાય. એજ કારણસર આફ્રીકાના રેતીના રાંતોમાં જે ગરમ થવન પુકે તેની અસરથી ગુલામરો વારેધીયે મરણ પામે છે.

એક ઉગડ ટાપુ.

એક અસો અને તવંગર માણસ જેની પાસે સંખ્યાબંધ ગુલામો હતા તેણે તેમાંના એકને ઘણો સુખી કરવાનો દરમ કર્યો. તેથી તેણે તે ગુલામને છુટાપણું બપોળયું અને તેને એક વાંડાંણુ વેપારની જાણ થઈ ભરપુર કરી આપી બીજે દેશ વેચાર કરવા મોકલ્યો. ગુલામ વાંડાંણુ લઈ થવનના સપાટા ઊપર નીકલી ગયો; પણ થોડા વખત પછી એક ભરંકર ગુલામ નીકલી આવ્યું જેણે વાંડાણુને ખરૂંખા ઊપર અકડાવી તેના પુરમે પુરમા ઊરાડી નાખ્યા. માલ સઘલો દરયા ને તલીએ ગયો. ખલાસીઓ સઘલાં દુખી મરણ પામ્યા અને તે એકલો ઘણો જેહંમતે એક ટાપુ ઊપર જવાને સામરથવાન થયો. લુખો વસતર વગરનો અને લાચાર તે કાંઠે ગયે અને પોતાના કમનશીખ ઊપર ફ

દન કરવા લાગે. પણ હેવામાં લોકોનું એક યોગ્ય તે ની આગલ આવી લાગે; નેવા “સલામત પાદશાહ ! સલામત પાદશાહ !” હેવા પોકારો મચાવી રહી તેને ઊંચકી એક લપકાદાર ગાડીમાં બેસાડી એક મનોરંજક સેક્ટરમાં લઈ ચાલ્યા. તેને એક મેટ્રેલમાં ઊતાર ચે જ્યાંહું તેને તખતે બેસાડવાની તથા તાજ પેહેડાવવાની કીરીયા થઈ. અમીર ઊમરાવો તેની આગલ ઘુંટણમાંડી બેઠાં અને આખી પરબની તરફથી વશદારોના વચન નીકલ્યા.

પેલા નેવા પાદશાહ વીચાર કરવા લાગે કે તે એક સવપનો નેય છે. પણ જે જાણકારી તે તે જાણના લાલી ભાગવવા લાગે તેથી તેના મનમાં જરાક પણ તે માટેનો શક રહ્યો નહીં.

તે મન સાથે બોલવા લાગે કે “હું સમજી શકતો નથી કે આ અજાણ્ય લોકોની આંખને જાદુઈના નેરમાં કોણે લીધી છે ? મજ સરખા એક મરવાતોલ યુવાકરને તેઓએ પોતાનો રાજા બનાવ્યો છે. તેઓ બાંજુતા નથી કે હું કોણ છું, પુછતા નથી કે હું ક્યાંહાંથી આવ્યો, અને તે છતાં પોતાના મનમાં હેમની પાદશાહ ત મહને આપે છે !”

એ વીચારનો ખુલાશો માંગવા તેણે એક દીવ એ પોતાના વજરને યુષ્ઠું કે “વજર, મહને તહો લોકોએ તહમારું તખત કેમ બખશયું છે ? તહને કેમ બાંજુયું કે તહમારા યાપ આગલ હું આવી લાગો છું ? વાર એ શબ્દોનું પરીણામ શું નીચજ્યે ?” વજરે જવાબ દીધો કે “પાદશાહ સલામત ! આ યાપ છનોથી વચેલું છે. ઘણાં વરસની વાત ઊપર તેઓએ પરવરદે ગારને વીનંતી ગુજરી કે આદમની ઝોલાદના એક પુરુશને દર વરસે આ યાપ ઊપર પાદશાહત ભાગવા મોકલી આપવો. પરવરદેગારે તે વીનંતી કબુલ કરી અને દર વરસે એક ચોકસ દાહડે આ યાપ ઊપર તે એક માંજુસને મોકલી આપે છે. સઘલા રહેવા શીઝો તે દાહડે ખુલાલીના પોકાર મારતા તેમના પાદશાહની ભેટ લેવા આવે છે. નેવા પાદશાહ તખતે બેઠો કે જુનાનું રાજ ખતમ થાય છે. એ જુના પાદશાહ ને તે દીવસે શાંતિનું કપડાં પેહેડાવી સઘલા જોર જીલમથી ઠાંકે મેલી આવે છે. યહી તેને માટે એક કીસતી તર્ફખર પડેલી હોય છે, તેમાં તેને હાંકારી દીએ છે. એ કીસતી એક ઊંજડ યાપ આગલ આવી લાંબડે છે.

જે સખસ થોડા દીવસની વાત ઊપર લખો માંજુસો ઊપર હાકમી ભાગવતો હતો તે હવે જગા ઊપર આવી લાગે છે કે કીસતે તે તેની પરબ કરી શકતો નથી. નો તેણે પોતાની આગલો પાદશાહત ઘણપણથી ગુજરી ન હોયતો તે આ જગલમાં ઘણી કંગાલ લંગી ગુજરે છે. નામવર શાનશાહ એ હંમરા મુલકનો ધારો છે. જે કીસપણ પાદશાહથી રદ કરી શકતો નથી.”

પાદશાહ સવાલ દીધો કે “માંજુસી આગમ થઈ ગયેલા પાદશાહને શું ખખર હતી કે તેઓની પાદશાહત ઘણી દુક યુક્તની છે ?” વજરે ઊતર દીધો કે “પાદશાહ સલામત ! એ બાખદથી કીસત આ બાંજુસો ન હતો પણ ફેલાએકી પોતાની જાણના લીના તેજથી આંધલા થઈ હાલની મોજમાં પાછલેનો વીચાર લુલી ગયા. ખીજાઓ મોજની લાણમાં ચક્ર મુર રહી ઊંજડ યાપનો દરોમની ઈલાદથી રમે તેમના એક પોહારના અમરતના પેલામાં કંકવાસ કીતપન થાય તેથી બનતા મુધી તેની ઈલાદ તજતા હતા, અને છાકર માણસની માફક તેઓ એક મોજ ઊપરથી ખીજા અને ખીજા ઊપરથી તરીજા એમ શાંત મારતા વરસને છેડે આવી જટ ઊભા રહેતા; જારે શાંતી આંખે અને બજારને કામે તેઓ કીસતી ઊપર સવાર થઈ ઊંજડ યાપ તરફ ઊપરી જતા. જારે ઊંજડ યાપ તરફ વગર તર્ફખારીએ તેઓ જતા તારે કપાલ કુટરા હતા કે જારે તેમના અખતયારમાં હજું તારે કુરઅંદો કરશે હોતો આવે સમયે તેમને પસંતાવું પડત નહીં.”

આ વાતથી રાજા દેહસંતથી ભરાણો. થોડા અઠવાડયાં તેની વરસની પાદશાહતના ગુજરી ગયાં તે તરફ નેધાહ કરી તે ધાસંતીથી મુજબ અને ખાકીના દાહડા પોતાની તર્ફખારી કરવામાં ગુજરવાને નીશચ્ય કર્યો.

તેણે શરી વજરને યુષ્ઠું કે “હુ હાહાપણ ભરયા વજર ! મેટ્રેલમાંની કરી મને ફેલે આગલા પાદશાહ છોની રેજીથી બચવાને હું શું ઊપાય કાંમે લગાડું ?”

વજર બોલ્યો કે “નામવર પાદશાહ વીચાર કરો કે આ જગલમાં તમે ફેલવા નાગા અને લુખા આવી લાગ્યા. એજ પરમાંજુ તહમને આ કીનારો છોડવો પડશે. એક ઊપાય તહમારે હાથે જે તહમારી મોટી જરજ ઊંજડ યાપમાં સારસે તે એકે તે યાપ

ને પસોવો અને શ્વવંત કરો. હમારા દેશનાં ધારા એ કાંમ કરવા તહુને અટકાવનાર નથી. વલી તહુમારી પરજા તહુમને એટલીનો તાબેલે કે પડપવીને છેડે જઈ ઊભા રહેવા કહેસોતો તેઓ તહુમારો હુકમ ખળ લાવ થો. તેથી તે યાપુ ઊપર પુશકલ મજુરોને મોકલો અને ઊજડ વેરાનને શ્વદરૂપ ખનાવો. ઘરો ખંધાવી શેરેર મચાવો અને જોઈતી ચીજોનો તેમાં સંઘરડ કરો. થોડા યોલોમાં કહુંતો એક નવો રાજપાટને માટે તઇયારી કરો કે જાંહાની તહુમારી પરજા તહુમે તે યાપુ ઊપર પગ મેલતાં તહુમને હેત અને પરીતથી મલે. પણ વખત ઘણો દુકલે તેથી એક પલખો યોવી જોઈતી નથી. તહુમારો નવાં રોંગાં ઊપર જેટલી મેહન ત ખરચશે તેટલી તહુમારી હવે પછીની જાંહી શુખ વાંશી થશે.”

પાહાદશાહ અકલમંદ હુનો અને તેને વલ્હરની શલલાહ સુનાના ગુલ સરખી લોગી. તેણે તરત ઊજડ યાપુ ઊપર પુશકલ મજુરો મોકલ્યા જેઓએ છ માસની મુક્તમાં તે વેરાનને ગુલબાર શેરેર ખનાવી નાખ્યું.

પાહાદશાહના રાજની હસીતોના અંત નજદીક આવતો ગયો. જે સમયે તેની આગમય ધઈ ગયલા પાદશાહ સુકકાં પાંદડાંની માફક ધુજતા હતા તે સમયે આ નવો પાહાદશાહ જે રાજ તેણે પોતાની મેહનત અને કાહાપણથી ઈશયાપયું હતું તે તરફ પધારવાના વખતની રાહ ખુશીથી અને ઊલટથી જોતો બેઠો. અંતે તે ઘાહાહો આવ્યો. પાહાદશાહને તેના મેહલમાં ધર થો, તેનું તાજ અને તખત છીણવી લીધું, અને તેને વાં હાંણમાં ખેસાડી ઊજડ યાપુ તરફ હાંપરી મેલ્યો. જે વેા તેણે ઊજડ યાપુ ઊપર પગ મેલ્યો તેવાજ દોડતા અને નાચતા તાંહાંના રેહવાશીઓ પોતાના પાહાદશાહને એકતરફેખાલ લેવા આવ્યા. એક વરસની લેહેજની પાહાદશાહતને બંદેસ તેને હરદં મનુ તાજ મલ્યું, કારણ પરવરદેગારે તેહેનું કાહાપણ જોઈ તેને તેની પર જાના જેવી અમર કાપા બખશી અને તે ગુલબાર શેરેરનો જાવેદાનનો હુકમ કીધો.

થેલો અસો અને તવંજર માંણસ તે ખાદાહ. ગુલામ તે તરતને જનમેલો માંણસાહે. જે યાપુ ઊપર તે પેહલે ઊતર્યો તે પડપવી છે. જે રેહવાશીઓએ તેની ખુશીથી ભેટ લીધી અને માવજત કીધી તે તેના માખાપણે. વલ્હર જેણે ઊતમ શલલાહ આપી તે

કાહાપણાહે. એક વરસની પાહાદશાહત તે માંણસની જાંહી દેખાડેલે. ઊજડ યાપુ તે હવે પછીની કુનપાંચે. જે મજુરો તેણે ઊજડ યાપુ ઊપર મોકલ્યા તે તેના સારાં કાંમકે. જે પાહાદશાહ તેની આગલ ધઈ ગયા તે મુરખ માંણસોએ જે મોત પછીની જાંહીના વીચાર વજર કુનયાંની મોજમહુનમાં પડેલે. હરદંમ કંગાલીયતપણામાં તેઓ વસેલે કારણ તેવો પરવરદેગારની આગલ ખાલો હાથે જઈ ઊભા રહેલે.

વારડ બેકન.

આ કુનયાંની લાલચ અને લોભના ચીકલમાં આદમ કેમ પડેલે તેનો જો પંકો ધડો સીખવો હાયતો તે અરવાચીન શીલસુશોના પાહાદશાહ વારડ બેકનના જ નમ ચરોત્ર ઊપરથી થઈ સકશે. એ ધડો સીખાડેલે કે જો ખુધી જે નેમ માટે ઇશવરે મેલી છે તે પડતી મેલી બીજી નીશાન ઊપર જાયતો આકેખત ખેખલત પાંખી કંગાલીયતપણા અને નાહિમેલીમાં વાસો કરેલે.

ઈંગલંડની રાંણી ઈલીઝબેથની મોઝાર રાખનાર સર નીકોલસ બેકન નામના એક મોટા અમલદારને તયાંહાં ૨૨ મી જાંનેવારી ૧૫૬૧ ને દીવસે શ્રાંસીસ બેકન જનમયો હતો. શ્રાંસીસ એ સર નીકોલસનું સરવેધી નાનું બચું હતું. ખનોતો પુત પાલણામાંથીજ માલમ પડે તેમ શ્રાંસીસ નાહાનપણમાંથીજ પોતાની ચખરાકી દેખાડવા લાગ્યો. તે જાહે હજી ૨ મતીયાલ છેકરો હતો તારે રાંણી ઈલીઝબેથે તેને પુછ્યું કે “છોકરા તારી ઊમર કેટલી?” જે સવાલને શ્રાંસીસે જટ ઊતર આપ્યો કે “તહો. નામદારના ભાગેગશાલી રાજ કરતાં હું બે વરસ નાનોહું” આટલી દુક વયે તેણે એક ખુદા દરખારી સરખો ઊતર થે રવ્યો. ૧૩ વે વરસે તે કેમખરીડજની તરીનીતી કાલેજ નામની મોટી પાકશાલામાં દાખલ થયો. જાહે તે કાલેજમાં અભ્યાસ કરતો હતો તારે તેને એરીસ તોટલ નામના એક ગરીબીયન પરાચીન માણ ન શીલસુશના ગરથ સીખાડવામાં આવતાં હતાં. પણ શ્રાંસીસને એરીસતોટલની શીલસુશી પચંદ પડી નહી. જે મોટા ઊતતાદના ગરથો વીચતાં પાકી ગયલા ખાલના પંડીતોએ પોતાની આંખોને તેજ શુ

માવેલું તે ગરંથો હજીતો જે જીવાનની કાહડી કુટેલી નહી તેના મને કણુક કીધાં નહી. એ સમયે તેણે પોતાની શીલસુશીનો પાથો નાખ્યો જે ઊપર આજ પડ્યો થવો હેરત પાંચે તેવી ગંબીર ઇમારત તેણે પોતાની હંદગીના પાછલા ભાગમાં ઊભી કરી. પાઠશાલા છેડી તે યુરપના જુદા જુદા શેઠેશોમાં સુસાધરી કરવા ગયો જ્યાંહી ૧૫૮૦ ના શાસનમાં તેને પોતાના બાપનો મોતના શમાચાર સાંભળવાથી પાછું ફરવું પડ્યું. તેના બાપના મોહાતથી તેની આશા નાંખી થઈ. રાજાપાટની અંદર પડવા તેનો ધણો શોખ થયો. એ કારણસર તેણે તે વખતના શીશીલ ખાંનદાનના પરધાંનો જે તેના સગપણમાં હતા તેમને એકાદ નોકરીને માટે વારેઘડીયે અરજીઓ કીધી પણ તે સઘલી શેકટ ગઈ. એ રીતે નીશ્વલ થઈ તેણે ધારાનું રાંન પડાવત કરવાનો ઠરાવ કર્યો. એ કારણસર તે ગરેસ ઇન નાંમની એક ધારા સીખાડનારી મદરેસામાં દાખલ થયો. ૧૫૮૨ માં ઇસા ૨૧ વરસની વયે તે બારીસ ટર દાખલ પસાર થયો અને ૧૫૮૦ માં પરધાંનોએ તેને એક અદાલતનો દફતરદાર ઠેરવ્યો. બહારે ચોલીસીટર જેનરલની ધારાને લગતી જગા જે રાજમાં હી મોતખર બહાપહે તે ખાલી પડી તારે તે બેકનને પાવવા તેના યુરખી અને દોસત અરસ આવ ઈસેક નાંમના અમીરે પરધાનો સાથે શેકટ શંશં માર્યાં. બેકનને નાશીપાશ નહી થવા દેવા સાડું ઈસેકસે રેહમ દીલીથી તેને એક બગીર ખેરાત આપી જેની વરસ દાહાડે ૧૮૦૦૦ રૂપયા આવક હતી. ઈસેકસે બરે રાંણીની સાંયું ખંડ ઊઘવયું અને તે કેદ પકડાયો તારે બેકને રાંણીના હુકમથી પોતાના દોસતના આગળા ઊપકાર લુલી જઈ તેની શંય અદાલતમાં બારીસટર દાખલ દેખાવ દીધો. એટલુંજ નહી પણ ધીકર ભરેલી અને નીચ ચુકતીઓ વાપડી તેણે ઈસેકસને ગુનેહગાર ઠરાવ્યો. વલી જેહરનું બેર વધારવા તેણે એક ચોપાંનયું લખ્યું જેમાં ઈસેકસની આખરૂ ઊપર સખત હેમલા કરી તેની નાલેસી કરી હતી.

ઇલીબધેયે રાંણીનો વારસ પેહેલો જેમસ પાહા હાદશાહ બેકનની મનશક્તીની અછી પીછાંન ધરાવતો હતો. તેણે બેકન ઊપર પુશકલ ઊપકારો વરસાવ્યા અને તેમાંનો પેહેલો તેને નાઈટનો બખત્રોલો પોતાખ હતો. ૧૬૦૪ માં તેને 'કોનગસ કાઉનશલ' નો

ખેતાખ મલયો, ૧૬૦૭ માં ચોલીસીટર જેનરલની અંતે ૧૬૧૨ માં એટરની જેનરલની ઊંચી પદવી મલી. પણ બેકન પોતાના પાહાદશાહની મેહરખાંનગી લેવા પોતાની ઊતમ કલવણી ગેર રીતે વાપડવા લાગો. પીચમ નામના એક છુદા પાદરીએ એક વાચાજ લખી હતી જેમાં પાહાદશાહની શાંચે લખેલું જણાવવામાં આવ્યું હતું. જે લખાણ બહાર પડેલું નહી તેની ધારાની રૂહે ખખર લેવાઈ સકાય નહી, પણ બેકને તે છુદા પાદરીને છુપી રીતે માર મરાવી તેનો અનચાય કણુક કરાવ્યો અને નચાયધીસોને સમજાવી કુસલાવી તેને ગુલુનેગાર ઠરાવ્યો. અને તેને મોહાતની શીખશાની ટેપ મરાવી. પણ નપાયધીસો પોતેજ એ સુકાલ ઊપર સરમથી જોવા લાગ્યા અને તેઓએ તે છુદા પાદરીને જનમ કેદખાંનું આપ્યું. બેકને પછી પાહાદશાહના બાંતી મીતર કીચુક આવ બર્કાગહામનો ચેપાર ખેંચી લીધો જેની ચેરખાંનીથી તે લારડ ચાનસેલર ઇયાને ઇંગલંડના વડા નપાયધીસની પવીતર પદવીએ ચહુડ્યો. જે નીશાન તરફ બેકને નાહાનપણથી મજરો માડ્યો હતો તે નીશાન તેણે હાથ કીધી. લોકની નજરમાં તે આવી ગયો. આખી ઇંગલંડની પરબાની હંદગી, આખરૂ, અને દોલત તેના હાથમાં હતી. પણ રાજાપાટની ગરબડમાં બેકન પોતાનો વીદયા અભ્યાસ છુલ્યો ન હતો. ૧૫૯૬ માં જુદી જુદી બાબ દો ઊપર તેના લખેલા રસાલા બહાર પડ્યા જે કાબેલીયત, દુરઅંદેશી, અને દુનચાદરી કાહાપણ માટે પુશકલ આશકારા થયાં. ધારાની બાબદો ઊપરના તેના નીખંધ હજુર ધારાના હીમાયતીઓ માન સાથે વાંચે. પણ તેના નાંમને જેખ આપનારાં અને તેની ઈચાદગારીને અમર કરનારાં તેની શીલસુશી ઊપરના લખાણોએ. પરાચીનોની શીલસુશીને તેણે રદ કરી આપીછે અને એક નવી શીલસુશી ઊભી કીધીછે જેમાંથી નીપજતાં અમરત થ્વો બેકન પછીના આપણા વડાવાઓએ ચાખ્યાંછે, આપણ આખીએ છજી, અને આપણી પછી આવતી. એલાદ ચાખરો. લારડ ચાનસલરની પદવી સાથે તેને વાઈકાઈ ટરેટ આલખનરનો અમીરી ખેતાખ મલયો.

પણ હવે બેકનની બહેજલાલીનો સુરજ નમતો થયો. ૧૬૨૧ માં પઈસાની તાંણને લીધે જેમસ પાહાદશાહ છ વરસને લાંબે અંતરે આમની સખા લેગી કરી.

લોકો માહાશયની જીવમાતનો પોકારો મચાવી રહ્યા હતા અને આ તકે તેમના વકીલોએ રાજપાટના ગુચવારા મોકલા કરવાનો ઠરાવ કર્યો. આંમની શબ્દ પુછ પરછ ચલાવતી ધારાની અદાલતો તપાસવા બેઠી અને તેઓને જોસતેજો કરતાં માલમ પડ્યું કે બેઠકને પોતાના અદલ હાથને લાંચ રૂપવટથી ઘણ લગાડયો છે. આમની સલાને એ બાબદ ઊપર ફેટલીએક ગુવાહી મલી જેમાં એક આખરો નામના ગરહસ્થની ગુવાહી પુરેપુરી છે. આખરો બેઠકની આગલ પોતાનો કલ્લજો લડતો હતો. એ કલ્લજો ચાલતાં બેઠકનના મારફતીયાઓએ તેને સલાહ આપી કે તું જો જડજ શાહેજનુ લજન કરેતો હશે તારો કલ્લજો છતાવી આપશે. આખરોએ એક વી આજખોરા પાસેથી હજાર રૂપયા ઊછોકા લીધા અને બેઠકને આપ્યા. પણ જાહેર બેઠકને મુકાદો કી ધો તાહરે તે તદન આખરોની વીરુધ ગયો જેથી તે એડશો ગુસ્સે થયો કે તેણે કશયું બોકારું જાહેર કી ધું. જાહેર બેઠકને બોલો પડશે તાહરે તેણે ઊમરા વની સલાને કાગલ લખી પોતાનો ઘુનાહ કબુલ કીધો. પણ એ કાગલ તેણે જ લખ્યું છે તેની ખાતરી કરવા થોડાક ઊમરાવો તેડેને ઘર પધાર્યા. બેઠકને તેઓ આગલ બોલશે કે "માહારા લારજો એ ચતર માહારા પોતીકા હાથનું છે. હું વીનતી કરું છું કે એક લાગે લા બરુને વધારે મરડીના." બેઠકને ઊમરાવોએ લંડનના ટાવરમાં જનમ કેદખાનું તથા ૪ લાખ રૂપયાના દંડની મોટી સીખસા કરી. થોડી મુદત પછી તેને છેડવામાં આવશે અને તેના દંડના પછા મેલી દીધા. એ રાજાનો મેહરખાનગીથી થયું હતું.

છુટપણું મેલવપાખાદ તે તેની બાપનો હવેલી માં જઈ રહ્યો જે હવેલીમાં તેણે પોતાની બચગી ગુજારી હતી. જોકે તે જાહાવજલાલીની ટોચ ઊપરથી સરખીદગીની સચાટ ઊપર પડ્યો હતો તોયપણ તેના ફેટલાંએક મીતરોએ તેને છોડ્યો નહી. એતેના મોતરોની સચાઈએ તેને હુમેશા ઇચેક્ષત તરફ તેણે બતાવેલી બેવશઈની કડવી ઈયાદ આપી હતે. પોતાની આખરુનો કુલ થયાર પછી બેઠકને ફરી જાહેરમાં દેખાવ દીધો નહી. તે ઘરમાં ધંકાઈ બેસી અખતરાઓની મદતથી પોતાના ફોલસુધોને કુવત આપતો ગયો. બેઠકને હેતું અનુમાંન થયું કે પરાંણી પધાર્યને ફેટોતો અચ્છાવવા સાડે ખરફ શયદાકારક રીતે વપકર્ષ

કાય. એ અખતરો અજમાવવા કાજ એક દીવસે ઘણી થંડી પડતી હતી તે વેલાએ તેણે એક મુરઘીને માં રી નાખી તેની અંદર પોતાના હાથે ખરફના કટકા ખીચીખીચ બરયા. આ અખતરો તેણે હાઈગેટ નાંમની જગામાં ફરતાં ફરતાં કીધો હતો. તરત તે ધુજવા લાગે અને તે ચાલવાને અશકત થઈ પડ્યો. હાઈગેટ માં ચરલ આવ આરનહલ નાંમના ઊમરાવનું એક ઘર હતું તથાહ તે ગચો જ્યાંહ જોકે અમીર હજાર નહોતો તોયપણ તેના મોડરોએ તેની અછી ખીદમત કીધી. એ જગાએ એક અકવાડમાંની માંદગી ભોગવી તે ૧૬૨૬ માં ૬૫ વરસની ઊમરે મરણ પામ્યો.

ધર મરીનાળા

અથવા

નંગતમાં કહેલી ચાર વાતો.

(સાધલ સર ૨૭ થી)

એક ખુરાનમાં વસંતરૂતની બામદાદ તાણે બાઈએ એકજ વખતે કેડવેલી જગાએ બ્યાવી ઉઠા. શાક બોલશે કે "આપણ ઘણા વખતસર છાએ. જે વા સાત વાગા કે મેં માહારો કીવસો છોડ્યો." કીયુનો બોલશે કે "મેં પણ તેજ વખતે છોડ્યો." ઉચક બોલશે કે "અજમેળ જીવું છે જે હું પણ તેજ સમે નીસરશે." શાક બોલશે કે "તે ઉપરથી એવું સામેત ધાય છે એ સરોવર આપણા કીવલાઓની બરાબર મધમમાં બ્યાવે લો. બ્યાહા, કેડવે સાંરો પાછીનો ચશમો છે ! " કીયુનો બોલશે કે "એજ સમજને લીધે મેં તહમને અતરે તેડ્યા. હું સારીપેકે જાહુચ કે માછલી ચકડવાનો તહમને ઘણો ચોક્કસ અને જોકે હું હીયાં વારેઘડીએ ગલ નાખુ છું તોખી તહને માલમ પડ્યું કે તરણે કીવાઓને ખુતી પડે એટલી એમાં મછી. બ્યા ઘડીથી હું તહમું બેહુને ગછી ચારવાનો માહારો સાથે એકસરમે હક આપુ છું અને બ્યાશા રાખુ છું જે બાઈખાંધે પેયારમાં આપણ વારેઘડીએ બ્યા નગાએ બેરડા રહીયું." શાક જરા રચકો કરી બોલશે કે "બ્યાજે આપણો વડો બાઈ ઘણા ખુશ મીજનમાં છે. પણ બેહુતની કેડવેત છે કે માંજની ચીજ તેના બદલા વગર મલતી નથી" તેથી તહમે શું બદલો હુમારી પાસથી લેવા માંગે છે ? " કીયુનોએ જવાબ વાલશે ને "તહમે તહને હીયાં વારેઘડીએ બેરડા રહે એજ હું જોરો બદલો માંગુ છું. બ્યા પણ એક બાપનાં મેટા છાએ બને શું કરવા એકનીજ સાથે પુરતા પેયારથી નહી રહીએ ? " શાક વડો રચકો કરી બોલશે કે "એ બોલવામાં લાએ તો કીક. પણ માઈ મત હું જાહેર કરું કે તહને કોઈની સાથે માછલી મારવા મતી નથી" તેથી હું એ

વી દરખાસત કર્યું કે આપણે રોસતીથી મળે એટલે એવી સોગની વાત મેલી દઈ દરેકે પોતપોતાની વારીએ આ સરોવરમાં મછી મારી ચાલતી પકડાવી.”

ઉલ્ક મેલવે છે કે “જાહારે કોઈની મેહરબાનગી બેઠ તી નથી, આ સરોવરમાં મછી મારવાનો આપણને હક આપવાને કીયુનોનાં હાથમાં નથી. આપણે સઘલાંનો સરખો હક છે તેથી ચાલે આપણે પાસા નાખીએ અને જી હલે તે એ સરોવરનો આપણુદ થણી થાય.”

પોતાના ભઈઆનાં મેલાં દીલથી કીયુનો બીતર સુધી નખખી થઈ મેલવે છે કે “હું પાસાથી મેલતો નથી.”

શાક મેલવે છે કે “વારુ” એ દરખાસત પસાર નહી થઈતા આપણે આ દસાવ કરે છે આપણે શયલા એક વખતે તે ગલ નાખે અને જોવા દેવધપરથી બારનો ટકોરો થયો કે સહ સહમે પોતાની માછલી ગણવી અને જોની સંખ્યા થણી હોય તે એ સરોવરનો માલિક થાય.”

કીયુનોએ ઉતર દીધો જ “જે ચીજ જાહારી પોતાની તેને મારે હું હાથે કરી ભાંગડા હવા દે” એ જાહારી પુરખાઈ ફેરવાય, પણ મોદા જાણે છે જાહારા દીલની મોટી ખામશ એ છે કે તલખાસ લોકો સાથે સલાહ સંપન્નથી રહું, તેથી છેલ્લી દરખાસતને હું કબલ કર્યું.”

કીયુનોએ પોતાના ભાઈએને સરવેથી સરસ નગાચુંટવા દીધી અને પોતે છેલ્લો ગલ નાખ્યો. કીયુનોનો ગલ પેલી થરડી ડોસીએ બનાવેલો હતો અને તે ગલ ઉપર દરેક માછલી કુડી કુડીને આવવા લાગી. ડેડવેલે વખતે શયલાએ પોતાની સંખ્યા ગણી. કીયુનોએ સરવેથી પોટી ખસો ઉપર માછલી પકડી હતી. શાક અને ઉલ્ક મેલે બેની એકંદર સંખ્યા વીસથી વધુ ન હતી. ઉલ્કે એ મેહ કીયુનોનો ગલ પાણીમાં નાખી દીધો અને કહ્યું જો એ શયલા જાહારાને મેરથી તું કાવશે. જો તું દેવોની સંક્રમાં માન નાખાશે કે ડાકણની શીખામણ તું લીએ છે એ તુંને ડાકણ છે. કારણ વગર દાહોડા હુને ગલ સાથે માથું ફેડા તે સમેમાં જીલ્લી મછી મારીએ તે કરતાં વધુ તું મેક માકનાં હક સમેમાં કાહોડે એ ભુત ડાકણની મદદ વગર કેમ કરી શકે ?”

કીયુનો મેલવે છે કે “જાઓ હીપાંથી મેશરખ લોકો; ઈશ્વર કરેને જામ જામ તલખારી છેલ્લી થડી નમદીક આ વે તેમ તેમ તમારામાં તે નેક યોરતની નેકીનો અંશ આ વે, જ નેક યોરતને તમે ડાકણનું દાનખી નામ દઈ આ જ એલખી.”

શાક પોતાના સરસતાનો ટમકો કરી મેલવે છે કે “શું એક ચોપાંકણ કરી કહ્યું ? તારો આપણે સુકા. ડાકણ એક ચોપાંકણ વીશ કેડે. પણ યોડા થયેમાં જીલ્લી ત સખત હોમલા કંખાં અને ડાકણમાં. આપણા મરહુમ ઇલીઅમેથી કહ્યું હતું કે તાહારી રોલત એક હાદશાહ બેકનની મારે! જા, જા, કીયુનો ! બારખરા મોતો હતો. તેણે બેકન ઓપર પુરું. જીવે તાબી તું હા વધા અને તેમાંનો પેટલો તેને નાઈટનાખાયો અને રતાખ હતો. ૧૬૦૪ માં તેને “કીનગર કાહોડીથી તેમો

કીયુનો પોતાના કીલામાં પાછો ફર્યો પણ તેનાં ભાઈ એની બીનકર આલથી તેણે એટલો દીલે દાધ થરયો કે તે થણે કાહોલી પડ્યો અને જુદા પાદરી અને ગરડી ડોસીની માહાવનતથી તે મોહોતને બીજાણથી ઉઠ્યો.

જાહારે તે મોડા ભાઈએ સાંભલવું કે તેમનો ભાઈ થણે આજરો તથારે તેમોએ સાથે ભેગા થઈ મે નખખીએ લીધી અને દાઝનાં ગલાસો તેના મોહોતની માંગણી કરી પીવા લાગા. બે વરસનાં અરસામાં શાક અને ઉલ્કે પોતાના આપની આપેલી પાદશાહી રોલત ઉડાવી દીધી અને ઇલાઉઓ અને વેપાનખોરાઓ પાસેથી એટલી રકમો ઉછીકી લીધી કે તેનું વેપાન ભરવાને તેમનાં કીલાએ વેચાપ તાબી પુરું પડે નહી. એવામાં કીયુનો જો નાવારેસ તરી બપતો તેમને તડાકો પડે તેથી થણે આમેશથી તેનાં મોહોતની રાહ જોતા મેડા અને જો પોતાના કાણુમાં હલેતા કીયુનોને ખબર ઇલા જીરથી મારવાને તેઓ આવસ કરતે નહી. તે ઘાટકી ભાઈએ સુકા ઉપરથી એવો દસાવ કરી ઉઠ્યા કે જો કીયુનોનાં મોહોતની ખબર પેટેલી શાંભલે તેણે પોતાના કીલામાંથી તોપ ફોડી ખુશાલી બહાર કીધી અને કીયુનોનાં મોપરામાં જે સહી સરસ દાઝનું પૃષ્ઠ મહે તે તેણે લેવું. શાકે કીયુનોનાં માથે રને લાંચ આપી કે તેના સેકનાં મોહોતની ખબર તેને પેટેલી લાવી આપવી. માથે કીકારથી તે ના પાડી અને કીયુનો જાહારે કાસતીમાંથી વેગલે થયો તારે તે વાત તેને જાહેર કીધી. કીયુનોએ તે વાત બાની નહી પણ બારખરાની સલાહથી પોતાની ખાતરી કરવા તેણે તે માથેને હુકમ આપ્યો કે તેનાં મોહોતની ખબર ફેલાવે. એ ખબર ફેલાતાં પોતાના ગગડાત આવવા લાગા જેથી કીયુનોની ખાતરી થઈ કે તેના ભાઈએ માણસનાં આકારમાં દઈતો. બેહુ ભાઈએ મલકાતા મલકાતા કીયુનોનાં કીલા તરફ તેની પુલ લેવા આવ્યા. એ કીયુનો રસતે પોતાના ભાઈની સંકેતમાત્ર પોતપોતાને મનગમતી રીતે વેહુંમતા માલવા હતા. જાહારે તેઓ કીલામાં દાખલ થયા તાહારે કીયુનો દાદર ઉપરથી ઉતરી આવ્યો અને જામ ભુત ઘેરે તેમ તે બે ભાઈએને ઘેરયા. યજ્ઞાન યુસાથી કીયુનો મેલવે છે કે “જોવાને ! આ થડીથી આપણી વચે” જે સગપણનો ગાંડ હતો તે તુણે. પણ ઇલાદ રખાને કે હુરસખરગનાં કીલામાંથી પણ તોયો કુટી શકે. નવલી હીપાંથી તલખાર કાઢું કરો નહીતો જાહારી મોલીએ તમને વીંધી નાખ્યો.”

બેહુ ભાઈએ નીચાં સુડાં કરી પોતાના ભાઈ ઉપર ગાળના વરસાદ વરસાવતા પોતાને ઠામે પધાર્યા કે યોડા મહીના બાદ થરડી બારખરા સો વરસની જીવર ગ જીવર પોડામી મરહુ પાંખી અને તેની પછી તરત જ ડો પાદરી પણ યોરવાસી થયો.

એ વખત પછી કીયુનો અતીઅંત દીલગીરીમાં પડ્યો. એક દાહોડે તે પોતાનાં સવાર સાથે મોડેસવાર થઈ નંગવમાં નીકળી ગયો. રાતે તેનો યોડો તેના કીલા આગલ તેના સવાર વગર પાછો આવી લાગો. તે ધુનતો હતો, તેના મોહોડાં ઉપર ફીલ મહડયું હતું, તેની લગામ નીકળી ગપલી હતી અને તેના પાવડા નત્તા રહેલા હતા. તેના સવારનું શું થયું હતું ? નંગવમાં શયલે મેલ થઈ અ

ને એક ઠંડી ખાઈ આગલ લોકનાં પહેલાં પગલાં મલમ પડ્યાં. આસપાસનાં ઝાડની ડાહ્યાલીએ ભારી મપલી હતી ને ઉપરથી એવું અનુમાન થયું કે તાંહાં મારામારી થઈ હશે. વલી કીયુનોનાં સવારનો જાનો એક ડાંખલોને એલ વેગે હતો. પણ કીયુનોની નજારી ઈમાંથી મલી આવી ન હતી. શયથી ખોલતું પરીણામ એ નીપજનું કે કીયુનો અને તેના સવારને વાટપાડાએએ ઠાર કર્યા એમ સંભવા માનવા લાગા.

પેલા જોડ ભાઈએએ આ ખમર શાંભલી તોપની સલાંમતી મારી પોતાની બુધી જાહેર કીધી નહી પણ તેમનાં ભાઈની નીચકત કબજામાં લેવા તેઓ તેના કીલા તરફ ચાલ્યા.

જેવા તેઓ કીલવા આમલ આવી પુગા તેવાજ તેઓ એ એક પોરેસવારની રેલકોને સામેથી આવતાં જોઈ. તે રેલકોનાં સરદારને કીયુનોને એક ખીતર જાણી તે ભાઈ એએ સલામ કીધી, અને પોતાની છાંદગીમાં પેટલીજ વખત કીયુનોની તારીફનાં શુખને કાઢાડ્યા. શાકોતોએટલાવર દીલજીરી રેખાડી કે જાહેરતર આંખું પાડ્યાં. શયલા માલા ઉપર ચડુડ્યા અને હાવમાં એક સંગેમરમરની રેખલ હતી તેની આસપાસ બેઠા. પોડી આશાએથ લીધા બાદ અને પુરતી એલખાણ થયા પછી પેલા શીપાઈઓનાં સરદારે ગળવામાંથી એક રૂપાનો સીકો રેખલ ઉપર નાખી ફીરે આપાને કહ્યું ને "સાહેબો આ હરણી સીકો તમારા ભાઈએ તમને વારસામાં આપેલો છે તે બેઠો."

જેહુ ભાઈએ એકજેતનું અજમેલીથી મોઢેડું જેવા લાગા. પેલા સરદારે એ જોઈ એક કાગળ બાહાર કાઢાડ્યું ને કીયુનોએ સહી સાખ મુદ્રાંથી પોતાનું કહ્યું વચીઅતનાપું હડું.

એ વીલીને રૂઢે કીયુનેએ કીયોના મોઢાંત બાદ પોતાની જાના નહવેશત વગર શયલી અચકેઆમત વરતેમ ખરગનાં ચેરેને એક હરણી સીકોને બદલે લેવા પોતાના વહીલોને ફરખાવ્યું હતું. ને હરણી સીકો તે પોતાના હકદાર વારેસો શાક અને ઉલકને લેલી ગયી. વલી તેની જાના નહવેશતો જાહેર લીલાંઈથી લેવી ન રકમ ઉપજે તેમાંથી બેલીનજન ચેરેમાં એક ઈસપીટલ બાંધવા ને તેણે ફરખાવ્યું હતું. વરતેમખરગ ચેરે તરફથી પેલા સરદારે જાહેર ઉપલો મતલબનું કીયુનોનું વચીઅતનાપું વાંચ્યું તારે જેહુ ભાઈએ દાંત કકડાવવા લાગા. હરસખરગને કીલેલો તથા રૂપ લગતાં ખેતરો અને નદી નાલાં અને પેરો ઝીનીતી સરોવર મેલવવાના તેમના બેચાલ પુલ મલી ગયા અને તેને બદલે જેહુને એક હરણી સીકોનાં બીખારી પું છ મલી હતી !

એક શબદ એખરયા વગર ઉલકે તે સીકો હાથમાં ગ્રાધેર અને પોતા પાંખલ પોતાના બાઈને તેડી માલતો ધરે. તેઓએ રસતામાં વીમાર કીયો ને તેમના ભાઈની તરફ ધીકાર રેખાડવા તેઓએ તેના વારસો બેલીનજનની પીલાંમાં ખરમવા. તેઓએ એક પીલાંમાં દારૂ પીધે અને ઉઠતી વખતે રેખલ ઉપર તે હરણી સીકો કીધો. પીલાં વાલાએ તે તપાસેલો પણ તેમને કહ્યું કે "ભાઈ જાહારે બીજે સીકોને જાઈએ કારણ વરતેમખરગથી પાદાદ્યાડી થયેરો પીધેલો છે કે જાઈ કાલથી હરણી સીકોનું મલજ મેહું છે."

જેડયા ભાઈએ એકજેતું મોઢેડું જેવા લાગા કારણ એક ફોરીની આપવાની તેમનામાં તાકાદ ન હતી, તેથી તે રકમનું કરજ માથે ચડુડાવી તેઓ રસતો કાપવા લાગા. ઉલકે બેલવા કે "ભાઈ શાક, પેલી બુધી ડાહ્યાની અગમતે તી ખરી પડી છે. એક ફોરીનીનું કરજ કોડાડવાની આ પછામાં તાકાદ નથી."

એક વરસ હવે પસાર થયું તોપપણ કીયુનોની ખમર હજી અધારામાં રહી.

જેહુ ભાઈએની બુધી ચાલથી લોકો એટલાતો માહી તમાર હતા કે કીયુનોનો જન તેઓએ લીધો હોય એમ લોકોને મોટો અંદેશો રહ્યો. પછેસે કે પામેમાલ થયાથી તેઓએ છવપર આવી છુટાંરને ધધે માંડપો. તેઓ એક નાની સરખી રુકડીની સરદારી ભોગવતા હતા. તેઓ એ એક દીવસે એક ગામમાં ઉપર મોટી ધાડ પાડી ન્ખી પાદાદ્યાહને તેઓની સાપું એક નાતું લશકર ચોકવવાની કરજ પડી. જેહુ ગમ જોડુ બરી લડાઈ થઈ અને જેહુ જોડયા-ભાઈએ ગોલીથી વીધાઈ મરતોવા જમીન ઉપર પડ્યા. એવામાં પાદાદ્યાહી લશકરના સરદારે દોડી આવી પોતાનો બુધી ઉંચકી તે મરતા જેડયા ભાઈએને દીલગીર આંખે ભેપા તેજ વખતે પેલા કાલલ થયલા ભાઈએના મોઢાંમાંથી "કીયુનો" એવો સખદ નીકળ્યો. એજ સખદે તેમની હસતોના અંત આલ્યો.

પાદ્યાહી સરદાર ને કીયુનો પોતે હતા તેણે આંધુનાંથી કહ્યું કે "તહમારા રૂહનું છુકામ બેડેસતમાં થજો."

પોતાની મા સરખી વાહાલી બારખરા અને તેના પીતા સરખા પેશાર છુટા પાદરીના મોઢેતાથી તથા પોતાના ભાઈએની કરપીણ ચાલથી પોતાની માલ મીલકત તણ કનપાને અકારી કરી તે પાદ્યાહી ફેજમાં સામેજ થયો હતો અને જાહાં લડતું પડે તાંહાં પોતાના જનની દરકાર વગર તે પોતાના રેથને મારે લડતો હતો. તેની બાહ્યાબુરીથી તે એક લશકરી રુકડીના સરદારને મરતમે ચડુડ્યો હતો ને એધાની રૂઢે તેણે પોતાના મરનાર ભાઈએની ભેટ લીધી હતી. એ બતાવ પછી કીયુનોને શયલી તેની બાપીકી મીલકત પાદ્યાહ ભેટ કીધી ને આન શુધી તેની એવાલ ભોગવેલો.

છુડવારે પોતાની વાત પુરી કર્યા પછી પેલા વીધાર થીએ કહ્યું કે "ભાઈ તમારી વાત તહમે કહેલો કે ખરી છે; પણ તે એકમારગી મોટી હોય તોપપણ રસધી ભરપૂર છે. એ વાત શાંભલી મહુને એક વાત ઉંચાદ આવેલે ને ને શયલાની મરજ હોયતો કહું."

છુડવાર અને નહવેરીએ પોતાની થણી બુધી રેખાડી ને ઉપરથી ઉપરથી પોતાની વાત ચીરે કરતો હતો પણ તેવામાં જર થણીએનીએ રેખલ આગલ-આવી શયલાને કહ્યું કે "માસો સાહેબો હવે મુવાનો વખત થયો. નવ કલાકનો સમો છે અને આવતી કાલે પેટ ભરી વાત કરવાને તમને ખુશકલ અવકાશ મલશે."

છુડાર બેલ્યો કે "મલી બાતું તમારે જોઈએ તે વખતે તમે આમર કરો. એક દારૂનો પાટલી મેલી તહમે જાઓ. હુમારી મરજમાં મલશે તારે ઉલાઈયું."

ધર ધણીઆની ચીરડાખને બોલી કે “એમ કહી બન નાર નથી, જાંઠાંસુધી આ ચીરડામાં ચુસાકરો હેય તાંહાંસુ ધી હું” ઈયા માહારા ચાકરો ચુનાર નથી. આ ધરમશાળા માં એવો કાપદોછ કે નવ વાગા પછી દારૂ આપવો નહી. પેલો વીદ્યારથી બોલે છે “પણ એ પેલી! હમણે ઉંઘ નહી આવેતો તેમાં તુંને કેટલો જાગ્યમ? હમે ચુના કરતાં વા તો કરવા બેસતો તહને શી અડચણ? શું હમે ચોર છઈએ કે તાહારા પછસા આપવા વગર રાતે વરેણ વાવી નઈયું?”

ધર ધણીઆની ખાચું ધુનાવી બોલી કે “છત, છત, તહમારા જેવા દોલીઆઓના બે પછસા કમાવવા શું હું” માહારાં ધરની સો વરસની આગરૂ ધુલ તલાઈ? ફરીયો હું તમને કહું છું” કે માહારા ધરના કારોછે કે રાતે નવ કલાક પછી સંઘ સઘમે બીજાણે જવું અને તે ધારો હું” છ તહાર અલવાત નથી”

રીકછક કીધા બાદ અંતે શયલા માણ ઉપર સુવા ગયા. બારણું બંધ કરવા પછી વીદ્યારથીએ કહયું કે “જાં હાંછે તાંહાં આપણે છટકામાં ફેસેલ છઈએ. જગરૂસતી થી આપણને ઉપર મોકલવા અને તેથી વલી બતી વગર તે નું” કારણ હું” સમજ શકતો નથી.”

જહુવેરી બોલે છે કે “ભાઈએ માલો સામાં જગલમાં નઈ પડીયે. આ જગા કરતાં તે બેસક વધારે સલામતી ભ રેહુંછે.” વીદ્યારથી બોલે છે કે “પણ હવે હીયાંથી માહાર જવું યશકેલછે. ખારીએને ગાર જડેલોછે અને રસતા ઉપર જવાનું” બારણું” બંધછે ને હવે આપણી ડોસી મરી જાયતો ઉઘાડે નહી.”

ગાડીવાલો બોલે છે કે “દાદર ઉપર ચડડતાં મેં એક બારણું” જોયું તેની અનખાપણ હું” નઈ લઈ આપું.”

દાદર ઉપર અખડાત થાય નહી તેથી પોતાના બુદ્ધે ઉતારી તે અગોઠા ઉપર પગનો આધાર રાખી ઉતરે. જેવો તે નીચે ગયો તેવો એક મોટો કુતરો યોધાટ કરતો તે ના આંધા ઉપર ધસે. કમનસીબ ગાડીવાલો આગલ છયા પાછલ હટી શકે. નહી કારણ તેમ કરતાં તે કુતરાએ પાંચને ગરદનમાંથી ધરી મારી નાખે. હાત.

“કોઈ આવેરે, કોઈ આવેરે” એવો પોકાર તેના શાંભલી ધર ધણીઆની ટોડી આવી અને ગાડીવાલાને આ સમે નીચે આવવાનું કારણ યુજયું. જેવું ડોસીએ બારણું” ઉઘાડયું તેવું જ ગાડીવાલાની નનરે આતસની સગડી આગલ લુઆ દેખાવનાં પુરોની એક નાની ટોલકી પડી. આ દેખાવ જોઈ તેનું હાડકે હાડકું ધુનવા લાયું. તે તોતરો જ્યાંએ બોલે છે કે “માહારી ગાડીમાં હું” કાંઈ જુલી આવ પોણું” તે માહારે લેવુંછે.” ડોસી ચીરડાખને બોલી કે “આ તંસ પડે તાહારી ગાડી ઉપર કે આવી રીતે શયલાની ઉંઘ છું” એ લીધીછે! મર્ચકિસન (કુતરાને) મય; જકમ! આ સખસને તો ગાડી આગલ લઈ જા.”

કુતરો ચુપકીડે ઘઈ પડયો અને જકમ માકર હાથ માં ફાલસ લઈ ગાડીવાલાને તેની ગાડી આગલ લઈ ગયો. ગાડીવાલાએ જોયું કે નાહારાણું” એટલો સરતાપા પુર આંધાંછે કારણ ને પેલી” સગડી આગલ બેઠેલી ટોલકી ઉતરી પડેતો તેને પંકડવાને વીલમ” કેટલો? તેથી તે ગાડી ત

તોશવા” મંડી ગયો જાણે કાંઈ સુખાવેલી ચીન જોતો હુપ. એવામાં તેને ઈયા આવી કે ગાડીમાં યોડી મીનબતીની સલીઓછે. તેઓના ચીરડાખનાં દીવો અરથો બુજઈ નવા આવેલો હોતો તેથી એ વસતુ તેમને આસીરવાદ ઘઈ પડ્યો એવા હેતુથી ગાડીવાલાએ તે સલીઓ જકમ જોય નહી તેમ બાંહુમાં સેરવી દીધી. પછી ચેતાના જામે ખાંધ ઉપર નાખે. અને માકરને કહયું કે ઘણી ધંડી હાવાથી એ જાલા વગર તેનીથી રાતે સુવાઈ શકાત નહી તેથી તેને એટલી તજવી આપવી પડીછે.

ઉપર આવતાં જ ગાડીવાલાએ પોતાના સોબતીઓને કહયું કે “આજે આપણી રાત છેલલીછે. આવતી કાલેના સુરજ આપણી ઉપર ઉગનાર નથી.” પછી તેણે માડી રેલો પોતાની હકીકત કહી સંભલાવી.

વીદ્યારથી બોલે છે કે “આપણે માર જણા પાસથી ને નછવી લુટ મને તેને મારે તેમજો આપણા જાન કમન કરે” એ વાતને હું” મંતો નથી. જો ગરજ પડેતો હું” માહારો યોડો, માહારાં કપડાં અને માહારી કેઠલી આપવા તબધાર છું.”

ગાડીવાલો બોલે છે કે “ભાઈ તહમારા સરખા સોદા ગરને એટલી મીન આપતાં યુ” જામે શું? પણ માહારી ગાડી અને જે યોડા એ માહારાં શયલો” દરવધે અને તે જ પતો હું” બીખારી હાલતે યોડાંસું.”

બીજી બીજી ભાંજડ થયા પછી ગાડીવાલાએ પેલી” નાની મીનબતીઓમાંની એક સલગાવી અને કહયું કે “ઈશવર ઉપર ભરોસો રાખો બેસો, અને સારી રાત આપણ એકઠા રહી આપણી વાતો કરતા રહીયે.

વીદ્યારથીએ કહયું કે “કહયુંછે અને હવે માહારી વારીછે તેથી હું” માહારી કછલ દીલની વાત શી રૂ કહું” તે શાંભલો.”

જે પાં ન.

જેપાંનીસોમાં લગણ કરવાની અસાધારણ રસ જોછે. એક પદવી વાલો શખસ ઊતરતો અથવા ચઢતો પદવીની ચોરત સાથે નેકા કરી રહે નહી. પાદશાહ પાદશાહની છોકરી સાથે—સુધાર” સુધારનીજ છોકરી સાથે પરણી રહે. જેપાંનીસો નાની ઊમરે પરણેછે. જો એક જુવાન પોતાનીજ પદવીની એક નાજની ઊપર મોહીત પડેતો એક ચોકસ ગાડની ગ્રહ લીને તે તેણીનાં મા ખાપનાં ધરના દરવાજા ઊપર જડી જાએછે. જો તે નાજનીને તે જુવાન પસંદ પડેતો નથી તો તે ગ્રહલીને કરમાવા દીએછે. જો બીજા હાથ ઊપર તેની સાથે શીયાદી કરવાને તે રાજા હાએછે તો પોતાના દાંત કાઢા રાએછે. ઊપલી નીશ ન જોઈને સરવે જાએછે કે તે છોકરીનું” કારજ થયુંછે.

ખેહુ ખોરકુનાં દોસતો પછી ભેગા મલેહે જેઓ લગન નું શાદુ પકું કરેછે અને મહુરત જોઈ ખે સારા દાહ ડાચુંદી દાહડેછે. એક દાહડે તે જોડાંની મુલાકાત કરાવવા માટે અને ખીજો લગણુનો. પછી વરરાજો પોતાની ઓરતને તરેહવાર ભેટ મોકલેછે જે તે પોતાના મા ખાપને સવાધીન કરેછે. પછી છોકરીનાં મા ખાપ જમાઇને પોતા તરફની ભેટ મોકલેછે. લગનનો દાહડે નજદીક આવતો જાય તેમ ઓરત પોતાના નાનપણનાં રમકડાંઓ બાલી નાખેછે જે એવું દેખાડે છે જે ખાહ અવસથા પચાર કરી તે હવે લંદગીની જાનલમાં આવીછે. તેણીના મા ખાપ તેને સારા સારા પોશાક આપેછે અને રીતમાં એક ચરદી, એક સાલ અને થોડાં રોધવાનાં વાસણુ આપેછે જે લગનને દાહડે ઘણી ધુંમધામથી વરરાજાને તયાંહાં લઈ જવામાં આવેછે. ખેહુ તરફના ધરમના ઊપાધીયાઓ લગનને દીવસે તે જોડાંને લગનના પવીતર ગાંઠમાં બાંધેછે. ઈશવરની સતુતી કરવામાં આવેછે, જોડાંને આ શીરવાદ નાખવામાં આવેછે અને મોટી મોટી મચાલો સલગાવવામાં આવેછે. ઓરત તમામ શરદ પોશાક પહેરેછે અને પરણતી વખતે મોહાડાંપર એક છુરગો નાખેછે, જે ધીરીઆ તમાં થયા પછી ઓરત પોતાના મરણુ સુધી જાલવી રાખેછે. એ છુરગો તેણીના મુલેલાં બદન ઉપર નાખવામાં આવેછે.

લગન થયા પછી ઓરતને એક છુરસી ઉપર ખેસાડી તેણીના સગાં વાહલાં તેણીને તેના નવા ઘરમાં મેલવા જાયછે. ખે છોકરીઓને સાથે લઈ તે પોતાના ઓરડામાં જાયછે જ્યાંહાં વરરાજો તેના મા ખાપ અને દોસતો સાથે ખેડે હોયછે. ઓરડાની વચે વચ એક ટેબલ ઉપર એક સનોખરતું ઝાડ, એક આલુનું ઝાડ, એક બગલો અને એક કાચબો એટલી વસતુઓના ફાકડાના આકાર ગોઠવેલા હોયછે જે ચીનહો માણસનું નેર, ઓરતની ખુશચુરતી અને લોખી અને શુભી લંદગી દેખાડેછે.

ખીજ એક ટેબલ ઉપર ઈટલીક બાટલીઓ અને પેલાલાં ગોઠવેલાં હોયછે. પેલી ઓરત ઊઠીને એ ટેબલ આગલ જાયછે અને પેલાલાંમાં બાટલીમાંથી સાકી નાંખી સઘલાંને પાયછે અને એ પરમાંજી પોતાની અચરતી દાખલની શરજ અદા કરવા શીરૂ કરેછે. તરણુ દાહડા પછી વરરાજો પોતાની ઓરતને લઈ પો

તાના સાસુ સસરાને ભેટ દેવા જાયછે. એકથી વધારે ઓરત કરવાનો જેપાનીશમાં રવઇઓ નથી, પણ પોતાની હુદદાર ઓરત ઉપરાંત ખીજીઓ સાથે તે ઓ વંગર શરમે મોહાખતરાખેછે. ઓરતો પોતાના ભરતારોના ધંધામાં છુટથી લાગ લીએછે અને મરદો સાથે ખુલાસાથી આમજ થાયછે.

હીંદુસ્તાન ઉપર ઈંગરેજોની ક્રૃતેહ.

હીંદુસ્તાનમાં ઈંગરેજોએ કેમ પગપેસારો કર્યો તેની હુક તવારીખ લખીઆ આગાહ હીંદુસ્તાન આગવ કેવી હાલતમાં હતું અને તે ઉપર ક્યાં ક્યાં લશકરો વખતનાં દોરમાં પસાર થઈ ગયાંછે તે જણાવવાની આગતછે. જહારે ગ્રીસ અને રૂમ સરીખાં મોહા બલવાન દેશો કે ચચીશાદમાં ન હતાં તાહારે હીંદુસ્તાન જે ભગતખંડને નામે પણ આવખાએછે તે દરવચ અને ભપકાનું કામ હતું. ઉદીઓની લોકો એ સામ્રાજીન ઉપર વસતા હતાં અને હીયાંના અસલી વલુકરોનાં કામ કરતાં ૧૯ મી સદીમાં સંખાની મદદથી યતું કામ વધારે સરસ નથી. હીંયાંના કારીગરોએ કોતરેલા મોક્ષ અને બાંધેલી ઈમારતો હાલની ઈનનેરોની મુકરેલી વીઢીઆ આશમરપણાથી ભેપ છે. જે મોક્ષ અને ઈમારતો હુજારો વરસનાં દેશકાર સાધુ વડી હુજ પોતાના બતાવનારઓની મંચબાઈની ઈયાદ દીએછે. જહારે આપણા હાકેમોનાં અસલી વડાવાઓ પોતાના નાના ટાપુમાં રહી બદનને રંગથી લોકતા હતા અને નંગરી લોકોની હાલતો પુરી પાડવા સીવાય તેમની પાસે મુખ મેલવાનાં બીજાં સંધનો ન હતાં તાહારે આ દેશનાં બાદશાહો અને અમીરો મોહા મોહા મેહેલમાં રહેતા હતા, સુંદર જરી કસબના પોશાકો પહેડતા હતા, અને સુના હીરાથી પોતાના આંગળે સનગારતા હતા. એવી આ દેશની અને તેના અસલી રહેવાસીઓની પઢવધીમાં ચહડતી દેશ હતી. વખતના સમેમાં ઈરાની, ગરીશીઅન અને તુર્કી લોકો પોતપોતાના દાર હીંદુસ્તાન ઉપર મથાવી ગયા પછી આસારે ઈસવી સન ૧૦૦૦ નાં શાલમાં ગીનની નો મહમદ હીંદુસ્તાન ઉપર ચહડી આવ્યો અને ઘણી લડાઈઓની હારજીત થયા પછી ગંગા નદીની પથમથથી તે ગુજરાત દેશ સુધી મુસલમાન દસત કાબઝ કીધો. દીલ્લી ઉકેર મુસલમાનોની રામખાની યતું અને મહમદની આવાદે ૧૩૯૮ થી હીંદુસ્તાન ઉપર હકુમત ભોગવી. એ શાલમાં મોગલ સરદાર નગીરખાનની વંશનો એક સરદાર નામે તેમુર તુરાનને હજીતી લઈ હીંદુસ્તાન ઉપર ઉતર્યો અને સંધિ નદી પસાર કરી દીલ્લીને દરવાજે આવવી ઉઠી. દીલ્લીને બાલી બરામ કરી એક હજાર મંચવાઓનાં લોહીની રેલ મથાવી તથા હીંદુસ્તાનની હાલતનો ગંજ હુડી તે પાંજો તુરાન ગયો. તેના નયા પછી તેની હકુમત તુરો. જુદા જુદા ભાગમાં જુદા જુદા રામખો ઉમાં થયાં અને દીલ્લીની આસપાસની થોડી જગા તેમુરનાં તાખામાં રહી.

પણ ૧૫૨૬ માં તેમણેની નોખમનાં પાદશાહ બાબરે પોતાના વડાવાની હીંદુસ્તાનની ગાદી પાછીં જેલવી. આ હાર દેશ શુધી તેણે પોતાને જીતવે હાડયેા પણ શરાખની મોજમાં તે જલદીથી અસલામ હાવી પેરી જેહાન સાલ થો ગયો. તાહાર પછી તેનેા છોંકરો હુમ્મયુન તખ્તે આ વયે જને એક સીંખ સરદારે હાંકી જેલયો પણ ઘણા હાદે શા ખમયા બાદ તેણે પાછું રાજપાટ જેલવયું અને તેના મો હાત પછી તેના મેટા અધકરને હાથ આપયું. અધકર પા દશાહ તવારીખમાં મેટું નામ મેલી ગયેાછે. તેણે હીંદુસ્તાન ઉપર પોતાની હાકમી મલ્લુન કીધી અને ઘણે ભાગ જે તેના વડવાએએ પડત નાખ્યો હતા તે પોતાને સવા ધીન લીધો. વીધવાને વધારવાને તેણે ઘણું ઉત્તેજન આપ યું હતું અને જુદા જુદા ધરનાના આચારો સમજવાને તેણે ઘણી મેહેનત લીધી હતી તથા પુરાકલ દાખ ખરમયું હતું. એ પાદશાહની લંગ્ગોના હેવાલ વાંચવા ભેગછે પણ આ દુક તવારીખમાં તે આપવાને હુમ્મરીથી બની શકતું નથી.

અધકર પછી તેનેા છોંકરો સલીમ હુકુમતે આપયો જેણે જાંહંગીર ઇયાને ફુનયાંના લહીતનાર એવો એલકામ લીધો. એક તુરાની સીંપાહીની પુમથુરત છોંકરીને પોતા ની રાણી કરવા એ પાદશાહે કીધેલા કાવાદાવાને એક આપો કીસેસી બનેાછે. એ છોંકરીને તે આકેબત પરજુ થો અને તેનું નામ તુર લહાન ઇયાને ફુનયાંની રોચની એવું આપયું.

એ રાણીના મુવાબાદ જાંહંગીરે તેની થોર ઉપર તા ન મેહેલનેા એક ખીનારો હાડયેાછે જે આખાં હીંદુસ્તા નમાં પંકાપકોછે અને આખા સેંકડો વરસ જુનરયાં તોપપ હુન યુરપના લોકો તે ઉપર થાણે દેરતથી નેપછે. એ પાદશા હને તાહાં ઈંગલંડના રાજા પેટ્રોલા જેમસે સાર યામસ રો નામના એક એલમીને હીંદુસ્તાન અને ઈંગલંડ વચે વે પારના કોલકરાર કરવા મોકલ્યો હતો પણ એ મુશકાતનું કાંઈ ફલ ઉપજ્યું નહીં.

જાંહંગીર પછી તેનેા છોંકરો શાહાં લહાન તખ્તે આપયો. એ બાદશાહે દખ્ખીજી તરફ પોતાનું રાજ વધાર યું અને ગોલકંદા અને બીખુરના રાજ્યોને ખંડણી આપતા કીધા.

એ પાદશાહના વખતમાં ફીરંગીએએ હીંદુસ્તાનમાં દેખાવ લીધો. એ ફીરંગીએ પોરટુગાલના દેશીએ હતા અને જે યુરોપીઆએએ હીંદુસ્તાન સાતે મેટ્રોસો વેપાર ઉં ઘાડયો તે એ લોક હતા.

૧૪૯૮ માં એ ફીરંગી લોકોએ આફ્રીકાના પશ્ચી મ કોસ્ટો એડેશો હતા અને કેપ આવ ગુડહોપ શુધી તે એા આપવા હતા. પુરવ તરફના દેશો સાથે વેપાર રાખી વેનીસ શેરે કાવી નીફજાયું હતું અને આસપાસના દેશો તેની તરફ અદેખાઈની નનરથી ભેતાં હતાં. વેનીશીઅ ન લોકો કાંહાંથી દેખત મેલેવેછે તેની તલાસ કરવા પોરટુ ગાલના રાજ્યએ ૧૪૯૦ માં વાસકોડી ગામાને એક વાહાણો ના કાફેસો આપી હીંદુસ્તાન મોકલયો. વાસકોડી ગામા એ વેપારની કુંમી મેલવી અને પોરટુગાલના લશકરે ગોવા ત યા મલબાર કોસતા તરફની નાની નાની નગાએા હાથ કીધી.

હુંગરી નદીને કાંઠે પણ તેએા નજ વસવા અને તેએા અવાર નવાર લુટકાંટ કરવા મેડા તેથી બંગાલના નવાભ ની કર્ણાદ ઉપરથી શાહાં લહાને તેમને હુંકાલી મેલવાને હુકમ મોકલયો. તેએાની કોઠી મોગલ લોકોએ લુટી અને થડી મુશકલીએ તેએાના જાન સલામત રાખયા. એક સ દો શુધી હીંદુસ્તાનનેા વેપાર પોરટુગીસો એકત્રે હાથે કપવા લાગા. પણ એ મુદત બાદ વલંદા લોકોની નનર ઉંઘડી અને તેમનેા દાખત્રો થોડા વખતમાં ઈંગલંડે નકલ કીધો. પોરટુગીઅ અને પાછલ આવાનારી કોનો વચે મોટા મલકા હપા અને નસીબતું ચકર એવું ફરયું કે ઉપલાએા નડનેખથી હીંદુસ્તાનમાંથી ઉખડી ગયા.

ફ્રાંસ હવે હીંદુસ્તાન ઉપર ઉતરયું અને પાનદીએ રી અને અનદરનાં ગોરમાં પોતાનેા ઉતારો લીધો. ઉપલી કોમોની વેપારથી હીંદુસ્તાનની રસાલ નગા જે મીલે પે કા કરતી હતી તે ઇધુરને મલવા લાગી.

શાહાં લહાનના તરફ હવે નેહાહ પોંચાડીયે. દારા શુજા, મોરાદ અને આઉરંગઝબ નામના તેના ચાર છોંકરો હતા. એ છોંકરાએાની માઝોમાઝેની લડાઈથી શાહાં લહાં ન પાછલી લંગ્ગોમાં બહુ હુલાક થયો અને તેના રાજમાં બહુ ઘનશત ઉતપન થયો. બાદશાહના કાઢેલીવણાની ખ બર સાંભરી દરેક છોંકરાએ પોતપોતાને હાથ ગાદી કરવા ને તોલાર કરયે. શુખ મોટું લશકર લઈ દીલલી તરફ ધસયો પણ દારાએ તેને હાર ખવડાવી. આઉરંગઝબ શ ઘલા ભાઈએામાં મેટ્રોમેલો હતો તે બંદીમાં મશગુલ થવા લાગો, કલાંમો પદવા લાગો, મકામા હન કરવાની ત ઈધારી કીધી અને દુકમાં એવુ દોલ દેખાડવા લાગો કે તે આ ફુનયાંથી હાથ ડાલવા માંગેછે. એ રીતે તેણે પોતા ના ભાઈઆના શાફર કરવા. તેણે મોરાદને સમજવયું કે ગાદીને તે વધારે લાપકછે અને તેને કશુલ કીધું કે હીં દુસ્તાનની લગામ તાહારા હાથમાં આપી હું સાધુનેા વે શ લઈછું. મોરાદે ભોલાપણથી પોતાનું માથું તેના હા ઘમાં આપયું. તે પોતાનું તથા મોરાદનું લશકર ભેડું કરી દારાં સાથું લડયો. ઘણી સમતેલડાઈ થયા પછી આ ઉરંગઝબ ક્રેહ પામ્યો.

પછી એક નીચ કાવોલવો રમી પોતાના પીતાને ત થા તેની મેહેનતે દગાથી કેદ કીધાં. મુરાદને તેણે નજ મુખા રક્ષાદી આપી પણ તે ઉતર દે તેની અગાઉ જાઉરંગઝ બના સવારોએ મુરાદને કેદ પકડયો અને બંદીખાને ના ખ્યો. હવે સાધુનેા સોગંદુર કરી બાપોકારથી આઉરંગ ળને હીંદુસ્તાનની હાકમી હાથ કીધી.

ગરીબ દારાં જેને શાહ લહાનના હકદાર વારેશ દાખ લ ગાદી ઘટડી હતી તે હીંખાંથી તાહાં નાહાસવા લાગો. શુજા લશકરને લઈ દીલલી તરફ ધસયો પણ તે લડાઈમાં હા રયો અને કેદ પકડયો. આઉરંગઝબે પોતાના ભાઈએને ઘણા ઘાટકી રીતે મારી નાખવાનું નજીન કરતુક કરયું જે થી તેના નામ ઉપર હજુર ફીટકાર નાખવામાં આવેછે.

આઉરંગઝબ ઘણેા બળવાન હતો. તેણે ઉતર તરફ કાશમીરથી તે દખ્ખીજી તરફ કેપ આવ કામરીન શુધી પો તાની સત્તા વધારી.

પણ એવામાં દખલ તરફ એક નવું રાજ હતું યુધું નથી. હીંદુસતાનમાં પુશકલ ફેરફાર થયા છે. એક વાર પા ડામ્યોની ટોલકી ને હુદકુંદ કરી પાહાડી ખીણમાં બરાબ જતી હતી તે ટોલકીને માથે યદ્દ શીવાલ નામના એક મ રાડા સરદારે મહારાડાઓનું રાજ હતું કર્યું.

શીવાલએ પોતાની હુદકુંદથી દખલ તરફનાં રાજમઠ, શી હુમટ અને ખીત્ર કીલાઓ હાથ કીધા અને પોતાના દસત એટલે તે મનશ્ચુત કરતો ગયો કે વ્યાઢિરંગલખને ચીંતા પે દા થવા લાગી. અક્કુલખાન કરી એક સરદાર તેની સા મું લડવા આવ્યો. શીવાલએ જ્યે કે સામેનાં લશકર આગલ માઝ વલનાર નથી તેથી પેગામ મોકલવો ને જો તું એક કરાવેલી નગાએ વગર હુધીઆર અને સીપાઈએ હું પણ હુધીપાર અને સીપાઈ વગર આવું ને માહારી બેટ લીએતો હુંડને તામે યાદ. એ અક્કુલખાનને કણલ કી યુ. શીવાલએ પોતાના હાથનાં પંજમાં વાય ને પા નામ નું હુધીપાર નહી દેખાએ એમ માંધ્યું અને નેવા યુસલ ખીન સરદાર સામું ગયો. જોવા શીવાલ અક્કુલખને મલ પો તેવી તેને કોટી કીધી અને જોવી કોટી કીધી તેવી વા ધ નમ મારી તે સરદારનું પેટ ફેડી નાખી તેને પોતાના પગ આગલ મુરડું બનાવી નાખ્યો. મેગલ અને હીંદુ લશકરોમાં એક ખાખીછે કે સરદારનો મુવા પછી તેઓ ના હીમત યદ્દ તામેય યાએછે ધ્યા નાહીસેછે. અક્કુલખનાં મારવા ગયાથી તેનું લશકર નાડું અને શીવાલની ચીંતા ફર યદ્દ. હવે શીવાલને હાથ કરવા વ્યાઢિરંગલખે એક તાલ લગાડી જ્યાં તે ફાવી શકે નહી. તેણે ઘણું પરી તનાં કાગલ લખી શીવાલને દીલથી બોલાવયો. શીવાલ ગયો પણ તેને માલમ પડ્યું કે તે તથા તેના બેઠા બેઠુ વ્યાઢિરંગલખનાં બંધવા થયા છે. હવે છુટવાની કોશિશ કેમ કરવી ? બંદીખાનામાં પેહરેગીરીની હાર લાગેલી હતી તે એાની નબર કેમ ચુકાવવી ? તેણે એક ચુકતી કીધી, તે ઢોંગ કરી બીતાર પડયો અને બંદીખાનામાં નેતરનાં કર ડપા મંગાવી મીઠાઈ ભરી ગીરોમાં ખેરાત કરવા લાગે. રાજ પેહરેગીરી કર ડપા તપાસી બાહાર મોકલે. ઘણા દીવ સ મુધી કર ડપા તપાસતાં પોહરેગીરી ઠાકા તેથી તેઓ વ ગર તપાસવે તેમને પસાર થવા દેવા લાગા. તાંહાના કેટ લાએકોને લાંચ આપી પોતાને હાથ કરી તે એક દીવસે એક કર ડપાનાં ભરાયો અને બીજામાં પોતાના બેટાને બે સોડમી. કર ડપા મીઠાઈનાં ભણી પોહરેગીરીએ વગર યુ હખરછે પસાર કીધા અને થોડે દુર થોડા તદ્દઆર હતા તે ઉપર સવાર યદ્દ શીવાલ અને તેનો ઇાકરો વ્યાઢિરંગલખ નાં તાબામાંથી નાકા અને પોતાને વતન આવી લાગા.

પણ અંતે તેણે વ્યાઢિરંગલખ સાથે દસતતી કીધી. રાજાને પેતામ ને શીવાલએ લીધે હુતો તે વ્યાઢિરંગલખે બાહાલ રાખ્યો. શીવાલ એટલે તે વધતો ગયો કે ઘણા દરોહા પાસથી તેણે ચોપાઈ કહડાવી. વલી તેણે એક વાંહાં છુનાં કાકરો તદ્દઆર કરાવ્યો અને ચાંચીઆને લધે શી રૂ કીધા નથી તે બહારે ૧૬૮૦ માં મરણ પાંખે તારે મેા હાટી આમદાની મુરે એટલું દખન તરફ રાજ મેલી ગયો.

પણ શીવાલનું નામ તેના ઇાકરા સમજાલએ ખેલું.

તે મેગ મજ અને એશ વ્યારામમાં મકમુર હુતો અને સે હેલાઈથી તે વ્યાઢિરંગલખના હાથમાં શેકાર યદ્દ પડયો. સમ જાણની રાજધાની સેતારાને વ્યાઢિરંગલખે શેલાઈથી હાથ કીધી. પછી મહારાડાએ વ્યાઢિરંગલખ સાથે ઘણીક બીજ લડાઈઓ લડ્યા જેમાં બેહુગમ હાર જીત યદ્દ હતી. પણ ૧૭૦૭ માં અરધી સદી મુધી રાજ કરવા પછી અને ૮૪ વ રસની છુનરગ ઉમેરે પેામી વ્યાઢિરંગલખ મરણ પામયો. વ્યાઢિરંગલખે મેગલઈ કાચુને તેના વડાવાઓએ સપનાં ધારયો ન હશે એટલી મોટાઈએ મહડાવ્યો.

વ્યાઢિરંગલખ પછી દીલલીની ગાદીએ તેનો બેટો શા હા વ્યાલમ આવયો ને પાંચ વરસની ટૂક કારકીરદી પછી મરણ પામયો. તેની પછી ઘણા નબલા પાદશાહો થોડી થો ડી મુદતે આવતા ગયા જેઓએ રાજની ધુલધાની કીધી. પછી મહમદશાહ નામના પાદશાહની વખતે મેગલઈ વં યને એક નામાંકીત સખસે ઉમેડી નાખ્યું. એ સખસ ના દરશાહ હુતો.

નાદરશાહ ખેરાસાનના એક મેચીના ઇાકરો હુતો. તેણે પોતાના બાપનો લધે ઇાડી દઈ એક હુદારી ટોલકી ની સરદારી પકડી હતી. તે પછી ઇરાની લશકરમાં માક રી કરી ઇરાનની ગાદીએ બેસવા પામયો. ૧૭૯૩ માં આ કુાને સાથ લડતાં તેને માલમ પડ્યું કે દીલલીની દરબા રે તેના એક એલચીનું મુન કર્યું હતું. એ વેર લેવા તે દીલલી તરફ આવ્યો. મહમદશાહની નબળી ફીલ તેની વ્યાગલ હતી ગઈ અને દીલલીના દરવાજા તેને મારે ઉંધ ડી ગયા. બે દાહડા સવાહ સંખલના ગયા પણ લોકોએ બલવો ઉઠાવ્યો તેથી નાદરશાહે શેરેરમાં કતલ મલાવી. શે હેરને બલતામાં નલાવી દીધું અને થોડા કલાકના વ્યાર સામાં વ્યાઢ ગજર મોકલે તેમ બોલેલ, હીંદુ, અને વ્યાકુ આને હાર થયા. પછી શેરેરની તીનિરી ઉપર નાદરશાહે હાથ નાખ્યો અને ૮૭ કરોડ રૂપાની ગંબવર દોલત લ ઈ લાહારને રસતે ઇરાન કર્યો. વલી રપ કરોડની તેના લશકરે મેલવેલી હુદ જુદી. એ વતરોગે નાદરશાહ પોતા ની સાથે ૧૦૦૦) હાથી, ૭૦૦૦) શેડા, ૧૦૦૦૦ ઉંટે, ૧૩૦ લખનાર, ૫૦૦) મેનશેડા અને ૨૦૦) મુતારો લઈ ગયો. એવી ગજતરી યદ્દ કે પાંચ મહીના નાદરશાહ દીલલીમાં રહ્યો તેટલાં તેણે બે લાખ માંલુસોના નાશ કર્યો અને બા મરથી તે વ્યાઢિરંગલખ મુધીના પાદશાહોએ ને વ્યાગમ મે હેનતતી બહોળલાલી મેલવી હતી તે એ પાદશાહે ધુલ મે લવી. નાદરે મેગલઈ પાદશાહીને રેલેવા દીધી યલ તે પા દશાહી ખાલી નામ હતું. નાદરને તેનાજ સીપાહીઓએ બલવો કરી મારી નાખ્યો પણ તેના મોહોત છતાં મેગલઈ પાદશાહને એવી લમક ખાખી હતી કે તેનીથી યાહું તર પઈ શકાયું નહી.

દખનનાં, મંગાલનાં અને વ્યાઢિનાં નવાઓ વ્યાપએખ તીઆર થયા. વ્યાકુમાન લોકોએ પોતાની સરહદ તરફની જ ગા પરી અને શીખ લોકોએ પંજબના થોડા ભાગ હાથ કી યો. જાત અને રોહીલા લોકો પણ સવતતર થયા અને મરાઠા લોકોએ પણ આ તક ઇાડી નહી. એ રીતે હીંદુ સતાનમાં નાના નાના રાજો ઉનાં થયાં જેઓ એકમેક તરફ

અરેખાધી જિવા લાગાં. અદારની સદીની અધવચમાં
આવી હીંદુસતાનની હાલત હતી. મોગલોષ વંશની આ
પચુદ હુકમતને બદલે શઘડો અપતેઆર વેહુચાઈ ગયો આ
ને એકમેકનાં કણપાથી તે અપતેઆર એટલો તબલો પડ
યો કે ઈંગરેજને પોતાના પગપિસારો કરવાને નગા મઝી.
(સાંધણુએ)

ખોરાક વીધે સાદી સહનમ.

ખોરાકનો જયો—ખોરાકના જયા અને આશીઆત
ઉપર તંદરોસતી અને જાંદગી એ બેહુના આધારે. ફેટ
લો જયો ખોરાકના લેવો તેને માટે કાઈ ચોક્કસ કાયદા બી
ધાઈ નહીં, કારણ તે આપદ આંજુસની ઉપર, જાતી,
જેર, કદ અને રેવ ઉપર આધાર રાખેલો. પણ એ જાતાં
અંદાજથી ખાતું એ સુનેરી ફેડેવત હમેશા ધ્યાનમાં રાખ
વી. દરેક આંજુસને ખુદરત પેતે શીખવેલો કે કેરતી હદ સુ
ધી ખોરાક લેવો. એ હદ ઉપરાંત નહીં જ દોર માફક આ
પછે તે પછી તરેહવાર દારોને આધીન થઈ પડેલો.

આશીઆત—માંસના ખોરાક મોડો વેહેલો કોટાપછે,
અને કોટાપછે ખોરાક આંજુસની તંદરોસતીના અગ્રાડ ક
રેલો. જે પરાંણી રોગીગટ હોય અને જેઓ ખુદરતી મો
હોતથી અરજી પામે તેઓને આવાધી લદન પડેજન રહેલું.
એજ સમયને હીએ મુસલમાનીના ધરમને જે જાનવર હ
લાજ કરયા વગર લીધેને કાપવા વગર ખાવાં નહીં. જેઓ
અકસમાતથી અરજી પામે તેમને પણ ખાવાં નહીં કારણ તે
મનુ હોહી માસમાં જમાવ થયાથી નલદી કોહોવાટ નીપ
જવેલો. જે જાનવરને ગરાબર કસરત ભલતી ન હોય અ
ને જે ડરમજ નગામાં રહેલું હોય તેનું પચ ખાસ ખાવા
લાયક નથી. હલકો ખોરાક જમાવ થ ખાડવાથી જા
નવર રોજી થાયછે પણ તેનું ગોસ ખાધા લાયક નથી.
રોહાર કરતાં જે એક જાનવરને ઘણું રોજાવયું હો
ય, હેવી રીતે કે તે દોડતાં દેવાતું થઈ ગયું હોયતો
તેવાં જાનવરને ખાતું નેહઈયું નથી, કારણ લોહી કલકયાથી
તેને તાપ ચઢી આવેલો અને હેવી હાલતમાં જે તેને આ
રજી હોયતો લોહી માસમાં ભેજી થઈ જાયછે, એટલા વેર
કે તે છુટું થઈ સકતું નથી. ખાટકીઓ કેટલીએક વખતે
માસમાં પવન કુદી તેને ઉપસાવેલો તેથી લેનારને જાનવર
કરમે લાગે. જે સાલને નજલી ધીકરીએ તેટલી થોડી.
આજુસનાં જેહરી દમથી માંસ ઉપર ખરાબ અસર થાયછે અ
ને તે ખાવા લાયક થતું નથી. વધરાંએ જે ખુલાસા કરયા
છે તે ઉપરથી શીધ થાયછે કે માંસ અને લાજ પાડો એ
બેહુ ખોરાક ઈશવરે આજુસને માટે સરજાયેલો. લાજ પા
લો કરતાં માંસમાં વધરે પુધી આપવાને ગુણુલે. માંસ
ખાનારા લોક લાજ પાલો ખાનાર કરતાં યાજ મજબુત
અને તેના જે પારસીય દાખલા જેવા હોયતો યુરપ અને હીં
દુસતાનનાં લોકોએ. જે સરીરને માફક આપતા હોયતો
એ બેહુ ખોરાકની ભેલ ઘણીજ સારીએ નીમખ દઈ સુક
વેણું આરા તાબું માંસ કરતાં વધારે વીધેને પાવન થઈ સ
કેલો. ઘણી વાંણી એક વખતે ખાધાથી તંદરોસતીમાં બી

ગાડ થાયછે. એક અથવા બે વાંણી આપણા આધાને વ
ધારે માફક આવેલો.

કાવવાની રીત—માંસ સાડ નરસું વલી તેની પ
કાવવાની રીત ઉપર આધાર રાખેલો. ઉકાલેલું માંસ તે
નો પુચીકારક રસ બોાયછે, કારણ તેમાં જે જીવી જીવો
પદારથો તે રસમાં એગલેલો. પાછલ કહેલો રસ ખરેખર
પુચીકારકલો. માંસને રીસટ કરવાથી તેનો રસ જુરો
પડી સકતો નથી અને તેની ઉપર જે પોષર બંધાયેલો તેથી
કરી તેમાંથી જે પુચીકારક રસે હોયછે તે નીકલી જતી ન
થી. એ ઉપરથી આવમ પડયો કે ઉકાલેલાં માંસ કરતાં રો
સ હીલેલાં માંસમાં વધારે પુચીકાર.

ભુખ—ખુદરતે આંજુસમાં ભુખ મેલીએ તે જણાવેલો
કે સરીરને ખોરાકની અગત્ય. આસતે આસતે આધાથી
હોતરી આસતે આસતે થોડાંથી થાયછે એટલુંજ નહીં પ
ણ ખોરાકને પુરતી રીતે આવવાને બની આવેલો. બરાબર
માલેશો ખોરાક નલદી જરવત થાયછે અને અરધા માલેશો
અરધો આધો ખોરાક હોતરીથી હુજમ નહીં થઈ શકવાથી
બદહુજમીઆત અને તેને લગતાં દરદો જાપન કરેલો. જે
નલદી ખાયછે તે થોડાવારમાં સંતોષ પામેલો કે મેં પુરતો
ખોરાક મેલવણો પણ તેને કદામ ખબર ન હોય કે તેણે
ખાલી હોતરીમાં કોઈ ભાર મેલવેલો જે તથાંહીથી લોહીમાં
મલી જમાને બદલે કોહીને સરીરને નુકશાન પોહીંઆડેલો.
દરરોજ માફકસર કસરત મનને તેમ તનને અગત્યતીએ.
સારો લીવરા વાંમનું, લખનું ગનને દુરળ્ય કરેલો; સારો લી
વસ મેહનત કારી પરસેવો જતારવો બદનને દુરબલ કરેલો.
વલી એકદમ વાંમનું લખનું પડતું મેલવાથી મન ઉપર કા
ટ ચઢેલો અને એકદમ શારૂખ થોમે ખુરશી પલંગ ઉપર
પડી રહેવાથી હાડકાં નડ થઈ જાયછે.

ધણીજ થોડો ખોરાક શરીરને નખણ કરેલો. ઘણીજ
ખ ખોરાક મોડોખાંથી થો નીકળેલો અને શરીર ઉપર તો
પ ગલવો કરેલો. જાહારે કોઈ ભુખમરાથી ઘણો નાતવાંન
થઈ ગયો હોય તાહારે તેને એકદમ ઘણો ખોરાક આપવો
નહીં કારણ હોતરી મીઠાઈ ગયાથી તે જલદી ખોરાક હ
જમ કરતી નથી; તેને થોડો થોડો પરવાહી ખોરાક આપવો
અને તેની ખુણ માવનત લેવી. હેવા મીઠાને માંસ થો
ડો વખત સુધી સુતલગ આપવું નહીં પણ રફતે રફતે ભી
જ પાડો આપવો.

ખાવા પીવાની પસંદગી—જેઓ ઘણોખોહીઆર
હોય તેઓએ ઘણો પુચીકારક ખોરાક લેવાથી પડરેજ રહે
લું. જેઓ કે પુચકલ ગોસ, જંમી કોસમનાં દાઢ, જંમી ઉં
ચી અને લેહેજતવાર વાંણી વીગરે. લાજ પાડો અને પા
છી એ તેમનાં ખોરાકમાં વધુ જવું નેહઈએ. જેઓ નમલા
થી હોરાંન હોયે તેઓએ જાને ચરખદાર ખોરાક કુર કરવો
અને ઝોડો સાફ રાખવાને લાજ તરકારી ખાવી. જેઓ
મેસીને કાંમ કરતા હોય તેઓને પડરેજ રાખવી નજરે.
રોજના રોજ એકજ જાતનો ખોરાક અને એકજ જાતનું
પકવાન ખાધાથી કુર રહેલું. જે કોઈ નીતપ રોજ નાના
પીવાના રસ ઉપર જીવરો કરેતો પોતાની હોતરીને હેવીતો
ખરાબ કરે કે તે કરતાં વધારે ભારી ખોરાક તેનીથી હુજમ
થઈ સકે નહીં.

ખાવાનો વખત—નીચમસર અને ચોકસ વખતે ખાવું થયું કાપદાકારક છે. ને એ કાપદો નહીં ઘેઆનમાં રાખ્યો હોય તો ઉચરતાં ખાણસોની વધમાં ઉમેરો થતો અટકે છે. વધી વધુ એણે તફાવતે ખોરાક લીધાથી હોનરીમાં નો અશાસ વધે છે જે ખોરાક લીધાથી મટી શકે, વધી એ કાપદાથી વીરૂધ માલવાથી પેટમાં પવન પેદા થાય છે. વધી એકદમ ખોરાકમાં ફેરફાર કીધાથી માઠા પરીણાંમ નીપજે છે. જે માંસનો ખોરાક રોગ ખાતો હોય તેણે તરત લાંબી સુદે ત સુધી ભાજ પાલા ઉચર ઉતરી પડવું નહીં.

ખાધા પછી ઉંચ—ખાવા પછી ઉંચ લેવાથી ખોરાક ભલે હોનરીઅત થાય છે કે નહીં એ તકરાર ઉપર મે તડાં પડયાં છે. કેટલાંક દેશોમાં અને ઘણુંકરી સુસતી લોકો ખાધા પછી પુરાકલ ઉંચ લીએ છે. ખાધા પછી ઉંચ લેવાં તો મુંદર વીસ મીનીટથી વધુ લેવી નહીં. નખવાં ખાણસોને એ ઉંચની નજર છે પણ બીજાએ એ અપરાધ તમેથી હાથ ઊઠાવેલો. યજ્ઞા નજી અપરાધવુ હસે જે અપોરે પેટ ભરી ખાધા બાદ એક મે કલાકની ઉંચ લીધા પછી તેઓના છત્ર કેવો મેલાય છે અને તેમને કેવા ખાટા અટકાર આવે છે. ઘણી ઉંચ એવી રીતે લીધાથી સરીર ફુલ્લુ થાય છે અને ભે જાનું દરદ થવાની કામતી રહે છે. જેઓને ખાધા પછી ઉંચવાની અગત્ય હોય તેઓએ પીઠ અટકેલી માણ ઉંચું રાખી સુવું અને લાંબા થઈને સુવું નહીં કારણ તેથી લોહી આંખ તરફ જોરથી ટોડે છે.

પાણી—જે પાણી નીરમલ, હલકું અને ગંધ સવાદ અને રંગ વગરનું હોય તે પીધામાં સરસ છે. જંહું હેડું પાણી મલી ન સકે તાંહું તેને ઉકાવી ગાલીને પીવું. ૬૦ બાટલી અશાખ પાણીમાં એક આઉસ ફટકી નાખી હોય તો મે કલાક ડરાવીને ગાલવાથી તે નીરમલ થયે. કોલસામાંથી પાણીને ગાલવું એ પણ ઘણી સુતરી રીત છે. સરકો નાખવાથી પણ એ ગરમ કેટલી રીતે રહે છે.

દારૂ—જલદ દારૂ પીધાથી પામનરાકતો કમતર થાય છે અને લોહીને તપાવીને તરેહવાર દરદ પેદા કરે છે થંડા સુલકામાં દારૂ લેવામાં ગરમ દેશો કરતાં વધારે અગત છે. મુશલમીને અને હીંદુઓમાં દારૂ પીવાની ધરમની ખ નાઇ છે. દારૂ પીવો કે નહીં પીવો એ ઉપર જોશ ભરી તક રાશે માટે એ અને વધુ પીવાનાં હુખ ભર્યા દાખલા એટલા અને લાંબા કે તેમની ફરી ઇલાદ આપવી હાલ તરત અગત ની નથી.

પરવાહી પદારથનો જથો—ગમે તે અતનો પરવાહી પદારથ લીધો હોય પણ તે ખોરાકની સુઆકે માફકસર નેહ્યે. ને સુદરતનાં કાપદા ધરમાંજે માલવું હોય તો જ હારે આપણને તસ લાગે તારેજ પીવું નેહ્યે. પાંછો હેવી માંજે કે જે ગરમ કરતાં વધારે પીવા ગમતી નથી. દારૂ, ભાંજ અને બીજા કે જે ઉતપન કરનારા પરવાહી પદારથો તસર ખટાડવા નહીં પણ એક લુડી આદતને લીધે હેવાનીપતથી લીધામાં આવે છે જે સરીર ઉપર ઘણી માઠી અસર ઉપજાવે છે. ખાધા અગાઉ તુરત પાંછી પીવું ઠીક નથી, કારણ તેથી હોનરી કુલી નજ ખોરાક બરાબર પમાવી સકાતો નથી. વધી તેથી હોનરીમાં જે રસ પેદા થાય છે અ

ને જે ખોરાકને નરપત કરે છે તે પાણી સાથે ડોહાવાઈ ન જોશ થાય છે અને તેથી પામન કીરીઆ બરાબર માલી સકતી નથી. વધી ખાતાં ખાતાં પણ ઘણું પાણી પાવું કીક નથી; કારણ તેથી હોનરીમાં જીવંતો ખોરાક નજ શકતા નથી.

નીમખ—ખોરાકમાં નીમખ નાખવાથી તે ભલે નરપત થઈ સકે છે. ગોસમાં નીમખ ભેલવાથી તેની મરબી તાવી નામે છે અને જ્યો તે વધારે નરપત થઈ શકે છે.

ખટાસ—ઉનાલાનાં દીવચોમાં લોહીને કોહાવાની થાસતી રહે છે તેથી ભાજ પાલાનો ખોરાક વધારેવો અને સરકો, આંખ, લીંછુ, મીડાં લીંછુ અને હેવી જાતનાં કલ આધામાં લેવાં. જેઓને હોનરીમાં ખોરાક કોહાવાથી અટકાર આવતો હોય તેઓએ હેવી જાતનો ખટાસ ખાવો. પણ જેઓની હોનરીમાં ખટાસ થતો હોય તેઓએ તે લેશો નહીં પણ માંસનો ખોરાક લેવો. અતીથ લુખ વારંઘડીયે લાગે જ્યો મોડું દરદ પણ થાય તારે જાણવું જે ઘણુંકરી ખોરાક હોનરીમાં ખાટો થયે એણે હેવા લોકોએ ગરમ પકવાનાને બદલે થંડાં પકવાના લેવાં.

અદેખા ભરથાર.

જે ઘણી હેડું વીચારે છે જેટલા પીઆરથી હું માહારી ચોરતને ચાહી છે તેટલા ઈઆ તે કરતાં વધુ પીઆરથી તે તેડને નથી ચાહતી તો તરત તેડનાં અધુરાં મગજમાં અદેખીનો ખળતો આતસ સળગે છે. તરતજ દરએક ખરાય જુસસાને તે આધીન થાય છે અને સારો દાહડો વેડેમમાં અને ચીરમાં કાહડે છે. ચોતાની ચોરતની ખાંખી ઈઆ ખરાય ચાલ શોધી કાહડવામાં તે સારો દાહડો મે રાત ગુતાએલો રહે છે અને અંતે જારે ચોતાના કામમાં તે નીચરણ થાય છે તારે જરા તેડની અદેખીનો આતસ જુગએ છે, તેડનો શક જરા દુર થાય છે.

જોક અદેખો ભરથાર હેડું વીચારે છે તેડની ચોરત ચોતાની જુખસુરતીથી ઈઆને તે સાથ મીઠાસ જરેલી જુખાનથી જેટલો તેડને ખુશી કરી શકે તેટલોજ તે પારકા સખજને પણ કરતી હશે. માટે જેવા પીઆરથી હું તેણીને ચાહી છું તેવાજ પીઆરથી બીજાએ પણ તેણીને ચાહતાં હોશે ખરા. જેવી છુટ હું ભરથાર તરોકે તેણીની સાથ લેજી છું તેવીજ કદાચ બીજાએ લેતા હોશે, તારે હાવા વીચારથી તે ઘેલો દીવાનો બની જાય છે અને ચોતાની બાઈડી તેડને ઘણાજ પીઆરથી ચાહતી દખાએ છે તોજ કદાચ તે નો જીવ જરા નીચાંને રહે છે, તોથી ચોતાની મોહરદાર

ને કાઈ મરદની સાચું થણા પંખત જોયા કરતાં ઇંચા પોતાના કાઈ ખેતી સાથ થણા વખત સુધી વાત કરતાં જોઇ તે અધીરો પડવાનો અને ભારી ગુસ્સાને આ ધીન થવાનો.

જુદી જુદી જાતનો ખોરાક એક જોરત તરફ થી તેણીના ભરથારને મલેછતો તે પોતાની અદેખી ની ભુખે ખાઈ જવાનો અને જેરવી શકવાનો. જો તેહની જોરત તેહની તરફ થણા દેખીતો પીઆર ન થી ખતાવતો તે તે હેવું વીચારેછે કે માહુરી જોરત મહુને માહુતી નથી અને ખીજાને માટે વીચારમાંછે. જો તે તેહને હુધી લાઆદ મમતાથી ચાહેછ તે વલી તે હેવું વીચારેછ કે તેહની જોરત માતર દોગ કરે છ અને માતર ખોટો પીઆર મહુને દેખાડવાનાં મક રો કરેછે. જો તેણીને એહેરો ખુશ મીજાનમાં હી જોછેતો તે હેવું વીચારેછે કે કાઈ ખીજાન થણીની છ આદમાં તે ખેલેલીછે. જો તે દલગીર દેખાઈતો તે હે વું ધારેછ કે હું તેણીને પસંદ પડતો નથી. એરહુંજ નહી પણ તેણીની દરએક નલવી હીલચાલ તેહના મ નમાં સંદેહ ઊતપન કરેછે અને તેહની આખી લંદ મી કુખનો ભોગ થાઇ પડેછે. એથી કરીને તે હેવુંજ ચોક્કસ કરેછ કે ખસ માહુરી જોરત માહુરા સુખને કાએકની નથી. એમ નહી કરી તે તેણીને ધીકાર થ માંડેછે. એ જો સઘડું તેહની જોરતને જાહેર થ યું અને તે જોરત જરા ગરમ મીજાનની ઈઆ ખ રાખ ચાલની હાથછતો પોતાના ભરથાર તરફની ખાધી સરમ જોડી દેછે અને જે કાંમ તે છુપી રીતે કરતાં અ ચક્રએછ તે કદાચ જાહેરાત કરવાને નીચાસપણાથી હી મતવાન થાએછે. મરદ કરતાં જોરતનું હંફું નરમ હોવાથી તથા મગજ જરા હલકું હોવાથી તેણીનાં ઘણા ચારા ગુણો છતાં કાઈ કમખખત વખતે તેણીથી ઘણું બદકામ થાઈ જાએછે અને એવાં કાંમમાં તેણી ને ઊતેજીઆ આપવાને ખરી રીતે જોઈએતો તેણીને અદેખો, ખેવકુશ અને કમસમજ ભરથારજો. એક દા હાપણવાલા મરદની દરએક ધણીને હેવી સીખામણ છે કે “તું હરજેજ તાહુરી પીઆરી અને નીરદેસ જાહેરધાર વીરો કરો શકેલાવતો નાં ! તેની તરફ અ દેખો થાઈ તેણીને માટે અધીરો પડી કદીથી તેહને ખે રમાન થવાનો ખરાખ ધડો શીખવતોનાં !”

વલી એક અદેખા મરદના હકમાં ગોહાડો ઘેર

શએદ એછે કે કાઈથી પારકો મરદ ઈઆ તેહનો દો સત તેહની ખરાખ તખે વીરો માહીતખાર થાઈ માત ર તેહને ચીરકવવાને કાજેજ તેહની જોરત વીરો તે હની આગલ ઈઆ તે સાંભલે તેમ કાઈની આગળ કાં ઈક સંદેહ ભરેલી વાત કરેછે, તાહુરે તે ખેવકુશ વધા રે ચીરકવા માંડેછે.

જે જે સંદેહ ભરેલી વાતોના તે આગલ અખા ઘ કરી ગીઓ હાથ તે પાછી તલાસ કરવા માંડેછ અને ખાલી નાહેકમાં ખોટા સકમાં આવી પડેછે. તે એક રોખચલીની માફક હેવુંજ વીચારેછ કે અરે મા હુરી ખાઈડી એક પરી સરખીછે અને તેહની ઊપર માહુરા દોસતો ઈઆ પારકા મરદો નજર રેરવે એ માહુરાથી કેમ શાંખી શકાએ. એવા વીચારથી તે બલેછ અને મારશ્ચર કરવાને સુકતો નથી.

આએતો ખુદસ્તી કાએદેજોછે કે જે માંણુઓમાં વધારે પીઆરનો જહુલો વેહેતો હાપછે તેનામાં અદે ખાઈનું આહુક જહુડપથી ઊગી નીકલેછે. પણ જો એવો માણસ કદાચ કુખલો. જરા અધાર, ઈઆ ખોર ખાપણવાલો હાપછેતો અદેખીની તેહની ઊપર ઘણી માંડી અશર થાએછે. તે એમજ સમજેછે કે માહુરી ખાંખી જોઈ માહુરી જોરત ખરેજ નારાલ થઈછે, અને હવે મહુને જરૂર તે જોડી દવાની. એથી કરી ઘડી ઘડી તે આરસીમાં જુવેછે અને પોતાનાં ગોહા ઊ પર કાઈથી ખામી હાપછેતો તે ઘણોજ બલેછે કે અરે રે હવે માહુરું શું થયે. માહુરાં કરતાં જુવાન સો હમનો અને કાએકીવાલો મરદ જરૂર માહુરી ખાઈ ઊની નજરમાં પસંદ પડતો થાઈ પડેછે. એવું વીચા રી કાઈ એસકી જુવાન અને ગખડ મરદને તે જુવેછ તો ઘણોજ ખીહેછે કે રખેને માહુરી જોરતેની નજર તેહની ઊપર પડે.

જે પરમાણે અદેખાઈને તેજ જહુલો ખેવકુશ ભરથારમાં વેહેછ તેજ પરમાંણે તેહલી બલકે વધારે જહુડપથી તે લુજ કળખાજ અને મીંધા ભરથારોમાં વે હેછે. તેઓ પોતાની અદેખી ખુસી રીતે ખોલી ઈઆ પોતાના એહેરાના આકાર બદલી જાહેર કરતા નથી, પણ જે હાથછે તે મનમાંજ રાખેછે અને એક ભુખા વાઘની માફક મીંધાઈથી દરએક વખત સાહાવધપણે જોયેછે કે કીઆરે તક આવે કે પોતાના શીકાર ઊપર ગુડી પડે. તેઓમાં ગોહાડી ખાંખી એછે કે જે પરમાં

એ તેઓ છુરા કરતુકી કરેછ તેજ પરમાંએ તેઓ પોતાની મોહારદારો વીશે છુરા વીચાર લાવેછે. પોતે છુરી અને લુછી ચોરતોની સાથે આગેજ થાએછે તેથી તેઓ હેવું વીચારેછ કે તેઓની ચોરતોની તેવું જ કરતી હશે. પણ તે બેવકુશને એટલી સુધ નથી કે નીરદોષ અને પાક દામનની અળદાંચોને વાસતે માતર ખરાબ વીચાર લઈ જવાથીજ કંટાળે મોહારો ઘુના તેઓ કરેછ અને નેક ચોરત બાત તરફ ઈટલી ઘેર ઇનસાફી ગુનારેછ. બહારે તેઓ ધરવે ચોરતોને એકજ લાકડીએ હાંકેછ તાહારે તેઓ હેવું નહી વીચારતાં કે એક જગલમાં સુગંદી કુવે અને અણીઆરા કાંચ સાથે ભેલાએલા હાયછે.

વલી આએતો ખુદરતી કાએદોછ કે ગરમ દેશમાં ઠંડા દેશમાં કરતાં પીઆરને જોવા વધારે હોય છે. ગરમીવાલા દેશમાં ભરખારો ઊપર અદેખી ઘણીજ જહડપથી ગલણી કરેછે. તારે એટલા ઊપરથી વીચાર વેદ થાએછ કે ગરમ દેશની અળલા ખરેખર જરા અભાગીઆ નશીબનીછે કે જરા જરામાં પોતાના ભરખારોને પીઆર ખાઈ દેછ અને તેઓની અદેખીનું મુક થાઈ પડેછ.

નાટક

બેનન અને મનીજેહ.

સાએર ફીરદોસી ટુસીનાં બનાવેલાં શાહનામાનાં આધાર ઉપરથી વીકટોરીઆ નાટક મંડલીને સાઈ મીઠ કેપુ શરો નવરોજનજી કાચણાએ બનાવેલા બેનન અને મનીજેહનાં નાટકની ચોપડીની એક નકલ હુગોને મળીછે તે ઉપર સાથે કેપુજી રાખતાં તે ઉપર થોડુંક વીસતારીને આ નોંધવાએ થોડવામાંગીએછ.

ગુજરાતી ભાશાની હાલની હાલત તરફ જોતાં તેમાં સારાં લખાણથી જ કાંઈ ઉમેરો થાય તે તરફ ધણીજ સંતોષાની નબરથી નિવું જોયેછ. જેમ એ ભાશામાં પુણ્ય કળ લખાણ થતાં જ્યે અને ભાશાને તર કરતાં જ્યે તેમ આપણા ગામડીએ અભીઆરામાં આગલ વધતા જ્યે અને લોકોની કેળવણીમાં વધારો થતો જ્યે. એવી આપણી હાલની હાલતમાં ગુજરાત પરાંત વાલાઓ કેટલેએક દરજ્જે એ ખુદ પુરતા જાયછ; પણ માઠાં ભાએજે તે તરફ કેળવણીનાં પુરતાં ફીરજો પરાકાષ્ટ્યાં નથી તેથી મુંબઈ ભણી આપણને વધારે આશા અને ઇનતેઆરોથી નબર કરવાની ફરજ થઈ પડેછ. આ વખતે આટલુંમી કહ્યુલ કરવું જોયેછ કે ધણીએક વખત ચોપડી લખનારાએને કાંઈમી સાઈ ઉતેજ

ન મલવું નથી તેથી છતાં કેળવણીએ તેઓ કાંઈમી વધારો કરી શકતા નથી.

નાટક રૂપી લખાણ ઉપર ભાવતાં એટલું જણાવાની જરૂરે કે એવાં લખાણ ઘણુંજ અસલી વખતથી અને તેથી ફનીઆની શરવે પરજમાં થયેલાંછે. એ અસલી નાટક રૂપી લખાણ તથા દેખાવોમાં ઘણુંફીરને ધરમ સંબંધી બાબતો રચેલી તથા દેખાડેલીછે. ગરીસ મધે એવાં લખાણો પુણ્યકલ થયાંછે અને તેવારીખ લખનારા એ બાબતમાં ગરીસને સારવેથી પેટેજો દરજ્જે આપેછ; પણ તે કેટલે દરજ્જે પાયાદાછે તે કહી શકાતું નથી. ગરીક લોકો નાટક ખોલી જમાં અને દીવસમાં કરી દેખાડતા હતા.

એ દીવસ પછે ફનીઆની બીજી સરવે પરજમાં જીદી જીદી રીતથી નાટક રચાતા અને દેખાડવામાં આવતા હતા. આ ચાલુ સદી સુધીમાં એવાં લખાણોમાં મોટા મોટા નામીયા લખનારાઓએ ભાગ લીધેછે તેથી આજ રોપખંડનાં ઇટલી, ઇસપેન, ફ્રાંસ, જર્મની અને ઈંગ્લંડ દેશોમાં ઘણાજ નામીયાં લખાણોના જમાવ કીધેછે જે હવે પછેની યોલાદોને હજારો વરસ પછે આ લખનારો આપેહુમ ચીતાર દેખાડી આપેછ.

માણસ જાતને તેની ખુબી અને ખાંખીએ દેખાડવાને વાસતે ગમે એવાં ભાશાંજો કરે, ગમે એટલાં લખાણ કરે અને તેથી જરૂરી અસર તે લોકો ઉપર થયે તેનાં કરતાં તેજ ખુબી અને ખાંખીએ નાટકનો તખતો જે એક બાતને આધારેછ તેમાં તે દેખાડો તો તેથી હજાર ઘણી વધારે અસર લોકો ઉપર થયે અને તે ખુબી અથવા ખાંખી સાધારણ સમજનાં માણસનાં ધ્યાનમાં પણ વુરત ઉતરે. એવી અસર ઉપજવાને માટે નાટક કરનારાઓ ઉપર વધારે આધાર રહેછ.

હાલ મુંબઈમાં જરૂરા ગુજરાતી નાટકો થાયછે તેનાં બેલાડીએ સમજનાં અને એ હુનરમાં એટલાતો કમતર રહેછ કે તેઓ પાસેથી કોઈમી જંઘાં કીચમનાં નાટકોની ઉમેદ રાખવી શકેછે. એવા વખતમાં વીકટોરીઆ નાટક મંડલીનામી જે એક ટોલી ઉભી રહ્યે અને જને જને કેટલા એક આબજુદાર અને કેળવણી પામેલા ગરહસયોની એક કમીટી યદેજ નેવાનાં ઉપરીપણાં હેલવે તેવો પોતાનાં નાટકો કરેછ તેથી કાંઈમી સારા નાટકો ઘવાની આશા રહેછ. એ નાટક મંડલી જરૂર ખબરો છપાવી લોકોમાં હુરીકાઈ અને સસાઈ કરાવી ઇનાંમ આપવાની ભોલીથી નાટક રચાવી જાંજે અને તે નાટકની પોતાની કમીટી પાસે તપાસ કરાવેછ અને તારખાદ પસંદ કીધેલાં લખાણ કરનારાએને ઇનાંમ આપી તે નાટક પરજની સામે કરી જતલાવેછ. એ એક મુલ ચરખાત થયેલીએ અને એમ ચાલુ રહેવાથી આ ગલ નતાં એ ટોલી પાસેથી વધારે સારી વધી રખાયછ. એટલું છતાં એક કસાએલા અને એ કામમાં સારી સમજ કરાવનાર કોઈએક ઘણીનાં ઉપરીપણાંની ઘણીજ નજરીઆત છે જે વગર નાટક મનમાનતા થાય અને ગમે એવું સાઈ લખાણ મનપસંદ નીવડે એ જનવું માહાલએ. આ ટોલીની આગલો કેટલીએક કોરોજો જે વડી રાખવા ગુજબ કેટલેએક દરજ્જે હલકી તીવડી હતી તે સારવેનાં ખંજ બેનન અને મનીજેહના નાટકની વખતે તેઓ

એ વાલી આપેઓછે. બેનન અને મનીન્હુના નાટક લોકોને પસંદ કરવાને એકથી વધારે કારણ હોય છે. એક એ નાટકની બાબદ જે પારસીનાં વ્યસલી પેઢુલવાનો અને વડવાઓની ખુબીનું દાશતાંન જેથી સરવે નાહાની મોટી આલમ થોડે ધણે દરજ્જા માટીતગાર અને તે જિવાને ઇનતેજર તે તેનાં રમતારે પસંદ કરવામાં ખરચેલું દાહા મળે. બીજું એકે તામીયા સમરે ફીરદોશી જેની કલમ થી શાહુતાંનું લખાએલું અને જેનાં લખાણમાં ત્રી ઠાસ અને મધુરતા દર લીટીએ મલી આવે તેના તરજુમે જાહાં બની આવીઈંછે તાહાં આપોને આ ખો રાખેઓછે તેથી નાટકને વધારે રસ કરસાવે છે. અને દીલપસંદ કીયોછે. તરીજું એકે જેટલી ગંભીરસાઈ કે વેશરની એક આખી કવિતાનાં બાબ અથવા ચોપડીમાં માલે તે આખા નાટકના તેમને તેમ ચાલુ રખાય નહીં તાહાં રમતારે દાહાપણ ખરચી કેટલીએક શયરોની રમતોં અને બાંધણી ઉપર મથખરીઓ નેડીછે અને ગંભીરસાઈના ચાલુ કેશાલામાંથી લોકોને ચોકલા કીયોછે. એ ઉપરથી બીજાં કેટલાએક કારણોછે જે આવીઆં વૌધતારવાની કે શી નરર નથી, એટલું છતાં એ નાટક એવ ખાંમી વગર નહીં હોતો. એકાદ બે નાહાના ખેલાડીઓ કેટલીએક વખત મેલવતી વખતે પોતાના કુદરતી મેલવવાની વલાણ છોડી દેઈ બીજી વલાણ પકડવા નતાં સારો દેખાવ આપતા નહીં હતા અને મેલવવા કાંઈ કોઈવાર વાકીઅની રમતાની મેખખરી રાખતા હાય એવું દીસતું હતું.

હવે એ નાટક રોલીને એક હુમારી મનજીવ લલાંમણ એ છે કે હુલકા દરજ્જા તથા લખાવટનાં નાટકો કરવાથી ખુબ મહેર જે રહેલું, નહીતર એકવાર મેળવેલી આબરૂ બાઈમેસી લોકો નો વીસવાસ હોઈ નથી. અગત કરી સીઓને માટે જારે નાટક કરવામાં આવે તારે ખુબ ચોકશી રાખી આબરૂદાર અને લાખડી વાલા માણશેને દરવાજા અગત લગા રાખવા અને સીઓને માટે સરવે રીતના ધરતો બંદોબસત કરવો જોઈએ. બેનન અને મનીન્હુનાં સીઓનાં પેહેલી વારના નાટક વખતે પુતો બંદોબસત તથા એછતી ભેગવાઈ કીધી ન હતી અને તેથી ધણીએક રીતની અડચણ તથા હાલ જે હોવા ભેગવવામાં આવી હતી ને વીશે એ નાટક રોલીને તે નેજરેને સખત કપકો ધરેછે. એવી રીતની મેપરવાઈ એ નાટક રોલીને માથેની આબરૂદાર કમીડીને નરાએ જીવ દે નારી નથી કેમકે લોકો તેવોનાં આબરૂદાર નામ એ રોલી સાથે જોડાએલાં હોવાથી પોતાની માતા, મેહેન અને બાપડી ઓને વગર અડચણ તાહાં મેકકે મોઝેછે અને તે વખતે પુરતી આશા રાખે છે કે સરવે રીતના પુરતો અને લાખક બંદોબસત હશે. બીજી રોલીએ જોએ પોતાની આબરૂ વીશે કાંઈ બી આલમને ખાતરી આપેલી અથવા આપે નહીં તાહાં રી એ રોડી જાએ અને પછે કાંઈ બી મેપરવાઈ ધાએ તથા તે વોને અપમાન થશે તેમાં તેઓનાજ ખુબીએ વાંકે ગણવો જોઈએ કેમકે જાહાં આબરૂ અને ગરહસથણતાનાં કાપણ ને વાએક કાંઈ બી જાનીમીરી નહીં તાહાં સીઓને જરૂની સજવાર અને સુતાસેખ નથી.

આ વીકેટરીઆ નાટક રોલીની એક બીજી ખાંમી

હોમા અતવાવા માંગીએ છઈએ અને આશા રાખીએ છે કે ઉપર તેવો ધેખાંન પોહોંચાડશે.

બેનન અને મનીન્હુના નાટક વખતે આ રોલીએ એકાદ બે “સીનેરી” અથવા નાટક પ્રવેશ ઘણીજ નાદ રીતના, મીઠામીઠા આ હતા પણ બીજા પ્રવેશો જાહાં નાટક રમતારે જંગલો તથા મેદાનો સુકીઆંછે તાહાં સઘલી વખતે એકને એકજ જાતના પરદા સુકીઆમાં આવીઆ હતા. મનીન્હુ જંગલમાં બેનનને માટે ભમતી હતી; બેનન જે જંગલમાં ચેકાર કરતો હતો; અને ભરવારન જે જંગલમાં કાપણ કરતી હતી તે સઘલાં એકજ હોવાં નહીં જોઈએ. પરંતુની સેફેજ કરારને ખાતર આવી ખાંમી રાખવી દર શન નથી. તેમાં અગતકરી જારે આ નાટક સાત વખત ફરી ફરીથી ધેખો તેમાં એવી ખાંમી રાખવી નહીંજ હતી.

હવે ત્રીઠ કેપટરનાં રમેલા નાટક વીશે હમારે એ કહુંજ મેલવુંછે કે એ ધણી સાક પોતાનાં દીખાયામાં લખે છે કે ફીરદોશીનાં બેનન અને મનીન્હુનાં દાશતાંને શાહ નામામાંથી એક પાયા તરીકે લીધુંછે અને તે ઉપરથી નાટક રચીઓછે. એટલા એકરાર સાથે આપણાથી ફીરદોશી નો લખાણ સાથે એ લખાણ બધી રીતે બંધમેસતું નહીં બેસે તે ઉપર જરામી રીકા કરાએ નહીં. તેમજ કવીતાતપા ગાએલોને વાસેતોથી રમતાર પોતે એકરાર કરી મુકીછે કે તે કાંઈ કમેસર નથી પણ તોએ સાંભલવારનાં કાનેને કાંઈ બી કમેસર લાગે એવું બીલકુલ તેમાં નથી. એાર તેથી ઉલટું રમતારે સાંભલવારનાં કાનેને સુધ લાગે એવી રસ કરા. જ રેલી રીતે કવીતા મોઝવીછે. એને કવીતાનું નામ જોઈએ તો નહીં આખીએ તોએ એની ખુબી તેથી કાંઈ ઓછી થતી નથી.

નાટકના તખતાને માટે આનસુધી ઘણાખરા જે વેલ લખાતા હતા તેમાં નાટક તરીકે સારી રીતે લખવા ઉપર પુરતું ધેખાન આપવામાં આવતું નહીં હતું; પણ બેનન અને મનીન્હુના વખતારે ધેખાંન, સંભાલ તથા અબી આસાથી આ નાટક રચીઓછે માટે તેની લખાવટ આ ને પેહેલા વગરમાં સુકી ચકાપ. ફક્ત ફીરદોશીનાજ લખાણને ઉતારી લેઈ આ નાટક રચીએ નથી; પણ તેમાં આખા પ્રવેસના પ્રવેસ તવાછે અને ફીરદોશીએ મોતાનું લખાણ નાટકના તખતાને માટે નથી કીધું તેથી રમતારે પોતાની તરફથી જુદી જુદી ગોલવણ વાણ પાડેછે અને એમ જોતાં આ ચોપડીના પાંચ ભાગ લખનારના પોતાના અને એક ભાગ ફીરદોશીમાંથી લીધેલા માલમ પડેછે તેથી એ બે “બે આરીજીતલ” અથવા અસલ કહીએતા માલે.

ત્રીઠ કેપટર એક જાહેર લખનારછે તેટલા માટે તે ધણી બધી આબરૂમાં પુરવીલ જોઈએ એવું અને નહીં, પણ એક નાટક રમતાર તરીકે એ ધણીએ સાધારણ નાટકોને એક કોરે સુકવા ઉપરાંત ધણીજ સારી કામેલીઅત થા શકતી દેખાડીછે એટલા માટે તેને મરજની તરફથી થા બાશી તથા પુરતો આશરો ધરેછે. એ ચોપડીની કીમત રૂ૧) રાખીછે. એ ધણી એક જાહેર લખનારછે એ તરીકે નહીં પણ બેનન અને મનીન્હુના નાટકના રમતાર તરીકે હોએએ આ લીમાર બાંધીએછે કે જે કાંઈ મેહેનત તથા રંજ એ ઉપર ખેંચીછે અને જનશતી આશાની ચોપડી

માં ઉમેરો કીધેલ તેને માટે નાટક રેલી તરફથી નેની કાંઈ ઈનામ તથા પરજા તરફથી નેની આશરો મગે તેને એ ચોપડી પુરેપુરી લાપડછે. હુમે હુમારાં સરવે ઘરાકિને એ ચોપડી વાંચવાની પુરતી લેખાંમલ કરીએ છઈએ.

આ રમનારના લખાણમાં હુમેને નીચલાં લખાણો ઘણાં મનપસંદ લાગાં છે અને તે ઘેઆન પેઠિયાડવા નેગા છે. એ ચોપડીને પાંને (૫૫) મે મનીજહુ (ધણી) ગંભીરાઈ તથા જુસાથી મેલેછે તે મનીજહુનાં મોહમાં રમનાર એક અસરકારક મોલી યુકી છે. પાંને (૬૫) મે કુપુચકી પાંદચાહુ ફીરદોસીનાં મોહોમાં ગુરમીનને ચુપ રાખી મેલેછે તે પાંદચાહુ દબદબા અને દરબજને ગંભીરાઈ સાથે બરાબર ઢાલતું છે. પાંને (૭૫) તથા (૭૬) મે બેનન સુલીએ મહડતી વખત ફીરદોસીનાં મોહોમાં અને ખીજ વાર રમનારનાં મોહોમાં ગુરમીન વીધે મોલી પોદાની હજુ ર ને જાંદગી ગુમરે છે તે ઘણાં અસરકારક તેમજ દીલનું રૂકે રૂકું લેવું કરવાને બરા છે. પાંને (૮૦) મે અફરાથી આખ બેનનને સુકીએથી ઉતારવી ખીજ સખ કરે છે તે વખતે તે ફીરદોસીનાં મોહોમાં મેલેછે તે એક પુર કરોશમાં લપેરાઈ ગયેલા પાંદચાહુનાં ફરમાનનાં વળતદાર મેલેછે. છેલ્લે આ ચોપડીનાં રમનાર કેટલેએક ફેંકાંઈ ગરેછ (ઈડીઅમ) ગુમરાતીમાં એમનેએમ સુચી છે તે વીધે ફેંકવા એકોનો વીચાર સારો નથી પણ તેને હુમે ખાંખીમાં ગણતા નથી.

પરચુટણ

આબરા કાદાબરા—જુદી જુદી જાતની તાવ અને ખીનાં કેટલાક દરદાની ઉપર એક ઘણા અસરકારક આસડ દાખલ આ મોલ અસલનાં વેહેડી નજાનામાં વાપડવામાં આવતો હતો. એક કાગળનાં કટકા ઉપર આ મોલ ની ચેતનાં આધારમાં લખતા હતા:—

આબરા કાદાબરા
આબરા કાદાબ
આબરા કાદા
આબરા કા
આબરા
આબરા
આ

આ તારીકાલ આધારમાં લખીને તે કાગળનાં કટકાને રોસ સાથે બાંધી ગાળામાં પેહેડવામાં આવતો હતો. જે આ પેહેડીઆ પછી પેહેડનારને તાવ આવતો તો આ ભરમ ભરેલા મોહો એકવચમાં તેની કાંઈ લુહ ધઈ એવું તે માનતો; અને જે તે તાવ તથા બીજ દરદોમાંથી છટકતો તો તે આ જહુલ અફરોનાં બળને એક ખાતરી ભરેલો પુરાવો ગણતો હતો. પણ આપણા નજાનામાં વેહેડે વીંદીઆ હુનરને પોતા ઉપર સરસાઈ બેગવવા દીધી છે, અને તાવના એક ઉપાય દાખલ આબરા કાદાબરા ચખર, કુવીતબનાં કડવા પાલાને પોતાની નજા

કારબોન—ખરો હોરો કારબોન નામની એક પદારથનો બનેલો છે. ખરો હોરો આપણે દીવામાં પડતી મેસ નેઈએલ તે સીવાએ બીજું કાંઈ નથી પણ તે વધારે કડવું અને જુદા આધારનો છે. જે કોઈની ખરા હોરાને આતસમાં મુકેલો તરત તે કોલરો ઘાઈ નચે કારણ કે જે પદારથમાંથી તે ઉત્પન્ન થાય તેમાં જલદી તે બદલાઈ જાય છે. આ જે ને ખાનુઓ હોરાનાં ઘરેણું પેહેડી મગન થાય છે તેઓ એ જાણવું નેઈએ કે જે હોરા તેઓનાં ગલામાં છે તે દર પલે જે કારબોનિક આસીડ મેસ નામની હવા જે તેઓ દમમાંથી પાછી કાઢાડે છે તેમાં એક તતવ શીવાએ બીજું કાંઈ નથી.

કુધનું વજન—ગાએનું કુધ પાણીનાં કરતાં ખતરીસ ઘણું ભારી છે. માલસનું કુધ વીસ ઘણું. ગવેડાનું કુધ એ ગરીસ ઘણું અને બકરોનું પાંતરીસથી તે મેતાલીસ ઘણું ભારી છે. આ ઉપરથી માલમ પડેલ કે બકરીનું કુધ ચરવે થો ભારી અને ગવેડાનું ચરવેથી હલકું છે નેથી વધારા માલસીને ગવેડાનું કુધ પીવાને વારેલોએ લગામજ કરે છે.

એક ઠગ સખીવાલો—ફોરસ દેયાનાં લોકો હમેશાં પોતાના બાદસાહાને ઘણા માટે છે આ જે કોઈને રાજ નાપસંદ હોય છે તોખી તાંહાંના ધારા પરખાં છે તેહને માહુ વાનું અને તેહની સાધું નહી મોલવાનું દેલ ગાલનું પડે છે. આએ વાતને લાખ લઈ પેરોસ સંકરનાં એક સખી વાલએ નીચે પરખાં છે ઠગ વીદોઆ કરવા માંડી.

બાદસાહાનાં રાણીનાં અને તેઓનાં ઓકરોની સખી પરખીમાં બીરી દરએક સખસને મોહાદી કરીને વેચતો અને એવું કેહતો કે જે તેમને એ સખીઓ નહી પસંદ પડેતો મેડાસક પાછી વારને. લોકો જેવું પરખીડે ઉગાડતા કે બાહાદસાહી ખાનદાનની સખી નીકરી આવતી તે થો બીચારા મુગા મુગા તે ખરીદ કરતાં. જે તે નાપસંદ છે એવું કહી પાછી વારેતો પોતાના બાદસાહાને તેઓ આ હાતા નથી એવું કરે.

એક ચંચલ ઓકરો—એક દાહાડે મરનાર સાહાજરો "આલબરટ" એક નીચાલામાં જાઈ લાગે. આએ વખતે સાહાજાદાની હજુર સંકુવના સીખરકે ઓકરાએને ઉલ્લ વાલવ તહુરેવાર સવાલ પુછીઆ અને તે સવાલોમાં એક સવાલ હેલો હતો કે તમારામાંથી કોઈ ગરમીનો કાએ રો જાહેલો. કોઈ ઓકરો સાહાજાદાથી સરાખો. કોઈ તેહના બપકાથી બીરો તેથી અને કોઈને તે સવાલ નહી આવડીએ તેથી મુગા રહીએ. જકાને ચુપ નેઈ તેઓ માં એક સરવેથી નાહાના ઓકરો હોને તે તરત ઉડી મોલીએ કે હા સાહેબ, મહને ખબર છે. "ક"ડીધી સરવે મી જે મોસાએલ અને ગરમીથી પુલોએલ. "ન"હારે શીખર કે તે ઓકરા પાસે એ કાએદાને દાખલો માંખીએ તાહારે તે વેહેડે ઉડીને મોલીએ કે ઉનાલાનાં દાહાડા મોહાડા હો એએ અને શીઆલાનાં દાહાડા રૂકા હોય છે. આએ નવા જ અંબલી માહાજરો આલબરટ ખુસી ઘાઈ ગીએ અને

કહેવા લાગે કે વ્યાગલ ચાલતાં એ ઓકરો ધણે અચ્ચક નીકલ્યો.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

બીર દારૂ—૧૮૬૬ માં ચુરપના જુદાં જુદાં રેશોમાં દરેક માણસે સરાસરી આ દારૂનો અપ નીચે પરખાણે છી યો હતો—

અવેરીઆમાં ૧૩૪ બાટલી; ઈંગ્લંડમાં ૧૧૩; વરટે મનરગમાં ૧૦૪, મેલ્લમ્પમાં ૮૦; બરનસવીકમાં ૬૮; હુરીનલમ્પમાં ૬૦; સેકસનીમાં ૩૯; હોલ્ડમાં ૩૯; મેદ નમાં ૩૧; વ્યાસતરીઆમાં ૨૨; સંવીતનરલાંડમાં ૨૦; ૫ રસીઆમાં ૧૯; ફ્રાંસમાં ૧૫; સવીદનમાં ૧૧૧; સપેનમાં ૨; રસીઆમાં ૧૧; ઈટલીમાં ૧; અને પોરટુગલમાં ૦૧૧.

૧૦ ગીનીની સલવાહુ—બોઆનદી પાંખા નામના એક તપંગર ઇઆવધીનો ઓકરો એક કરીશમન આરત સાથે નેકા કરવા તઈપાર થયો. ઓકરીના ધરમ ઉપરથી બો આન્યે વાંધો ઉઠાવ્યો નહીં પણ તેના ઓકરાને વારણે કે સી ઓકરી પાસે પુરતું નાણું નથી. ઓકરો એટલેથી વેપારમાં ગીરફતાર થયો હતો કે તેણે આપને ધમકી આપી કે હું ત હાથારી રજા થયે ધરણું છું આપે રોકડો જવાબ આપણો કે અથા હું તુને એક અરધી આપનાર નથી. દીકરાએ આ પને ધમકી આપી કે હું વરલી જાઉં છું કારણ તે વખતે ઈંગ્લેન્ડ ધારો એ હતો કે ને કોઈ ઇઆવધી બાલક ખરી સદી ધરમ એખતેઆર કરતો તેના આપની અરધી પુલ તે ને અલે. બોઆન્યે અચરણે તે લાગેલો ફીલડીંગ નામના નામીઆ લખનારને તાંહાં રોકડો. ફીલડીંગે કહ્યું કે ધારો તો ઓકરાની તરફે પણ ને તું મહુને ૧૦ ગીની આપે તો એવો રસતો બતાવ કે તાહારો ઓકરો લાઈલાજ થઈ જાય બોઆન્યે તરત તે રકમ કાઢાડી આપી અને ફીલ ડીંગે તેને સલવાહુ આપી કે તાહારો ઉપાય એન કે તું અ રીસતી થઈ જા.

૨મું જે હુરસત.

૧ જી—ગરિમ જવડો એક, તણ અક્ષરનો કાવે; પ્રથમ અક્ષરમાંની ચીન, દર રેશોથી આવે; બીજી ચીન મળી, અંગની લાગ મુલાવે, ચેલો બીજી મળી, અન લખવાની યાવે; વળિ પેહલો ને છેલો મળી, દોર ખાપ તે ચીનને; ગંગાશ કરે કે, કપી, નામ કહે થું તેહને.

૨ જી—કોઈ તર નારી મારગે, વાંતો કરતાં જાય, ત્રીજાએ પૂછ્યું તહિં, થું સંગપણ કે વાય, ત્યારે વનિતા ત્યાં વહી, આના સસરો જોહ, મારા સસરને વણી બાપા કેંછે તેહ, હંસ ચાતુરીમાંથી.

૩ જી—જહમાં તેતો નીયજ, જલ રખી મર જાય, માર દીવસ અગની મરે, તેનું હરદય કંઈ થાયે સત્યોદય.

૧ જી—પીઆન (કારો).

૨ જી—કુંબારનો માક.

૩ જી—વીનલી.

ઈશ્વરની સત્ત્વતી કરવા વીરો.

૫૯.

તારો અમુલ્ય અવસર જાય રે ગોવિંદ ગારે;
ગોવિંદ ગા ગોપાળ ગા ગોપીજન વલ્લભ ગારે;
જેને ક્ષણે ક્ષણે હાની થાય ગિરવરધારી ગાને, ટેક.
મૂરખ તું સમજે નહીં, આશુષ્ય એણું થાય;
જયમ સરોવરની માહલો, સમજે નહિ સહિલ મુકાપ રે;
ગોવિંદ. ૧
તેનું તે ભાસે તુને, ભાર બપેર શરીર;
વહી જાતું જાણે નહીં, જયમ નદિયાનું નીર રે; ગોવિંદ. ૨
અમુલ્ય લટકું વાળનું બેતા તે પામ્યા પાર;
મારદિવસની માંદની, ભતાં નહિ લાગે વાર રે; ગોવિંદ. ૩
આપાની મધ-લાળથી, કોણ ધરાયું તું ધરાયે,
કુધમાં બને જયે, પાછળથી પરતાયે રે; ગોવિંદ. ૪
કાલાં થોથા કુટતાં, ખુટ્યું દીપક તેજ;
મનના મનોરથ રહિ જયે, આર્થાંતો તુટી જયે ખેલ રે;
ગોવિંદ. ૫
આપા મેવો મીડો જયમ જરમાં ધીન;
હરી રસપણ શુભ ધણે, અંગદ જાણીને પીનરે; ગોવિંદ. ૬
પ્રણ પાખે હે પ્રણિયા, કોઈમાં પ્રીત કરીશ;
તાડે લંકણ અંતર ધીકરે, ટટળીને તલશિ મરીશરે; ગોવિંદ. ૭
અતે આવી પણ નહિ મળે, જે કરે કોટી ઉપાય;
વિમાર વીકલ પણ જાને, વૃથા વલું સૌ જાય રે; ગોવિંદ. ૮
તને અનંક વાતની એક કહું, સમખાઈ મા આપ;
દયા નામ શ્રીકૃષ્ણયકી, સમયે સૌ પરિતાપ રે; ગોવિંદ. ૯

પોં હોં અ.

અખલાવાદ ખાતેથી “હંસ ચાતુરી” નામનું કવીતાનું એક નાકાનું કોપાનીકો તેના બનાવનાર ચોદનપાલ દલપતરામ તથા જગદીશ્વર હરજીવદાસ તરફથી મળે છે તેની પાંડોચ માન સાથે કંપુ લ રાખો તેખાંથી આ વખતે જે સખીઆ હામેએ કીતારી લીધી છે

ચુક.

જેનેવારી માસના આ સી બોધ કોપાનીઆમાં “કુરમથી વા જો” એવો મહોત્સવી એક બાબદ લખી છે તેમાં સર્વે ૪ થે ૬ થાય, આકસીજન અને હાઈરોજનની બનેલી છે કરી લખે છે તે આકસી જન અને હાઈરોજનની બનેલી વાચનું.

સ્ત્રીબોધ.

પ્રકાશક ૧૩ મું.

અપરેલ ૧૮૬૯

આંક ૪ થો.

લુતમામાની ભેલાભેલ.

નાટક પાત્ર.

સોદાગર મેહેરીઆર.....	એક તર્ગર વેપારી.
બખરચી	મેહેરીઆરના નોકરો.
ખીદમતગાર	
મુવાર	
મોડાવાલો	
બદલ	એક મોચી.
વધદ	એક બાકસ.
મેહેરંગીજ	મેહેરીઆરની બાત.
મેહેતાબ	મેહેરંગીજની દાસીઓ.
પીરજન	
તેહેરીઆર	નંદલની મહીઆણી.
મેહેરીઆરના બાતુતો, ગવહઓ	વગેરે.

પ્રવેશ નંબર.

દેખાવ ૧ લો.—નંદલનું ઘર

નંદલ નોડા સીવતો આવમ પડેછે.

નંદલુ—આજે રાતે લુતમામાં ઉવટયા એવું લાગે.
પ્રમાસ વરસની ભરતી ધણ પછુ આવેલો. આમલો આજે
નંદલે. જાણે વાદલતો ફાટીને તુટીન પડે. પછુ હમ
છાતો તાહાડકે. પવનથી જુગડે. કામ કીધેલું ધણ જા
મ. બપોરે અધુરો નોડો પુરો કરતો, કાલનું કરનું રહે.
(બખડેછે.)

માહારા ધરનો રાજી,

મેહેલે બેઠો;

બાપડી મુતી પવંગરે,

હુંતો માહારા ધરનો રાજી,

સવા કમાયો,

સવા ખરમાયો;

બાપડી મુખે ઉંચે રે,

હુંતો માહારા ધરનો રાજી.

મેહેરંગીજ—(પવંગપર સુધન) એ કોણ ભીખારી ગ
થેડાં માફક ભોંકી માહારી ઉંઘમા ખલલ પોંચાડવાને તાકા
દ ધરાવેમ ?

નંદલ—એ હાકટ ! હજી તાહારી કેફ ઉડી નથી ?

મેહેરંગીજ—મેહેતાબ, પીરજન ! કપાંહાં ગઈ માહારી
દાસીઓ ! આ ગથેડાના કાન કાપી માહારી આગલ હાન
ર કરો.

નંદલ—અરે હજી તાહારી ઉંઘ ઉડતી નથી ! સોદા
ની જરૂર હોયતો કેહે. ખરે, ખરે ! હું ભુલ્યો. એતો પે
લા બહુગરે એનું નસીબ વરતયું તેનો સપનો ચિતી હથે.

(બખરેછે.)

જાહારે કાચો કુંવારો ફરતો,

તાહારે અમન મમનથી રહેતો.

હીયાં ખાતો હીયાં પીતો,

હીયા તરતો હીયાં દુખતો.

માહારે મનસે હુંતો લેહરી.

પછુ ડસેરા સારું નેહરી.

બાપડી વસ પડી કલાંત,

ન આવે ઉંઘ દીન કે રાત.

ગાલો વરસે સાંન સહવાર,

ધરમાં ખરે નવ કરાર.

પોકે પોકે થોથે ફરે,

જાંહાં જાંહાં તાંહાં પુકે વગે.

જુહતે હાથથી શરાબ જામ,

રોસતોમાં કરે બદનામ.

ભાગે વાંસો પડે લાત,

લમન માંકમાં પડે ફાત.

તતકાવ પાપે પડે.

એ ક્રાતુક દેખીએ.

બાપડી જને વરા પડી કલાંત,

તેને ન આવે ઉંઘ દીન કે રાત.

મેહેરંગીજ—મેહેરીઆર, મેહેરીઆર ! શું આ મનને
અવતું અપમાન તહમે સાંભોમ ?

નંદલ—અરે તાહારા અવતાર ખરે ! મહુનેતો આ
જી માહારી બાતુએ સોદાગર બનાવયો. અરે હજી સપ
નામાંથી ફરેગ થતી ની ?

મેટુરંગીન—અરે માહારો શેહેરીઆર કહાંયછે ? હું કહાંય ? અરે આ ખરાબ બદબો માહારાથી કેમ ખમાય ? આ મેહુલ આર બીજાણું કયાંથી આવયું ? હું જાગતી છું કે હંધું છું ? એ હમા તું કોણ ? તું કોણ ? મહને કોણ હાંધ્યાં લાવયું ?

નંદલ—એ લે ને ! માહારી વાહાલીતો માદીનેન લુલી ગઇ.

મેટુરંગીન—મેઘવદ્ય શુભામ ! તું માહારી માદી ? હું ઉમરાવજીને તું મે બદામનો નોકર બદ બોલે ? એ મંડાલ જણ કે તાહારાં મોહાતે ચેતાબી કીધીછે કારણ સુર ન અપસત પામે નહીં તેની અગાઉ તું હને હું કાંસી લાક કે લટકેલો નેજાશ. મહને ફેરી વસતુ પાઈ તું હાંધ્યાં લઈ આવેયોછે ? બોલ કુતરા માહારા મેહલમાંથી તું મહને હી પાં કેમ લઈ આવેયો ?

નંદલ—હા, હા, હા ! જરૂરરે માહારી બાપડીની આગરી ખીસાડી ખરી, ને તેહેમીના હીને કામ કર નહીંતા સત જણ કે તાહારાં હાડકે હાડકાં હું ચીરીનાખ્યું. હું કામ કરું ને તું હજુર સુધ રહી રાતના સપના જુએ ? ફેરી નહી.

મેટુરંગીન—મેજરમ નકદા માહારી હજુરથી નીકલ (તકીયા તેના આંગ ઉપર નાખે.)

નંદલ—તાહારે એમ કેહેની કે તુંને ગરમી નેજાએ મ (માનડાનો કોરડો મારેછે અને મેટુરંગીન જુમ પાડી નાહાસે.)

મેટુરંગીન—કોઈ આવેરે ! ખુંન ! ખુંન ! (મેટુરંગીન ઘરમાંથી બાહાર દોડેછે અને નંદલ પાછલ દોડે.)

દેખાય ૨ જો—શેહેરીઆરનું ઘર.

તેહેમીના પલંગ ઉપર સુતીછે.

તેહેમીના—કેવા સારા સપના સારી રાત આવયા ! જાણે હુંતો મેહેસતમાં નહીં લાગી અને ધમરતાં ફુલોના બી છાણા ઉપર સુતી ! પણ આએ થું ? આહા ! થું નરમ બીજાણું ! એ કયાં પુલને વાસ હેશે ! આ મંદર ! આ કુરતની ! આ કપડાં ! અરે કેવો ખુશનુમાં સપના છે ! રમે તેમાંથી હું કારગ થાઈં !

મેહેતાબ દાખલ થાયછે.

મેહેતાબ—(મનમાં) હવે ગાલતું ગાયણ મંડાશે તે રાતના દસ વાગા થી પુરું થશે નહીં. પેહેલી હમાનેર તો 'ડાકણ' બોલીનેન લેશે ?

બાઈ ! બાઈ !

તેહેમીના—એ કોણ ? મેહેન એ કોણ ?

મેહેતાબ—(મનમાં) મેહેન ! મેહેન કહી ! કાંઈ લુલ થવી નેજાએ.

બાઈ આજે કેઈ સારી પેહેડો ?

તેહેમીના—ને મેં કાલે પેહેડી હતી તેન.

મેહેતાબ—(મનમાં) આજેતો એક મોનિનેન બ નેજાએ. મેહેન ! મેહેન !

પીરજન દાખલ થાયછે.

પીરજન—(એકમેરે મેહેતાબને) બાઈ ઉંઘમાંથી ફા રેગ થયાં ? મેહેતાબ તાહારાં કપાલ ઉપર બાઈની સપાટનો છાપ નથી.

મેહેતાબ—અરે આજેતો માહારી ગળ છાતી ખી લીછે. બાઈતો એવા મીજનમાંછે કે પેતાના લગનને દા હાડેબો નહીં હોય. જ વાડું તુંતો અનમાએશ લે.

પીરજન—એક દાંત નતો રેહેશે તાંહાંથુખી અન માએશ મલનાર નથી.

બાઈ ! બાઈ !

તેહેમીના—થું કેહેમ માહારી પેયારી ? (મનમાં) એ બાપ માહારા; એને થું નેજાએ ?

પીરજન—બાઈ આજે શી કરમાશે ? ન કામ હોય તે નોકરને અંજ લાવવા હુકમ કરમાવો.

તેહેમીના—કામ ? આજ તેહેવારે તથી બીલકુલ કામ છે નહી.

પીરજન—(મેહેતાબને એક બાજુ) શુગર ! શુગર ! આપણે મેહુલના સપનાતો નેતાં નહીં હોઈએ ? આજેતો આપણા ઘરેહન બદલાઈ બપલાછે.

મેહેતાબ—ને એવીન ઘરેહની આવ સમી રહેતો આપણા નસીબન કાદી જાય.

પીરજન—બાઈ ચોકોલેટ તાંધારછે.

તેહેમીના—(મનમાં) તે તે થું હશે ? કાંઈ નવી જાતની સાડી હશે.

પીરજન—કરમાવો તો ગરમ ગરમ લાઈં ને કરમાવો તો થંડી પાડીને લાઈં.

તેહેમીના—(મનમાં) અભાગ; સાડું થયું ને કાંઈ પાટો કોરડો નથી. એતો કાંઈ બાપા પીયાતું કેયું નીકલી આયું.

માહારી હુમણા મરણ નથી હું પછી લઈશ.

બખરમી દાખલ થાયછે.

બખરમી—(મનમાં) પેહેલાંતો ગાલે ધોવાઈને ધોતો થઈસ તાહારે બાઈ સાહેબ મહને ખાનાતો હુકમ આપયો.

પીરજન—બાઈ આપણે બખરમી ખાનાતી વરડી લેવા આવેલાછે.

તેહેમીના—ભલાં માણસ હું હમણાં ઘણું જુખીછું; મારે એક નાનો પનીરનો દુકડો અને એક ધાંઈની કાતરી લાવયેતો નેઆમતછે.

બખરમી—(મનમાં) આ હા ! આજે એમ કેમ ? ફરીયાનીતો ભારી એટ ધઈ ગઈ ! બાઈતો જમ મીજનમાં તેમ ખાવામાંથી બદલાઈ ગયાં ! રોનતો સહવારના પોહારમાં, મીઠીનતો સેરવો પીવા માટે ને આજેતો વધી પતી રતો એક દુકડો !

બાઈ નને કોઈ પનીર નહીં ઠીક પડ્યો, પછીતો જમ નામવરની મરણ. એક લેહેજમાં, મીઠીનતો ખીતો ખતો વી લાઈં, નહીંતો ગરદનના આપ ખખખથી કાહાડું તેના નાસતો કરોતો મેહેતર.

તેહેમીના—જ નેમ તાહારી મરણ.

ખીદમતગાર દાખલ થાયછે.

બબરચી—આન્ને કોણુનું મોઢાડું નેયુંમ ? જા જ મા હમેતો પાર પડયા. તું શીયાલ, પામરી આંધેતો કોણુ જાણે.

પીરજન—બાઈ ખીદમતગાર તહમારો હુકમ સાંભલવા ઉભોછે.

તેહુમીના—નેક ખીદમતગાર નાસતા ઉપર એક મોઢાવસના દાડનું ગલાસ હાનર કરને.

ખીદમતગાર—(મનમાં) ભલા ખીદમતગાર ! બાઈ ના દોલમાંથી લુત નાકો ખરો હો ?

નામવર બાનું મોઢાવસ કરતાં શરાબે મોડીદનું એક ગલાસ નોકર હાનર કરે તે પસંદ કરશે ?

તેહુમીના—(મનમાં) બાપરે એ નામ કોણને મોઢાડે ચહડે ? ભલા માણસ નેમ તાહારી નનરમાં કીક ઘાજે તેમ સુખેથી કર.

મોઢાવાલો દાખલ થાયછે.

ખીદમતગાર—જા મોઢાડું મોડીનું તુંને થાય. પીરજન—બાઈ મોઢાવાલો બ્યાવરોછે.

મોઢાવાલો—બાઈ આન્ને કઈ ગાંડી નેરવીછે ? તેહુમીના—મેહેરખાની કરી યરમ દાહાડે ને ગાંડી નેડી હતી તેજ આન્ને નેડાને.

મોઢાવાલો—(મનમાં) યહું સવાબ થાય તારે પણ ધરતી ધુને.

તેહુમીના—હું જંગમતથું એમ હું હણુ ખાનતી નથી. કેટલા જણા માહારી સાહારવાર કરવા ઉભાંછે ! મા હારાં સુખથી માહારાં માર્માં ખુંમરી બ્યાવેછે. એ શુખર હકીમ તાહારા બેલ ઉપર, બ્યરે બ્યા કયાંલગી ચાલશે ? સામરું કુખ બ્યને સામરું સુખ !

[સાદાગર શેહરીઆર દાખલ થાયછે અને પેતાના આકરોને ભેટછે.

ખીદમતગાર—બ્યરે સાહેબ ! એક તલેસમતી ખ બ્યરે !

પીરજન—એવી કે સપનામાંની સાંભલી નહી હોય. ખીદમતગાર—બ્યરે સાહેબ ! બ્યવલી ઘડી સવલી કરવા માંડીછે ! હમારીતા બ્યકલન નાહુદ યઈ ગઈમ એટલી પુરુષખતીમાં હને ગરકાવ થયાંછે !

પીરજન—બ્યરે માહારાં સેઠાણી ! માહારાં સેઠાણી ! શેહરીઆર—થું તાહારી સેઠાણી મરી ગઈ ? બબરચી—મરી ગઈ ! બોદા ન કરે ! બ્યરે સાહેબ નેવણુતા હમારી બ્યાંબાનું તેજછે !

શેહરીઆર—એતો ખરેખર તલેસમતી ! હું મોં ત એની તબવીલ કરૂં બ્યને તહમારી પુરુષખતીનું ખરે ખરું કારણ માહારી ઓરતન હોયતો હું શયધાંના મોઢાડાં સાકરથી ભરીય.

ખીદમતગાર—ફતેહ કરો સાહેબ ! જુગ જુગ છવ ને આપણા સેઠ સેઠાણી !

સઘલા—હુરે ! હુરે ! હુરે ! [બ્યવ.

તેહુમીના પાછી દાખલ થાયછે.

તેહુમીના—એટલાં બ્યાદરમાનથીતા હવે ખરેખર મ હને શરમ લાગેય ! મેં બ્યારસીમાં મોઢાડું નેયુંતા માહાડૂં

રૂપનું ફરી ગયલું. માહારે ઘેરની બ્યારસીમાં માહાડૂં રૂપ તદનન જુડું દેખાતું હતું. કેહેય કે મોરે ઘેરની બ્યારસી એ એવી હોયય કે બદલુરત દેડકા નેવી કુલેલી બ્યારસી પણ પતીના જવાં રૂપની દેખાયમ. ગરીબને ઘેરની બ્યારસીતા દેડકો હોય તેને દેડકોન દેખાડે !

મેહેતાબ પાછી દાખલ થાયછે.

મેહેતાબ—બાઈ સેઠ શેહારથી ફરેગ થઈ હમણાં બ્યાવેઆછે.

શેહરીઆર પાછો દાખલ થાયછે.

તેહુમીના—(મનમાં) બ્યાએ સોદાગર માહુરી બ્યાવંદ ! શેહરીઆર—માહુરી વાહાલી મેહેરંગીન માહુરી અમન બલતો બ્યાંબેને પાછી તુંએ શીતલ કીધીછે. મા હારાં માણસોને મોઢાડેથી આ પુરુષ સમાચાર સાંભલી મા હાડું ભીતર પુરુષીથી તર થઈ ગયુંછે.

તેહુમીના—સાહેબ તહમારી બ્યારા પાલવા હું હું મેશ તઈખારણું બ્યને ને બીનથી તહમારું દીલ અમન મ મનમાં રહે તે બનાવવાને હું માહુરી ફરજ બ્યદા થયલી સમજાય.

શેહરીઆર—એ માહારા પરાણ જીવી ગાન્ય તહે વી વરસેતો બ્યાખી કુનયાના ખજાના કરતાં હું વંદને વ ધારે ગયું.

તેહુમીના—(ધુંટણ મંડીએ પડેછે) ઈશવર માહારી સાહીદે કે માહાડૂં બોલેલું તમામ સતયછે.

શેહરીઆર—હા માહારા હુધમાં હાર ! હવે બ્યા ભવનું સુખ મહને ખરેખર મલ્યું.

મેહેરંગીન મીઠરેહાલ દાખલ થાયછે.

મેહેરંગીન—એ હુમા ખીદમતગાર ! ખીદમતગાર—તું ડાકણ કોણ છે ? મેહેરંગીન—બેઅદબ શુલામ ! તાહારી સેઠાણીને ઓલખતો નથી (ગલાસ છુટું મારેછે.)

ખીદમતગાર—સેઠાણી ! કાહાડ રે બાહાર બ્યા યે લી ઓરતને લાત મારી ચાર.

મેહેરંગીન—એ જુનેહગાર મેહેતાબ થું તેની તા હારી સેઠાણીને વીસાડી ગેલી ?

મેહેતાબ—વીસાડી ગેલી ! એ ઓરત મેં માહારા બાપ જનમમાં તાહાડૂં મોઢાડું નેયું નથી.

મેહેરંગીન—બ્યરે મંડાલ કુતરી ! બ્યખ ઘડી તાહારી ઈલાદાસત દેઠાણે લાવુંછું. (તેના બાલ પીએછે.)

મેહેતાબ—કોઈ બ્યાવોરે ! કોઈ બ્યાવોરે ! બાપરે ! સોદાગર શેહરીઆર બ્યને તેહુમીના દાખલ થાયછે.

શેહરીઆર—એ શુછે ! એ શું વ્રકાન માડયુંમ ? મેહેરંગીન—એ હુરામજદી પીરજન ! તુંની બ્યાખ ડા કરી મેકીછે (તેને મારેછે.)

શેહરીઆર—એ ઓરત બ્યા નકામ્મેક કામ કરવા ની તું કેમ તાહાડ ધરાવેછે ?

મેહેરંગીન—માહારાં માણસો મહને વીસાડી ગેલે તો મેલે પણ તહમે માહારા ભરતાર ધડને પણ એવું દોલ ઘાજે ?

શેરૂરીઆર—એ ગરીબ આરતનું માથું કેકણે નથી એને હીંચાંથી લઈ જોઆ.

તેરૂરીના—(મનમાં) કેવી અજબબી ! આ આરતે શબ્દો કપડાં માહારાં પેહેડાં છે. એ કેમ બને ? હું એટલી તો ઘણાઈ ગયલી છું કે માહારા ગરીબડા નંદલની જી પડીમાં હોતો પરવરતે.

મેરૂંગીજ—આરે શેરૂરીઆર ! તેનું મહને આ કેને પેહાં પાડી છે અને તાહારી નાગાધી દાદ મલવી હવે કાણ છે, કયાં હું જઈ ? કેઈ નગોએ હું આસરો લઉં ? એ સુધા ! હું શું નેઉં છું ? કાલે ને સાડી મેં પેહેડી તેનું શું આ આરતના દીલમાં નથી ? એ કેમ બને ? એકન વખતે હું મેં નગોએ કેમ હાંવર રહું ? શું હું આવી તેની અગળ હીંચાં હતી ? માહારી આરતી માતાં નેઉં. એ કી રતાર ને આ માહારો એરો હોયતો હું કાંઈ ને મેં આગલ કોઈ દાહડે તે નેપો નથી.

શેરૂરીઆર—કંગાલ આરત તાહારું બેનું સાંચું નથી.

નંદલ દાખલ થાય છે.

મેરૂંગીજ—આ રહ્યો ચોતાન નેહું માહારું રૂપ ફેરવી નાખ્યું છે.

નંદલ—આરે આ મમરપડી નેહું. માહારી વાહા લીનોતો ખરડોન ઘણે ભારી થયો. સાહેબને કેહેવું એરૂંગ કે ગઈ રાતે એક ભડુગ આવેલો તેનોતો એવી સુઠ મારી કે માહારી વાહાલીતો મહને કેડે કે હું તે સો દાગરની ધણીઆની.

શેરૂરીઆર—ભલા માણસ એની સંભાલ લે; એને મારતો રમે, દવાદાર કર્યો તે પાછું તાહારું ઘર સમરસે. નંદલ—આરે ખાવંદ હમણાં એને તહમારી નનર સાચું રાહપર લીઉં.

તેરૂરીના—એ નંદલ મહને મરિતો ના.

શેરૂરીઆર—શું કેહેમ માહારા જાન ? આ આરતનું ચેલાપણું તું હને પછે ઉડ્યું કે ?

તેરૂરીના—માહારો જીવ ઘણોય છે; મહને અંદર લઈ જાઓ.

[તેરૂરીના ઈશીઆ સાથે બેસે.]

નંદલ—સોદાગર સાહેબ તહમે ખાતરી રાખવી કે ફરી માહારી આરત તહમને હોરાન કરનાર નથી.

શેરૂરીઆર—ઘર નહ એની ઘરતી મદારત કર.

સંવાર દાખલ થાય છે.

સવાર—સાહેબ, કાલ રાતે ને વહદાન હીંચાં આ વધા હતા તેવજ ખાવંદ સાથે એક ઘણાન અંગતના કાંમ સાર મેં મોલ મોલવા મંગી છે.

શેરૂરીઆર—વહદાનને કેમ આંવડું પડ્યું ? અંદર મોલવા.

વહદ દાખલ થાય છે.

વહદ—એ સંદેશ માહારા ! તાહારાં પાંઉં પર માહારાં સર નાખી ને મેં કીધું છે તેની તાહારી પાસે માફી માગી છે અને મોહરો યંચા તાહારા હાથમાં સોડું છે.

શેરૂરીઆર—હું બીલકુલ સમજતો નથી.

વહદ—તહમારી આરત ઉપર મેં માહારો નંદલ ઉંચે

મ મલાવેયો છે. તેરૂરીના એરો તે મોલીની આરતના સર મંગા ફેરવેલો અને મોંચાંને તહમારી આરતના એરો આપેલો. ગઈ રાતે તુકાન થયું તાહારે માહારા જાંમે એકમેકને બીજાને બદલી લીધાં.

શેરૂરીઆર—આરે કંગાલ સખસ તું મેં મહને પામે માલ કીધો છે ! માહારી આરત પાછી ભંગ થઈ છે અને ને ખવીસ માહારી સાથે પાછી તાહારી માહારો. નમ થઈ લાગી છે તેની પડોસમાં પાછા હું આવી પડ્યો.

વહદ—ને એવું હોયતો હું હાથે મહને તેવાં રાખું.

શેરૂરીઆર—ગમે તે યાઓ હું તું હને ફરિંદ રસ ને તે તાહારી નાંઉં ઉતારી નથી.

વહદ—હમણાં હમણાં જાંવે સાહેબ; કદામ સાહેબ તહમે પોતાને ભાંમેગસાલી ગણસો કે એ બનાવ બન્યો કાણ હું તહમને ખાતરીથી કહું છું કે તહમારી આરત બહુ સુધરી ગઈ છે.

નંદલ પાછો દાખલ થાય છે.

શેરૂરીઆર—કેમ નંદલ તાહારી આરત કયાં હો ? નંદલ—સાહેબ આરણ્યા આગલ ઉભી છે, પણ સાહેબ દીવાનખાનામાં થયું મુકતાં ને એવીતો મેથુથીમાં પડી કે મેંતો લીઆર કીધો ને આજે હું રડાયો; પણ મેં ને નાખ ને તરજ માર વખત મીનરૂં અને રસ માર મમરપડીના કટકા ને પીડને લગાવવા તે પાછી ખખારીને ઉઠી.

મેરૂંગીજ પાછો દાખલ થાય છે.

કયાં હું જાય રે ડાંકણ ? ખીદમતગાર—(ભારી ઉંઘી ધરે છે અને હાથમાંથી વરત છોડી દીધો.) એ માહારા ખાપ ! આ શું આપણા બાઈ !

નંદલ—શું કેહેમ ? માહારી આરત તે તાહારી બાઈ થઈ ગઈ ?

મેરૂંગીજ—સાહેબ ને કાંઈ માહારામાં તુંડાઈ હતી તે માહુકની મીમડી વારે ઉઠી ગઈ છે. મેં તહમને થઈ રૂપ આપ્યું છે અને આરત દાખલની માહારી ફરન બજવી નથી. ને એકવાર મહને પાછી તહમરે હાથે મેરોતો હું ફરન બાઈ કહીલાત આપ્યું છે કે માહારી માહીની જાંબીના દાહડાં માહારી ફરન બજવવામાં અને તહમારી આરત પાલવામાં જીજરીયા.

શેરૂરીઆર—હા માહારી વાહાલી આરત ! હું તું દીલજાનથી માફ કરું અને ને તું દીલજાનથી આ કાંઈ આપતી હોયતો તમામ પડ્યવીનાં સુખથી હું સુધી રહું તે કરતાં વધારે તાહારીથી રહું.

નંદલ—એ શું કમખખતો ! તારે વચમાંતો ભતી રહે માહારી ખાયડી કે ?

મેરૂતાબ અને પીરજન પાછાં દાખલ થાય છે. મેરૂતાબ—આરે સાહેબ એક મોન્ને બનશે છે. બાઈ એકાએક એટલી બેરોશી માતાં પડ્યાં કે હમે જાણ્યું કે હમે સોડાંકી વગરના થઈ ગયાં.

પીરજન—પણ જારે બાઈ હાંશીઆરીમાં આવાયાં તારે નેહું મેરોતો બાઈને બદલે કોઈ બીજાન આરત.

તેહેમીના પાછી દાખલ થાયછે.

તેહેમીના—માહાજુ મૈયું કરેમ. મહુને ઘર નવા દ્યો. અરે નંદલ શું તું હીંયાંછે ?

નંદલ—શું આ અમીરજીદી માહારી આરત ? એ શું થાયમ તેની મહુને સમનલુ પડતી નથી.

શહેરીઆર—નંદલ આ ખુશખબરીના દાહાડો તું હુનેબી આમીન ધમે અને હું તુંહને પાંચ હજાર રૂપયા ભેટ આપું છું તે કણુલ કરને.

નંદલ—વાહવાહ વાહવાહ ! હું તો તાહારે ખો મીઓને બાદશાહ થયો. હીંયાં આવ માહારી લાડકવાઈ તેહેમીના, હું ફરીથી તુંહને કહી કહી મારીશ નહી.

તેહેમીના—માઈ આ તહુમારો બાદશાહી કપડાં લઈ માહારાં દીંગરો કાહાડી આપશે ? (મેહુરંગીનને.)

નંદલ—(એક બાજુએ) મુંગી રહે મેવકુક એ કપડાં તાહારા દીકરાના લગનપર પેહુડવા કામ લાગશે.

મેહુરંગીજ—નહી તે તાહારી સોડેન રાખ; આ દાહાડાની ઈપાંદગારીમાં તાહારાં કપડાં હું સમીશ.

નંદલ—માઈ તહુમને આટલી રોટલી મેં અમ્યાનપણામાં નમાડી માટે તહુમારા સુલખમને દરશુન કરવી.

મેહુરંગીજ—માહારા હગરથી, આ દાહાડાની ખુશાલીમાં શબલી તકશીરને માફીનછે.

શહેરીઆર—ગઈ યુનરી હવે ચપલા ભુલી જાએ અને ખુશી અને મોજના દાહાડા સામાં આવેછે તેનોજ વીચાર કરો.

મેહુરંગીજ—હરખ હોપતો ખીલે મન,
હરખ હોપતો ખીલે તન,
હરખ હોપતો છાન્ન ધન,
હરખ મડાવેલવડો ગગન.

શહેરીઆર—કુખથી મન દલીલ થાય,
કુખીઆરાનું તન તવાય,
હવાલ પધસી હરામ થાય,
રોજમે પડશે ક્રોધવાપ.

નંદલ—માફી આપોતો મોહું મોલ,
પુરતે મેં કરેયોતે તોલ,
રોતાન હવાલે માલુક માર,
એન તોડે કોકટનો ભાર.

(સમાપત.)

હીંદુસ્તાન ઉપર ઇંગ્લેન્ડની ક્રૃતેહ.

કલેત ધંધાદારીઆ દાખલ ઇંગ્લેન્ડએ ને હીંદુસ્તાનમાં પેહલ વેહેલો દેખાવ દીધો તે ઉપરથી તેઓનું ચલકતું ભવીશ માલમ પડ્યું નહી. પેહેલી 'ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની' વેપારને ખાતર ઈંગ્લેન્ડએ રાણીના રાજમાં સંધાવી હતી. કંપનીએ એક કોડી મસલીપટામમાં રાખી, પછી આરમી ગમમાં અને ઉછેલે મદરાસપટામમાં, પાછલી જગ્યાએ ૧૬૩૯ માં એ કંપનીને એક કીલ્લો બાંધવાની પરવાનગી મળી જેને ફોરટ સેંટ જોન' નું નામ આપ્યું. આજ શુધી મધરાત ફોરટ સેંટ જોનને નામે પણ આવખાયછે. વલી

તેગનાપટામમાં સેંટ દેવીડ નામનો કીલ્લો બાંધ્યો અને આપણું સુખઈનું ટાપુ ને બીજા મારલસ રાજને તેના સસરા પોરટુગલના રાજાથી રીતમાં મલકું હતું તે પણ બાડે રાખ્યું. વલી ૧૭૦૦ માં તેઓએ કલકત્તામાં એક કીલ્લો ઉઠાવ્યો જેનું નામ 'ફોરટ વીલીઅમ' રાખ્યું.

૧૭૪૪ ના સાલમાં ઇંગ્લંડ અને ફ્રાંસ વચ્ચે લડાઈ હતી. એ સમયે એક ફ્રેંચ કાફિલો મધરાત તરફ ૫ સી આવ્યો અને કંપનીની માલમતા નમત કીધી. કંપનીના માણસોને પાનદીયરીમાં પકડી લઈ ગયા ન્યાંહુ ફ્રેંચ સરકારનું સુખ મલક હતું.

પણ ઇંગ્લંડ અને ફ્રાંસને સલાહ થતાં કંપનીએ ૧૭૪૯ માં પાણું મધરાત હાથ કીધું.

હીંદુસ્તાનના રાજાએ માહોમાલ લડાઈ કરી એટલા કુરલ થયલા હતા કે કંપનીની મદદ દરેક જણ પોતપોતાના હુમનખરદની સાસું મોંગવા લાગ્યું.

એક મરાઠા રાજાએ કંપનીને દરખાસત કીધી ને તેનું તાનજો ઉપરથી ગપલું રાજ એ પાણું મેલવી આપેતો. કંપનીને પેહુનતના બલ્લામાં 'દેર કોટાનો' કીલ્લો બખથી આપે.

એ ઉપરથી કંપનીએ મેનર લારનસની હાકમી તલે તાનજો સાસું એક લશકર મોકલ્યું પણ તે હાર ખાઈ પાણું કર્યું. એ બટો કાહાડી નાખવા કાળ અને દેર કોટાનો કીલ્લો ને વેપારના બાબમાં ઘણી અમતનો હોતો તે મેલવા બીજે મરતમે તાનજો ઉપર ઇંગ્લેન્ડએ મહુડાઈ કરી. દેરકોટાનો કીલ્લો તેઓએ હાથ કીધો પણ એ લડાઈમાં એક જીવાન ઇંગ્લેન્ડ મદદાંગી દેખાડી હતી, ને ઇંગ્લેન્ડ પાછલથી પોતાના બાદશાહને નમદીક આપુ હીંદુસ્તાન હાથ કરી આપ્યું. એ ઇંગ્લેન્ડ રાખજી કલાઈવ હતો.

રાખજી કલાઈવ ઇંગ્લંડના શરખ શામેર નામના એક કસબામાં રહેનાર મીયકીન સખસનો બેટો હતો. કલાઈવ નાનપણમાં એવો નહારો હતો કે તેના મા બાપે તેને નાની વયમાં હીંદુસ્તાન મોકલી આપ્યો, એવી મતલબથી કે ઈપાતો સુધરી નઈ તે પોતાનું પોશલુ કરે ઈપા તપાંહન ઠાર થઈ જાય. કલાઈવ કંપનીની માફરીમાં એક લખતા રત્રીકે આવ્યો, પણ જહારે મધરાત ફ્રેંચોને હાથ ગયું તાહારે કેદ પકડાયલા બંધવાઓમાં કલાઈવ પણ હતો. પણ કલાઈવ એક ગામડીનો પોશાક પેહુડી પોનદીયરીમાંથી સેંટ દેવીડના કીલ્લોમાં ફતેહનંદીથી નાહારી ગયો હતો. લખવાનો એવો કોડી કલાઈવ એક રીનમીટમાં એનસાઈન ઈપાને સરવેધી ઉતરતા સરદારની પદવી મેલવી. આ પછે ઉપર જણાવ્યું તેમ દેરકોટા લેવામાં કલાઈવે મદદ નગી દેખાડી હતી.

એ પછી મધરાત તરફ કેટલાએક બનાવો બન્યા ને થી કલાઈવને પોતાની પેહલવાની પુરમેસમાં દેખડાવવાને બની આપ્યું હતું. દખલના સુખેદર નીજમલલ મલક ના મરણથી તેનું મોહું રાખપાટ-ચુલ્લાવામાં આવી પડ્યું. સુખકરનંદા અને નાનરનંગ નામના તેના બેટા એકમેક સાથે લડી મુલા. માગલો ને વડો ભાઈ હતો તેણે ફ્રેંચોની મદદ લીધી અને પાછલો ને નાનો હતો તેણે ઇંગ્લેન્ડની માહુકરી લીધી. આરકટના નવાબની ગાદી મંદા

સાહેબ નામના એક યુગસભીને છીલવી લીધી હતી, એ સંરદાર મુજકરને ભવતે યો, અને ખરેખર છાંકી કાઢીલો, નવાબ મહમદઅલી નાનરની તરફ યો.

નાનરનગને કાવાદાવાળી, ફરેચોએ મરાવી નાખ્યો અને ચંદા સાહેબને આરકટમાં કાયમ કર્યો, ફરેચોએ વલી દખ્ખની રાણની હુદાયાદમાં પગપેસારો કર્યો, અંધાંધળી તેમને છાંકી કાઢાડતાં, ઇંગરેજને થોડી ને હેમત બેઠવી પડી નથી.

ઈંગરેજોએ મહમદઅલીના તરીનીનાપોલીમાં એક મળચુત કોટ હોતો ત્યાંહાં લશકર ભેળું કર્યું. તે તરફ ફરેચો ચંદા સાહેબને લઈ બસયા. પાછલાઓની નીચમ ય ફેરેલ ધઈ હોતા, પણ કલાઈવ ને તે વખતે કપતાનની પદવી ધરાવતો હોતો તેણે એક ઇચકતી સુખ પાડી નેથી ત શણું બીજી તરફ નહીં કરી ગયું. કલાઈવ દરખાસત કીધી કે આરકટ ઉપર ધસારો લઈ જવો, પણ ૩૦૦ સીપાઈ અને ૨૦૦ ઇંગરેજ સાલજરોથી વધુ લશકર તેને વાજતો ફાલવ રહી શક્યું નહીં કલાઈવના હાથતરે આઠ સંરદારો આપ્યા જેનાના છમે કદી લડાઈમાં ભાગ લીધેલા નહીં. એટલી નાની ફેન લઈ કલાઈવ આરકટ શેરે તરફ ધસ્યો અને ૧૧૦૦ માણસો અવાવવાને તઈયા ર હતાં હતાં. ૩૦ મી આગસ્ટ ૧૭૫૧ ને દીવસે તેઓએ શેરે આગલ આવી હોલા, વરસાદ અને ગગડાત અને વીનતું મોટું ભયંકર તુફાન થતું હતું. આવાં તુફાનમાં આરકટ નાતું લશકર મેદકાર રીતે આવતાં એજ આરકટ હતું લશકર એજાકે તે દેશતથી ધસી ગયું કે તે કીલો મેલી નાહું. કલાઈવ યુગો યુગો શેરેમાં પેઢા અને આરકટને કીલો હાથ કર્યો. પણ કલાઈવ એટલી ફેરેલથી યુગો મેકો નહીં. તેણે દુશમનની યાસેની છાવણી ઉપર ૧૪ મી સપ્ટેમ્બરે ધસારો કીધો અને પોતાના લશકરમાંથી એકનો પણ જનની ઘાત કર્યા વગર દુશમેનને વીખડી નાખ્યા. એ પછી ચંદા સાહેબે મોકલેલું લશકર કલાઈવની સાથે આવ્યું પણ તેની હાર થઈ. પણ પો નતીવેરીથી ફરેચ લશકર આવી પુરું અને ૧૫૦ ફરેચ અને ૧૫૦૦ ચંદા સાહેબના સીપાઈઓએ આરકટને ઘેરો નાખ્યો. ઘણું દાહાડા થયું થોરો માલયો પણ કલાઈવ અને તેની નાહાડુર હુકડીએ નવાબ આપ્યો. શાજ સાહેબ ને દુશમનના લશકરને સારદાર હોતો તેણે કલાઈવને માગણી મોકલી કે જે તું તામે ધાખસો છું ને મોટી રકમ અપશીય હું આપું નહીં તો તારાં દરેક માણસને હું જન લઈશ. આ માગણી કલાઈવ ધીકારી રહી રહ કરી. મોહોરગને દાહાડો આપ્યો અને તે દાહાડે ને મુસલમાન કાફરો હાથે મરે તે બેદુશનમાં જાય. એ બે યાલથી દુશમનનું લશકર દેવાની અતપણાના જહનુનમાં આવી ગયું અને જે જહનુન તેમને ભાંગ પાછ વખવામાં આવ્યું. પણ દુશમનના હાથીયા ઇંગરેજની ગોલીઓથી વીધાઈ દરદના માથા પાછ નાહાસતા અને દુશમનના લશકરને પગ તરે કમડી નાખતા. પણ બે દાહાડા જમર દસત ખુતરે માલયા પછી દુશમને અંતે હાથ ડાલ્યો અને ૫૦ દાહાડોની શેકટ રજ બેચી ધર તરફ કુચ કરી.

કલાઈવે દુશમનના મેદાનમાંથી છુટા એકડી કરી પોતાના કીલલામાં નાખી.

કલાઈવ આરકટને ધણી ધઈ મેકો. તેના દરેક સીપાઈએ તેની નીમખહલાલી માફરી બજાવી હતી. એના એક અણવાળો દાખસો અનયોએ ને ગામડી સીપાઈઓની વફાદારી બતાવી આપેલું. જહારી કીલલામાં ખેરાક ઘર લાલો અને દુકાનની ધાસની રહી તારાં વગર માગેલે રશી સીપાઈઓએ કલાઈવને વીનતી કરી ને ચોખાના પેન હમારે મારે બસલે અને ચોખા ઇંગરેજ સીપાઈઓને આપવા, કાઈલ હમાર કરતાં તેઓને ખોરાકની વધારે અગત છે. નેટલી તારીફ આ વફાદાર સીપાઈઓની આપણે ગાઈએ એટલી થોડી છે.

ને દાહાડે દુશમને કુધી કીધી તેમ રાતો મધરાતથી એક-ટુકડી આવી લાગી. કીલલામાં પુરતાં માણસોને મેટોને કલાઈવ પાછો ૧૯ મી નવેમ્બરે ૨૦૦ ઇંગરેજ અને ૭૦૦ સીપાઈઓને વઈ મેદાન પડ્યો. ફરેચો કુનજીરામાં ભરાઈ મધરાત અને આરકટ વચેનો વેરુતાર ભેંપ કરતા હતા, તેથી કલાઈવે તે જગા ઉપર હુલાં કરી. તરફ દાહાડા થોરો નાખ્યા પછી ફરેચો નાડા અને કુનજીરામાં કલાઈવે હાથ કર્યું.

(સાંધણે.)

ઈશવરના કાંમ તેનો દખલદારી ટપાહેલું.

ઈશવરના દખલદારી અને મોટાઈને મક્કનો કીઈ બી ખેયાત કરવો ખણુ મુશકેલ છે. તોય પણ એક કીશે શ કરવી નેઈએ; તેથી મન મુશકેલે અને મોટું દરજે પાંચે. એ ખડે છે કે ઈશવરને પુરણ રીતે સમજવો એ હાથેલીમાં સમુદર પકડે અને ખીસે આકાશ ધરવું એટલું અશકત છે. તે આપણને એકદમ બંધીતો છે તેમ આપણી એકદમ છુપો પણ છે. તે આપણી નજદીક પણ છે અને આપણીથી અનંત અંતરે દુર પણ છે. તેની હઈઆતીને લોચાર કર્યો આપણી આગલ જણાયેલ છે, ને તેની ખુદરત અમે તેની કરા મતનો લોચાર કર્યો આપણીથી અનંત તથાવતે છુપે છે. એ સમજ કીપરથી જેમ આપણને અગત નું છે કે ને આદરમાંના લોચારો ખરેખર તેને ધરલ છે તે મનમાં પાંધવા તેમ આપણી ધરજ છે કે તેના દખલદારીના લોચાર કરવા પાછલ પણ લાગવું.

પાદશાહોની સકતી તરફ આપણ અનજોખી થી નેઈએ છઈએ; મોટાં, મોટાં રાજ્યો, શેરે અને કીલલાઓને હાથ કરતાં, ગંજાવર ઇમારતો પાંધતી અને આખી પરખતું સુખ ઇચા દુખ લાવી નેલતાં તેમને નોઈ આપણ આશ્ચર્ય પામ્યે છઈએ.

પણ માણસની શક્તી, માણસ, જે આકર્ષિત, મઠ શી અને ખાખે તેની શક્તી, જે વહી બીજી શક્તી ઊપર-આધાર રાખે છે તેથી નો-આપણે અજાણ્ય થઈએ તો કંઈવા વધારે અજાણ્ય થઈએ, નોઈ-ઈશવરની શક્તી, જે ઈશવરે પૃથ્વી ચોતાને હાથે બનાવી અને આકાશ-સ્વયં, જે સુર્ય ઊપર રાજ, ચંદ્રાવે છે અને જગતની ગળવર ઈશ્વરતને દેક દીએ છે ?

વાજબી રીતે સુરજની ગરમીથી, પવનના ઝપાટાથી, ચમુદરના ગુંગવાથી, ગગનના ઘડકાથી, અને વીજની ઝડપથી આપણે તાનુષ્ઠ થઈએ છઈએ. પણ સુરજને ગરમીનો આપનાર, વાદલને ગળવનાર, જે પવનને ચોતાના કાચે દાખલ અને વીજલીના રાતા ચમકાડને ચોતાના પરધાનો દાખલ મોકલે છે, અને દરયાના ગાળાઓને ઊછાલે છે અને શાંત કરે છે તે તે દાતાર છે.

વાજબી રીતે જેઓ રાત્રી અને અક્ષરમંદે તે જોને આપણે માન આપીએ છઈએ, પણ માણસની ખુશી શી ગણતરીમાં, જાહારે તેને ઈશવરના કાકાપણ સાથે સરખાવે, જે ઈશવરની નજર દરેક દાંકણમાં થી પરવેશ થાપ, જે આકાશના તારા અને દરયાની રેતીની ગણતરી નાંખે, અને જે વાદલમાંથી ગલતા દરેક વરસાદના દીપાંની ખજર રાખે, જે ગુજરેલી હાલની અને આપતી ખાળા જુવે, જેના કાંઈ ચોટલાં અનાંત દે માણસના ભેનંથી તેના વીસતારનો ખેચાલ ન થાય ?

પાદશાહના ખાળાં અને તેમના મેહોના લપકાથી આપણી આંખો દીપાય, પણ જો ખાળાંની દી મતનું ઈશવરના ખાળાંના આગલ ફેરું મુલ જેનું મેહોશત તે તખતદે અને પૃથ્વી તે પગ ઠેકાવવાનું આસન છે !

પૃથ્વીના પાદશાહો જેઓ ઘણા દેશો ઊપર હાકમાં ભોગવે છે અને હુમરો પરખને હુકમ, ફરમાવે છે તેમને આપણે માન આપીએ છઈએ; પણ શી ગણતરીમાં પૃથ્વીના એક ધાળાની હાકમાં જાહેર વીચારમાં લાગે આખી શરૂશદીનું રાજ, જેમાં આપણો આંખો મેલો એક પરગણુ ગણાય; એક રાજ જે ની હાકમાં જગતના હાકમાં, સધલા મોકર અને જે ના તખતની આશપાસ ફરેસતાઓ પાંખેને ખીછાવી તેના હુકમ ખજા, કાવવા હુલેલા ?

માણસના કાંમદાજ ઊપરથી, આપણે તેમની મોહાઈનો વીચાર કરીએ છઈએ; અને જે પાહાડશાહો એ શહેરો ખાંધવાં છે અને મોહા મોય મેહો કીલાવવાં છે, જેઓ ચોતાના રાજપાટ ઘણી સરસ રીતે ચલાવવાં છે અને ફતેહખંદીથી મોહાં, સાહસીક કાંચે બનાવવાં છે તેમનો આપણે વખાણુ-ગાઈએ છઈએ; પણ તે કરીય દાદગરના કાંચે ફેરવાં છે ? શરૂશદીની ઊતપતી, તેમાંના જીવોનું સંરખણુ, અગણીત પૃથ્વીઓનો, અદલ અને કાકાપણુ ભરેલી રીતે રાજવહીવટ, માણસોનું તારણુ, નેકીને ઇનામ, અને ખરીને સજા.

જો શાહખ તાહારી બરાબર કાણુ છે ? તું મોહા શે છે, તાહારા નાંગની તારીફે અને તાહારા કાંમ તાહારે દખલો દેખાડે ! ફતવાનો હંમેશનો હાકમ જે ની કીરતી આપણી આશપાસ ફરી વહેલી છે તેની હાજરીથી શું આપણે જીવ પવીતર દેહશતથી ભરાવો નહી જોઈએ ? શનારાનો જહુલકાટ સુરીયાનાં તેજ આગલ કરમાઈ બાય છે, અને તેજ પરમાં પૃથ્વીની કીરતી, કાકાપણુ અને શક્તી, શધલી દોલત અને આખડ, મોહાની નુરાનીનાં તેજ આગલ તમામ ધંધાઈ બાપ છે. પરવરદેશારની મોહાઈનો વીચાર કરતાં આપણો જીવ ઘણો ઊંચે દરને પોહોમે છે, અને આપણુ જીવ પુરીથી વીધાઈ બાય છે, જારે આપણા મન આગલ ખેઆલ લાવીએ છે તે અનાધંત અને સરવ શક્તીમાંન શાહેમનો, જેના નાંમ સાથે જોડાયેલી જાવેદાંની કીરતી અને વખાણુ !

પાણી .

જે પાણી આપણે પીજીએ છઈએ, તે જે હવા આપણે દમમાં પેજીએ છઈએ તેથી બીજો દરજો થ રાવે છે. પરોણી અને ઝાડ પાનનો પોણા ભાગ પાણીથી બનેલો છે. પૃથ્વીની ઊપર તે સરવેથી મોહા જ્યાંમાં મક્કી આવે છે અને તેનો આછામાં આછો પોણા ભાગ તેથી ધંકાયેલો છે.

નીરમલ પાણી ખે મુલ પદારથો નાંખે એકસી જન અને હાઈડ્રોજનથી બનેલું છે. એકસી જન હવાનું ખેચાન આપણે હવાની ખાળદ તપાસી તપાસે આપણું છે અને હવે હાઈડ્રોજનની ખાસીએનો વીત્રી વીચાર કરવો છે.

હાઈડરોજન ગાસ ઇંખાને હવા બહારે ખાલે
સ હાપ્પે તાહારે વગર રંગ, સવાદ, અથવા ગંધની
હોયછે. ફુનીઆના સઘણ પદારથોથી તે હલકીએ અ
ને જો ખતીએ સઘણથી હોયતો હવામાં ખલેછે.

એક ખાટલીમાં લોહાંડાં અથવા જસદના થોડા
કટક નાખ્યા હોય અને તે ઊપર બે ભાગ પાણી એ
ક ભાગ સલ્ફીયુરીક આસીડ સાથે ભેલીને નાખ્યું
હોયતો હાઈડરોજન ગાસ ખતી સકેછે. ઊપલી ચેલ
વણી નાખ્યા પછી ખાટલીને છુચ મારવો અને વચો
વચમાં આંધર પાડવું. સાધારણ હવા નીકડી જ્યા
ખાદ હાઈડરોજન નીકડવા માંડે. હવામાં કોઈ પ
ણ વસતુની થોકલ નહીં થોડા છુચના વેડમાં ખરાબર
જેસાડવી. નહીં વાટે પછી હાઈડરોજન નીકડવા માં
ડે. જે જો સઘણથી હોયતો છુચ ભણકથી ખલે. જો
એક કોરડું તંબલર એ જોત ઊપર ધર્યું હોયતો તં
બલરની અંદર દવના કતરા ખંધાતા માલમ પડે, જે
જો થોડાવારમાં પાણીના આકારમાં ડીપાઈને બલે.
હાઈડરોજન ખલતી વખતે હવાની ઓક્સીજન સાથે
મલી જઈ પાણી પેદા કરેછે જે તંબલરની ઊપર ડીપાણું
માલમ પડે. હવે જોતને છુચાવી નાખી ઊપર જો એક
માણું ખલન ચુકીને ઊપસાવ્યું હોયતો તે થોડાવારમાં
હવા ઊપર ચઢકવા માંડે. જેથી હાઈડરોજન ફેલી હલ
કીએ તે સીધ પડે. ખલનમાં ખેતી માંણસ હવામાં રોહલ
કરેછે તે હાઈડરોજનની મદતથી. પાંણી વગર ખીજ વ
સતુઓ જેવીકે કૈલસો, લાકડું, તેલ, ચરખી વગરેમાં હા
ઈડરોજન હાજર હોયછે. જ્યારે હાઈડરોજન ખલે
તથાહરે હવાની ઓક્સીજન સાથે મલી પાંણી પેદા ક
રેછે જે ખાણના આકારમાં ઊડી જાયછે. દર નવ ર
તલ ખાલેસ પાંણીમાં આઠ રતલ ઓક્સીજન અને એ
ક રતલ હાઈડરોજન હોયછે. હાઈડરોજન અને જો
ક્સીજનને અમસથી ભેલી હોયતો પાંણી ખનતું નથી.
પણ રસાયણ ચુકતીથી જેવીકે ખલતી જોત ઇંખા વીજ
લીથી તેજો સાથે મલી જઈ પાંણી પેદા કરેછે.

પાંણીને ગંધ અથવા સવાદ હોતો નથી તેમાં
ખુદરતે ગોહાંડું ફાણપણ ખરચયું. કોઈ કોઈ વખતે
શુગંધી વાસો નાખને ખાંડુ ગમત આવેછે અને કોઈ
કોઈ વખતે લેહજતલર પકવાંનો જીભને સવાદ આવે
છે. પણ જે જગાએ રોજ ગુલાબ અને અતરથી હ
વા તર થાય અને જે ટેબલ રોજ સવાદીશર પકવાનો

ના ભારથી નમે તથાહરે તનદરોસતી ઊભી રહેતી ન
થી. એ સખખોને લીધે પાંણીને ઊપલી ખાસીએતો આ
થી નથી કારણ તે નીતપ રોજ માંણસની દરેક રંગેર
ગમાં ભેલાઈ જાયછે.

વલી પાંણીમાં થંડક કરવાનો એક ગુણછે. સુ
કાં રેસલ જંગલોમાં હીરાને મુલે પાંણીના ડીપાં અંકા
યછે તેની અગત આ ઊપરથી નીકલેછે કે રેસાં આ
ને આપડીમાંથી ફની જગાઓમાં જે પાંણી જડપ જ
ડપથી ઊડી જાયછે તેનો ખંગ ખીજું પાંણી અંદર લ
ઈ વાકવો જોઈએ. પણ કોઈખી જગાએ પાંણીની
થંડક કરવાની ખાસીએત જતી નથી. તરસી
જીવ કોઈખી વસતુથી પાણીની માફક તરપત થઈ સ
ક્યે નહી. વલી તપેલી ચાંમડીની ગરમી ખીજ
કોઈ પદારથી પાણીની માફક અસંગારક રીતે દબા
ઈ સક્યે નહી. પાણી-દીલ ઊપર નાખ્યાથી થંડક
ઊપજેછે તેનો સખખ એક આપણા દીલની ગરમી પા
ણીને ખાણના આકારમાં ઊરાડી દવામાં શુંતી જાયછે
અને તેથી ખદનમાંથી શુભ થાયછે અને બહારે ગર
મી શુભ થાય તાહારે થંડક નીશચ ચાગવી જોઈએ.
હવે રસાયણીએ હેવું કહેછે કે એક રતલ પાણીને એ
ક ડીઝરી ચઢકવતાં જેટલી ગરમી જોઈએ તેટલી ગ
રમી ૩૦ રતલ પારાને એક ડીઝરી ચઢકવી સકે.
એ ઊપરથી માલમ પડે કે ખદન ઊપર પાંણી રેડ્યું
હોય તેને ખાણના આકારમાં ઊરાડવા જેટલી ગરમી
ખદનમાંથી ખેંચી સક્યે તેટલી કોઈ ખીજ પદારથી
થઈ સક્યું નથી.

વલી પાણી ફેલીક ચીજોને નરમ કરી શકે
જેમકે દારૂ અને ફેલીક ચીજોને પગલાવી સકે જે
વી કે ખાંડ. એખી એક ગોહાંડી ઊપરોજોખાસીએ
તછે. ખુદરતમાં પાણી એકદમ ખાલેશ મલી શક્યું
નથી. વરસાદનું પાણી હવાનો ચેલ સાથે લીએછે
અને ઝરાનું પાણી જમીનનો. નદીમાં પાણી ચોખું
હોતું નથી તે નજરજ કહી આવેછે. સાધારણ રીતે
ખાલતાં પાણી જગાએ ઊપર વરસાદનું જીવેવું પા
ણી સરવેથી ખાલેશછે. તેથી ઊતરતું નદીનું, તેથી
ઊતરતું સરોવરનું, તેથી ઊતરતું ઝરાઓનું. ફે
લાએક ઝરાઓમાં માતુનો જોગાર આવેછે જે ઇંખ
રેજમાં “મોનરલ વાટરસ” કરીને જોલખાયછે. ફે
લીએક જગાના મોનરલ વાટરસ, વઈંદા કોઈ કોઈ જ

તમા દરદીઓને પીવા કરાવેછે. - ફેરલાએક ઝરાનું પાણી સરવેથી સરસછે.

પણ જે પાણીનો અંધારો જ્યો પડ્યવીમાં મલી આવેછે તે દરયાનું પાણીછે. એનો ફેરલા વીસ તારછે તેનો અકલથી ખેંચાય પણ ઘર્ષ સકતો નથી. દરયાના ઊંડાં પેલું આદમના હુથીઆરોથી મપાઈ ચકાયાં નથી. એક દેશથી બીજે દેશ જવા અને વેપાર ચલાવવા દરયાની ફેરલા મદદછે અને તે ફેલી ગોટી અને હીમદા બખશછે તેનો લીચાર કરવો શેહલ છે. એક ચીજને જમીન ઊપર ઘસડવાને લેટુ જોર લાગે તે કરતાં ઘણું કમતર જોર તેજ ચીજને પાણીમાં ઘસડવામાં લાગેછે. એક નાહાના હોડકાને જો જમીન ઊપર ઘસડવાને હુધી કાળ માંહુસને ખભાં દેવા જોઈએ તો તેજ હોડકાને પાણી ઊપર તરવું એલી એક નાહાનો ખાલક જોઈએ તયાંહાં ફેરલી સકાયે.

દરયાના પાણીમાં નીમખ અને બીજા ખારો લેલાયલા રહેછે. ખાલેશ પાણી કરતાં તે વધારે ભારીછે અને માંહુસને દરયાના પાણીમાં તરવાને કુવાના પાણી કરતાં વધારે સુતરું પડેછે તે એજ સખબીછે. વલી ફેરલાએક દરદીઓને એ પાણીમાં નાહવાથી પુશકલ શયદા પરાપત થાયછે તે સઘલાને માલમ હશે.

ધરમશાળા

અથવા

નંગલમાં કહેલી ચાર વાતો.

(સાંખ્ય સર પઠ થી.)

૨-કાણ દીલ.

ઘણ વરસોની વાત ઉપર જરમનીના એક નંગલમાં ખારખરા જંક નામની એક વીધવા રહેતી હતી. તેણીના ખરનાર આવેલે નાનપણથી તે યુવો તયાંહાં શુધી કોલસાનો ધંધો કરતો હતો જે ધંધો તેના પછી તેના પીટર નામનો છોકરો જે તે વખતે ૧૬ વરસની વયનો હતો તે ચલાવવા લાગ્યો. પીટર ઘણો હીમતી અને ચંચલ છોકરો હતો અને તે ખુશીથી પોતાનો બાપકો ધંધો ચલાવી પોતાનું યુજાન ચલાવવા લાગે, પણ વખત બતો ગયો તે મ પીટર પોતાના ધંધાથી કંટાળવા લાગે. તે લીચાર કરવા લાગે કે 'હા; માહારો લંદગી કેવી કંગાલીઅતપણથી ભરપૂરછે! બલ્લો માહારો ધંધો. સારો દાહડો કોયલાની મેસથી બદન કાઢું કરવું! કેવા સુખીછે બીજા ધંધાદારીમાં! કાં નહીં હું યડીયાલી થયો, કાં નહીં હું ગવઈએ થયો! "

નંગલમાં જેઓ લાકડાં કાપી વેચતા હતા તેઓની હાલત ઉપર પણ પીટર અદેખાઈથી જોવા લાગે. માહારો એ ધંધાદારીમાં ગમતની વખતે ગવવામાં હાથ ધાવી ચેલરના ચેલર જેથી કાહડે અને વગર દરકારે સરતમાં હાથે જા કરે અને પાંચ કુલોરીન. હીપાં અને પાંચ કુલોરીન તર્કિયાં ફેંકે અને પીટરની વરસ દાહડાની કમાઈ જરેલો રો. ન જુગર રમાય તાહારે પીટર બીટરમાંથી હાથ મારી પોતાનું કપાય કુટે અને તે લાકડાંવાલાઓને ફનીયામાં સરવેથી સુખી ગણે.

એ લાકડાંવાલાઓમાં તરણ સખસની પીટર ઘણી અદેખાઈ કરતો હતો. એક દીકરો ઉગે અને કદાવર પુરસ હતો જે જેવો માનેશો હતાતેવો પદસાદાર ગણાતો હતો. તેનું નામ એલકીએલ કરી હવું. વધંદાઓના દેશમાં તે બે વાર ધંધાસર યુસાકરીએ નજી હતા અને એટલોત તડકો મારી આવતો હતો કે તેના સોખતીઓ પગે રખડતા પાછા ફરે તાહારે તે માડી ઘોડે ધર આવતો હતો.

ઉદાધી ઉટરોન બીજે સખસ હતો અને આમાં નંગલમાં સરવેથી લાંબો અને કુખરો ગણાતો હતો; તે માલુમના કર્યાં લાકડાંના સાટકાને આકારમાં ખવતો આવતો હતો અને તેથી તેને તારચુરીઓ ચલરકર કરી એલખતા હતા. પીટર જે તેનામાં શુણ વખાણતો હતો તે તેની નમાદસાહ હતી. તે ગામડાંમાં કોઈનેથી જુકો માડવાને બીડે નહી; કોઈની કાનમાં ભાષ, ચરવેથી સારસ છુરસી બાહાર કાહડી સામે બીજ મેલો પગ અદેલી જાણે કાંઈ નહીં બનવું હોય એજ મેસે અને ભણે ધનેતર પાછલ મેલો હોય તેની જરાએ ખમ્બ લે નહીં. એલકીએલ બી તેની સાથે ખમ્બાં બાંધે નહી, કારણ તારચુરીઓ ચલરકર ઘણો દરવવાનું હતો.

તરીએ સખસ જે પીટરને ઘણો પસંદ પડતો હતો તે એક જુવાન ખુમચુરત સખસ હતો જે શશ્વરી રમતોમાં ઘણો માહર હતો અને નાચવામાં એકકો ગણાતો હતો જેથી તેને 'નાચનો પાદશાહ' કરી કહેતા હતા. એ સખસ એક તવંગર માહસને તયાંહાં માકરી હતો પણ પાછલથી પોતે તેના કરતાં તવંગર ધણો હતો જેનો સખ કોઈને માલમ ન હતો.

પીટર મંકેના ધૈયાનમાં આ તરણે પુરો હમેશા આવાતા હતા, જોકે તે પોતાની ભડીની આગલ બેસી કાલા યુવાને એકટગરે જોવા કરતો હતો. પીટર સારીપેઠે જાણતો હતો કે એ તવંગર લોકો કેવા કડરછે અને ફેટલી થોડી દાન ગારોબોને માટે રાખેછે. પણ તે મન સાથ પાછો કે હેવા લાગે કે જેકે દરેક જાણ અદેખાંનેથી તે લોકોનેથી કારેછે તોયપણ બાહારથી તેમને પુશકલ આદરમાન આપેછે.

એક દાહડે નંગલમાં ગોડી મેનખાંની ઘઈ તયાંહાં પીટરે બા સખસોને કુરીથી જોવા. તેમને મલવું માન અને જે મોન તેઓ ભોગવતા હતા તે હવે પીટરથી જોવા ઈ અકાશું નહી. તેણે મનમાં જરાવ કીધો કે 'ઈયાતો આરો ધંધો બદલું ઈયા જસતોથી માહારો કંગાલ લંદગી ખતમ કરે.' એ ઉપરથી જ તવંગર ધવું તેનો લીચાર પીટર કરવા લાગે. એકાંત બેસી મગન ખુબ ભગવાય

બાદ તેને તાતપણની વાતો ઈશ્વાદ આવી કે બસલ લોકો વનના છત્ર માઈકલની મદદથી ઈષા નાનો કાચનો માંજી સ ને નંગવના ખજાનાની કુંડી ધરાવે છે તેની મદદથી કે વા તવંગર થતા હતા. પીટરે વલી વધારે ઈષાદાસતને તાણ કીધી ન્હોતી તેના બાપની હુધયાતીમાં એક વખતે તે ના કાને પડેલી વાત કે ચોક્કસ બોલો ને બોલવા હાથેતા કાચનો માણસ આવી ઉભો રહે છે તેને સહવત ધઈ. હવે તે ચોક્કસ બોલો તે કયા તે ઈષાદ કરવા તેણે બેઝને ઉઠવાની નાખ્યું તાહારે નીચેથી સાર તોકલ્યો.

“ કાચ બનેલા ઝાડમાં બેઠા,
ખામોય હીથોલે હીથકે ?
વનપતી લાગી વનની ખાખા—”

પણ એથી આગલ વધાયું નહીં. કોઈ ઘરડા માણસને પુછી ખાતરી કરી લેવાનો તેનો વીચાર થયો પણ તે બે થોતે ઉઘાડો પડે તેથી તેણે એ વીચાર માંડી વાલ્યો અને તેણે નેચું કે એ ચોપી લીટી ને કોઈને ખબર હોય તો આજે તે દલીદરી રહી જાય નહીં. એક દાહડે તેણે ચોતાની ખામ્ને આસતે આસતે કાચના માણસની વાતમાં ખેંચી. તેની માનું ગાડું પછતરીછ લીટીથી આગલ થઈ ચકચું નહીં; પણ તેની તેણીએ એક ઘણી અગતની ખબર કહી. તે થોતી કે “માહારા બેઠા ન્હોતો આ નંગવમાં આવી તવારને દાહડે સહવારના ૧૧ અને બથોરના બે કલાકની વચેના વખતમાં નનપેલે તેમને ને એ કાચનું માણસ દેખા પડે. ને ભુલતી ન હોઈતો બેઠા તું પણ આદીતવારે ઉપલાન વખતમાં જનમથો.”

ચોતાની માને મોહાડેના ઉપલા શબ્દો સાંભળી પીટર નો હરખ સમાયો નહીં. તેણે અંતે દરાવ કર્યો કે મહને નેટલી લીટી આવડે છે તેટલો જ બોલવી અને હું વખત સર જનમેલો તેથી એટલા એજ શબ્દોએ હું કાચના માણસની બેઠે લઈ શકીય.

એક દાહડે ચોતાના સરવેથી સરસ પોશાક પેટેડી ચોતાની માને જુડું સમજવી તે કાચના માણસના કામ આગલ માલ્યો. એ કામ નંગવની વચોવચ હડું અને તેમાંથી કોઈ પણ આદમની હસતી નેવામાં આવતી ન હતી એટલું તે એવાએકું હતું. પીટર જનથી બીહીથી કારણ તપાહી શયલું શું જાણામ હડું અને તેના ચોતાના પગલાંના અવાજ શીવાપ કોઈ પછીનો પણ સાદ આવતો ન હતો; જરે તે એક મોઝાં ઝાડ આગલ આવી ઉભો તારે ચોતાની ટોપી દાહડી તે નમ્રો અને ધુલતે અવાજ બોલ્યો કે “એ નંગવના ખજાનાથી તમ આગલ આજુલ કરવા હું આવણો.” કયો જવાબ કર્યો નહીં તેથી તે પેલો દોહરો બોલ્યો:—

“ કાચ બનેલ ઝાડમાં બેઠા,
ખામોય હીથોલે હીથકે ?
વનપતી લાગી વનની ખાખા—”

જેવા તે મોલો મોલ્યો તેવો જ પીટર નેહને ધુનવા લાગે કે એક અજાણ્ય જોવા આહાર ઝાડની પેલી બારડથી નીકળી ડોક માહાર કાઢાડી પાછો ચેપ ધઈ ગયો. પીટરે હીમત ધરી બોલ્યો કે “કાચના માણસ સાહેબ, કાચના

માણસ સાહેબ મહને બેચકલ ગણતાના કે મેં સાહેબનાં દરશન કીધાં નહીં.” વલી કરી જવાબ વલ્યો નહીં પણ કોઈ ઝાડમાં હસતું હોય એવો સાપ પીટરને કાંને પડ્યો. પીટર એટલો હવે અધીરો પડ્યો કે તે દેશત છોડી છાં એક જગાડે તે ઝાડની સાંખી બોરડમે ફરીવ્યો, પણ કાચના માણસને જોવાને અલે તેણે એક ખલેરીને નેહ જ તરત ઉપર મહડી ગઈ. પીટરે માંજી ધુંતાવ્યું. “અરે ને ચોડી લીટી મહને ખબર હોય” તે બોલ્યો “તો હુમ છા હું કાચના માણસને માહાર આવવાની ફરજ પાડું.” વીસ વખત તે બોલ્યો પણ તે શું મ ધવવી વીટી તેના મન ને જડી નહીં. પણ આવી ડરામણી જગાએ તે એખલો ઉભો છે તેનો બેપાલ આવવાથી તે બહુ બીધો અને જમ રોડા થતેમ તે રોડ્યો. દોડતાં દોડતાં તે એક જુડપડાં આગલ આવી લાગે અને તારે તેને બાત આવી કે હું બીજા રસતે નીકળી પડ્યો છું. જુડપડાંમાં એક બાલ પાકેલો ઘરડો લાકડાં વાલો પોતાના છોડાં સામે રહેતો હતા. પીટરે એક રાત ચોતવાની રજ માંગી જે તે લાકડાંવાલાએ ખુશીથી આપી, ખાધા પીધા બાદ એક મોડું તુકાન ધઈ આવ્યું. કોઈ રખસ મોઝાં મોઝાં દરખતોને કાપી નાખતો હોય તેવા ઘડાકા આવવા લાગ્યા. છોડો બોલ્યો કે “બેઠાએ કોઈની માહાર જવાને હીમત કરેલાના અને કરેલાનો પાછા ફરનાર નથી, કારણ આજ રાતે માઈકલ કાકા નવો તરાયો છે.” છોકરાએમે ચોતાના બાપને એ જનની યોડી તવારીખ કેહેવાની વીનતો કરી અને પીટર પણ એ બાબદ જણવાને ખતી હતો તેથી તે વીનતોમાં તેણે પણ ભાગ લીધો. ઘરડાએ ખરજ કહ્યું કીધી અને નીચે મુજબ દાસતાન કર્યું:—“માહાર આ નંગવના પોશાક હો. સો વસ્તીની વાત ઉપર પરમાણીકપણામાં આ નંગવના રહેવા શમિની બરાબરી દુનપાંના કોઈ પણ લોક કરી શકતાં ન હતાં. હાલના જમાનામાં પછાતની લાલચથી લોકો બગડી ગયાં, પણ માહારે કેહેડું નેહએ છે—હા કેહેડું નેહએ છે—જરે તે રખસ આ સાખી બારીએથી ચીખાતો કાં નહીં હોય—કે આપણા આ જમાનાના ઘાટકીપણા તું સુવ માઈકલ ચોતે.”

“આસરે સો વસ્તીની વાત ઉપર આટલામાં એક તવંગર લાકડાંનો વેપારી રહેતો હતો જેને તાંડાં ઘણા માણસ ખપતાં હતાં. તેના વેપારમાં મોટા હડીન નહીં કારણ તે ઈશવચી બીહીતો હતો. એક સાહુકાર કોઈ પડરાણો તેને દરવાજા આવી ઉભો; તેનો પોશાક નંગવના રહેવાસીના જેવા ન હતો, પણ તે એટલો કદાવર હતો કે તે વેપારીને ભરખ આપ્યો કે તે આદમ નથી. તે પરાણાએ ચાકરી માંગી અને વેપારીએ આવી સારી તક હાપથી જતી મેલી નહીં. તેણે તેને ચાકરી રાખ્યો.

“અને ખડું બોલીએતો જેવી કલ્પ ચાકરી માઈકલે કીધી તેવી કોઈથી જતી શકતે નહીં. તરણ માણસો નંડાં કામ લાગે તાંડાં તે એખલો ટુક વખતમાં મોઝાં મોઝાં દરખતો કાપતો હતો અને તેમને ખાંધ ઉપર મેલી ઉમકતો હતો.

“પણ છ મહીના ચાકરી કરવા બાદ તેણે ચોતાના

ચેતની હોલ'ડ નવાની રજા લીધી જોડાં તેના બીજા ચાકે ર ભાઈજ'દા ખાલ વેચવા નવાર હતા.

“તરાપા બાંધીને હાલ'ડ લાકડાં લઈ નવામાં આવતાં હતાં અને વેપારીએ આ વેલાએ પછુ મોટા તરાપા ત ઈપાર કરાવવા હતા, પછુ ઉપરી નવાની એક સાંજ અગાઉ માઈકલે આઠ ગંજવર લાકડાં જેવાં કોઈએ જોવાં નહી તે લઈને વેપારીને તાંડાં દેખાવ દીધા. ક્યાંહાંથી આ રાખશી લાકડાં માઈકલ લાવશે તેની સેટે પુછપરછ કીધી નહી પછુ તે એટલાથીજ સંતોષ પામ્યા કે એ જો હોલ'ડમાં વેચાશેતા મહુને પુછકલ નાહું મલશે.

“પછુ જેમ માઈકલે જમીન ઉપર તેના સોજતીએને અજમેજ કીધા હતા તેમ તેણે તેમને દરપા ઉપર કીધા. જડપ જડપથી તરાપો પાણી કાપવા લાગ્યો; ગાંમડાં ઉપર ગાં મડાં સડસડાત પસાર થયાં અને નહી ધારેલા વખતમાં તે એા હોલ'ડ આવી પુગા.

“હોલ'ડ નવા પછી માઈકલે પોતાના હોસતોને કહુ યુ' કે ‘ભાઈએ આવપણુ ચેતને ઘટ્ટો નફો મલે તે ઉપરાંત જે આવપણુને મલે તે ખરુ પુછાવોતા આવપણુએ અને તે આવપણુ રાખવો જોઈએ.’

“એક વગર શયલાએએ એ દરખાસત કયુલ કીધી. લાકડાં તરણુ ઘણે નફે વેચાયાં અને જહારે આ ગરીબડા શેકોએ આટલે નફો જોયો તાહારે તેમને હુરખ સમાઈ શ કયા નહી. જે સખસ નફામાં ભાગ ન લેવા માંગતા હતા તે ને માઈકલે છુપાછુપ વેચી નાખ્યા અને તેની ખચર સંજ લાઈ નહી. શયલાએ માઈકલની સોજતમાં પોંચ્યાનામાં ખાના પીનાની ખતીખત મોજ લોગવવા લાગા.

“તે વખતથી લાકડાંના વેપારીએ હોલ'ડને જેહેસત ગણવા લાગ્યા અને માઈકલ તેમના રાજ ધયો; અને તે વખતથી આજ શુધી પઈસો, બદી, દારૂ, અને જુગાર હીંખ નાં વતનીએમાં આવેજ થયાછે.

“વખત જેહેતો ગયો અને માઈકલ યુમ ધયો પ છુ તે કાંઈ મરી ગયો નથી. આજ સો વરસ થયાં તે આ જગલમાં જટકે છે અને લોકો એવું કહેછે કે તેણે ઘણા લોકોને તવગર કરાપા અને તેમના કટલાક આજે હુધપાતે; પછુ એ દોલત પોતાના છવતું દામ આવી તે એાએ ખરીદી. આવે વૃક્ષાને સમે માઈકલ મોઝાં મો ઠં દરખતો કહેએ અને તેમના તરાપા બનાવી હોલ'ડમાં મોકલેછે. એ હું હોલ'ડની રાજી હોલ'ડતા માહાર રાજમાં ને લાકડું માઈકલ મોકલી આવે તે સયડું બાલી નાખું. કારણુ તે લાકડાંનાં બંધેલાં વાહાણુ આકેળતે ખરાબા ઉપર ભાસેછે. જેવું એક ઝાડ માઈકલ કાપેછે તેતુંજ એક વાહા છતું લાકડું નીકલી જઈ અંદર પાણી લીએછે અને વાહા છને તલીએ મોકલેછે.

“એમ માઈકલની હકીકતછે. એક ઘડીમાં તે ખાલસ ને તવગર કાપે પછુ હું તેની પાસથી એક કોડી પછુ લ ઉં નહી. ફતપાંના ખજાનાને વાસતે હું એછીએલ ધયા તારમુરીએ શવરકર ઈપા ‘નામનો પાંચશહ યાઉ’ નહી.”

આ વાત પુરી થઈ અને વૃક્ષાન પછુ મરા નરમ પ ડ્યું; છોકરીએએ પોતાના મોડાડાના દીવા સલગાવવા અ

ને સુવા ગઈ અને છોકરાએએ પીટરને પાતરાંનો ભરેલો ત કીએ આવપણુ અને તેને એટલા ઉપર મુઝાડી સલામ આ લેકું કરી પોતપોતાને વડે ગયા.

જાન હામપડન.

સપેન રાજ્યની બીજા કીલીપ નામના એક બેવકુક અ ને મગરૂર રાજ્યે, પોતે ભારી મેહેનત કરીને, તથા પોતા નો ઘણોક ખજાનો તથા વખત ખરબાદ કરીને, સને ૧૫૮૮ ના સાલમાં, ઈંગલ'ડ દેશ છતી લેવાને જરે પોતાનો “ન હી છતાય એવો કાફો” તે દેશ તરફ રવાના કીધો, તે વખતે વેલાતની ઉપર રાજ કરનારી એરતો માહેલી ઈલીઝા બેથ નામની તે વખતે રાજ કરતી સરવેથી ડાહી એરતે પો તાની હીમત અને ડાહાપણુ પોતાના મોઝાં દેશને આ ભ પલરેદી અપાટતમાંથી છોડવાને કૈવી કૃતેહમકીથી કામે લ માડી, તેની યાદાસત હજીતો આખી ફનીઆંતા બનમાં તાણ હતી, થોડાંક વરસના અરસામાં, ઈંગલ'ડ દેશની હુ કુખત તેની સહથી શીયાણી રાંછીના હાથમાંથી, તેની ઉપર જે તેના કમનશીમે કેટલાક સહથી અનગમતા, પતરાળખો રા, અને ડરબલ રાજ્યે રાજ મલાવી ગયાછે તેઓમાંના એકના હાથમાં નવાની હતી; જરે ઈંગલ'ડ દેશ અંતે તે ના જેમસ રાજની યુગરાજ અને હીચકારાપણાથી અને તેના દીકરા મારવસ રાજની હડીલાઈ અને કમ અચલથી જે અમેડાની હાલતમાં થોડાક વખત યુધી આવી પડીક' હતું, તે તરફ નવાનું મંડાણ કરતું હતું, તેવા વખતમાં, પો તાના દેશના અમેડા ભરેલી હાલતમાં પોતે એક ઘણો મો ડો ભાગ લેવાને સરખવા એક ખાલુય, બર્ડીઝામશાપર નામ ના પરગણામાં જનમ લીધો હતો. ડાહાપણથી ભરપુર, સાં ત મનને, હીમતવાન, ઘણી ઉંચી બુધી ધરાવનાર, મુધકે લીને ધાવનાર, નરમતા ભરેલો, આવા જીણે ધરાવનાર એક ખાલુય, છુટાપણનો મોટો સાથી યવાને, પોતાના દેશ અ ને દેશીએનો સહથી મોટો મીતર ધવાને, અને એક હોક ના ખસા દોકો ઉપર પાણી ફેરવનારાએનો સહથી કરડો ડ રામન યવાને આ ફનીઆમાં સરજેલો હતો. આ મોટો ખાલુય “જાન હામપડન” હતો.

સને ૧૫૯૪ ના સાલમાં આ શખસ જનમીએ હ તો. આ પછી તરણુ વરશે એનો બાપ એને મોટી મીકક તનો વારસે યુકીને મરી ગીએ. ૧૫ વરસની ઉમરે હામ પડન આકસકરડ મરેસામાં દાખલ થયો અને ૧૯ વરસ ની ઉમરે તેને કારાની માહીતી મેલવવાને “ઈનપેરેમપલ” નામના ધારાની એક મોટી નીશાલ મથે દાખલ કીધો. તવારીખમાં વખલાઈ ગયલા વડવાએથી, અને એક પઈ સાદાર અને માન પામેલાં કુટુંબથી, ઉતરેલો, અને વગવા લાં માં બાપથી જનમ પામેલા આ જુવાન હામપડને પો તાની જુવાનીની થોડોક ભાગ રમત, ગમત, મોજમજહ અને છુછાએની સોજતમાં કાહાડીએ. પછુ તે રૂપ) વર સની ઉમરે પુરો તારે ઈલીઝાબેથ સીમીયન નામની એક સી, કે જેની ઉપર તેનો અસલથીજ ઘણો ચાહો હતો,

ની સાથે તેનાં લગન થવાથી તેનામા એક દાખલો થયો. તેણે પોતાના ખરાબ સાથીઓને બચાવવા દેવાને છોડી દીધું, ઘણી નીચનીત માલ ઉપર રાહ પડી. તે પોતાની ઘણીજ સારી રીતભાંત, પોતાની ચાલો અને પુણ્યશીલતા, અને અર્ધાં લોકો તરફની પોતાની નરમાસને લીધે અર્ધેગણ આશ્રયકાર થઈ રહ્યો. આના સારા શુભોર્થો વધી અર્ધેગણ તે ઘણા વગવાલો થયો, અને તેની પાછલી કારકીરદીમાં જેવું તેનું હાહાપણ અને હીમત કામ લાગ્યાં તેવાજ આ તેના શુભોર્થ પછી ઉપજાવી પડીયા.

તેના લગન પછી ૨ વરસે તેણે આગની સભામાં ગઈ પાંઉડ નામના કસબાની તરફથી પોતાની એક લીધી; તેની મા, કે જે નામીયા આલીવર કરામતેલી કાકી લાગે, તે પોતાના દીકરીને આશીરના ખેતમા મહેલો મેવાને થઈ આજીવનમંદ હતી. અને હામપડનની ઉંચી કિંમત લીધી, તેના વડવાઓની મોટાઈ અને તેના પોતાના મોટા વગ એ સઘલાંથી આ ઉંચી પદવીને વાપરતે તે પુરતી રીતે વાપર હતા; અને બીજી વધી, જેમણે રાજના ઉડાઉપણથી તે પોતે જે પછરાની તાણમાં આવી પડેલા હતા, તે તાણમાંથી પોતાને મોકલે કલાને તે ચોડા દીધે તે તાણે વેચતા હતા. આ ઉપરથી હામપડન જે ચાહાતેતો પોતાને મેટલાઈથી આશીરજીવે બનાવી શકતે; પણ આ ૨ દવી જેમણે રાજને લીધે જે ધીકારમાં તે વખતે આવી પડેલી હતી તે ધીકારમાં પોતે પડવાને વીચાર તેના મોટાં મગજે તુછકારી કાઢાડીયા અને ગાદશાહની આ માલ નાપસંદ કરતાં, તેની સામે જે એક ટાલઈ થઈ હતી તેની સાથે તે સામેલ થયો.

જે આમની સભામાં હામપડને પોતાની પેટલી એક લીધી તે જેમણે રાજને પોતાના ઉડાઉપણથી પછસાની જે તંગીમાં પોતે આવી પડેલા હતા તેમાંથી પોતે છુટા થવાને મેલાવી હતી અને તેના રાજમાં જે સખા તીજ વખત મળી હતી. આ સખા માતર એક વરસ મુખી મળી હતી, જે અરસામાં જેમણે રાજની બીજી સખા ગરખાસત થઈ અને તીજ સખા મળી, તેની વચ્ચે જે ૬ વરસના મોટા ગાલો પડીયા હતા, તે વખતમાં જે જે છુટા લોકોએ રાજની આરકતે રહપતને છુટી હતી, તે લોકોને ઘટ્ટી સખાએ પોટોંગાડીઆ આટલું કીધા પછી રાજને પછસા આપવાને બદલે યુરપતી તે વખતની હાલત આ સખાએ તપાસવા માંડી, આથી રાજ ઘણું ચીરડાઈ ગયો, અને પોતાના નબળા મગજના નેરથી પોતાની આમની સખાના હુકો વીધે તકશર કરવા લાગે. અતે આ સખા તેણે બરખાસત કીધી, અને પોતાની સાંભો ટાલકી નાં ઘણાક માણસોને, બંદીખાને મોકલીઆ.

પોતાના દીકરા મારલસને સપેન દેશના તે વખતના રાજની દીકરી સાથે પરણવાની તબવીજ કરતાં તેણે તે દેશ સાથે એક લડાઈ સોંપી. અને એ લડાઈ મલાવવાને જે પછસાની ગરજ પડી તે મેલવવાને તેણે પોતાના રાજમાં એક ચોથી વખત આમની સખા મેલવી. પણ આ તેના રાજની છેલ્લી સખા મળીઆ પછી આસરે એક વરસ

માં જેમણે રાજની ઉડાઉગીર અને મગડી-ભરેલી કારકીરની આત આવીઓ. આ સખાઓમાં હામપડને કાંઈ મોટો ભાગ લીધો નહીં; તોપણ તે રાજની સામેની ટાલકીને પોતાના આસરે આપતા હતા.

હવે જેમણે રાજનો દીકરો મારલસ તેના આપની ગાદીએ આવીઓ. તે નીતીવાલો, સારીપદે શીખેલો, અને સુખરેલા વીચાર અને રીતભાંતના હોવાથી, તેનામાં અને તેના આપમાં ઘણું ફરક હતો. પણ તેવાજ જુદા અને હકીકતો, જે સાંકડા મગજને લીધે, પોતાની રહપતના અસર હુકોની જે સામે થવાને લીધે, અને પોતા વીસે લોકોના વીચારને માટે જે બેદરકારપણું દેખાડવાને લીધે, તેના આપ આમાં દેશમાં અકારો થયો હતા, તેજ સાંકડું મગજ, તેજ પોતાના લોકોના ખરા હકની સામે થયું, અને પોતા વીચારના વીચારના તેજ બેદરકારપણાએ અતે મારલસ રાજનું માણ કવખતમાં નબલાઈની તરવાલને સોંપીયું.

આ નવા રાજની પેટલી આમની સખા જે ૧૬૨૫ મા મળી હતી, તેમાં વેનડોવર નામના પરગણાની તરફથી હેમપડન મોકલે. મારલસ રાજને પોતાના સખાસદો પાસેથી પછસા માગીઆ, પણ આમાં દેશની અતે જે જુલો વચો અને ગેરવાનબીપણું જીરવતું હતું, તેની તપાસ કરી તેના અતે લાવવાને સખા વધારેવાર ટકવી નિયમ મેલેલો સઘલાંની વીચાર હોવાથી, રાજને આમની સખાએ પાંચ હુકામાં પછસા આપવા કહીયું. રાજને આથી યુરો ઉપજાવ્યો, અને તેણે પોતાની પેટલી સખા એકદમ બરખાસત કીધી.

થોડાક મહીનામાં એક બીજી સખા મારલસે મેલાવી, અને ક્રીથી વેનડોવર તરફથી હેમપડને તેમાં બેદરકારીથી. રાજને પછસા આપવાની વાત કીધા અગાઉ ક્રીથી આમની સખાએ દેશની ઉપર પડતા જીલમ ટાલવાને મારલસને કહ્યું. બર્કીંગામ નામનો એક અલગુદ અને ક્રીસાદમોરો ખાણસ, જે મારલસ, રાજનો અને તેના આપને વડો પરખાનું હતો, જે મારલસ રાજનું, કાજ તેણે કીધાથી તેની ઉપર તે રાજ ઘણું ફીકા હતા, તેની ઉપર આમની સખાએ કેટલાક અપરાધો મેલીઆ. જ્યો તેની સાથે અપરાધ મુકવામાં આજોવાન હતા, તેવાને મારલસે બંદીખાને નાખીઆ. વલો સખાએ રાજને "ટનેન" અને "પોંડેન" નામનો એક જીલમગાર કરવાખતા હતા, તે નાખવાના મારલસને શું હક હતા તે વીધે પુછ પરછ કરવા માંડી આથી એક વખત ક્રીથી ગુસામાં રાજને સખા વીખરી નાખી. હવે મારલસને પછસા જે છતા હતા તે મેલવવાને તેણે કરો અને એવી બીજી શુકતીને કામે લગાડી. હેમપડન જેકે પછસાવાલો હતા, તે પછ તેની ઉપર જે હોડાક કર નાખવામાં આવીઓ, તેની એક પછમી આપવાને તેણે સાફ ના પાડી. એટલા માટે તેને જેટ હાઉસ નામના બંદીખાનામાં કેદ કીધો. પણ થોડાક વખતમાં ક્રાનસ દેશ સાથે મારલસને એક લડાઈ ઉડાવવી પડી તેથી, અને બીજી વધી, નરમતની અંદર પરખાન બર્કીંગામે જે મહાઈ કીધી હતી, તેમાં તે ઘણું શરમ ભરેલી રોતે નીશક થયો તે સખાથી, ૧૬૨૮ માં રા

જાને એક વખત ફરીથી સભા યોજાવવાની ફરજ પડી. હેમપડન અને બીજા કેટલાકોને રાજ્યે કેદ કીધા હતા તેઓને તેણે છોડીઆ, અને પાછો હેમપડન વેનકો વરની તરફથી આ સભામાં બેઠો. આમની સભાએ રાજ્યને નાણા આપવાનો ઠરાવ કીધો, પણ તે આપીઆની અંગાઉ "પીટીશન આવ રાઇટસ" નામના એક વખતની ઉપર તેની સહી માંગી. આ વખત માહેલી કેટલીક સર તે એ હતી કે (૧) ક્ષેત્રી રાજ્યે આમની સભાની પરવાનગી વગર કર નાખવો નહીં, (૨) રાજ્યે કોઈથી શ અસને બરાબર ધારાં સુખ તપાસ કરવા વના કેદ કરવો નહીં, (૩) રાજ્યે લોકોના ધર્મમાં લડાઈને વખતે સીપાઈ એને રાખવા નહીં, ધણીક આનાકોની કીધા પછી ચારલસે ગરબનો મારેલો આ વખતની ઉપર પોતાની સહી આપી.

પણ નેવી આ પારલામેન્ટ બરાખસત ધઈ તેવીજ, એક પુરા લોકના હુકના આ બીજાં (કાંકે અંગાઉ નેન રાજના વખતમાં "મેગના ચારા" નામનું એક વધારે સખત વખત થયું હતું) વખતની દરેક કલમની એકદમ વીરુધ્ધ હતો, ચારલસે લોકોની ઉપર સીપાઈએને, અને "ટનેજ અને પાઉંડેજ" નો કર નાખીએ. ૧૬૨૯ માં એક બીજી સભા મળી.

પણ તે મળી તેની અંગાઉ એક સુનીની બંદુકની ગોલી એક અનધર, થડ વગરના અને કુકરાલ મનની વીરુધ્ધ કારકીરદીના અત લાવી હતી. બર્કીંગામ આખી પરબનો સરાપ, અને પોતાના રાજ્યોના અંગાડનાર, આવી રીતે ખરણ પામીએ હતા.

જે નવી સભા રાજ્યે મેલવી હતી તે તેની ખરાબ અને થડ વગરની માલ ઉપર વીચાર કરવા લાગી. સર નેન ઇલીટ નામનો એક નાખીએ પુરુસ અને હામપડનના એક મોટા રોસતદારે સભામાં ઉડીને રાજની માલ ઉપર ઘણાજ સખત ટીકા કીધા. સભામાં બધી ગડબડ મચી રહી હતી, અને સભાનાં સરનશીતની સુચી ઉપરાંત ઇલીયટ જે મેલીએ હતા તે પાછું વાંચી જવાની તેને ફરમ પાડવામાં આવી. આટલું કીધા પછી સભાને સુલત વી રાખવામાં આવી, પણ તે ફરીથી મળી તેવીજ માલ સ રાજ્યે આવીને તેને વીખરી નાખી, અને ઇલીયટ વગેરે બીજાએને બંદીખાને નાખીઆ. હેમપડને આ બંધેડામાં મોટો ભાગ લીધો નહીં હતા. બીજી સભા મળી તેની અંગાઉ ૧૬૧૧ વરસનો મોટો ગાલો પડીએ, એટલે વખત હામપડને બર્કીંગામ શાયરના પોતાના સુબશુરત અકાનમાં માણશરદેટના એધો બજવવામાં અને પોતાના રોસતદારોની સાથે અંગત નેજ પતર મેહવાર રાખવામાં સુખરીએ. આ વખતે એની બાપડી, જેથી એને ૧૦ છો કરાં ધર્માં હતાં, તે સુખરી ગયાથી એને એક મોટો નજમ થયો; પણ અતે બીજાં રાજડુવારી કામમાં તે વધારે પડવા લાગો.

ચારલસ રાજ્યે કેટલાક ખરાબ માણસોની મદદથી પોતાની રહિત ઉપર સંઘલી તરેહનો જીલમ કરતો આવીએ. પોતાની આમની સભાની ખરણ ઉપરાંત તે કર નાખતો હતા, અને ચોક્કસ ધંધાએ એકજ માણસ મવાવે એવો હ

ક તે વેચતો હતા. "પીયુરીટન" નામની એક ધરમની ટોલી ઉભી થઈ હતી, તેની ઉપર તે ઘણાજ જીલમ પાડતો હતા. તે ટોલીના માણસોને તે ડાહ્યાં દેવાડતો હતા, અને કાન, નાખ, હાથ વીગેરે શરીરના બીજા ભાગો કાપી નખાવવાને પણ સુન્નો નહીં હતા. પણ પોતાની ટોલી વીધે "પીયુરીટન" ને એટલું તો અનુન હતું કે તેઓ આ સમણું બારી હીમતથી ખંખતા હતા.

ફીનચ અને નેમે નામના બે સખસો રાજની તરફ થી લોકો ઉપર ઘણો જીલમ પાડવા લાગા. આથી કરીને ચારલસ હવે પુરેપુરો અધકારો થયો. "પીટીશન આવ રાઇટસ" ના વખત ઉપર પોતાની સહી આપીઆથી નેજ શે હેરો ઉપર બંદર લાગેલાં હતાં તે શેહેરો ઉપર પણ વાહાણ નો કર નાખવાનો તેને કંઈજ હક હતા નહીં. પણ આ બે ખરાબ માણસોની સલાહથી, આખાં દેશના દરેક ભાગ ઉપર આ કર નાખવાનો ચારલસે ઠરાવ કીધો. હવે તેની સામે લોકોના મન ધણા ઉત્કંઠાયાં.

આંદર હેમપડનની ઉપર નાખવામાં આયો તપારે માતર એક નજવી રકમ આપી નીકાલ કાહાડવાને બદલે, તેણે તે આપવાને સાફ ના પાડી, અને એક મોટો ખરચ અને પોતાની ઉપર કેટલુંક ડબ્બ બેંચી લેવાનું પસંદ કીધું. આ વીશોને કહ્યો "એક્સચેન્જર મેનબર" નામની એક કોરટના સન ૧૬૩૬ મા ઈંગલા ઉપર નખાપાઈ શોની સામે આયો. હેમપડન જે પાયા ઉપરથી સામે થયો હતા તે એટલાતો મક્કમ અને ખરા હતા, કે જોકે નીચા યાધીયોને રાખવાનું કે કાહાડી મેલવાનું તદન ચારલસ રાજના હાથમાં હતું, તોપણ બારમાથી પાંચ નજાએ હેમપડનની તરફ અને બાકીના સાત નજાએ રાજની તરફ પોતાનો અબીપરાય આપીએ. આ કહ્યોઆઈ હેમપડન, જે હેમણા તુલીક કઈ જાહેર કામને વાસતે ઘણો જાણીતો નહીં થયો હતા, તે બધેબધ આચકારો ધાઈ રહ્યો. પણ "એક્સચેન્જર કોરટ" ના ફેસલાથી રાજના હાથમાં તેની રહિતમાં સઘલા લોકોની માલ મીલકત ઉપર ઘણો હક રહ્યો, તેથી હેમપડને વધારેવાર વેલાતમાં રહેવાનું કુરસત વી ચારીઈ નહીં. તેણે પોતાના માથાના દીકરા આલીવર ક રામબેલની સાથે અમેરીકા જવાનો ઠરાવ કીધો. તેઓ અને બીજા ઘણાક મોટા લોકો વાહાણમાં હંકારી જવાની ત ઇધારીમા હતા, તેવામાં રાજની તરફથી એવો હુકમ આયો કે બારાંમાંથી કોઈથી વાહાણ બાહર નઈ શકે નહીં.

એવામાં સકાટલંડમાં એક મોટો બલવા ઉઠીએ, જે બેસાડી દેવાને પરજાની ગરબ પડવાથી, ચારલસે સન ૧૬૪૦ મા એક બીજી આમની સભા મેલવી. આમાં હેમપડન બર્કીંગામ શાયર તરફથી બેઠો. ઘણેક વરો મહેનત આ સભાએ રાજને સુધી કરીને દેશનાના સઘલા બંધેડા એને અત લાવવાને પકો ઠરાવ કરીએ હતા. રાજ્યે પરજા માગીઆ, પણ તેની અંગાઉ સભાએ દેશના તરેહવાર રીતના જીલમનો નીવડો લાવવા તેને કહ્યું; આ ઉપરથી રાજ ઘણો રીધે બરાધો અને એક વખત વલી પાછી સભા વીખરી નાખી. આમાં હેમપડને ઘણો મોટો ભાગ લીધો હતા. સકાટલંડમાં ફરીથી ઘણા ખેરથી બંધે

હો નીકલીઓઃ મારવસ તાંહાંએક લશકર લઈ ગયેત, પ
છુ તદન હાર આઈ આવીઓઃ તેની હાલતઃ દષ્ટ પરવા
નગ થઈ પડી. અતઃ તેણે સકારલાંડના લોકો સાથે થોડો
કવાસ સલાહ કીધીઃ અતઃ સન ૧૬૪૦ ની ઝાઝા નવેખ
રે પોતાના રાજની છેલી આખની સભા લેગી કરી, જે સા
લાની યાદશસતઃ માતર આખી વેલાતની તવારીખની ન સા
થેન લોકોના મનમાંથી છુટી જવાસે. આ સભાના હુમ
ડત, વેન દેવર અતઃ બકી માત્ર શાખર એ બને તરફથી બેઠો.
આ વખતે લોકોનો સઘી પપારો અતઃ આખી સભાનો
પેહેલો આગેવાન એ હતો. આગલી સભાથી તદન ઉલટી
જ રીતે; આ સભા ઘણી, ગુસારમાં, આવી હતી, અતઃ સય
લા જુલભની નીકલ કાઢાડવાને પકી રીતે ઠરાવ કીધો હ
તો. મારવસના ઘણાક ખરાબ મહત્તોઆઓ અતઃ બીજા
ઓની આ સભામાં તપાસ માલી અતઃ તેઓને સકતારી
ક્ષા કરવાગા આવી. લાડ નામના એક પાદરીને કેદ કી
યો. અરવ આવ સરારકર. જે પેહેલે રાજની સામેની
ટોલકીના હતો, પણ પાછલથી ખેતાબ અતઃ હાલતની લા
લચના મારવસની તરફેણમાં જઈ તેને ઘણી તરાંહોને જી
લમ થવાવાની સલાહ આપી હતી, તેને ગરદન મારીઓ.
ફોનમ હાલંડ તરફ તાહારી ગયો. કેટલાક સખથોને રા
જ્યે અમરસા કેદ કીધા હતા, તેઓને પાછા થયુ બપક
થી બંડન શેહેરના લાવી છુટા કીધા. “સટાર ચેખખર”,
“હાઈ કમીશન કોર્ટ”, અતઃ “કાઉન્સીલ આવ ચોરક” ના
મતો તરફ ખાતાઓ, તેઓની મદદથી રાજ્યે ઘણેક જુલ
મ કરી શકતા હતા, તેઓને બંધ પાડીઆ, અતઃ એવો કે
રાવ થયો કે તે વખતે મલેલી સભાને તેની પોતાની મરજ
વગર ખરખાસત કરાઈ શકાય નહી, અતઃ ૩ વરસના યો
ડામાં થોડી એક વખત પણ આખની સભા મલવી જેઇએ.
“લોંગ પારલામેંટ” કરીને જે વખણાવેલી સભા થઈ ગઈ
તે એ હતી.

કેટલાક સમજી માણસોએ વીચાર કીધો કે જેટલું
રાજની સામે, અતઃ રધવતને વાસતે કરતું જેઇએ, તેટલું
ખતકે તેથીમી વધારે થયું હતું. અતઃ રાજની ઘણી તરફ
માળી નહી તેમ ઘણી વીરુધ્ધી નહી, એવી એક ટોલકી
એઓએ સંધાપી. રાજની વીરુધ્ધ વાલાઓએ એક જોડું
મકી પતર રાજ ઉપર મોકલવાને ઘડીયું. તેમાં ગયાં ૧૫
વરસની તેની જુલમગાર રાજનીતીનું લખાણી ખ્યાન કી
ધું હતું; અતઃ એવી અચળ કીધી હતી કે લોકોને અણ
ગમતા પરખાનેની રાજ્યે સલાહ લેવી નહી. પણ આ ન
વી સંધાપેલી ટોલકી ઘણાં જ નેસથી આ પતરની સામે થઈ.
એટલોતે ગુસાથી તકસાર માલવા લાગી કે સભાસરો સામા
સામી માતર મોઝાની નહી, હાખની નહી, પણ હુલિઆ
રની મારામતરીખ આવવાની તથાપારી હતી, પણ તે
વામાં હેમપડને ઉડી એક ઘણા નરખાસ ભરેલું ભાસણ
કીધું, જેથી સભાસરો જરા થીમા પડીઆ. માતર ૬ વધારે
મત પડવાથી આઃ ધેખકી, પતર રાજની ઉપર મોકલવાનો
હેડાવ પસાર થયો.

પોતાની ઘણી જ ખારીક હાલતમાંથી રાજને છુટી જ
વાની આ ઘણી જ સરસ તક હતી. હોડાક વખત થુધીયે

હવાં તેણે એણું દેખડાવીઈ કે જાણે પોતાની હાલત ધુધા
રવાને એ તકનો લાભ લેવાને તે ખતી હોય પણ ઘણા
જ થોડા વખતમાં આ સારા રસતા ઉપરથી પોતાની આ
ગલી હાલતમાં પડવાનો તેના ખરાબ મગજની વીચાર આ
વીધ. કઈની આગમનવી જાણવીઆ વગર સન ૧૬૪૨
ની ૩ છ જાનેવારીએ લારડ કીમબેલટના હેમપડન, પીઃ
મ, વતરોએ બીજા ૩ આખના સભાસરોની ઉપર રાજ તરફ
ક દગાનો અપરાધ મુકી તેઓને પકડવાને રાજ્યે પોતાના
વકીલને મોકલીઓ. કોઈ બીકામ; જે એકદમ આટલી બે
વકૂફી, આટલી બેહાઈ, અતઃ એક છુટા લોકોના પરધાપી
પપારા હકનુ આટલું બેદરકારપણ દેખાવે, તેવાં એક કદ
મને વાસતે જુગલંડની આખી તવારીખ સોંપવી દેઈકેઇ.
લેડી કારલાઇલ આ વીથેની ખખર આગલથી લઈ ગયાથી
હેમપડન અતઃ તેના સાથીઓને એક ઘરમાં ભરાઈ મેશવા
ને વખત મલીઓ હતા. અતઃ સભામાં મારવસ પોતે એ
ક હુધીઆરખંધ લશકર સાથે આવીઓ, પણ એવા જુનેહ
ગાર સભાસરો તાહાં નહી માલમ પડીઆ એકલા વાસતે
ગુસામાં આવીને પુછપુછ કીધી. સભાસરોમાંથી કોઈએ
ખખર આપી નહી, પણ પછી રાજ્યે હાકમ કીધો કે જુને
હગારોને કોઈ પોતાના ઘરમાં સંતાડે નહી, અતઃ હાકમ
મલીઆ વીના કોઈ વાહાણુ; ખારામાંથી હાકરી જાય નહી.

રાજના જુલમથી લોકો હવે છેક દેશી થયાં હતાં
અતઃ તેઓએ હેમપડન અતઃ તેના સાથીઓ તરફથી જાહે
રમાં મોકલેટો ફીસાફ કરવા માડીયો. તેઓ જીવી જીવી
ટોલકીમાં વેંદે જાય લડવા તથાપર પયા, અતઃ પોતાની મા
લ નીલકત સરવે પોતાની તરફથી પારલામેંટમાં મેસનારા
સભાસરોને હવાલે કરી દીધી. રાજની દરકાર કરીયા વગ
ર તેઓ તેને તુછકારવા લાગ્યા. આ સયલા બનેડાની હા
લમાં આવી પહેલા મામલાના નીકલ કાઢાડવા સાહે
આખની સભાએ એક તપાસ કરતારી કમીટી દેડવી. હે
મપડન અતઃ તેના સાથીઓના બચાવને માટે તેઓને આ
ડી ગારડો આપીયા, અતઃ જાંડુંસુધી તેઓને અપરાધ સા
મેત નહી યાય તાંડુંસુધી; તેઓને આખના સભાસરો ત
રફે પુરતું આદરમાન આપવાને હુકમ કરવામાં આવેલો.

ઉપર જણાવ્યા પરમાણુ જે વચસો ખારગ ખરનારી
ટોલકી થોડી ઘણી રાજની તરફેણમાં નીકલી હતી, તે રાજ
ની આ બેવકુફ માલને લીધે ઘણી રજમાવા લાવી. રાજ
ના એ કારને કોઈ બચાવ કરી શકીયું નહીં, અતઃ અમા
વ કરવાની હીમત પણ કીધી નહી. આ વખતે રાજની
સામેવાલી ટોલકી ઘણી જ મજબુત થઈ પડી, અતઃ તેઓ
એ હેમપડન અતઃ તેના સાથીઓને તેઓની બેક પાછી
લેવાને તેરીઆઃ એવો હેડાવ કીધો કે જાનેવારી મહીના
ની ૧૧ મી તારીએ તેઓને ઘણી જ ધામધુમ અતઃ બપકા
સાથે, અતઃ બધાં લોકોના દેખતાં જાહેરતમાં; પારલામેંટ
ના ઘરના દરવાજામાં આદરમાનથી દાખલ કરવા.

નીચ આદમીઓ પણ રાજને તુછકારવાને હીમત કે
રતાં; તે ઘણી જ નીચ પડી ગયો હતો, અતઃ જે સખથો
નો નાસ કરવા જતાં પોતાનો નાસ પોતા ઉપર એમી લી
ધો હતો, તે સખથોને જે કાઢાડે પાછા પોતાના અમરલતા

આમરૂવાલા હોધા. ઉપર લાવનાર હતા, તેની એક રાતા અઘાઉ ચારલસ-રાજ પોતાના મેહલમાંથી નાહાડો.

અને તા ૧૧ મી જાનેવારીએ આખાં દેશમાં બારી ધુમ મચી રહી. યજ્ઞાન આદરમાન સાથે; અને લોકોની મેહલ યુવાલીના બહેર પોકાર વચ્ચે; હાથપડન અને તેના સાથીએને પારલામેન્ટના ધરમાં પાછા લીધા. લોકોની યુ શાલીના પારાનહી હતો, અને આખાં લનડનના લોકો નીભારે ઠઠ આ દેખાવ જોવાને મઝી હતી. આ. સઘ લીજાહેર હોમતને માટે, જેવા પારલામેન્ટના ધરના ઉભર ઉપર પેશા પાંચ સમયોએ પગ ચુકવા, તેવાજ તેઓએ સઘમાં લોકોના બહેર રીતે ઉપકાર માન્યો.

હવે એવું બન્યું કે લોકોની તરફદારી કરનારો રોલકી આ કોઈથી બાદશાહી આનંદાન વાંચો સમય યુતલગ ભા ગ લેતા નહીં હતા, અને એટલા માટે ચારલસ રાજને તખત ઉપરથી હઠાડી મેલવાનું નહીં બને એવું થયું. ગ મેતિમ હોય તોપણ ચારલસના રાજે રહેનાર હતા—ખરે ખર રાજ દાખલ નહી, પણ માતર નામથીજ. આમની સભાએ એવો ઠેકાવ કરીએ કે દેશના લશકર ઉપરથી રાજ નો હક છીનવી લઈ પોતાનો હક રાખવો. આ દરખાસ તારાજએ કબુલ રાખી નહી; અને હવે રાજની અને લોકોની વચ્ચે નકી લડાઈ ઉઠે એવું થયું.

જેકે ઘણા લોકો રાજની સામે હતા, તોપણ રાજાની તરફથી લડવાને માટે લોકોની સંખ્યા ઘણી થોડી નહીં હતી. પારલામેન્ટની તરફથી એક મોટું લશકર ઉભું થયું, અને તેઓના સરદાર તરીકે એસેક્સ નામના એક ઉમરાવને નેમીયા. આ સઘનો વખત હેમપડન નકામે મેદા નહી, પણ પોતે કરનનકા એમો લઈ પોતાના હાથ નીચે બર્કીંગામ શાપરમાથી એક લશકરી હુકડી એકડી કી થી. સત્તાહુંના વખતમાં બર્કીંગામ શાપરને નામવર શબ્દ જેવો અતીધણી નરમાસ ભરેલો અને ડાહ્યાપણ વાંચો આમની સભામાં દેખાતો તેવોજ હોમત વાંચો અને તેવોજ ગતીએ લડાઈના મેદાનમાં બાહાધુર કરનલ હામપડન ચાલમ પડીયો. એની લશકરી કવાયદ અને અંચલાઈ એવિતા સરસ હતી કે એના હાથ નીચેનું લશકર આમની સભાને ઘણુંજ કામનું થઈ પડયું. કોઈ દા હાડે પણ તેને લશકરો તાલીમ નહીં મઝી હતી તે છતાં, પોતાની સમૂહની ઘણાક સરદારો કરતાં તે વધારે સારી રીતે લડીયો.

પોતાની ઉપરના સરદારની મેસમજને લીધે, જે પા સતી એને લાગતી હતી, તેજ અંતે એને નડી. રાજની તરફનું લશકર એના લશકરને ચાલગરવ નામના મેદાનમાં અંમીતું મઝીયું, અને હામપડન પોતે ઘણી બાહાધુરીથી તેઓની સામે સઘથી આગલ લડવા ગયો, તેવામા તેને ખાં ધની અંદર બે મોઢી લાગાથી નખમી થયો. આ નખ મો. અંતે તેને નાશકારક થઈ પડયા.

જે લડાઈમા એ નખમી થયો, તે લડાઈ, પોતાની મોહોરદાર બાપડી ઈલીસાએ સીમીપનને તેણીના બાપનાં જે મોહોરમાં મકાનમાથી પોતાને તાંઠાં પા સંદીની વાત ઉપર લાગે હતો, તેજ ધરની નંજદીકમા થઈ હતી. હવે એ

કદમ નખલી હાલતમાં, પોતાના થોડાને તે ધર તરફ ફેરવ્યો; પણ તે બાજુએ દુશમની હતી. તબીબોની મેહલ મેહલ નત અને બરદાસત છતાં, એના નખમીથી એ બચી પો. નહી.

મોહોતના બીજાના ઉપર પડેલો, પોતાના દેશના લાભને કીજે, હામપડને ફેટલાંક કાગળે લખ્યાં અને. ખરતી વખતે તે મોલીશ કે, "મેજાંર છસસ, માહારો છવ લે, માહારો દેશને બચાવ, આ મોદા, તું મેહોરમાન થા—" અને પોતાના છેલા મોઢો પુરા કરવા તે પામીથી નહી. એ તું; મોહોત એની રોલકીનું; મોહોત સાથે લાવયું. પોતા ની મરહુમ કરનલના મુરદાને દરેક પરકારનું માન આપવા માંલશકર અથવા આખી પરખ પછાત ન હતી.

આ પરમાણે ઈંગલંડનો સઘથી મોહોરમાં માહોરો એક માણસ, સઘથી ખરા દેશાભીમાનીઓમાને એક, આ ફનીબાથી કુચ કરી ગયો. આ પરમાણે, એક મોહોલી પ રજના ખરા હોકોને બીનગરજે પા સહી સુધી અથાગ મેહનત કરી જલવનાર મુશની રૂડી કારકીરદીનો કવખતે છેડે આપ્યો. આ પરમાણે વેલાતના લોકોના "બાપોના બાપ" પોતાના દેશના, પોતાના દેશના છુટાપણના, અને પોતાના દેશના ખરા હોકોનાં બચાવમાં એક જેજ ભરેલાં મોહોતે પોંઝીયો.

સત્યાઈ-એક સપનો.

આમો દાહાડો મન ઈઆ તનને લગતો મેહનતમાં દાહાડવા પછી દરએક શખસ સાંહાંજની થડી લેહેકીમાં ક્રંઈક આસામેસ લેવા પારેછે. દરએક નજ પોતાનાં કંટા લેલા અને બાવી યમેલા મગજને મનથકતથી પાછું તાજું કરવાને અને પોતાના સારીને પાછું નવું અંગતલ આપવાને માટે બોલો હુવા, દરીઆવ કીનારો, ખુસનુંખાં બાગ બગીચા, કોઈ ઉંચી નગીઆ ઈઆ કોઈ નીચી લીલોતરી વાલી અને રહોઆંમણી ખીન સેલેછે. એ ઉપર ત આખા દીવસનો મેહનત સાથ કોઈ અભાગીઆ શખસ ઉપર ઘેર સંસારનાં ઈઆ ફનીઆદારીનાં નહી સોસાઈ શકાએ હેવાં કુખોના પોતે ને આવી પડેછે તે ખમીત તે સખસ વસતોવાલી દરએક નજો છોડી પોતાના કુટુંબ અને દોસ્તોના ઇનકાર કરી કોઈ એકાંત નગીઆને ચેતા નો સાથી કરેછે, કે તે સુપકીરી નજા ઉપર બઈ પોતાના મનનું વેરાવલ કરે, ઈઆતે બાગેજીવંદ પુકારી ચેતાનાં ફખની ફરીઆદ માટે અને પોતાનું કુખથી ભરીઉં હઈડું આ લી કરી દીલાવો પામે.

એક દીવસ સારો દાહાડો કામ કરતાં હું વધારે થાકો હતો; માહાડ સારો તદન સુસત યુઈ હતું અને આમો દીવસ ગરમી વધારે પડવાથી જુદું ગલરાતો હતો. એ તું જેઈ તે દાહાડે સાંહાંજને વખતે કોઈ બોલી હુવાનાં ફરી ઘેર નડું હેવો વીધાર મેકધિ. રસતામાં ચાલતાં બે માણસેને બારી ચુસાથી એક બીજા સાથ કડણ સજ થામાં મરાતા મે દીડા અને તેમાને એક સખસ બીજા ને જુડુ બેલવા વીધે બારી ઈપકો આપતો હતો. મે આ

ગલ ઘણી વખત વગર કારણે જીલું બોલવાને અપ્પતીઆર કીધું હતું. અને તે દાહડાં વલી પાચ દસ વખત વધારે જીલું બોલાવ્યાથી માહારા મન ઉપર પેલા સંપત્તિનાં બોલવાની તરત વ્યથાર થાઈ. માહારા મગજમાં ગંભીર વીચારો તરત પેવશ થયા, અને હું માહારી યાક ઈચ્છા કંઈકાં લી લી ગીચ્છા, અને જીલું બોલેલું કેવી રીતે માહારા મગજ માંથી કાઢાડી આસામ્સ લેઈ હેવા વીચારથી ભારી. એક થવા લાગે. આટલા દાહડાં બોલવાની અંદગી કરી ઈચ્છા નેક અને નીતીનાં કલાંમે આચરવાને બદલે સાચું જીલું થી માહારા મેહો કુરંગ્ક કરી નાખીઈ હતું તેહને કેમ સા કં કરવું એ મહુને સુન્ન નહી. નરા વાર ઉભેર રહી વી ચાર કરતાં હેવો વીચાર આવીચ્છા કે જે ઘેર નવચયતા કુ દુખ અંબીલા તથા દોસતા સાથે બેલાઈ સરવે જીલું નવચ અને વલી પાછો કાલે પછુ હેવાન કામે કરવા તઈઆર થવશ. વાસતે યેરતા નહી નવું એવો ચાકસ દેરાવ કી થી અને કારીઈ કે કોઈ એકાંત જગે થોડાંધી કાહડી એક દમ પુરતો પસતાવે કદ કે ફરીથી એવા કુંદાખાં નહી કસું. ઈચ્છાતો તે ચુપકીદી નગામાં થોડાંદે અવાજ પુકારી તે કે રીતે કાસાનની નવાખમાં હેવી અરજ જીઅર કે એ પા થી અને સુરી આદત માહારામાંથી તે થું પછુ તમામ ખ લકતમાંથી નાચુદ કરે. ઈચ્છાતો જીવતાં જીવત સરવે આ દમ જાતને જીહાની સજ યાચે કે ફરીથી હેવી માલ ચલા વા હીખત કરે નહી.

હેવા મકમ દેરાવ સાથે દરીઆવ કીનારા તરફ હું આલીચ્છા અને તાંહાં એક દેહાલે ઉભો રહી જીહાંસુધી નન ર પોંદેંચે તાંહાંસુધી એનીમેર ઈચ્છા પેલીમેર જેહજીતો કોઈખી આદમજાત મહુને દીસીઈ નહી. આચ્છે વખતે સાંહાંન પડેલી હતી તેથી દરએક દેહાલે નરા નરા અંધકાર થવા પડેલો હતું. સુરજ એક પેતાના મેહુલમાં રવા નાં તરતનોજ થયો હતા તોથી તેહની પીઠના આંહાંચિ ચ લકાટ આસપાસ ઉપર પંધરાઈ રહીચ્છા હતા. એક તરફ થી માહામિખતારે પેતાની રૂપેરી અને થંડી ચસમેચ્છે એક સીંહા વાદલમાંથી દોહીઆં કરી જેવા માડીઈ હતું, કે નરાવારમાં બાહાર આલજ અને માહારા તખત ઉપર બેસી આખી જીહાનને તુરખંદ કરી નાચું. વલી બીજ તરફથી ગંજાવન માહાસાગર પેતાના પુર તેજથી બરાસા મારતા હતા, અને પેતાના તોફાની મોજ એટલાતા કે જે ફેંકતા કે જીલું માહાતામને બાહાર આપતાં અટકાવવાને ઈચ્છો રાખતો હેવ.

નરા વારમાં સરવે દેહાલે માહાતામની રોસનીથી રૂપેરી ચાદર પંધરાઈ રહી. એ દીવપસંદ ચાદર ઉપર હું એકદમ બેસી ગીચ્છા અને પલ વારમાં મીઠી નીદરા દેવીને આલીન થયો. આચ્છે ખુસ ખુસાલ પછુ બેઠાંન દેવીની પુજા કરતાં ઈ આને ભર ઉચમાં કી જે એક અચ્છા જેવો જોવાળ જેવો, તેની માલવ ફેલાવને હું હીખત કદંચ. એ જોવાળથી મને અપતીચ્છે આનંદ થયો હતા. અને તેહની અચાર હજીર મારાં મગજમાંથી નાચુદ થાઈ નથી. માહારી આસપાસ ચોમેર ન નર કરતાં મહુને માલુમ પડીઈ કે એક બોલેલું મેદાંન પં ધરાઈ રહેલું છે. તે મેદાંનમાં જીરે જીરે દેહાલે રંગેરંગી કુલોનાં કીઆરા મચી રહેલાં. સુરજ પુર તેજથી પેતા

નાં કીરણો દરએક દેહાલે ફેંકતા હતા અને તેહનો ઉજસ પેલાં કુલો ઉપર પડવાથી પીલા રંગનાં કુલોના કીઆરો જીલું તમામ સુનાંથી ભરી નાંખીચ્છા હોપ હેવો દીસતા હતા. લાલ કુલોને દેહાલે બેકીમતી લાલ દીશતા હતા. આચ્છે આની કુલોની નગાચ્છે કીમતી હીરા મીરાલચ્છા હતા, અને દરએક દેહાલે લીલાં લેહેર થાઈ રહીઈ હતું. એવા મ નવસંદ દેખાવ સાથે કોઈ કુમકી કુલની તેજ લયત માહારાં નાખને કારી દાખવ યાતી હતી અને તેથી ખુસ મીજાનમાં આવી હું નનર ફેરવીને જેહજીતો એક લીમરા થું જીહાડ મહુને દીસીઈ. સરવે દેહાલે સુરજથી ઉજસ થાઈ રહીચ્છા પછુ તેમ દેહાલે જીહાડનાં પાતરાં ઈચ્છા કરી મહુને તેહની નીચે આવી બેસવાને લલચાવતાં હતાં. હું તરત દોડીને તે ખુસ ઈચ્છા તરે અઈ મેહો અને આસપાસ નો ચક્રકીત દેખાવ જેવામાં ચક્રસુર થયો. હેવામાં એક એક સુરજ વાદલામાં છુપાઈ મેહો. ઉતર તરફથી ભારે પવન નેસામાં કુકવા લાગે અને સરવે દેહાલે અંધકાર મ ચી રહીઈ. તેમ વીજલી એકપાછી એક નહડપમાં પડવા લાગી અને જીલું આસપાસ હમણાં તુટી પડશે હેવા તરફ થવાથી થોડો વખત સુધીતા હું ભાગલીત થાઈ મેચુધ ની આક્ર પડી રહીયો. પછુ તેવામાં એક ભારી વીજલી પડવાથી માહારી નનર આગલનો થોડો ભાગ ઉજસથી ન મકી રહીચ્છા તેવેજ નહડપથી કાર આઈ ઉડીચ્છા અને માહારા અચાવને મારે જીહાડ ઉપર ચાલુ કીડાંચિમાં છુ પો થાઈ મેહો. થોડા વખત પછી વીજલી જીમ થઈ ગઈ, મગસા અંધ પડીચ્છા, પવન કુકતો નરમ પડીચ્છા અને આસપાસનાં એક ભાગ તરફથી એક અંધ અચ્છાવાળું દીસીઈ કે જીલું આસપાસ ઉપર મેહોડી આગ લાગીછે અને સરવે બલી જાયછે. એ અચ્છાવાના જેવેથી ફીહી રાત કે જીલું તે મેદાનમાં વાસો કીધો હતા તે ઉઠી નાહાડી, અને સરવે દેહાલે રોસન દીસ થઈ રહીચ્છા. પેહું અચ્છા વાળું થું હયો, થું કાંઈ બોદાઈ તલેસપાતલ, થું કોઈ આ સમાની મોજાચ્છે બનેછ ઈચ્છા થું આક્રતાળ કાંઈ નવા આ કારખાં પરાકોજ, એવું જેવા હું માહારી આચ્છા, તીરની નીસાલે તે તરફ રાખી મેહો. પછુ અચ્છે મેં કહેવો અમત કારીક દેખાવ જેવો. એક સોનેરી દેહડું આસપાસે આસપાસ તે તે તરફથી ઉતરી પેલા મેદાંનમાં એક નગા ઉપર થંબ ઉભું. હા ! એ દેહડાંની થું તારીક કદ ! કાંઈક લખો જાતજાતના રંગેરંગી હીરા અને પુરસુરજ એવેહેરાત નો નડાવ તે ઉપર નડેલો હતા કે જે જેવાથી મહુને ચક્ર રી આપવા લાગી. થું થું જેહું અને થું થું ઈચ્છાલ થાચું તે મહુને સુલજ નહી. તે એટલુંતો તારીક ઉપરાંત હું કે કદી માહારીથી તેહનું બીઆન આજીલુજ ચીતારમાં થાઈ ચક્રયો નહી. વલી એક બીજે અમતકાર એ જેવો કે એક આકાસી ફેરસેતો તમામ સરેદ પોસાકમાં પેલાં દેહડાંમાંથી બાહાર નીકળીચ્છા. એ ફેરસેતોના હાથમાં એક સોનેરી માંદ હતા તે એટલાતો નેસથી વજડવા લાગે કે આખું મેદાંન ગાલ રહીઈ. માહારા કાન તે સાહીધ ચાંભલી નહી ચકીચ્છા. મેં તરત મારી આંખ અંધ કીધી. પેહો અચ્છા ન એકદમ અંધ થાઈ ગીચ્છા અને પાછી આંખ પાછી નિ હજીતો તે આખું મેદાંન ખાલસોનાં રોસરોલાંથી નરાચ્છે

હું, દીસીઉં. વહી કેટલાંક ચોતરફથી ભારી ઉતાવળમાં છે. ઉતાવળમાં મહુને દીસીઆં. આમ્મે ટોલાંમાં થું છુલ કું થું જુવાન, થું મરદ કે જ્યોત, થું પાલક કે બધાં શર વે એકમેક સાથ વગર ક્યોદે ભેરાઈ ગયલાં હતાં અને એ ક મોહોટો ગળશટા ધાઈ રહ્યો હતો.

આમ્મે ભારી કલાત અને ગળશટાને નરમ પાડવાને માટે પેલા ફરેશતામ્મે પોતાના હાથમાં ધડેલી એક વ્યકીકની લાકડી ઉઠી કીધી. જે ભેતાંવારમાં બધા મરદો એક બાજુએ તથા બધી સ્ત્રીઓ એક બાજુએ અને બધાં બાળકો એક બાજુએ એ મરમોલે સરવે છુડાં છુડાં બાઈ ઉભાં. એનું કારણ થું હશે તે હું શમલ શકીઆ નહી. યોડા વારમાં એક તરીએ અને શરવેથી સરસ દેખાવ મેં દીધો. એકાએક એક ખોદાઈ વળનતર વાગવા વાગું અને તે બં પ પડતાંવાર પેલાં દેહરમાંથી એક અપાર પુખ્તપુરત પરી જાદ તારખ આવી. તેણીનાં માથાં ઉપર હીરાનાં જડાવ નું એક નાનું હટું, અને તે ઉપર એક સોનેરી તખતી હ તી કે જેપર સંસ્કૃત એવા મોહોટા અપ્પશરો કોતરેલા હ તા. અરેરે આમ્મે આકાસી રંભાને જોઈ માહારા હેશ કોશ ઉડી ગીઆ. સંસ્કૃત નામ આંખેઆંખ જોઈ મા હાડું સેકેકોઈ જુડું તરત મહુને ઈઆદ આવીઉં. હું ધુ બવા લાગો કે રખેને આટલાં બધાં લોકોમાં માહારી બેઆ બડ થાયે. અખતી આમ્મે વખતે માહારો પરાણ માહારા સરીખમાં નહી હતો. પેલી પરીજાદે એક આરસી માહાર કાંઠાડી અને તે પેઢેલાં સરવે મરદોની સામે ધરી. તે આ રસીના તેજ અલકાર આંખોને એટલોતો દીપાવતો કે કોઈ બી મરદ તેની સાંમે નજર કરી ભેવાને હીમત કરતો નહી હતો. પેલા હજારો મરદોમાં કોઈજ હીમતથી ઉભો રહે તો હતો. બીજ બધા સર નખાવી શુનેગારની માફક ઉ બા હતા. હાંવી હાલતમાંની તેમ્મે વધારેવાર ઉભા રહી શકીઆ નહી, કાંએકે તેઓના શુનાની સજ તરતજ બ નાર હતી. ધાસતીથી અને પેલી આરસીનાં અલકારથી તેમ્મે ગોપા આંખેલા થયા હતા તેથી પીક ફેરવી છવ વધને નાહાસવા લાગા. નાહાસતાં નાહાસતાં એટલે બધો ગલ શટ ઉડી રહીઓ કે તેમ્મે એક બીજ ઉપર કોકર ખાઈ પડ તા લાગા. તમો કોઈ કોઈનાંતો કચરગાહાન નીકવી જ તો હતો.

આવો દેખાવ જોઈ પેલી પુખ્તપુરત પરીજાદ બેઅખ તીઆર હસતી. અને નરા વારમાં પોતાનો હસતો ચોડે જો બદલી નાંખી શુસા ભરી દીધતો હતી. નરા વખત ઉ ભી રહી. પેલી સ્ત્રીઓ તરફ તેણીએ પોતાની આરસીનાં અલકાર ફેંકીએ. આમ્મે વખતે તેઓમાં મરદોના જોડ લો ગળશટા હતા નહી. કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાનાં પુખ્તપુર ત અને નીરદોસ ચોડેશથી પેલી આરસી તરફ તીકો તીકો ને ભેતી હતી, જે જોઈ તે પરીજાદ ધણીજ ખુસ દીસતી હતી, અને પેલી નાહાસતી સ્ત્રીઓ તરફ ધીકારથી જો તી હતી. અને પેલી આકાસી રંભાએ નાહાન બધાં તરફ પોતાની આરસી ધરી; પણ એ વખતનો દેખાવ કોઈ જુદીજ તહસનો બની રહીઓ. તેમ્મે સઘલાં હસતાં હસ તાં પેલી આરસી તરફ હોસ ભરીઆં દોડતાં કે હવડાં જા ધને તે આરસી આપણાં હાથમાં વધ્યો. કોઈ હસતું, કો

ઈ રડતું કે પેલી આરસી તેહના હાથમાં આવે અને તે સાં પ તે રમત કરે. આટલાં બધાં બધાંમાંથી કોઈજ પાછું ફરતું કે જેની ઉમર બીજ કરતાં જરા વધારે દીસતી હતી. હાંવો નીરદોસ દેખાવ જોઈ પેલી પરીજાદ ધણીજ ખુસી ધાઈ અને કોઈ કોઈ ધણીજ પુખ્તપુરત બાળકને રમાડવા લાગી. પણ નરા વારમાં પોતાનું મોહો કુખલાવી ધરને બોલી કે નીરદોસ, અને બેસમજ કુવલાં બાલકો જમ જમ મોહોટાં થશે તેમ તેમ તમે પણ આમ્મે માણસોની ખીસા લ માહારા કરડા કુસમન જુઠામાં તમે ભોગ ધાઈ પડ્યો. માટે તમારી ઉપર મહુને ધણી દયા આવેલો.

તારપછી જે મરદો તથા સ્ત્રીઓ તેમ્મે આરસીની સાંમે જોઈ શકતા હતા, અને યુપ ઉભા હતા તેમ્મે આ ગલ પેલી પરી જાઈ લાગી, અને સરવેને સાંખાંસી આપ વા લાગી, અને દરએકને ઈનામે બખશીઆં અને બોલી કે આટલાં બધાં લોકોમાં તમેજ એકલાં માહારા સવામીઓ છે. તમે દીસાજ નંધી મહુને પુજોજ અને માહારી ફેરમાવશાઈ કરોજ, તેટલા માટે મને હેવું કીમત ઈનામ ત મોને મહેતો તે થોડું છે. ખોદાવંદતાલા તમારા કામકામે થી ખુસ થયોજ અને તેણે તમારી ઉપર પરસન ધાઈ મહુ ને આમ્મે ઈનામે સાથે હાઈઆં મોકલીક કે જેને માટે ત મો લોકોના અપકાર ધાઈ પડોજ. જે બીમી પરીજાદને તમે પુજોજ તે પોતાના અમાકારમાં તમારી સામી ઉભી રે હશે તેહની સદાકાલ ઈઆદમાં તમે તમારું નેક કાંમ બ જાવીઆ કરો.

એમ બોલી તે પાછી ફરી અને તરત પેલા ફરેશતા એ પાછો પેડો ધાંટ વળડીઆ કે જેથી સરવે દોડતાં અ ને જુઠામાં ફેસેલાં લોકો ઉભાં રહી ગીઆં, જેઓની હજુર બાગેબુલદ આવને પેકારી તે ફરેશતા બોલીએ કે તમે જુઠાઓનું મોહો ભેવાને આમ્મે પરીજાદ ખુસી નંધી. જે હજુરમી તમે તમારા પાપનો પસતાવો કર્યોતો એ નાન ની તમારો શુનાહ માફ કર્યો અને ખુસીથી પોતાની મેહરમાં નગી ભરેલી મસમ તમારી ઉપર ફેંક્યો, વાસતે જાવો આ ટલી સીખશાથી સાહાવમેતીમાં રેરેને અને હવે બાકીના દા હાડા સાચો નારમ સોહોધવામાં જાનરને. એ શીવાએ બીજ ધણીક નસીઅત ધરને તેણે પોતાની પીડ ફેરવી. પે લી પરીજાદ પાછી દેહરામાં દાખલ ધાઈ. પાછી વીનલી સ હડ ધાઈ અને ગળશટાનાં વાનતાં ગાનતાં અવાનમાં પેહું દેહડું પાછું શુમ ધાઈ ગીઉં. તે ભેવામાં હું એટલો થ કચુર થયો હતો કે આંખેકો આવ્યાથી પેલાં આહાડ ઉપરથી નીચે તુરી પડીઓ, અને પડીઓ પડીઓ હેવી શુમ અરતો હું જાગી ઉઠીઓ તો જોઈઉં કે નહી પેહું આહાડ કે નારતો હું ખુસતુમાં મેદાન. પણ દરીઆવ કીનારે મેટોસ છેઉં, સહવારનું પોહાર પડેછે અને સુરજ તરતનેજ પો તાની સોનેરી ગારીમાં સવાર થયેલો. હું જહડપથી ઉ ઠીઓ અને માહારા ઘેર તરફનું રસકો લીધા અને તાહા રપછી કોઈની જુડું ચેલવાની મહુને લાલચ ધામ્મે તાહા રે પેલી પરીજાદ મહુને ઈઆદ આવેજ અને હું બીહીકધી જુઠાને ઈનકાર કરવાને તખવીજ કડડું.

પાંણીનો એક મોહોટો ધાત.

કેનેદામાં નાયગરાના કીલ્લાની નજીક અઘા ર માઈલને તશવતે એક મોહોટો પાંણીનો જરો છે કે જે તેહના નોસથી પડતા ધાતને માટે આંખી હુનીઆ માં જાણીતો છે અને એ ધાત નાયગરાના ધાતને ના જે જાળ ખાય છે. એ જાળવર ધાત તેના કાન શાડી નાખતા પેકારથી, તેથી તેહના નોસ બરેલાં વેહ વાથી એટલી ભય પેદા કરે છે કે દરએક માણસ તેહને એક રાખસ સમજી ઘણું તશવતે કીલા રહી તેહની તરફ નજર કરવાની હિમત ચલાવે છે. એ ધાતને ત કીએથી એક નદી વેહ છે, અને જે ખડક ઊપરથી ઊપજું જાળખે પાંણી નીચે પડે છે તે ખડકનો આકાર દુરથી ઘોડાની એક નાળના જેવો લાગે છે. એ પાંણી પેહલાંતો ઘણી જ ધીમી ચાલે વેહ છે. પણ આસતે આસતે એટલા નોરથી વેહ છે અને હેવી જહડપથી નીચે પડે છે કે જાણે આસમાન તુડી પડતું હોય હેવા અવાજો નીકળે છે. પણ એ ધાતનો દેખાવ જે પરમાણુ ભયલીત છે તેજ પરમાણુ રહીઆમનોખી બાજે વખતે થાઈ પડે છે. દુરથી જોતાં જાણે રૂપેરી લાથાને લાથા ગગરી પડના હોય હેવું દીશે છે અને વધી બાજે વખતે પાંણી ઊંચે ધ્રુવારાની મીસાલ ઊડે છે અને આસમાન સાથ વાત કરી આવે છે. એ પાણી જે તરણ બાળુએ થી નીચે પડે છે અને કોઈ કોઈ તરફથી એટલા નોસ થી વેહ છે કે જાણે એક ઘણાજ તીક્ષ્ણ તીર ઘણી જ જહડપથી પસાર થતા હોય હેવું દીશે છે. જો કોઈખી શખસ દુરથી એ જરા તરફ નજર કરેછતા તેહને હેવું માલુમ પડે છે કે પાણીની ઘણી બાળુઓ સરેદ ચુનાથી રંગાએલી છે, પણ એ બધી બાળુનું પાણી સાથે મલી જઈ ને કેંકાણેથી નીચે પડે છે ને જગા ઊપર ફેરવું પાણી છે તેહની કંઈખી ગણતરી કાઢી શકાતી નથી. એ ધાત જેટલી ઊંચાઈથી નીચે પડે છે તેટલી ઊંચાઈ ગણીત શાસતરની મદદથી તપાસતાં આસરે પચાસ વારની માલુમ પડી છે, પણ એટલો ઊંચાઈ થી પડવાનો એટલો અવાજ થાય છે કે નજીક ચાલીસ માઈલ સુધી તે સંજ્ઞાએ છે. એ ધાત કોઈ કોઈ વખતે તો હમેશાં કરતી વધારે-વોગાર કરી ચુકે છે અને તે ઊપરથી હેવો એટલો કરવામાં આવે છે કે ભારી વરસાદ તથા વો વીજેલું થશે. જે જગાએ ઊપરો ધાત નીચે પડે છે તે જગામાંથી દુરથી જોતાં જોતાં બેસમાર હુ

મારો નીકળી આસમાન સાથે જઈ મલે છે જેથી આંજાણીમાં લોકો હેવું ધારે છે કે આસપાસના જંગલમ આંગ લાગી છે. આજે બાપ જે ધુમારા જેવો દુરથી દીશે છે તે વાદલાની માફક આસપાસ ઘણું દુર પંકાઈ જાય છે અને તે જો કોઈ રાહવારી ઊપર આવી પાંછેતો તેહને એટલો કંડી લાગે છે કે થોડા વખતમાં તે એકરી જાય છે. લોકો હેવું કહ્યું કે ઘણાક પક્ષીઓ એ બાપના વાદલોમાં સપકાઈ જાય છે તો ગુંગારાઈ તરત નીચે પાણીના ધાતમાં પડી મરી જાય છે. ખીજા વધી ઘણા બટકાં હાંસ વગરેના પાણીમાં તરતાં પ્રાણીઓ એ ધાતમાં નાહવા ઊતરે છે અને પાણીના નોસ સાથે તેઓ ખેંચાએ છે તેથી તેઓ ઘણી મોજા મારતાં માલુમ પડે છે પણ જોરે તે પાણી પુર નોસમાં વેહ છે તારે કંઈક સેંકડો તરતા જનાવરો ખીચારા ઘસડાઈ મરણ પામે છે.

સપ્ટેમ્બર અને એક્ટોબર મહીનામાં ઘણુંકરી કંઈક સંખીઆખંધ બટકાં તથા હાંસ કીનારે ઘસડાઈ આવેલાં માલુમ પડે છે અને તેઓ નાએગરાના કીલ્લામાં રહેનારા સીપાઈઓને માટે ચારો ખોરાક થાઈ પડે છે. વધી એ વતરોજે હરણ તથા સાબર તથા રીછના મુરદાં પણ તનાઈ આવેલાં માલુમ પડે છે.

કોઈ કોઈ વખતે કમનસીબ માણસો પણ એ રાખસી ધાતના ભોગ થાઈ પડે છે અને આજે નીચલો દાખલો આપણી ઊપર ઘણી અશર કરે છે.

એક વખતે એક કમતાલેનો તાંહાનાં આસપાસના જંગલનો રહેનારો કાલો માણસ પોતાના નાહના મછવામાં છાકરપણાના બાહારમાં સુતો હતો. એ મછવો જે નદી થોડેક તશવતે પેલા પડતા ધાતના પાણી સાથે મલી જાય છે તે ઊપર તરતો ચુકેલો હતો અને તે પાંણીના નોસથી ખેંચાઈ મહી જાય તેટલો માટે તેહની સાથે એક દોરડું બાંધી તે દોરડું પોતાના હાથમાં પકડી તે છાકરા માણસની આસપાસ કીનારે ચોકીને માટે બેસી હતી. હેવું બનીકે કે થોડોકવાર પછી એક વાહણનો ખલાસી તેણીની આગલ આવી લાગે અને તેણી ઊપર બદરેલીની નજર દોડાવી જુલમ ગુજારવા લાગે.

આવી વખતે તે આસપાસ બલરાઈને પોતાના ઘણીને ઊઠાડવા જતી હતી તેવામાં પેલા લુછા ખલાસીએ પેલી નાં હાથમાંનું દોરડું કાપી નાંખી દીધું. એથી કરીને

પેલાં નાહાને મધ્યે પાણીનાં જોસથી પેહેલાં આસ તે આસતે તરવા લાગે, અને થોડીક મીનીટમાં જાં હાં પેલાં ઘાત ભારી જોસથી પડેના હોય તાંહાં આવી લાગે. પેલાં ખીયારો અખાગીઓ માણસ મોજનાં ભારી અવાજથી જાગી ઊઠીઓ અને પોતાની હાવી ધાસતી બરેલી હાલત જોઈ ઘણાજ ઘભરાયે, અને આ પણથી નહીં જોવાઈ શકાએ હેવી રીતે ઘાસનીથી પોતાની શોકલ બદલી નાંખી હવેસું પકડવા લાગે. પણ તરત તેહેને માણુમ પડીછી કે હવેસાથી તે મધ્યે બીલો રહેતો નથી. એ કોપરથી તેણે આવાં ભયંકર મોહાતને તાપે થવાને માટે પોતાની ધાખરી પોતાને આખે શરીરે વીતાલી મુંગે મુંગે મધ્યમાં સુતો. થોડાકવારમાં તે પેલાં ઘાતમાં ઘમલ થયે અને તાહાર પછી ફરીથી દેખાવાજ નહીં.

એ ઘાત જે જગા કોપરથી પડે છે તાંહાં બરેખર વચ્ચે વચ્ચે એક નાહાતું યાપું હવેશાં દોશતું હતું પણ તાંહાં જવાની અને તેહની તપાસ કરવાની કોઈ હીમત કરતું નહીં હતું. સરવે લોકો કહેતાં કે તાંહાં જવાને કાંઈજ મારગ નથી. એક ઘણાંયે હવે બનાવ બનીઓ કે બે ઈનડીઅને નદીની વચ્ચે આવેલાં એક યાપુ કોપર શોકારગાહાને માટે ગોઆ ખાનું ખાવા પછી ઘરમાં વધારે ચક્રુર થવાથી પોતાનાં મધ્યમાં સુઈ જીઆ ઈ ગીઆ જોટલામાં પાણીનાં જોરથી જે યાપુ પેલાં ઘાતની વચ્ચે દેખાતું હતું તાંહાં તે મધ્યે જઈ લાગે. પાણીનાં ઘોંગાતથી તેઓ ખંને જણા જાગી ઊઠીઓ, અને તેઓએ વીચારીકાં કે આજે રાખસનાં પંજમાં ફરી પડીઓ તેથી ફરી તેઓને મોતને આધીન થયું નેહંજે પણ ઘણીક ચેહનત કરવાથી સારાં નથી બે તેઓ પૂલા યાપુ કોપર કોતરવાને શક્તીવાન થયા. પાણીમાં તણેઈ જતા બચીઓ એક વીચારી પેહેલાં તે તેઓ ઘણાજ ખુસી થવા લાગ્યા પણ જાહરે ધીરજથી તેઓએ વીચાર કીધો તાહારે તેઓને માણુમ પડીછી કે મરતેતો બેહતર કાંઈકે આજે જગાએ ભુખે મરવા શીવાએ ખીજો કાંઈજ એલાજ નહીં હોય. પણ ગરજની વખતે તહરેવાર કોપાએ કરીઓ વગર ચાલતું નથી તેથી તેઓએ તે યાપુ કોપરથી કંટલાંક લાકડાં એકઠાં કીધાં અને એક આહાડની લીલી પણ ચીકન છાલ કોપરી કાહડી તેહનો એક દાદર બનાવીઓ. એ દાદરનો એક છેલો પેલાં યાપુ કોપર એક ગાહડ કો

જેકું હતું તેહની સાથે મનજીત ખાંધીઓ, અને ખીજો છેલો નીચે પેહેલાં પાણીમાં નાખી તેઓ ખંને નીચે કોતરીઓ અને પાણીમાં જો કાવી દીધું કે તરીને પેલાં પાર ભય. પણ પાણીનો જોર હવે હોય કે તેઓ તે પ્રાણ લાવી જાહાંથી તેઓ કોતરીઓ હતા તાંહાં પાછા અપરાવમાં આવી રીતે ઘણીકવાર શેક્ટ તજવીજ કરવા પછી તેઓ નાચારે પાછા પેલાં યાપુ કોપર ગીઆ, અને તે કોપર જતાં કીનારા કોપર ખીજા ઈનડીઅનચોને જોયા. પેલાં કીનારા કોપરનાં માણુરો પોતાનાં બે સાથીઓને હાવી ઘાસતી બરેલી હાલતમાં જોઈ ઘણાજ ઘભરાયા. પણ તેઓને કાંઈગી રોતની મદદ આપવા તેઓ અશક્ત હતા. તરત તેઓએ દોડી જઈને નાજેગરાનાં કોલલાનાં સરદારને એ વીચે ખબર કીધી, અને તેણે તેઓને બચાવવાની નીચકી સુકતી કીધી.

તપાસ કરતાં માણુમ પડીછી કે એક માણુએથી તે યાપુ કોપર જવાને માટે પાણી ઘણાજ થોડાં હતાં. પેલાં સરદારે બે લાખખી લાકડાંની કાડીઓ ખનાવી અને તેઓને છેડે લોહાડાંની અણીદાર મેખ જડી કે પાણીમાં લાકડી સુકતાં સરી નહીં ભય પણ જમીનમાં મનજીત પેસારો કરે. એ સુકતીથી જરા કોશકોશ બે લાલા માણુરોએ પોતાનાં દોસતોને જઈ મલવા અને બચાવવાની હીમત કીધી. ઘણીક ચેહનતે તેઓ તાંહાં જઈ લાગ્યા અને પોતાનાં ભુખથી હુમયુએલા થયેલા દોસતોને જોડવી લાવીઓ.

દર રોજ જાહરે સુરજ પરકાશે છે તાહારે એ પોતાનાં પાણીને તક્ષીએ વરસાદની રંગીન કમાનનો સુંદર આકાર દીધે. જેમ પેલી ધુમારા જેવી વરાલ વધારે નીકલે છે તેમ તેમ એ કમાનનો રંગ અને ચલકાટ ઘણો દીપી નીકલે છે. જેવો એ ખાસ પવનથી વીખરાઈ જાય છે તેવોજ પેલી કમાન પણ નાભુદ થાય છે અને ફરીથી પાછો દેખાવ દે છે.

જે કાળી ખાય—તે વધેડું થાય.

કોઈએક શેહરમાં એક માણુથી રહેતો હતો જે એક દીવડે જંગલમાંથી હાથમાં ખંડુક લઈ ચાલ્યો જતો હતો. તેવામાં તેને એક ઊંચી મ્લી જેણીએ કાકલુદી કરી બીજામાં ગાળી જે તે સપાટી ખુશીથી આપી. એ

સીએ ઊપકાર માણ્યો અને કહ્યું કે “ખેડા તાહારો ખ
દલો વાલવાને માહારી પાસે એક ઊપાય છે તેમ તું કર
શેતો જનમનો શુભી થશે. હુલ એક મંજલ આગલ
જા અને એક મોટું ઝાડ તહને નજર પડશે. એ ઝાડ
નો એક ડાલી ઊપર એક પખશીનું ડોલું પેત પેતા
માં એક કગલો વાસતે લડે છે. એ ડોલાંમાંના વચોવ
ચના પખશીને આ ખંડુકથી ટાંકી મારજે અને તે પ
ખશી નીચે પડે એટલે તેનું કાલજીનું તું ખાઈ જશે. જાં
હાંશુથી એ કાલજીનું તાહારા ખદનમાં રેહ્યો તાંહાંશુથી
દર સહવારે ઊકતાંવાર તાહારાં ખીછાણા ઠલે એક સુ
મેરી સીકો તહને જડશે. વલી તે પખશીનું ડોલું વી
ખરાઈ જાય કે તે કગલો તું લઈ લેજે અને તે તાહારા
ખદન ઊપર રેહ્યો તાંહાંશુથી તું જે ઊગેદ ખાંધશે
તે ખર આવશે.” પેલો પારધી ડોસીનો ઊપકાર મા
ની ચાલનો થયો અને પેલાં પખશીના ડોલાંમાંના વચો
વચમાનાને મારી તેનું કાલજી ખાઈ ગયો અને પેલો
કગલો ખદન ઊપર નાખી ઘર આવ્યો. ખરી ખામ
દાદ ઊકતાં તેના ખીછાણા તલેથી તેને એક સુંનાંનો સી
કો જડ્યો અને એ પરમાંણે નીતય રોજ તેનું નસીખ
જાગવા લાગ્યું.

એક દીવસે પારધી એક પારકે દેશ જવા નીક
ળ્યો. એક જંગલમાંથી પસાર થતાં. તેણે એક ગુહુ
પડું જોયું જેની ખારીએ એક છુટો ડોસી એક મન
મોહન છોકરી સાથે ઊભી હતી. પારધી આ સુંદરીનું
રૂપ જોઈ લલચાયો અને તે ડોસીને વીનંતી કરી કે
હું કાંકોલું માટે એક રાત ઊતારો આપવો. ડોસી
એક ડાકણ હતી. તેણીએ પેતાની ખેડીને કહ્યું કે આ
પારધીના પેટમાં એક પખશીનું કાલજી છે જેની ખુખી
એવી છે કે જેના દીલમાં તે હાથ તેના ખીછાણા તલે રો
જ સહવાર એક સુંનાંનો સીકો આવી પડે માટે હું જે
ચુકતી કરું તેમાં તું સંમિલ થજે. છોકરીએ માની ખી
લીકથી હા કહી. ખરેખર તે પારધીને કાંઈ ખી નુકસા
ન કરવા ઇછતી ન હતી કારણ તે તેની ઊપર શીલ થ
ઈ હતી. પારધીની માગણી તે ડાકણે કબુલ કીધી અ
ને તેણીએ તેને એક જાનના ઘરનું ગલાસ પીવા આ
પયું જે પેટમાં જતાં જસ્ટીએ ઊલટી કરી અને પે
લું કાલજી ખાહાર પડ્યું. પારધીએ તે જોયું નહીં પ
ણ પેલાં ડાકણે તે લઈને છુપાવ્યું. પારધી એક રાત
કરતાં ખે તરણ તે ડાકણને તાંહાં રહ્યો. પણ તે જી

હુપડીમાં જે પેલેલી ખામદાદ પડી તે દહાડે રાખેતા મુજ
ખ પારધીના ખીછાણા તલેથી પેલી. સુંનાની મોહાર
નીકલી નહી. પારધી સંતોષ ધરી ખેદો. હવે કાકણે
વલી પેતાની છોકરીને કહ્યું કે કાંઈ ખી ચુકતી
થી આ પારધીના આંગપરનો કગલો કહાવવી લે.
છોકરીએ માની ખીલીકથી એક તાલ લગાવી.
તે દીલગીર થઈને ખારીએ ઊભી અને સામેના
એક પાહાક તરફ એક તગરે જોવા લાગી. પારધી
તેની પાસે આવી તેની દીલગીરોનું કારણ પૂછવા લા.
જો જેથી તે ખેલી કે “આ સાંમાં પાહાક ઊપર કેવાં
કેવાં ખેત્રવાં રતનો પડેલાં છે પણ કાણ આદમની તાકા
દ છે કે તેના શીખર ઊપર જઈ શકે. હું કાં નહીં ઊ
ડું પંખી થઈ કે માહારી આંખોં તે રોશનીથી ચકચ
કીત કરને?” આ ઊપરથી પારધીએ તે નાજનીની હાં
સ પુરી પાડવાની કબુલાત આપી. પેતાના કગલામાં
તેણીને લપેટી તેણે મુરદ ચાહી કે આ સાંમાં પાહાક
ઊપર જઈ ઊભો રહું. ખેલ ખેલતાં તે ખેહુ જણા
તે પાહાકની ટોચ ઊપર જઈ ખેદાં. કાંઈ હીરા અને
લાલોનોતો પારજ નહી. પેતાને મન પસંદ હીરાઓ
તેણીએ જાજવામાં લરયા અને ખેહુ જણા ઊંઘાઈ ગયાં,
પણ તે જોરત ધોંગ કરી આંખ મીચી સુંતી હતી. પા
રધીએ આ પેલા પેતાનો કગલો કાહાડ્યો હોતો. તે
જોરતે પારધીને ઊંઘતો રેલી પેાતે કગલો જોરવથો
અને મુરદ ચાહી કે માહારે ઘર જઈ ખેશું. તરતજ તે
મ થયું અને કાકણે તે કગલો ખુશીથી લીધો. હવે
પારધી ઊડીને જુવેછેતો તેને માલમ પડ્યું કે તે જોર
ત મહને વેચી ગઈ છે. જોવામાં સામેથી તરણ દઈતો
તેણે આવતાં જોયા. તેમને જોઈને પારધી ધોંધ કરી
સુઈ ગયો. એકે આવતાંનેવાર પારધીને લાટ મારી
અને કહ્યું કે “આ કાણ કીડો હીંયાં સુનેછે?” ખીજ
એ કહ્યું કે “એને આપણે પાહાક ઊપરથી ગગણવી
નાખીએ.” તરીખએ કહ્યું કે “જોવા જવડાની દરકાર
કરવી આપણને લાજમ નહી. હમણા વાદલ ચહડી
આવશે તેમાં એ તણાયો જશે.” એટલું કહી દઈતો જ
તા રહ્યા. પારધી પાછો ઊડીને ખેદો અને પેલાવાર
માં એક મોટું વાદલ ચહડી આવ્યું જેમાં પારધી ઊં
ચકાઈ ગયો. વાદલ આગલ ચાલ્યું અને એક ખેતરમાં
જઈ વરસ્યું. પારધી પાછો જમીન પર પડ્યો અને
જોયછેતો એક કાખીના ખેતરમાં પડેલો છે. પારધીને ઘ

છી જુખ લાગેલી હતી તેથી તેણે એક કોખીનું પાતડું ચાવ્યું, પણ તરતજ તે માણસનો આકાર ચેલી ઈને ઘેરો બની ગયો. તે બોલ્યો કે “હાએ, હાએ ! કોખી ખાય તે ઘેરો થાય” થોડેવાર તે હીંચાં તયાંહાં શરયો અને એક ખીખં કોખીનું પાતડું ચાલાતો કલ કરી ખાધું. પણ તે ખાતાંજ તે પાછો માણસ બની ગયો. “હા, હા,” તે શરી બોલ્યો. “કોખી ખાય તે ઘેરું થાય. હુંખી ખરો કે માહારો ખાર લઈ.” એમ વીચાર કરી તેણે તે બેહુ જાતના કોખી તોડ્યાં અને ખેતરની ખાહાર પડ્યો. તેણે પોતાના ચેહરા ઉપર રાખ લગાડી એવી રીતે કે તેની પોતાની મા પણ તેને ચોલખી શકે નહી. એવે સેખાએ તે પાછો ડાકણને ઘર આવ્યો અને તેણીને અરજ ગુબરી જે મહને એક રાત હીંચાં ચેહવાદે, જે તેણીએ કહ્યું રાખી. તેણે કહ્યું કે માહારા રાજાને માટે આખી દુનયામાં સુધી ના મી કોખી લાવશે છું પણ મહને ધાસતી લાગે છે કે રખે આ ગરમીથી કરમાઈ જાય. ડાકણે કહ્યું કે જરા મહને તો એ તરકારી ચખાડ, નેથી ઘણી મેહનતે પેલા નરસ દરો પારધીએ તેણીને આપ્યો. ડાકણે તે રાંધેલા અને ખાવાનું કાઢાડવા સાડું પોતાની ખેડીને પારધી સાથે વાતે ખેસાડી પોતે ખાવરચીખાનામાં ગઈ. ડાકણે તે કોખી થોડું ચાખ્યું પણ તેવામાંજ તે ઘેરો બની ગઈ અને લોકતી લોકતી તમેલામાં ચાલી ગઈ. છેકરી ઘણાવાર લાખાથી માને પુકાર મારવા લાગી તેથી પારધી તેણીને માટે પોતે ખાવરચીખાનામાં ગયો. તેણે જોયું કે માહારું કાંમતો બંધખસત થયું છે તેથી એક રકાખીમાં થોડું કોખી કાઢાડી તે પેલી નાજનીની હજી રાઈ આવ્યો અને તેની મા આવે છે એમ કહી તેને થોડી કોખી ચખાડી. તરત તે સુંદર ચારત પણ ઘેરો બની ગઈ. પછી પારધીએ પોતાના માહારાંની રાખ થોઈ નાખી એવી મતલબથી કે મા દીકરી તેને ચોલખી શકે; તે બંધને દારડાંએ ખાંધી એક રોડી ખનાવનારને તયાંહાં લઈ ગયો અને તેને કહ્યું કે આ ઘેડાંને તાહારે તાંહાં રાખે તો હું જુંહને ચાટવા પછંસા આપીશ; પણ એવી સરતે કે થોડી ઘેડીને દાહાડામાં એકવાર ખાવાનું અને દળન શટકા મારે અને નાની ને દાહાડામાં બે વાર ખાવાનું આપે. રોડી ખનાવનારે તે કહ્યું કર્યું. થોડા દીવસ પછી તેણે પારધીને જણાવ્યું જે થોડી ઘેડી મરણ પામી છે અને નાની એ

રકી અશકત થઈ છે કે તે થોડું દુખના દાહાડા કાઢાડે. પારધીએ તે જીવાન ચારત ઉપર દયા લાવી પેલા સા રો કોખીના દરામાંથી થોડું તેને ચખાડ્યું જેથી તે પાછી માણસના આકારમાં આવી ગઈ. તે પારધીને પાંચે પછી અને તેની આગલ પોતાની શઘલી તકરીર કે છુલ કીધી; પણ તેને જણાવ્યું કે માહારો મારી મરણ રાખવા જે એવું કરતું કર્યું હતું એમ કહી તેણીએ પારધીને પેલા ડગલો અને પેલું કાલજું લાવી આપ્યું. પારધીએ તે કમશે લીધી અને તે કાલજું તે ચારતને લેટ કીધું અને થોડા દાહાડા ખાદ તેની સાથે નેકા કીધા જે પછી અમન ચમનથી તેણીએ પોતાના પાકીના દાહાડા પુરા કીધા.

(મિડી કાહાડેલી વારતામાંથી.)

પરચુટણ.

અંધક—સીસીલીમાં વસત દાહાડે ૧૫૭૧૪૩ ટંન ગંધક નીકળે.

સમપણમાં લગણ—એક અમેરિકન વધે તામે ડાકર બરનીસ કેટ્ટે છે, ઇયુનાઈટેડ ઇસ્ટેસ્ટ્સની ફરમ ખાતેની ઇસપીરાસોમાં દાખલ થયેલા, મેડેરા અને મુંગાઓમાં યો સેકેડે ૧૦);—આંધલાઓમાંથી સેકેડે ૫), અને નનમથી કમઅકસો જમને ઇંગ્લેન્ડમાં ‘ઈડીઅટ’ ને નામથી એ લખે છે તેમાના સેકેડે ૧૫);—પીતરાઓની સમાઈના છોકરાં હતાં.

તારની હાડીસો—આખાં ગરેટ બરીટન અને આ પારલંડમાં હાલ ૨૦૦૦) તારની આકીસો છે.

ગરમીની મોહોસમ—એક જણ લલામણ કરે છે કે ગરમીની મોહોસમમાં કુતરાં અને થોડાંએને વારંધડીયે પાછી દેખાડું; અને પખમીઓના પીનરાં ઉપર લીલાં કપડાં નો પરડો નાખવો.

એક સુરખ એક દીવસે એક પાદરીનું લાચાણ સાં ભવવા ગયો. લાચાણ કરતા બેલથે કે “લાઈઓ આસ તે આસતે વધારો કરો. ઇલાદ રાખજો કે રૂમ ચેડેર એક દાહાડામાં બંધાયું ન હશે. સુરખે પોતાના મનથી વીમાર કર્યો કે ‘તાહારે રૂમ ચેડેર રાતિ’ બંધાયું હશે.’

ઓરતોનાં થોભસાં—ઈંગ્લેન્ડની વડી અદાવતના નીયામકીશો વસતને ચોક્કસ વખતે લંડન સીવાય બીજા પગલાઓમાં પોતાની અદાવતો ભરે છે. એકવાર વડો જડ

નં લારડ એલનબરો પરગણામાં નવાની તપાસી કરતો હતો તેવામાં તેની ચોરતે તેની સાથે નવાને ખરજ નહોતી. લારડ એલનબરોએ તેણીની ખરજ બાહાર રાખી અને કહ્યું કે "તહમે ખાહારી સાથે એવી સરતે આવો કે ગાડીમાં નકામાં યોગવાં ભરો નહીં." લેડી એલનબરોએ કબુલ કર્યું અને ખારી બધીચર મુસાફરીએ નીકળ્યાં. બાગલ માલતાં ભોરડ એલનબરોએ પગ લાંબા કીધા પણ તેણે કાંઈ કડન ચીન મેલેલી લાગી, નોપડે તો એક પતંગનો પેટારો નીકળ્યો. તરતજ તેણે તે લઈ ખારીએથી ફેંકી દીધો. થોડા વાલાએ ગાડી ઉઠા રાખી કે એક બાકસ અકસમાતથી બાહાર પડી ગયો, પણ લારડ એલનબરોએ બુમ ખારી કે "ફી કર નહીં બાગલ ચલાવ." ખાહારે ભોરડ એલનબરોએ કોરટમાં બેઠક લેવા તપાસી કીધી તાહારે પોતાની બાલની ટોપી આંગી (કારણ ઇંગલંડમાં જડએ અને ખારીસ ટોપી બાલની ટોપી પેહેડે) પણ નોકરે નવાબ દીધો ને "સાહેબ તહમે ને બાકસ ફેંકી દીધો તેમાં બાલની ટોપી રહી ગઈ." લારડ એલનબરો મુંઝોન રહ્યો કારણ પોતાની તકરીર કોણ પુકારે?

બારીસટર બંધાર્યો—અમેરીકામાં એક બારીસટર સાખરોએને ઉલટ પાલટ તપાસવામાં ઘણો હુશીયાર ગણાતા હતા. એક મોચીએ પોતાની ચાકરડી ઉપર ચોરીના અપરાધ મેલ્યા હતા. બારીસટરે મોચીને પુછ્યું કે "સાહેબ તહમે કહોછો કે તહખારી ચાકરડી ચોરછે?" "હા કારણ તે ખાહારી બાગલ કબુલ થઈ" —અને તહમે સોગંદ આપને કહોછો કે તહખારી બાગલ તેણીએ પોતાના અપરાધ કબુલવા છતાં તહમે તેને નોકરીમાં રાખી— "હા સાહેબ" — "તાહારે તહમે એવું કેહેવા માગોછ કે ચોર લોહી સાથે તહમે ભણી ભેળેને કામ પાડોછ" — "અવબતા, નહીંતા હુએને ધારાનો સલવાહ કોણ આપે?"

અધીયતીની ચાલાકી—એક વરતમાન પતરના અધીયતીએ પોતાના ઘરકોને એક દીવસે નજાવયું કે "હુએને એટલું બધું તો આન લખવુંછે કે હુખારો કઠાર કેટલીક ખાલી રાખવી પડીછે ખાટે વાંચનારાઓએ દરજુનર કરવું."

લચકનો ઈલાજ—એક મોટો ચમચો મધ અને તેટલું નીમખ તેમાં એક ઇંડાની સફેદી મેલવવી. પછી એક કલાક તેને ડરાવી કુખતા ભાગ ઉપર લગાડવું અને અનુષ્ઠ પાટો બાંધી લેવો.

(—)
રમુએ પુરસત.

૧ જુ—કાલો થોડો કચકાખરો, નગરી ભેતો જાએ; ખાંચ, પટેલીઆ ઝુલ કરે, પણ તેનું ઝુલનાંધાએ.
૨ જુ—બે અક્ષરનો એક નાહાનો પોલણ. એક રીતે ભેલોતા સરવે પખસીઓને સોભા આપુંછ અને

કાંઠ લાગુંછ—ખીજ રીતે લેવોતા હું પોતે પારકું થઈ જાઉંછ અને બધી રીતે પારકાંએને લાગુ પડુંછ—તરીજ રીતે લેવોતા હું નીચા પડવાને બદલે હમેશા ઉચાન બોલાવુંછ અને જાહાં અને એ રીતે લાગુ પાડીએ હુંએ તાહાં તે સઘલી મીનની ઉપરનીજ વાત કહુંછ. છેલે હું એક સંખી આ યાહુ ને વરસનો એક ચોકસ ભાગ ગણાએછે અને જ્યો પેહિલેલામાં ખપેછ તેમથી એ સંખીઆ ચાર ફરન ને યોછોછ.

૩ જુ—હું તરણ અખશરનો એક બોલણ, આ કાસનાં એક ચકરનાં ચોકસ ભાગ ફેરવીઆછે અને જ્યાંથી મુરજ દર વરસનો પોતાનો ફેરવા લેછે તેખાનો હું એક ભાગ યાહુછ. અને ખીજ રીતે લોહીના ચરીતર વીશે બોલતાં વારેવાર વાપરેછ. અને તદન ઉલટાવી વાંચોતા મને પછસા સાથે લાગુ પાડી તુરત તમે ઇજસો કે હું તમારા હાથમાં આઉંતા કેવું સાહે. ખારો બાંધે પેહો અને તરીએ અખશર મલી શરીરનો એક ભાગ યાએછે ને વધારે પતલી રેખડાવા કેટલીક ઇંગરેન સીએ થયો અરજી અંદ રહેછ.

ખોલાસો મઈ લેતાનો.

૧ જુ—ચાકર ઉતર એહુનો, સમજ ખનમાં આણ, આ કર, ચાક, પીછાણીએ, ચાર મટુરં ભલ;

૨ જુ—સમસીઆ પુરં તાહરી, કરી મીતમાં ખાતર; જતાંતાં તેને કહું સામુ અને જમાતર. ૧

૩ જુ—નીમક.

ઈશ્વરને યોગબળ વીશે.

૫૮.

કાપા ખાપા કડીરે, રાખિ તારિ રહેયે નહો; બેને તું વિચારીરે, યેલા કેમ અકલ ગઈ. દેક.

નંકરાજને બલકળ નાણું, ભયો સંપી ભંડાર; ઠોડી અંતે કામન આવી, જતાં ન લાગી ધાર; ન ખાધી ન ખમીર, વેઠે મુએ ભાર વહી; ઢોળી ખાપા. સુવણ રિદિ રિદિ પુરણ પાંગો, હંદ અધિક અભિમાન; અર્યાને અવરાણું અંતર, ભલિ ગયો મૃત્યુ ભાન; વાદળની છાપારે, ભેતાં રહિ છેદેં જઈ; કાપા ખાપા. ૨ ભજ ભગવાન જાન તન મેલી, મેલી કર બળવીર; લાલમ-રાખન લક્ષ્મીવરની, ધરને મનમાં ધોર; અખમ ઉપારજ, અંબેપદ આપે સંહી; કાપા ખાપા. ૩ મૃગજળે ભરવા ખરખ માલસ, સહિ રોડપો-સંસાર; વાત વિચારી વળે પાડો, પાંગા નધી કોઈ પાર; દવાનંદ રેખીરે, વિવેકની વાત કહી; કાપા ખાપા. ૪

૧ નખાઈ.

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૧૩ નું.

મેચ ૧૮૯૮

આંક ૫ મો.

† કંબુસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર.

ખીદાર.....	એક મેટો કબુસ
ગેહરનાથ.....	ઉપવાનો બેગ.
કામગાર.....	ખીદારનો મહેતા
કસરેવજ.....	ગેહરનાથનો માકર
તેહેમુર.....	એક દસપ
આમ.....	બર સાખલ વેચનાર
હામાન.....	એક ભલેરી.
બાબક.....	રેસામણો
બોથર.....	એક દરછ.
ગજડુમ.....	એક વડી.
પારખા.....	ખીદારનો ઠાકરી
ગેહરખાનુ.....	એક બીધા ઓરત
કરંગીજ.....	ઉપવાની ઠાકરી
ગેહરનવાજ.....	પારખાનો માકરડી
તેહેમીના.....	કર નોળનો માકરડી

માકરડો છતીપારી.

દેખાવ ગેહરે ઇશકાહાન.

પ્રકરણ ૧ હું.

દેખાવ ૧ લો—ખીદારનું ઘર.

ગેહરનવાજ અને કસરેવજ.

ગેહરનવાજ—હું વધારેવાર સાંભળનાર નથી દગા બોર કુતરા ! એટલા વાસતે મેં ગસતમ પાહાડયાહના બો

! આ બેય એક નાખીયા ઈસરેન ગરખાર રચેલે છે બે ઘટના શરારો સાથે ઈયાં રજુ કરાયેલે.

ડાવાવાને પાછો ફેરવેલો ? એટલા વાસતે બાંનું ગોશસપનો મસાલ રડતાં આંધેલો થયો ! એટલા વાસતે હુકમાન હુકી મ બેનનનો ગોટી બનાવનાર ગેહર કાકી મારમે લાગે કે તું નીચ મહુને જાહેરમાં અપમાન આપે !

કસરેવજ—માહારા હુકમાંના હાર નરા સાંભલ.

ગેહરનવાજ—શું કોઈ તું ને વાત કરનાર નહી મલી કે ઘરામ દલાલની ચાકરડીના વોવાહમાં તું મહુને નીચુ લગાડી બાબરખુજ નંદવ પીડાંવાલાની જાહાડુ કાહાડના રી સાથે મોહો મલકાવી મલકાવી વાત કરવા લાગે !

કસરેવજ—ભલેને ઓરતનું નામ સવાય માહારી આં ખની રોશની તું વગર !

ગેહરનવાજ—તહમારી ભરાઈછાડી દમો. મેં કુરી માહારી સાથે વાત કરવાની હાંશ રાખતા હોવોતો ને એ રત સાથ તહમે હુશીયા તેજ ઓરતને ભરખીનવશમાં ફેલ અપકરો તાહારેન હું જાણસ કે તહમે ખરેખા મહુને ચા હોહો. એન સરતે હું તહમને માફી બખપુછું. પણ મેં ફરી મહુને કારણ મલકુતો—

કસરેવજ—તહમારી મોહોખન બેંચી લઈ મહુને ક નપાધી રદ કરને

દેખાવ ૨ નો—ગેહરનવાજ અને તેહેમીના.

તેહેમીના—ઓ પેયારી નવાન ! તુંને જોવાને એટલી આરજુ મદ હતી કે આખની પુશાલીયો મહુને ચ કર બાવેલે અને માહારાં બદનનો હુમ્મ સમાતો નથી.

ગેહરનવાજ—શું કરું પેયારી તેહેમીના નરા પગ બાહાર કહુડાઈ ચકાતો નથી. આજે મહીનો થયો મેડાંલો ઘરમાછે અને રાત દીસ કાગને રોવે વાત નેડાંછું કે કપારે માહારો છુટક થાય કે માહ રી તેહેમીનાને ભેડું. માહારો માકરોપીતો હું કંડાવી ગઈછું. ઘરહો દાહાડે દાહાડે પડ સા વાસને પેલો બનેછે. પાછીતા કુજ વડીક પેટીમાં રાખે છે. કોઈ તુંને પુછાતું નથી તે મેહેકું માફ કરને હો.

તેહેમીના—હું પેટ ભરતી કાફી પી આવેચીછું માટે મહુને હમણા કરાંની હાનતખીવી.

ગેહરનવાજ—નવી નવી ખબરોનું માહારી પામે એક ફત્તર ભરાવડુછે.

તેટુંમીના—મહને તરત કહે મેહુન. માહારી વારી કરતે માહારી સેઠાણીની વાત હું કહીશ.

શેહેરનવાજ—તું જાણેયતો ખરી કે ગયા હુંના વામાં માહારી સેઠાણીના મહવે અકસખાતથી ઉઘે વઘી ગયો હોતો. આનંદો માહારી બાઈ ઉપર મરેડાંના કષ્ટ વળેયા હોત, પણ એક જીવાનીએ જે પણ એક નાના મધ વામાં લેરે કરતો હોતો તે તરત કુંદી પડ્યો અને તોણીનો જન ઉઘાડ્યો. જાહારે તે જીવાંન માહારી અપરથી મેહોશ સેઠાણીને લઈ ઘર આપયો, તાહારે માહારા ઘરડા સેરે તેને પેટમાં આંપયો અને મોસા લીક અને આહારે મેટો, માહારે દીકરો માહારી આપ, માહારો બપાવો, માહારો મખા વો, માહારો કુવો, માહારો કાકો, માહારો મામો અને બીજા એટલાતો સુખદો વાણ પાડયા કે તે જીવાનની કોઈ ક રક્ષાબાસદ તે જોયું કે હોસો યેરતો નર આપી દેસે તે લાગલા માહારા વાહાલાએતો પાઘડી બાગડી જતારી કે લખચમી માતાએ આનંદો કીધો. પણ ઘરડો બીધો કે રાતે ખવરાવતું ખસારતું પડ્યો તેથી પેતાના મખાવા વપાવાને અગલગીરી કો શેહેરી ઉપરથી જતારેય અને દરવાજા બાહાર વઈ જઈ વાન કરવા પડ્યો. પછી કોઈ જોવાખીતો રસતા ઉપરથી આવ્યો જતો હોતો તેને ઉલો રાખી મખાવા બપાવાને સલામ આલેકું કરી પેતાના દરવાજાની બારી બંધ કરી હોસત સાથે આવતો યેજો અને લાંબો સપાડો મારી પાછો જારણે આવી ઘરમાં ભરાઈ ગયો અને મખા વા બપાવા વાપર વખાતા યઈ ખાજું પાણીની આખવા વગર ઘેર ગયા, પણ માહારાં બાઈ એટલીતો રડ તરતમાં પડયાં કે હાલો હાલ કાંઈ ઇચ્છતી કરી તે જીવાંને ઘરમાં એક મેહોતાગીરી આપી રાખ્યો. એ વાત જો જુદાના કાન પર અઘી રાતે બાર કલાકની આહાર રસતો મહને લેવો પડ્યો. જુદાને પેતાના બપાવાની સુરત ઇયાદ નથી તે કી કનજો.

તેટુંમીના—જાંઠાં સેઠ રોજ સાથે કુંમી લઈને કરે તે ચાકરી જાયતો તુંને કનવાર પણ હશે નહીં.

શેહેરનવાજ—તારાં કુંમીના શીધીના કાહાડનારને સેહતાનનોજ હવાલો, ચાલ મેહુન આપ એટલી પીનરાંની કુંમીએ તે નરા મખવાસ કરીએ.

દેખાવ ૩ જો—એક બાગ, કામગાર અને પારસા.

કામગાર—માહારી વાહાલી પારસા તાહારો મેહોરો દીલગીર કેમ ? થું જે તાહારાં વચનથી તે મહને આ જ હાનમાં મેહોસતતું સુખ આપણું તે વચનનો પસતાવો કરેમ ?

પારસા—તાહારાં સુખને વાસતે મે જે કાંઈ કીધુંય તેનો હું પસતાવો કષ્ટ અને જે તું માણતો હોયતો માહારાં ભીતરની વાતની મહને ખબર નથી. જે હું દીલગીર હોતો એટલા વસતે જે જોયો તુંહને થુખી કરવા ઇછું તેટલું બનાવવાની હાલ માહારામાં શકતી નથી.

કામગાર—તાહારી મધ મીઠી જામમાંથી જે પેયારથી ભરેલો દરેક જોલ રૂપકેય તે મહને એવા આભાર તણે દા

ખેલે કે તેનો ખંગ માહારાથી વલાઇ શકવાનો નથી. પણ જે તુંહને માહારું, માહારો જીવ તાહારાં સુખને વાસતે તે પડ્યું, તાહારા મોહામાંથી હુકમ નીકલે તેની અગાઉ તાહારી આંખના સંસારથી પાત્રી નહ તેમને બજ લાઈ; એ જે માહારાં કરનું મોહું રીપઈ ચોડુંવણું કીટાડતો વજારીથી માહારા હકતા ભરવા હું જુલોશ નહીં.

પારસા—તાહારી વજારી ઉપર માહારા જીવની સરત મેહું.

કામગાર—એ માહારા જાગરના હાર તાહારી વજારીની હું થું કીમત કરું ? પણ માહારે વાસતે થું તું તાહારા બપાવો જાવેદાનનો કીકાર તામેશ કર્યો ? તાહારાં કે, ટંબોનો ઠપકો અને કુનયાંની ગીબત ?

પારસા—કુનયાંની ગીબત કરતાં, માહારા પગની આંધળ મહને વધારે દરદ કરેલો. કાહાપણુ જુરખાઈને ઠપકો આપે તેની અગાઉ મુરખાઈ કાહાપણને ઠપકો આપેલો. ખરેખર કમચકલ હોઈ જે માહારી ખુદ નજરે દેખતાં ખરાં સુખને અગલગીરી કરે નહીં, કારણ લોકની નજરમાં તે આવતું નથી.

કામગાર—પણ જે પેયારી તાહારો બાઈ બાગમાં આ વખેલો !

પારસા—એને આપણી વાતથી વાકેફ કરવો થું ત હુમને દરસત લાગતું નથી !

કામગાર—તહાશા બાવાનો મીઠા સંભાલવા જીવાનોના ઉઠાડપણાની સામે અખારવાનું મેં મેહું રોલ લાલ્યું કે મેહોનોશ મહને પેતાનો સતર સખનેલો. એ બાબદ ઉપર તેને ખુશો મેહો કર્યો ઘરેલો. બીજું જુદા બાવાને તપાસવા હજી માહારે એની સામે ઘણું બોલતું પડ્યો જે એના સરખા તાતા મીઠાની ખમાઈ શકાયો નહીં. તેથી હાલ તુરત એને આપણે વીસવાસ આપવો હું દરસત ધારેના નથી. હવે જે આપણને જોયો વાસતે હાલ તરત સલામ માહારી વાહલી પારસા !

દેખાવ ૪ થો—મેરનોશ અને પારસા.

મેરનોશ—પેયારી પારસા સ્ત્રી તરખીએત ? તુંહને એખલી જોઈ હું ઘણો ખુશો છું, કારણ એવી એક બાબદ તુંહને જાણવડી કે જે માહારા પેટમાં વધારે રહેતો હું કાઠી નવસ.

પારસા—તું જાણેય બાઈ કે હું તાહારા કેટલા વીસ વાસને વાપક છું !

મેરનોશ—પુરેપુરા, પુરેપુરા ! પણ આખે એવીતો અગતની બાબદ—એવીતો કે તું દસ વરસ વેર વીમાર કરે પણ તું અટકલ કરી શકે નહીં. હું—તું સાંભલીને હુસસે હું—નહીં હું નથી કહેતો. હું—હવે ખરું મોહુંતો—હું પેયારમાં લપટાપણું.

પારસા—પેયારમાં !

મેરનોશ—એવા પેયારમાં કે હાલ જે આપણે તેમાં જે જલદી વધારો નહીં યેજો તો તરણ કાહાડા બીજા જ વતા કાહાડવા માહ મુશકેલ.

પારસા—થું એ પેયાર એકાએક તાહારામાં આવશે ?
મેહરનોશ—નહી, ઘણું થયું તે માહારામાં પચરહે.
હાલવતાં હાલવતાં યાકો અને હવે એવેતો; ભજુક, નીક
લીઁ આવેલો છે ધ્યાતો મહને માહારી, માથુક મરે, ધ્યાતો
તહને તહમારા ભાઈને બોલો.

પારસા—પણ એ ચોરત કોણ છે ?
મેહરનોશ—પહેલું એક તે પહેલા, ન બંરની કોઠર છે.
પારસા—પણ એ એવબધી હું કેમ, એણેયું. તા
હારેતો એમની કેહની કે તેની ઘઉંના રંગની ચાંચડી છે ?

મેહરનોશ—બીજું એક તે, આપો દાહાડો ખાંત ર
મે છે. તરીજું એને તેની પાસે શંભતમાંતો તપકોરની દા
મડી. પણ એતો સીકાની ઉઘડી બાજુ નજાવી હે.

પારસા—તાહારે ભાઈ હવે ચતી બાજુનું વેપાન કરની.

મેહરનોશ—પહેલું એને ખુમથુરની. બીજું એને
અધવ, અને તરીજું એને હુશીયારી.

પારસા—તાહારે એવી, ઉઘડી ચોરદુઆન સીકાનું
નામ થું ?

મેહરનોશ—ફીર ગીન !

પારસા—ભાઈ સીકોતો તુંને મોટો પાયો તું તેહ
નો હાથતો મેલવી શકે પણ આવાનો બોલ તાહારીથી મેલ
વાઈ શકાનાર નથી અને પછી વારસાથી આવેલ ધપેલો એ
ક છોકરો આવ્યા બીજાની છોકરી સામે કેમ પાર પડે તે
ની મુનસફી તુંને સોંપું.

મેહરનોશ—હું જાણુંય કે વાત ઘણી અધરી છે પણ
પેયાર આગલ દોષની ગીન બનવી મુશકેલ નથી; અને જા
હાં ચોરતે પગ મેલશે ત્યાં પછી મુશકેલી થું ઉભી રહે છે ?
વાસતે પેયારી મેહન જે તું અને ચેહરતવાન માહારી તરફ
હારીમાં નીકેલોતો માહારી આશા પાછી તાછ. થશે અને તે
ના બદલામાં મેહન—

પારસા—માહારી પણ એવીજ નરનમાં તહને મદદ
કરશે !

બીદાર—(માહારથી), હુયા ! ચોર !

પારસા—વ્હી થું બનથું ?

મેહરનોશ—પેધી ઠીંગરાંની સપાટ, બોવાઈ ગઈય તે
કાલની પેવાલ ચાલેય. ચાલ મેહન આ, પાસેની ઝાડી ત
લે બેસી આપાનું વાતો વીશે વીચાર કરીશે.

— — —

દેખાવ ૫ મો—બીદાર અને કસરેવજ.

બીદાર—મહને સાંભો નવાબ દે ના; નીકલ માહારા
ધરમાંથી.

કસરેવજ—સાહેબ, હું તહમારે નહી પણ તહમા
રા મોશાનો નોકરથું; અને જાહાંયુધી માહારી પોતાનો સે
ક મહને દાહાડી નહી મેલશે તોહાંમુધી હું ધરથી બહાર
બનાર નથી.

બીદાર—કંગાલ તાહારા સેઝનેથી તાહારી પછગાડેજ
મેકધી આપથું. માહારા ધરમાં એ દીવાલીઆને વલો
ચાકર રાખવાની અગત શી પડી ? સાડું કુંદમ પેહેડે તેટ

લાં કપડાંતો તેના પોતાનાનું. હું બરાબર સમજુંય કે થું
મતલબથી તેણે તુંને રાખયો છે, પણ માહારા ધરમાં હું
આંચીઆ ચોરોને રાખવા માંગતો નથી.

કસરેવજ—અરે સાહેબ ! કાજુ થું પડે, જે વલો
ચોરી છે. શત દાહાડો તહને આના પેરીપર મોહારો ભરો.
તે હમારો બંગ તો વલો કે દાહાડે શવે.

બીદાર—(મનમાં) રમે એ જાણતો હોય કે માહારી
પાસ પડેલા છે. અરે એ બાપુ હીયાં આવ, જે ગામમાં;
અને જુમ ના પાડતો હો; કે ચારી પાસે પડેલા સાંતેલા છે.

કસરેવજ—તાહારે થું સાહેબ તહમારી પાસે પડેલા
સાંતેલા છે ?

બીદાર—નહી, માહારી પાસેનો કુટી બદામ પણ ન
થી; પણ તું તે છતાં એવો જુમાટો ફેરવે તેથી કેહું છું.

કસરેવજ—સાંતેલા હો કે ન હો તેમાં મહને કશી દ
રકાર નથી.

બીદાર—ચાલ હવે તાહારી આબરમાં જા. આ ધ
ડીજ બાં અને ફરીથી હીયાં પગ મેલતો ના.

કસરેવજ—આએ ચાલ્યો સાહેબ.

બીદાર—હીયાં આવ્યા હીયાં આવ, જેઉં કાંઈ સાથે
લઈ જતોતો નથી.

કસરેવજ—આએ સાહેબ લઈ જઈય તે માહાર
કપાલ.

બીદાર—આવાં મોરાં જનવાંની શી ભર ? જે દર
છમે એ બનાવયાં તેનેજ ફાંસી દેલો જેછમે, ગમવા બા
હાર બેંચ જેઉં ? પણ કરાપેલો ચોર તું એમાં કાંઈ સાં
તે નહી. જેછમે આ પોરતમાનદોમાં થું છે ?

કસરેવજ—સેક એને, હાથ ન લગાડો, રમે, માહારી
ચોરી થાય તેની મહને હવે કાસતો છે.

બીદાર—ચાલ જા બોલ, બોલ. જે માહારી હોય તે
મહને આપ. જે કાંઈ ચોરી લઈ જશેતો તું જનમનો અમ
કાપો ભોગતરો પછી તું જાણ માહારો ચમમ જેને લાગે
તે પાછો ફીરેલો નથી.

કસરેવજ—સાહેબ તહમારી પાસથી મુઠી, કોસા વ
ગરો જે બીજું કાંઈથી લીધું હોયતો હઝામ.

બીદાર—તપાહરે તે કાંઈજ ચોરથું નથી ?

કસરેવજ—કાંઈજ નહી સાહેબ.

બીદાર—તાહારે હવે આ તાહાર મોહાડું શીહા કરી
ને જા.

કસરેવજ—આ મુઠાં વનમાંથી ક્યેબી સાહેબ.

બીદાર—એક મોટી પોડાંતો ગઈ. હવે જઈ માહારી
કોઠલીઓની ભેટ લઈ.

— — —

દેખાવ ૬ ઠો—બીદાર, મેહરનોશ, અને પારસા.

બીદાર—આએ તરણ હજાર, ગીની જે મહને કાલે
મહી તેને મુકવાની જગા કપાલું કરે ? મોહરે જમડા કયાં
હું કરે ? તરણ હજાર ગીની કે આ, હા, હા ! તરણ હજાર
ગીની ! અરે પણ એ કોણ ઉત્તું ? કેમ, કેમ, હીયાં કે
ચાહરે આવયો ?

મેહુરનોશ—અમ્મલથી સાહેબ.

બીદાર—હું જાહારે મોટે મોટે ખંદગી કરતા હતા તાહારે કે ?

મેહુરનોશ—(મનમાં) જો મહને વેચવા માંગેય તે ? નહીલ તહમે મુંગા મુંગા ઉભેલા હતા તપારે.

બીદાર—મેહા હું આજે એવી ખંદગી કરતા હતા કે આવા આપણા બંત ગ વખતમાં તરણ હજાર ગીની મ લી જયતા કહેવાં મુખવાસી થઈએ. તરણ હજાર ગીની નો સમક તહમારે કાને આપતાંવાર પડશે હુથે તેથી એમ નહીં સમજવું કે માહારી પાસે ડ હજાર ગીનીછે.

મેહુરનોશ—તહમારાં કાંમકામની હમને બીલકુલ ક નવાર નથી.

બીદાર—અરે મહને ડ હજાર ગીની આવા વખત માં મલે !

મેહુરનોશ—પણ સાહેબ એરણું નાણું તહમે થણું જલદીથી પેદા કરી શકો એણે આખી ડુનયાં જાણેછે.

બીદાર—સેહુલાઈથી પેદા કરી શકું ? હું પેદા કરી શકું ? માહારાં છોકરાં માહારાં પુલ્લ થઈ લાગાંએ અંને મોટી મોટી તેમની વાતોથી અંને આંધલા ખરચોથી કોઈ નાહક માહારૂં ગણું કાપશે કે હુંતો શયત્રો ગીનીનામ બ નેલોણું.

મેહુરનોશ—સાહેબ હું આંધલા ખરચ મલાઈછું ?

બીદાર—એ સવાલ તું મહને પુછવાનો શકી રાખે છ ? અરે આ તાહારી તોપીમાંનું એક પીછ તોડી વેચુ તો હાથ શોભી રહે તેવું વરસાણ કોઈ આપે. ટુકમાં કહુતો તું મહને છુટીને આણું ઉડાઉપણું મલાવેછે.

મેહુરનોશ—સાહેબ તહમારી કે દાહાડે મેં મોરો કીધી ?

બીદાર—મોરો કરે નહીતો આરણો ખરચ કેમ ની બાવે ?

મેહુરનોશ—સાહેબ માહારી એલખના પમાસ છો કરામીછે જે માહારા કરતાં સરસ ખરચ રાખેછે અંને તો બી કોઈ તેમને પુછવું નથી. આપને છુટયા વગર એવે ખરચે રહેવાના આ શેહરમાં બીજા થલા રસતા ઉધાડાછે.

બીદાર—તાહારા દગલા ઉપર મેલેલો આ મુંનાની કીટની અગત શું છે ? અંને તેથી વઘી કોઈની વાપરેલી નહીં. માહારા રરલ પાસે આવેલો હોત તો ને રકમ તેં એને માટે આપી તેમાં તુંહને અપરો દમન દગલા લઈ આપાવત. શું થરમાં ઉકરડો રાખેલોછે કે આવાં અતરો વાપડેછે ? એક અતરની સીસીમાં હું મહીના દાહાડાનું બ જર લાઉં. એ બેહુ એક મેકને નાશાની શું કરોછ ? કોણ પેહેલું ગમવું હુટે તેનીની ?

પારસા—સાહેબ એક થાણી અગતની બીના હમે તહમને નજાવવા મૂલેલાં છઈએ અંને કોણ પેહેલે બેલ તું તે ઉપર હમને તકરાર થાપછે.

બીદાર—અંને માહારૂં લગતી એક અમતની બીનાં તહમને નજાવવીછે. મેહા તુંહને થણી મોરતો સાથે આ લખાણું દેથી તાહારૂં મત હું જાણવા માંગુછું કે ફરંગીના નામની એક જીવાન મોરત વીછ તાહારો કેવો અમીપરાએછે.

મેહુરનોશ—ફીરંગીના સાહેબ !

બીદાર—હા. તેને માટે તાહારો કેવો વીમાર.

મેહુરનોશ—કેવો વીમાર સાહેબ !

બીદાર—માહારા બેલ કેમ પાછા મેલવા કરેય. હું તાહારો અમીપરાપ માંગુછ.

મેહુરનોશ—સાહેબ, આ ડનીયામાં સરવેથી મનમે હન તેહેને હું માંગુછું.

બીદાર—થરમાર સંભાવનારીતો એકીએ નહી વાર ?

મેહુરનોશ—એક સાહેબ.

બીદાર—એક ચીનથી હું નાખુશ છું. અંને તે એકે તેની પાસે નેઈવું થન નથી.

મેહુરનોશ—અરે સાહેબ પેહેલે તેની ખુબીના વીમા ર.કરો; અંને પછી તેની શેલતનો. તેની ખુબી આગલ દો લત મું બીસાદ થરાવેછે ? સાહેબ મોદાને વાસતે તહમારો ઠરાવ ફેરવતા ના.

બીદાર—પણ જો તાહારો ખરચ કમતર કરી નામેતો વગર રીતની ફીરંગીના વખતના સમામાં ખંગ વડે.

મેહુરનોશ—માહારા પેયારા, આવા માહારો સથતો ખરચ તહમે કહો તેમ કમતી કરવા હું તઈયાર છું.

બીદાર—લવતો રહેજે મેહા ! તાહારી તામેદારીથી માહારી છાતી ગમ લેંચી થઈછે. એવી તાહારી કજીલાતેમ હું ફીરંગીના સાથે પાછીસ.

મેહુરનોશ—શું તહમે ફીરંગીનાને પરણવા માંગોછ ?

બીદાર—હા, ફીરંગીનાને.

પારસા—કોણ તહમે, તહમે, તહમે ?

બીદાર—હા, હું, હું, હું.

મેહુરનોશ—માહારો આંખે મકર આવેછે તેથી હું રજા લઉં.

દેખાર ૭ નો—બીદાર અને પારસા.

બીદાર—મેહી માહારો ઠરાવ મેં નજાવેછો. તાહા રા ભાઈનું, હું, એક વીથવા માહારી નમરમાંછે તેની સાથે કીક કરીશ; અંને તાહારો હાથ માહારી પેયારી આપણા પ ડોસી ફરેડન સાથે મેલવી આપીસ.

પારસા—હું ફરેડન સાથે પાછું ?

બીદાર—તે થણો કાહોછે. હજીતે ૫૦ વરસની વયનોછે અંને પાસે મોટી શેલતછે.

પારસા—પેયારા આવા તહમે રાજ થતા હોલો તો ફરેડન સાથે મહને ના પાછાવો.

બીદાર—પેયારી મેહી માહારી એવી મરજી છે કે હું ફરેડન સાથેન પાછો.

પારસા—આફ કરો પેયારા સાહેબ.

બીદાર—આફ કર પેયારી બાઈ.

પારસા—પરથવવીના બાપો એકકા મલે પણ હું એ બા બદમાં તામે થનાર નથી.

બીદાર—કોઈ બાપે મોતાની મેટીને મોહાડેથી આવા મોલો સોંલથા હોય ?

પારસા—કોઈ બાપે પોતાની બેઠીને આવી ફાંસમાં નાખવાની પેરવી કીધી હોય ?

બીદાર—મહુને વધારે બોલો કફા કરીશ નહીં. હું કહું છું તેમજ બનવું જોઈએ.

દેખાવ ૮ મો—બીદાર, કામગાર અને પારસા.

કામગાર—સાહેબ કેટલાક નજા બાહાર તહામરો શ હા જોતા ઉભા છે.

બીદાર—નાખ બધાને ચુલલામાં. આ છોકરીએ માહાઈ મંથું ફેરવી નાખ્યું છે. પારસા હું જેમ કહું છું તેમ પરણ નહીંતો—

કામગાર—માફ કરો સાહેબ મહુને વચમાં બેલવું પડે છે. બાઈ શાને વાસતે તમારા પીતાના કોઠાએ બેસી શકે ?

બીદાર—કામગાર તુંતો ઘણે ડાહ્યો છે. તું જ ઇન સાફ કર. આ છોકરી, જે માણસ પોતે એટલો તવગર કે એને દોહડપાંની રીત વગર લેવા માગે છે તેનો હાથ છટકાવી મેલે છે.

કામગાર—રીન વગર ! બાઈ પુખત વીચાર કરો. બોલેલી એવી તક પાછી ફરતી નથી.

બીદાર—એમ વીચાર કર કે એથી તાહારા બાપને કેટલો થોડો જોન ખમવો પડે.

પારસા—હા; પણ જીની સાથે છ'કગી કાહાડવી તે મહુને પસંદ નહીં પડેતો બને કેમ ?

બીદાર—એક દોકડાની રીત નહીં !

કામગાર—તેતો ઘણું દરસત સાહેબ. પણ એવી બા બધાં એકબીમાંની ઉમર અને મીઠામનો તોલ કરવો પડે છે.

બીદાર—એક દોકડાની રીત નહીં !

કામગાર—બારી વાત સાહેબ. તમારી તકરાર એવી મોતેબર છે કે સામાનું મોહું ઉઘડે નહીં. પણ એવી બા બધાં છોકરીના વીચાર મા બાપ વખતે ધેપાનમાં લઈ શકે.

બીદાર—શું કુંવરા નહીં બેસતાં ? હા કોઈ લુચો હીપાં કાલુ કરમ કરવા આવે છે. હું હચણા પાછો ફરીશ

[ખપછી]

કામગાર—માહારી વાહાલી પારસા, તાહારે ખાતર હું કેટલો દીલગીર છું તેનું કેમ બેપાન કરું ?

પારસા—દીલથી ફીકર દુર કર અને માહારા પક્ષ કરાવ ઉપર ઇતમાર રાખજે. માહારો બાપ આપણું શું પ થોડો વખત શુધી અટકાવી શકે પણ આખી કુન્યામાં કોઈ થી તાહારો આશાને ઘુલ મગાવી શકાનાર નથી.

કામગાર—ઓ દીલવાર પારસા !

બીદાર દાખલ થાય છે.

બીદાર—શુગર દાદગરના. અમસથી માહારા દીલની રહેસત હતી.

કામગાર—બેઠીએ બાપની તાબેદારીતો કરવી જોઈએ વરની ઉમર કે રંગ કે ઘતમ ઉપર તેનીથી કાંઈ બેવાઈ શકાય નહીં અને બાહારે કોડીની રીત વગર કોઈ તેને લેવા તઈયાર થાય તારેતો તેણીએ તરત હા બલવી જોઈએ પછી વર ગમે એવો હોય. કારણ તેથી બાપને ઉગારો પુષક વ થાય.

બીદાર—શાખાશ બધા કામગાર. ધન તાહારી અ કલ ઉપર. એક પા પા ઘડી રોજ મેહરનોશને તાહારી દાનાઈના દાખલા સીખવ. સાખાસ, સાખાસ. કામગાર સહમજવ પારસાને કે એની ઘુલ કેકાણે આવે. હું આ બાહાર લોકો ઉભા છે તેમને બેઠી તરત પાછો ફરીશ.

[ખપછી]

કામગાર—એકવાર ફરી આપણે એખલાં ખલયાં. આ દોઝા હું લઈ બેઠો છું તે માનજે પારસા કે માહારાં ભીતરને વીધી તાબે છે. આ પારસા ! ક્યારે તે દાહાડો આવે કે,

લગનનો પવીતર ને ગુમારક ગાંઠ, બાંધે આપણા બનેના મોહાબતી હાથ.

પારસા—નપાંહાં આવી ભેટે એકમેકનો પેવાર, તપાંહાં ઘઈ પડે પછીસા પણ લાચાર.

નાહાનપણમાં પરણાવીયાથી કેળવણીમાં થતી ખલલ.

હું બરે ઈન્દ્રિયમાં જતો હતો, હજુરતો હું ઘણો નાહાન હતો, મારી ઊમર માતરે ૧૨ વરસની હતી તે વખતે મારી સાથે મારેથી જરા વધારે ઊમરે પુત્રેશ ૧ અથવા ૧૯ વરસના છોકરાઓ એકજ વરગમાં સીખતા હતા. મને પકી ઈલાદે પ્રહુ અને મારા જેટલાજ નાહાના છોકરાઓ પેશા ગોડા છોકરાઓ કરતાં વરગમાં ઊપર નંખર રાખતા હતા. એ વામાં હમુને ખખર પડી કે એક છોકરો જેને હમે કાકા લખુસને નામે ચીડવતા હતા તેને તાંહાં એક છોકરો નો જનમ થયો, એ ઊપરથી હમે તેની વધારે મથ ફરી કરવા લાગ્યા હમે એમ ચીડવના હતા કે “ જા જા. હમે તુ ખયાંનો બાપ થયો, હમે હમારા જેવા ખયાં સાથે સીખીયા કરશે કે, જા હમે કાંઈ ચાકરી સોધ.” એ બોલથી તે બીચારા ઊપર એવીતો અચર થઈ કે થોડા દાહાડામાં તેણે ઈન્દ્રિયમાં આવવાનું સુકી દીધું, અને હમે સાંભલીયું કે તે કયે દશ રૂપીયાની ઊધરાણીની ચાકરીએ રહેશે. એ પછી એ જ પરમાણે બીજા બે તરણ છોકરાઓ એજ કારણને લીધે ઊડી ગયા. એજ વખતે મારી સાથે કેટલાએક માતખરના છોકરાઓ હતા, પણ નૈમિયા એટલાતો લાડ કા અને તે સાથે એટલાતો રુખ અને એટલાતો નાચુક હતા અને પોતાના કપડાંની અને ચેટરાની એ રસીતો નકસી કરતા હતા કે તેઓ હમારી નસની, ર મતમાં પડી ગયા હોવાના હતા અને તેમજ એને

આને “છોકરીબાઈ”, કરીને ચીડવતા હતા. હું ઘાટું છું કે તેઓને હમારા જેવા બરીબ છોકરાઓની સેળતી પસંદ હતીજ નહીં, અને તેઓ પાંચ અને દશ રૂપિયાના મોટા પગાર આપીને ખાનગી ઈસકોલોમાં જતા રહેતા. બારે હું પેઢેલા વરગમાં ગયો તારે મારી ઊંચ ૧૬ વરસની હતી અને ઈસકોલમાં મારી સાથે દાખલ થયેલા નબીદ ૪૦ છોકરાઓ માટેથી એ વખતે મારી સાથે માતરે તરણ છોકરા જોવામાં આવતા હતા; દાખલ થયેલા માટેનો મોટો ભાગ બીડી ગયો હતો અને થોડા મારેથી સીખવામાં પછત રહી ગયા હતા. આજ મારી ઊંચ ૨૦ ની થઈ છે અને બારે હું તે વખતનો વીચાર કહું તારે મારા મનમાં તરેહવાર વીચારો ઊતપણ થાયે છે; અને કલ્પીએક ખાખદ સમજીને હું શુકરાના કહું કે જો મારા માખાપ પણ બીજાઓની માફક ભલ કરીને મને નાહાન પણથી પરણાવતે અથવા જો તેઓ કદાચ માતબર હો તે અને મને લાકમાં ઊધારતે અને મારી કેળવણી પછવાડે થોડું અથવા કાંઈ પણ ધ્યાન આપતે નહીતો આજે મારા હાલ જુદાજ થતે; વખતસર પછા મલતે, પણ હાલ જે કેળવણીથી મારામાં જે હરખ ઊતપણ થાયે છે તેથી હું તદન બેનસીબ રહેતે. પ્રદંસાથી માતબરનો હરખ સમાઈ શકતા નથી, પણ જે હરખ મરીખને કેળવણીથી મલે છે તેની આગલ એ હરખ કુચ નથી. આજે મને એવું લાગે છે કે, દર સેંકડે આજામાં આજા ૧૦ છોકરાઓ નાહાનપણમાં બારે હજુર તો કેળવણી લેવાની શીરૂઆત થાયે છે તેવામાં ખયાંના ખાપ થઈ નીકલીયાથી તેઓની કેળવણીમાં ખલલ થઈ પડે છે.

બારે હું પંદર વરસનો હતો તારે ચેહલ વેહલાં છોકરીઓની નીશાલો સપાપવામાં આવી; તારે હું મનમાં વીચાર કરતો હતો કે રખેને છોકરીઓ સીખી બાયે અને તેઓ ચોતાના વગર કેલવાયેલા ભરતાર તરફ ધીકારની નજરે જુવે. પણ થોડી મુદતમાં મને માલમ પડીકે કે છોકરીઓને ફલવણી નેવું કાંઈ મલતું નથી, પણ એટલા શયેદ થયો કે તેઓ ધોભીને વાગો અને કલઈમંરની જલ્લને લીસાખ ગણવા સીખીમાં, પાકીતું કાંઈપણ સીખેવું સઘલું પાણીમાં ગયું. અને તેવું કારણ જલદીથી સમજ પડીયું કે છોકરી દશ વરસની થઈ એટલે તેને નીશાલેથી ઊથાડી લેવામાં

આવતી હતી, અને ઘરમાં સારી ચેહરાવીને ઘરખારતું કામકાજ, રાંધવું સીંધવું એ પછવાડે માથે ચોતાની છોકરીને કેલવાણી આપવા મંડી જતી હતી, અને એમ કહેતી કે હવે સાસરે જવાનો વખત આવયો અને હજુરતો રાંધવા સીંધવા બાણતી નહી. આજે પણ એથી કાંઈ હાલત વધારે સુધરી હાયે એવું મને લાગતું નથી. ઈસકોલમાં છોકરીઓ વધારે બાંધે ખરી પણ કાંઈપણ દશ વરસથી. ઊપરની માલમ પડતી નથી, અને બારે એ છોકરીઓ ભાગું ટુંકું સીખાને બીડી જાયે અને ચોતાની માંચેને તથા કાકી, કુઈને વગર સીખેલી જુવે છે અને તેઓને વાંચતાં લખતાં નથી આવડતું એવું જોઈને મનમાં ચોતા વીશે મોટો વીચાર લેઈ જાયે છે; તેઓ વીશે હલકુ મત ખાંધે છે, શેવાણી પોતે જ છે એમ સમજે છે અને હીલી કલ્યાણોર પવા સીખે છે. ઘરખારતું કામ કરવું, રાંધવું સીંધવું એ હલકુ કામ સમજે છે. એ પરમાણે અધુરો ફલવણી લેઈને એક છાલકી છોકરી બને છે અને તેવું કારણ પણ એ જ છે કે હજુરતો છોકરી ફલવણી લેવાની ઊંચ પુગે છે એટલામાં માખાપ ઈસકોલમાંથી તેને ઊકાડી લે છે.

પણ માખાપનો વાંક શું કરવા કાહાડીએ. હજુર લગી ઈસકોલો ઘણાજ હલકા પાયા ઊપર છે. બાંધુથી ચોરતો સીસકો થાયે નહી (જે વીશે હાલ સીરૂઆત થવા માંડી છે) તાંહાંસુધી એ વીશેની આશા રાખતી તદન નકામી છે, પણ માખાપોએ ચોતાની છોકરીઓને ફલવણી આપવાની ચોતે બતે કોશ કરવી જોઈએ એક રોલી ‘ઊપર સઘલું’ કામ માથે નાખવું અને તેઓ ઊપરજ હમેશાં આશા ખાંધવી જોડી છે.

એટલા માટે ફલવણીમાં જે આજે ખલલ પડે છે, છોકરાઓ હજુરતો ફલવણી શું છે તે સમજતા નથી એટલામાં ખાપ થઈ નીકલે છે, અને છોકરીને હજુરતો ઈસકોલમાં મુકવાનો વખત આવે છે તેટલામાં મોહાટી બંદરી થઈ અથવા સાસરે જવાનો વખત આવયો, એનો અટકાવ કરવાને માટે માખાપની ચેહલી ફરજ એ છે કે ચોતાનાં ખયાંને પુરતી ઊંચ થાયે નહી તાંહાં લગી કહી પણ પરણાવવાનો ખેવાલ કરવો નહી. ઘણીવાર પરણેલા છોકરો ઈસકોલમાં કાંઈ સીખતો નથી અને તે હમેશાં બોહકમાં ખપે છે, વગર પરણેલા છોકરાઓ થંચલ હાયે છે. એજ ખાખદ કહી શકે કે કુમલો ઊંચમાં પરણાવવાથી મન ઊપર કંટલી ખરાખ અસર પા

બોનચરચનો મેહેતાલ.

એ છે. ઈંગરેજ લોકો પોતાના બચાંને પરણાવવાની પછી તે છોકરી કે છોકરો હોય, તેની કાંઈપણ આતુરતા રાખતાં નથી, તેમાં છોકરાનીતો કાંઈપણ પરવાહ તેઓને હોતીજ નહીં. છોકરી ૧૬ વરસની થાયેછે તાંહાંસુધી પરણવાનો પવીતર ગાંઠ થુંછે તે સમજતી નથી. ઈંગરેજ લોકો પોતાના છોકરા અથવા છોકરીને માટે જોડું સોધવા જતાં નથી. એ બાબદ છોકરા અથવા છોકરીને પોતાની પશંદગી ઊપર રાખીયુંછે, અને તેઓ જાહે પોતાનો સાથી પશંદ કરેછે તારે તેની ખબર પોતાના માબાપને આપીયા વગર પરણતાં નથી, જો મા બાપને સામણીના શખસ વીજો વાંધો હોય છેતો તે પોતાના છોકરાંને આગલથી સમજાવેછે અને તેથી હમેશાં જોડું મા બાપને પશંદ પડતું, તેમ એક મેકને ગમતું બનેછે. ઈંગરેજ લોકોમાં જાંહાંસુધી છોકરો પોતાનું ગુજરાણુ પોતે કરી શકેછે અને બાપ ઊપર આધાર રાખતો નથી તાંહાંસુધી પરણવાનો વીચાર કરતો નથી. ૧૪ વરસની છોકરી ઈંગરેજ લોકોમાં હજુરતો બચુંછે એમ ગણાયેછે અને ૧૬ વરસ પછી તેને પરણવાનો વીચાર આવેછે. એવી રીતે ઊમરે પુગીને પરણવાથી છોકરાને તથા છોકરીને બેઝને ફલવણી લેવાનું બની આવેછે, આપણા લોકોમાં બચાંને પરણવડું એક પુનનું કામ સમજેછે અને જેમ જલદીથી પરણાવડું તેમ મોટી બહાઈ અને જલાઈ સમજેછે તેમાં મુખીય છોકરીને નાહાનપણથીજ પરણાવી દેછે, કાંએક મોટી યયા પછી તેનો ઊઠાવ થવો ભારી પડેછે. જો છોકરી ખુબસુરત હોયેછે તો માબાપ જરા ઠીક થર જોવાને માટે વીલમ લગાડેછે, પણ જો કમનસીબે છોકરી સાંમરી હોયેછે તો પછી જેમ તેમ તેને બચપણમાં ઢાભાવી દેછે. છોકરો કારો હોય છંયા ગોરો હોયે પણ તેને માટે ગોરી છોકરી સોધવા મંડી જાયેછે. વહી જો મા બાપ એવો દેશવ કરે કે જાંહાંસુધી છોકરો પોતે જાતે કમાતો થાય નહીં અને પોતાની બાપડી અને હવે પછી થતાં બચાંઓનું પાલણુ પોશણુ કરવાને શક્તીવાન હોયે નહીં, તાંહાં લગી તેની સાથે પોતાની છોકરીને લગનમાં આપવી નહીં, તો પછી પોતાની મેલેજ નાહાનપણમાં થતો લગન દુર થઈ જાયે અને છોકરા તથા છોકરીને ફળવણી લેવાનું બની આવે.

ઈંગ્લંડની દસીજી ઈંગલીશ માનવ નામની ખાડીમાં આઈલ આવ ઉવાઈટ નામનું એક રમતય ટાપુ વ્યાલેજુંછે, એ ટાપુમાં બોનચરચ નામનું એક સુદર ગામડું વસેલુંછે, એ ગામડામાં એક મેહેતાલ રહેતો હતો જે છોકરાઓને ભણાવતો હતો અને પોતાને તથાજ રાખતો હતો. ઈંગ્લંડમાંની નીચાલોમાં લણુ કરીને છોકરાઓ જમ્યુક રહેછે અને વસમાં એકસ મુદત સુધી પોતાના મા બાપને તયાંહાં જાયે, એવી નીશાએને "બોરડીંગ સકુવ" ને નાંમથી ઓલખેછે, ઉપવા મેહેતાલની પણ "બોરડીંગ સકુવ" હતી. આપણા મેહેતાલ જેઓ છોકરાઓને માતર આકના પાશ સહવારથી સાંજ સુધી સોખવવામાંજ ફળવડી સમજે, તે વસગમાંજ આ મેતાલ ન હતો, તે થણે ભણેજો અને ઉતમ ફેગવણી પામેજો સમજે હતો, છોકરાઓની જ નસકતીન મુશારથી એટલુંજ આ મેહેતાલ કરી છુટાડે ન હતો, ખજુ તે તેમને નીતીના ઘડા તથા બોધ નીતય રોજ આપતો હતો, તે છોકરાઓને ધરમની ફેગવડી આપતો હતો અને તેની નેમ એટલીજ હતી કે તેમને પાઘલી લઈ ગીમાબનનું ઘુખ મજે એટલી ફેગવણી તથા નીતી આપતી. કોઈ મંચવ અને કોઈ કોઠ હોય તેમ આ મેહેતાલ દરેક છોકરા સાથે વધુ એાજુ માથું દોડતો હતો, પણ તેનો એક નીચાલીઓ હતો જે થણે મંચવ હોવા છતાં બહુવા ઉપર સુતજગ લસ દેતો ન હતો, તે મસતી ઉશાન તુનું લસક હવું અને તેની માલથી તેના ભલા શીક્ષકને બહુ ખેદ થતો હતો કે આગલ આવતાં હેનું થયેથું? તે મા બાપ વગરનો હતો અને કાકાને આશરે પડેજો હતો. એક દાહડે મેહેતાલએ દમ ભરાવીને તેને કહુંકે, હરી માહરી સાંધુ જો? હરીએ હસવા સરીખો મોહાડાનો વ્યાકાર કરી મેહેતાલ સાંધુ બેધું. "હેરી બોનર ગઈ રાતરે તું બેકુત ઉવાઈસનના સેકે રલો મોરતાતાની"? "મેહેતાલ શાહેમ હું." તે હેવી લણુમાં બોલશે કે વ્યાખો વસગ હસી પડશે. મેહેતાલએ ભવાં મહડાવી કહુંકે, "હા તુંન તુંન જો બચા હેરી આવે વારે જો પડશે તો તાહારો કેરેવા અંત આવશે તેની મહને સમજ પડતી નથી." "સારોન આવશે શાહેમ." મેહેતાલએ માંમડાંનો કોરડો મંગાવશે અને હુકમ કરશે કે, "હેરી હાય બાહાર કાહાડ." "નહી શાહેમ માક કરો તસદી પડસે." "કાહાડ હાય બાહાર." "જો શાહેમ તહુને દેખુંકે પેશો" નહીં હોયતો અમસયકી મેહેનત થી લીએજો." "હેરી હું કહુંકે ત કોકર?" "હેરીએ હાય બાહાર કાહાડીએ અને મેહેતાલ એ જપાશ લીધા."

“મેહતાલ તરી ગચ્છે, મેતાલ તરી ગચ્છે, એવો પુ કારો કરી ધુનતો ધુનતો તે આનંદ ઉપર નઈ મેઠો, નેથી પાછો સમયે વરગ હસી પડ્યો.”

નીશાલને વખત પુરો ધૂપા પછે મેહતાલ મેતાની એક કુખપારી મેહુન ને દરદના સમયથી સારો રીવસ એ ક ખુશી ઉપરન પડી રહી સીવવા કરતી હતી તેની આગ લ મોલયો કે “હેરો સરખા છોકરાને રાહા ઉપર લાવવાનો એ ઉપાય નથી પણ તાહારે હેને દેખાંજી લાવવા હું કરું છું” તે હોવોતો ખીંટાછે કે દરેક જલ્લ તેને વાસતે અતીથારથી મ ત બાલેછે કે તે કેહેવો નીવડસે શોસાની તે દરકાર રાખતો નથી. કટકા લગાડેછું હેવી રીતે કે મહેને મારતાં આપકો લાગેછે તે એ ધુવતી માફક પચાડી નાખેછે. તેની પાસે મસકરીના એટલાતો ખળનોછે કે ઇંગલંડના સમય મસ કરા છોકરાઓને તે પુરતી રીતે આપતાં પોતે ખુરે નહી. આ ગામડાના દરેક માંડવાની ભેટ તેણે લીધી હોય, ચોરી ને વાસતે નહી પણ એક ભીકર કાંમ બજાવવું તેવા વી ચારથી તે હાવો છુટકાઈ કરતો કરેછે”

મેતાલની મેહુન મોલી કે “તહમારા કોરડાથી કાંઈ ખસર થવાની નથી”

“તાહારે સાથી થાપ.”

“હમ્મા, ધીરજ, સીખામજી અને વખતથી.”

“શું” હેવુંછે કે તે જાણતો નથી કે હેના કાકાને સાં મા પછશા આપી હેને માહારી નીશાલે લઈ આવ્યોછું અને દર સહવારે માહારા માગમગી તેને તાહાડો મીઠો રાખવા ભાલ તરકારી મોકલુંછું”

“હેરી જાણેછે કે તહમે તેના ખરાજ ખેરખાઉઓ પછુ તહમારા થો કટકા કરતાં એક પીઆરના મોલનો વધારે તોલ કરેછે, તેના કાકાના ઘરમાં પીઆર નેવી ચીનથી તે મેનશીખે.”

“તહમે કોહાય તે ખરૂછે એ વાત માહારા ધયાંનમાં ઉતરેછે.”

એક બપોરે હેરી બોનર ચોપડી સહેરને તેને વગે મે પહારે સઘલા તેના સોબતીએ પાક વાંચતા હતા તા 11 કીળવલુએ ઉભો રહી સાંમે કાંઈ એક મનવાર ઉભી હતી બાપ થઈ નીકલ્યું. તેને જોતો હોતો, કારણ હેરીએ સાંભલેલું હું ઈ પડેછે.

જાહે હું પંદર વરસનો હતો તોરે પહેલું વડેહી છોકરીઓની નીશાલે સથાપવામાં આવી; તારે હું મ નમાં વીચાર કરતો હતો કે રખેને છોકરીઓ સીખી જાવે અને તેઓ પોતાના વગર કંઠવાયેલા ભરતાર ત રફ ધીકારની નજરે જીવે. પણ થોડી મુદતમાં મને માલમ પડીકે કે છોકરીઓને કંઠવણી જેવું કાંઈ મલ જીવે, પણ એટલા શયેલે થયે કે તેઓ ધામીનો વાગો અને કલઇગરની સ્વચ્છને હીસાળ ગણવા સી ખીયાં, બાકીનું કાંઈપણ સીખેલું સઘલું પાણીમાં ગુડું. અને તેનું કારણ જલદીથી સમજ પડીયું કે છોકરો દ રા વરસની થઈ એટલે તેને નીશાલેથી ઊઘાડી લેવામાં

તેવણે કહ્યું કે અરે માહારા મેઠા આટલી ચાલકી મ સતી વુક્કન ઉપર ફેંકી દેવાને તહમે કેમ ગમેછે ?”

હેરી સરખાઈ જઈ લાલ લાલ થઈ ગયો, તેની આં બોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં, તે મોલવા જતો હતો પણ અટકી ગયો અને તરત પીક ફેરવી પોતાના લમોડીએ અને બીજા મસતીખોરા છોકરાના સાંમનથી ભરેલાં મન વામાં હાથ ધાવી તે ચાલતો થયો. એક તલવા આગર જ રે તે આવી પોહોતો તારે તેને આસપાસ ફરી જોયું અને કોઈની નજર એક નહી થવાથી તેણે પોતાનું ગમનું ત લાવને સપુરક કર્યું. “હવે હું” દખાડુચ માહારા મેહતાલ ને ને ચલવાને કે હું” થું બજાવવાવાને શાખરધવાંનું. હું ૧૩ વરસના થયો અને હવે હું કે વખતમાં માનસાઈયા આવીશ અને મેહતાલ કહેલું કે હું” હુશીઆરછું તે હવે હું” માહારી અલલનો ઉપયોગ કરું”

તે મન શાયે વાત કરતો આગલ ચાલ્યો અને તરત હોમો રહી વીચાર કરવા લાગે કે “મહેને માહારો કાંઈ શાને મારે ધીકારેય તે હું” જાણવા માગુચ ?” કે હેને શું ખરાજ કીયું ?” મહેને શાને વાસતે તે મારેય ? હા એ મા હારી પાથે પછશા હોય ?”

હવે પોતાને ઘર નઈ લાગે, કાકાના મુહલા આગલ પપેશાની હાલ અને તમામ કચરો પડેલો હતો ને નજા એથી તે આવશે તેની પોતાના કાકાના ઘર સાથે મુકાબ લેા કરવા મેઠો, તાહારે તેને ધીકાર ઉતપન થયો. વધી તે ના મેતાલની કુખી પણ મુદ્દ મેહુનને નેઈ પોતાની કુ વડ કાકી ને ચીપરેહોલ મેલેલી હતી તેને નેઈ તે વધારો કરવા લાગે. પોતાની મલગત સુધારવાની હાથ હેરીની છાતીમા ઉછલવા લાગી. તેણે પોતાની કાકીને કહ્યું કે

“કાકી મહેને થોડા પછશા ધીરો.”

“પછશા ! શું કરવા હું હેને પછશા નેઈએ ?”

“તેહની તહમે દરકાર કરોના, ને એક દાહાડે તહ મને હું” મારધાલ મેલવી આપીશ.”

પછવાડેથી હેરીને ને એક મુકી પડી તેથી તે દેવાલ ઉપર નઈ અટકાડ્યો. તેના છાકરો કાકો ને એક લુહવાર હતો તે બીજા મુકી તપધાર કરી તેની શાસુ ઉભો હતો.

“જે બચા આમેય પછશા” એમ મોલી તેણે લાત ડે નીધી કેટલેક નીધા નાખ્યો.

છોકરાઓ હજુરતોની વચોવચ આવી ઉભા અને હીમત ટલામાં બાપ થઈ નીધારા બાપના મોહાડાત પછી તમે માહાર ક સકીલમાં મુકવાનો વખત ને હવે વધારે વાર તહમારે જીવ ઈરી થઈ અથવા સાસરે જ

અટકાવ કરવાને મારે મા બલઈ હેરી આગલ મુમાવી કહુ કે પોતાનાં જયાંને પુરતી ઊમરે નહી; તથો તહમારી તહો કદી પણ પરણાવવાનો ખેચાલ પરણેલો છોકરો ઇસકીલમાં કાંઈ; કાંતો તાહારા બલનુ હ હમેશાં મોહકમાં ખપેછે, વગર ૫ બનનાર નથી.” અથ ડાયેલે. એજ બાપદ કહ્યું” એજ મોલી કુહાર હેરી માં પરણાવવાથી મન ઊપર બંધાવ લીધો અને કાકા ખત

રીજ હાથેહાથ યઈ ગયા. પણ હેવામાં મેતાલ દાખલ થયાં. મેતાલના મરતમાથીજ ડબાઈને બેલુ નહોતે એક મેકને ઊડયા. મેતાલ મોલ્યા કે “આ નેહને હું દલગીરહું; અરે શી બીનાં છે ?”

હુહાર કાંઈ બરમુડો અને તેની આસને તેના હાથ માંથી લાકડી છોલવી લીધી.

તે આસને મોલી કે “એમ્મા હું મેથ કંકાશ કરેછ.”

હેરી મોલયો “હેમાં માહારી શું તકરીર ! પણ મેતાલ શાહેન હેનો કર્યો અરેશો તહમને કરવો નહી. તહમે માહારી શામ્મા ખીતર છેમ્મા પણ આ કંકાશને માહારી બી તરથી કીકકાઈ છું અને આન પછી હેનું હું પેટમાં અને લી નાર નથી ધ્યા હેનું મોહુડું નેતાર નથી.

એક પતવારમાં હેરી માહાર નતો રહો.

ચોડા કલાક પછી મેતાલ ઘર આવ્યા અને આવતાંનેવાર માંખડાને કોરડો આતશમાં મેલી રીધો. તેની પેન હતી પણ એક શબ્દ મોલી નહી. મેતાલએ બેન આગ તથા યધવી હકીગત કહી અને હેરીએ ને છેલલા શબ્દો આચર્યા હતા તેથી તેની શબાતની વાસતે પાસતી રેખાડી અને એ પાસતી દીન ઉપર દીન વફૂતી મઈ જહુરે માંખડામાં ચોહાર અચી રહે કે હેરી બોનરનો પટ્ટો હાથ લાગતો નથી.

શબ્દે શોધાયોય મઈ, કુવા તલાવ અને નાલાંચોમાં ગવ નઈ પડયા, તે કાંધાંહુ અમ્મા હુયે ? એ શવાલ રહે, જેની પાસે કુટી બંદાં નહી, બદન ઉપર હેપ તે વગર પોશાક નહી, પેટમાં ને અન હેપ તે વગર પોશાક નહી, પોતાના હલ વગર બીને કોઈ પોતાની હોસત નહી, તેવા છોકર્યનું થાય શું ?

હેરીના કાકાની બોલ બંધ પડી પણ બલા મેડેતાલ નીતય રોન થોડે વખત તેની શોષમાં ફરતા. અતિ તેવલે પણ આશા ઊડી કે હેરી કોયે દાર થયો.

વીસ વરસ બેન અચ ઉપર ફરી ગયાં અને હેરીની ઈયાદ બલા મેડેતાલ વગર શબ્દાના મનમાંથી ગુંમ યઈ.

હુહાર એ ચમાંમાં દાઝના વયથનમાં મરણ પાંચમે અને કોઈએ હેવા માંખડાની હાથ ધરા કીધી નહી. મેડેતાલના મેડેન પણ મરેલુ પાંચમાં અને હેરીના ઘણક નીશાલ ના રાંધેતો પણ વગેવગ યઈ ગયા. સમયું બદલાઈ ગયું પણ મેડેતાલ તેન જીહુડપડાંમાં હજી પોતાની નીશાલ ભણાવતા હતા. જુદી અવશ્યા અને નાતવાનીથી તેવલ મેડેનને આપોગય હતા હતા, અને મુશકેલીથી ગુનરાંન નેજુ પે દા કરતા હતા.

પોતાની બતાંગ અને દુરખજ અવશ્યાના અને પોતાની મરનાર મેડેનનો લીયાર કરતાં એક શાંતે શુરીઅ અશત પાંચતો હતા તે વેલા દરયા કીનારા તરફ નનર કરી મેડેતાલ પોતાની બારીએ ઉભા હતા. તેવલની નનરે કે વામાં એક ગંજબર મનવાર પડી ને બારામાં લગડવાર યઈ હતી. મેડેતાલને તરત હેરી બોનરની વાત ઈયાદ આવી કે વીસ વરસની વાત ઉપર આન બારીએથી આવી એક મનવાર નેતાં મે તે મપત પણ કમનશીખ છોકરાને નેપો હતો. ઘણેવાર મુખી તે વાંદાંલુ તરફ તેલે નેપા કીધું નયાંહુમ્મી અંધારાંએ તેની આંખો આગળ પ્રદો કર્યો

અને પવનનો વહેલીયો એકએક નીકડો આવ્યો નેથી તેને બારી બંધ કરવાની ફરજ પડી પણ પીક ફેરવીને પાછો ફરે એટલામાં મેડેતાલએ ને બાનદ ઉપર મેસી હેરી બોનર પોતાના મેવડો પાડ તરત ફરી આપણો હતો તેન જ ગામે એક માંખડાને આકાર નેપો. અંધારું હતું તેથી તેને મેડેટો બુરાબર રેખાઓ નહી. જુદી અવસથાથી મેતાલ ઘણા દુરખજ યઈ ગયા હતા તેથી આમે સમે આ આકાર નેહ તેવલ ચીંતાતુર થયાં અને મુઠકું કે “હુધાં કોલુ મેડેટો ?”

સાંમેથી નવાખ વલખાને “એતો હું છું હેરી બોનર.”

એવામાં વીનલોનો મજકાર થયો અને મેડેતાલએ એક દરયા વરસી ખાંતાનો અમલદાર નેપો જેની છાતી ઉપર જીહુશયંધ માદો ચલકતા હતા નેથી તેની ગોદી પર વી માલમ પડતી હતી.

પાછું અંધારું યઈ ગયું અને ઉપલા અમલદારે ઘણા બેટથી મેડેતાલનો હાથ દાખ્યો અને પછી બેઠ નહોતો ગુંગા મુંગા હેરી નીશાલમાંથી જીહુડપડાંમાં ગયા.

મેડેતાલ ઘણાન ઘણાઈ ગયા હતા. જીહુડપડાંમાં નઈ ઘણા પેનાનથી તેવલે તે અમલદારનો મેડેટો નેપો અને નેકે મુરમનાં અમલથી અને લડાઈતાં પાહથી તે બદલાઈ ગયો હતા તોયપણ પોતાના આશરૂ નીશાલીયાના મેડેટોના છાપ તે ઉપર દીઠો.

તે અમલદાર ફરી મેડેતાલનો હાથ મનમુત કરી મોલ્યો કે “માહારી વાહાલા અને છુનરોગ મેડેતાલ સાહેબ.” મેતાલ એક મોલ પણ મોલી શક્યા નહી. એટલું તેમનું રૂહલ્ય કાંઈ આવ્યું હતું. હેરીએ મેડેતાલને ને ખુશીમાં તેવલનું મેડેન મેસતાં હતાં તેહમાં મેસાડયા.

મેડેતાલ માયું ધુનાવી દીલગીર અવાને મોલ્યા કે “તેવલ કીયાં નથી, છેલે મુખી તેવલે કહું કે કોઈ દાહડે તહમારો હેરી તમને મલયે પણ તે રેખાવે નેવાને તેવલ હઈવાત રહ્યાં નહી.”

“શું તારે તેવલ ગુનરી ગયા ?”

“હા.”

થોડેવાર પછી મેડેતાલ મોલ્યા કે “પણ મેશા આટલાં વરસ તું સા વાસતે છુપાઈ રહે ?”

“આગલ ગુમાવેલા વખતનો અંજ વાલવા હું પડ્યો હતો. દીવાના ચીડાં ઉતરી આ પેટુડવાને હું પતન કરતો હતો.” એમ કહી તેણે પોતાની આંખ ઉપરનો મુનેરી શલ્કાર તથા છાતી ઉપર જીલ્લા માંદને હીલવયા—“અને આ એકડું કરવા પડ્યો હતો.”—પોતાની મુનેરી સીકાઓથી ભરેલી કોડલી હીલવીને—“કે લાકડી અને મંચપટા ઉપર વેર લઈ અને તમ સરખા માહારા છુનરોગ મુરખીના પાંછલા દાહડા શુખ્તારી કરી ચકું.”

“તારું અજખલ યાદું ! પણ એ શબ્દ તહમારો પુનથી, તહમારો સાચી સલવાહ—મહને મુખારવાની તહમારી કોયેશ—મારી મનશકતોની તહમે કીધી વખાલ—માહારી લાકડી ચાલ ઉપર કીચેશો મેથ—સમયું માહારા જમરવેર ગયું અ

ને દરયાની નોકરી કરી આરી હાંદગી સુધારવાની ઉઠત આ હારામાં ઉત્તપત યજ્ઞ. આરીએથી મેં જીવલી મનવાર અને માહારા કાકાએ મહુને છેલ્લો મારો માર એ બે મીનથી માહારો દેરાવ પંકજો થયો. હું લાગણી કાંઠે દોરેલા માહારો વાત મેં એક ખલાશીને જાહેર કોથી અને એક માકર દા ખવ હું નોકરી રહ્યો. વાંહાણ ઉપડી ગયું, વફાદારીથી મા હાડે કાંમ હું બળવા લાગ્યો, કદમ કદમ હું વધ્યો, ઘણી લડાઈઓ મેં નેહ, અને ને મનવાર તહ મેં આજ શાંતે તહમારી આરીએથી નેહ તે મનવારનો ચેતાપતી થવા હું પાંચોછે. ”

મેહેતાજી બોલવા કે “વાહાલા હેરી હું આશા રાખું છું ને જીરેતારે આવા સંકટમાંથી તહને ઉગારયોછે તેના પુરો આભાર માંનેછે. ”

“હા અવભત; વાડે માહારો કાકો હજી જીવેછે ? ”

“તાહારાં કાકા કાકી બેહુ પંદર વરસ થયાં ખરજ પાં મયાંછે. ”

“હું દીલગીરજી, તેમની અને માહારી બેઠની તકલી રો ઉપર શાયે બેશી વીચાર કરવાની ટક મવતેતા હું પુશી થતો તેમને માટે હાંધ કરતેતા મહુને હુરખ થતે અને ને શખદો તેમોએ મહુને વાપડીયાછે તે પાછા બેમતાં શાંલ લી હું થતોશ પાંમતે. જાહારે આ ગામડામાં પાછો આવ્યો માહારે મહુને બહુ આનંદ થયો. હું તહમને જીવતા હો વેતો મેવાને એટલો ખંતી હતા કે ક્યે શખર કરયા વગર હાંધા રોડતો આવ્યો અને માહારે વાંહાણ જતાં મેં તહ ને દીકા. ”

“હેરીની બદી ગુમ થઈ ગઈ પણ તેનું દીલ હું તા દારીન શાયે લાવયોછે. ”

“તહમારાં શુખ અને તંદરોશતી માટે પધ્યો ને પે કરે તે માહારા વાહાલા આ ધડીથી તહમને હું હાજ કરવા તથારજી. ”

આવી નેહ પુરી થઈ. મેહેતાજી અને નીશાલયો પાછા મલયા.

“ને બમા હેરી આવે વાટે પડયેતા તાહારો કોતો અત આવયે તેની મહુને શમન પડતી નથી. ”

“શારોન આવયે શાહેબ. ”

તાહાનપણમાં બોલાવવા આ શખદો પાછા તાજ થયા અને મેહેતાજી શંતોશ પાંમયા કે અતે હેરીન ખરો પડ્યો.

આપણી દ્રશ્ય.

જો મેહેશતી બાપ, શરૂશરીના શરજનાર, અને દરેક જીવતા પરાંણીનું સંરક્ષણ કરનાર તાહારો દ બદ્યો કંઠેલા મોહાંદોએ મણ્ણમની આંખોને કંઠેલી અન્નએબીઓ તું ઊંઘાડી પાડેછે તાહારા હજી આ કાશ બનવિધુછે અને તેમાં ચેતારાને મોહવયાછે. શુ દરતને શંજીવન કરતાં અને ભરખયેરે પુરતેજી પ

રકાશી સંરવને ચક્રચકીત કરતાં સુરખને આજ નોજી છું; પણ કદાચ કાલનો પોહોર શય્યા આગમ્ય આ મેદાન અને આ લીલાતરી અને આ પક્ષીઓના સુંદર ગાયન આગલથી હું ગુમ થઈશ; હું સમજીશું કે જમ એક દાહડે મહુને ઘસાડી જ્યો, ખેતરના ધાત્ર માફક માફે જોર કુમકાશો અને સુકાં પાંદડાંની માફક કરમાઈ પડશે. આપણામાં સરવેથી જોરેમંદ બાંજીતો નથી કે તે કરાંમતું તેડું કપારે આવશે કે આદમ પાંછો બાપ થઈજા !

જ્યારે ઘોરની અંદર શુદ્ધિ કે જ્યાં અંધારું અને શાંતી બેહુ રાજ કરેછે, અને જોરે આપણા એક વખત ચોલીતાં સરોરનો પક્ષી અને જીવડાઓ ભક્ષ કરશે ત્યારે કંઠેલા દુનપાઈ ખખંતો આપણી યાચે રેહે શે ? સધલી આપણી ખાપયો પુરી પડી હોપ અને શુ ખતું પપાલું જાંદગી તુલીક ઊભાઈ ગયું હાય તોયંપણ શું તે આપણાથી દુર થવાનો નથી ?

કેવી સરતાપા મુરખાઈછે કે દુનયાની રના થતી ચીજોને વલગી રેહેવું ! મોહાંદો દોલત ઊપર તરાય મારવી, ખાલી આદરમાનના તરશયા રેહેવું, અને તેમના ખોટા જલ્લકાતથી આંખોને દીવાલી નીરદોશ પાણું અને મનની શાંતી આથી અદેખાઈ મગડખી અને કળાઈ વેચાતી લેવી.

ને દોલત અને દુનપાઈ ચીજો ઊપર ઘટલા કરતાં વધારે પેપાર લગાડયો હાયતો આપણા પેદા કરનાર આગલ શર નમાવી ને શીક્ષા તે કરમાવે તે આ પણને ખમવી સખવરેછે.

આદમ તેની મરજીથી અંધાપો ધરી તેના પેદા કરનારને કરમાનો આપવા બાપછે અને તેના હું કમ શાંતુ હુરજ કાહડવાને હીમત ધરેછે, પણ તે શરવ શકતીમાંન અને મેહેરખાન શાહેબ માણસની બેવકુશી ભરેલી ઈચ્છાએ નહી તરૂપત કરીને માણસ પોતાને ચાહે તે કરતાં તેને વધારે ચાહેછે.

આપણી પુશ આંખો આગલ બહુરે બામધ દ લીલાં ખેતરો, અને દયથી ચલકતાં ખીલતાં ફુલો ઊ ધારાં પાડેછે અને જોરે રાતની પાંખોએ દીવશની ગરમીને થંડી પાડી હોયછે તાહારે કાહડપણ આપણ ને પુછેછે કે શા વાસતે તાહારી છાતીમાં ભયીશના ઊ દશ વીચારો ઊછલેછે અને દીલ તવાઈ બપ હેવી શી કરોને તાહારામાં ઘર માંડવા દીજેછે ? શું ખોદ આ

પણ પીતા નથી અને આપણે તેનાં છોકરાં નથી ? જે
હું આપણને પેદા કીધાં તે હું આપણું પોશણ ન
કરશે ? આપણી હાંસી આ પૃથ્વી ઊપરજ ખ
તમ થતી નથી, પણ તે ખેડશત તરફ પણ નાચે.
આપણી હાલની હાંસી એક ઘડીની છે; અને શરવે
થી મોટું સુખ એ એક સંપનાથી વધારે નથી. ખીલજ
હાંસીને માટે આપણને નેરેલા છે ને હાંસી અમર છે.

અમર કાચામાં જઈશું તેનાં વીચારથી આપ
ણાં એવ મહુ છે, દુનયા અને તેની શયલી ચીજોથી
ઊપર, કુલ આકાશી દુનીયાં, કુલ શરૂશીની ઊપર, જા
હાં તે હરેશીની કીરતી અને રોશનીનાં ધુવારામાં બે
લાઈ નાચે.

ખોટી મોજ મળાહ બહારે નેકીના રસતા ઊપ
રથી આપણને લક્ષ્યાવી ખીજે મારગે પાડે છે અને
બહારે દીક્ષથી શરૂમજાએ છાંયે કે ખરી મોજ તે
એક ને આપણા વખત અને આપણી અકલ સચાઈ
અને નેકીના વધારામાં ગુજરાયાથી મલે છે તાહારે ઊપ
લી રીતીના વીચારો આપણા જગરમાં આપણી શર
જના ખેલાલ ઊતપન કરે છે ! ઘાતકીએ મેલવેલું માન
જલદીથી શના થાય છે, અને દીક્ષના દંખ તેમને શદ
ઈના દેતા રહે છે.

તીરથ કરવા એક દેશમાંથી પસાર થતા એક
સુશાશરના શરખી આપણી હાલત છે, ને દેશના અ
તના છે. ઊપર કીરતીના કીરણો રહેજ દેખાય છે. એ
હદ તરફ જવાને આપણી હરદમની નેમ જોઈએ;
અને અમર શુખ મેલવવાને જે ખરો રશતા છે ત્યાંહાં
થી લખાવવાને મોજ દોલત અને માંન ઊભાં છે તેમના
તીરશકાર કરીને, નેકીનો કલામ જગરમાં રાખી, તે
દાદગર કરીમની ખાંડી કરતા જુડું કે ને શાહજ ખુશી
અને મા ખાપ શરખા પીચારથી આપણી બરદાસત ક
રે છે તે તેની આપાર રહેમથી આપણું હૃદયું નરમ ક
રે કે આ મરૂતીયું દેશમાંથી પસાર થતાં ને લાલચો
મલે તેમાં લેલાઈ કકણ પઈ બધ નહી, અને આપણા
શયલા વીચારો ધરમ અને ખેરાતથી ગતાર ખાવેશ
થાય, હવે રીતે કે બાહારનો ભપકો તયાજ કરી આપ
ણી હાલની હાલન ઊપર ચુકર ગુજારીએ અને આપ
ણી શરજ વશદારીથી અદા કરતા રહીએ.

મળખમાંથી મોહાત.

કેટલાએક જુવાનીઓની મંડલીમાં એક
દીવજ મળખ મશકરી ઊપર તકરાર કીટી તેવામાં એ
ક જુવાન જેના ચેહરા ઊપરજ દીક્ષગીરીએ તખત કી
ધું હું અને જે ગીરજતારીને લીધે પેતાની ઊપર ક
રતાં વધારે ખુજરગ લાગતો હતો તેણે નીચે પરમાંણે
પેતાની વાત બહાર કીધી—

હું નાહુનો હતો તાહારે કીઈખી પરકારની મ
શકરી કરવાને પછી શામાં ઘણીને નુકશાન બધ કે ન
હી તેની દરકાર વગર કીઈખી ટક હાથથી જવા દેતો
ન હતો.

માહારો માખાપ વગરનો પીતરાઈ રોખરડ
માહારથી લીક્ષગજ ખવાશનો હતો. તે ઘણાજ શરમા
લ હતો એટલાવેર કે તે તેની એખ બણાય. માહારા ખુ
શ મીબજ ઊપર તેનો મીબજ ગોયા એક આંકલ હ
તો અને ઘણી મુશકીલીથી તે માહારી ગમતમાં શાં
મેલ યતો હતો. અરે ગરીબજા રાખરડ ! તાહારા કે વ
ખતના મોહાતનું કારણ હીયાં પેતાની મુરખાઈનો પ
શચાતાપ કરતો ખેલે છે અને તું નીરાને બવેદાન સુધી
ની ઊધ લેતો મુતો છે !

શપેમખર માશની એક શાંજે હું માહારા પી
તરાઈ શાયે ગામ બપાટા મારતો હતો. એ વેલા માહારી
પાસે એક પેટરવાનું મોહાડું હતું. તે મેં તેને દે
ખાડ્યું ને જોઈ તે ખેલ્યો કે “લોકો કહેવા બેવકુફ હશે
કે હાવા હકરાંમણ મોહાડાં ખુદરતી ચેહરાની ખુખચુર
તી ધાંકવા વાપડે છે ?”

હું ઘણા ખુશ મીબજમાં તે દાહાડે હતો અને
માહારો પીતરાઈ પણ તે દાહાડે ખુશીજ હતો. આ ખુ
રખાથી કાંઈ મશકરી કરવાનો માહારો રાખેતા મુજ
બ શાખ થયો અને માહારા પીતરાઈ આગલ મેં મા
હારો પીચાર બહાર કર્યો.

હમારા ઘરની પાસે એક તવંગર શખજ રહેતો
હતો જેની છોકરી સાથે માહારા શરમાલ પીતરાઈએ
મન ખાંધ્યું હતું. રાખરડ તેની સમુદ્ધી છુપી વાત માહારી
આગલ કહેતો હતો અને જુલ્લીઆ સાથે તેણે રાખે
લી મીતરાચારીથી મહુને અણખાણે રાખ્યો ન હતો.

ચેતાનથી ઊશકેરાઈને જુલ્લીઆને ખરચે હુશવા
નો માહારા મનમાં ખેલાલ પરવેશ થયો. માહારી ચુક

તી એ હતી કે માહારા પીતરાઈએ ઊપકું મોહાડું ત
થા તે દહરાંમની ચીજને મલતાં આવે હેવાં કપડાં પેહે
ડવાં અને જીલીઆનું ખારણું કોકવું. એવી જીલીઆ
ખારણું ઊંઘાંડે કે રાખરટે તેણીને ખીધરાવવી અને
હું આગલ ઊભો રહી તે મળાહ માડું.

રાખરટે આ કશવ શાંભલી પોતાનું માંથું નીચે
નાખ્યું અને શાફ ના પાડી. મેં ધાર્યું તે કરતાં રાખ
રટ વધારે માંથા ફેરાવન થઈ પડ્યો. મેં પછી તેને ધમ
કી આપી કે તાહારી ચોણામન અને જે હીચકારી ચા
લ તું ચલાવેછે તે સઘલા આગલ હું ખુલ્લી પાડીશ. ૧
કટ ખીલીકથી રાખરટે માહારી માંગણી કજીલ કીધી.
હુ માહારી શ્તેહથી છાતી ખીલવવા લાગેા. અરે ! તેં
વખતે માહારા હોય વલગી ગયા હોતે એકખવીતર
જોડાને નાશ નહી વલત.

જેમ મેં કપડાં પેહેડાવયાં તેમ ગરીબડા રાખરટે
પેહેડયાં. તે જરા નાખુશ દેખાતો હતો અને હું તેની
નાખુશીનું કારણ થઈ પડ્યો તેથી હું માહારા મનશે
પસતાવા લાગ્યો. પણ એટલાજ પસતાવા સાથે હું થો
મથો હોતો આજે લંદગી જીલીકનો પસતાવો કરવો
નહી પડતે.

માહારે રોખટ તઈઆર થયો તાહારે તેને મોહો
હું પેહેડાવી હું આરશી આગલ લઈ ગયો. તે આરશી
માં જોતાંજ પાછો હક્યો અને પોતાનો હાથ તે મો
હોડુ કાહાડી નાખવા ઊંચક્યો પણ મેં તેને અટકાવ
યો. તે પછી એટલા વેર બોલ્યો કે જોઈએતો માહારો
મેદ સઘલાને ખુલો કર પણ હું એ કાંમ કરનાર નથી
પણ મેં પાછી ઘણી આજીજી કીધી અને તે રાહ ઊ
પર આવ્યો.

ચોરો પોતાની હુટ ઊપર બાય તેવે દખાવેલ
પગલે હમે જીલીયાના ઘર આગલ રાતને શને ગયા. રા
ખરટ તેના ખારણા આગલ ઊભો અને હું એક ખારી
આગલ જ્યાંહાંથી સઘલ મહને દેખાઈ શકાય મેં બા
રીમાંથી છુપાઈ જોડુંતો જીલીયા પોતાના આરડામાં
એખલી હતી. તે એક ટેળડની આગલ ખેશી એક ચો
પડી વાંચવામાં ખજી મશગુલ થયલી હતી. તેના નાજુક
હાંથ ઊપર તેના માથાને ભાર ટેકાયેલો હતો અને તે
ના શુનેરી ફેશ દીવાની રોશનીમાં ચકચકીત થઈ રહ
યા હતા. તે માહતાખજીની સુંદરીને અરે ક્યાંહાંથી વી
ચાર આવ્યો હોય કે જમ માહારી પુકે ઊભેછે!

મેં રાખરટને ઇશારત કીધી અને તેણે ખારણું
કોકવું. તે ચમકી ઊઠી અને ચોપડી એક બાજુ ચેલી
ખારણા આગલ આવી. જેવું ખારણું ઊંઘડ્યું તેવેજ
રોખરટ અંદર પેઠો. શું બેથાન કરે તે દેખાવતું ? આટ
લે વરશે તે ઇલાદ કરતાં માહારામાં ધુજરી છુટેછે. જટ
તેણીનો રંગ ઊઠી ગયો. તેણીએ એક ચીચાડી પાડી
અને ધપકારાથી તે જમીન ઊપર પડી. વીજ શ
રખી જહડપથી તેણીની પાશ જઈ હું ઊભો. મેં
તેણીને કમરમાંથી પકડી. તેણીનો દમ ખંધ પડે
લો હતો ! તેણીના રૂહદમ ઊપર હાથ મુક્યો—પણ
તેતો ધપકારો ખંધ પડ્યો હતો ! જીલીઆ મરણ પાં
મી હતી !

તે રાતે ખીજું શું થયું તેની મહને ખબર નથી.
સાકરો જે પાસેના આરડામાં હતા તે મનની શેઠાણી
ની ચીચાડી સાંભલી દેડી આવવા. દીલગીરી અને
પશચાતાપથી માહારી લગ દાલવે વલગી ગઈ હતી
અને માહારીથી એક હરફ પણ બોલી શકાયો નહી. રો
ખરટે છુરખો કાહાડી નાખ્યો હતો અને જમીન ઊપર
તે તવલતો હતો.

દાહાડા ઊપર દાહાડા પસાર થયા અને સનેપા
તની જીહુમમાંથી હું ખલાશ થયો તાહારે મેં રોખરટ
ને વાસતે પુછ્યું. રોખરટને માહારા ખીછાંણા આગલ લ
ઈ આવવા; પણ અરે તેનામાં કેટલો ફેરફાર ! તેની મોં
શી માગવા મેં માહારા બેહુ હાથો તેની આગલ આજી
જીથી ધરયા પણ તે બોલ્યો નહી. અરે તે વેલા મહને
માલમ પડ્યું કે માહારો નીરદોશ પીતરાઈ ભાઈ મજ
જથી ખસી ગયો હતો !

આ બનાવ બનયાને આજ પંદર વરસ થયાંછે.
ઇશવર પાસે માહારા ચાપુની મારી હું માંડુલું પણ
હું માહારા લવથી મહને માફ કરી શકતો નથી. કેટલી
ખરાબીનું કારણ હું થઈ પડ્યોછું ! તે દાહાડા
થી કોઈ “ચોહાડાની” વાત કરેછેતો માહારું રૂવેર
તું ઊભું યાચે અને એ માહારા દેસતો ! તહમારા કે
મનસીબ બાઈનો દાખલો પકડી હેવી મશકેરીથી પ
હુરેજ રેહ જો કેતેનાં કડવાં શ્લ જીવેદાન સુધી ચાખ
વાં નહી પડે.

ધરમશાળા

અપવા

નંગલમાં કહેલી ચાર વાતો.

(સાંધણ સર ૭૭ થી.)

૨-કઠણ દીલ.

ગરીબ પીટર મંડની ઉંઘમાં તે રાતના ધપવા સપના ઝોધી ખવલ ધઈ તેટલી કોઈ વેલા ધઈ ન હોય. ઘડીમાં તેની નજર માઈકલ સુનાના સીકાથી ભરેલી કોકડી હીલવ તો આવત પડે અને ઘડીમાં કામને માણસ સુનાની ભોં એ ઉપર નાચતો આવત પડે પણ એકવારતો તેને કાને ની ચલા શબ્દો પડ્યા.

“એ ગેદા મંકે! એ મુરખ કોલસાવાલા! આંધી તવારે બાર કલાકે જનમયો તોયપણ યોધી લીટી તાહારા ભે જામાંથી નહી નીકલતી! એ કમનસીબ પીટર એટલી તાલ મેસાંદી જાવેદાનનો સુખી થા!”

પીટર ઉંઘમાં ઉંઘમાં હાપ મારવા લાગે અને ૩ દન કરવા લાગે પણ દોહરો સમપુરણ ધઈ શક્યો નહી.

સહવાર પડતે પીટર ઉઠ્યો પણ રાતના સપનાઓએ તેના ભેજ ઉપર પોતાના પગલાંના ચેલેલા આકાર જોવાને તેવા રહ્યા. તેણે માથે તોપી મેલી, હાથમાં લાકડી લીધી, અને પોતાના જનમાનોના ઉપકાર માછી પાછો દેવસપાન ત રફ માલગે. પણ રસતામાં તેને એક લીટી ઇપાદ આવી જે ખરીબ લીટીએ એવું અનુમાન કરી તે હોસ ભર્યો દોડ્યો.

પણ નંગલમાં પસાર થતાં પીટરે એક ગંજવર કદતુ માણસ જોયું. તેની આંધ ઉપર એક હલેચું હતું જે કોઈ મોઝા વાંહાંલુના કોલ કરતાંની મોટું હતું. એ દેખાવન જોઈને પીટર કાંપવા મંડી ગયો.

આ માણસ પીટરને જોઈને બોલયો—અને તેના સાદ જાણે વાદલનો ગગડાત—કે “પીટર મંકે આ નંગલમાં શું કરેછે!”

“સાહેબ, સા—હે—મ; હું—નંગલ—માંથી—ધર સા—લેખ—જાઉં છું” સાહેબ.

રાખસ ભવાં ચહુડાવી બોલયો કે “પીટર મંકે ધર ન વાનો આ તાહારો રસતો નથી”

“નહી, નહી, સાહેબ આન—ધણેન—તાપ—પ હે—છે—તેથી—હું—આ રસતે—જાઉં—છું—કે—”

“જુઠું ના બોલ, નહીતર આ હલેસાના સવાદ છું ને ચપાડાના. શું હું જાણતો નથી કે તું કામના માણસ ની શોધમાં જાયછે? પણ જાણ કે તું ભાએગસાલીએ કે તું ને દોહરો ઇપાદ આવતો નથી. તે પોતે જાતે દલીલીએ અને તેનો પદસો જે આખેછે તે તેવું થોડું ધણું દલીલ પછું લીએછે. તાહારા સરખા હીમતી છોકરાએતો તાહારા ને નહસ ધયો મેલી દઈ કુનખાંમાં નામ કાહાડતું જોઈએ. તાહારી હાલત શુધારવાને આવ આવ હું તું હવે મદદ કરું. તાહારા સરખા ધણીએ આહારી સંખાવત આખેછે વા સતે બોલ કેટલા હજાર મેલરથી કુનખાંમાં પડવાને તું ચામ રથવાન થયો?”

એમ કહી તેણે પોતાનાં ગંજવર ગંજવાં એવીતો રી તે અખડાવયો કે તેને રાતના સપનાની ઇપાદ તાલ ધઈ. દોલતનો ગંજ પોતાની આગલ જોઈ મંકની છાતી હરખ થી ધપંકવા/લાગી પણ તરત તેનાં બદનમાં તાહાડ લાગી, જાહારે તેને પોતાના યુદ્ધા જનમાનની વાત ઇપાદ આવી કે કોઠો માઈકલ પાસેથી દોલત પોતાના જવનું દામ આ પી ખરીદે.

એ વીચારથી તેણે માઈકલની અખશીશ—કારણ તે રાખસ કોઈન નહી પણ તે હતો—ઘટ્ટા હુશાનથી પાછી ફેરવી અને જવ નાખી જમ દોડાપ તેમ દોડવા માડયું; પણ માઈકલ એક મે ફલંગ મારી પાછો તેની આગલ ઉભો અને બોલયો કે,

“પીટર! પાછલથી પસતાતો ના કારણ તાહારાં કપા લમાં લખેલું જો ને તું અંતે મહનેન તાએખે. તાહારાં રાતમાંથી તું જાપ તેની અગાઉ તાહારી એક અપલની વા ત સાંભળ.”

પીટરની નજર એવામાં એક પાસે નાની ખાઈ હતી તે ઉપર પડી. પોતાના પુર ખવધો તેણે એક કુદકો માર એ અને મેલીવાર ધઈ ગમેએ. એવામાં એક મોટો ધડા કો ધયો અને માઈકલના હલેસાના હજારો કકડા ધઈ પીટ રની આસપાસ પડ્યા. પીટર તેના કબજામાંથી છટકી ગયો તેથી તરેહવાર ચસપોના વાદલ વરસાવી માઈકલ નંગલમાં શુમ ખઈ ગયો. જે કો ધાકી ગયો હતો તોયપણ નંગલ નંગલનાં અજાનથીનાં ઠામ આગલ ગયો. તે આડને આ દરખાનથી નમયો અને પછી પોતાનો દોહરો બોલયો—

“કાચ બનેલા ઝાડમાં મેઠા આએમ હીપોલે હીમ કે? વનપતી લાગી વનની માયા રોજો રંકને ભીખ કે?”

“દોહરો હજાર સમપુરણ નથી, તોયપણ પીટર મંકે તુંછે તેથી એ ઉપર હું અખડા કરું છું.”

એક ધુલતો ધારામાંથી નીકલતા ઉપલા શબ્દો પીટર ના કાને પડ્યા. તરત તેની પછવાડે એક બીજાં ઝાડ તણે તેણે એક ઠીંગણા છુનરોગ ચખમને મેઠેલો જોયો. એક કાલો જભો તેના આંગ ઉપર નાખેલો હતો અને તેની બર ફે સરખી દાહાડી કમર તુલકી લટકતી હતી.

એક અજાએખ જોવો દેખાવ હતો! એક અણ કાચ ની નલીથી તે હુકો પીતો હતો અને પીટર જમ આગલ ગયો તેમ તેણે જોયું કે આ જુદાના દગલો, તેથી, હુદ અ ને સરવે અણ કાચના બનેલાં હતાં અને વલી એવા નર મ કે જાણે રેશમનાં બનાવવા હોય તે જુદો બોલયો કે “તાહારે પીટર તું ધણો ભાએમથા લી કે માઈકલના હાથમાંથી તું આવી સેકલાધથી છુ ટી આપયો.”

“હા સાહેબ, પણ મોહાડું ભાએમ વધારે સુવધું એમ હું સમજીયું, જાહારે સાહેબે તાહારાં ગરીબ તેડાં ને ધેપાનમાં લઈ તમારા દરયાન કરવાની મહને કેક આપી છે. સાહેબ તમારી પાસે સવાહ લેવા કાન આપેલો છું, કારણ તાહારી જાંદગી ઘણા કંગાલીઅતપણથી ગુજરેછું.”

કોણસાથી હું કંટાળી ગયો છું. મને હજુર જીવનનું તેટલું બીજી રીતે જીવવાનો ઉપયોગ કરવાનો મહત્ત્વ રસતો દેખાડવા તમારી આમલ અમલ જીવનનું. કેવા સાહેબ શબ્દ કર અને તેના બીજા દોસતો સુખી છે કે પછી કાંકશની માફક વેરે છે."

"પીટર ! તે માણસોનાં નામ મહત્ત્વ સંભાવ ના. દોલતથી તેઓએ શું મેલવ્યું છે ? હવે પછીનું સુખ લેવી ઉડા ઉપણાથી મલતી થોડાં વરસની આલસાઈ તેઓએ મેલવી છે. તાહારી હાલતથી નામુસદ થતો ના પીટર તાહારા માથા પાયાવા પરમાણીકપણે પોતાના કંધાથી પોતાની રોટલી પેદા કરતા હતા અને ટું આલસાઈ મેલવાને કાન મારી પાસે આવવો નથી એવી હું આશા રાખું છું."

એવી ગંભીરાઈથી કામનો માણસ મેલવે છે પીટર. તું હંધું જોરથી કપકવા લાગું.

"નહી, નહી, ખજાનચી સાહેબ ! હું સારીપેદ જીવન કે આલસાઈ એ શબ્દો ખરાબીનું સુવચ. પંજીખ જાનચી સાહેબ, તુમે પતાના જાહારે તહમને જીવન કે માહારો કંધો હું મદલવા માગું છું. બીજા કંધાદારીએને આમરૂં પછ કાલસાવાલાને ઈજત નથી. તેની શીહા સુસ્તપીન તેનું કાંડી આમર સુવ પાછે."

"અંધારા ગારખાં થાય મગરૂં કાર' તે કહેવતને પીટર સુવતો ના. કાંઈથી મદામને મેં જોયા નથી તેણે પોતાની મલતી રોટી ઉપર શુકર જીરવા ડાંચ કામવારો ચક્રીવાલો થવા માગે; ચક્રીવાલો લાકડાંનો વેપારી થવા માગે; લાકડાંનો વેપારી જંગલનો ઉપરી થવા માગે; જંગલનો ઉપરી સોદાગર થવા માગે અને એ સુખ નાનાની નજર કદી નીચે નહીં પછ ઉપર જાય છે. વાડે એટલું છતાં તું ને મહત્ત્વ કહીશ આપે કે તું છે તે કરતાં વધારે ઉઠી યોગી થાયતા તાહારો કંધો મદલવામાં તું હવે મદલવાય. આદીતવારને દાહડે જનમેલો માણસ ને માહારો આપણે આવે તેની તરણ મુશારો હું મર લાઉં છું. પેટેલી એ માહારાથી કદી ના પડાય નહીં, પણ તરીલ જે માહારા કંધો નમાં નહીં આવે તો હું આપનો નથી. આવ માગ પીટર હવે જે તાહારાં મનને ભાવે તે, પણ એવું માંગ જે પાંચે દાહડે તું હવે કાગમ લાગે."

સુશાલીથી પીટરના યગ જમીન ઉપર કરે નહીં

"હુર ! ખજાનચી સાહેબ આ ફનીયામાં તહમે માહારા મોટામાં મોટા દોસત છે. વાડે, નામના પાદશાહ કરતાં સરસ નાચું અને એલકીએલનાં ગમવામા હોય તેટલા હમેશ પછસા માહારી પાસે રહે એ કરતા બીજા સારી મુશદ માહારી છે નહીં."

કામનું માણસ તુમે ભાઈ બાવે છે કે 'અરે હેમક ! હેમક !' કેવી હેમકાઈ ખરેખરી મુશદ માહી છે ! અરે વાંદરાની કાંની નાચતાં આપણું તેમાં તાહારી ગમી માની શી દલીદરી કીટી ? અને પોંચમાને પોંચમાને પછસા ફેકયા તેમાં તે શી મોજ નહતે મલી ? આવ માંગ વાડે બીજા મુશદ માંગ પણ એવી માંગ કે તું હવે પાછલથી પસતા વો કરવો નહીં પડે."

પીટરે કાન ખવડાવે અને કહ્યું કે "માહારા હાથ માં સરવેથી મોટું કામનું કારખાનું આવે તે હંધું અને તે મલાવવાને માટે પુરતા પછસા."

"બીજા કંધો કુરમાસ છે ? બીજું કંધો પીટર મંક ?"

"તાહારો સાહેબ—એક થોડો અને ગાડી."

ખજાનચી સાહેબે પોતાની હુકાની નવી સુસાથી આડ સાથે આકાડી જોધી તેના હજારો કટકા થઈ ગયા અને પછી કહ્યું કે "અરે મુરખા પીટર ! થોડો અને ગાડી ! અરે મુરખ, માંગવી હતી સ્પાઈ સમજ અને નહીં ગાડી ને થોડો ! તાહારી બીજા મુશદ કી છે. એ કારખાનામાં થીજ તું ગાડી થોડા પેદા કરતે."

"સાહેબ તાહારો તો હું સ્પાઈ સહમજ માગું છું !"

"નહી હવે તાહારીથી મંગાય નહીં, પકડ પીટર આ ૨૦૦ ફારીનની કોલ્લી. એથી તાહારાં કારખાનું હાર પડશે. પણ ઈવાદ રાખજે કે ફરી હીયાં પછસા માગવા આવતોના, જે આવશેતો આ આડ સાથે તું હવે લકડાવી દીશ. હવે સાંભલ હું કહું છું. તે તરણ દાહડાંની વાત ઉપર મરડો 'વીનક ફરીટ' નેના હાથમાં સરવેથી મોટું કામનું કારખાનું હવે તે મરજ પામશે. કાલને કાલ મર તે ખરીદ કર, ઉપયોગ અને પરમાણીકપણથી તે મલાવ અને વખત વખતે તું હવે સલાહ આપવા હું સુધીય નહીં. પણ માહારે તું હવે કહેવું જોઈએ કે પેટેલી મુશદ માંગતી વખતે તાહારાં માથું કેકાણે ન હશે. પોંચમાણથી પછરે જ રહેજે કારણ તેથી કાંઈતું શાઝ થયુ નથી."

તરત કામનું માણસ ગેય થઈ ગયું અને પીટર પોતાના ઘર તરફ ગયો. ઘરમાં તેની મા કાગને દોસે તેની વાત જોતી પેડી હતી. પોતાની માને તેણે કહ્યું કે "મા ને ગમમાં એક મહત્ત્વ રોસત મલેયો તેણે મહત્ત્વ માહારો કંધો છોડી દઈ કામ બનાવવાનો કંધો પકડવાની ભાગ્ય કીટી છે અને માહારાં કામ રીટ કરવા નાણાની મદદ પણ આ પીટરે. કોસીએ ખુસીથી તે સમાચાર સાંભળ્યા અને બીજે ન દીવસે પીટરે હવે કારખાનું વેચાતું લીધું અને તેમાં ખપતાં માણસોને પોતે જ રાખ્યાં."

પણ જે નવાઈ હતી તે શું થઈ ગઈ અજ નેતું કાલ અને કાલ તેવું પરમ કારખાનું વાહાણું લાગું નહીં. રોજ કારખાનામાં જવાનું પીટરે માડી વાલ્યું અને બેગારી એ જમ ગમે તેમ હાજરી આપવા લાગા. પીડાંની સુવાં કાત પીટરે શીટ કીટી તેમાં આ ડાત વલવા લાગ્યો. પોતાની મુશદ મેલવવા પછી પેટેલી આદીતવારને તેણે જે પોંચમાને નાચતો પાદશાહ અને એલકીએલ આસરો આ પતા હતા તેની બેટ લીધી પીટરે ગમનામાં હાથ લાવે છે ખજાનચી સાહેબે મેટરખાની કીટી છે કે નહીં અને તરત જ પોતાની પેલોએ તેના હાથને લગાડી. વલી તેજ વખતે તેના પગ એલ ઉડવા માંગતા હોય એવું પીટરને લાગ્યું. પીટરે એક સમયોતે શેધી કાહડાંપો અને નાચવાનું શીટ કીટી. નાચતો પાદશાહ જે હવામાં તરણ શીટ કહેતો પીટર માર કુડવા લાગ્યો. નાચતો પાદશાહ પણ પીટર આગલ એક કોરે થઈ ગયો. અને જાહારે શબ્દાઓએ જ કહ્યું ને 'ઉવીનક ફરીટ' તું કામ બનાવવાનું કારખાનું

પીટરે વેચાતું લીધું છે તપાહરે તેને ચોમેરથી વ્યાદરમાન મ તવા લાગુ અને તેને નામના સાનસાહુના એલકાબ વ્યાપરો.

વહી મોટા જુગારી એલકીએલ કરતાંથી પીટર એકો નીવડેશે ! કારણ તેણે ખજાનથી સાહેબ પાસેથી આગી લીધું હતું કે આહારા ગમવામાં હું મેચ એલકીએલના નેટ તા પછીસા રહે, અને એલકીએલ જહારે જહીતે તાહારેથી તેટલાન પછીસા પાછા પીટરનાં ગમવામાં આવતા હતા !

આસતે આસતે તે એટલીતો ખરાબ સંગતમાં પડશે કે લોકો તેને જુગારી પીટર વગર એલખવા લાગા નહી. એવામાં તેના કારખાનાની પુલધાંની થવા લાગી અને તેણે બનાવેલો કાચ તેના બેગારીઓનાં રોજ ભરવા પીટરે અરથેઅરથ ભાવે વેચી નાખ્યા. પોતાની વ્યાવતી ખરાબીને ગમ વીસરવા દારૂથી વધારા થઈને તે એક સાંતિ ધર વ્યાવતો હતો તેવામાં એકાએક તેની બાજુએ કોઈ માણસ માલતું તેની નજરે પડ્યું જે કોઈ નહી પણ નાનું કામનું માણસ હતું.

છાકડો પીટર થણો ઉચકેરાયો અને કામના માણસને કપડો વ્યાપવા લાગે કે તું આહારી ખરાબીના પાપો છે.

શું કામના આહારાં ગાડી અને ઘોડા ? શું નહી મેલવશે મેં આહારા કામના કારખાનામાંથી ? અરે કોલસોન વેચતાં હું કુખી હતો, મોસતર થાય કે કોઈને પગાર વ્યાપવાની મહને રહેસત ન હતી. હવે હમણા વાર નેઈ છું મેલકીની મહને તે આવી આહારા માંગનારાઓને ખરે આહારો સામાણ નપટ કરશે "

ખજાનથી સાહેબ મેલવા કે "પણ ને તું" અભાગ થો નીકલશે તો તેમાં આહારો વાંક નથી. આહારી સખાવ તનો વ્યાએન બદશે ? એવી હેમકાઈ ભરેલી યુરારો તેં શા વાસતે શુભરે ? મેં તુંને મેલવવી નહી આપી હતી કે આંગે તે અગાઉ દરીપાકૃત કરને ? પીટર, સાદી સહુમન— ડાહાપણ—એ તુંને નેઈએ છે. "

પીટર વધારે ઉચકેરાઈને મેલવે કે "સાદી સહુમન ! ડાહાપણ ! ખજાનથી સાહેબ હું તહમને હેખાડું કે આહારામાં ડાહાપણ કેટલું છે. "

એમ કહી કામના માણસને પીટરે ઘાંટીમાંથી પકડયો. "હા, હા ! એણે હવે ખજાનથી સાહેબ કે આહારામાં ડાહાપણ કેટલું છે. આહારી વરીજ યુરાર તરત બર લાવો. મહને મે લાખ વેલર અને એક યુરર રહેવાનું ઘર નેઈએ છે. અરે, અરે, બાપરે, બાપરે ! " એમ મોલી પીટરે હાથ છોડી રીથો કારણ કામનું માણસ બલવાઈ નઈ ઉઠવા તા કામનો થાત નથી ગયો નેથી પીટરને દઝાડી તે શું મ થઈ ગયો.

જમ જમ તેનો હાથ ડુખવા લાગે તેમ તેમ પીટરને તેની નીમખહારી ઉપર વીચાર થયો; પણ વલી પાછો જમ જમ થાહ રૂજતો ગયો તેમ તેમ તેની યુરખાઈ વીસરતો ગયો.

હવે એવામાં એવું બનયું કે ઇજીપ્તિય પોતાની પુલોના રોકડે રોકડો જુગારમાં મોઈ મેલો નેથી પીટરના ગમવાં ઉપર પણ તેવીજ અસર થઈ.

એક રાતે પીકામાંથી ધાર જતાં એક એલખીતો સાદ તેને કાને પડ્યો. " પીટર મકે ! હવે તાહારી પાએઆલી

પછી ચુકી. ને દાહાડે તું આહારો પાસેથી નાહાસી મેલો એ ભલગામના કીજીજ પાસે દોડયો તાહારે મેં તુંને કહ્યું નહી હાલ કે તું ખના ખાશે ? વારૂ માલ હું તાહારી ઉપર દ્યા લઉં છું. કાલે આહારે કામે આવી મહને મેલવાવને અને તું ને માગે તે વ્યાપીય. "

પીટરે તે સાદને સારીપેટે એલખયો પણ એક મેલ મેલવા વગર તે રહેસતથી કાપતો અને દાંતો કકડાવતો ધર જાઈ લાગો.

બીજું દાહાડે જહારે પીટર કારખાનામાં ગયો તપાહરે તપાહરે એક મેલકીને પોતાના માણસો સાથે મેલો નેથો. મેલકી પીટરને સલામ કીધી અને પોતાના ગમવામાંથી એક લાંબો દસતાવેન બાહાર કાહાડી તેને પુછ્યું કે "આ દસતાવેનમાં લખેલા માંગનારાઓને તહમારૂં કરન વ્યાપવાને તહમે રાહજો ? "

પીટરે પોતાની તાકાદ જણાવી નહી નેથી મેલકી સામાણ ઉડપવા લાગો. પીટર મન સાથે મેલવે કે "આ મરજના સમેમાં જહારે ખજાનથી મહને વીસાડયો છે તાહારે કીકર નહી હું માઈકવ પાસેન દોડું. " એવો વીચાર કરી તે જમ દોડાય તેમ નંગલ તરફ દોડયો. માઈકવના કામ વ્યાગલ જઈ તે જુમ પાડવા લાગે કે "માઈકવ, માઈકવ" અને તરતજ તે રાખસ હાનર થયો.

"તાહારે વ્યતે તું આહારી પાસે વ્યાપશે. પીટર રોસત હું કાચું કે તાહારા માંગનારું હુંને કાચો કાચો ખાવાની માંગતા હશે ? પણ હીમત છોડીશ નહી. માલ વ્યાવ આહારે ઘેર આહારે તાહારી સાથે કાઈ કામ છે ! "

પીટર મનમાં મેલવે કે "કામ છે ! એનો અરથ શું હશે ? મહને ફસાવવા માગેમ કે શું ? "

ઈજપટ અથવા નીસર દેશ અને આફ્રીકાનાં રેતીનાં રણ.

હજીને ડુનીઆનો સપાટીની હદ માણસ જાતની જ છતાં ઘડી ઘોડી આવી હતી હજીને ડુનીઆના ઘોડાક જણાવવા લાગે અગાનપણનાં અધારામાં પડીઆ હતા. હજીતો માણસ જાત પોતાની હેવાન ઉપરની સરસાઈ વીથે બરાબર વાંકે નહી હતું. હજીતો આમ થોતે પોતાનું આ ડુનીઆમાં પેતા થવાનું શું કામ તેથી મેખબર હતું. હજીતો એક નગાએથી બીજી નગાએ જવાને પગ સીવાયે કોઈ બીજા હુધીઆરની જોરહાનરીને લીધે, જુદે જુદે કેડાં જો એક નાહાના વીસવામાં ફરીઆ સીવાયે, એક દેયથી બીજું દેય શું તે માણસ જાત જાણતું ન હોવાથી, પોતાના દેયને આખી ડુનીઆ સમજતું હતું. હજીતો કુકરાઈનાં, કેજવડીનાં, મેનીવાડીના, થોશીના, વીંડીઆ હુનનાં વીચાર નહીતો મેઆલ પણ કેડાંનાં સંવરનામાંથી વેચાય થઈ ચકતા ન હતા. તે વખતે, તેવા સડધી નંગલો જમાનામાં, આમ હજારો વરસોની વાત ઉપર, એક મહાભારત દેય—કુકરાઈ, કેજવડી, આખાદાનીનું, મડથી મુખીય સધાન, વીંડવાનાનું અને બલવાન રાજઓનું પેહલું રહેડાણ. આ ડુનીઆની સપાટી ઉપર, એક મોહારી નગી રેલમાં

વરસો વરસ થોવાઈને ફલવંતં બનવું હતું; હજીતો ઝાવલાં ની અને કાંમંસાની કેડશીએ ફુનીઆનાં બીજ લાગેનાં કે હવાશીઆને માંવન નહીં હતી. તે વેલાએ, એજ આબાદ દેશના રાજાઓ, પોતાના મનજનાં બલથી અને પછાનાં નેશથી પોતાની યાદગારી હમેશ કાયમ રાખતા સાઈ પાછલા નખાનાઓને અચરતીનાં ગારમાં નાખવા સાઈ—ફુનીઆનાં છેડાની સાયેખ ખાતર અંત આવે એવા ભારે મેાહોરા ખીનાઓ અને સતેજી ઉઠાવતા હતા; હજીતો હાલનાં શુષ્કવાં અને બલવંત દેશો સઘીજ ગંગલી હાલતમાં હતાં, હજીતો તેઓનાં પુર હસતીબી ન હતી. હજીતો ખુદરતની બખ્શીસને ઉપયોગ તેવો કરી જાણતા ન હતા, અને તેની કદર જીવવાને અશકત હતા, તે વેલાએ આજ આરહતર વરસથી વધારેની લાંબી મુદત ઉપર એસેર મેોહોરા રાજાઓનાં અચલ તહે, ખુદરતની બખ્શીસથી ભરપુર, પુર આબાદીનાં બાહારમાં, વીંદીઆ હુતરના લાડમાં, આખી જગતની અંદર એકલી સંરસાઈ અને મેોહોરાઈ ભાગવતું હતું અને આ દેશ ઈજપટ અથવા ખીસર દેશે હતું. આવાં એક અચલાનાં જહોજવાલ દેશની લુગોલ, તવારીખ વીગેરેનું રાન અવજતાં, ઘણું લાભકારક હોયછે, અને તે જહોવાની સઘલામાં ખાડેશ હોય એવો ખુદરતીનજ; આ દે એ વીંદી એક ટુક અને થોડું બયાન કરીએ છીએ

આ દેશ આફ્રીકાખંડના પુરવ ઉત્તર છેડા ઉપર આવેલું છે. એનો મરોખર ઉત્તરે લુમદીખ સમુદ્ર લાગેલો છે; નીચુબીઆ નાખતુ શેઢેર એની દક્ષીણે; આરબસથા ન, અસબુવ વખણાયલું યાહુદી લોકોનુ શેઢેર યાસેસથાઈ ન, અને રાતો સમુદ્ર એની પુરવ તરફની હદ પુરી કરેછે; અને એની પસથીમે સાહુદાર નાખતુ રેતીનુ મેોહોરું બી આબાન રણ આવેલું છે જાંહું આએ પાસેના પાના ઉપર આપેલાં ચીતરને દેખાવ મુશાફરને ઘણીવાર નમરે પડેછે.

હમણા ખીવારોકા લેખોની ઉચરથી માલમ પડેછે કે ખીસરદેશનુ સાથી અસલ નામ કેમ અથવા હુમ કરી હતું, આ શબ્દોનો અરથ કાજું કરાં યાપછે; અને એવું કારવામાં આવેછે કે એ દેશની પેતીવાડી લાયકની જમીનને રંગ ને કાળો હતો, તે ઉપરથી આ નામ તેને આ પીઆમાં આવીયું હશે. પાહુદીઆના ધરમ પુસતકોમાં એ દેશને મીઅરેમના નામથી ઓલખવામાં આવીયુછે, અને બાઈબલમાં એને મેઓર દાખલ જણાવીયુછે. પણ એવું અમીની નામ ખીસર છે, જે નામથી આપણે હમણા એને ઓલખીએ છીએ. આ શબ્દનો અરથ ચતો કાદવ કરીને યાપછે, અને એ દેશની જમીનને રંગ ઘેરો રાતો નરા કાળાથપર હોવાથી આ નામે એને આપીઆમાં આવીયાં હશે, એવું અટકળી શકાયછે અને શહુલ જોને અરથ મગરજ ભરણું કરી યાપછે, તે નામ પણ એને આપીઆમાં આવીયું હતું. એના હાલના નામ ઈજપટ થી અસલના યુનંતની લોકો એને ઓલખતા હતા.

એજ અને બીજાં લોકો ખીસર દેશને એશીઆખંડનાં આવેશે કારતા હતા, અને કેટલાક બીજાઓ એને વીંદીઆ અથવા આફ્રીકા ખંડના એક ભાગ ગણતા હતા. આ કદને માટે બે કારણે જાણવાંછે. એકતો એક ઈજપટ ને કે ઘણું કરીને આફ્રીકા ખંડમાં આવેલું હતું.

તોપયણ એના દેશીઆ આફ્રીકાના તથા એશીઆના બે લાયલા લોક હતા, અને વહી તાંહાનાં લોકોની રીતભાંત, અને સરવે પરકારની ચાલચલણ એશીઆખંડના લોકોની રીતભાંતને તદન મલતાં આવતાં હતાં; અને બીજું કારણ એકે નાઈલ નદી, જે આફ્રીકા અને એશીઆ ખંડની હદ કેહેવાતી હતી, તે પોતાને રસતો ખીસર દેશની બરાખર વચમાંથી કાપતી હતી, જેથી કરીને એ દેશનો અરથો ભાગ આફ્રીકામાં અને બાકીનો અરથો ભાગ એશીઆમાં આવેલો હોય, એજ તાગવું હતું. આ કારણથી આયોનીપન લોકોનુ એવું મત હતું કે, નાઈલ નદીની એક બાજુનો ભાગ આફ્રીકાનો, અને બીજી બાજુનો ભાગ આરબસતાનનો, એજ બે જુદા દેશ દાખલ ખીસર દેશને વેહેંથી નાખવું નેહંએ; પણ નાઈલ નદી એક કેકાલેથી બે ભાગોમાં વેહેંમાઈને વચમાં એક ઘણીન રચાલ જમીનના તરફીણ આકારનો કટકો રાખેછે, જેને રેલકા કરી કેહેછે, તે કટકાને આ ફુનીયાના એક જુદાન ખંડ દાખલ ગણવો નેહંએ, એવું તેઓનુ મત હતું. આ ભાગને ડેલકા કરી કેહેવાતુ કારણ એકે તે એક યુનાની યુલાકાર ત્રી, જેના ઉત્તર-ડેલકા કરી યાપછે તેને મલતો આ વેછે, પણ હાલમાં એ શબ્દ નદીએ આગલની બધી એવી જગાએને માટે વપડાયછે. બરાખર રીતે જિતાં નાઈલ નદી પોતેજ ખીસર દેશછે, કાકે જેને આપણે દેશનુ નામ આપીએ છીએ, તે નાઈલ નદીની આસપાસ બે કુટા કી નારા શીવાયે બીજું કંઈ નથી.

ખીસર દેશનો સાધારણ દેખાવ યજોન સીધો અને એકસરખો લાગેછે. એના ઉપર જહોવેશો રેલકા નાખેના ભાગ યજોજ રચાલછે, અને તોહાં પુથકલ પેતીવાડી યાપછે. એ મેદાન પણ ઘણું સીધુછે, પણ કોઈ કોઈ કેકાલે અસતતા કેટલાંક પહી ભાગેલાં શેઢેરોનો મેોહોરા ટગલો છે; અને એ ટગલાઓની ઉપર નારીએલીના ડાઘેથી ભરાઈ ગયલા નાહાના ગામડાંએ આવેલાંછે. એ શીવાએ બીજાં નારીએલીના ડાઘે અને તાડો ઘણે કેકાલે ભેલામાં આવેલે, પણ બીજી જગતના ડાઘે ઘણાં યોડાંનજ. ઈજપટના ઉત્તર તરફના ભાગની ઉચરની જમીન ઘણી રચાલછે, પણ એ જાણએ એની આસપાસ નાહાનાં યાહુદી આવી ને એને એક ટુક નગમાં ઘેરી લેલે આખા દેશનો દેખાવ અને રંગ ઘણુકરીને એકસ ભોલે. તોપયણ એના પેતરોને ભણકદાર લીંદા દેખાવ, એની મેોહોરા નદીને નરા ભુરો તથા લીંદો રંગ, એના ખડકોની પીલી છાંટ, અને એના આસજાનનો ઘેરો જણુ પરકાશ, એ સઘલાં સાથે મલો એક ઘજોજ ખુશનુમાં ખુદરતી દેખાવ આંરેછે. ખીસર દેશની છેક દક્ષીણની હદ ઉપર શીહી નાખતુ એક નાહાનુ ટાણુ આવેલું છે આસપાસ આવેલાં રેતીના બી આબાન રણની સાથે આ ટાણુની લીંદાતરી ભરેલી જમીન સરખાવતાં, પુરવ તરફના લખનારાઓ આ ટાણુને યુનાની વીંદીમાં નેહાં એક અચુલીય યાનાની સાથે મુકાબલ કરી ગયાછે. આ મુકાબલો નાઈલ નદીની આખી ખીતને લાડ પડી શકેછે. આસપાસ રેતીના તોફાની મેદાનની સાથે સરખાવતાં આખી ખીજી ઘણીન ખુબથુરત અને લીંદોતરી ભરેલો દેખાવ આપેછે.

આ ઉપર જણાવેલાં આફ્રીકાખંડના રેતીનાં રણમાં મુસાફરી કરનારાઓને રેતી અને તપતાં તડકાં સવાએ બીજું કશું નહરે પડતું. પેઢેલાં બે તરફ દાહાડાં મુકી તો નંગલી ઝાડાડનાં નાહાના ઊડવા અહીં તહીં માલમ પડેછે, પણ તારખાદ રેતીના બીચાખાં નંગલ સવાએ કાંઈન મલતું નથી. કેટલીએક વારસો, આઠ દાહાડા ઉપર જે નગા સપાટ હોય તે, તોફાનથી રેતી ઉડી, એક ખીણ થઈ જાયછે, અને તેમાંથી મુસાફરોને પસાર થવું પડેછે. એવી નગામાંથી વેપાર અને બીજાં કારણોને અરથે સેકેડા માણસોની વનજી, ઉટે ઉપર બેસી પસાર થાયછે. એ વખતે મોઢાટી ધાંસતી જીખ, તરસ, અને જોરેથી પવનની હાથછે. એવાં નંગલોમાંથી માણસને પોતાની પીઠ ઉપર લેઈને મુઠે મોઢાડે ચાલનારું, અને તપતા આતસ સરીખા તાપની નંગલ સોસનારું, ધીરજવાણું જનવર હંટેછે; એ જનવર વગર એવાં નંગલો પસાર કરવાં માહાલછે. એ એવાં તેને આ નંગલોને ખાતરજ તે ખુદરતાનાં સાહેબે બે દા કીધું હોય એવું લાગેછે. તેનાં પગનાં ડાહ્યા ઉપર જોઈ શકાય તેવી રેતીની નજીન ઉપર તેની જામડીને ઈજા પેહોંચ્યાડ વા વગર ડાહ્યા મીડીએ બેસી આસાએસ લેવાને તથા પોતાની ઉપર માલ લાધવા દેવાને તેને બની આવેછે. તેનાં નજીન સીમતા જેવા દાંતથી નંગલો કડક લાકડાં સરખા રીખાને તે ઉપેડી દાહાડી નંગલમાં ખાયછે. તેનાં નાંખના કીકરાં એવાં બનેલાંછે કે ઉડતી રેતી એને પવનનાં અપારા ની વખતે તે બધે રાખી શકેછે. સરવેથી અચરત સરીખા તેનાં પગછે જે તેના ભારથી પોહાલા થઈ રેતીની અંદર ગરી જ્યા વગર તેને ચાલવાને શક્તીવાન કરેછે. તેની પાંછી પીછને બાકીનું પાંછી બોજીમાં રાખી શકવાની શક્તી એ સરવે એકેએ આજેન બતલાવેછે કે તેને એવાં નંગલોને માટેન પેદા કીધુંછે.

એટલું છતાં હજારો માણસો અને હંદે આ રેતીના રણમાં તોફાનથી દટાઈ જાયછે, હજારો, પાંછીની પીચાસ થી અને નહીં ખમી સકાય એવી ગરમીથી બતંગ આવો નહાં ચાલતાં ચાલતાં વડી મરણ પામેછે. એવાં હંદે અને માણસના મુશ્કેલી મુશ્કેલી નહરે ઘણાં પડેછે. સકત તાપ થી તેઓ મુશ્કેલીમાં વખતમાં છોડાં જેવાં થઈ જાયછે અને પછે હાડકાઓ નળામદ નહરે પડેછે. કે ઉપદાયક મુસાફરીના દેખાવ પાસેના ચીતરું ઉપરથી વાંચનારનાં દીકામાં ખરાબર આવસે અને તેના એઆલ પણ તે જેવાયીન કરી શકાય કે એક પોડા ઉપર જનારો આરખ મુસાફર પાંછી આરો થઈ અચરતી સાથે એક હંદ અને તેને સવાર માં છો વચ્ચે તાપથી બતંગ આવો નહાં મુશ્કેલી થઈ પડીઆટે, તેવાં તરફ જુએછે. વાંચનાર એ નગા ઉપર પાંછીની થુ કીમત વ્યાંકરે!

આ હંદ અને રેતીના રણ વીચે આ ચોપાનીઆ બધે આગલ એટલુંતો લખાયલુંછે કે એ વીચે વધારે બોલવાની કશી ગરજ રહી નથી.

ખીસર દેશને ઉપરનું, વચમાંનું અને નીચેનું એવા તરણ ભાગમાં વેહેંથી નાખીયુંછે. નીણબીઆથી કરો ના

ખના પરગણવેરનાં ભાગને ઉપરનું ઇલપટ કરી નામ આ પીયુછે; આપુનું કરોનું પરગણું અને તેની બાજુએનાં બીજાં જેરોડે મહોને વચલું ઇલપટ બનેછે; અને જીમદીય સ મુદ, સુમેજની સમ્યોગી જીમી, લીબીઆ અને કરોના કેટલોક ભાગ, એ સમવાએને નીચલા ઇલપટ દાખલ આ લખવામાં આવેછે. આગલ જણાવીઆ પરમાણે ઉપરનું ઇલપટ બે પાહાડોની વચે એક ખીણ હોય એમ આવેલુંછે. આગલ જેરોડે, ડોલમી, અને એમટોનાઈમીની આ લાવાનાં ન મોહાટા રાજએ એ દેશની ઉપર રાજ કરી ગયાછે તેઓના પીરમીડને નામે એલખાતા ગંજવર સંધ્યાએ, જેઓએ હુલ મુકી ખીસર દેશની છેક પડતી હાલત માં પણ એ દેશને એક અજમેલ મુલક બનાવીયુંછે, તે સુધાએ ખાતર બનાવાને માટે નહીં, પણ યુરપખંડની અંદર આવેલા ઈલાકી દેશના જોરે બાંધકામો, જે હુલ અસલનાં રોજન બાદશાહોની ઉદારતા, અને તેઓનાં દેશનાં કારીગરોની જીમીની પુરતી સાહાદતોછે, તે બાધવાને માટેએ જીસર દેશનાં પાહાડોમાંથી પથરો વીજેરે સામા નનેા ઉપયોગ કરવામાં આવ્યાંઆ હતા, તે ઉપરથી પણ એ દેશ ઘણો જાણવા લાયક અને કીયાન આપવા જોગછે. કરોની સાંમે, અને નાઈલ નદીથી ૬ ગાઉ દુર, આ પાહાડો ખાતર એક નાહાની ટેકડીની ૪૦ થી ૫૦ ફીટ ઉંચી હાર જેવા લાગેછે, અને લીબીઆનાં મેદાંથી ઇલપટ દેશને છુટું પાડેછે, અને જેમ એક નદીની રેલને અટકાવાને દેવાલ અધવા પાર બાંધી લીધી હોય, તે પરમાણે નાઈલ નદીની પાસે ઘણી દુરવેર આ પાહાડોની હાર લાગેલીછે.

ઉપર જણાવેલા ઇલપટના ઉલટા નામને એક ભાગ, તેને નીચલું ઇલપટ કરીને કહેછે. આ ભાગને વીસતાર આસરે ૧૦૫ ગાઉછે. આ ઉલટા ના મોહાટા મેદાન વીચે હાલનાં, અને ઘણા અસલના લોકોને પણ એવો વીચારછે કે નાઈલ નદીની રેલોમાં ઘસડાઈ આવતા કાદવનો એ બનીયુછે. હીરોડેટ સ નામના એક યુનાની લખનાર કહેછે, કે આન ૩૫૦૦ વરસથી વધારેની વાત ઉપર ઉલટાનું મેદાન ઘણું નાહાનું હતું, અને ખાતર આઠ હાથ ઉંચું પાણી એની ઉપર ફરી વલવું હતું. પણ હમણાના વખતમાં ૧૮ હાથ ઉંચું પાણી એની ઉપર ફરી વલો શકેછે; અને કોઈ કોઈ વખત તે કાદવને મોહાટો રંગ એકાદ થવાને લીધે પાણીને ૨૨ હાથ ઉંચું ચડવું પડેછે. આ ઉપરથી માલમ પડેછે કે સાડી તરફ હજાર વરસની પુલતમાં ઉલટાનું મેદાન ૧૪ હાથ ઉંચાઈમાં વધીયુછે.

ખાતર સુરખના ઘણા તપનાં તડકાંથીન નહીં, પણ ઇલપટમાં વરસાદ પડેના નથી તેને લીધે, અને વધો એની દખાળી આવેલાં રેતીના મોહાટાં રણને લીધે, એ દેશ થડો ગરમછે. પણ કેટલાક માસ સુધી તીમાંહાં ઘણો થડો પડેછે, અને એટલા માટે એ દેશની અંદર ખાતર ગરમીની અને થડીની એવી બેન રૂપ હોયછે આખાં વરસમાં ખાસ મહીનાથી તે નવેમ્બર થઈ જનાવાની રૂપ હોયછે, અને ફેબ્રુવારી માસના છંદાથી એટલા તો તાપ પડવા માટેછે કે, સહવારના ૯ વાગેનું તડકું પણ ખમવાને સુ

શકેલ પડેછે. આ રૂપમાં આપો વખત આસમાન પણ ન ચલકતુ રહેછે, અને ઘણા હલકાં કપડાં ઝાલવીઆં હો પડે તે છતાં, નરાખી મેહેનતની કાયા વગર, અતીસાર પરસેવા છૂટેછે. પણ નાઈલ નદીની રેલથી અને રાતના દવથી, થંડીના દીવસોમાં એટલીતે થંડી રહેછે કે કોઈ વખતે સુ રોપીયાન લોકો પણ તે ખમી શકતા નથી. વરસના ત રણ મહીના થુધી નદીની રેલથી આખાં દેશમાં ને પાણી ફરી વહેછે, તેના કોહાવાટથી અને નયાબંધ બાકના આ કારના ઉડી જવાથી એ દેશની હવા અતીસે ખરાબ થવી જોઈએ, પણ તાંહાની હવા ઘણી સુકી હોવાને લીધે એ સુતલગ બનતું નથી. આ હવા એટલી સુકી હોવાને લીધે, શીઆલામાં પણ ગેસત કોહી જતું નથી, પણ કંઠણ લાક ડાં નેરેડું બની જાયછે. જંગલોમાં ઝુલેલાં જાનવરોના ખો ખાં આવી રીતે શુકાઈ ગયાવાં ઘણા નેવામાં આવેછે, અને તે એટલાંતે હલકાં ધઈ જાયછે કે, કોઈ એક માહોરોં ઉંટનું ખોણું પોતાના હાથમાં લેંધી શકે. હવા ઘણી સુકી હોવા ને લીધે, વરસાદ, કરાં, બરફ, ગગડાટ, વીનલી, અને ધરતીકે એ દેશમાં કદાચ નેવામાં આવેછે. પણ કોઈ કોઈ વખતે તાંહાં ધરતીકે થાયછે, અને સન ૧૧૧૨ નાં સાલની અંદર ને થયો હતો, તેથી કરીને આખાં દેશને એકદમ નાશ બનીશો હતો. રેલટાની અંદર ઉનાલામાં તો કોઈબી વખતે નહી, અને શીયાલામાં કદાચ ન વરસાદ વરસેછે. પણ આખા ખીસર દેશનું ક્લેવરપ પછું નાઈલ નદીની રેલો અને તેના રાતના દવને લીધે.

હાલપટ દેશની હવા તનદસતીને બાકે આવે એ વી હોયછે. જોકે યુરોપીઅન લોકો પોતાના થંડીનાં યુલક માં ને પરમાંજી રહેછે તેવી રીતે રહેતું આ યુલકમાં બાકે નથી આવતું, તોપણ કંઈક રાખીયાથી આ દેશમાં રહેવાનું યુથનમાં લાગેછે. એક જાતની મરકી હીઆં ફેલાયછે, પણ તે એ દેશને ખોતાને નહી, પણ એના રહેવાસીઓની રીતને લીધે યુરપના કાનસાટાનરીનાપલમાં એ જાતની મરકી ચાલેછે, અને તાંહાંથી યુવેલા માણુયોનાં કપડાં, અને એવો બીજો ટુટોશ કાસમાન વાંહાંજી ભી હાલપટનાં ખાશમાં આવોયાથી એ રોગ થાયછે. ખીસર દેશનાં લો કાનાં વારેધડીએ અતીસાર ગરમ પાણીથી તાહાવાથીબી વલી આ રોગ ફેલાયછે. બીસતીઓ, જોઓની પીક હરેશ થંડા પાણીથી બીજાયલી રહેછે, તેઓને આ રોગ લાગુ પડતો નથી.

આ દેશની અંદર એક ઘણેા નાશકારક રોગ સા ધારણુએ અને તે અંધવાપાયુછે. ફેરા રોહરની અંદર આ રોગ એટલો તો સાધારણુ છે મોહોલાઓમાં ફરતાં સો આદમીની અંદરથી, ૨૦ તદન આંધલાં, ૧૦ એક આંખે આંધલા, અને બીજાં ૨૦ ઘણા દરદી મદી આવેલી આંખ વાલાં બાલમ પડેછે; અને ઘણુંકરીને દરેક આદમીની આંખ ઉપર, દરદને લીધે, તાહાનાં પરો અથવા પારો નેવા માં આવેછે. ખીસર દેશનાં લોકોની ખોલી અગાસી ઉપર સુવાનીટીવને આ દરદ લાગુ પાડવામાં આવેછે. વલી તેઓની પનીર, ખાટું રુધ, મધ, દાઘ અને બીજાં નેવા ઓ, કાચી તરકારી, અને પુશકલ કાચા કાંદા ખાવાની રેવ,

શીતલાનાં દરદના ઘણે ફેલાવો, રેતીની ઉડતી જીણી કરમે, અને રેતીનાં રણની ઘણી ગરમીથી આ રોગ પુશકલ ફેલાયછે. ખીસર દેશની ખેતીવાડી વાલી જગા ૧૩,૩૩,૩૩૩ એકર છે અને નીચે આપેલા કોડા પરમાંજી તેની ખેતીવાડી થાયછે.

કે	૬૬,૬૬૬	એકર જમીન.
સણ	૬૬,૬૬૬	"
ગુલી	૩૩,૩૩૩	"
મોખા	૩૩,૩૩૩	"
શેરી	૩૩,૩૩૩	"
ખજુર વતરોએ ...	૧,૬૬,૬૬૬	"
	૩,૯૯,૯૯૯	"

બાકીની આસરે ૯,૩૩,૩૩૬ એકર જગા ઉપર જણા વેલી વસતુઓ લીગેરે ઘડાં, બાનરી, મકાઈ લુકા, તરબુચ, ખાંડ, કાંદા, અફીમ, તમાચુ, કાકરી, અને બીજાં મીઠાનાં પાકથી ભરી નાખવામાં આવીછે; અને ખાગ બજીયાઓનાં કામમાં પણ તે ઘણી રોકાયેલીછે. કેટલાક પરગણાઓમાં એક વરસમાં તરણ વખત પાક ઉતરેછે. ઉપર જણાવેલી મીઠા આખાં ખીસર દેશમાં પાકેછે, પણ નીચનાં ભાગમાં અથવા હેલદામાં નેવાનો પાક ઘણો મોહોલાછે. તરકારી ઘણી જુગ થાયછે. સાગ અથવા બીજાં લાકડાં નયાબંધ થઈ નથી આવતાં; પણ એક જાતના બરાં, જાંબોથી પે હેલે કાગળ બનાવીઆમાં આવીયું હતું, તે બધેબધ ઉજોલાં બાલમ પડેછે.

ખીસર દેશનાં જીવનંત પરણીઓમાં એક જાતના ઘાટકી તરસ, વડાઓ, સાખરો, ઘોડાક વાયો, વાંદરાઓ, કાં લાં ઢોરો, ઘોડાઓ, સોસવાડો, એક જાતનાં મોટા થથેડાં ઓ, સરડાઓ, મંજુસ જાતનાં જાનવરો (જિઓ મગરનાં છંડા નાંખેછે) અને દરીઆઈ ઘોડાઓ મગરનાં બી આવે છે. વલી શાહામુરગ, પાણીમાં રહેનારા પખસીઓ, હાક, અને ગરૂડ પખસીઓ નયાબંધ નેવામાં આવેછે. પણ એ દેશમાં ઘણુંકરીને મલી આવે, અને અજાએબ નેવાં જાનવરોમાં આઈબીસ તાખનું એક પખસીછે, જેને અસલ નાં હાલપટીઓના ઘણું પવીતર ગણતા હતા અને બીજા એક જાતના અતીસાર નેરેડી સરપ નાઈલ નદીના કીનારા ઉપર મહેછે, જેના કંખથી જરા ખવર થઈને તત્કાલ મરણ નીપળેછે.

હાલપટમાં ઉન, રૂ, સણ, અને રેશમના ઘણાક કાર જમાનાઓ તથા સંચાઓ, પણ તેઓને સંચાઓનું નામ જાખનું નથી, અને તેઓ યુરપના સંચાઓની સાથે બરો બરી કરે એવો કોંકરછે.

ખીસર દેશનાં હાલનાં રહેવાસીઓ નેવાયલી જાતનાં છે; તેઓમાં અસલનાં રહેવાસીઓની ઝાલાદનાં કોપટ લોકો, આરબો, યાહુડીઓ, ટરકો, અને આરબ ખેડૂતોછે, અને એ સઘલાની સંખ્યા ૨૬,૬૦,૦૦૦ નીચે પણ એ સઘલામાં આરબ ખેડૂતોની સંખ્યા ૨૨,૫૦,૦૦૦ છે. અગાઉ હાલપટ ટરકીનાં તાખામાં હતું, અને એ દેશમાં રાજ મલાવવાને ટરકીનો સુલતાન પોતા ત રફી એક પાશા અથવા પાઈસાપને નેમતો હતો.

પણ હુમણાં મીસર રેશ મુદલ ઠરકીના તાબામાં નથી, તોય પણ અમસયુ નામને ખાતર એને એમ ગણવામાં આવે છે, અને હવે એકે તેની ઉપર રામ કરનારો હાકલ નામને ખાતર ખાતર પાશા વ્યથવા વાઇસરાયને એતાજ રાખેછે, તોપણ તે એક રાજ દાખલ એ દેશની ઉપર પોતાની મુશી માં આવે એમ હાકમો ભોગવેછે. બધી જાતની પેદાશ મ લીને આખા મીસર દેશની આપક વરસ દાહાડે ૪૮૬૦૦૦૦૦ પીઆસટરસ (એક જાતના સોકા) વ્યથવા ૧૮૫૦૦૦૦૦૦ રૂપિયાનીછે. પણ એમાથી કેટલોક ખરચ વોગેરે બાદ કર તો ઇજીપટના પાશાની તિમ્મીમાં વરસ દાહાડે ૪૦૦૦૦૦૦૦ રૂપિયાની આપક થાયછે.

પાશા પોતે ઇજીપટના પાપતખત કરે શેઠરમાં રહેછે. શુધરેલાં દેશની માફક મીસરમા સરકારી પગારદાર વ્યથલ દારો કેડવવામાં આવેછે, જેઓ એ દેશનો કારોબાર ચલા વેછે. ઇનસાફને પણ સારો બંદોબસતછે. ઇજીપટના વા ઇસરાપ ઇનસાંખ પાશાએ ૧૮૬૩ ના સાલની અંદર મી સર દેશનાં રાજની વગામ પોતાના હાથમાં લીધા પછી એ દેશમાં ઘણેક શુધારો દાખલ કીધોછે, અને રૂનો પાક ઘણો બોહોલો કરવાથી પોતાની આપક ઘણી વધારીછે.

જાનં લા.

પર્ધાશુ દેવનાપાણુ—મીસીસીપી કુંપનીને નાંમે ચાલેલો રોડો.

જેમ આજ ચાર પાંચ વરસની વાત ઉપર કુંબજ ખાતે શેર બજારે લોકોને એકદમ તવંગર થવાનું દેવાના પણું લગાડીઈ હતું અને તેમાં હજારોની પાપમાલી થઈ હતી તેને મલતાન બલકે તેથીથી ચાહડતે દરજનિનું દેવા નાપાણું આજ રોડોડસો વરસની વાત ઉપર કુંસનસ મધે વાણુ હતું. એ વખતનો જણવાએગે તયા નથીવત પક ડવા એગ દેવાલ હમારા વાંચનારાઓને માટે હેડલ આપી એ છપ્પે.

આ મીસીસીપીનાં શેરમાં લોકો તારાજ અને પાપ માલ થઈ ગયાં તેનો હેવાલ જણવા આગમય તેને ઉતપ્તી આપનારા ધણીની જ દેશીનો થોડોક હેવાલ જણવા ભેગો. એ ધણીનું નામ જાનં લા હતું. તવારીખ લખ નારાઓ એ ધણીને દેવાની વ્યથવા હુલો કહેવામાં જુલું જુલું મત કરાવેછે. લોકો પાપમાલ થઈ ગયાં બાદ જરે આ સંઘોરિયા કુંપનીની વાત તેઓનાં દીલમાં તાજ હતી તે વખતે આ ધણીને તેને જાનિ તે કરતાં ઘણું જુલું બોલવા માં આવીછું. પાછલી એવાદ તેને હુલો વ્યથવા દેવાં ને કહેતી નથી પણ લોકો કરતાં તે થતે વધુ કઠાણે એપુ માંનિછે. નાણાં સંબંધી બાબદ અને બાંદ અને સાખ ઉપર લેણુ રેણુ કરવાની બાબદના નીપત્રો તેના વખતના બીજા કામોલો કરતાં તે વધારે સમજતો હતો તે છતાં તે ની ઉભી કીધેલી કુંપનીએ પડી ભાગતાં લોકોને તારાજ કરી નાંખીઆ તેમાં એનો ધણો વાંક કહડતો નથી. લો

કો મેંડોની પેઠે એકની પછપાડે એક દેવાના થઈ કુડી પડ શે એવી વકી એ ધણીએ બીલકુલ નહી રાખી હતી. જ વારે એણે શીડુઆત કીધી તેવારે ગાએઆ ને નહીમાં એ છે પોતાની મોટ ચલાવી ને ધણીન પોહોલી અને સમાંધા ન હતી. એની મોટનું વધતું ઉતાવળ અને મુશનમાં હતું. એવામાં આગલ કાંઈની અટકાવ આવી પડવાની નરાએ વકી રાખી નહી હતી. અફસોસ કે પાણીનો એ ક મોહોટો થોત એક કલેલેથી પડતો હતો તે નજર સામું નહી હતો. જ પાણીનો રોહ અને જોર ભરતી તે ની મોટને સડસડાટ તાણી લેઈ જતો હતો તે ધણેજ વ્યથુ રેથી ભાવમ પડીઈ ક પેલા મોહોટા થોતની મોહોકાન હતી. હવે મોટ પાછી ફરવાને અનેક જોર અનમાવેઆં તે પેલા રેલાતા રોહ આગલ કાંઈન નહી ચાલીઆ પણ મોર તે એક ખડકની મોહમાં ઘસડાતો ચાલીઆ જીવી તેની મોટ ખડકને અપડી તેવાજ તે ઉધે મસતક ખડક ઉ પરથી ઉડી જઈ બુકડે તુકડા થઈ ગયો. એવામાં પેલાં ઉ છલવતું પાછી અડકી અડકી આગ મીસાલે ગમમ થઈ ગ પાં અને પરપોટા પેઠે કુટવા લાગા. થોડા વારમાં રોહ ન રમ પતો ચાલીઆ. પાણી ઘડાં ઘડાં અને પોતાને રાહ માલવા લાગાં. એવો હેવાલ જાન લાનો હતો, તેને પેલો મો ટ વાલો ગણો અને ઉછલતાં પાણીને દેવાનાં થઈ ગયલા ક રેમ લોકો કહેતો તે માલશે.

ઈ ૨૦ ૧૬૭૧ માં ઇસકાશ્વંડ ખાતેનાં એડીનબ રો શેઠરમાં જાન લાને જાનમ થયો હતો. એનો બાપ શો નારનો તેમજ નાણાં કોરધાર કરવાનો કંધો કરતો હતો. એ કંધમાં તેણે સાઈ નાણું પેદા કીધું હતું અને લારીસટ ન અને રાનડલસટન નામની નામોથી જગાઓ વેચાતી લે ઈ તેની પેદાશ ખાતો હતો. એ દીનથી એને લોકો લારી સટનનો લા કરી એલખવા લાગાં. જાન લા જિનું ના મ આ નામોથી મીસીસીપીની બાબદ સાથે જોડાયછું તે એ નાણા કોરધાર કરનારનો વડો દીકરો હતો. એને ચ ઉદ વરસની વયમાં બાપે પોતાની સાથે એ કામમા સંભેલ કીધો હતો. એ વયમાંથીજ હુસામ કેતાખમાં તેણે પોતા ની પુર ચંચલાઈ બતલાવી હતી અને “બેક” નું કામ કેવા નીપચેથી ચલાવતું તે ઉપર તે અતીશે થેઆન આપ તો હતો. સતર વરસની ઉમરે તે ઉંચો, મજબુત બાંધાનો અને તનરોસત દીસતો હતો; અને તેના ચેહરા ઉપર જો કે સીતવાનાં યાકાં થોડેજ હતાં તોએ તે મુશનમા અને મુરુરાઈ વાલો દીસતો હતો. આ વખતથી તેને કંધા ઉપ રથી મન ઉતારીને પોતાની મુશમુસતી ઉંચા પેડેહવાસથી વ ધારે સરસ દેખાડવાને આખો વખત રોકતો હતો. સીએ નો તે વધારે માનીતો થતો ગયો અને ૧૬૮૮ માં તેનાં બા પનાં મરણ પછે તદન પોતાનો કંધો છોડી દેઈ માધીકી મી લક્તની પેદાશ ઉપર રહેવા લાગો; અને તારબાદ ડુનીઆ હારી જવાને તે લંડન ગયો.

આ વખતે તે વયે તેમજ અનુભવે નાહાનો, મુશમુ રત ચેહરાનો, મધીઅમ રીતનાં પર્ધાવાલો અને કોઈનાં કાજમાં નહી હતો. એવી હાલતમાં તે ઉડાઈ નીકરેએ એ માં કાંઈન અમરત સરીખું નથી. ઉડાઉણાં સાથે તેવી

જ મોટી પેદાસ એટલે તેથી તે એક જુગારખાતામાં દાખ
લ થયા અને થોડાક વખત બખતારવીથી તે જે ગણતરી
થી રમે તેમાં જીતત મેલવતા હતા. તે એટલા સુધી ચાલી
હ કે બીજા એના સોખતીએ એની જીત નિષ્ક્રમી
નમરથી એની ઉપર જિતા અને જે સરત એ સામાં સાથે
નામે તેમાં એની તરફ બીજાને ધક્કા સાથે થતા. નવ
વરસ સુધી એ લખનાં તે પડીએ અને પછે તેમાંથી નીક
લણું તુલકેલ ધડ પડીલ. જેમ તે એ લખનાં વધારે પડતો
ગણે તેમ તે દાણપણથી વધારે કર થયો ગણે અને કેટલીએ
ક વખત એવા સીકનજમાં આવી ગણે કે બાપીકી મીલકત
ધરણે મુકવા વગર તેના કુટક નહી રહેતો. સીઓમાં
તે પોતાના ભત્રી સારા દેખાવથી એટલીતા એવાવખ તથા
પીછાનમાં આવતા હતા કે એક વખતે તેમાં આગલ પગલાં
ભરતાં કોઈએક વીલસન નામના સખસ સાથે અથડી પડી
- એ અને તે વખતના એક ચાહુ દીવાનીપણના રેવાન તુ
એટલાજ વીલસન તેની સાથે બંકુકથી લડવાની લડાઈ આંબી.
પોતાનામાં લાના હાથ ઉપર વીલસન મારીએ ગણે અને
લેધે, વરસાક મટી લાને પકડી ફેદ કીરો અને તેની ઉપર વાં
રતીકપો એ દેશમજી તેને જારી નાખવાના હોકમ થયો હતા પ
કોઈ વખતે તાંહો પક કારવસર તે હોકમ રદ કરી તેની ઉપ
ના સાલની અંદર જે લાણ પાડી. વીલસનનાં સગાંએ
જાને એકદમ નાશ બીજાએ દેવાવી તેને પાદાહી બદલ
નાલામાં તો કોઈની વખતે તે કાઈક હીકમત કરી અમલદારો
વરસાક વરસેછે. પણ આવી ગણે, અને તેથી ચેરીકની સા
ણું નાઈલ નહીની રહેો અને તે પકડી લાવનારને મોડુ ઇનાંમ

છીપટ દેશની હવા તનદરસતનાવી.
રી હાપછે. જેકે યુરોપીઅન લોકો પોતાનાં
માં જે પરમાંજી રહેછે તેવી રીતે રહેછું આ મુજુરી તે કુરખખંડ
નથી આવતું, તોપણ ઠંડક રાખીયાથી આ દેશને અને એ પર
પુશનુમાં લાગેછે. એક ભતની મરકી હીઆં રહે એ અરસામાં
જુ તે એ દેશને પોતાને નહી, પણ એના રેહવાશંખા સંબંધી
રીતને લીધે. કુરખખા કાનસરાનરીનાપલમાં એને આમસર
ની મરકી ચાલેછે, અને તાંહીથી પુલેલાં માણુયોનાં કપડી રહે
અને એવો બીજે કેટલોક સામાન વાંહીણે ભરી છીપટનાં
બારામા આવવીયાથી એ રોગ થાપછે. ખીસર દેશનાં લો
કોનાં વાંદેલડીએ અતીસા ગરમ પાણીથી નાહવાથીબી વધી
આ રોગ ફેલાપછે. ભીસતીઆ, જેઓની પીઠ હુએય થ
ડા પાણીથી ભીંચવથી રહેછે, તેઓને આ રોગ લાણુ પ
ડતો નથી.

આ દેશની અંદર એક ઘણેાન નાશકારક રોગ સા
ધારણે અને તે આપલાપણુ. કેરો રોહુરની અંદર
આ રોગ એટલો તો સાધારણુ કે મોહોલાઓમાં ફરતાં સો
આદમીની અંદરથી, ૨૦ તદન આપલા, ૧૦ એક આંખે
આપલા, અને બીજા ૨૦ ઘણા દરદી ચડી આવેલો આંખ
વાલાં માલમ પરછે; અને ઘણુકરીને દરેક આદમીની અંખે તે
જ ઉપર, દરદને લીધે, નાહનાં પરદો અથવા પાટો જે વીચ
માં આવેછે. ખીસર દેશનાં લોકોની બોલી અંગારી અને
રસુવાનીએવને આ દરદ લાણુ પાડવામાં આવેલે મલુકા
તેઓની પનીર, ખાટું કુક, મધ, દરાહ અને નખી નખી; તે
ઓ, કામી તરકારી, અને પુશકલ કાચા કાંદા

આંબો રીતે તે નાશીપાર થયો અને વીલસનનું
નની માફી મેલવવાની પેરવીમાં તે નહી કામીએ લેખ
પાટો પોતાની સલામતીને વાસતે બાહરે આંખ નીકળે
એ અને પાટો જુગારી લખમાં પડીએ. તે મકે જા
સુધી દેશેદેશ ભટકીએ તેમાં ફલાનડરસ, હાલંડ, બર્મ
હંગારી, ઇટલી અને ફ્રાંન્સ આતે લાંબો વખત રહે
અને તાંહાનાં વેપાર વતનની એટલોતા પછી માહીતગરી
લવી કે તે પોતાનાં કોઈમાં દરરોજ વધારે પુશકકીમ શે
ગણે કે ફુનીઆનાં મેટાંથી મુલક કાગલ (નોરમી) ચરક
વગર કદીબી આખાદ થાપ નહી.

જાંહાં જાંહાં તે ગણે તાંહાનાં સરવે નામીમાં જુગાર
ખાતાઓમાં તે પરશીક થતા ગણે તે એટલા સુધી કે એ
લાંએક દેશના માલસરદારોએ પોતાના દેશનાં જુગારી
એને જુગારી લખ લાણુ પડવાની કાસતીથી તેને આમલ
ર હાકી કહડાવીએ. પારીસ આતે પછુ તેના એક હાથ
થપા; પછુ તેમ થવા આગમય ડીકલ કે વેનડમ, પરીત
કે કોનટરી અને મોજલા ડીકલ આવ આવલીઅનસ રા
યે તેણે ગમતખાના અને હંયા જુગારખાતાઓમાં રા
રી રવેસની પીછાણુ કરી લીધી હતી અને જેમીત તેને
મઝી તે તરફ આ નામીયા અને હુવેપછે રામજોમાર
ભાગ લેનારાઓનાં મનમાં પોતાનાં મનમાં મેલેલો નીક
સંબંધી અને કાગલ (નોરમી) ચલણ સંબંધી રીત પછે
છે ઠસાવી.

મલકમાં હુઈ રામના મરજીની થોડુએક આમલ
ફ્રાંન્સનાં ડેસમારેટસ નામનાં અમલમીને એક વાંલા તે
બધી ઇકિતી લાએ અતલાવી પણ હુઈએ તે વાત પીછા
પર લેવા આગમય પુલપરહ કીરી કે તે કેટલીકે મરમ
કે નહી અને તે નહી હુવાથી તેની ઇકિતીને ઇતલા
કોલો. એ બાદ લા ઇટલી તરફ ગણે અને તાંહાનાં રા
માં એ ઇકિતી વાપરવાની ભલામણ કીરી પણ તે મીક
ડાં રામનાં ફરેએ નહી તોપણ તેને તાંહાંથી એવી સલા
મઝી કે ફરીથી એકતાર ફ્રાંન્સ આતે એ વાત કાઠડી
અને તાંહાના લોકો એવી નવાઈની તથા પડસી થઈ કર
ની વાતથી નલવીથી લલચાયે. એટલામા હુઈ રામે મકે
પાંમીએ અને આદોની વારેસ માલક હાવાથી ડીકલ આ
આરલીઅનસનાં હાથમાં રામની લગાંમ તે બાલક વરે પુ
તાંહાંજુધી આવી. એ બનાવને નાધલોજ મુશ્કે
જાણે અને વીધારવા લાગે કે આટલાં વરસનો હાસ
અને નજલી કમતર થવાનો તથા લાંબા વખતની તેનાં
નમનં ડેસી નાંહાં સંબંધી ચલણને અમલમાં લાવવાને
વખત હવે નજરીક આવી પુગોછે; કેમકે ડીકલ આવ બા
રલીઅનસ સાથે તેને સારી પીછાન પડી હતી અને લા
તે સારી રીતે ચાહતા હતા.

પરચુટણ.

કોલસો—ઇયુરોપમાં કાલશાની ખાનોમાં ૦ લાખ અ
વસ ખપેછે તેમાં ગરેટ બરીટનાં ૩ લાખ જેલજીપ અને
ફ્રાંન્સમાં ૧ લાખ ૨૦ હજાર, પરશીઆમાં ૮૦ હજાર અ
ને બાકીનાં દેશોમાં ૫ લાખ.

એક ધડીયાલની કીમત—એક ખડાશી એક ધડી પાલીને તીપાંહાં પોતાનું નાંતુ ધડીયાલ લઈ ગયો અને તે ને પુછ્યું કે એ સંભાડવાને કે શું લેશે ? ધડીયાલીએ જોઈને કહ્યું કે “ભાઈ સુના કરતા ધડામઝે મોલી એવું કાં મળે.” ધડીયાલીની કીમત કરતાં એવડા પધસા સંભાવવાને નેહ્યો.” ખડાશી મોલ્યો કે “તેની કાંઈ ફરક નહીં કે હોતો તેની અશલ કીમતથી તરણ ધણી આપું, એક ફરક મગન ઉપર મારી મેં આ ધડીયાલ લેવાનું લીધું છે અને તું ને એ સમાડી આપેતો તુલને મેં આપવાને રાજીયું.”

એક લાંબી બંદગી—એકીએનો એક પાદરી પોતા ની નકીને માટે ઘણો વખણાવ્યો હતો તે પોતાના કુટુંબ સાથે લાંબો વખત યુધી રોજ બંદગી કરતો હતો. એક દાહા કે સહવારે પોતાના રામેતા સુખ નાસતા પછી તે પોતાની એકરત સાથે બંદગી કરવા લાગ્યો, પણ તે દાહાડે ઘણું કાંમ હોવાથી પાદરીએ એક દુકીને બંદગી કીધી અને તે ખલા શ યઆ બાદ પોતાનો કુલનો તાંમરો લઈ પોતાના ખેતર માં ગયો. પાદરીની એકરત મેહરી હતી અને પોતાનો બર ધાર એકરતામાંથી ગયો તેની તેને ખબર ન હતી પણ તે ઉલટી એક શમળતી હતી કે હજી લગી તે બંદગીમાં મગ ચુલકે. પાદરી પોતાની ગાયનું કુષ લઈ પાછો આવ્યો અને પોતાની એકરતને ધુરત મડીએ પડી રહેલી જોઈ તોજી બ યથો તેથી તે તેજીની આગલ નઈ મોટે અવાજે મોલ્યો “આમીન” ને સાલવી તે ઉડી અને કયુ બન્યુ ન હોપ તેમ પોતાનું કાંમકાન કરવા લાગી.

એક કશીમતી દુરબીન—એક આઈશીએન એક દીવસે પોતાના રોશતને કહેવા લાગ્યો ને માહારી પાસે એ ક સરસ દુરબીનછે, રોસતે પુછ્યું કે “તેથી સાસુ દેવલ તહ ને જોઈ શકોછો ?” નવાબ દીધો ને “સુલવી તમરેતો દેવ લનો આકાર પણ દેખાતો નથી પણ જહારે માહારી દુરબીનમાંથી જુઈછું તાહારે તે એટલુતો પાસે આવેછે કે તેમાં વાગતુ વનંતર પણ મહને શંલવાયછે.”

બારીશરતને જવાબ—એક પંકાપણે બારીશરત એક એકરતને ઉઠત પાલટ તમાસતો હતો. નજા તે મોલ્યો કે બા ઈ હેવી તહમે મહને સુલયાપ આવોછો તે સાલશે નહીં. “એકરત મોલી કે શાહુબ સુલયાપ તે શું તે મહને શમ ન પડતી નથી પણ ને કોઈ એકરત તહયુને કહે કે તહમે પ્રુચ્ચરત છએતો તે સુલયાપ તે ખરી એક હુ શહમજુંછું.”

ખાતી દશક—ઉમરે પુગેલી કુંમારી કન્યા મોલી “તા હારે તહમે આટલી દુકી વરે પરજોહોની ? વાઝ સાઝ” ખા હારો વીચારતો એછે ને હુજરમાં નવસોને નવાલું નેડાંમાં અનમનાપન રહેછે પણ અવજત સઉ સઉના વીચાર સઉ સઉને વીપારી.”

એક વકાદાર મેટો—એક નાટકના તખતા ઉપર કે ટલાએકે એવાડીએ એક નાટક બનાવતા હતા, સઘલા ત માસગીરો ઘણા બીવાંનથી તે સાંલવતા હતા, એક માં એક ખડક ઉપરથી પડી જતી હતી તેવામાં તેના છોકરાએ તે

ના હીમતથી છવ ઉગાર્યો એ દેખાવર્ધાં એટલી અંસર યઈ કે હોછે ડચકાં ખાવા લાગ્યા અને છોકરા ઉપર આક્રી ન કરવા લાગ્યા, હેવામાં સઘલા તમાસગીરોનું યપાન મારી ઉપર મેચાચું નખાંહો મેહેલી એક મા પોતાના ખાસે મેહેલા છોકરાને મારતી હતી. તે મોલી કે “તે” એટલું માહારે વાસતે કાં નહી કીયું, જહારે તાહારા છાકટ બાપે મહને બારીવાટે ફેંકી દેવાને તખવીન કીધી.”

એક હુતનો કટકો—એકરી કલિનના દાકટર મનશી ને પોતાની એકરત સાથે નીતય રોજ કજએ ઘતો હતો. કુલકાંમથી આવતાં તેને રસતામાં તુશન મલ્યું, હેવામાં એક સુરડાંની માડી સુરડાંને દફલાવી ચેલસી તરફ પાછી ફરતી મલી. તુશનના સમામાં કોઈ પણ બંદર ડાકટર મા ડીમાં મહુડી મેટો. ચેલસી આવવા એટલે માડી તેના ઘર આગલ ઉભી, ડાકટરની એકરત માહાર નીકલી આવવીને પુ છ્યું કે કોચમેન કોણછે ? ડાકટર બાઈ” અંતે મારો વર પોતાના ઉલલા ઘરમાં ગયો ખરો —“ડાકટર તરત માહાર નીકલીને મોલ્યો “હજારો હજાર તાહારા ઉપકાર માહારી પીપારી તાહારા હેતને માટે.”

મેટુનત—મેટુનત એક જતને તલેશમાત છે, મેટુન તથી માહાર પોતાની નંગલી હાલતમાંથી સુધરીને હાલની અવમથામાં આવીયુંછે, મેટુનતથી કરીને ઉનક નગાએ તથા બીઆમાન નંગોએ ખેતીવાડીને લામક યપલ્યો, અને મેટુનતના તલેશમાતથી આવપણ જમીનપર આપાદની ભરેલાં શેડેરી તથા ઘર નવાં મોટાં વાંહોણા અને આગમે રો નેહમિછે, દુકમાં કંગાલીઅત અને નંગલી હાલતમાંથી નીકલીને ને શુખ અને આપાદની આવપણ ભોગવીએછ તે કશાંથી નહી પણ મેટુનતથીજછે.

નાઉમેદી—અગરને તમે તમારા કંઈ પણ કામમાં નીચકલ ધાવો, અને તમારી સાધના બીજએ વાર પડે. તે હેત તમે તમારો હીમત છોડયોના. તમે કંઈ પણ કામ માયે લેવો તેમાં ન ધારીએ અડચણો. આવશે, અને તમા રી ગણતરીમાં કદામ તમે સુલશે, અથવા વખતે તમે એક બીજની આશા રાખો અને તેમાંથી તદન જીવીન નીકલે, અને તે પરથી તયુને ને કંઈ પરીનામ નીપજે તે શોશું પડે તોપણ તયુને એકદમ નાહીમત યડું નહી નેહમ્યે. આટલુંતો દરએક વાંચનારે બીઆમાનમાં રાખવું કે સંસાર માં બનતા બનાવો નરા નરામાં બદલાતાં આકાસની માફ કછે કે ને આકાશ કોઈ કોઈ વખત વાદલથી ઘેરાએછું હોપછે અને વહી કોઈ કોઈ વખત સાફ અને સુશનુમાં દીછેછે અને આવે દાહાડે તોફાની હોવાથી આકાસીને કોઈથી દાહાડે નેવાની આશા છોડવામાં નેહલી સુરખાઈછે તેટલી સુરખાઈ ફનીઆઈ બનાવેતા ચક્ર તલે એક વખ ત આતીઆ પછી એકદમ હીમતજીરી દેવામાં તથા નાઉ મેદ યવામાંછે. વાશતે આપણને એવી આશા રાખવી નેહમ્યે કે સદાકાલ ઘેરાપણ વાદલ આવપણ માયે રહેનાર ત થી અને એક દાહાડે એવેબી આવશે કે આવપણી ન કા રેલી ઉમેરો રોજનામાં પાર પડશે, અને એવીન આશાથી આપણ નેમી કાંઈ કામ હોપ તે પર ઉલટી મંડુ નેહમ્યે.

વીચારું અને કરું—લોકોને જોરાવર થાયછ તે આધારી નહી પણ આધેણું નેરવીઆથી, તેઓ સેવતવાન થાયછ તે પછસા મેલવીઆથી નહી પણ પછસા મચાવીઆ થી; તેઓ ભણેલા થાયછ તે માતર વાંચીઆથી નહી પણ વાંચેણું યાદ રાખવાથી; તેન પરમાણે તેઓ નીતીવાન થાય છ તે મોઢેથી મેલો દેખાડવાથી નહી પણ ખરેખરી નીતીની રાહ ઉપર ચાલીઆથી.

એક ઉમરાવનો કુતરો—એક ઉમરાવ પોતાના કુત રા સાથ આગળોટમાં યુસાફરી કરતો હતો. એક દીવસે તેનો કુતરો દરીઆમાં પડી ગયો. પેલા ઉમરાવે કથતાન ને કહ્યું ને “ભાઈ, તારી આગળોટને ઉભી રાખવાનો હો કમ કર કે હું મારા કુતરાને મચાઉં” કથતાને જવાબ દી ધો કે “મેહેરબાન શાહેન, કોઈ માણસ દરીઆમાં પડ્યું હોય તોજ માહારી આગળોટ અટકાવવાનો અને હોકમ છે,” પેલા ઉમરાવ મેલોઆ નીકીછે તારે” અને તરતજ યાણીમાં કુંકો માર્યો, કારણુ ને તે એક અડંગ તરખરુહુ તો. પેલા કથતાને હવે પોતાની આગળોટ અટકાવી, અ ને એક પાંચ મીનીટમાં પેલા ઉમરાવ પોતાના કુતરા સાથ યાછો આવીયો.

બાર કોશનો માર્દવ—એક છોકરાને ઈડા ખાવા ના થણો થોખ હતો. તેને વીરે તેની માએ પોતાના એ ક ભાઈ આગળ નીચે મુનબનો હેવાલ કહ્યો, “ભાઈ, મારો છોકરો ઈડાનો ફેરણો થોખીશોછે તે તમે શારીયકે જાણોછ” એક દીવસે હમો ગાડીમાં ફરવા જતાં હતાં; ફેર હુંએક આગલ ચાલીયા થણી હુમને લુખ લાગી, તેથી એ કે ફેરણે વાસો લીધે તે વખતે મારો છોકરો બેલવા લા ગો કે “માએ, હું હુઈઆં કંઈજ નહી પણ થોડાં બાઈલાં ઈડાં ખાઈને મારી લુખ મરાડશ” તે બારી આગલ ઈડાની એક તોપલી લઈને બેઠો અને ખાઈને બારી વારે કોટલાં નાખતો હતો, અતે હું થણોવાર ખોટી રહેવાથી કંટ લાઈ ગઈ અને જોરથી મેલો “કમ, આપો રાહારો હુઈ બેસીને ઈડાન ખાયા કરવાંછ કે ઘેર જવુંછ ?” મારો છોકરો તરત ઉઠ્યો અને હમો ગાડીમાં બેઠાં અને જોરે તેણે ગાડી ફેરવી તારે એક પછું ઈડાના કોટલાંના એક દગપર ચટી ગયું અને તે દગ એવડોતો મોટો હતો કે હુમારી ગાડી તરત ઉંધી વધી ગઈ.”

રમુંજે પુરસત.

૧ હું—હું માર અક્ષરનો એક બેલણું. જો બરા બર કહેતો મારામાં માર જુદા જુદા અક્ષરને મદદે બેનછે. અને આપો લેવેતોહું આપું આઈ જ. હું આગલ થી અને પાછલથી જુદો જુદો રીતે વચાઉંછ તેઓ મારજુ આવાની પ્રતને બેજાનો ખીસો કરવાનોજ નતલખ કરાઉંછ. મારીથી સાનન મગન થેલાં ધઈ જાએ એવો મારો કંટાલોછ.

૨ જું—મે અક્ષરનો હું એક બેલણું. હું માણસાં નાં દીલમાં વાસો કરુંછ અને દલગીરી અને શોક, વગર બીજું કંઈજ દેખાડતો નથી. અને બીજી રીતે વીચારો તો હું કંઈબી બાબદ અથવા જમાની બાજુ અથવા તરફ દેખાડુંછ. જો અને તરીજ રીતે લેવેતો મારો અરથ સમજ નો થાયછે. અને ઉલતાવી વાંચેતો ગાંઠીઓનો એક ખોરાક થાઉંછ.

૩ જું—હું તરણ અક્ષરનો એક બેલણું. જો આ ગોપાનીઈ તમે શરૂઆતથી વાંચતા છેક અહીં સુધી આ વી પુગા હોયોતો મારે વાસતે એક નાંદર બીના તમેએ આ જ વાંચી હશે અને ઉલતાવી વાંચેતો પાંચસીના એક ટોલાંને હલકું લગાડનાર બેલણું.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ હું—આંખની કીકી.

૨ જું—પર.

૩ જું—મકર.

હરી ભગવા વીરો

૫૬.

ભગને શ્રીહરીને કરી કથપના પરી, તારી કથપનાથે વાત કહે કથી સરી; ભગને શ્રીહરીને. ૦ નાણી જેયું નિય તોપે શિદ મયે મરી, આ અમુલ્ય જન્મ મયે નહિ આવે ફરી; ભગને શ્રીહરીને. ૧ કુખ મૃત્યુ કોણ માગવાને જાયછે, જો સમે આવી તે સહેજ પ્રાપ્ત થાયછે; ભગને શ્રીહરીને. ૨ એજ રીતે સુખ સર્વ શાશ ગાયછે, માની હું પણ તું શીદ કુખમાં દલાય છે; ભગને શ્રીહરીને. ૩ જેતું નિમિત્ત નીરજ્યુ જ્યાં તેહ ત્યાં જયે, પૂર્વ ભવે સંચ્યું તે પ્રમાણે પામયે; ભગને શ્રીહરીને. ૪ કાર્યુ ધણિયે તેજ યયું થાયછે ધયે, વૃથા વિદેખના કરીશ તેજ ઉગરયે; ભગને શ્રીહરીને. ૫ કરવો ઉઘમ કણોછે પણ રૂડિ રીતીના, તુંસી છેક ભગને ભૂલી કરે અનીતિનો; ભગને શ્રીહરીને. ૬ એકો અંશ પ્રભુ વિષે તુંને ન પ્રીતનો, લાનનો વિચાર ચિત રાખ્ય છતનો; ભગને શ્રીહરીને. ૭ રાખ્ય દેહ ભડંસો એક નાથજીતણો, અવજું સવજું કરયે જન જાણી આપણે; ભગને શ્રીહરીને. ૮ દીનવતસળ દેવ તે દયાજી છે કણો, દેક-ધર દયા બહુ શ્રીકૃણીથી મણો; ભગને શ્રીહરીને. ૯

સ્ત્રી વ્યાધ.

પુસ્તક ૧૩ મું.

જુન ૧૮૬૮

આંક ૬ ઠો.

કંજીસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર.

ખીયાર.....	એક મોટો કજીસ
મેહરનોશ.....	ઉપનાયક બેટો.
કામચારી.....	ખીયારનો મહેલો
કમરેવજ.....	મેહરનોશનો આકર
તેહમુર.....	એક દલાલ
શામ.....	૪૨ સાબન વેચનાર.
હામાન.....	એક બહુવેરી.
ખાખક.....	રેસમવાલો.
આચર.....	એક દરજી.
ગજદુમ.....	એક વડીલ
પારખા.....	ખીયારની ઉકારી
મેહરખાનું.....	એક લીધવા ખ્યારત
ફરંગીજી.....	ઉપલીની ઉકારી.
મેહરનવાજ.....	પારસાની આકરડી.
તેહમીના.....	ફરંગીજીની આકરડી.
આકરો છતીવાલી.	

પ્રકરણ ૨ જું.

દુ.આપં ૧ લો—મેહરનોશ, કસરેવજ.

મેહરનોશ—એ જીવખંતું આટલોવાર થયો હીપાં શું કરેછે?

કસરેવજ—સાહેબ, કરમની કાહાણી શાંભલેતો તહુમારા બાવાએ માહારા હાથમાં આન લીધું નાલીઅર આપયું.

મેહરનોશ—પછી પેલા પછસાનું શું કીધું?

કસરેવજ—સાહેબ હેરેમંદને તપાંહાં નવું અનને સારકને તપાંહાં નવું એકસરજુ છે. તેખી સાહેબ તહુમારો આસરોછે એટલે સેતાનને ખારલેખી નવાને મહુને ડર લાગતો નથી. સીકા એહલીમાં તેહમુર નામે એક દલાલ રહેછે તે સાહેબના નામ ઉપર ખુશાન છે. તે તહુમને પાંચ હજાર રૂપયા કોઈ સરાફ પાસે ધોરવા તથાપરે પણ

કેટલીક મરતો કરવા માંગેછે તે સાહેબનું ધેઆન રહેતો કબુલ કરવી.

મેહરનોશ—પણ તે સરાફનું નામ તે સાંભલ્યુ હુચેનો? કસરેવજ—સાહેબ દલાલીઆઓનું કામ વળી અર તરેહનું છે. સરાફના નામપર તેઓ લખોટાની લાખ મા રહે. સરાફ સાથે આપણને શું કામ છે? તહુમારા હાથ માં રૂપયા આપવા એટલે બસ પછી તે કાલા ચોરને તાંહાં થી આપા.

મેહરનોશ—વાજૂ શી સરતથી તે સરાફ રૂપયા આપવા માંગે?

કસરેવજ—આ કાગલ ઉપર મેં લખાનથી ઉતારી લીધી. સરતનો પાંચ હજાર રૂપયા પરમાણે થલી સસલી છે. ખીયાર દલાલે તહુમારો દયા આપી તેમાં નહીંતો તેણેતો એ વી સરતો લખેલી હતી કે તહુમને રૂપયા મલો શકતે નહીં. મેહરનોશ—ચાલ તાહારો રપકો વાંચની નોંધએ.

કસરેવજ—(વાંચે.)

સરત ૧ લી—તહુમારો ઉંમર ૨૧ વરસથી ઉપર નોંધએ.

સરત ૨ જી—તહુમારા બાપની ઉંમર ૬૦ થી ઉપર નોંધએ.

સરત ૩ જી—તહુમારા બાપની મીલકતના તહુમે કે ખીતા વોસેસ હોવા નોંધએ.

સરત ૪ થી—તહુમારા બાપની મીલકત એવા અખ તેઆરમાં નહીં ગપલી હોય કે તહુમે તેના મરણ પછી ૨૬ વ્યાતલ યાઓ.

સરત ૫ મી—તહુમારા બાપ ડહાપાબાદ ૨૪ કલાકે નાના ચુકતે હસામે ભરવાં.

સરત ૬ ઠી—૫૦૦૦ રોકડા લઈ ૧૦૦૦૦૦ નો હાથ મનકડો લખી આપવો.

સરત ૭ મી—૬૧ માસે રૂપ૦૦૦ ઉપર દર વરસે ૪૦ અંકે માલીસ દક્ક લેખે વેપાનના ચુકવી આપવા.

સરત ૮ મી—તહુમારો હુધખીનો ૧૦૦૦૦ નો વીચો ઉતારવો.

સરત ૯ મી—દલાલને હાલ તુરત સેકંડે ૫૦ દક્કની દલાલી આપવી ને ખાકીની હુકસાધના રૂપ૦૦૦ અંક પાંચસોનો હાથ મનકડો લખી આપવો તથા તે ઉપર દર મહીને ચુકતે સેકંડે વરસ દાહોડે ૧૨ દક્કનું વેપાન આપવું.

સરત ૧૦ મી—નાણા પ્રખત પછી ૧ મહીને આ પવામાં આવશે અને તરત જોઈશો તે કંડે ૪ ટકાનો ડીસ કાંઈટ લઈ આપવામાં આવશે.

સરત ૧૧ મી—૫૦૦૦) માંથી ૨૦૦૦) નો માલ આપવામાં આવશે જેની ટીપ તહમને આપીશ.

મહનેતો લાગે સાહેબ જે આ સરતો થાણી વાળ્યો છે. પણ એક કરમાસ સાહેબ તે તહમો મેરુરમાંને કમળ રખાવો. હાં નવાણું તાંકાં ભર્યા સો. લખનની કવમ ૨૨ મી અને તહમાસ નેકરને સેકડે ટકા ૨ ની હકસાઈ આપવી.

મેરુરનોશ—અરે કમખખત આવી સરતોને તું વાળ્યો સરતો કેહે છે? વાઈ પેલાં સામાંજુની ટીપ વાંચ જોઈ. કસરેવજ—એક પીતલનો થોલીઓ. એક વરસે તી

રંદાજ ગંવઈઆમે વાપડેલાં. એક પગ લાગેલો છે બાકી કશી પાંતોએ પામી નથી. મે રૂના ગોદાંછે. ત્રીયે તું વાળ્યોએ આપેલું છે બાકી શબ્દી વાતે નવાં ફારાછે. થોલી આને નવી કુરતનીછે પણ ઉપરનું 'દાપ' થોળીએ કાહાડી લીધેલું છે.

અરથો ફનન નકસીદાર પુરસી. બેને ગાદીછે, ૩ ને નેતરછે અને એકને ખાલી પાટયુંછે. ગાદી ઉપર જરા તેવના દાધ રેલાંછે અને બેની નેતર જરા કીલી પડીછે બાકી બીજી રીતે પામી વગરનીછે. એ પુરસીઓમાંની એક ઉપર તીરંદાજ ગંવઈઆમે પાદશાહ ખેરાશરૂના મેરુલ માં ગાનું ગાયું હુવું.

૩ થુંનાના અને ૨ થુંનાના બટન. ઉપલાખાનું એક કુંનાનું બટન પાદશાહ ખેરાશરૂએ તીરંદાજ ગંવઈઆને ભેટ આપ્યું હુવું. બટનનાં આંધરાં તુડી ગઈછે બાકી બીજી રીતે મેરુડવા લાપકછે. એક થુંનાં કહીયાલ જેની કમાન માતર જોખમાઈછે બાકી સેકડોના પાભાગ પણ એા છું વધવું નવું નથી.

એક કુંનાની તપકીરની દાબડી જેમાંથી ખેરાશરૂ પાદ શાહ ચમટી ભરી કુંધી હતી. દાબડીને દાખી ચોરડુએ એક જોખો પડ્યોછે બાકી બીજી રીતે થાણી ઉતમછે.

ધરાનનાં છ પાદશાહોની તથાવીર નામીઆ ગમતમ નીતારાએ ચીતરેલી. એ ઉપર ફક્ત પાણીનાં દાધ છે બાકી બીજી રીતે અમીરના દીવાનખાનાને જેમ અમેવી ચલકેછે. ચારની ફરેમ જરા જોખમાપવીછે.

મેરુરનોશ—શરાપ, શરાપ તાહારી સરત અનુ ઉપર. હિંધી બીજી ચોવીસ સરતોથી મહને બાંધેલું છે. આપોનાં લોભથી દીકરે તેમનાં મોહાતપીન તે.

તેમનું મોહાત નહી ચાલે રમુજે હુરા ટપકાને કે જરા ન

૧ હું—હું ચાર અમરનો ચરતું ચેપાન જોઈ?

બર કહોતો મારામાં ચાર જુદા જુદા અને આખો લેવોતો હું આમાં બુરેવજ, મેરુરનોશ, થી અને પાહલથી જુદી જુદી રીતે વંચાવેલો છોકરોછે આવાની રૂપને જોઈને ખીખો કરવાનીજ હુંમે જેમ નચા છ. મારીથી સાજાં મગજ થેલાં થઈ જાએ એવ રાહોછે.

૧૦. નાંણા

ની રકમ પડી મોટી. કાંઈ આપશે તો પાસતોનો નહી? તેના નામ ઠામથી કાંઈ વાકેછે? ચાર આપશે તે અંગાઠ ચાર વખત મળીયે. પછંસા કાંઈ આડપર પાકતા નથી.

તેહમુર—તે જીવાનને હું ચોલખતો નથી. પણ તે નો માલુસ મહને કેહેતો હતો કે જે તેના ઘરડા બાપને કોઈ લુહારો આને ફાસી દીએતો તહમાસ ઘરમાં થેવડી રકમ આવીને પડે. કેહે છે જુદા પાસે થાણું દરવધે પણ એટલો કંજુસછે કે એક અરધી પેટે ખાતો નથી અને તે ના અચાંતેના મરવાની કાગને દોલે વાત જીવેછે.

બીદાર—જે કમ અકલી છોકરાઓ ઘરના વાંસા સ લખાવી તાપનું કરેતે તેઓ ઘરડા માણસો જેઓ કુનીયાદા રીધી વાકેછે અને પછંસાની કદર પીછાણે તેમને એવી જ ગાંઠો દીએછે.

તેહમુર—આ જીવાન તેના બાપનો એકપુરોજ મે ઠોછે અને તહમે જે મોઝો તો એવો પણ કાલ કરે કે છુટો આઠ મહીનામાં જરા પોતાની હમેશની આસાએસ લીએ.

બીદાર—એવુંછે તાહારે મેં જે તહમને સારતો કહી તે સરતે નાણું કીરવા કમુલજી. આપણા પડોસીની ગર જને વખતે મદદ જરૂર કરવી જોઈએ તહારે તેમ કરવાથી આપણને દોહાડમાંને જોખમ લાગતો નહી હોય.

તેહમુર—ખરું સાહેબ. કસરેવજ—સાહેબ આપણે દલાલ તહમાસ છુટા થાવા સાથે ગોઠતો કરે છે તેનો અરથ શું?

તેહમુર—આઠા સેડીયાઓ! તહમે હીંધાં કેમ આવી વાગા? બીદાર સાહેબ આ ઘરસય તહમારૂં ઘરાક થવાની આએશ રાખો.

બીદાર—અરે જુયા તું આવાં ઉડાઉપણાનાં ફેલમાં કરે છે?

મેરુરનોશ—અને તહમે ખાવા લોકોને નીચવવાના ફેલમાં કરે છે?

બીદાર—શું તું આવાં ભયંકર વેઆન ભરી નખો ત વાલવા માગે છે?

મેરુરનોશ—શું તહમે તાહારે આવાં ભયંકર વેઆ

તી છતાં માહારી સનવું કરે છે?

કેવેતી છતાં ફતખાંતો આ કેમ હીંમત કરેછે?

જર આગલથી ફર થા

જુ મહને કેહેલા દમો કે—

શાંભુજી માગતો નથી. હું તાહારીથી ફરીથી ઉડાપ

કીર નથી કારણ મહને અમ તાહારા હાથમાં ખીલી

[ભય.

ઘરનો એક ચોરડો રંગીન.

ના વધારે ના મોલ. તાહા

૧૦૦૦) ઉપર ૬૨ વરસે ૪૦

વધાવના સુધી આપવા.

૧૬માર્ચી હાઈબ્રાની ૧૦૦૦૦) નો

—દલાલને હાલ ઉપર સેકડે ૫) ટકાની

માની હકસાઈતા ૩૫૦૦) એક પા

અમકરો લખી આપવો તથા તે ઉપર ૬૨ મ

સેકડે વરસે દાહાડે ૧૨ દમનું વેપાન આપવું.

ફરંગીજ

સો દરેક જોઈ માહારા દીવમાં તાહારા લાઈએ પાડેલાં નં
ખમને નવેસરથી કુખાવેછે. પથર કરતાં વધુ કઠણ એ
માહાર હાથમાં હોતતો આ વખતે તુંહને માહારી બેહન
કરી હાક મારત.

૧. પારસા—પણ બેઠુને બદલે હવે બેઠી કરી હાક'માં
રવાનો' વખત આવ્યો છે. આહારો આવ તાહાર પેયારમાં
રવાનો' ખત્યો છે.

‘ક્રૂરભીષ્—તાહારો’ બાપ પારસા! હા! હા! હા!
 વાઝ’ માહારા’ નસીબ જોરાવર કે એવું’ ધન મળને મલયુ.
 તેની બ્યરથોબ્યરથ ઉમરના કોઈ સખસે મળને આનંદી
 નંશુધી’ માન આપયુ’ નથી.’

પારસા—વાહાલી ફરંગીજાએ અને શેહરનવાને એક છટકું માર્યું છે. મેહરબાની કરી તું ખાહરાથી માહારા બુલાખાવને વ્યાસા ભરથો કર.

કરંગીજી—થું કરવા ખાહારથી? ખાહાર ભીતરથી તેને માણું છું. હું કેવી ઘુલજમડી પડી તાહારી ખાના આ સીરવાદ મોગશે? મોખરી છાંતિએ ખંખારતો, પવનથી ઘુલતો, તરણ પડે ચાલતો, આજી બાજી ધુંકતો, કુંકારા મારતો, કમરથી વસેણો, ફવાનવખા વીંટલાએણે, કાંને બંધાએણે, ખાહારા કાન મોડોખતના કુનયાઈ શબદોને બદલે નકીના થયેકો, ને ખાહારા મોઝાં ખામને પાછ ન ખખર, તેથી ભરે તપારે કાં નહીં ખાહાર હેત તેની ઉપર હોડે? કાં નહીં એવું સુખવાસો ભેડું ખીતરાગારીથી રહે?

પારસા—પણ અરે યેલી મેહન! તું તેને મોઢાબત
દેખાડે! કંટલીક એરતો બાહાર ધણીની તારીફ ગાય પણ
ધરમાં તેને ગાણાથી થાય.

ફરંગીજન-આપણી વચનાં આદી જંગલી માલાબીજ
છે. ધરાપલા ધરાય નહી, પકડેલા પકડાય નહી. ધરડા
આદી નાના કૃતવંશોંએ જીએ. જેલ કરે તેટલાં ખુશ લાગે પ
છી કંઠાસો આપે કે ઘરનાં બાંધી રાખીએ.

મિત્રુરનાય દાખલ થાયછે

પારસા—આવ ભાઈ. તાહારા વડીલ દાખલ રે
 માહારાં બનવું કર્યું છે પણ હવે તું તાહારો દજીયો તાહ
 રે હાથે મલાવ.

‘भेदुरनोश—वकीव’ वगर धराक लडे ते कळपानं
जउर हार पाप.

ક્રશ્નશીલ—તેઓનાં ધાના પાષા હુણે તેઓએ
હાર રાજ્ય આપવી નેહ્યે. કહ્યો ને હુણે હાપતો
ખાંદાશ વડીવ નેહ્યે.

भेदुरनोश—पक्ष शेषानां नपापक्षीश व्याग्नय वक्षीश
नृं वक्ष्यते नथी.

શ્રીરંગીજી—હેવો જાણારે સમોડે તાહારે તહમે ત
આરા દાવાધી હાપ ઉડાવો.

મેહેરનોશ—નહી બાઈ આગત વધવાનો ખાહરો
કો ઠરાવે. જાહરો દાવો એવો કે તે સામેન દરીએ તો
અવેશું અવાર બહુ તો મેહેર કે અંત થુપી વડવું.

શ્રંગીજી—સંભવનું તે પારસા ! હું ધારૂં તાહારે
બાપ બપોરે વક્રીવ નીવડશે, હું નીચાપણું કે જાહારે
આહારે ડોકરો થયો તાહારે એને ધારાને અબજાસ કરવ
મોક્ષીયા, ભેડે વખત થશે તોપણ હરીશગમી

ખેટ નામ કાઢાડ્યો. પેપારી પીરસા ચાવ જરા બાગમાં ફરીયે.
 ખેડુ રનોશ—બાઈ તહાસી સાથે ફરવાની રજા છે ?
 ફરંગીજી—માહારી રજાને નથી પણ જો તહને આ
 વાંતો તહમને વ્યટકાવવાને, માહારામાં તાકાદ નથી.

દેખાવ ૪ થો—કસરેવજ, શેહરનવાજ.

शेडुरनवाजं—अभीत पञ्चोनि भाडो जनाव जतये.
 पण्डु ताहारी साये सरत भाडुं के ने रुपिया कडाव
 वाने पुं अवये नही तेभाना येडाव्येक दुं नीयरी वधर.

કસ્તિજ — માહારા પેપારી તાહારા માલાધાથી હું
નાવાઈ નથી; પણ તે તેના હાથમાંથી એક કુદી બદામ
છેડવી શકેતા સેતાને તે કુદીચાને ફરી શક એમ માહારા
રી આંતરી યાપ. નાશતીક પાસેથી ધરમ, વડીલ પાસેથી વ
રમાણીકપણું, વઈલ પાસેથી તનદરશંતી, દમ્યારી પાસેથી
સચ્ચઈ, હુમા કવી પાસેથી નમતારઈ મેલવવાંની દુટ આચાર
શાખાઈ તેની પાસેથી એક અરધી મેલવવાની આચાર નહી.

સાહેબનાજી—પણ એવા હાથમાંથીથી નાંખું છોડા
પવાની લઈનાજી જે પેટમાં પરાયું બ્યન મેડે અને બદ
ન ઉપર પારકાં કપડાં નાખવા લગ્નનાય નહી તેવાં માણસ
પામથી સુંનાની જેવી કહાડા જેવો એક હનર મારે હાથે.

કરેરવજા—પેપારી મહુને તાહારા હું નર ઉપર એકી
ન નથી. એવી કાઈ સીજ નથી જેની ઉપર તે પછીસે
ડે. માંગનારતું મોહકું નેજ તેને ફીફરું થઈ આવેલે.
બ્યરફી આગી કે તેને તાન થઈ આવેલે; તેવું જગર વીધા
પછે, તેને કાંતે તાન છાદ આવેલે. નિતું ફાવેતા વગર રી
તે તુંલેને પરણવા હું તથ્યારજી.

દુખાવ ય મો—ખીદાર, શેહેરનવાજ.

બીદાર—શબ્દનું બરાબર છે. હજી શરમ આપત રહી છે. માહારા પદસા સલામત છે. યદ્યપણી લાકડી ન જીજીત છે. પણ નખોત જસે પદસાનું માહારા જાહારે દેવાની યાચે તાહારે. સીતેર વાસે મેલવેલું થન સીતેર કલાક માં નાજીદ થયે. અરે માહારા પદસાની કોણને દાન રહેશે. કોણને અમાગ બલયે, કોણને નકરે લાગશે ! કેવા કોણે પડલા છે. કેવા પારકે બારણે બધે. લેનાર ના હાથ નહીં. લેનાર ના હાથ બલને. પણ આમે કોણ ! શેડેર નવાબ.

શહેરનવાજ—એ કાણ ? નાજવર, બીદાર ! સાહેબ
એકલા તારાં એ જવાનને મને ગમત દીધો છે—

બીદાર—હ: હ: હું જીવાન દોમુંય ! જીવાન દોમું
ય હ: !

शुद्धरत्नवाज—नम होवस वधेय तेम तल्ले पाछा ह
 राय. आवा पडान सरप्पा तल्ले इयडुरे जनपा ! वीस प
 योस वरसता भीवता गुयनो आहुरो म्मेलवना धव
 नीरे पय तल्लारा इतान तेमि अरा वागेडे.

બીદાર—એમ હાપ, એમ હાપ; જાહારે તેઓ કઈ પે
રેની જાંઘી જાહારેય નેના વીધાર કીએ. સાહુક વરસ
ની ઉપર હરે માહારી અવસથા યથ.

શેઠુરનવાજ—પણ સાહેબ તેનો શું મુજબો ? સાહક વરસતો માણસની ખીલતી બાહારને વખત.
 બીદાર—તેનો બધું ખરું. જે નમથી શીખ્યાને હોય તે સહમરે. પણ જે માહારાં વીસ વરસ છટકાવી નાખ્યાં હોયતો લોકોમાં ઠીક લાગે. કેમ કર્ગીનની કાંઈ વધારે ખમર ? આપણું કામ કેમ માલેય ? તેની મા શું આપનાર છે તેની કાંઈ વાત લાવી ? આપને જે ફક્ત સારી પેઢી વરને ઘર આવે તેવી ઓરતને કોઈ પરણતું નથી. સાથે થોડું ઘણું બિંદાયે.

શેઠુરનવાજ—અરે સાહેબ, વરસ દાહડે દસ હજારની આશ્વપત લેતી આવશે.

બીદાર—દસ હજાર ! સો વખત દસ હ :

શેઠુરનવાજ—જુવો સાહેબ હું તહમને ગણતરી દેખાડું. પેહેલું તો સાહેબ એકે તેની હાજરી ઘણી નાની છે. સારે દાહડે ભાએયે અપરધી રોટલી ખાઈ શકે. ત્રીકાઈને તે સતરજી છે. દાઝતો જનમના આપેલો નહીં. તેથી આવનાં વરસ દાહડે બે હજારને ઉગારો થયો. બીજું એકે સાદામા સાદા પોશાક શીવાય બીજું તેના પેઢરવાને શોકન નહીં. તેથી જાણે બે હજાર બીજા બંધાયા. તરી જુનું એનું થરણું જેઈ તેને ધીકાર ઉતપન થાય છે. આપને કોઈ કાંઈક ધણીઆનીને જરીઆન કરોતો હજાર રૂપયા તો નાખી દેતાં વરસ દાહડે બિંદાયે : તો જાણે એટલા કાંઈક પડયા. છેલ્લું સાહેબ એને પાના ઉપર જુગાર રમવાના તે જો સોગમ લીધેલા. તહમારા જવા સફરમી સેડની સેકાણીને એ ઉપર વીસ હજારનોતો ખરચ્ય જેઈએ. એના પાન ભાગ લઈએતો વાત કરતાં પાંચ હજાર ઉભા થાય. તાહારે એ જ સાહેબ જુવોતો તહમારા રીતમાં દસ હજારને ગણ્યો તે જાણે તહમારી ઓરતની ધરનાં ગણવી.

બીદાર—શેઠુરનવાજ એને જો વું રીત કેહેતો સર તાપા મશકરી છે. શીખ્યાની ઓરતને જાણેજી કે થોડું ખાણું, સાડું પેહેલું, અને કાંકસર કરવી. જે એથી ઉલટી માલે તેને ધારા સજા કરે. આવંદને તલાક મહે કારણ તેની ઉપર નહીતો મોટું સેતમ જુલે. વર બાપડી કરે છે સા વાસતે કે થોડું ધન મહે, પાંદે કે તે આવવાથી થત જાય. મારે શેઠુરનવાજ એવી રીત જેઈએ કે હાથને લાગે, કાનને લાગે, ને જાગરને આનંદ થાય

શેઠુરનવાજ—સાહેબ ફકર ના કરો તેવું બીજી. તેની આપીકી થોડી જમીન છે તેની તહમે માલેક થયો.

બીદાર—એવીકે માહારી લાકડી સાજીત વાગે. પણ એક ચીજો જ ને કરવું પડે તે જો જુવાન અને જુવાનોને રમું. ગમે. પણ માહારાં ઘરમાં રોજ તેની માહારાં સવનાવથી તદન ઉલટું છે. હું જુલું—હું માર અક્ષરને મહેને ખવલ પેઢિંમાંડેતો માહારાંતો મારાં માર જુદા જુદા દાનાવો રસતાની દોસ ન આપો દેવોતો—માહુ ખાઈ પાઈ. રસતે સેઢીએ અને પાછલથી જુદી જુદી રીત વંચોર લેવી જેઈએ નહીં. વાની રૂપને લેજાને ખીમો કરવાની જ. મીજાજથી તહમે મારીથી સાજાં મગજ પેલાં થઈ જાયે એકે, પરાણ કાહાડી છે.

વી નહી. તેતો કેહે છે માહારા માટીની ઓછામાં ઓછી છપન વરસની વય જેઈએ.

બીદાર—આફરીન એવી ઓરત ઉપર. એની બધા વપરન થનપછે. જો હું ઓરત થઈ હોતોતો જુવાનીઆએ ને ઓલેખી નહી જાત. ઘરડા કાંઈ ઓછા સુંદર હોતા નથી. ઉંમરને ખુમથરતી સાથે બીલકુલ તાણુકો નથી.

શેઠુરનવાજ—તહમારી દાનાઈના મોડો મોતીની કાંમતના છે. જે સાહેબ તહમારો સખી કોઈ કીસખી ઉભા રેતો હોંસથી શઘવી નાનનીઆ પોતાના સંજુગારના ઓરડામાં તે ટાંગે. સાહેબ જરા ફરેતો વાડું જોઈ. વાહા ! કેવું સુંદર તહમારું રૂપ છે. જરા સાહેબ જેઈએ માહોની ! વાહા ! કેવા કદાવર, તરા પેહેલવાનની થય છે ! કથી રીતનું તહમને રૂપ દરદ નથી એજ મોટી વઘી બીજી ખુબી.

બીદાર—કથું નહી, કથું નહી. ઓદાની બખથેય થી કાંઈ નહી. સરદીમાં કમખખન નનલો પગને ભારી કરે, થંડીમાં ખાંસી થાય, ને ગરમીમાં બદલનખીઆત થાય એ વગર બીજું કાંઈ રૂપ દરદ મહેને નથી.

શેઠુરનવાજ—અરે એ સાહેબ કાંઈ રૂપ નહી કેહેવાય. એથીતો ઉઘરી તહમારી હીમત દેખાએ છે કે કેવી સજુરીથી તહમે સોસાહો.

બીદાર—પણ શેઠુરનવાજ કર્ગીન માહારે વાસતે કેવું મત ધરાવે છે ?

શેઠુરનવાજ—સાહેબ તે હમેશા હરખથી તહમને થવા દરે છે અને તેવામાં તહમારા ગુણ વીસતારીને મોલવામાં હું મકાત રાખતી નથી.

બીદાર—તેથી હું તાહારો મોટો ઉપકારો થયો છું.

શેઠુરનવાજ—પણ સાહેબ એક અપરન માહારે તમ નામવર આગલ જુલારવી છે. હું એક કણપો લડું છું જેમાં જે થોડાં નાંવોની મદદ નહી થઈતો હું નનમતી રૂપી થવસ [તે ભવાં ચલકાવી જેઈએ] અને તહમે જા આપ માહારા તેથી તહમારો નહીતો કાણુના આસરો થઈ ? સાહેબ કર્ગીન તો તહમારું નામ દીધું, હોયતો હરખખાની હરખમાં મુછ જાય. [ને મલકાય છે] સાહેબ આ કણપા ઉપર માહારી લંદગીના આધાર છે. [તે વંચો ભવાં ચલકાવે] અરે સાહેબ તેના હરખ તહમારી નજરે જોવો જેઈએ [પાછું મોઢાડું મલકાવે] જે સાહેબ તેના મન ઉપર એ વીતો અસર કીધી છે કે તે જગનનાં કાહાડાનીનું હવે શવ દીવસ કાહાડી જુલે.

બીદાર—શેઠુરનવાજ માહારી ઉપર તાહારી ઘણી મે હરખાની થઈએ અને હું તાહારી દીકાજાનથી ઉપકાર માનું છું.

શેઠુરનવાજ—સાહેબ હું વીનંતી કરું છું કે આટલી કરમ બહોશ કરવી. માહારા ધુનતા પગ પાછા સાહુક થયે અને નનમતી તહમારી કરનદાર રેરેલસ [તે ડાણું વધારે છે].

બીદાર—તાહારે હવે હું રજા લઉં છું. માહારે થોડું કામ છે.

શેઠુરનવાજ—સાહેબ હું ઘણી ગરજ ઉછું.

બીદાર—માહારે દરજખી હમણા આવશે. વાડું શેઠુરનવાજ આ દગલાનું પડ ફેરવાવી નવાં બદન મુકાવી એતો જગનનો સજુગાર નહી થયે ?

શેડેરનવાળ—સાહેબ હું તહમને એટલા કાલાવાલા નહી કરને જો માહારો બાવો પડતો હાહાહો નહી રોતે.

બીદાર—માહારો દર છોકાં મારેછે.
શેડેરનવાળ—સાહેબ એકસોળ રૂપીયા; પચાસ, પચીસ, દસ, અરે એક રૂપયાની માહારી ગરબ સારસે.

[તેને અકાવેછે.
બીદાર—મહને નવું નિધએ. માહારીથી બોલાય નહી. જો કોઈ મહને તેડેછે. તાહારો હું મોથો ઉપકારી ઘણાછું, ખરેખર ઘણો મોરો. [ન્યયછે.

શેડેરનવાળ—કાંસીને લાકડે મહડાવે. રાંભામાં નાં. તાહારા ધંધસા કના થજો. તાહારી દોલત તારાન થજો. કસરેવળ અતે ખરોછે. તોખી હું એની યુકં ચેલ નાર નથી. એની પાસથી નહીતો બીજા બારકુએથી મોટો માંગણું દાખતો છેવ. સુરખ વધીલવું કુંવે એક પલ રાહ યાના બે. જે પડયો તે મુઠઈ રહ્યો તે દોસત. [ન્યયછે.

કુખી યવાના ઉપાય.

સુખી કેમ થવું એ વીશે વારંવાર આપણાં વાંચવામાં કાંઈને કાંઈ આવેછે; પણ કુખી કેમ થવું એ વીશે જીવાંન છોકરીઓ તથા છોકરાઓને કેટલું એક નાં છણું જરૂરીઆતછે.

કુખી કેમ થવું ! આપણે કાંઈ કુખી થવા માંગ તા નથી એમ બોલવામાં આવેછે, તારે વાંચનાર કુખી યવાને માટે તું એટલી બધી રંજ શું કાંમ ખેંચેછે ? જે જીવાનોને માંધે કાંઈ બોજ નથી અથવા જેવો પુત્ર અને મોલંલા રહી શકે તેવો થોતા ઊપર કાંઈથી જે હમત ખેંચી લેવા વગર તે કુખી કેમ થાય ? પણ જારે કુનીઆમાં કેટલાએકે થોતે કુખી યવાને અને આસ પાસનાઓને કુખી કરવાને ખંતી આપણે જોઈએછે તે વારે તેઓ કેમ કુખી થાયછે અને કરેછે તે વીશે જાણું વું સઘલાંને જરૂરીઆતછે.

જો પેહલ પેહલાં તમને કુખી થવું હાપતો એ ખલપેતાં અને આપજવારથી થાવો. આખો વખત તમારે થોતા વીશે અને તમારીજ ચીજો વીશે વીચારે કરો. બીજા કોઈની દરકાર નાં કરો. કોઈનેથી માટે મનમાં દયા ના લાવો અને થોતાનેજ વાસને દયાજી જીવશે રાખો. બીજાઓને સુખી જોઈ તમે પુત્ર થવાનો વીચાર ના રાખો; પણ તેથી કીલડું જો કોઈના હસતો મુખરો જીવોતો જે, તમારામાં નથી તે સામાંમાં હસદ અને અદેખી નજરથી જીવો. જેઓ તમારાં કરતાં કોઈથી રોતે સરસ હાથ તેવોની અદેખી કરો,

તેવો તરફ કડવી નજરથી જીવો અને તેવો વીશે હલ કી રોતે બોલતા-મરો. તમારા હુંક કોઈ છીનવી લેશે એવી હુમેશાં શીકર રાખતા રહેવો, અને જો કોઈથી તમારી ચીજોની નજરથી આવતો માલમ પડીઓ તો તેની ઊપર હરખાયલાં કુતરાંની માફક દોડી જાવો. જો તમારી ચીજ એક દમરીનીથી પારકે હાથ જતી હોયતો તે વીશે હુમેશાં લડતા રહેા અને જો ખંનેતો કીરટ દરખાર જઈ તેથી દસ ઘણાં પરજા તે ઊપર ખરાબ કરો અને વકીલાનાં ખીસાં તર કરો. કોઈ બી બાબદમાં સરણ થવું નહી પણ મુશંતકીમ રહી હુમેશા હુજત કરીઆ કરવી, અને તમારો બોલ હલ પડવા દેવો નહી.

કોઈ હુઝવા બોલવામાં કાંઈથી કહ તેને ગંભી રાઈથી જોખવું અને તે ઊપર આખો વખત જોહર કરીઆ કરવો. જો તમારા દોસતો તમને જીલતા હોયતો તે ઊપર ખોટી ખેચાલ કરો તેવો સાથે મોટો હું મહડાવો.

જરા જરામાં વહકકણાં થઈ લડવા નીકલો અને પાછ થઈ મીળજ બોહી, દેવો; તમારો મીળજ આંસતે આંસતે બગાડતા જાવો. તમારેથી ખને તાં હુશુધી સારો ખવાસ દેખાડેનાં. કાંઈથી ચીજ અથવા હુલતથી ધરાસોનાં પણ જોર હુમેશાં ચીકડાં શરતા રહેજો. માં બાપની સાથે તરકડા થઈ વાત કરજો, લાઈ ખેડેના સાથે રોહજમાં વહડી પડજો. પણ જો તમે એખલા હાવતો પછે તમારી મોપડી અથવા તમારાં કાંમ અથવા રમત સાથે વહકકનાં થજો. કાંઈથી ચીજ ખુખસુરત અથવા સારી હાથ તે ઊપર ન જર કરશોનાં અને જો નજર પડીતો તેને વખાંજીશો નાં. દરએક ચીજની ખાંમી ભરેલી બાજુ તરફ જો જો કાંઈથી બાબદ અથવા ચીજની ખાંમી કાહડવામાં આજેવાંન રહેજો, અને કાંઈથી જોડખાંપણ જ રેહું આસપાસ જોતાજ રહેજો અને તે ઊપર પછે કી કા ચલાવજો.

જો તમે ઊપર કહજો તેમાંનું અરધુંથી કરશો તો જોઈએ તેવા તમે કુખી થઈ શકશો. આ રસજો તમારી સાંધે મોકતો મુકોજો જો સીંડે લાગેતો જો રસ તેથી ઘેર આવજો નહીતર બીજો રસતોથી તમને માલમજો.

જાન લા.

મીસીસીપી કુંપનીને નામે ચાલેલા રૂઠો.

(સાંપન ગયા વ્યાકથી.)

ફ્રાન્સ દેશની નાંખાં સંબંધી હાલતે એના ભારે ખર્યાલુ અને ફરિયામરની રાજા મંદેશમાં હુણને અને તેનો દાખલો પરી ચાલનારા દરમિયાન કારભારીએને લીધે એટલી તો નબળી પડી ગઈ હતી કે કર્ણે કાહાડેલાં નાંખાંનું વી વ્યાખ્યાન ભરવા નેટલી તાકાત રહેડી નહી. એથી હુણની પછેના બાલક રાજાનાં રાજ કારોબારીએ દેશની હાલત ફેરવવાના હેતુથી રાજ સભા બોલાવી અને તેમાં નાંખાં શબ્દથી હાલત ઉપર જીદી જીદી રીતે વીચાર આપાયા. ડીક કે સેંટ સાઈમને એવો વીચાર આપ્યો કે રાજ, કર્ણમાં એટલું તો ગરકાવે કે, તેથી એક બાંકી રહેલો પછુ દીક કે ઉપાય અમલમાં લાવવો; તે એક કે ટંદોરી કરી આવ મને નજીવનું કે રાજ નાદાર છે અને દીવાલું કાહાડવું પડે છે અને નવેસરથી કારોબાર ચલાવીશું. આ વીચાર સરવેને ભારી લાગાથી છોડી દીધો. છેલ્લે સીકકો બદલો નાખવાનો વીચાર પસાર થયો. તેમાં, જો કાઈ, એક હજાર સીકકો નેટલું સુનુ અથવા રૂપું ટંકસાલમાં લેઈ જાપતો તેને તેટલા ન નવા કરી આપવા પછુ તે અસલમાંથી પાંચપો ભાગ શુનુ અથવા રૂપું કાહાડી લેઈ બીજી હલકી થાતુ ભેલવી. એ રીતે રાજ કેટલુંક નાંખું મેલવીકે ખરું, પછુ તેથી વેપાર વનજની હાંની યઈ અને તેમાં ઘણી રીતનાં શુ મવારો આવી પડીઓ. આવી રીતનાં પુરતનાં કાયદાને માટે આવતા મોઢોટા કાયદાઓ ઉપર તેઓએ નરાખી થેઆંન આપીઈ નહી અને લોકોને જીખાટે તરખ પાડવા થેડેજ શાન કરે આજ કીધા.

આવી રીતે ફ્રાન્સની હાલત ઘણીજ બાંકી થતી ગઈ. બાલક રાજની સંભાલ કરનાર વડા રાજ કારભારી ને સુન્ન નહી કે શુ ઉપાયો લેવા. તે એટલો તો અઈ આસી હતો કે તેને કાંઈબી આઈતી સેડેલી રીત બદલાવી હોયતો રાજ, પછુ મેહનત તથા વીચારની વાત આવેતો અપર ગાઈ નહીંરહેતો.

આ તકે લાએ રાજ કારભારી પાસે બઈ એવું રામ બલીઈ કે કાગળનાં મલ્લ પગર દેશની હાલત સુધરનાર નથી અને તેની તરેહવાર શાહુદતો બતલાવી. એ ઉપરાંત તે રાજનાં વ્યાસરા હેલ્લ એક બેંક ઉઘાડવાની તેણે પરવાનગી માંગી અને રાજની આમેપતનું નાણું એ બેંકમાં રાખવાની અરજ જુઝારી.

એ બાબદ ઉપર રાજ સભામાં તકરાર ચાલતી હતી એટલામાં લાએ પોતાનો “નાંખાં અને વેપાર” વીશેનો વીશય ફરેમ બાશામાં પરગટ કીધો અને એ રીતે લોકોમાં તે આશકારા થઈ ગણે. વલી રાજકારભારીનાં કાલુ દોહે બાંહે લાલાએએનેની તારીફનું બાંક કુછનાં માંડીયું તેથી લોકોમાં વધારે બાહીતી થતો ગયો.

ઈ.સ. ૧૭૧૬ ની તા. ૫ મી મેએ એક બાદશાહી ટંદોરી પરગટ થયો કે લા અને તેના બાઈ મલીને લાની કુંપનીને નામે એક બેંક રાજનાં આચાર હેડલ ઉઘાડ

શે અને તે બેંકની નોટો સરકારી કર તથા કરખને પેટે લીધામાં આવશે.

એ બેંકની ચાલુ સાહુડ લાખ ફરેમ માલુ સીકાની રાખી અને પાંચસો પાંચસોતાં બાર હજાર ચેર અંપવા ભાગ પાડીઆ.

લાને તરીસ વરસનો અનુભવ અજમાવાની પુરત હોવે મલી અને નાંખાં પેલાં કરવાનો તેનો વખત આવીઓ. એણે પોતાની નોટોનું નાંખું પુરત પગાર કરવાનું રાખ્યું અને ચાલુ સીકા જેમાં સુનુ અથવા રૂપું એણું તે નોટોને પેટે આપવાથી બેંકને કાયદો થયો અને એ રીતે સીકાનો ભાવ બજારમાં પડતો રહેઓ. નોટોનો ભાવ જીમનો તેમજ રહેઓ. લોકોને વીશવાશ લાની ઉપર વધતો ગયો અને એક વરસની સુદમાં લાની નોટો ઉપર સેંકડે પંદર ટકા વધીઆ અને સરકારી નોટો નેરાજનાં કરખને પેટે કાહાડેલી તેનાં સેંકડે ૭૮૫ ટકા એછા થયા. એથી રીનપર રીન લાની બેંકની આઈ વધતી ગઈ અને વેપાર વનજ ખીલવા લાગે અને એ બેંકની સાખાં એ માંમેગાંમ નીકળી.

આ બતાવે જોઈ નોટો રાજકારભારી અજમ રહેઓ; અને એવો જોટો એઆલ પોતાનાં મનમાં લાવીઓ કે કાગળનાં મલ્લથી આટલો કાયદો થયો તો સેકડ નાંખું કાહાડી નાખી કાગળનુંજ મલ્લ રાખીઈ હોયતો રાજની આબાદની એકદમ વધી પડે.

એ અરસામાં લાએ એક નવી બાબદ થેઆંનપરેલી થી નેથી તેનું નામ આન્ડ્રુ ડનીઆમાં મહસુર રહી ગયું છે. એ બાબદ વીશે રાજકારભારીને એક અરજ જુઝારી કે તેને એક કુંપની કાહાડવાની રજ આપવી તે એકે મીસીસીપી નદી અને તેની પશ્ચીમે આવેલાં જુસીઆનાં નાંખનાં થેડે તરફ વેપાર કરવાની ફકત તેનું કુંપનીનું છુટ આપવી, આ યુકો તરફ નવાડીરો અને ઉંચી થાતુ પચાક લ મલી આવેલ એવો તેનો વીચાર હતો તેથી તેને એવી બી અરજ જુઝારી કે સીકા પાડવાનું અને કરે વસુલ કરવાનું કામ પછુ તેનેજ સેંકડું.

આ વખતે લાની દશા એવીતી ચહડતી હતી કે તેની કાંઈબી અરજ રાજ કારભારી રદ કરે એવી નરાએ વહી નહી હતી. એથી ઈ. સ. ૧૭૧૭ ના આગસ્ટ મહીનામાં સરકારની પરવાનગીથી એ નવી કુંપની લાએ ઉઘાડી. પાંચસો માલુ સીકાનાં બે લાખ થેરો કાહાડીઆ અને સરકારી નોટોને બજારમાં અતીઆત ભાવ મીળે હોવા છતાં મોટા રાજ કારભારીની ઉચકેરનીથી અસલ ભાવ થેરના નાણાને પેટે તે લેતી કીધી.

એ વખતથી સટાનું જોર વધવા લાગું કેમકે લાની બેંકથી લોકોને વીશવાશ તેની ઉપર પુરતો આવીઓ હતો. એ અરસામાં લા પોતાની ફતેહ જોઈને તરીસ વરસનો અનુભવ વીસારી યુકીઓ કે કાગળ મલ્લ સાથે નાંખાંનું મલ્લ પુરતું રાખ્યું જોઈએ. એ વખતે બેંક ખાંતગી રૂપ છોડી રૂઈ બાદશાહી બેંકનું રૂપ પરવાનગી સાથે પડડી અને એ સટાનો અને ફતેહનો વખત જોઈ મોટા રાજકારભારીને ફરોડો ઉપરની નોટો ઉઘી કરી ચાલુ કરી યુકી નેનો કપડો લાને તરફ લાગુ કરી શકાતો નથી કેમકે નં

હાંમુખી તેના હાથમાં લગામ હતી તાંહાંમુખી તેણે કાગલ તથા નાણાંનું ચલણ સમતોલ રાખીકે હતું. લર એ વીથે રાજકારભારીની સાંમે ઘણે કે નહી તે માણુખ નથી પડતું. પણ તોએ એ ખરાખીનું પેઢું ખી રાજકારભારીએલ વાવું ઉ. એમાં લાએ પોતાને માથે ધધલા મોઢા રાજકારભારી તે મદદ આપી એમાં સાંમેલ રહેઓ એ. પણ કોઈથી નામુ નકરે નવાનું હતું. તે આ ખાખેની ખરખરમાં એટલોતો ચકચર થઈ ગયો. હતા. એને તેની આંખ ઓઢવતા પછીસા ના તેમની એટલોતો દીપાઈ ગઈ હતી કે આગલ પાછગની હાલત વીથે કાંઈન તેને ગનેઆન રહેકે નહી.

ફાંનસની પારલામેંટ લાને એક ઈંગરેન તરીકે પોતાના યુવકમાં આટલો ખાસ. તમ લાગ ધરાવતો નેઈ તેની તરફ હસદ અને અદેખી નજરથી નેની હતી. નાણાં સં બંધી તપાસ રાખનાર એક મોટા પરખાંને આ પુરાકલ કાગલ ચલણની ખાખેના રાજકારભારીની સાંમે ધધાધી એકદમ ખાતલ કીધીમાં આવીઓ હતો; અને તેની નગાએ એક કમસમન ધણીને રાખવામાં આવીઓ. એણે આવ તાંવાર ચાલુ સીકામાંથી કીમતો ધાટુ વધુ ઓછી કરી તે ના નાહાના સીકા વધારી ચાલુ કરાવ્યા.

પારલામેંટના કીઆનમ આ ધણીએ નાણાં સંબંધી કીથેશા ફેરફાર ઘણેન ખરાખ દીસેઓ અને તેઓએ દુરઅં દેશીધી નેમુ કે એ રીતથી આખર સધલો રીતની પાપમા લી અને ખરાખી ધનારહે. એથી તેવાએ રાજકારભારીને ધણીએક રીતે સમજવીએ પણ તેણે પોતાને લીધાર ફેરવી ઓ નહી. એ તે પારલામેંટ એક બજાર દેશેરી કરી નણા વીકે કે આગલા સીકા વગર, બીજ નવા કોઈએ લેવડ દેવડમાં લેવા નહી. રાજકારભારીએ તેની સામે એક બી નેન દેશેરી કીધી અને બંધોની વચે નધડો ઉડીઓ. પાર લામેંટે અગત કરી એવું બજાર કીધું કે રાખની નાણાં સં બંધી બાબદમાં ફેંચ વગર કોઈખી બીજ કોમના થાખ સે વચે હાથ નાખવો નહી. તેઓ એવું માનતા હતા કે લા આ બંધી ખરાખીનું મુઠકે અને તેઓ તેની તરફ ને દુશમેની ધરાવતા તેથી એવો ડરાવ કીધો કે તેની ઈનસાફ ની અધાલતમાં તપાસ કરવી અને ને ગુનેહગાર હડેતા તે ને ફાંસીની સીખસા ફરવી.

આં હોકમ ચાંલવતાંવાર લા ભારે બીહોકથી નારી મોઢા રાજકારભારીના મેહેલમાં નઈ ભરાપો અને પારલામેંટના હોકમને કોઈખી રીતે રદ કરવાની એલતેખાસ કીધી. રાજકારભારીને પારલામેંટ સામે બીજ ફેટલીએક બાબદું કમચાંન હતું તે આ તક લેઈને પોતાનું લેર લેવાનું કીક, કારીક અને તે પરમાંણે પારલામેંટના વડાને તથા બે તેનાં નાં મોઢા એધેલારેને દુરના બંધીખાંને મોકલાવીઆ.

આ બખનું વાલલ લા ઉપરથી કડી ગયાધી તેણે ખી સીસીધી કુંપની ઉપર ફરી ધેઆંન આપીકે અને રીનખર રીન બજારમાં તેના ભાવ વધતેલ ગયો. ઈ. સ ૧૭૭૯ ના સાલની ચક્રઆતમાં તેણે આ કુંપનીને માટે રાજકાર ભારી પાસેથી એક નવો હુક મેલવડીઓ. એ હુકથી આ કું પની વગર, ફાંનસ ખાતેથી બીજ કોઈએખી હુકુસતાન, ચીન અને દરેક તરફના દરેક આગવના યુવકોમાં વે પાર કરવો નહી; એથી એ કુંપનીને આખા હાંઈની કુંપની

કરી ત્રવો એવકાખ લાણુ પારી સરો વધારીઓ અને તે નાં હાંને બીજ પચાસ હજાર સેર નવા કાહાડીઓ અને દર પાંચથો સીકાનાં થેર પછવાડે વરસ દાહાડે બસો સીકાની વેઢેચણી આપવા નેટલો કાપરો થયે એવી ગણતરી ખતવાવી.

આ પચાસ હજાર નવી થેરોને માટે લોકો તરફથી તરીસ લાખ અરણ્યો ગઈ. લાના ધર આગલ હજારો માણસો અરણ્યો લઈ સુવારથી સાંનમુખી આવતા અને તેઓ સઘવાને રાજ કરવાને બની થકે નહી તેથી અર નહારોનાં નામ ઉપર થોર યુધર કરવાને નમદીક એક અડ વાડીક થયું. એટલામાં એ નવા થેરોને ખજારમાં એટ લો. તો સરો ચાલોઓ કે લોકો એક લેટનખા લખાપની ધવા લાગા. એથી લાના ધર આગલ મોઢા મોઢા ડીકે, ખારકુતરી, કાંનટ અને તેવાની ખાવડોએ સારાથી માં નમુખી તેની મુલાકાતે માટે રખડતા અને હજારો લો કોની ઠઠ થાપ તેમાં રાખ કાંઈને કાંઈ અકસંખાત થતો અ ને લોકોને બીડમાં હાંની મોહીમુતી.

એ પરસંગ નેઈ બીજાં તરીસ લાખ નવા થેર કા હાડવાની વાત ચલાવી અને તેમાંથી ને નાણું વમુલ ધાપ તે રાખનાં કરનને પેટે રાખવાના મોઢા રાજકારભારીએ ખનમાં લીધાર રાખો. ને સરકારી જમીનગરી હુતેતો એથી તરફ ધણા થેરો લેવાઈ નધ એટલું લોક રીવાનું બ ની ગણ હતું આખાં ગામમાં ડીકે કે સેનટ સાઈમન અને ખારશલ વીકરસ સગાએ અદનાથી તે આવા મુખી લખાપની ધવાનાં રીવાનાપણામાં ગરક થઈ નઈ સરો કર તા હતા. રોન ખાવતાવાને ખાતર લાના ધર અગલ એટ લોતો લોકોની ઠઠ મલની કે ઉપું રહેવાની નગા મલે નહી. એ મોહાલામાં લોકો રાતનાં વરીક મલતાં અને તેથી આસપાસની નગા એટલોતો મોઢી થઈ કે ને થેરોનાં ભાડાં મહીને દાહાડે ૮૦ રૂપીઆ હતા તેનાં ૧૨૦૦ થે હેનમાં મલવા લાગા. એક કીગરી ખારનાર મોઢીની એન મોહાલામાં એક નાહાની ડુકાંન હતી જાંહાં લોકોને મેસા ડી તથા ખડીઓ ફલમ આપી રોનનાં તે ખડીસો સીકા પે દા કરવા લાગે. એક ખુનડો નેની ખુક મોહાટી હતી તે ની ઉપર લોકો કાગળે મુકી સહી સાખ કરતાં તેણે પોતા ની ખુકથી નાણાંની મોહાટી રકમ મેલવો અને એવી બી ડગાં ચેર તથા ખીસાં કાતર્યોને એટલોતો તક મલતો કે તેવાં તાંણાં તડાકા મારતા હતા. લોકો અર રખુન ને વાને પણ પુચકલ ભોમાં પતાં અને સરકારને રીનખીટનાં માંલુથો રાખી બંધોલસત રાખવો પડતો હતો.

લાને અર નગા ખસ નહી પડવાથી વેનડોખ નાખની એક મોટી નગા માટે નઈ રહેઓ. તાંહાં રીવાની બની ગયલી આવમ તેની પછવાડે હોડી અને લેટોએ તંલુએ નાંખીઆ અને ખાવા પીવાના હારેટો નમદીકમાં ઉઠાડીઆં. વારી ગાડી નગારા અને ફેનારાઓએ મોનમનહ કોડી રીધો અને રાત અને રીન વેનડોખ તરફનાં તંલુઓ અથવા તે વીન બીજ નગાએ લેઈ પડી રહેવા લાગા. એ નગા ઉ પર લોકોનાં મોકારો તથા કલમખાત એટલોતો હલો કે તે ની નમદીકમાં આવેલી અદાલતનાં નીઆએકીસેથી વકી લો તથા બીજઓને શાંભલી ચકાતું નહી હતું. એથી તે હે રાજકારભારી ઉપર ફરીઆદ લખી મોકલી. એ વા

ત લાના ઘેઆન ઉપર લાવીએ તારે તેણે એક બીજા જ
ગા ઉપર ખાલી કરી જવાની ઈલાજ નહોતો.

કારીગરનનાં શાહજહાની મોટી ઈમારત નહીં મના
પ એવી કીમત આપી લાએ લીધી અને તેની આસપાસ
એક ધણીની મોહોલી જગા ખાલી પડેલી હતી તે ઉપર
તેણે પોતે પાંચસો તંત્રીઓ તથા જીલ્લામાં નખાવી તેનું મ
હીને ઘણોટ એક લાખ રૂપિયાની ઉપરનું ભાડું પેદા કર
વા હાલો.

પેશા સમયી દુર રહેલા ભલે અને જ્યો સોપાહ અ
રસલ વીલરસ લોકોની મેવકુદીથી એટલોતો મનમાં ખીજ
વાતો હતો કે એક દીવસે પોતાની ગાડીમાં બેસી તે રસતે
ધી જતાં ગાડી ઉભી કરી લોકોની ભારે ઠક્કની સાંમે આ નુ
કશાનકારક અને ચોળી સરાયી દુર રહેલા નનદીક આરથો
કલાકે મોલીઓ. તેના જવાબમાં લોકોએ મથકરી અને
ઠક્કનાં પોકારો ઉડાવીએ અને છેલે તેની ગાડી તરફ દુર
ધી કંકરા અને એવીજ વસતુ ફેંકવા લાગી જેથી તાંહાં
ધી તે ગાડી હાંકવી આવતો ઘણો.

એ વખતનાં મેશમજી : અને પુર શીફવા ફોલ્ડરો
કે લા મોટ અને આખી ટ્રેશન એકબીજાને લીધાસે કે
તા કે તેવા આ નાશકારક દીવાનાપણાથી દુર રહેલા. યો
ડા દીવસ પછે બજાર જાહેર થયું ન ઉપકેરાઈ તારે આખી
ટ્રેશન, જેવો લાના ધરમાંથી ઘેર હાથમાં લેઈ બાહર નીક
લેઈ એવામાં તેણે પોતાના રોશત કે લા મોટને બહુપથી
અંદર જતાં દીધો. આખી હુશીને મોલીઓ "આહુ !
કે લા મોટ તમે છેકે ?" કે લા મોટ હુશતો હુશતો મો
લી આવતો થયો કે "આ હુ" તમે પોતે બેઠો." જારે આ
રોશતો બીજા વખત સાથે બલીઆ તારે એ વીધે પેહેલાંતો
એક હરફ પછુ વાત કીધી નહીં પછુ પોતાની વીલીઆ હો
નર સંબંધી વાતો મવાવી પછે અતે તેઓ મોલીઓ કે

૧. "એટલું આપણે દેખીતી નુકશાનકારક ચીજથી દુર રહે
ને મુજી ! એ પછુ લોભ ફીલકુદીને પછુ તે તરફ બેઠી શકેછ.
આસી હતો કે વખતે આખાં દેશમાં લાનું નામ પરસોષ થયું
હોયતો રાજ; પછુ એ જ કાંઈ કરી નહીં સકે તે લા કરી શ
અરથ ગાઈ નહોતો. "અદાથી તે છેક મોટી રાત સુધી ઉ

આ તકે લાએ રાજ કારન; પાદરીઓ, લશકરી અને દ
બવીઈ" કે કાગળના મચલુ વગર તેની સાથે એક બે મોની
નથી અને તેની તરેહવાર શાહુદતો બેડા બેડાના લા
તે રાજના આસરા હેઠલ એક બેક ઉધો નહીં હતો. પર
વાનગી માંગી અને રાજની આએપતનું નાણું એ બેકમાં
રાખવાની અરજ ગુજારી.

એ બાબત ઉપર રાજ સભામાં તકરાર આવતી હતી
એટલામાં લાએ "પોતાનો "નાણાં અને વેપાર" વીંચિના
વીચય ફરેય ભાશામાં પરગટ કીધો અને એ રીતે લોકોમાં
તે આશકારા થવા લાગે. વીધે રાજકારનામાં કાવતુ
છોડે બાંહે વાલાએ તેની તારીફનું બાંકુ કુકત્રા માંડીક
તેથી લોકોમાં વધારે જાણીતો થતો ગયો.

ઈ.સ. ૧૭૧૬ ની તા. ૫ મી મેએ એક બાદશા
હી ટંદેરે પરગટ થયો કે લા અને તેનો ભાઈ મલીને લા
ની કુપતીને નામે એક બેક રાજના આશરા હેઠલ ઉઘાડ

તાની ગાડીમાં રોજ બાહર નીકલતી અને ઘોડાવાહાને એવો
હાકમ કીધો હતો કે લાની ગાડી જીવી પસાર થાય તેવીજ
તેણીની ગાડી બતીનાં યાંભલા અથવા બીજાં કોઈની સાથે
અડકાવી ઉંધી વાલવી. તરજ દીવસ સુધી તે રી એ પર
ખેણે પોતાની ગાડીમાં રખડતી ફરતી અને જોયે દીવસે
લાની ગાડી સાંમેથી આવતાં જેઈ તેણીએ કામચેનને જે
તાવડી આવી, જેવી ગાડી અડકી તેવીજ મોટેથી જુમ પા
ડી. લાએ તુરત ઉતરી તેણીને પોતાની ગાડીમાં લોધી
અને પોતાનું ઘર નનદીક હતું ત્યાં કાંઈ લેઈ નહીં હુશીઆર
કીધી. તેણીએ પોતાની ઈકતી બાહર કીધી અને થોડો
માંગી લીધા.

એક બીજા સીએ એવી ઈકતી મવાવી કે લા બં
હાં એક દીવસે ખાવા ગયો હતો તાંહાં બંધ "આગ" ક
રી જુમ પાડી. સઘલાંએ બાહર નીકલવા રોડવા લાગા
તેવામાં પેલી સીને અંદર આવતાં લાએ રીડી તેવાજ સમ
જ નહીં બીજા બાજુએથી રોડી ગયો.

એક દીવસ મોટા રાજકારનારી પોતાના એક બે અ
બદારો આગલ વાત કરતો હતો કે મોટોના ખાતે ખારી
છાકરીની તકેદારી સાડ કેસના એલકાબની કોઈ મોટોરે
વાધેની સી રોપુછ, પછું કોઈની ઝુલાકાત થતી નથી. તે
ને તુરત જવાબ અલીઓ કે સાહેબ સઘલી મોટોરે વાધેની
સીએને મથવું હોયતો લાના ધરના આગલા મોરડામાં ન
ઈ બેસવું તાંહાં તમેને એકેએક અલી આવશે.

કે મેરાક નામના તે વખતના નામીયા અને પંકા
એલા કાકરે કેટલાએક ઘેર મોટી કીમતે લીધાં હતા તે
બાદ ભાવ પડતો ગયો તેથી તે વેચી નીક શકીએ અને તે
માં પોતાની સકમાઈની મોટી પુંજ રોકાઈ ગઈ તેથી વીધા
ર અને અંદેશમાં બેઠો હતો; એવામાં એક સીને મારે
કાંઈ તેને મોલાવા આવીઈ. તેની સાથે તે વીપારખાને
વીચારમાં જાયો. પેલી બાઈને રોડેજ દુખ થયું હતું.
તેની નાડ "હાથમાં ધરી વીચારમાં મોલીઓ કે "અરે !
મેલા એ શું બનાવ ! તે પડેછ તે પડેછ અને હવેતો છેકન
પડેછ" પેલી બાઈ આ મોલો સાંભલો યંબ ધર ખીસા
વ યંબ નહીં તમર તમર પેલા તબીબની સાંમે જોવા લાગી
જરા હીખત ધરી બીજાના પર ઉડી અંને મદદને વાસતે વરે
જગાડીએ અને જુમ પાડવા લાગી કે હું મરું, હું મરું,
તમે હવેતો પડતીજ નયછે.

બાડી. પોતા તબીબ નાજુબ થઈ પેલી બાઈ તરફ જોઈ મોજ
અને સરકારી મોટોના ધનરાવોહ કેમ તમને કાંઈજ નથી
હોવા છતાં મોટા રાજ કારનાડ પડતી જમણ એમ તમે મો
વે રોશના નાજુને પેટે તે લેતી બી બનીઈછ. તબીબ તુરત મો
એ વખતથી સરાનું નેજીલારો ના, કદામ કારેથી મો
બેકથી લોકોના વીચવાર તેની ઉપર તેના ભાવ પડતા બધે છે
એ અરસામાં લા પોતાની ફતેહદારી મોટ યઈછે.

અનુભવ વીસારી મુશીબી કે કાગે વખતમાં મોટો કુક પડતો
મચલુ પુરતો રાખવું જોઈછ. એ સારોસીએ એકાએક કાલેથી
છોડી દેઈ બાદશાહી બેકનું રૂપ પરએક આકરને ૨૫૦) થો વે
અને એ સરાનો અને ફતેહના વે; રોશના આઠ હજાર રૂપી
રનારીયે કરોડે ઉપરનો મોટો ઉભો નેજી પરપુછ કરવા લાગે
જેના કમકા લાને અજે લાગુ કરી હજારોના ભાવ તે વખતે

"ॐ नमो भगवते वासुदेवाय"

યદ્ય ગમે હતા તેથી તુરત વેચી નાખી ચેકને વ્યાક હજારને હુશામે સુકવી આપી પાંચ લાખ રૂપીઆ ગાંઠે બાંધેઆ અને તેજ સાંજે ચેકની રજા લઈ બિંને ગાંઠ નીકળી પડેઆ.
(સાંપનછે.)

“નિઝ્યાન આવ આરક.”

આ ચોરત વીશે શું વીચારશે ? “સોરેન” નાં જ ગણે અને ટેકરીમાંથી નીકળી, એકદમ પોતીકું ચાંત બાં પીકું થઈ ડોડી, છ’દગીનાં બચાવની બેરકાર કરી, લશકરો ની હુરોલમાં જઈ વચનારી અને બાદશાહોને મદદ આપી તેમનાં જમનાં હાથપર બીરાજનાર આંખે ભરવાડન ડોકરી વીશે શું ધારીક ? “દોરેમી” ગાખડેની ડોકરી ! જ્યારે તારા બાદશાહ અને તેના વારીશોની વફાદારી જગથે, ત્યારે તુજો યોરનું ચાંત બીજાનાંપર ઉઘતી હશે. કુરાંનશનાં બા દયાહુને બેતાબ પછુતને નગાડનાર નથી. તારી કીસ્તી આખા કુરાંનશને ગગરાઈ પાછલથી જરે પોકારી જાગરૂ કરશે,—તું એકે જને છ’દગી, થઈ અને શરવે પોતાનાં દેશ ખાતર સુકીઆ, તારેતા તારા પાંચ શરીનાં બેકેશ થય લા કાનપર તે ગગરાઈ એક પલવાર અચર કરનાર નથી. “બજવડુ” અને ખમડુ” એ તારી છ’દગીને નીઅમ. કોણને ખમર આક્રમત તારી એવીજ સરભત હશે.

“નિઝ્યાન આવ આરક” અથવા “ચોરલીઅનચની કનીઆ,” જને આ પાછલું નામ તે શેરેનાં પેહેલવાની બચાવ ઉપરથી આપીકું હતું તે ધ્યાતી શન ૧૪૧૦ અથવા ૧૧ માં “દોરેમી” નાં નાનાં પરગણામાં, “મીઠશ” નદીની પાશે અને “વાકુલીઅરશ” થી ૯ માઈલને છેડે “ચેમપેન” ની હદ આગલ જનમી હતી. તેનાં માખાપ ગરીબ પણ એકીનદાર મેડુન હતાં. આ પરગણું તેનાં પવીતર ભોલાપણા અને તુરંગી વહેણ વીશે નવાખલું હતું. બચપણથી “નિઝ્યાન” નું મન આ મીઠેથી ઉચકાએ હું હતું. આ વખતે કુરાંનશમાં તેનાં રાજ વીશે “બરગનડી” અને “ચોરલીઅનશ” વાલાએ વાંધે ઉઠાવીઆ હતા. “દોરેમી” નું પરગણું “ચોરલીઅનશ” તરફ અને ઈંગરેને (હેરની પાંચમે) “બરગનડી” ની તરફ હતું. આખા કલઆઓથી “નિઝ્યાન” નાં પેટેથીજ ઉચકાએલા મન ઉપર અચર ઘંઘ. “એક કુરાંનશની કની આ તેનાં દેશને કુશમેનથી ડોડવશે.” એવી એક અગમ વેતીએ સંકોનાં મનપર શાંતી અચર કીધી હતી. “નિઝ્યાન” તે કનીઆ તે પોતેજ હતી એવું ધારીક. જ્યા રે તે ૧૩ વરસની હતી તારે તેને એક શપનોા જોશે. એ શપનામાં તેનીને એક યોદો ઝમકાઈ દેખાશે, તે સાથે એક “આવાજ” પવીતર થવા કહીકું, અને આશામની બચાવ વીશે કમુલાત આપો. “નિઝ્યાન”ે કુશમેન કુમારી રહેવાની માનતા કીધી. આ વેલા એકે બરગનડીઅનને ની ટોલકી “દોરેમી” નાં પરગણાને લુલવા કરતી હતી, જેથી કહી “નિઝ્યાન” ને તેનાં માખાપ સાથે એક પાશે નાં ચેહેરમાં આશરો લેશે પડીઆ. લુલરાઓની ટોલકી કુચ કરીઆ બાદ જ્યારે તેઓ પાછા “દોરેમી”

આમાં તારે તાંતું દેવલ બલેને રાખ થયકું તેઓની નજરે પડીકું. આવા બનાવથી “નિઝ્યાન” નાં મનમાં એકે હાથપર કીકાર અને બીજા હાથપર અનુન ચડીકું. આ વખતે તેનાં માખા પેહેલીને પરલાવવાને જોર કીધો, તે વાત ઉઠાવવા તેનીનાં એક કાકાને મલવા લવાને બાહાને નિઝ્યાને “દોરેમી” ડોડીકું. તેનીએ પોતાના કાકા સાથે “વાકુલીઅરશ” નાં હકિમ “બાદરીકાર” આગલ જવા દેરાવ કીધો. “બાદરીકાર”ે તેનીની મુલાકાત લેવા પેહેલે નાં પાડીકું; પણ મુલાકાત લીધા પછીતે તેનીનાં વીચારને તેને કીકારથી હરી કાઢીઆ.

આ વખત “ચારલશ” નું કીચમત ધણીજ નબલી હાલતમાં હતું; “ચારલીઅનશ” નાં છેલા રહેલા કીલાપર ઘેરા નખાપો હતો, અને “હેરિગશ” ની હારે આંખે ઘેરેનાં બચાવની શલ્લી આશા જંગ કીધી હતી આવા તકોતકનાં વખતમાં “બાદરીકાર”ે વધારેવાર તેનીની નવાઈ જ્યેવી મદદને કીકારી નહી, અને “નિઝ્યાન આવ આરક” ને પાછાકેલ પાશે જવાની પરવાનગી મલી “નિઝ્યાન”ે ૧૩ મી ફેબ્રવારી ઈસવી ૧૪૨૯ નાં વરસમાં “વાકુલીઅરશ” ડોડીકું. ૧૧ મે દીને તે શીનોન ખાતે જ્યાં “ચારલશ” રાજ પોતાની કચેરી તે વખત ભરેલો હતો, તાહાં જઈ પોંચી. કચેરીમાં રાજ તથા દરબારીઓ એકજ યોશાકમાં બેઠેલા હતા, પણ “નિઝ્યાન”ે તેમાંથી રાજને તંત્ર કીધીઆ.

આ શાતમાં ચારલશે કુશમેનની ધાકને લીધે તેનીને આશરો આપવા પેહેલે ધ્યાતી બતાવીકું, તેનીનું કાંમ પેહેલે શત અથવા દેઝખને આશરેછે એવું ચોક્કશ કાવવા તેનીની પરીક્ષા તેને પાદરી અને ધારાનાં વકીલાં વચા લેવાડી; કારણ માણુશ તરફથી આણુ કામ બાંધે એ વાત તે વખતમાં નવામાં આવી નહી. વારંધડીએ નિઝ્યાનની શકતી અજમાવા તેનીને મેજેજ બતાવા કહું; પણ તેનીનો એક જ ઉત્તર આ હતો. “મને ‘ચારલીઅનશ’ પાસે લઈ જાઓ અને તમે જોશે; ઘેરો ઉઠાશે અને રહીમસ” ખાતે બાદશાહેને માથે લાખ સુકાશે.”

આખરે તેઓએ તેનીની માંગણી કમલ રાખી, અને તેનીને એક લશકરી અમલદાર દેવવી. તેનીને વાગતે એકે અખતર કરવામાં આવીકું. ચોક્કશ જગા તરે “કુરીશ” એ નાં દેવલની નીચે એક દારેલી તલવાર લાવવા તેની એ કુરાવીકું અને તે કહેલી જગોની તલવાર મલી આવી આથી લોકોનાં મનમાં અમથુત એકીન મેડું. “નિઝ્યાન” ની જાગરૂ ઈંગરેન કુશમેનનાં કીલાપ ચાર કરી મુશકોને ખારે “ચોરલીઅનશ” નાં દાખલ થવાની હતી, પણ “કુનાઈ” અને બીજા શરદારોનાં કહેલા ને લીધે તેનીને પાણીને ખારે તે ઘેરાએલા ચેહેરમાં જવાની ફરજ પડી આખરે તે યોગક સાથે, ચેહેરમાં દાખલ થઈ. “ચારલીઅનસ” નાંતેનું પરગણું ખાતર એકે કુંતે હતો. “નિઝ્યાન”ે તેનીનાં આવી પોંચવાની વાત કુશમને એક કાશદની ખારકત નવાવી તે શાપે એવું નવાવીકું કે અખરને ઈંગરેન શરદારો તે જગા તરત કુચ નહી કરી જશેતે તે તેઓની ખુનરેલ કરશે. ઈંગરેન ટોકોનાં મુશમે આંખે ધમકીથી ઘણો ઉચકાશે અને કથાદ

ને આગમાં બાકી નાખવાની કમળી આપી. તેનીનાં વાંટુંડને ઉંચાવેલાં વરગમાં ઘાખરકીધું; અને "દોમરેમી"
 વગેરે નાંમે બેચારવીઅતર" નાં ઘેરો ઘરાવણ થોડીએ એ નું પરગણું ધર તથા ખંડણીથી છુટું થયું. વસંત રૂઝ
 ઠાપણી એકકીલણ ઉપર હુમલો કીધો. "ચેટ હુપ" નાં ઈંગ્લેન્ડ અને જરગતરીઅતર લશકરે "દોમરેમી"
 નો કીલણો ખેડેલો હાથ ધરો; જોનિ દીને તેનીએ બીજાકીલ પર ઘેરો નાખીઓ. તેમ "લેઆને" પહેલે આરવી
 લા ઉપર હાલવા કીધા. વચતાં ફરેય થોડીતાં એક પલવા અતર" બચાવીધું હતું તેમ આ વેશએ તે રેડેરમાં ધ
 રતાં હારવામાં ઈંગ્લેન્ડનાં કીલમાં હોમન આર્મી, અને પોલી. થોડા કલાક નહી ગયા તેડવામાં તેહીએ "જરગતરી
 તાતાં હુમલેનો ઉપર ધરાયો કીધો. પણ પાછા તેએને ધ અતર" નો શામે ધરાયો કીધો; પણ તેમાં તે કમનચીને
 બરાબરનાં નાખી નસારવા "લેઆને" નો જાતર એડેરેન બચ પડ્યાઈ ગઈ. "જરગતરીઅતર" થો તે તેએનાં શરદર
 હતો, પણ ઈંગ્લેન્ડે કીલમાં બરાઈએલી હજી થણા લે "લેત આવ લખોમજરગ" ને હવાયે થઈ અને તેહીને
 શવર હવા, પોતાતાં લશકરને થોડોવાર ઉગરેરોઆ પછી "કેમજર" આગલ પોતાતાં "ધોરીવેઅર" નો કીલવા
 "લેઆને" એક કીલવાપર ચહુડવા નીચાસતી હાથ કી આં બંધ કીધી. ઈશવી થત ૧૪૩૦ ની ૨૨ મી ફેબરવા
 થી; પણ તરતન એક હુમલેની તીરે તેનીનું ખજું ઉતારી રીને દીન "લેઆને આવ આરક" હુમલેનતાં હાથપર બં
 પાડીઈ, તેનીનાં માંડુશો જારે તેનીને એક બાજુની તરો કીવાન પડ્યાઈ.
 ઉપર લઈ ગયા તે વખત તેનીએ થોડોકવાર પોતાની જાત નાશવાનાં થણાએક ફાંફાં ખારીઆ પછી તેહીને ઈંગ્લેન્ડે
 ની તબવી ખાશીએન દેખાડી રડી પડી. પણ તરતન નાં શવાધીન કીધી, લેઓ તેનીને "રૂઆં" લઈ આપા.
 પોતાનો વાવરો ધાસતીમાં લેતાં પોતાનો નખમ વીધરી આખરે તેહીની ઉપર દેવસોકોમાં વણવાનો અને જહુંકું

થી માલમ પડે છે કે ૧૧ મી સદીની સરૂઆતે મોન્ગોલો પે હોવાની રસમ ઇંગ્લંડમાં સરૂઆત પામી.

વધી તવારીખ ઊપરથી માલમ પડે છે કે ખીન્ન હેનરીના રાજમાં જારે ડરહામને વડે પાદરી લંડન ના “સેવર” ઇમાને મોડા બંદીખાનામાંથી નાહ્યો ગયો તારે પોતાના મોન્ગો પેહરતાં લુધી જવાના સખ બધી દોરડાં ઊપરથી સેરી પડીને ઊતરતાં તેહના હા યના આંખડાંની જોલ નીકલ્લી હતી. એ ઊપરથી જ લાખકે કે તે વખતે મોન્ગો પેહરવાનો સરેસતો પુરતો આમોજ થયો હતો. શરાંસની અંદર એ વખતે ઊપર મોન્ગો માતર પાદરીઓને જ પેહરવાની પરવાનગી હતી.

તેજ પરમાંલે ૧૨ મી સદીમાં એક ગરંથકારે નોંડેલી ક્રીસતામાં હેવી બનાવટ ઊભી કીધી છે કે એક સાહુબદીને મોન્ગોની જોર મલી જે તેના વગર ખીન્ન કાઇને બંધ બેસે નહી. આ મોન્ગો અને તેનું નાહ્યું ખાલક એક દાહડે ગુમ થયાં અને ઘણે વરસે જારે તે મોન્ગો મલકમાં તયારે તે સાહુબદીને પોતાનું શર જાંદ કીડેજથી મલકું હતું.

અસલી વખતમાં જારે જમીન વેચવામાં આવતી હતી તીયારે વેચનાર હાથે મોન્ગો પેહરી લેનાર ને તેની મીલકત સવાધીન કરતો હતો. વધી પાદશાહ જયારે પોતાની રઇયતને ખેતાખ આપે તયારે પણ હા

મોન્ગો પેહરવાની માલ હતી જે આજ સુધી ઇયુર ગરીબ વીતર મોન્ગોએ.

બચપણ ઇયુરપમાં ૧૩ મી સદીમાં ચોરતો કોપડમાં સુ ડું હતું. મોન્ગો પેહરવામાં ચોખા ગણતી હતી.

ગનડો” વધી અસલના વખતમાં જારે “કીયુએ” ઇ હતો. અને ન પીસતોલથી બે દુશમનોને લડવાનો માલ હતો. જે જમીનપર પોતાનાં મોન્ગો નાખી એક હમનખ ચક્રાશ્રીઓને પોતાનો લડવાનો ઇરાદો જાહેર કરતો હોય તે અને તે જો જીંચકી લીચેતો લડત થતી હતી; જે મોન્ગો નહી કીંચકે તે હીચકારો ગણતો હતો.

રાંણી એલીનબેથના વખતમાં અમીરો લોકો ચાંણી મોઢી કીમતના મોન્ગો પેહરતા હતા અને રાંણી કીચેતે પણ તે સણગારને આધીન હતી. મોન્ગોની કીંચકી હીરા માંલિક જડવામાં આવતાં હતાં અને હેવાં મોન્ગોની એક મેકને લેટ થતી હતી જે ઘણી ઊતમ ગણાતી હતી.

નયાપધીસો તેમની દરબારમાં લડતાં કુલો પા

સેથી મોટી જરાંવધી મરેલાં મોન્ગો કબુલ કરવામાં લોચ રૂસવત સમજતા ન હતાં. વધી મોડાં માંલુસો પોતાના નોકરોને મોન્ગોમાં સીકા ભરી લેટ આપતા હતા.

૧૭ મી સદીમાં ઇંગ્લંડમાં એક મોન્ગોની જો કંપંદર રૂપે વેચાતી હતી અને એક અમીરના લગણ માટે મોન્ગોની જોર બનાવતાં ૧૦ હજાર રૂપયા લાગા હતા.

મોહુકની વાત ઊપર ઇનસાફની દરબારમાં કાઈ ને મોન્ગો પેહરવાની બંદી હતી પણ હવે તે કાયદો બદલાઈ ગયો છે. દારણ ઇંગ્લંડમાં જારે એક નયાપધી સ ગુનેહગારોની તપાસ કરી ઊઠે છે અને કાઈને શંસી ની સીકા થતી નથી તયારે તાંહાને શેરીફ નયાપધી સને એક મોન્ગોની જોર લેટ કરે છે.

મોક્કસ વખતે મોન્ગો પેહરવાનો ઇંગરેજોમાં અને ઇયુરપના સુધરેલા દેસોમાં આજ દીન સુધી ચાલે છે. તેમજ મોન્ગો કંટલીક ટકની વખતે દાહડી નાખવાનો પણ રેવાજ છે. જે ઊપલી માહેતગારી ધરાવતો નથી તેને ધરસથપણાના કાયદાથી નાવાફર એ મ ઇંગરેજો ધારે છે.

આરબસત્તાનના ઘોડા અને તેમને વીસે ચમતકારીક વાતો.

અરબી ઘોડા ડુંદુસથાનમાં સરવેથી શરસ ગણાય છે. હોડવામાં અને વશદારીમાં તે સ્વલ્લા દેશના ઘોડાની ઊપર સરદારી ભોગવે છે. આરબસત્તાનના ઘોડાઓની તરણ જાન હોય છે. આટરબી, કાદીશી અને કીલાની; આટરબી અને કાદીશી એ વેકના પરાંણી છે. કીલાંગી પાહાદશાહી જનાવર છે અને તે વેગમ ખર મહમદની ઘોડીની આલાદથી ઊતરેલા છે. એક કંટલે કે એક વખતે મહમદ તરણ દીવસ સુધી લડાઈ ના મેલનમાં રડ્યો હતો જે વેલા તે પોતે અને તેના સાગરીએ છુખા અને તરસ્યા હતા અને એક ઘડી પણ પોતાની ઘોડીઓ ઊપરથી ઊતરયા ન હતાં. ઘોડીઓ એ પણ પોતાના સવારોની માફક કંપુરો અખતેયાર ક રી હતી. તરીજે દીવસે એક નદી કાંઠે સવલા આવી લા ગા જે વેલાંએ મહમદ હુકમ કીધો કે સવલી ઘોડીઓ ને છુરો મેલવી. પાંણીની પેચાસના દેવાનાપણથી હે રાંડ રહેલી દસ હજાર ઘોડીઓ નદી કાંઠે દોડી પણ

અને ફેટલાએક ઘોડેસવાર ચોખદારો તેની પુઠે ચાલતા હતા, હેવામાં તે રસતેથી એક દરવા વાલો એક ઘરડા ઘોડા ઊપર બેઝી જતો હતો જે તેના જેઠે મેલામાંથી ખરીદ્યો હતો. હેવામાં એકાએક ઘોડાએ પોતાના ચવારને ફેંકી દીધો અને તેના ઊપર લાથેલી આડાની કાયલી હીલવીને નાખી દીધી અને ઘોડો પેલા ચોખદારોની હરોલમાં જઈ ભરાયો. પાછલથી માલમ પડ્યું કે એ ઘોડો અસલ તે ચોખદારોના હાથમાં હતો. પણ છુટાપાને લીધે તેને વેચો નાખવામાં આવીયો હતો. પોતાના અસલી ઘોડોતેને જોઈ ઘોડાના મનમાં તેની આગલી લડાએક જાહજલાલી તાલ થઈ હતી.

૧૮૧૨ માં નેપોલીયને બહારે દુશીયા દેશના મોચકો શેહર ઊપર ધસારો કીધો તાહારે રસપનોએ પોતાનું દેશ એક પારકે હાથ જાય તે કરતાં બાલો નાખ્યાનું દરસત ધારયું. માસકો શેહરમાં ભલુકા ઊડ્યા તેમાં ઘણું શરેય લશકર ઠાર થયું અને બાકીના પાછા ફર્યાં તરફ કુચ કરવા લાગ્યા, હવે સમએ એક શરેય સી પાઈ તેના ઘોડા ઊપર પાછો ફરતો હતો, સીપાઈ પોતાના ઘોડાને પોતાના બન ખરાખર ચાહતો હતો અને વાહે ઘડીએ બોલતો હતો કે “બની દોસત આપણે બેહુ શરેય પોણીએ કે બેહુની હુઈયાં મરી થાય.” છુપ અને થાકુની દરકાર કર્યા વગર ઘોડો પોતાના શેઠને લઈ ચાલવા લાગ્યો. એક દાહડો સવાર પોતાના દોસતોથી અકસમાતથી છુટો પડી ગયો અને ખરજના ઢગલામાંથી તેને એખવાને રસતો લેવો પડ્યો. હેવામાં ઘોડાએ ઠોકર ખાધાથી ચવાર નીચે આવયો અને તેનું ઘુટન લચકાઈ ગયું, એટલુનો દરદ થવા લાગુ કે ચવારથી ઘોડાની પીઠ ઊપર પાછું બેસવાને બની શક્યું નહી. તે ખરજની સરદીમાં ગેતાં ખાતો સુતો હતો અને તથાહજ મરણ પાંખવાની ભપ રાખતો હતો, પણ એ સમયમાં તેના પથ દોસતને રાન આવયું, તેણે જોયું કે માહારો ઊંચાઈથી માહારા શેઠથી મારો પીઠ ઊપર બેસવા બનતું નથી તેથી તે ઘુટન મંડીએ પડી જેમ બને તેમ લાંબો થઈ પડ્યો કે તેના શેઠથી તેની પીઠ ઊપર બેસવા શકે, અને બહારે પેલો દરદથી ખીંખાર થ પેલો સરદાર પીઠ ઊપર બેસવા પામયો તાહારે તે ઘોડો આસને રહીને ઊડ્યો અને ઘર તરફ ચાલતો થયો અને પોતાના ધાયેલ થયેલા શેઠને તેના શોખતીઓમાં લાવી મેલયો જ્યાંહાં તેની પુરતી ખરદસત થઈ.

એક આરબ શેલડીએ દમાસકસ સેહરથી બી વનખર ઊપર હુમલો કરયો. આરબો પુરતો રીતે શ્તે પામયા અને પોતાના દુશમનોની હુલ એકઠી કરે છે એવામાં એકરના પાહાદશાહની એક ટુકડી આવી લાગી, જેઓએ ફેટલાએક આરબોને મારી નાખ્યા અને ફેટલાએકોને બખમી કરી પહુરે પકડ્યા. આરબ લોકોને અણુલ નામનો સરદાર પણ ફેલી થયો હતો, તેનો હાથ ગોલીથી વીંધાઈ ગયો હતો જેથી તેને થણુ દરદ થતું હતું. ફેલીઓને લઈ એકર જતાં તુરકીઓએ “સશત” ના પાહાડમાં છાવણી કીધી. અણુલના પગ ચમરપડથી ખાંધો તુરકીઓએ તેને પોતાના જ તંત્રમાં નાખ્યો હતો, પોતાના બખમને લીધે અણુલ બગરત હતો. મધસતે પોતાનો ઘોડો જેને તંત્રની બાહારે ખાંધયો હતો તેનો તેણે ખંખાર સાંભલ્યો, પોતાના લંછગીના દોત્રતની એક છેલ્લી મુલાકાત લેવાને અણુલની મરણ થઈ, તે શસરયાં મારી તંત્રની બાહાર ગયો, જોકે તેમ કરપાથી તેના બખમમાં વધારે દરદ થતું હતું, તે એવીજ રીતે અંતે પોતાના ઘોડા આગલ આવી પુગો.

તે બોલયો કે “માહારા મરીખ દોસત તુરકીઓ સાથે તુંને કેમ પરવડશે? પાહાદશાહના સેંકડો ઘોડાઓમાં તુંને કયુ છુણું મલશે? હવે કયાં બચાં છોકરાં તુંને છોટતું કુષ પાસે અને પોતાને હાથે ચણા ખવડાવશે. કાલપટના પવનની મીશાલે જે બંગલોમાં દોડતો હતો તે કેમ બનશે અને ખરદનના પાંછી તાહારી છતીએ જુદાં પાડતો હતો તે હવે થશે નહીં. જો હું શુ લાંમગીરીમાં રહુંતો તું છુટાપણું ભોમવજે. તાહારા જાણીતા તંત્રમાં બ, માહારી બાયડી છોકરાંને જઈ કંટુ કે અણુલ હવે પાછો ફરનાર નથી, અને માહારા બાલકીનાં બીછાંણામાં માધુ ઘાલી તેમના નાનુક હાથ ઊપર તાહારી પરીચ લાલ શેરવજે.” એટલું બોલી ને અણુલે ઘોડાને જે નરમ દોરીથી બાંધેલો હતો તે પોતાને દાંતે કરીને તોડી અને તેને છુટ્ટો દીધો, પણ પોતાના શેઠને બાંધેલો જોઈ તે અસીલ જનાવરને સમજ પડી, તેણે માધુ નીચુ કરયું, પોતાના શેઠ ઊપર કું શરા માર્યા અને પછી તેની કંમરે વીંધાયેલા ચાંમડાનો પટો પોતાના દાંતમાં લઈ તેને ઊચકયો અને પુર જોયે દોડતો પોતાનાં સેકના તંત્ર આગલ આવ્યો. જે વો પોતાનાં-શેઠને તેની બાયડીના પગ આગલ છીતારે

થો તેવોજ તે જમીન કીપર પંડી ગયો અને ચેતાનો છેલ્લો દમ તેણે ચેતાના ચેકની જમીન કીપર લીધો. આખી આરબની કોમે એ સુનયાદ પથ્થુ વીરો માહેત મ દીધી. કવીઓએ તેની કીપર ખેડેનો જોડી અને જ રીકેના આરબો હજી તેની વખાણ ગાયકે.

ધરમશાળા

અપવા

નંગલમાં કહેલી ચાર વાતો.

૨—કાઠણ દીલ.

(સાધણ સુર ૧૦૧ થી)

સુંગે સુંગે પણ ખનમાં ભરાંતો રાખી પીટર માઈકલની પુકે ગયો. ચાલતાં ચાલતાં તેઓ એક ખો આગળ આવી લાગા જેની ઉંડાંણને ખેવાલ પીટરથી ઘઈ શકયો નહી. એક ક્ષણ માઈકલ છેક તલોએ ગયો અને આસતે આસતે એટલેલાં લાંબા પતો ગયો કે ખોની ખાહાર તેનું મોઢાડું પાછું આવ્યું, તેના હાથનો ખાખલો એક ટેબલ કરતા મોઢાટો થયો હતા જેની ઉપર તેણે પીટરને બેસાડ્યો અને તેને કુરમાવ્યું કે ખાહારા અંકુશને મળ્યુંત વલગી રહેજે. હાવી રીતે મેશીન પીટર નીચે ઉતરવા લાગે, પણ જેમ જેમ ઉંડાંણમાં જતો ગયો તેમ તેમ તેની આંખે અંધારો આવ્યો અને તેમણે શેશનીનો ચમકાટ પડ્યો, અને તે ચમકાટ એટલો વધ્યો કે પીટરની આંખથી તેનું તેજ બરદાસત થઈ શક્યું નહી. અંધારો તેઓ એક જગ્યા આગળ આવી લાગા નપાહી માઈકલનું કદ નાહતું થતું ગયું અને જાહારે તે પોતાના અસલી કદ માફક ઘઈ ગયો તથાહારે પીટરની નજરે એક રોજકદાર અંધિલું ધર પડ્યું.

આ ધર માઈકલનું પોતાનું હાથ, નંગલમાં ઘરોમાં જે શાંખન જેવામાં આવતા હતા તેવો આ ધરમાં ગોઠવેલો હતા. માઈકલે પીટરને ટેબલ આગળ બેસાડ્યો અને સરાખની જામે અપવા નવાર કરતી ઘઈ. માઈકલ જાહેરીની મોજ ઉપર તરેહવાર લીયારો આપવા લાગે અને સુશાકર કેટલી ને આખન લોગવેલે તેનું મેષાન કરવા લાગે. પશાઈ ધરતી ઉપર જેવાની તરેહવાર નવી ચીજો અસલી રાખે, માહાભારત નહીએ, ગંજવર પાહાડો અને રમણ પસોવરો ઉપર હેવાતો સુખાખીત ખાશાણ કરવા લાગે કે પીટર સધલો અંધો લુધી અંધ સુશાકર ધવાના ખેપાલો આપવા લાગે. જેમ જેમ માઈકલ પીટરને પોતાની જાલીમાં સપડાવે જતો ગયો, તેમ તેમ તે પોતાની જાંઘે દરાજ વધારતો ગયો તે આગલ ચાલતાં બોલ્યો કે—

“પણ જે મોજ લોગવવાને હું હાપ મારેછે તે કોણી લોગવાય કે જેઓ સુરા ખેડવાને હાપ. કનયાની અંદર બેઠક ચાલવું ભેજીએ અને જે ચીજોને સુરણે ને કીને નામે આવેછે તે ચીજોથી હંઠી જવું નહી ભેજીએ. પીટર હું ઘણા બીજકણ અને નજવી ચીજોથી પણ ધુન્

છે. તાહારી આનર જલવવાના ખોટા ખેપાલો. રોત અંધને દીવસ તને ચીતાવર કરેછે. હજારો કુલારીનું હુંએ બી આરીમાં વેરપાછે પણ તેહનો બદલો હુંને થું મલ્યો ! હુંને તેઓએ આસીરવાદ દીધા પણ એ આસીરવાદની કીમત કેટલી ? કોઈથી ભુખે મરતો વાંકો વલી સલામ કરે કે હું તારા ગળવાના ભાર એછા કરતો હતા તે સાધી ! જેવા પીટર તારાં સુખ દીલથી”

પીટર બોલ્યો કે “પણ તેના ઉપાય કેમ કર ? જે તે હમણા કહેલું ધપકે. તેનો સાદ અંધ કરવા બનતી તબીબ કરજી. પણ તે સુપ્રીથી પકડવું નથી અને હેવી રીતે ધપકે છે કે હમણા ગોપા ભીતરમાંથી કુદી બાહાર પડે.”

રાખસ હસીને બોલ્યો કે “ગરીબડા પીટર તેમાં તાહારો વાંક નથી ચાલ ! જે નાહાનો સાંચો તારી ડાબી બેરડુએ માલેછે તે મહેને આપ અને પછી નેકું હુંને કસર વલે છે નહી.”

પીટર ઘભરાઈથી બોલી ઉઠ્યો કે “શું માહાર ? દીલ, માહાર ? રૂદ્ધ, માહાર ? હાઈ, માહાર ? અંધ કરણ માંગે ! વાહા ! તારેતો હું નવદીથી મરણ પામું !”

માઈકલ બોલ્યો કે, “મરસે એમ હું ધાસતી ખાના જે તે સાંચો કાહાડી લેવાને વધદા યતન કરેતો તેજ જગ્યાએ હું મરણ પામે, પણ હું જે કાહાડી વલેતો તાહારા જ નને બીલકલ ધાસતી. ધનાર નથી. તેની ધાસતી કરવી હોયતો માલ માહારી પુકે અને તાહારી નજરેજ નો.”

આ શબ્દો બોલી માઈકલે એક બારણું ઉઘાડ્યું અને પીટરને પોતાની પાછલ આવવાની ઘસારત દીધી.

જે ઘોરડામાં પીટર ગયો તથાહાર પગ ચુકતાં તેના લોહીનું પાંચી ઘઈ ગયું. દેવાલ ઉપર રંગેલી હારેદાર હજારોએ ઉપર પાંચી સરખી દેવાથી ભરેલા ફીસાઓ મેલેલા હતા જે દરેકમાં માંજસતું દીલ ચુકેલું હતું. દરેક સીસા ઉપર એક કાગળની ચીપ વલગાવેલી હતી જે ઉપર મોંઘલેલાં હતાં, પીટરે આ સઘલાં નાંખે ઘણી દેહશયતી વાંચ્યાં ગર્મના કોટવાલનું, એકબીએલનું, નામના શાંતયા હનું અને નંગેલોમાં રહેનારા બહેબહે માંજસોનાં દીવ આ શીશીઓમાં માલમ પડતાં હતાં.

માઈકલ બોલ્યો કે “જે આ રૂદ્ધપના માટેકો નન મ સુધી પોતાની કાસરથી છુટા થયાછે એથી તેમની હાંદ ગીની ફીકર ચીંતા અને દીવગીરી નાપેદા થઈછે.”

પીટરે ઘણી આરજી દીધી પ્રુછ્યું કે “પણ તથાહારે તેને બદલે તે લોકો પોતાની છાતીમાં શું રાખે ?”

“આ તેઓ રાખે.” એમ કહી માઈકલે એક પ ધરનું રૂદ્ધ પીટરને દેખાડ્યું.

પીટર આ જોઈ શું ગલાઈ નવા લાગે, તેનાં દીલમાં ધુનરી છુટી આવતી, તે ધુનરી છલે બોલ્યો કે “શું ! પ ધરનું હાઈ ? માઈકલ શાહે અંધ શું ઘણું કાઠણ નથી ?”

“હું એમ નથી કહેતો કે એ કાઠણ નથી પણ કોઈ બી રીતે એ ઘણું યકું છે. શીવાલાના દાહાડા ને હું એક જાતનું પાંચી કરતું તે પીએતો તાહારા બદલનાં તાહારા જુદરતી રૂદ્ધપ કરતાં વધારે મરમી આવશે અને ઉનાલાના દાહાડામાં તાહારાં પધરનાં દીલથી તાહારી છાતીએ તાહાડક વલે.”

“એને વાસતે શું તપાહરે તહને મહુને હીમ્મત લાવ
યા ? હું ચોતું માણુ છું અને તહને મહુને ધતથર આપોછો !”
“નરા ધીરજ ધર, એક લાખ ફરોરીન આપુંતો તે
અમી, ચાડ્યાત કે નહીં ?”

હરખથી ગાંધી ધઈ ધીરજ બોલેષો કે “એક લાખ ફરોરીન ! માઈકલ શાહેન તહને એક લાખ બોલયાની ? આ લો-શાહેન ચાટું નહીં કરો; ધથર અને પઈસા માહારા, અને ને રૂઢઈથી હું આપદો. હરાંનગતી ભોગપુંછું તે ત હમારું.”

“પીટર ટું ધણે ડાહ્યેએ, ચાલ હું તાહારા પઈસા ગણુ તેઠવાં ટું ચોડે સરામ લે.”

એમ બોલે બેહુ આહાર આંવયા અને પીટરે એટલો તો સરામ ધીલો કે તેની કેફમાં તે ઉધાઈ ગયો.

યોડાવાલાના રજીસ્ટ્રારનાં મુશનમાં સરોદથી પીટર ઉડ્યો અને જોયછે તો ચાર યોડાની શુંદર ગાડીમાં તે બેઠો છે ને ધમક ધમક કરતી વીનલીની ઝડપથી ફોરે છે. તે છે આહાર હોકું કાઢાડ્યું પણ જીવેછેતો નંગલ આસતે આસતે નજરથી ગ્રમ યતું હતું.

“હું ક્યાં છું ? હું ખરેખરે કોલશાવાલો પીટર મંક કે ?” એમ પીટર અનધી બોલવા લાગે. એક સાંન અગા ઉ નેના ગમવામાં કુટી અદામ નહીં તે પાદચાલી ગાદીમા સવાર થયેલો. એ વીચારથી પીટરે ફરી ફરીને પોતાની ખાતરી કરી લીધી કે તે સપના જેતો નથી. તે પોતેનછે કે નહીં તેના ખતરો તેને એમન પીટરે કે તેના હમેશના પોશાકની એક યજ્ઞ નીચાંન તેના કપડાંમા દેખાતી ન હતી. ગાડી નિમ દોડતી ગઈ તેમ તેને સધલા વીચારો તા ન થતા ગયા. માઈકલને ત્યાં મુજરેલો દીવસ તેને ઈલાહ આપેલો, તેની મા તેની મેરહાનરીમાં ઉઘી કંગાલ ધઈ હયે તેનેત્રને અનધી દાઢ લાગે નહીં. તે બોલેષો કે—“ડીકન થયું આપું અને હાથ દાય રૂઢઈમાંથી નીકરેછે અને ને હંગી ને કંગાલ કરેછે. ભણું યલે માઈકલવતું કે મારું ધથરનું દીલ કથી રીતે હેવી આંબદામાં મહુને નાખશે નહીં.” એ મ બોલી તેણે પોતાના હાથ ડાબી મેરહુએ મેલેલો યજ્ઞ ક ચો કપડાસે તેને વાગે નહીં, એટલો ખાતરી કરી લઈ પીટર પોતાના સીકકાની બોલ કરવા લાગે. ગાડીની અંદર પે રીમ્મી મેલેલી હતી ને ઉધાડતાં ભખદારપોશાકો અને ઉમદા ભવાહેરો હાથ લાગ્યાં. વલી એક પેરીના વડોરામાં મુનાના ન્યાયધ લાયા અને આખા યુરપની નામીથી બે ઠો ઉપર ભલાંમજ યતરકો અલધાં.

પોતાના ખનનના જેઠ તેની આખેા મજકવા લાગી અને તે બોલેષો કે “અતે માહારાં છગરી હોંસ પુરી ધ ડી ! હું માતમર થયોછું અને શુખીજું, હવે મહુને બીજું વધારે શું જોઈએ ?”

મે વરસ મુખી પીટર એક તવંગર મુસાફરીની માફક ફરેલો, એક શેઠરી બીજે અને બીજીથી તરીકે તે દોડ્યો પણ એ રીતનાં હંદગી મુજરતાં પીટરને મોલ પ્રસાપત ધઈ નહીં.

ખાતું પીટર અને ઉધડું એ ફક્ત મોલ પીટરને મ અની હતી અતે તેણે પોતાના ધર તરફ રસતો ફરેલો, ન્યા

હરે પોતાની નાનપણની ઈલાદાસત પાછી તાલ થતી ગઈ તપાહરે તે આજુઓ વરસાવવાની તપધારી ઉપર હુતો પણ પીટર મંકનું દીલ ધથરનું તે રડે ક્યાંહયી કે હસે ક્યાંહયી ?

તેણે પેટેલી મુલાકાત દમ માઈકલની લીધી. પીટર બોલેલો કે “માઈકલ શાહેન મેં લણીબી મુસાફરી કીધી યજ્ઞ મનધી મોલ ઈલાદા વરવ મલેલો નધી ખરું કે તે તહારી પથરની ભેટ દીલગીરીને માહારી ઉપર મલેલો કરવા હતી નધી, પણ બીજા હાથ ઉપર મુશી મુરનીધી હું મેનશીમ રહેછું. અરથો મુલો, અરથો જવતો એવી માહારી હાલ તમે; વાર આ કઠણ દીલને નરા તરમ કરી નહીં ચકો કે નરા માહારા જવને ઉલટ મલે ? જે તેમ નહીં અનેતો આ હાડ અસલી હઈકું માહારે સવાધીન કરો ને તહારી આપેલી ભગસી યાછી લમો.”

રામજ હરી હરીને બોલેલો કે “પેપારા પીટર હવે નકી કોલેવું શાકું પાછું રદ ધઈ શકે નહીં. ન્યાહરે ટું મરજ પોમથે તપાહરે તાહારું અસલી દીલ ટુહને ધણું મલેલો, જવતા જવતા નહીં. મુસાફરીથી મેળર થયો હો પતો પાછું તાહારું ધર અખતેઆર કર. વગણુ કર અને તાહારી સેલતથી મોલ માર, નામ, ગા, કુલ, અને હથ, માહારી એ સલવા પરમાણે ચાલ અને ટું તાહારા કમા લાધી કદી પશમાતાથ કરશે નહીં.”

નંગલના કઈતના શખરોથી પીટર યાછો હોડીઆર થયો. તેણે કસમ ખાજ કે આખા નંગલમાં હું શરવથી માતમર યાઈ ત્યાંહુમુખી સુરો અને જુગાર રમીશ; એ કે રાવ ઉપર માઈકલે પોતાની પસંદગી આપી અને બીજા એક લાખ ફરોરીનની પીટરને ભેટ કીધી.

પીટરને મારે ગાંમમાં હો હો મયી રહી, તેની ગંજ પર દોલતથી સલવાં આંગવાં કરડવા લાગ્યાં. અરથેઅર થ લોકો તેના દેવાદાર થયાં. ને બેલીકથી તે દસ ગાઉ ના હાસતો હતો તે બેલીકને તે હવે રોલ નેડવા લાગે અને ને કરનદાર પોતાની કજીવાત પુરી નહીં પાડે તેના સાંમન અપત કરાવતો હતો. રડતી આરતો અને તવલતાં બાલકો તેના બારજાને ઘેરો લાવી ઉભાં રહેતાં હતાં, યજ્ઞ ધથરની છાતીના પીટરે તેમના નીકાલ લાવવા બે પોટા કુતરાને રાખ યા હતા જેઓ તેમના ધણીનું બારણું મોકલું કરતા હતા.

ને કંગાલો તેના બારણા આગલ આજુજ કરતાં હ તાં તેમ એક છુટી આરત હતી ને કોઈન નહીં પણ પેલી ગરીબડી બારમારા અનક પીટરની માં હતી.

કામનું કારખાનું પરી ભાગના પછો મલો ગરીબ દોશી ના મુસા હાલ થતા હતા. લોકોની શખાવતથી તે જવતી હતી અને જરે તેના મેટો તવંગર ધઈ શેઠર વેર આપેલો તપારે આ દોશીએ પોતાના વલતાં દાહડાં આનંદ અને મેનમાં મુજરવાની પકી આપ્યા રાખી હતી, પણ તેણીની આશા ભગ ધઈ. પીટરે તેહને દાદ આપી નહીં, તેણીના ધુ જતાં બદનને લાકડી ઉપર ટેકાવતો તે પીટરને બારણે ભો ખ માંગે, યજ્ઞ પીટરનું દીલ કહણુ પથરનું તે તેણીની ઉ પર કુસરઓને છોડી દીધે.

દીન ઉપર દીન પીટર તવંગર યતો ગયો. ધંધશામાં પઈશી વધતો ગયો પણ આગલ કરતાં તે વધારે શુખવાશી ન હતો.

હવે તેણે લગણ કરવાનો ઠરાવ કર્યો. સારા નજીબાં તો ફરી વલણે પછ કોઈ પણ નાનની નાનખરોના કાંઠામાં તે સપડાવ્યો નહી. જે કન્યાને તે જોતો તે તેડેને લાગતી નહી. હેવામાં તેને ખબર પડી કે એક ખેડૂતની મનમોહવન પુતરી તેની આંતુ થવાને પુરતી રીતે લાગકછે આ ખબર શાંભલી તે યોડા ઉપર બેસી એક શહુવારે તે ખેડૂતને બારણે ઉતરયો; ખેડૂત હરખાઈ ગયો, જરે તેણે બાણુયું કે માહારી બેઠી લીસબેથના હાથ પીટર મંક શોદા ગર આગેછે. અંતે કોલકારાર નકી યથા અંતે લીસબેથ પીટરની આંતુ થઈ.

જેમ પુનમના આંદ શરખી થુંદર તેમ સુલાંમ સરખી તાબેદાર લીસબેથ હતી. ગરીબાઈમાં ઉઘરેલી તે પછસાની કદર પુરતી રીતે ધ્રુજતી હતી અંતે પોતાના થજીને રાજી રાખવાને પોતાથી બનતી પતન કરતી હતી પણ તે પથર ના રૂદ્ધવાના પીટરને રાજી રાખી શકી નહી.

નેક લીસબેથનું નાજુક હૃદય ગરીબના કુખથી તવાઈ નહું અંતે તેમની કાકલુદીની પીટર દાદ નહી લીધે તારે તેના છગર માં જોડેરી તીરો બોધતા હતા. પેડેલે તે થોડી રકમ નીખારી આમાં વેહેંચતી હતી પણ પીટરને એ જણાયાથી તેના ગુચા ની હદ રહી નહી, તે લીસબેથને ધનકાવી બોલ્યો કે “કોણે માહારી પછસી હેવી રીતે વેરવા તહને સતા આપીછે ? હું તુહને હીયાં લઈ આવ્યો તે માહારી ખરાબી કરવાં નહી; એજલી મોહાડી તું રીત લઈ આવી નથી કે શાહાજા દીની માફક જે લુખે મરતો બારણે આવી હાથ લાંબો કરે તેને ખેરાત આપે. એ કારનારમાં ફરીથી ને તુહને જોઈ થતો માહારા ગુસસાને સવાદ આપી રીતે અપાડીસ.”

આવા સખરે શાંભલી ભલી લીસબેથ પોતાના આંદામાં નઈ, જર બેજર રૂદન કરવાં લાગી અંતે પોતાના ભરપારની કાજી છાતી ઉપર અફસોસ સુજરવા લાગી.

એક વખતે લીસબેથ પોતાના આગમાં બેઠી હતી તે વખતે એક ઘરડો માંજસ જેની પીક ઉપર ઘણા ભારી બોલે લાધેયો હતો તે આવી લાગે અંતે કાઠપી નખીન ઉપર પડી ગયો. લીસબેથને જોઈ તે બોલ્યો કે “ઉઘરાવજદી થોડું પાંછી પીવા આપ, કારણ હું તરસથી એટલા બેજર થયોછું કે હું બેઠોય થઈ પડીશ.”

આ બોલો લીસબેથના છગર સુખી પેચયા તે યુંગી યુંગી આવી ગઈ અંતે તરત એક ગલાસમાં વાઈન દાડે નાખી તે તરસપાને હાજર કીધો અંતે એક રોટીના કટકો સાથે આપયો.

તે છુદા મુશાફરની આંખમાં આ ઉપકારથી પાછી ભરાઈ આવયાં, તે બોલ્યો કે “હું હવેલો ઘરડો થયોછું પણ તોખી માહારી જાંઘીમાં કોઈએ હાવી મદારત માહારી કીધી નથી પણ એ ઉપકારનું ફલ આઈ તુંહને ભરે ભરવો.”

“કદી નહી મરે, કદી નહી મરે” એજ પેકાર મારતો પીટર મંક બેઠું આગલ આવી હાજર થયો. તે બોલ્યો કે “કંગાલ મોરત ! નીખારીએ નીખાન નહી પણ તેમને માહારાજ ગલાસમાં માહારી નાંખીએ વાઈન પાવા ને પણ તું હીમત ચલાવેછે ? લે આ તાહારી મદારતનું ફલ !”

એમ કહી પીટર પોતાના આંખકને હાથો નેચી થુઆવી લીસબેથને લગાવયો જેની અસરથી તે ખુબીવતો નાર બેથુથ થઈ પેલા ઘરડા માંજસના બદન ઉપર પડી. પીટર વાંકું વલી જોવા લાગ્યો કે તે જીવેછે કે નહી. હેવામાં પેલા ઘરડો માંજસ બોલ્યો કે “પીટર મંક હવે સબહુ ફેકરછે. સરવધી સુગંધી અંતે સુંદર હુલ તે કમડી નાખ્યું છે અંતે હવે તે ફરીથી ખીલવાનું નથી.”

ઘરડાને સાદ સાંભલી પીટર સરિદ અરફ સરખો થઈ ગયો કારણ તે સાદથી તે અંજાળ્યો ન હતો.

“એતો ખર્ચ નમી સાહેબ તહને હીયા પધારાછો ! પણ હવે થયું તે થયું ! હું આશા રાખું એ તહને મહને ફસાવસો નહી.”

કાચનું માંજસ બોલ્યું કે “કંગાલ ! તાહારું બદન ફંસીતો લાકડાં ઉપર લટકે તેમાં મહને કાપકો થું ? માંજસની નહી પણ એક બીજાન ભપકર શીક્ષાથી તું ડર, કારણ તે તાહારું હૃદયું સેતાંનને વેચ્યુંછે.”

અંતે જે મેં માહારું હૃદયું વેચ્યું હોયતો તે વાંક કોણનો ? થું તહને મહને પેડેલાં લાલચમાં નાખ્યો નહી ?

હેવામાં કાચના માંજસનું ગંજવર કદ થઈ ગયું તે પીટર ઉપર ધસ્યો અંતે તેને જમીન ઉપર પટકી ગગડાડ સરખા અપાવે બોલ્યો કે—

“કંગાલ કીડા ! તાહારો જાન કમન કરવા માંજુતો આ ઘડો ફરી શકું પણ નેક અંતે અથો લીસબેથને ખાતર તહને પસમાતાપ કરવાને આઠ દાહાડાની મેહતવ આપ્યું છે. જે તે વખતમાં તાહારી માલ સુધારયો નહીતો જે થી ક્ષા યરેછે તે શીક્ષાએ તહને પોહિંઆડીશ.”

હીંદુસ્તાન ઉપર ઈંગ્રેજોની પ્રતેહ.

(સાંધેલ સરે ૭૧ થી)

એવામાં ચંદા શાહેબ અંતે તેના ફરેમ સાગરીદ તરીયાનાપોલો હાથ કરવાને જુડાં ફાંફાં મારતા હતા. મહ મદ અલોએ માઈસોરની દરબાર પાસે મદદ માંગી જે તેને ખુશીથી અમુશવામાં આવી. માઈસોરના દાખલો થી તાંનજોરના રાજાએ પણ પોતાનુ લથકર મહમદને ટેકો દેવા મોકલ્યું. આઠલા લથકરની સાંજુ ફરખતને પાસે ધસ્યો તેઓએ આરકટની આસપાસના ગાંમડાં વેર લેવા ખાતર આગમાં ભૂશન કર્યાં અંતે કંપનીના પુત્રા મલી દીલલા તરફ ધસારો લઈ જવાની રહેસત આપી

એ સમયને લીધે તરીયાનાપોલીને માટે ભગાં કરેલાં ઈંગરેજ લથકરે આરકટ તરફ વલાંજુ લીધી; ૧૭૦૦ સી પાઈઓથી બનેલું એ લસકર હતું જેમાના ખાતર મારસો ઈથુરેયોઅને હતા. કલાઈપના હાથમાં એ લથકરની હકું મત હતી. કેવરીપાંતકના ગાંમડાં આગલ કલાઈવ આવી પેચયો કે આંખાના મોઢાં દરખતોમાં છુપાયલાં ફરખતના લથકરે જંકુનેા મારો તેના લથકર ઉપર ચલાવયો.

કલાઈવના લથકરે તરત જવાબ વાલ્યો અંતે હેડ પરીલાંખ નીચળ્યું કે ચંદા શાહેબનુ લથકર કલાઈવના હાથ

પર પરાજય પામ્યું. આવી રીતે કુશમનના ડાઠ વાલી ક. લાઈવને હુકમ થયો કે લશ્કરને લઈ સેંટ દેવીદના કીલ્લામાં પાછું ફરવું. આ કીલ્લામાં લશ્કર તરીખનાપોલીને બચાવવા કામ કરી માંધવા લાણુ, મેજર લાર્નસને સરદારી આપી અને કલાઈવને તેના મદદનીશ ફેરવયો. ૧૭૫૨ ની ૨૮ મી માર્ચે ઈંગરેજ લશ્કરે તરીખનાપોલીના કીલ્લાએ ભેળો. પણ તેમને માલમ પડ્યું કે ફેરવો એ મેરોધારી તે કીલ્લાને હાથ કરવાની તેમની ફેરિયોશને નીચક્ર થયેલી જેઈ થોડા દાહડા આગળ સીરીન ગાંમના ટાપુમાં પોતાની હારની કબ્જેની કામ મોઝો છુપાવ્યું હતું. પણ સીરીન ગાંમનાં ટાપુમાં ખોરાકી પોશાકી પોહાચાડવા નો એકજ રસતો હતો તેથી તે બંધ કરી નાખવાને ઈંગરેજોએ ઠરાવ કર્યો. એ સમયથી કલાઈવે ૪૦૦ યુરોપીય ન, ૧૨૦૦ સીપાઈ અને ૮ રોપનો અસખ્યાલ લઈ આરકટ અને પોનદીએરી બવાના રસ્તાની બાજબન કીલ્લા છીધો. ફેરવે સરદાર કુપેલેને એ બાબતની ખબર પડતાંજ તેણે એક લશ્કર, આ કીલ્લા તોડવા મોકલ્યું. કલાઈવ સંસારો સાલવતાંજ તે પોતાના હુમનખરદેની બેટ લેવા સાંતું દોડ્યો; પણ તેમની યુવાકાત યદ નહી તેથી તેઓ પાછા ફર્યા હોય હેવા ખેવાલથી કલાઈવ પાછો પોતાની છાવણીમાં આવ્યો, હેવામાં સીરીન ગાંમમાં બંધ પડેલા સરદારે વીચાર કર્યો ને કલાઈવની ગેરહાજરીમાં પોતાના છુટક કર્યો, એ હેતુથી તેણે ૮૦ ફેરવે, ૭૦ દેશી સીપાઈઓ અને કંપનીના લશ્કરમાંથી નાહાંસીને ફેરવે વાવડાને વલેગેલા ૮૦ ઈંગરેજ સીપાઈઓને સીરીન ગાંમની સરહદ આ હાર મોકલ્યા.

ઈંગરેજ છાવણીમાં ફરતા પોહારેગીરોએ ઉપલાઓને સવાલ કીધો, જોના તેઓએ ઉતાર કીધો ને મેજર લાર્નસે કલાઈવ સાહેબના લશ્કરની મદદ હુમને મોકલેપાછે ને ૮૦ ઈંગરેજ ફીતુરીઓ સાથે હતા તેથી યુવથાપ આઈને કલાઈવના પોહારેગીરોએ કુસમનના લશ્કરને પોતાની છાવણીમાં બેઠક દાખલ કર્યું, પણ ને તણુમાં કલાઈવ સુનેગો હતો. ત્યાંજ બાહરે તે લશ્કર આવી પોચ્યું તમારે તાં હાં ફરતા પોરેગીરોએ તેમને સવાલ કીધો, એ સવાલનો બવાબ તેઓએ બંદુક ફોડીને આપ્યો. કલાઈવના પગ આગલ એક પેટી ઉપર એક સીપાઈ ઉંઘતો હતો તેના કુશમનની એક ગોલીથી તતકાલ પરાંજ ગયો. આ ઘટનાથી તરત કલાઈવ જાગૃત થયો અને પોતાના સીપાઈઓ ખોટી રહેસતથી એલતપાછે એવો સખલ ધારી તે એખેલો તણુ બાહાર આવ્યો પણ હેવામાં કુશમનના એક સીપાઈએ ને મ ધરી તેને એક ગોળી લગાવી જેથી તે ઘાયલ થયો. કુશમનો કીલ્લાના માલેક થયા. આ બનાવથી કલાઈવની મરદાની પાછી ઉછલી આવી, જખમી થયેલા બંધને પણ તેણે પોતાના સીપાઈઓને હિંમત આપી અને કીલ્લાનો દરવાજો ઉઘાડી નાખવાને હુકમ કીધો, પણ કીલ્લામાં ને ઈંગરેજ ફીતુરીઓ હતા તેઓ યહી હિંમતથી લડ્યા અને ખીલ તોપો મેલે નહી તાંહાંસુધી કલાઈવના લશ્કરે પોતાની કોશિય મોકક રાખી.

ખીજે દાહડે ખાંમદાદ પડતાં ફેરવે સરદારે ધસારો કરી બાહાર નીકલી આવવાની પેરવી કીધી પણ તે વેચરથ

ઉલટું તેથી ફેરવોને નુકસાન ગયું કારણ તે બધામાં તે પોતે અને તેનાં ઘણાએક સીપાઈઓ માર્યા ગયા, બાકીના પાંચ કીલ્લામાં બરાબ ગયાં અને કલાઈવ તેમને તામે થવાને ભલાંખ કરવા જતો હતો હેવામાં તેના જનખતમ કરવાની એક નીચ છુપકતી કરવામાં આવી. પેટુએ થી ઘાયલ થયેલો તેથી પોતાના એ સીપાઈઓની ખાંધ ઉપર ટેકો દઈ તે ચાલતો હતો. તે સીપાઈઓ હારે દુકા અને કલાઈવ કદે ઉચો હેવાથી કલાઈવનું બદન વાકું વલી પછત પડેલું હતું. હેવામાં કુસમની રોલકીમાંથી એક આ ઈરીયમેન નીકલી આવ્યો ને આગલ ઈંગરેજ વાવડાના સાહાય તલે હતો તેણે કલાઈવને મોહમાંથી ગંધીલી ગાલો દીધી અને બાપોકારી કહ્યું કે તતકાલ તાહારો જન લઈયા, તેના મોઝો પુરા થયા નહી તેટલાં તેની બંદુકમાંથી ગોલી નીકલી યુધી હતી. ગોલી આખાદ પેલા એ સીપાઈએ ને એની ખાંધ ઉપર કલાઈવે ટેકો લીધો હતો તેમના સરીરને વીધી ચાલતો યદ અને કલાઈવ જેનું બદન જોઈને પાછલ પડેલું હતું તે ઈંગરેજોના મજકતા સેતારાને લીધે સલામત રહ્યો.

રજે આ સમયથી જીવતદાંન ન મહે તેથી ધમરાઈને કીલ્લામાં સીપાઈ રહેલા ફેરવોએ પેલા આઈરીયમેનની ચાલ ઉપર નાખુરી બતાવી અને સઘલા તાએમે થયા. સીરીન ગામ આ પડેલા ફેરવો ઉપલો બનાવ બનતો હતો તેમાંથી સર્વાં મતીથી બાહાર નીકલી આવવાયા, પણ વહતાં પંજામાંથી કીલી તેઓ વજનું વીકરાલ મુખમાં ફસાયા. મરાઠા પોડેસ વારોનું હેવામાં આવવું થયું જેઓએ આ લસકરની એવી તો પુક પકડી કે ૩૦૦ માણસમાંથી એક પણ પોતાના જ વ બચાવી સકયો નહી.

ફેરવોએ હાર ખાધાથી મંદા સાહેબના લખથમી માતમે હાથ ઊડાડ્યો. મંદા સાહેબ વખતમાં પડયો કે કો છુને ભઈ શરણ આઈ. તાનમેરનાં રાજના સેનાધીપતી ના મે મોનાકજ તેણે મંદાને દોલાસે દીધાને તું માહારા હાથમાં આવી પડેતા માહારી દેવીનાં સપતછે કે મોકી પેહેરા સાથે તુજને ફેરવોનાં રાજમાં મોકલી આપું. મંદા સાહેબ આવી ઝોડી ભેલી ઉપર પરેમ કરી મોનાકજની છાવણીમાં ગયો, પણ તાંહાં પગ જેવતાં વાર તેને હાપે પડે મેડી નાખી કેદ કરવામાં આવ્યો. થોડા વખત પછી મોનાકજના એક રફીક મંદા આગલ ગયો. કરનાટીકની ગાદી નો ઉત્તરવાર તન અને મનના કુખથી હલક થતો તાનમેરનાં રાજનાં એક નોકરનાં હાથ તલે સપડાઈ બંદીખાનું સેવતો હતો. મંદાએ વીનંતી કરી કે ભાઈ મોનાકજના માહારી સાથે મેલાપ કરાવ કારણ એક અગતીયની ખાબદ આ હારે તેહને કેહુરીછે, પણ મંદાની સાંમે તેના જન ઉત્તો હતો પોતાની મેપાનમાંથી શમરોડેર ખેંચી ને મંદાએ મંદાનું જગર વીધી નાખ્યું અને તેના મોતની ધંધાંજી દાખલ તેનું કદ કાપી પોતાની સપે લીધું.

મંદા સાહેબ મારથ ગયો અને ફેરવો હાર પામ્યા. એટલે ભરતખંડમાં ચાલતી લોહીની રેવનો થોત થોડો વખત બંધ પડ્યો. કલાઈવ ઈંગલંડ ગયો જાંહાં તેને ઘણું જાન મલ્યું, પણ ઈંગલંડથી સેંટ ડેવીડનાં ગવરનરની નેમ

નુક-મેલવી તે પાછા હાંડુસતાન તરફ કર્યો જાંહાં વલી તે ને પોતાની બાહાધુરી દેખાડવાને તક મલી.

અંગાવનાં સુમેદાર અલીવરદીખાંનના મરણ પછી સુરાજનદદલા ગાદાએ આવવો હતો. સુરાજ, અને દુઅલ અને બદીઆમાં મદસુર હતો, તેના દોસતો ઘણા નીચ હતા અને તેમની સાથે બદલીમાં મશગુલ યદને પોતાના હરાંમ હલસો પુરા પાડતા હતા. સુરાજ ઈંગરેએ તરફ પે હેલેથી ખીતારાચારી દેખાડતો ન હતો એક વેલા તેણે કલકતે ઈંગરેએને કાગલ લખ્યો કે તહામરા કીલવા મનજીત કરાશે એવી ખબર માહારે કાને પડી છે ખારે તે જો ખરી હોયતો તેથી પહરેજ રહેજો. ઈંગરેએએ ઉતર આવ્યો ને તહુમે સાંભલેલી ખબર ખોટી છે અને હુમે જે ઉપાય લીજી એ છબીને તે ફરેખોની ધાકથી તહામરા સલામતીને ખારેજે.

આ કાગલ વખતાં સુમેદારને જાહાલા ઉઠી તે લશ્કરને તદ્દપાર કરી કલકતા તરફ આવ્યો અને ઈંગરેએની કાસમ બખરમાં કોકો હતી તે હાથ કીધી.

કાસમ બખરનું લાગી પડયું સાંભલી કલકતામાં ઘબરાટ મચી રહ્યા. જે સેહેર હાંડુસતાનની રાજધાની યવા સરજીનું તે સેહેરમાં આવે સને ૨૦૦ શીપાઈએનું ન લશ્કર પડેલું હતું. મધરાત અને યુઅઈ કાસરો દોડપણ પલુ તેટલાં સુરાજની તોપોના સોફોર કલકતામાં સંભલ્યો. દરેક નજી સલાહ આપવા માથું ઢાહડે પણ એક પણ હેલો ન હતો જેની સલાહ કારગત લાગે. કલકતામાંથી નાહારસવા ને ઈંગરેએએ ઠરાવ કર્યો. કલકતાનાં ઈંગરેએએ આખતે બતલાવેલી નાખરી તેઓની હાલતની કારકીરીને વલગેલું કલકતે. ૧૭૫૬ ની ૧૮ મી જુને હેલો કાવ થયો કે ઓરતોને નદીમાં પડેલાં એક વાંહાંજી ઉપર મોલી દેવાં અને મરદોએ રાતે મહુડી મેશી સુરાજનાં હાથમાંથી છટકી નહું. જે સતદી અમલદારો નામે ખેતીમહાં ૧ અને કાકબંડ એઓએ રોલ કાલયું ને ઓરતોને વાંહાંજી ઉપર પોહાડવા હુમે તકેદારી કરીયું, પણ તેઓ વાંહાંજી ઉપર પોહાડતા એટલે પાછા ફરવાને તેઓએ ના પાડી. આ હીચકારાઓની પુઠે બીજા તેમનાં વરગતા માલવા અને સાંજ પડતાં વાંહાંજી લંગડ હુલેસી ચાલવા માડયું બીજા વાંહાંજીએ પણ લંગડ ઉચકયા અને સહવાર પડતા કલકતાના ગવરનર મીઠ રહે અને લસરને સરદાર કપતાં મીનમીન પણ વાંહાંજી ઉપર મહુડી મેશે.

આવી રીતે કલકતા સેહેર જેઓને હાથે બચવું નહોતું એ તેઓને હાથે વેરાંજી પડયું જે સુરા નરો પાછલ રહેલા હતા તેઓએ ઈંગરેજ લાવવાની ખતતાં કુખી જાહેજ લાલી બચાવવાને ઠરાવ કર્યો. ગવરનરની કાજસીલના એક સલાસદ નામે મીઠ હોલવેલે સલાહાની મરજીથી હકમત અખતેઆર કીધી કલકતાને બચાવવાની તો સલાહ એઓએ અતે આશા સુધી પણ કંપનીનું એક વાંહાંજી બાહાર પડયું હતું તે બીરામાં આવી તેઓને ઉચકી લીધે તાંહાંસુધી બચાવ કરવાના તેઓએ ઠરાવ કર્યો.

વાંહાંજીને જેમ બને તેમ નલદી લાવવાને હુકમ મો કલવામાં આવ્યો, પણ પાલવટની છુપ કલારાટમાં કેકેલિ ન રહેવાથી તેણે વાંહાંજીને ખરામે મહુડાવયું અને ગવરનર હાલવેલ અને તેની નાહાની પરજની આશા બરસટ ધઈ.

આપણા જીવની હાલતો પુરી પાડવામાં મીકાસ એ પણ એક ઉપયોગી તત્વ છે. એ અરવામીન રસાયણોએ એ સીધ કર્યું છે, પણ શકલી ઓજા જેમાં મીકાસ આવે તે અલસને ખાવા યોગ્ય છે એમ ધારવું નહી. કેટલીએક ધાતુઓમાં મીકાસ આવે છે પણ તે માંજીસના જાતેના ઉલટો કાઢ કરે છે. "સુગરલેડ" ને ઈંગરેજમાં "સુગર આફલેડ" કરી એલલેડ તે શક્યાને જાણવું જરૂર છે ઈંગરેજમાં ખાડને "સુગર" અને સીયાને "લેડ" કરી કહે છે તેથી સુગરલેડને શીયાની ખાંડ કરી નામ આપ્યું છે તે ના મીકાસ સવાદને લીધે આપ્યું છે રૂપાંતી કેટલીએક મેલવણીએ સવાદમાં મીકાસ હાથે પણ માંજીસના સુખ સાડ ને મીકાસ કાંતમાં આવે છે તે ને બાજપાવામાંથી નીકલે છે તે.

મીકાસની બાબતમાં હાલના લોકો અસલના લોકો કરતાં વધારે ભાવગરાલી છે. મધ, દારા અને એકસ મેવામાંથી ખલતો મીકાસ પરાખીત લોકોને ખબર હતો પણ અરવામીન લોકો સેરડી, ખીટ મકાઈ, તાડ, પટેલા, અને કુપ વગેરે મીનિમાંથી મીકાસ કાઢી સકે છે. દરેક કાંઈ ઉગતા પાલાએ અને લાકડાના વેહેરમાંથી પણ ગરજ વળતે ખાંડ મેકવી સક્યા છે. ખાંડ હાલના વખતમાં જંગમી ની હાલત ધઈ લાગે છે. લખો રતનેના તેના ખપ થાય છે અને હજારો વાંહાંજી તેના વેપારમાં રોકાયે છે. લખો માંજી સાંખડના રોપા જોડાવા ગુનાય છે અને લખો રૂપીયા દરેક સરકાર તેના નગતામાંથી વસુલ કરે છે. રૂ વગેરે ખાંડ સરખી બીજા કોઈ વનસપતીથી ઉખતી મીઠ નથી, જે માંજીસના સુખ અને તેની હાલત ઉપર આટલો કાજી ધરાવે છે.

દરાશની ખાંડ—લીલી પાંદેલી દરાશને જરૂર સુકવવામાં આવે છે તારે ખીસમીસ દરાશ બને છે. જેના પુશક લ વેપાર થાય છે ખીયામીશ દરાશને જીને જીનો સરખી કાપીએતો સરદે પાસાદાર બરડ લાંજીએ માલમ પડે છે ને સવાદને મીકાસ લાગે છે. એ લાંજી તે દરાશની ખાંડ છે. તે એ પાંજીમાં નલદી પડેલે અને એ-એગાલમાં જે થોડું ખમીર નાખ્યું હોયતો ને નલદીથી જીનશી આવે છે.

જીનશી આવવા પછી તેમાંથી એક જાતનો નરમ વાઈન દારૂ બને છે, અને જેમ જેમ જેસ વધારે ફેલાય છે તેમ તેમ તેના સરકો યતો બધ છે.

મધની ખાંડ—હદીયોગને ખારે મધમાંથી પરખેયત છે અને તેનું એકડું ફીલેલું મધ માંજીસ પોતાના સુખને વાસતે હુડી લીધે છે. કુલોમાંથી મધ નખાવ થાય છે અને તેમાંથી મધ પોતાની કુલ વાટે સુસી લીધે છે. કુલમાંથી મેલવી મધમાં મધને પોતાની કોઠવીમાં નાખે છે અને પછી તેને જઈ પોતાના પુકામાં ખાલી કરે છે, એથી કરી માંખીના મેકામાં ને લખ છુટે તેની સાથે મધ નેલાય છે અને તેથી પુકામાં મધ કુલના પાલેસ મધ નેડું હોવું નથી.

મધ પરવાહી આકારમાં માંખી મેલવે છે પણ થોડોવાર તેને દેરવાપથી બંધાઈ જાય છે. જડ થયેલા મધને કપડામાં નાખી જો ડાખ્યું હોયતો તેની ખાંડ બે આકારમાં જુદી પડે છે. એકતો કપડાંની અંદર લખા લખા પાસાદા

ર દોણા રહી નવધે અને બીજી ખરો સીરો. કપડાંમાંથી બાહાર વેહેલે, ઘણા દાણાડાનાં મધમાં સીરો ઘણો કમતર હોયછે, કારણ સીરાની ખાંડ પાસાદાર દોણાના આકારમાં બદલાઈ જાયછે. મધની જડ અને પરવાહી ખાંડમાં શુભ્ર, ખાદીએતો નમદીક એકસરખાંછે. યેડુ સવારે એકસ રખી રીતે મીઠીછે અને યેડુ પાંણીમાં ધીગવવા પછી ખમી ર સાથે ભેલાઈને ઉભરાયછે. મધની જડ ખાંડ દરાશની ખાંડને બરાબર મલતીછે. મધની પરવાહી ખાંડ અને દરાશની ખાંડમાં એ ફેર કે આગલોના પાસાદાર દોણા બન તા નથી અને કેટલાક રંગ તેમજ સુગંધી પદારથોની તેમાં ભેલવણી આવેછે. એ રંગ અને સુગંધી પદારથ યુગોના હોયછે, એ સમયને લીધે જીદ જીદ મધને જીદે જીદે રંગ સવાદ અને ખુશબો હોયછે. લુખધ પસુદરમાં આવેલાં ફરીટ નામના દાણમાં બ્યાર્ધના નામને પાહાડ છે તથાહુરે મધ ઇયુરમાં ઘણું પંકાયલુંછે. ફરંસના ના રોચન નામના સેહેરમાં અને આવપસ પરવતની સાંચુ ની નાંખની એક ખીણમાંથી મળતું મધ તેના પમડાટને માટે વખણાયલુંછે. એજ પરમાંજે હાંડિસતાંમાં જીદે જીદે દેકાંજીથી મળતા મધમાં ફરક હોયછે. યુબધમાં માબેરેશ રનું મધ પરસોયછે. ચોદ માથેરાંન અને નવસારીનું પણ મધ ખાલેશ ગણાયછે. એડનથી વહી આવતું તુમરીનું મધ ઘણું સાર હોયછે, એ સમય પાસાદાર દોણાએધીન ભરાયલું આવેછે. રંચનનું મધ પણ યુબધમાં જણાયલું છે. વહી કાંઈ મધ ઘણું જીદેરી આવેછે તેનો સમય એ જીદેરી કુત્રોમાંથી તે ભેલવેલું હોયછે. જીનેડાન નાંખનાં એક ગરીશીયન સરદારના વસકરના ખાખમાં હેવી જાતનું જીદેરી આવ્યું હતું તેના હેવાલે તે નીચે પરમાંજે પોતા ની તવારીખમાં લખી જાયછે.

“નરેબીજનદના ગાંમડાં આગલ પુચકલ મધમાંખ ના પુડા હતા. જીદેલા સીપાઈએએ તેમાંનું મધ આખયું તેઓ વેફાંમ થઈ ગયા અને જાહાડે અને એકાકીરને આ ધીન થયા. જેઓએ યેડુ ખાધું હતું તેઓ છાકટપણની નીસાણી દેખાડવા લાગા, કેટલાએકો દેવાના થઈ ગયા અને કેટલાએકો ખતરનાવ ખીજાંજી સુતા. વડાઈમાં ખા રયા ગયા હોય એજ ચોકાન મેદાંમાં સીપાઈએ સુતા. ઘ ળો ઘળાઈ મચી રહ્યો પણ એક પણ મરણ નીપજ્યું ન હતું. વાઘ, દાહાડે સમવા હુડીયાર થયા તોયપણ કેટલાએકે ઢિન વીરુ દીવસ અસાર રહી.”

મેવાની ખાંડ—ધણીએક જાતના મેવા કાચા હોય છે તથાહુરે ખટાસ ગરેછે પણ પાક્યા પછી મીઠાસ ભેલવે છે. ફેરી, આપલ, પેર, જાંબુર, લીંજુ, જોર વગરે દાખવા છે, એ મેવામાં મીઠાસ આવવાનું કારણ એકે પાહજથી તે માં દરાખ્યાની ખાંડ એકડી થવા માંડેછે.

પટેરાની ખાંડ—મધકી જાતના ખદ અધરા હાર નો સરેસાએ કે ચોડાં પાણીમાં ધગડી સકેના નથી, પણ ખખડતાં ગરમ પાણીમાં તે મઝી નઈ નેહી અથવા લા હી ખની જાયછે, પણ જે “સલકીપુરીકે એસીદ” ના થો ડાં રીયાં તે ઉકવતાં પાણીમાં નાખ્યાં હોયતો હારનું પાણી આસતે આસતે મીઠાસ પડેછે અને એ તેની દરાખ્યા ની ધ્યા મધની ખાંડ ખની જાયછે. એક રતવ સલકીપુરી

ક આસીદ સો રતવ પાંણીમાં ભેલવી હોયતો ધણીએક રતવ થઈ, પટેરા અથવા સાંચુઓખામાંના હાર ધ્યા કાંછને ખાંડ બનાવી સકેછે. પછી સલકીપુરીકે આસીદને યુનો ના ખી છુટી પાડી હોય અને પાંણીને બાલો નાખ્યું હોયતો નકી ખાંડ મઝી સકેસે અથવા સલકીપુરીકે બ્યારીદને બદલે દર સો રતવ હારે બ્યારથી પંદર રતવ જવ નાખી પુરતાં પાં છીમાં યુનો કીધે હોયે અને તણ કલાક સુધી ૧૬૦ થી ૧૭૦ દીગરીની ગરમી આપી તેને ઉકાલેલા હોય અને પછી તે રહેલા સીરાને ગાલી પાછો. બાલો નાખ્યા હોયતો નકી નકી ખાંડ મઝી સકે. હારમાંથી બનાવેલી ખાંડ દરા ખચની ખાંડના શરખીન સઘડી ખાસીએતો ધરાવેછે, પણ તેના જલદીથી પાસાદાર દોણા જનતા નથી અને એ બાબ દમાં તે મધની પરવાહી ખાંડને મલતી આવેછે. હારમાં થી નીકરતી ખાંડ સાધારણ મીઠાઈમાં સેરડીની ખાંડ સાથે ભેલ કરવામાં અને દારૂ બનાવના કામમાં આવેછે. ઈંગ લંડમાં એ જાતની ખાંડ બનાવવાની બંદીછે.

સેરડીની ખાંડ—જે મેવામાં ખાટો રસ હોય તેમાં થી દરાખ્યાની ખાંડ નીકરેછે, પણ જે મેવાના રસમાં ખટા સતો ઘણેજ થોડો ભાગ હોય તેમાંથી સેરડીની ખાંડ નીક લેછે, સેરડી ગરીક અને રૂખી લોકોને ગાલમ ન હતી. જાં હીં પારો ૭૫ થી ૭૭ દીગરી લગી હોયછે તે દેસાંમાં સેર ડીની ઉત્પત્તી ઘણીજ સારછે. ઇયુરમાં સીસીડી અને ઇસપેનમાં સેરડીના પાક માગેછે. અમેરીકામાં તેના પુચકલ પાક થાયછે અને હાંડિસમાં પાક તેમજ મઝી આવેછે. સેરડીમાં પણ જીદે જીદે જાતે. જાડી, નરમ અને મીઠી સેરડી સરવેથી જીદેજાતદારછે. કેટલાએક દેશોમાં સેરડી એ તથાંહના લોકોનાં યુખ્ય ખોરાક હોયછે. સેરડીનાં રસમાં પુસતીકારક જીદે તેનો સમય એજ ખાંડની સાથે તેમાં ચી કાચ અને ભાજપાલાના યુખ્ય ખોરાકમાં જે ધાતુના પદારથો આવેછે તે હાનર હોયછે. સેરડીમાં ખાલી ખાંડ હોયતો તેથી જીવનું રખણ થઈ સકત નહી.

સેરડીના રસ કેમ કાઢાડેછે તે જેઓએ યુજાતમાં સેહેલ કીધી હુરે તેઓએ વારંવાર જ્યુયું હુરો. સેરડી પીલ વાની લાણીને કહેલુ કરી કહેછે. લોખંડના અથવા લાકડાં ના જે રોવરો જે હાથથી અને ઘણુંકરી બજારથી ફેરવવા માં આવેછે તે વચે સેરડીને પીધી તેના રસ કાઢાડવામાં આવેછે. એ રસમાં યુનો અને બીજ એકાદ વસતુ જે ખાંડ બનાવનારા જાણેછે તે નાખી તેને નીરમજ કરવામાં આવે છે યુનાની જે અસર નીપજેછે તે રસમાં ખટાસ જી વન થતો અટકાવેછે અને રસનાં ચીકાસ સાથે મઝી નઈ તેને નીચે બેસાડી નાખેછે. ચીકાસ ખમીરની માફક સેર ડીનાં રસને ઉજારાછે તેથી તેને કાહાડી નાખવાની ધણી અજગછે. આ રીતે રસને ચીકાસથી ચોક્કડ કરવા બાદ ગળવામાં આવેછે અને પછી તેને ઉકાલી લાકડાંનાં પોડાં લાં વામજોમાં થડો પાડવામાં આવેછે અને જેવા તેમાં પાસાદાર દોણા બંધાયે કે છોદર પાડેલા પીપામાં તેને બાર વામાં આવેછે. પીપામાં ને રહેછે તે સાકર અને જે બા હાર નીપરાઈ પડેછે તે ગોવ.

કાગલ ઉપર વખવાનો સેહેલું. પણ સેરડીમાંથી ખાંડ બનાવવી એ કાંઈ સેહેલું નથી, બનાવવામાં એટલા

ખીગાડ યાયછે કે સો રતલ રસમાંથી ૬ રતલ ખાંડ નીકલે છે. જવા અને કીયુઆમાં વધારે રસ હુધીઆરોથી વાડ બનાવેછે જેથી બાર રતલ ખાંડ નીકલી શકે. થોડાં પર સની વાત ઉપર ઇસતાલ નાખેના એક શખસે ગણતરી કરી હતી કે તે વખતે આખી પરધવીમાં ૪૫૨૭૦૦૦૦૦૦) રતલ ખાંડ બની હતી.

દશખસની ખાંડ કરતાં સેરડીની ખાંડમાં વધારે ચી ઠાસછે. વલી પાણીમાં સેરડીની ખાંડ જલદીથી ધીંગલી સકેછે. ૧) રતલ થંડુ પાણી ૩) રતલ સેરડીની, ખાંડ, પણ ૧) રતલ દશખસની ખાંડને ધીંગલાવી સકેછે. વલી સેરડીની ખાંડના જલદીથી પાસાદાર દાણા અનેછે જે સાકરને નામે ઓલખાયછે અને તે જલદીથી ખટાસ મારતી નથી.

બીટની ખાંડ—બીટર ધ્યાને બીટના ઝાડના પુ લમાં એવે નામની એક તરકારી આવેછે. જે ઈંગ્લંડના પુશકલ મલી શકેછે તે આપણી સલગમની તરકારીને ઘણું કરી મલતી આવેછે, તેને એક જાતનો મીઠો કંડ કહીએતા માલે તેના ઘણા સોબીતા રાતો રંગ હુલ્લે. એ પાલામાં થી પણ ખાંડ નીકલી શકેછે, તેના વળનનો દસમે ભાગ ખાંડથી બનેછેા હેતુ રસાયણીએ કહેછે; એ પાલાને દાબી ને તેના રસમાંથી ખાંડ કાઢાડવામાં આવેછે. થોડેએ એ ખાંડ ઘણી મેસવાદ લાગેછે પણ જરે સવચક કરેછે તારે સેરડીની ખાંડમાંથી તે ઓલખાઈ સકાતી નથી. ફ્રાંસ, બે લજ્જમ, જરમની અને રસીયામાં એ જાતની ખાંડ પુશકલ બનાવવામાં આવેછે. પરધવીમાં ખપની ખાંડના સેકેડે જા ઠકા બીટરમાંથી કાઢાડવામાં આવેછે હેવી ગણતરી ધઈછે.

તાડીની ખાંડ—વલી ખજુરીની તાડીમાંથી ખાંડ નીકલી શકેછે. અંગાલની અંદર તે “જાગી” ને નામે ઓલખાયછે. અંગાલમાં એ ખાંડનો ઘણો ખપછે. વલી ત હથુન અને નાલીએમાંથી પણ ખાંડ નીકલી સકેછે, પણ એ જાણસને વેપાર માલતો નથી મકાઇના લીલા દીઠાંમાંથી એક જાતનો મીઠો રસ નીકલેછે તેમાંથી પણ ખાંડ કા ઢાડી સકાયછે. એ ખાંડ સેરડીની ખાંડના જેવીજ છે. એ મેરીકાના યુનાઇટેડ ઇસ્ટેટમાં તેના રાજગાર ચાલેછે પણ એટલો નહી કે દેશાવરના બજારમાં આવી સકે.

મેનાની ખાંડ—દશા અને સેરડીમાંથી નીકલતી ખાંડથી એક જુરિન જાતની ખાંડ મેના નામના ઝાડના ર સમાંથી નીકલી શકેછે. એ ખાંડ મીઠાસમાં કમ છે અને ખખોર સાથે મેલવવાથી ઉભાતી નથી. મેના ઝાડ યુરપ ના સીસીલી દાખા ઉગેછે. કેલેબ્રીયામાં પણ તે મલો આવેછે. મેનાનું ઝાડ ઉંચાઇમાં ૨ થીતે ૨૫ ફીટ હોયછે જુલાઈ અને વ્ગસસમાં જરે યાંડાં ધૂર્યાં બધ પડે તારે તેમાં ઘાઠા કરી રસ કાઢાડવામાં આવેછે. એ ખાંડ તાલ હોયછે તાહારે સવાદાર તેમજ પુચટીકારક હોયછે, પણ તે જુની થતી જાયછે તેમ તેનામાં જુલાખ લાવવાની ખશી એત આવેછે, એ જુલને ખૂટે તે દવામાં વપરાયછે વ લી લીકોરિસ નામના એક પાલાના ખુબમાંથી નીકલતી ખાંડ પાસાદાર બતાતી નથી તેમજ ખખોર સાથે ઉભારાતી નથી. ઠાંસાની ઉપર જે વેલાતી જેથીમની લાકડી આ પવામાં આવેછે તે આવીલિકોરિસનાં રસની બનાવેલી હોયછે.

દુધની ખાંડ—દુધની અંદર પણ એક જાતની ખાંડ

હો. છાંસને જે ઘણા વાર ઉકાલી પછી થંડો પાડયો હો યતો નીચે ફેરવેલી પાસાદાર ખાંડ મલી આવશે. એ ખાંડ ઘણી ચીપટ અને સેરડીની ખાંડ કરતાં ઓછી મીઠાસ વાલી હોયછે. સર્વોત્તરજલાંડમાં એ ખાંડ બનાવવામાં આવે પછ તેના ખપ ઘણા જુન છે.

એક પાદશીહાનો બંધકાર ચીતાર.

દાનેશમંદ પાઈઓ ! નીચે શંકેશો એક પાદશીહાની જીંદગીનો હક હવાલ વાંચજો, પણ વાંચીને દરી આશત કરજો કે કેંઈ પેરનો ઘડો તે તહમને ચીખા હો. દુનયામાં સુખ તે શી ચીજમાંછે તે શાધી કાઢાંજો, કારણ તહમને માલમ પછો કે ધન દોલત અને માલ ખર્ચનામાં સુખ સમાવયું નથી.

ઈસપેનનો પાદશાહ કુ ધે ચારલ્સ સરવથી ક મખખત યુરુશ હો, જનમથી તેના તન અને મન બી પર સરાપ બીરેશો હો, ઘણી ચેડનતથી તેની જીંદગીની ચીંઝાડીમાંથી બલતું પાડવામાં આવ્યું હતું. દસ વરસનો થયો તથાહુધી ઓરતોના ખોલામાં તે ખેસતો હો અને તેના દીવાસલી સરખા પગ તેના બ દનના યોગ તલે વલી જતા હતા. રસતે રખડતા બીખારીના ચીકડપા છોકરાઓ કરતાં આ રંકરોડ વસતીના હકમમાં વધુ ફેલવણી ન હતી. તેના રાજ ની તવારીખ અને તેની હકુમત તલેના દેશોની તેને બીલકુલ ખખર ન હતી. અમેરીકાની શોધ તે ક્રીસ્ટો કોલમ્બસે કરી અને ઈંગ્લેન્ડનો ધરમ તે શું તેથી આ પાદશાહ જીનખખર હો. ઈઆવધીને આતચની ચેહમાં બલતો જોઈ અને લોહીમાં ગરક થયલાં પરણીઓને જોઈ તે જોજ નેલવનો હો. બે સાહબદીઓને તે પ રણ્યો પણ તેની પછી ઈસપેનની ગાડીનો તારેજ નો વાને લેકેએ આશા રાખી નહી. જેમ તે બીમરે વધ નો ગયો તેમ તેના દીલમાં બીદાચી બીતપન થતી ગઈ. ઈઆવધીનું રૂદન અને શોધાઓના મરતા પોકાર તે ને જેહર જેવા લાગવા લાગા. કેલ્લીક વખતે ઓર પ્રજોમાંજ ભરાઈ રહેનો, કેલ્લીક વખતે સુરજ બીગે તેથી ને અસત પાંને તથાહુધી જંગલોમાંજ ભટકતો. ઘડીમાં લુઓ રહ, ઘડીમાં બંદગી કરે અને બદન બી પર અન્નજ ગુજારે હેવી હાલતમાં રહેતાં તેની પાચન શક્તીમાં ખીગાડ થયો, તેના સાંધેસાંધ કુખવા લાગા અને શોડાત હમણાં પાંચથે એમ તેના રોગી મનને

કેર લાગવાનું શીરૂ થયું ને વહી જુત અને હાકણના વીચારો લઈ બેઠો તેણે તેને ભસવાં આવેછે એમ તે ખીડવા લાગ્યો એથી પોતાના ખીછાંણા આગલ તે સા ધુઓને મંતર પઢવા આખી રાત બેસાડતા હોત. ઘા હાડે ઘાહડે તેના બેચાલ વધતા ગયા અને તે શીધ કરી ને બાંણવા લાગે કે તેનામાં ચેતાન ભરાઓછે અને સ ઘસા છુતો તેની આસપાસ ભમેછે. જલ્દી મંતરનો ટોંગ કરવામાં આવશે અને માંણસનાં ભેળાં અને ગુરદા માંથી અકીશડ બનાવયુંછે હેવું સમજાવી તેને ચાક્રેલેટ માં કોઈ જાણના પાવામાં આવી . દીનપરદીન ચારલ શનું મન ફરખલ થયું ગયું અને અંતે ખરાં દેવાનીય તપણાએ તેને પોતાના તાખામાં લીધો.

ખાઈઓ કેવો ભપંકર ઊપસો ચીતારછે. મુંના ના તખત ઊપર હીરા માંણકરું તાજ પેહરી બેઠેલો ત રણુ કરોડ માંણસોનો હુકમ ચારલસ મુખી કે કંગાલ જુહુપડીમાં સારો દીવસ કોરાડો મારી પેદા કીધેલું બે બ દોમનું મીઠું ભોજન જમતો બેગાડી ?

પરચુટણ.

એક મુલગારી કેલેવત—ઈસપાનીયરોમાં એક કેલે વતછે કે જાની હોલત જાય તેનું થયું જાય. જેનો રોસ ત જાય તેનું તેથી વધારે જાય, પણ જેની હીમત જાય તે નું સથલું જાય માટે દીલને ચીતાગુર કરવું નહીં.”

તનદરોસનીનો તાબેદાર—ટરાકનીના ડીયુક બીજે ફરડીનાનદ પોતાની તનદરોસનીની હદથી બરે દરકાર કર તો હતો. તેના ચોરડામાં બે મોઝાં “કરખામીદર” ઈયાને હવાની ગરમી દેખાડવાના મંતરો રાખતો હતો. જેમ તે મંતરોમાં ફેરફાર થાય તેમ તે પોતાને મંત્રે વધુ ઓછો ગર મ રોપીઓ પેહડતો હતો. જલ્દી પછી હાથમાંથી ગેપ કરે તેમ એક પછી એક રોપી માથાં ઉપરથી ફેવવાને ફરડી નાનડને હાથે ચાલાકી આવી હતી. હાલો વેહેન તેણે પો તાના મરણ મુખી છોડ્યો નહી, તે ૧૬૦૦ માં મરણ પાં મથો હતો.

ઓશનની ખુબસુરતી—એક ગરખકાર વખેછે કે આ રતની ખુબસુરતીની ભરાબર તારીક લખવી હોયતો વરસાદ ની કમાનનાં રંગમાં કલમ બોરો પતંગીઆનાં પાંખના બ નાવેલાં કાગળ ઉપર લખવું.

એક વેલુગ—એક અમીરજાદીએ એક વેલા ડાકટર હુમીયટનને તેડું મોકલ્યું કે મારો માનીતો વાંદરો કાપલી

પડ્યોછે, તેને આવી ઓશડ આપવું. વઈદરાજ તેડાને માન આપી આવવા અને તરણુ જલ્દી ચોરડામાં ભેળાં. અમીરજાદી પોતે, તેણીનો દસ વરસનો એક છોકરો ન પ મરગી વાસાકથી ઘણું એનીયલ દીસતો હતો અને કાપલી પડેલો વાંદર, ડાકટરે આ દેખાવ બિંદુ થડે પેટ અમીરજાદી ને મુક્યું કે “આઈ તમારો વાંદર તે કયો ?”

કુંકી લીટી—નીતી અને જુમીતી એ બેહુ વીધવામાં સીધી લીટી એ સરવેથી કુંકીછે.

વશીયતનાંમાંમાં ખાલી જગા—એક જુદા બેડુતે એક વકીલને તાંદાં જઈ પોતાનું વશીયતનાંયું ઘડાવ્યું. વકીલે મુક્યું ને બાઈ તાહારી ચોરડાનું નામ થું ? બેડુતે જવાબ દીધો ને બાઈ માહારી બાપડીનું નામ હું જાણુતો નથી. જેકે હું સાલીસ વરસ થયાં પરણ્યોછું. હું હમે થ તેને માહારી જુદી કહી હાંક માઝુ. વકીલે એ ઉપરથી તેના વશીયતનામાંમાં ખાલી જગા રાખી અને બેડુતને ક હું ને બપાહરે તારી જુદીનું નામ તહને બડે તપાહરે તે આ જગામાં લખને.

કોરે ચહુડવાનો ખપ જોગો શામન—જે કોરે ચહુડે તેને નવ મીનની અગતછે. પેહુડું પુચકલ પઈસા. મીજું પુચકલ ધીરજ. તરીકે ખરો દાવો. ચોથો સારો વકીલ. પાંચમો સારો બારીસટર. છઠી સારી માક્ષી. સાતમી સારી જુરી. આઠમો સારો નવાપધીસ અને નવ મો સારું નશીબ.

જુની પોરાનો નીકાલ—જે જુનો રોસત થણી ધી ડા થઈ પડે તેને ખેરવવાનો રસતો એક જો તે ગરીબ હો યતો તેને થોડું નાણું ધીરજું; અને તવંગર હોયતો તેની પાસે નાંચું માંગવું; બેહુ રસતા સસતાછે.

રમુંજે કુરસત.

૧ હું.—વનસપતી મઠ વીચાર કરે, રહીયું પુરાદાબ ને નહીન પરે. સાદતો આવેલ નાની મોરબીનો, દમાં દેખાયછે આકાશી વોડાનો. વીએન્જી યાવલ કાંઈ અતી થયું, જલ્દી દીપે બહુ ઝલકાટપણું. લીલાં કનચન થાયડાજ અને પાંખડાં, વા વાઝરડું થઈ ખેરવે કુલ ને અંખરાં. ડરાંમના દેખાવ સાથે મગડાટ, વાંખેથી આવેલ રોડતાં ફેરકરાટ.

(આઈખાએ.)

૨ જુ.—તરણુ તરણુ અમરનાં એવા છ મોશો સોધી કાહારે કે જેના પેહલા અસર ઉભાને ઉભા વાંચી જઈએતો મુંબઈમાં પરગટ થવું એક મોપાનીઆનું નામ વંચાય અને

બીગાડ થાય છે કે સે રતલ રસમાંથી ૬ રતલ ખાંડ નીકલે છે. જવાબ આને કીયુઆમાં વધારે રસ હુધીઆરથી ખાંડ બનાવે છે જેથી બાર રતલ ખાંડ નીકલી શકે છે. થોડાં વર સની વાત ઉપર ઈસ્તાવે નાજના એક શખસે ગણતરી કરી હતી કે તે વખતે આખી પૃથ્વીમાં ૪૫૨૭૦૦૦૦૦૦ રતલ ખાંડ બની હતી.

દરાખસની ખાંડ કરતાં સેરડીની ખાંડમાં વધારે શી ઠાસ છે. વલી પાણીમાં સેરડીની ખાંડ નલદીથી પીગલી સકે છે. ૧) રતલ થડુ પાણી ૩) રતલ સેરડીની, ખાંડ, પણ ૧) રતલ દરાખસની ખાંડને પીગલાવી સકે છે. વલી સેરડીની ખાંડના નલદીથી પાસાદાર દાણા બને છે જે સાકરને નામે એલખાય છે અને તે નલદીથી ખટાસ ભારતી નથી.

બીટલી ખાંડ—બીટલી ઈયાને બીટલા ઝાડના યુ વયાં એવે નામની એક તરકારી આવે છે. જે ઈંગલેંડમાં પુચકલ ગલી શકે છે તે એકપણી સલગમની તરકારીને થલું કરી મલતી આવે છે, તેને એક જાતના મીઠા કંડ કહીએ તો માલે તેના ઘણા સેલીતો રાતો રાંડ હોય છે. એ પાલામાં થી પણ ખાંડ નીકલી શકે છે, તેના વળનને દસમે બાજ ખાંડથી બનેલા છે હુધુ રસાયણોમાં કહે છે, એ પાલાને દાબી ને તેના રસમાંથી ખાંડ કાઢાડવામાં આવે છે. પહેલે એ ખાંડ ઘણી બેસવાદ લાગે છે પણ જરે સવચક કરે છે તારે સેરડીની ખાંડમાંથી તે એલખાઈ સકાતી નથી. ફ્રાંસ, જે લથપમ, નરમની બને રસીયામાં એ જાતની ખાંડ પુચકલ બનાવવામાં આવે છે. પૃથ્વીમાં ખપની ખાંડના સેંકડે ઝટકા બીટલીમાંથી કાઢાડવામાં આવે છે હુધી ગણતરી થઈ છે.

તાડીની ખાંડ—વલી ખજુરીની તાડીમાંથી ખાંડ નીકલી શકે છે. બંગાલની અંદર તે “જમરી” ને નામે એલખાય છે. બંગાલમાં એ ખાંડના ઘણા અપ છે વલી ત હુધુ અને નાલીએરમાંથી પણ ખાંડ નીકલી શકે છે, પણ એ જીલ્લો વેપાર માલતો નથી મકાઈના લીલા દીઠામાંથી એક જાતના મીઠા રસ નીકલે છે તેમાંથી પણ ખાંડ કાઢાડી સકાય છે. એ ખાંડ સેરડીની ખાંડના જેવો છે. અમેરિકાના યુનાઈટેડ ઈસ્ટેટમાં તેનો રોજગાર માલે છે પણ એટલો નહીં કે દેશાવરના બજારમાં આવ્યાં સકે.

મેનાની ખાંડ—દરાખ અને સેરડીમાંથી નીકલતી ખાંડથી એક જુદી જાતની ખાંડ મેના નામના ઝાડના રસમાંથી નીકલી શકે છે. એ ખાંડ મીઠાસમાં કમ છે અને ખમીર સાથે મેલવવાથી ઉભાતી નથી. મેના ઝાડ યુરપ ના સીસીલી દાણમાં ઉગે છે. કેલેબરીયામાં પણ તે મલી આવે છે. મેનાનું ઝાડ લંબાઈમાં ૨ થી તે ૨૫ ફીટ હોય છે જુલાઈ અને ઓગસ્ટમાં જરે પાંદડાં કુટારાં બધ પડે છે તારે તેમાં ઘાટા કરી રસ કાઢાડવામાં આવે છે. એ ખાંડ તાણ હોય છે તાહારે સવાદાર તેમજ પુચકીકાર હોય છે, પણ તે જુની થતી જાય છે તેમ તેનામાં જુલાઈ લાવવાની ખમીરી એટ આવે છે, એ જુલને ખાંડે તે દવામાં વપરાય છે વલી લીકોરીસ નામના એક પાલાના યુવામાંથી નીકલતી ખાંડ પાસાદાર બનતી નથી તેમજ ખમીર સાથે ઉગરાતી નથી. ડાંસાની ઉપર જે વેલાતી જેથીમની વાકડી આપવામાં આવે છે તે આલોકીરીસનાં રસની બનાવેલી હોય છે.

કુધની ખાંડ—કુધની અંદર પણ એક જાતની ખાંડ

છે. ડાંસને જે ઘણા વાર ઉકાલી પછી થંડો પાડ્યો હોય તો નીચે ફેરવેલી પાસાદાર ખાંડ મલી આવશે. એ ખાંડ ઘણી ચીપર અને સેરડીની ખાંડ કરતાં ઓછી મીઠાસ વાલી હોય છે. સવોરનરવાંડામાં એ ખાંડ બનાવવામાં આવે છે પણ તેના અપ ઘણા જુદા છે.

એક પાદશાહનો લયંકાર ચીતાર.

ધનેશ્વર બાઈઆ ! નીચે રાંકેલા એક પાદશાહની જીંદગીના ટુક હવાલ વાંચજો, પણ વાંચીને દરી આશત કરજો કે કંઈ પેરનો ધણો તે તહમને શીખાડે છે. કુનયામાં સુખ તે શી ઝીગમાં છે તે શાધી દાણડો, કારણ તહમને માલમ પડ્યો કે ધન દોલત અને માલ ખંખનામાં સુખ સમાવયું નથી.

ઈસપેનનો પાદશાહ ૬ ઠો ચારલ્સ ચરવથી કમળખત પુરૂશ હતો, જનમથી તેના તન અને મન બી પર સરાપ કીતરેલા હતા, ઘણી ગેઝેનતથી તેની જીંદગીની ચીગાડીમાંથી બલતું, પાડવામાં આવ્યું હતું. દસ વરસનો થયો તયાંહુથી ચારતોના ખાલામાં તે બેસતો હતો અને તેના દીવાસલી સરખા પગ તેના બદનના બોળા તલે વલી જતા હતા. રસતે રખડા બીખારીના ચીકડયા છેકરાઓ કરતાં આ ૮ કચેક વસતીના હાકમમાં વધુ કંલપણી ન હતી. તેના રાજની તવારીખ અને તેની હુકમત તેલેના દેશોની તેને બીલકુલ ખબર ન હતી. અમેરિકાની સોધ તે કોણે કીધી અને ઈંગ્લેન્ડનો કરમ તે શું તેથી આ પાદશાહ બીનખખર હતો. ઈઆવધીને આતરની ચેહમાં બલતો જોઈ અને લોહીમાં ગરક થયલાં પરાણીઓને જોઈ તે ગોજ ચેલવતો હતો. બે સાહુબદીઓને તે પછીયો પણ તેની પછી ઈસપેનની ગાડીને તારેજ નોવાને લેકોએ આશા રાખી નહી. જેમ તે કીમરે વધતો ગયો તેમ તેના દીલમાં કીદાસી કીતપન થતી ગઈ. ઈઆવધીનું રૂદન અને ગોધાઓના મરતા પોકાર તે ને જોઈર જેવા લાગવા લાગ્યા. કેટલીક વખતે ચાર શાઓમાંજ બરાઈ રહેતો, કેટલીક વખતે સુરજ બીમે તેથી ને અસત પાંચે તયાંહુથી જંગલોમાંજ લંકતો. ઘડીમાં છુપી રહે, ઘડીમાં બંદગી કરે અને બદન કી પર અજબ ગુજારે હવી હાલતમાં રહેતાં તેની પાચન શક્તીમાં બીગાડ થયો, તેના શાંધિસાંધા કુખવા લાગા અને ગોઠાત હમણાં પોંચ્યો એમ તેના રોગી મનને

શ્રી યોધ.

પુસ્તક ૧૩ મું.

જુલાઈ ૧૮૬૯

આંક ૭ નો.

કંજુસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર.

બીદાર	એક મોટો કંજુસ
મેહરનોશ	ઉપવાનો બેટો.
કામગાર	બીદારનો મેહેતા.
કચરેવાળ	મેહરનોશનો ચાકર.
તેહમુર	એક દવાલ.
મામ	બર સામન વેચનાર
હામાન	એક નહેરો
બાબક	રેસમવાલો
આચર	એક દરજી.
ગાનકુમ	એક વજીર
પારસા	બીદારની ડોકરી
યેહર્યાનું	એક વીધવા મોરત
કુરંગીન	ઉપની ડોકરી.
યેહનવાળ	પારસાની ચાકરડી.
તેહમીના	કુરંગીની ચાકરડી.

પ્રકરણ ૨ જી.

દેખાવ ૧ લો.—પારસા, મેહરનોશ, કામગાર.

મેહરનોશ—સાહેબ, મારી બેનને તમે ખરાં છગર થી ચાહેછો તેની ખાતરી, હું 'કાચું' કે, તમે આપીછે; અને તમારા જેવા સારા માણસની એવી ભલાઈ છતાં જાણે હું તમારો કુશમન હોઉં એવી તમારી કારણાં નિર્ધ હું ખરેખર દલગીર છું.

કામગાર—મારી કમબખતીના વખતમાં તમારા આ મોલો ઉપકાર ભરેલાછે, જે પાછો વાલવાની અને યોડીન આસાછે.

મેહરનોશ—સાહેબ, તમારા દરેક મોલ મોલી રીતે રખાડી આપેછે કે, હજી તમારા મનમાંનો આછો વીચાર બદલાયો નથી, પણ હું તમોને ખરાં દીલથી કહેછું કે હું તમારો એક ખીતર છું, અને તમેએ તેમજ અને ગણવો.

પારસા—બસ, બસ, મેહરબાની કરીને તમારી એ વાત હાલ બંધ કરો, મારા બાપનો ઠોસવાનો સાદ આવે છે, અને તેઓ આણીગમ આવતા આવત પડેછે.

દેખાવ ૨ જો—બીદાર, મેહરનોશ, કામગાર, પારસા.

બીદાર—હીક ! હીક ! આતો જેવું અને જેવું હતું તેવુંજ છે. છોકરાઓ, આ એવણે ઘણા ડાહ્યાપણવા માણસ છે; અને આ નાદાનની બધેર બાપ મરે બમણાની મોલીએ નાંખાં કહડાવવાનીન કૂકત વ્યકવછે, તેના કરતાં બીજી ઘણી 'સારી' વ્યકલ એને આપવો, અને જેવું, દીકરી, એવું કહેવું સંભવશે તો તુને પણ ઘણી સારી સલાહ આપવો.

મેહરનોશ—સાહેબ, છાંવેર તમો હમારે માથે સલામતછો, તીઆવેર કોઈની સીખામણની હુમુને અગત નથી.

બીદાર—પારસા, અહીં આવ. હું જાણે કે, આ પણ પડોસી અને ખીતર કાઠસને બાંજી રાતે આપણા ઘરમાં જમવા મોલાવીઆછે. અને તેથી હું 'કાચું' કે બાંજી આપણે એક કાંમમાં બે કરી લઈએ. અને સાંધેલાગાં કુરંગીન અને તેની માએને પણ મોલાવીએ, કે બીજી વખત તેમને વાસતે જુદો ખરમ નહીં કરવો પડે. આ જે આપણે એક જનને વાસતે ખાવાનું કરાવ્યું, તેમાં બીજાં બે જણો સોડેલાઈથી સમાઈ જશે; અને ધરાઈને ઉઠશે !

પારસા—ને જે લુખાં રહેઆંતો તેઓ કહેવાનાં છે કે, હમે લુખાં રહેઆં !

બીદાર—એમ યાપતો તેમાં તેઓનેજ કાપરો ! જોણા પરથી નસા લુખું ઉઠવું એ જેવું તંદારસનીને યુખા કરો આપનારું બીજું કાંઈ નથી ! વાસતે, પારસા, તું જા, ને તેઓને તેડું કરી આવ. પાછો તેઓની જાડીમાં તું આવજે, કે બાડાંના પધસા બચે !

પારસા—હા, હું તમારા હેકમને તામેછું. આ હું ચાલી.

બીદાર—હવે ડાહી છોકરી ! મેહરનોશ, હું તુને કે હુંછું, કે જે, ખાનુની વખતે સારી રીતે માનજે.

મેહરનોશ—સાહેબ, મારીપર મેહટો બધો શક શા નો રાખોય !

બીદાર—તું તે માએ દીકરીએની તરફ કેવી નજરથી નેએછે તે વાત હું જાણુછું; વાસતે તારી ઉલી માદી આવ

ની જો તું મારી માફી ચાહતો હોયતો, આજે ખાનાંપર તેઓની સાથે થઈ નમનતાઈથી અને હેત પરીતપી ચાલને.

મેહરનોશ—સાહેબ, તેઓને નિહને હું થણી ખુશી થઈ જવાના નથી, પણ તેઓ સાથે સારી રીતે ચાલસ, એ રહી કબુલાત હું તમને આપું છું.

દેખાવ કે જો—બીદાર, કામગાર, જોરાબ—

જોરાબ—સાહેબ, તમે મને બોલાવા મોકલીઓ હોતો? બીદાર—મેં તુને એક કલાક થયો બોલાવા મોકલીઓ હોતો, તું તોઆરનો કાંઈ હોતો!

જોરાબ—પણ સાહેબ, તમે કોણને બોલાવા મોકલી ઓ હોતો! તમારા યોડાવાને કે તમારા બખરચીને, કારણ કે તે બેઠમાં હું એકજણું!

બીદાર—મને હાલ બખરચીનું કામ છે.

જોરાબ—હા સાહેબ, હું જાણું છું કે હાલ તમોને યોડાવાવાનું કામ પડેલ નહીં, કારણ કે તમારાં બંને યોડાં ભુખખરાથી એવાં માંદી ખરથી જવા થઈ ગયા છે, કે તે મને ગાડીમાં મોડી શકાય નહીં. તેથી સાહેબ, હાલ બખરચી તરોફે તમારે તમને તાથે તાઈઆર છું.

બીદાર—તારે સાંભલ, આજે મેં ઘરના ખાનું કરાવી દીધું.

જોરાબ—ખાનું સાહેબ! વલો આજે એ શું તમોને સુન પડીલું? રહી રહીને વરસેકે દાહાડે આજે ખાનું કરાવોની કાંઈપણ ઈચ્છાદ આવી!

બીદાર—ચાલ, ચાલ, હુચા; તારી એવી ટક ટક છે હી કે, ને હું કેહુંય તેમ કર. ખાનું થણું સાઈ કરને.

જોરાબ—ખાનું સાહેબ તમે કેહો તેવું કરે, પણ પછંસા થણા નેઈયે તે!

બીદાર—કેવા સેટલાનીઅત ભરેલા તમે ખાણસ છે ઓ. પછંસા અને પછંસા! જહારે નેઈએ તાહારે પછંસા! જને નેઈએ તેને પછંસા! મારા માકરોને પછંસા! દીકરા દીકરીને પછંસા, સગાવાહલાને પછંસા, ને બધાંને પછંસા! બીજા વાત મહેન નહીં!

કામદાર—પણ એ! સાઈ ખાનું થણા પછંસાથી થાપ કે સાઈ પકાવવાથી થાય!

જોરાબ—તમે કેહોછો તે સાહેબ ખરું છે, પણ તપી લીનાં તલોઆંમાં ગમે એવું સાઈ રંધીને કેટલા જણને ખવાડીએ? પેહેલાં પુછોની સાહેબ, ખાણસ કેટલાં થયે?

બીદાર—અવખતે બધાં મલીને/દશ બાર થયે, પણ ખાનુંતો ફકત આઠ જણને માલે એવુંજ પકાવવાનું. કારણ કે તેટલું ખાનું દશ બાર જણને બીધીઆર થઈ પડશે, અને વલો તેમાંથી વધશે!

જોરાબ—બાઈ સાહેબ કીકે, આઠ જનને માલે એટલું તઈઆર કરે, પછે તમોને ગમેતો આઠસો જનને લાવીને બેસાડો, તેમાં મારા આપતું? જાએય; પણ વાની શું શું કરે? ગેરખરના કવાય કરે?

બીદાર—અરે ઓ બેવકુફ! શું પાદશાહનો વજર બહારે જમવા આવવાનો છે કે, એવા મોડે બોલ બોલેય તે.

જોરાબ—તારે સાહેબ સાથે ઉંચા પલાવને છુરોઆની કરે!

બીદાર—અરે નખોત ગેલા! શું પલાવ ખવારીને મારી ખોલ ઉતારવા માગે છે કે?

જોરાબ—તાહારે સાહેબ શું કરે? તેની સાથે મોરગરેશ કરે, ને થણી લેલતદાર મોટી કરે?

બીદાર—અરે મપરે તારું ખાનું ખરાબ થાય! તું શું મને બીખારી બીખારી કરવા મેહામ કે! અરે ઓ જુ અખ! તું કંઈ સમજી છે કે, એવી એવી વાનોઓ કરતાં મારા જીમ તેમ જલવેલા પછંસા કેટલા ખરચાઈ જશે તે! જા હેમક, જા! જો રોજ ઘરમાં ખાઈએછે તેવું જ કરીને બેલ, પંજુ થણુ સવાદદાર પકાવ, પંજુ થી થણું ના નાખતો, ને મશાલો બધી ના વાપણી નાખતો!

જોરાબ—લેઓ! થણુ સવાદદારની કર, ને—

કામગાર—એ, એ, બેવકુફ, તું શું બકેય! શું તું કંઈ રોકને તાંદાં જમવા આવેલા માણસોને એકીએકી સમજી છે કે! એવું થણું ઉંચું ઉંચું ખાવામાં શું કાયદો છે! શું માણસ થયા માટે નરેહવાર દબવીઆન કરવું કે! જો, બેવકુફ, કેહેવત છે કે, "છવવાને વાસતે ખાઓ; ખાવાને વાસતે છવો ના."

બીદાર—સાબાસ! સાબાસ! કામગાર તું મજતું મોલીઓ; તારા મોલ થણાનું ડાહાપણ ભરેલા છે. મેહર વાની કરીને એ કેહેવતને મને કાગલ પર લખી આપ, હું તેને રૂપાનાં ને સુનાનાં પતરાં પર કેતરાવીને ઘેરમાં રાખું. "છવવાને વાસતે ખાઓ; પણ ખાવાને વાસતે છવો ના;" વાહ. સુ મજની શીખામણ છે! એવી શીખામણ પેહેલી કાહાડનારને મોડું ઈનામ આપવું નેઈએ. આ બધા એવુંજ સમજતાં હોય તો આ મારા હાથી જવાખ રમખા કેટલો ઘરાડો થાય! ને આ મારા ઉડાઉપણાને કેટલો અટકાવ થાય!

જોરાબ—તારે સાહેબ હું રજા લેઉં છું; મને અવાઈ થાય છે, હજીતો યુગુરો કુંકતાં એક કલાક થયો, કારણ કે એક સીવાય બધા યુગુરો ઠંડાગાર બીની રહેલા છે!

બીદાર—જા, જા, જલદી જા, ને મજતું જેવું ખાનું તઈઆર કર; પણ એવું કરને, કે પછંસા થણા નહી ખરચાય, ને બધા મેખાનો મધન થઈને ઘેર જાય!

જોરાબ—કીકે સાહેબ કીક, ખાનુંગે મજતું પકાવસ ને માટે મરી મશાલો સઈ સારીપડે નાખાય; પણ તમારો કોઈ મેખાનતું હાનર અરણું કોરડું રહી જાય, ને બીમારાને આખી રાત સુઈને પેઢીમાં ગણવા પડે, તેની વાત હું નહી જાણું હું.

દેખાવ ૪ થો—કસરેવજ, શેરેરનવાન—રસતામાં મલેછે.

કસરેવજ—કેમ, યોડાણી, કંઈ પાર પડીઆં, કે મેં કીકે હવું તેખન થયું? એ કમખખત કંજુસની કાથથી મેં કંઈ હાપ પેસેઓ કે, મારીન અગમચેની ખરી પડી?

શેહેરનવાજ—અરે બાઈ, મેં એના નવે માણસતો વધી મારા જનમમાં મેળેતો નહીં, એની આગલ જહાડે બધરીની વાત કરીએ તો હાહારે તે ખુશી ખુશી ને મન મન થઈ બપે; પણ જોવી પડસાની વાત કાહાડી, કે કોહેવા કુદા જેવું મોકું કરી નાખે, ને જનતો જાણે તદન બંધાઈ જાય છે.

કશરેવજ—પણ તમે બધરીની વાત કેહેછો તે શું વડું ? શેહેરનવાજ—તું જાણતો નહીં કે ? તારા શેક ને ની સાથે પરણવાને તઈઆર થપાછે, તેની સથે પરણવા ને તારા શેકના છુદા બાવાજ પણ તઈઆર થપ છે !

કશરેવજ—એ શું કેહેછ ? વાહ : ! તારે તો ઠીક ! શેહેરનવાજ—ઠીક તો ખરું નો, પણ કંઈ બીજી વાત સમજ્ય ? ગાંધી એક અરધીબી ખરમતા તો તેનો દમ હોકમાં આવેછે, ને વધી જીવાનને ખુમસુત બધરી પણ પરણવાને મેઈએ !

કશરેવજ—પણ તેની પર ડોસાનો પીઆર છે કે ? શેહેરનવાજ—અરે પીઆરતો એટલો બધોછે, કે જાહારે તેની આગલ તેની વાત કરેછું તો હાહારે તેનાથી હુસાઈ હુસાઈ જાય, ને આંખ પલપલાવેછે, દાત કેકડાવેછે, પગ હીલાવેછે, ને જાણે ઘેરો ગાંડો ખની જાય છે !

કશરેવજ—પણ ફરંગીન સમજ્યે કે ? શેહેરનવાજ—અરે તું જોતો ખરો; તેને સમજાવતાં વાર કેહેલો, ને જાહારે એવી કાંઈ વીસનખી આવશે, તો હારે ને જાહારી કોમલીનું મોકું પણ ઉઘડશે, ને જાહારે તેની કોમલીનું મોકું ઉઘડશે તો હારે આપણા ગમવાંબી તાળાં થશે. [ખપછે]

દેખાય પ એ—બીદારનું ઘર—બીદાર, મેહરનોશ, પારસા, શેહેરખાનું, ફરંગીન.

બીદાર—બાઈ, જીવાન સાથે પરણું તે કેવું છે ? જીએ પેવા મે છોડવા કેવા એક બીજની શામજી ઉભાછે, પણ તેઓની વચે નહીં આને ઘાસ એટલું બધું ઉઘેલુંછે, કે તેઓથી એક ડગલું પણ નરા આગલ ચલાવું નથી.

શેહેરખાનું—સાહેબ, દીકરા દીકરી જાહારે ઘરમાં હોયછે, તોહારે તેઓ હમેશાં એવા કંઈએ આવેછે; જાહારે મોટાં થઈ જીવે પડેછે, તોહારે તેઓ એક બોલ પણ ન થી બોલતાં.

બીદાર—પણ બાઈ, તમે તમારો ચસમે પહેરો, તેને શું કરવા ઉતારો મેલીએછે, તે તમારાં મોડાપર થાણો શેઠે !

ફરંગીન—ખરેખર ઘેરો માણસછે (પારસાને કેહેછે.) બીદાર—ફરંગીન શું કેહેય, પારસા ? પારસા—સાહેબ, એઓ કેહેછે કે જાહારે તમે તમારાં નાખપર ચસમે આવેવડો, તોહારે તમેબી થકા ચોહામણ વાગેછો.

બીદાર—હા ! એના મેહરનોશ ખરેખર બોલેને જાહે મારે કેરો ઉપકાર માનવો મેઈએ !

ફરંગીન—પારસા, તું ના બોલ, મને થકી મોડ વાગેછે.

બીદાર—થકીન મેહરખાની, થકીન ઉપકાર. ફરંગીન—પારસા, મે તું. એમ વાત ચલાવશે તો હું આહીવી ઉડી જવસ.

મેહરનોશ—નહીં, ફરંગીન, જાહારે મારા બાવા આ વા મોકા મોકા મોકેછે, તોહારે તમારે યુસો કરવો નહીં મેઈએ.

ફરંગીન—સાહેબ, તમારા જેવા દીકરાઓ ને એવા બાપને શીખામણ દેતા હાવેતો તેઓ એવી મેહુદી વાતને મોતાના મનમાં લાવે નહીં.

મેહરનોશ—નહીં, ફરંગીન તમારે તેઓને પાછા તે વાન મેહરખાના ખરેખર મોકા કેહેવા મેઈએ.

બીદાર—હા, હુમા, હું તારી ગત સમજીછું.

મેહરનોશ—ફરંગીન, આ મારા બાપની આગલી વીડીએ તે મેઈ

ફરંગીન—હા મેઈ.

મેહરનોશ—એના ને નંગછે તે થકીન ઉપકાર ને કી મતીએ. તમે નરા જોવતો ખા. (છાહડવા બપછે.)

ફરંગીન—કંઈ નહીં, કંઈ નહીં, મેં મેઈ, તે થકી ન ઉઘડે.

મેહરનોશ—તમે નરા હાથમાં ધરીને જોવતો ખરાં (હાથમાં મેરેછે) જેવા વગર એની ખુબી તમોને, માલમ પડવાની નથી.

ફરંગીન—હા મેઈ, થકીન ઉઘડે (પાછી આપવા બપછે)

મેહરનોશ—(હાથ પાછો ખીસાડીને) મારા બાવાજ કેહેછે કે, એ વીડી તમોને ભેટ કીધીએ, વાસતે તમે રાખો.

ફરંગીન—મને ભેટ કીધો, મને ?

મેહરનોશ—હા તમોને, તમોને ભેટ કીધીએ.

ફરંગીન—ના, હું કદી લેવાની નથી.

મેહરનોશ—નહીં, તમે રાખો.

ફરંગીન—મારી આંખના સમ, મે હું રાખું તો.

મેહરનોશ—નહીં, એમ કરશે તો મારા બાવાજ થા દવગીર થશે, ને બધી જીવોને કુવાળ થશે !

શેહેરખાનું—મે, દીકરી, એમ નહેશાઈ નહીં કરીએ, જાહારે એઓ માહીને આવેછે, તોહારે તે નાં કેહેવી નહીં મેઈએ.

બીદાર—હું જાણ્ય આ હુમાનાં કારસતાન ! એ નીન, એનોન શીખવણીથી એ એવી મોહાસીલી થાયછે

મેહરનોશ—જેવ ફરંગીન, આ મારા બાવા કેવા દવગીર માન્યે !

બીદાર—હુમા, નીકવ આહીથી, જાહાર જા.

શેહેરખાનું—દીકરી, તારી આ આવધી અને શરમ લાગે, ને નીચું જીવું પડે. રાખ રાખ, એ વીડી, જાહારે બીદારની એવી ન ખુશીએ, તોહારે તેઓને અપસથા દવગીર કરવા નહીં મેઈએ.

ફરંગીજ—વારૂં માએજ, હું તમારા હોકમને તામે છું; હાલ તરત હું રાખુ છું.

દેખાવ ૬ ઠા—જોરાખ આવેજે.

જોરાખ—સારૂં, કોઈ માણસ તમેને પુછે.
બીદાર—તેને કહેકે હમણાં હું ઘણા કામમાં છું;
બીજી વખતે આવવો.

જોરાખ—તાહારે સારૂં, તે સાથે નાણાં લાવીએ છે તેથી તે હાલ તરત પાછાં લઈ જાય કે?

બીદાર—નહી, નહી, સભુર કર. તેને કહેકે હું આએ પલમાં આપો; તેને અંદર મોકલવો. ચેરુરખાનુ, મને માફ કરમે હું હું હમણાં આવું છું. [નિવર]

મેહરનોશ—તમે બધાં જન પેલા જોરાખમાં આવેજો? તાહાં જરા મોડું સમારવાતું મેં તપ્પાચાર કરાવેલું છે.

ફરંગીજ—મેંતો હમણાં જરા મુકો મેલો ચાવીએ છે, તેથી મનેતો કંઈ જરૂર નથી.

ચેરુરખાનુ—ચાલો, મનેતો જરૂર છે.

પારસા—ચાલો હું તમારી સાથે આવું છું. [નિવર]

દેખાવ ૭ મો—મેહરનોશ—ફરંગીજ.

ફરંગીજ—તમારી મેહર નરી તમારા જીવન છે હું.
મેહરનોશ—હા તેમ છે; ને હું તેને ઘણો ચાહું છું. પણ વાહાલી ફરંગીજ, હવે તારાં મોડાંમાંથી તું અપાર સુખ ભરેલો મેલ કાહારે કાહાડયે; ને મને સદના સુખી કરવાની વાત તારાં ધીઆનમાં કાહારે આવયે.

ફરંગીજ—હું જાણું કે જાહારે તારી સાથે કે તારી મેનની સાથે હું એકલી વાત કરવા મેસસ, તાહારે તમે બંને જન એક વાત કહાડવાની; બીજી કંઈ કરવાનાં નહીં.

મેહરનોશ—વાહાલી ફરંગીજ, કાએ, તું આજે એકલી આકલી યદને કાએ વાત કરેજી? શું તે તારો બધો વીચાર ફેરવી નાખીએ કે કેમ? આખર કોઈ દલાની કે કોઈ કશરેવજની વાત તારા ધીઆનમાં ઉતરી કે?

ફરંગીજ—મેહરનોશ, તું શું મેલેજી? મેં તું કોઈ દાહાડે કયું કહીજી નથી.

મેહરનોશ—ખરી વાત છે કે, તે મને કોઈ દાહાડે કહીજી નથી, મને કહેવાની પણ નથી, પણ મારી મેને તું શું કહીજી હતું, અને તે તેની આગલ શું કહીજી હતું? ફરંગીજ—તે હું કંઈ જાણતો નથી, મેં કંઈ કહીજી નથી, હું મારા માએજના હોકમની ઉપરવારી કરી થતાર નથી.

મેહરનોશ—હું તું નથી કહેતો કે, તું તારાં માએજના હોકમની ઉપરવારી થયું હું; તું એવી સલાહ કરી આપવાનો નથી, જે ઊકરી આ જાપત વાનની હોકમનો ઉપરવારી થઈ શકે તે ઊકરીને હું કરી સારી ઊકરી કરીને કહેતો નથી. પણ તારાં માએજ સમજીએ, અમે ને એમને પોતાની ઉમર પરમાંજી. વીચાર રાખી આખર અકલનેજ તમે થવું પડયે. પણ તારીજ માફક તેઓ પ

છુ તારી મરજની વીરૂ માલવાનાં નથી, તેથી પહેલી તારી મરજની અમત મેરી છે. [પારસા આવે]

પારસા—કેમ બંને જન શું ગપસપ ચલાવેજો? કે મ ફરંગીજ, તારું મોડું જરા ગુસ્સા ભરેલું કેમ લાગે છે? જે વેલાએ તારું મોડું હસતું ને સાથે ફલગીરી ભરેલું ને વાની હું વકી રાખું; તે વખતે તારાં મોડાંપર ગુસ્સો અને કહાણી કેમ દેખાય છે.

ફરંગીજ—મને અહીં ખુશી થવાનું મી કારણ નથી; અને ફલગીરી થવાનું મી કારણ નથી.

પારસા—વાહાલી મેન! તારામાં અનચીતો એ સા ને ફેરફાર થઈ ગયો? શું મારા ભાઈએ તુંને કંઈ કહીને ગુસ્સો કીધો કે? હું તો તુંને ખાતરીથી કહું છું કે તેણે પોતાનો વીચાર જરા બદલેલો નથી.

ફરંગીજ—મને ખાતરી નથી મેહરનોશ, ને વીચાર મી મેહરનોશ; મને કંઈ મેહરનોશ નથી. તું કંઈ બીજી વાત કર નહીંતો! મને અહીંથી જવા દે.

પારસા—ફરંગીજ, તારા મોડાંમાંથી આવા મોસો નીકલતા મેહર મને ખરેખર અજાણી ઉતપન થાય છે, મારા ભાઈના સઘવા ગુણ છતાં મેં તારા મનમાં કંઈ વાત ઉતરતી નહીં હોયતો તે ખરેખર ફલગીરી ભરેલું છે.

ફરંગીજ—તારા ભાઈમાં હજાર ગુણ હોય, પણ તેની પાસે એક રોલતનો ગુણ નથી, એટલે તે સઘવા નકામા છે! એક મરદને વાસતે તું કહે કે, તે જવાન છે; ખુબસુર ત છે; મીઠા સવભાવનો છે; ભણેલો છે; અકલવાલો છે; કલા વાલો છે; આખર વાલો છે; તો અવશ્યે એક કનીઆની છાતી, તે સાભરી, હરખથી ઉભાઈ જાયે; પણ પછે છેલે કહે કે તે ગરીબ છે, તો જીમ કરમાં કંડા ચાલીના મે છાંડા નાખતાને તે મેસી જાય છે, તેમ તેના સઘલે ઉભરો મેસી જવાનો. તેમજ એક કનીઆને કહે, કે ક્વાણી મરદ થરે છે, મેસાક છે, મેવકુક છે, તો તે સાંભલતાં પોતાનું મોડું કથવાવવાની, પણ છેલે કહે કે, તે મોટો રોલતવાલો છે, તો તુરત તે હરખથી હસી પડવાની.

પારસા—ફરંગીજ, ફરંગીજ, આ બધું તુંને કોણે શીખવીજી? તુંને કોણે પોપટ બનાવી? પણ વાહાલી સહી, પોપટ કરતાં પણ તું ઉતરતો અકલની મહમ પડી, કારણ કે પોપટ તો જે સાંભલે તે કંઈક મોંઘીન જાય છે, પણ પોતાનાં મનમાં કસાવતો નથી; પણ તે તો મોલવા સાથે તારાં દીવમાં પણ કસાવી રીધી છે!

ફરંગીજ—વારૂં! અઈ, અઈ, અ તમારા મોસોને મોટે હું તમારો ઉપકાર માનુ છું. તમે મને એક જનર કરતાં પણ કમ અકલ ગણી એ તમે મને મોટું માન આપીજી (રડી પડે)

પારસા—મેં તુંને જે મને વાનબી લાગું તે કહીજી છે, પછે તું તારે ગમે તે વીચાર કર.

ચેરુરખાનુ—ને બીદાર આવેજે.
ચેરુરખાનુ—કાંય દીસી, શું કીધું! તારી આંખમાં આંશુ શાનાં આવીયાં? હું કાંઈ કે આ બંને જનને તું ને કંઈ ફેરફારી હશે.

બીદાર—હા, હા, હું કાંઈ શું! એએએએ એને કહુસાવી; એએને ઘણીજ અદખાઈ છે; કંઈની સાજ થવું

એ બંનેની આંખે જોવાઈ ઘણું નથી. જા. હુઆ નીકલ
નારી આંગળથી; તું મોઢું કલ્યાણું કાલજીવે, જા. તા
રું મોઢું કોઢું કર, ને ફરીથી નારી આંગળ ના આંગ
તો. ખારસા, તું બી બગરી ગંધ; તું બી જા નારી આંગળથી.

[જાતું રહે છે.]

બીદાર—હું તમારી બંનેની પાસે માફ માગું છું.
એ ઘણા બહાનું વખત છે. આજનો વખત જોયો આ
વીએ છે કે, દીકરા દીકરી માખાપને શીખામણ દેવા નીક
લે ! પણ એમ નહીં જાણું કે ઘરડાંઓની આંગળ તેઓ
નું શું ચાવવાનું છે ! ને ઉતાવળેથી આપણું લગન થઈ જ
ય, તો પછે એઓથી એક ભોલ પણ જોવાવાના નથી. અ
ને જો નરા ચવરીઆં તો પછે આ સામજો રસતો બતા
વી દેયું.

શહેરમાનું—ફરંગીન, તુંને સમજવાને કે કથું બા
કી રાખીઈ નથી, ને શહેરનાવાનના બોલો તો તે હુઈઆ
માં કોતારી રાખવાને કહીઈ છે; તાહરે હવે હમણા હા ક
હી દેતો બધું ઠીક બળ.

ફરંગીન—સામેલ, હું તમારા હોકાને તાખેલું.
બીદાર—હા ! હા ! શહેરમાનું બાઈ, આ વખતે
જે મને મુશી ઉપલબ્ધ તેનું બર્ધાન નારીથી કહી થવાનું
નથી. હા, બધીરોતો મહી, પણ સાથે મોટી દોલતની મહી;
હા ! દોલત ! દોલત ! ને વલો આ જીવાન છોડ જેવી છો
કરી ! હું કેવો ભાગસાલીહું ! ઘલીન, ઘલીન વાહાલી ફ
રંગીન, ચાવ આપણે નરા ખાગમાં ફરીએ, પછે જમવા
નો વખત થયો.

[અવધ]

સીઓની ખુબશુરત થવાની કાશોશ.

યુરોપીઅન સીઓનાં કાંકાં.

દરેક સીએ ખુબશુરત થવાની અને ખુબશુરત
દેખાવાની કાશોશ કરવી જોઈએ એ વાત તો ખરી છે.
સીઓ ખુબશુરત દેખાવાને તરેહવાર જાતના સીનગ
ર કરે છે; પણ જો તેમ કરતાં પોતાની જાતો ખુબશુરતી
ને સમારવાને-લુકી બાંધતો તેવો સઘલો સીનગાર લ
ગભગ નકંચો થઈ પડે છે. એ બાબતની અગત યુરોપ
ખંડની સીઓ જેટલી સમજે છે તેટલી હલ આપણી
દેશી સીઓ સમજતી નથી. દેશી સીઓ પોતાનાં, તે
મજ પોતાની દીકરીઓનાં રૂપ સુધારવાને કોઈ રીત
ની ઇનતેજારી ધરાવતી અથવા કાશોશ કરતી આપણા
જોવામાં આવતીઓ નથી. એમ એ બાબતમાં જે પર
વાહ રહેવાનાં મુખીય બે કારણ છે: એક એક, તેઓ
એમજ જાણે છે કે, રૂપ તો જે જોઈએ આપણી તેજ
રહેવાનું, અને તેને માટે હજાર કાશોશ કરીએ તોપણ
તે ખલ્લાવાનું નહીં. એ વાત ખરી છે. કાલી ચામડીને

કોઈથી ઊપાયથી ગોરી કરી શકાતી નથી, અને ગો
રી ચામડીને કોઈ રીતે કાલી કરાતી નથી; અને હમે
તેમ કહેતાથી નથી. પણ એટલું જાની શકે છે, કે ગમે
એવા વરણની ચામડીને સુવારી સંજોગદાર કરી શકા
ય છે; અને તેથી રૂપમાં ફરલોક શેરશર જણાય છે. જો
કે ચામડીનો અસલ રંગ ખલ્લાતો નથી, તોપણ અ
તીશ સંજોગને લીધે મોહાહું-મોહામણું લાગે છે. એ સ
જોગલાવવાનો રહેલો ને સુતરો ઊપાય એજ છે, કે ચા
મડીને સાણુ અથવા એવીજ બીજી મેલ કાપનારી વ
સંજોગથી ચોલી પાણીથી ખરોખર સાફ કરવી. મોહું
હાય વગેરે લાગો, જે આખો દીવસ ખુલા રહે છે, અને
તેથી થોડા વારમાં મરોડાંથી, પસોનાથી, તકડાંથી અ
થવા એવાજ બીજાં કારણોથી મેલા થઈ જાય છે, તેમ
ને એક કરતાં વધારે વાર એવી રીતે, સાફ કરવા અને
ખરોખર નુકવા. આટલી રહેલી વાત ઊપર ખરોખર
ધીઆન આપવાથી, અને પોશાક ગમે એવો ઊંચો
જાતનો કે હલકો જાતનો હાય પણ તે ખરોખર કરવા
થી હરેક સી જેટલી ખુબશુરત દેખાઈ શકે એટલી દે
ખાતી થાય છે.

ખુબશુરત દેખાવાની બાબતમાં ઘણી ખરી દેશી સી
ઓ જેમ આવા રહેલા અને સુતરા ઊપાયથી હલ કરેલી
કપાઈલ રહેલીઓ છે, તેમ યુરોપીઅન સીઓ તેમાં એટ
લી આગલ વધીઓ છે કે, તેની જેટલી હદ જોઈએ તેનાં
કરતાં ચાર ગણી આગલ ચાલી ગઈઓ છે. તેઓએ આ
જ ફરલોક વરસ થયાં છેક અતેડું કરવા માડીછો છે, અ
ને સમજુઓની કા મશકરી અને કીશમાં આવી પડી
ઓ છે. યુરોપીઅન સીઓ પોતાની ચામડીને સુધારી
ને, તરેહવાર જાતના પોશાકો કરીને અને નવા નવા
ચાલો કાઢીને ખુબશુરત દેખાવાને જે કાશોશ કરે છે
તેમાં તેઓની મોટી ખાંમી એજ છે, કે તેઓ સદા છેક
હુદની બાહુર જાય છે, અને તેથી કુદરતના નીચમ પર
માણે તેમાંથી જે શયદ પોતે મેલવવાની તથા બીજા
ઓને કરવાની જે આસા રાખી હાય છે, તે નીશય
જાય છે, અને શામણ ઘણાક ગેરશયદઓ જનમ પામે
છે. જેમકે, તેઓમાં એકવાર એવો ચાલ નીકલીઓ
કે, ઘાઘરાનો ઘરાવો જરા મોટો રાખવે; તો પછે એક
બીજાના કરતાં મોટો રાખીઓ, બીજાએ તરીજના
કરતાં મોટો રાખીઓ, અને એ પરમાણે વધતાં વધ
તાં આને તેઓ એવા-મોટા-ઘાઘરા પેઢેરવા લાગીઓ

છેકે, જે નેઈ આપણે ખચીત હસવું આવીયા વગર રહેવું નથી. હાલ પેરીસમાં અને ખીજે કેન્દ્રણે તેવી એકસી સ્ત્રીઓ એવા મોટા ઘાઘરા પેહેરેછે, કે આપણા જેવી ગલીઓમાં તેવી એક ચાલેતા ખીજા માણસથી તેનો ઘાઘરા ખીસાડીઆ વના આગલ ચલાય નહીં ! તેઓમાં એકવાર એવો ચાલ નીકલીઓ કે માયાના અખોરા જરા મોઢાગ કરવા, તો પછે ધીરે ધીરે— મોટા બાલની મદદથી—તેમને આજે એટલા મોટા કરી ચેલીઆછે કે, દરેક સીના માથાં પછવાડે ખીજું એક તેના કરતાં 'ગોડું' માથું 'ઊગીઊગી' હાથ તે વું દેખાપછે ! પેરીસમાં હાલ ઊંચી એડીના ને લાંબી અણીના છુટ પેહેરવાનો ચાલ નીકલીઓછે; જેને પણ તેઓએ એટલા વધારી ચેલીઓછે કે, છુટ ની તલે બે આંગલ પોઢાલી અને ચારથી છ આંગલ લેવેર લાંબી એડીઓ મેસાવેછે, અને તેમજ અણીઓ પણ ઘણી લાંબી કરાવી, તેવાં છુટ પેહેરી શરેછે, જે નો દેખાવ એક ખરીએલને પણ હસાવે તેવો લાગેછે !

એજ પરમાણુ પ્રબુધરત દેખાવાની બાબતમાં, એટલે વધારે મોટાં ને મોલાંબી દેખાવાની બાબતમાં પણ તેઓએ ખરી હરને ઘણી પાછલ ચેલીછે. ને કે આ ચાલ હાલ નવો નથી નકલીઓ, તોપણ કોઈ વાર તે જરા ધીમો પડેછે અને કોઈવાર ઊંચ લી નીકલેછે. તેમાં કોઈ ધુતારો મરદ કે જોરત નીકલી આવેછે, અને સ્ત્રીઓને પ્રબુધરત ખનાવવાની બાબત આપેછે, અથવા તે કેમ થાયછે તે તરતીજ તે મનાં જાણવામાં આવેછેતો એકદમ તેની પાછલ તેઓ મંડી જાયછે. એમ કરતાં હજારો રૂપીઆનો ખરચ થઈ જાયછે તેની પણ તેઓ દરકાર કરતીઓ નથી. એકવાર પેરીસમાં તેઓના જાણવામાં એવું આવીછે કે નો સઘલાં દુધમાંજ નાહવામાં આવેતા ચામડી પ્રબુધરત થાય; તો પછે એટલી બધી જાણીઓ, એટલાં બધાં દુધમાં નાહવા મંડી ગઈઓ, કે આખાં પેરીસમાં દુધનો કુકાલ પડીઓ, ને ખાવાનેતો નહીં, પણ ચમચો ચાહેમાં નામૂવાને પણ દુધ મલવા નહીં લાગુ. નો એક સાણના ગોલાની સો રૂપીઆ કીમત માગવા માં આવે; અને નો તેઓ એવું જાણુ કે તે ચોલવાથી પ્રબુધરતી વધશે, તો તેના સોને બદલે બસો આવવા ને પણ રાજ થશે. થોડુંકની વાત પર મેડમ રેચેલ

નામની એક સ્ત્રીએ લનડનમાં એક હુમામખાંનું કાંલોડી સઘલી સ્ત્રીઓને પ્રબુધરત ખનાવી દેવાનું અને ધરતીઓને જવાન કરી દેવાનું, હોલ ઘાલી લોકો પાસે હજારો રૂપીઆ આકાવા માંડીઆ હતા. તે સ્ત્રી એક એક વખત નાહવાનું એકસ દવાથી ખનાવેલું પાણી અથવા અકશીરથી ખનાવેલા (!) સાણુ અથવા જોરે જાણના પાંચ પાંચ સો ને સાત સાત સો રૂપીઆ લેતીહતી, અને તેવી સ્ત્રીઓ પ્રબુધરત ધવાની લાલચે એ પંરમાણુ એક વખત નાહવાની એટલી મોટી કીમતો આપતી હતી ! તેમાં એક સ્ત્રીતો એટલી બધી ખાવારે થઈ ગયલી માલમ પડી, કે તેણે પોતાના જીવજાલા ના હજારો રૂપીઆ તેમાં ખોઈ દીધેલા. આખરે તે બાબત ખાહાર આવવાથી અને તેમાં ખીજા કેટલાક કાવા દાવાઓ માલમ પડવાથી તે સ્ત્રીને સરકારથી પાંચ વરસ દેશનીકાલની સજા થઈ હતી. હાલમાં વીરે ના ખાતે એક મોટાં ખાનદાનની જવાન સ્ત્રી કાપદાના હાથમાં સપકાઈછે. તેને વીરે એવું જ જાણુછે કે, તેને એવો વેહેમ હોતો કે, નો જવાન છોકરી નો રગમાનું લોહી લઈને મોઢાં ઊપર તથા ગરદન ઊપર રમડીઊંઘાયે, પ્રબુધરતીમાં ઘણો વધારો થાયછે. આ વેહેમને લીધે તે અવાર નવાર બરીબ શરખાંની છોકરીને લાગશે લઈ તેને સંજગાડ ચેલી દેતી, અને જે લોહી નીકલે તે મોડે ચોપકતી !

એ પરમાણુ યુરોપીઅન સ્ત્રીઓ પ્રબુધરત ધવાની બાબતમાં ચેલાંઓના કરતાં વધારે માઠો દેખાવ કે રેછે, જે નેઈ શીઆંના યુરોપીઅનો ભારે દુખી થાયછે. પણ માઠાં ભાષજે તીઆંની તેવી સ્ત્રીઓ, એવીતો લાકડી અને હડીલીઓછે, કે તેમને એવી એવી યુરખાં છોજામાંથી ખાહાર કાહાડવાને એક મોટા હુંગર ને જમીનમાંથી ઊગેડી ખાહાર કાહાડવા જેટલું મુશકેલ કામ થઈ પડીછે. તેટલા માટે, દેશી સ્ત્રીઓને અસો જલાંમણુ કરીએછે કે પોતાનું રૂપ સમારવામાં અને પોશાકને મુધારવામાં મેહનત લેવી ખરી પણ તે મ કરતાં કોઈ રીતે આ બેવકૂર સ્ત્રીઓનો વા પકડવો નહીં; અને જગમાં હાલ જેવી તેમની હસી થાયછે, તેવી તેઓએ પોતાની કરાવવી નહીં.

કિયારાઈન મેકોલે.

દેશી સ્ત્રીઓને ફળવણી આપવાને, અને લીટી આ હુનર શીખવી ગનાની કરવાને નોકે આ દેશ મધે આજ કૃષ્ણકં વરસ થયાં કોયેશ ચાલેછે, તોપણ અતી આર વેરમાં એક પણ સ્ત્રી એવી નીકલી નથી, કે જેણે એક નાહનો જેવો અને સેહેલા જેવો પણ ગરંથ લખીઆ હોય. એટલુંજ નહી, પણ એક નાનું ચોપાની ઊં વટીકં લખેલું જોયામાં આવતું નથી. જોથીખી આગલ વધીને ખેલીએતો જાહેર લખનારાઓને પાંચ લીટીની પણ મદદ થતી જોવામાં આવતી નથી. પણ ઇંગલંડમાં તેમ નથી. તીઆં સ્ત્રીઓ ગરંથ કરતા બનીઓછે અને ખનેછે એટલુંજ નહી, પણ જવાન છોકરીઓ વટીક તેવી પરકારની નામધરી જાહેર આલમ માં મેલવેછે. નોકે ઇંગલંડની ફળવણી, અને તેની શરૂઆત સાથે આ દેશની ફળવણી અને શરૂઆતની કોઈ રીતે સરખામણી થઈ શકતી નથી; તોપણ, તે સઘલું ધીઆનમાં લેતાં, અતરે જેટલું થલું જોઈએ તેટલું પણ થપલું આપણાં જોવામાં આવતું નથી. જોનાં યુખીઅ કારણો જોઈએ કે, આ દેશમાં સ્ત્રી ફળવણીનું કામ ઘણા નખલા પાંપાપર ચાલેછે, અને જે ફળવણી મહેલે તે શકત નામનીજ મહેલે. વલી તે સાથે ઘરમાં માખાપોનું ખાલકો ઊધારવા સંબંધી અગનાનપણું છોકરી નાની હોય તીઆરથી તેને ઘેરમાં વાંચવા લખવા કેમ શીખવતું, વાંચવાની ટેવ કેમ પાડવી, તેની હેંસ કેમ વધારવી ઈતીઆદી ખાખતનું તેમને એટલુંતો થોડું ગનાનછે, કે જેથી પોતા આગલનાં કુમલાં ખાલક જાણે કુંડામાંનાં નાના રોપા હોય, ને તેને નીત ચોખ પાણી પાઈનેજ ખેસી રહે, તેમ તેઓને શકત દાહડામાં જે તરણ વાર ખવાડી, પાણી પાઈ ખેસી રહેછે, અને તેમનું શરીર દનપર દન વધતું જાયછે તે જોઈ સંતોષ પામેછે. પણ તેમનાં શરીરની સાથે તેમનું મગજ પણ વધેછે કે નહી તેની તેમને થોડીજ દરકારછે. નીચે લખેલી કિયારાઈન મેકોલેનાં ચરીતર ઊપરથી દેશી ખાનુઓ નોંઘે કે એવી એક ચંચલ છોકરી અતરેનાં કૃષ્ણકંનાં જેવા દેશી મા ખાપોનાં ઘરમાં જનમી હોતો પોતાનાં મગજનો જે ચલકાટ તેણે આલમને ખતાવીઓછે તે તે પોતાની સાથે એમનો એમ ઘોરમાં લઈ ગઈ હોતો.

કિયારાઈન મેકોલે કિમટનાં પરગણામાં ૧૭૩૩ નાં વરસમાં જનમી હતી. એ એના ખાપની સગીથી નાની છોકરી હતી. માંમાં બાયજે કિયારાઈન નાનું ખચું હતું તીઆરથી તેની મા તરણ પામી હતી; જેથી પોતાની માની તરફથી મલતું એક ખેમીસાંલ સુખ, તેનાં તરફથી મલતો ખેરી દરકાર ભરેલી ફલવણી અને ખરં જમરની સંભાલ, જોથી તે ખીયારી તદન ખેનસીખ હતી. એટલું છતાં જાહેર એ છોકરીએ આટલી નામધરી મેલવીછે, તો પછે તેની પોતાની માનાં આસર તલે ઊધરી હોતો તે કૃષ્ણ મેલવતો ! એ પરમાણે કિયારાઈન બચપણથી મા વગરની થવાથી તેને, તેની ખીજા ખેડનની સાથે, ઘરમાં તેઓને ફળવવા રાખેલી સ્ત્રીને સોંધવામાં આવી હતી. આલખતે કિયારાઈનની પછવાડે તેની માંના જેટલી સંભાલતો આ સ્ત્રી લઈ શક્તીજ ન હતી; અને એમ ખનવુંતો અશકીઅજ છે, તોપણ સારાં બાયજે, કિયારાઈનને બચપણના આંધલાંપણમાં જે રસોતો મલીજો તે તેના મગજની વેલણ પરમાણે ખરોજ હતો. એક ખાલક તરીકે રમતાં રમતાં કિયારાઈનનું ધીઆન તેના ખાપના પુસ્તકખાંનામાં ભરાયું. તી આં જઈ તે બધી ચોપડીઓ યુથવા લાગી; અને જેમાં ચોતરો હતાં, તે બધાં પાંને પાંને જોવા લાગી. અલખતે એક વગર સમજના ખાપની ચોપડીઓ તેની નાની છોકરી રોજ એમ ખોલેતો તેને મમકાવીઆ કે કોટ્ટીઆ વગર રહે નહી; ને ચોરડામાંથી ખાહર કાહડી ખારણાને ઘણું મારીઆ વગર રહે નહી. દેશી મા ખાપો પણ ઘણુંકરી એમજ કરેછે. પણ કિયારાઈન ખાપ ઘણો સમજી અને ખાલકોની તરખીયત સંબંધી સાડું ગનાન ધરાવનારો હતો, તેથી તેણે કિયારાઈનને જરા પણ હેડી નહી, પણ તેને ગમે તેમ રમવા દીધી. ચોપડીઓમાંના તરહવાર અને રંગખેરંગી ચીતરો જોવામાં કિયારાઈનનું મન એટલું લાગ્યું, કે સંઘલી રમત છોડી આખો દાહડો પુસ્તકખાંનાના ચોરડામાંજ કાહડવા લાગી, અને એક પુરી થાય કે ખીજા એમ એક પછે એક મધલાં પુસ્તક ખોલા લાગી. એમ કરતાં આખરે સઘલી ચોપડીમાંના ચીતરો જોવાઈ રહીઆં પણ હોતો કિયારાઈનને તે ચોરડો અને તે પુસ્તકો એવાં વાહલાં થઈ પડીઆં, કે તેને તેમાંથી ખીસવાને ગમીડી નહી. તીઆરે હોતો કરવું થું તેનો તે વીચાર કરવા લાગી અને એકાં એક ચીતરથી ભરેલી

ચોપડી પાછી હાથમાં લઈ જોવા લાગી; પણ તેમાંના ચીતરોતો સઘલાં નોઈ ચુકેલો. પણ તેને હાથમાંથી ચેલવા ગમી નહી, તીઆરે તેણે તે વાંચવાને કોશેશ કીધી. થોડુંક વાંચીછી એટલે તે તેને એવું પસંદ આવીછી કે, આગલ વાંચવા લાગી. સારાં ભાથગે તે પુસ્તક ખચાંચોનેજ લાચકનું હાવાથી; તે તેને એવું સમજ પડવા લાગીછી, અને તેમાં તેને એવો રસ પડતો ગયો, કે થોડા દાહાકમાં તે આખી ચોપડી પુરી કીધી. હવે તેને ચીતરો જોવાને બદલે વાંચવાનું ચેટક લાગું, અને તેથી એક પુરી કીધી કે બીજી એમ એક પછે એક તરેહવાર જાતની ચોપડીઓ વાંચવા લાગી. અલબત્તે જેટલા વખતમાં આખાં પુસ્તકખાંવાની ચોપડી જોના ચીતરો જોવાઈ રહે તેટલા વખતમાં કંઈ તે સઘલી ચોપડીઓ વાંચાઈ નહી રહે; તોપણ લાંબા વખતવેર એજ માહવેરો ચાલુ રાખી કંઈચરફને લગલગ સઘલી ચોપડીઓ પુરી કીધી. એ પરમાણે જેમ તે વાંચવામાં આગલ વધતી ગઈ તેમ તેની ઊંમર પણ મોટી થતી ગઈ. એમ કરતાં જીઆરે તે જવાનીની અને ખુદીની ઊંમરે આવી તીઆરે તેનામાં વીદીઆ હુનર સંખંધી, તવારીખ સંખંધી અને એવીજ તરેહવાર બાલો સંખંધીનો એક મોટો ભંડોલ તેનામાં તઈઆર થો. પણ આ સઘલાં વાચણમાંથી તવારીખે તેના મન પર જેટલી અસર કીધી તેટલી બીજી બાબતે કીધી નહી. રોમનાં સવતંતર રાજની તવારીખનો તેણે એટલો જાણીઆશ કીધો, અને રાજની એવી વલણ તેને એટલીતો પસંદ આવી, કે તે પોતે પણ એક મજબુત સવતંતર રાજની તરફ મત ધરાવનારી થઈ. એવામાં કંઈચરફને પુરતી રીતે પરણવાને લાચકની થવાથી તે કુકર જેકેલે નામના એક પરખીઆત તખીખ શાય પરણી. આ પરમાણેનો તેની જીંદગીની વલણમાં ફેરફાર થવાથી તેની ખટપટમાં કંઈકાક વરસ ગુજરી ગયાં. આખરે તેણે ઈંગલંડની એક મોટી તવારીખ લખવા માંડી, જેને પાંચ ભાગમાં આઠ વરસે પુરી કીધી. એ તવારીખની એખારત, તેમાં આપેલા તેણે પોતાના વીચારો એ સઘલું વાંચનારી આલમને ઘણું પસંદ આવીછી, અને ને પુસ્તકોનો મોટો ઊલાવ થવા લાગ્યો, તથા કંઈચરફને ઘણું માન મલવા લાગું. એ પછે તેણે ગરંથો લખવા માંડીઆ, ને થોડાં વરસમાં કંઈકાક તેવી નામીચી ચોપડીઓ અને ચોપાંનીઆં લખી બા

હાર પાડીઆં. એથી કંઈચરફને એક સરસ ગરંથકરતા તરીકે ઘણી વખાણાઈ ગઈ. એકવાર તે અમેરીકા ગઈ, જ્યાંના લોકોએ તેને ઘણું માન આપીછી; અને અમેરીકાને સવતંતર કરનાર, અને તેથી પોતાનું નામ અમર મેલી જનાર વાશીંગ્ટને હમેશ વેર રાખદ વાસી અને એવીજ બીજી બાબતોનો યતર વેહવાર રાખીઆ, જે આણું માન નહી સમજવું. એ પરમાણે પોતાની ખુદીખલ અને બીદીઓની પાણાથી આ નામીચી સ્ત્રી અંગરેજ વાંચનારી આલમમાં મોટું માન મેલવી અઠવાણ વરસની ઊંમરે મરણ પામી. કંઈચરફને એક સરસ ગરંથ કરતા હતી એટલુંજ નહી, પણ તે સાથે સ્ત્રીને ઇજાત બીજી પણ સારા ગુણોથી ભરેલી હતી. તે એક સારી મા, સારી સ્ત્રી, સારી પછે સન અને સારી શેકાણી હતી; એવું જોઈ તેને બીજાં તાં હતાં અથવા જોઈને તેની સાથ કામ પ્રકીર્ણ હતું તેથી તેના મરણ પછે પોતાં તાં હતાં.

એક બલતી સાસુનાં પેટમાંનો બાલકો.

હીરાં કાકી—ચુઆંને બધાંને મારી સુનાબાઈ નેજ નામે કુખી આવેચ. ને પેલી મહીરાં મુઠને તો તેને નોઈને આંખમાં ઝેરજ ચઢરી આવેચ. મારી દીકરી કેટલે દાહારે બે દાહારા ચુઆનાં બુદ્ધમમાંથી નીકરીને ઘેર આવીચ તાહારે ચુઆની બધાંની આંખમાં ખુંચેચ. પણ એ પેટખરીઓનાં તો ડોરાજ કાહરી નાખું. માંએ સુનાબાઈ, મરેરે તુંતો લુખી થઈ હોથ; જોની જોએ અગીઆરળી વાગથે, ને મરવાનુંજ જરા પાંચ ને માખણજ ખાઈને ચાહે પીધેલો, તેતો કાહરનું જરી ગીર્ણ હોથ, ને મુઆં બે ઈંડાં ને કાહવી પ્રહારમાં અટવાઈ ગીઆં હોથ. ચાલ આવ, પેલી કે મુએલો છે તેટલે હુનું હુનું બે છુક જમી લે; આવ માંએ સુરતથી આપરાં ઘણા કાકીએ જોનું ઘી ચોકલેલું છે તે જેમ તેમ કરીને જીવ બારી બારીને તાહારે વરે સંતી રાજેલું છે, તે બે દાહારા અહીં છે તેટલે જરા જરા કુલીર્ણ ભરીને દાહારામાં બે તન વખત ખા, કે જરા કોકે તાહારક પડે; ને મઈ હરકાં દોરકાં જેવી થઈ ગઈચ તે જરા દીલપર ચામરું આવે. મરેરે, તારાં સાસરાં મરેરે, મુઆંજોએ મારી દીકરી પાસે વલીતડું કરાવી કે સવીને કોઈ વેરી કુથમેનને મારી નાખી; ને વરી પેટ

મોં કંઈ મને નહીં, તાહારે વાંછ્યા હાય પડે તે શા
ને ચાલે, તે મુઆને કહેજો? મરેરે, મને શંકા
નાં નાખતાંનું પેટ ખરેરે; મને શું ઘરાજે ઘેરી કે મુ
આનું એવાનું ખારણુ શાધી કારીજી. મારી સુના
જેવી દીકરી દુખમાં પરી. પણ તે મુઆ “રાધવલ”
ચમજતો નહી તે; જો બધી રાંડોને ચોટલા ધરીને ઘે
રમાંથી બાહાર કાઢી, જેલતો હોય કની, તે આ મા
રી હોરા જેવી દીકરી આવું દુખ નહી વેઠે, ને કોઈ મ
દદ આવી ગરાઈને ગુરો નહી થઈ બાપ. કે નહીંતો
ખલાલેતો બધીઆને રાંડોને પરતી મેલી આપરા ઘેર
માં આવીને રહેતો હોય કની તે બલડું આ મારી
જોતીના નાના જેવી હોકરી બધાં દુખમાંથી ચોકરી
થાએ. જોની તારૂં રૂપાનાં પતરાં જેવું રૂપ ઊંડું
તે રૂવું ખરીને કપીર જેવું થઈ ગીજી! મને થાએય તે
રૂવું જો, કે તે મુઆને ખારણું તારૂં રાહડું ખાવડું બી
નહી ચડાવી; પણ ધારાનાં કાહરતા મરેરે! તે મુઆ
આજે એવું કીધુંય કે જો એમ કરીએ તો તે મુઆ
કોરડને ખારણું ચડાવે; આ એવાઈરે કોરડમાં જ
વાને મારાં નામ મેખપરથી. ને વરી માએ તારો ભા
ઈ જોની બોલેય તે! કહેય કે, “શું છે મુનાબાઈને? તે
ને સાસરે શું દુખછે? તારૂં ખાએય, થીએય, ચોજ કે
રેય; વારીવંતર જાએય; પેહેરેય જાએય; ને વરી દુખ
શાનું પરીજી? વરી બીજું શું તેજો કરે? શું થુનાખા
ઈને પાલકીએ બેસારીને આખો દાહરો ફેરવેઆ કરે
કે? કે શું સાસુ, નરન, વર, બધાં આખો દાહરો માથે
કુલ ગુથેઆ કરે કે? શું દુખછે કે તમે તેને ઘેરમાં રા
ખી મુકવા માગેય? આજના ધારા જાણેય કે? એમ
થી જમ્મી કરો.” આ એમ માએ રોજ ઊઠીને કે
હય. જોની માએ, બલડું ને માએ આપરાજી કા
વરા એવો નહી ઊતો જો, પણ આજે મહીરાં મુઈએ
તેને સીકવી સીકવીને એવો કરી ગેઝેઆ. ને વરી
પેટખરાજો એની માએ માસીએ શીકવેય તે જુડું,
જોની માએ; બાહારે એ મહીરાં મુઈએ કાડું કીધું
હોયકની તાહારે એ બલડું રોજ એવો આશીસમાં
થી છુટેય તેવો તેને ઘેર જઈને બેસેય; ને પછી બધી
પેટ ખરીજો વચને લઈ બેસીને તેના જેમ કાન ભરા
એય તેમ જરેય. તેથી એ માએ મડું રોજ ઘેરમાં
આવીને, મારી સાથે મરાએય ને કહેય કે “તમે તો
મારી બંદરીપર દુખ પારોય; તમે તો તેની અદખા

ઈ કરોય.” જો શું દુખ પારૂય માએ? દુખનાં પાર
તાંપર દુખજ પરેરે; ને મારી પછવારે બોલતાને જમ
વરગેરે; જોતો એ મહીરાં મુઈનું નામબી કોઈ દાહરે લે
તી નથી; એ બાઈ ખાઈને એક દાહરે એક બોલખી જો
કેહતી નથી. પણ માએ બાહારે માહારૂં ભરાઈ આ
વેય તારે તો બોલૂય. એ કાણ? એ એક આપરા
ઘેરમાંની લેનડી! વહુ તે એક ઘેરમાંની ગોલામરી!
તેની તાહત શું કે જરા હોરા જોયકનીબી આપરી સાં
મજે જોએ, કે જરા જમ હીલવીને સામજે એક બો
લખી બોલે. એમ કરે તો જોતો છાતીની મોહ લાત
માડ; ને ઘોઈને ઢેરને પેટે ઘાલું. પણ માએ, આપ
રૂં બચું છું તાહારે કની. તે તેને આગલ રહીને
છકાવેય ને માથે ચહરાવેય તાહારે કની; પગમાંનું
ખાસરું પગમાં રાખતો હોયકની તો એ મહીરાં મુઈ
મારીપર એટલાં છાણાં નહી થાય. એ દુખ નીકરી
ને તો ખાસરાંને તલીએ રાખવી જોઈએ; તેને બદલે
માએ તેની સાથે હથવાં, ને બોલવાં, ને થાય, ને થી
થી કરે! આડામાં ભરાઈ, બાનું દાંકીને પોહારના ચો
હારવેર ખુરસીપર બેસીને તેની સાથે વાતો કરે ને
એક એકના દીલપર ચોપરીએ જોડારે. એ તે કંઈ
રીત હોય માંએ? મારી બંદરેરે સાથે હથવાં કેવાં!
ને બોલવાં કેવાં! ને એક એકની મનક મથકેરી કવી
કરવી! હુમેબી કંઈ દાહારા કાહરેઆકની; હુમેબી કં
ઈ વર વાયરેઆકની; પણ મરે હુમેતો કોઈ દાહરે હ
ડું નહી કીધું, ને જોઈકું; હાં તો વરને જોઈને સ
રમાં ઘરમાંઈને મરી જતાંતાં; ને જેવો ઘેરમાં પગ
મુકે કે માથે સોર કરીને એક એમ ભરાઈ જઈએ; ને
જો જરા ચુંકે ચાં ચવરેઆ હોયતો પગમાંથી ખાસરું
કાહરીને છુડું મારે! બેઠેસ તેવણને જાહાં રૂવું પરીજી
હોએ તારૂં, તે જોના બાપ જો આજે હોએ, ને એ
રહું આજે જોએ, તો કાણ જાણે શું કરે, ને ખાસરે
ખાસરે દાંતને લકીઆં તોરી નાખે. પાસેના બાંજ
કહેય કે “એતો માએ આજ કાલના મુધરેલા છોકરા
એ તે એમજ કરે, વાસને આપરે બોલીએ નહી. જો
વંની બલડું મારો પોરોશા અખડ રહી શીરીનખાઈ
ને છુર પેટરાવેય, ઈસતાડીન પેટરાવેય, પોલકા પેટ
રાવેય, માથે રોજા પરાવેય, ને વરી રોજ સાંજ ચો
જનાં સાથે લઈને ફરવા જાએય; તે જો કંઈ બોલૂય?
એતો આ. આજે જો શીખેલા છોકરાએ એમજ

કરવાનાં; તેથી આપરે કંઈ પ્રાણીએ નહીં; ને અમથો
 ઘેરમાં રોજ ઊઠીને કંકાસ કરીએ નહીં. જોવની હું.
 કંઈ નથી બોલતી તાહારે મારા ઘેરમાં કંઈ દાહારે ક
 કાસ થાએય? ને જોવની; જી ભડું શીરીનથાઈ મને
 ક્યા કોઈ વેરો કુશનેનના બધા જીવ આપી દેય ! ને
 જોમ આગો દાહારો સાસુજી, ગાસુજી, કરતી શ્રેય;
 ને જરા જીવને ગમતું નથી નો બધી હોરાઈ પંચરા
 ઈ બજેય. " મેં કહીશું કે માએ હોરો; તમારા ઘે
 રમાં એવું ચાલતું હોરો; મારા ઘેરમાં તો હોં એવું ન
 હો ચાલવા દેવાની ને એ મહીરાં મુઈ બંહાંવેર એ
 મ ચાલશે તાંહાંવેર એને કાપીને કટકા કરવાની. ને
 પછી તેદારની હો તેની સાથે બોલતી નથી. જે યુંઆં
 એવું બોલય તે મને જોવાં દાહારાં ઝેર જેવાં લાગેય કે
 તેજોનું મેનુખી શરીથી જોવા નહીં ગમતું. એ મુ
 આની બધાંની ગુચમુજ એકઠે. એ યુઆં બહાર
 તાહાર એકઠાં બેસીને અમરી માએ મમાઈને વજો
 વેય ને પેટ ખરીઓ. મને વહરકણીમાં બપાવેય; પ
 જી જોશીય એક દાહારે જરા કંઈથી છીડું હાતમાં
 આવે તો એ બધીએને રાંડોને થોઈ નાખુય, કે શરી
 થી અમરી માએ બેનોને એવું બોલશે નહીં. ચાલ
 માએ ચાવ, ચાવ બે થુકા ઊનું ઊનું જમી લે પ
 . તાહારું પરી જરો; ને પછી બે થરી પોહારી ઊઠ;
 . કુકા ખરેઆ; બોલવાનું તો એકઠું છે કે દાહારાના
 હારા નીકે પછુ પુરું નહીં થાય.

બાંન લા.

મીસીસીપી કુંપનીને નાંને ચાલેસો મટો.

(સાંપન ગપા બાંકધી.)

થોડા વખતમાં લાના કોયમેન પાસે એટલા બધા પ
 મા થયા, કે તેણે પોતે ગાડી થોડા કીધા, અને પોતાની
 કારી હોડવાની રજા માગી. આ માણસ લાની નગરમાં
 જો સારો હતો, તેથી તેણે તેને નજાવીકું કે, તેણે પોતાની
 કારી હોડવાની આગમ્ય તેનાજ જ્યો બોલે સારો કોય
 ન મેલવી આપવો. સાંજના તે કોયમેન બે ચાલેસોને
 લાની આગલ લાવીએ, જેઓ તેના આગલા તબેલાના સા
 થીએ હતા, અને નજાવીકું કે તે મેમાંથી એક તેણે પસં
 દ કરવો, અને એકને તે પોતે પોતાની ચાકરીમાં રાખી.
 એજ પરમાણે લાના ઘરમાંના ચાકરો અને ચાકરડીઓ પ
 જી સનડ તાજાં થઈ ગયાં હતાં, અને પછાંસાની ધુતમાં ને
 મગફળીમાં તેઓ મોઠાંચાની માલ માલવા નતા હતાં, પણ

તેમ કરતાં તેઓ ખવાસ તથા બોલવા ચાલવાની ધપ વા
 રેવાર વચે આવતાં; મથકેશઓમાં તેમના ભારી ઠ
 ઠા થતા હતા, અને સમજીએ તે જેઈ દલગીર થઈ રથા
 ની નમરે તેમની તરફ જિતા. કેટલાક લુખરીઆરસો અ
 ને રખડાઓ પાસે ઘણી દેલત થવાથી તેઓ એટલા
 છલકાઈ ગયા હતા, કે પોતાની આગલી હાલત અને કિત
 પતી વધે ઘણા શરમાતા હતા, અને બનતાં મુશી પોતે
 મોઠા લોકમાં ખપવાની વેતરણ કરતા હતા. તેઓ એક
 બધો સેંટ સીમેનનો ડીકેક આપેછે, જે ઉપરથી માલમ પ
 ડેછે, કે તે વખતે ફાનસમાં પછાંસાથી કરીને અને પછાંસાને
 ખાતર માણસ કેવું પોતાનું માન મુકતા હતા. રખડા
 હાલતનો એનડરી નામનો એક સખસ સદામાજીમાં થોડા
 વખતમાં એટલો બધો પછાંસાવો થઈ ગયો, કે તેની દેલ
 તે મેથુમાર ગણવા લાગી. સેંટ સીમેન તો એવું કહેતા
 કે "તેણે પછાંસાને પરવત કીધેછે ! " જીઆરે તેની પાસે
 એટલી બધી દેલત થઈ તીઆરે તે પોતાની હલકો ઉતપ
 તીથી એટલો બધો શરમાવા લાગે કે તે બનતાં મુશી કોઈ
 અત્રીરી ખાનદાન સાથે જોડવાની કોથેશ કરવા લાગે.
 તેની એક તરણ વરસની નાની છોકરી હતી, જેને માટે તે
 જે ડીમેઈસો નામના એક મોટા પલતંગ હાલતના ઉમ
 રાવની સાથે એવો સંધેશ મલાવીએ કે, કેટલાક ચોક્કસ
 બોલીએએ તે પોતાની છોકરીને તેના કુટુંબમાં પાછાવાને
 રાજી. આ માગણીને મારકુઈસ ડી મેઈસીએ કબુલ રા
 ખી એટલું જ નહીં, પણ પોતે તે છોકરી સાથે પરણવાને ત
 ઇઆર થયા ! તેણે એનડરીની સાથે એવી રાત કરવા મા
 ગી કે તેણે તેને પેહલા હડી લાખ રૂપીઆ આપવા, અ
 ને પછી તેની છોકરી બાર વરસની થાય તીઆરે દર વર
 સે તેણે તેને વીરા હજાર રૂપીઆ આપીઆ જડું
 અને તે તેની છોકરી સાથે તે ઉપલી ઉમરે આવીઆ પ
 છે પરણે. આ વખતે એ ઉમરાવની ઉમર તેતરીય વાસ
 ની હતી. આ સરત એનડરીએ કબુલ રાખી, અને તે
 બાબે આમન સામજી લખતો થયાં; વડો જે રકમ ઉપાંત
 કેટલા લાખ રૂપીઆની રકમ લગાવી. વખતે પોતાની છોક
 રીની રીત દાખલ આપવાને પણ એનડરીએ કબુલ કીધું.
 આ જાતનાં કાન્યે લોકોમાં ઘણી અચરતી અને હસાહસ
 પેદા કીધી. પણ એ સઘળું થવાને થોડાક મહીના મુશી
 આ નહીં એટલાપ્રતિ એક મોટો ફેફાર મૂઈ ગયો. અને
 લા તથા તેની સાથે તેનો સઘસો સઘો પડી લાગે, અને તે
 ની સાથે એનડરી સાહેબ પણ જમીનોસત થઈ ગયા. તે
 ની સાથે ઉપલી સઘવી મલકની આસાએ અને સરતો પ
 જી પાણીમાં મૂઈ, પણ પેલા આપેલા હડી લાખ રૂપીઆની
 રકમ મારકુઈસ ડી મેઈસીને પચી ગઈ.

આ સઘાં હીગામમાં લોકની દીઆનદારી એટલે
 વેર જમડી ગઈ હતી, કે થીરે દીવસે અને થીરે રસ્તાએ
 ઉપર જમડી લુટકું તો ચાલતી હતી, અને ખુનો થતાં હતાં
 કાણુ કે તે વખતે એકબી માણસ એવું નહીં નગર આવે
 કે જિનાં ગળવામાં મોટી કીમતનાં કાગળઆં નહીં હેય;
 અને એવાં નીચ કામોમાં એવા માણસે વટીક માલેલ થ
 વથા નજાવા હતા, કે જેમને માટે કચરીત પણ તેવી વડી
 નહીં રખાય. એકવાર એવા એક બનાવે આખાં ફાનસ

લગ્નમાં જતી વેદાની મુદ્રાપત્ર.

ને અમરતીમાં નાખીઈ; તે તેમાં ધણલા મોટા ગુના હુને મારે નહી, પણ તેમાં સામેલ થયલા એક મોટા માણસને લીધે હતું. પરીનરા ડી હોરન નામના સાહસીદાને ભાઈ કાઉન્ટ ડી હોરન નામનો ઉત્તરવ, જાતે જવાન અને ધણે ઉડાઉ હતો. તેણે, તેનાજ ભવા બીજા બે થયસોની સાથે એક ઘણા પધસાવાલા દલાવને છુટવાને કરાવ કીધા, કારણ કે તેઓને એવી ખબર હતી કે તે હુમેરા પાતાની પાસે ધણે પાત્રી કીમતનાં કાગળમાં રાખે છે. આ પોતાની નીચ મતદાન પાર પાડવાને કાઉન્ટ ડી હોરન એક દાહરે તે દલાવને જીતે, અને જણાવી, કે તેને ધણક થોરે તેની પાસેથી ખરીદવાનાં છે, મારે તેણે તેને એક નીમતની જગાએ મળવું. અને મારે તેઓએ એક હુલકાં પોરે જવાનાની જગામાં મંજૂરવાને કરાવી. કરાવેલે વખતે, તે જગાએ તે દલાવ આવી લાગે, જ્યાં કાઉન્ટ ડી હોરન પોતાના ઉપલા બે સેખતીયાની સાથે તેની વાટ જોતા જોતા હતા. તે બે જનને વાસતે તેણે તે દલાવને જણાવી, કે તેઓ તેના ખીતરો છે. થોડાક વાર બેસીને વાત કરવા પછે કાઉન્ટ ડી હોરને અન્યતીતે ઉડી તેની છાતીમાં પોતીઆરડ નામનાં હુધીઆરથી તરણ થયત જાય નો કીધા. આંધી તે દલાવ પછાડ ખાઈને જમીનપર પડી; અને તેવો કાઉન્ટ ડી હોરન એક ગમથી તેનાં ગળવામાંથી થોરોનાં બદલ કાઢાડવા લાગે, અને બીજા ગમથી તેના એક જોખતી તેને પધેમ જમીન કરતો જાય, કે તે જવતો નહી રહે. પણ તે કમનસીમ દલાવે તેમને સર્વાંત છડી જવાની તક આપી નહી. જ્યો તેને પેટુરા જમન થયો તેવીને તેણે એક એવી બરાડ મારી, કે કાઉન્ટ તેનાં ગળવામાંથી બધા થોરે કાઢાડી નહી રહી. એટલામાં પાસેનાં મોરડામાંથી માણસો રોડી આવીયા, અને હેડા સહીત કાઉન્ટને અને તેના સેખતીને પકડી લીધા. થોરે દીવસે, અને ત્યાર વસતીની અંદર આગેલી જગામાં આજુ બનવાથી પારીસમાં રહેનાર એક એક માણસનાં દીવાનાં પાસતી પેડી, અને થોરે દીવસે પણ રસતામાં માલતાં બીડીક લાગવા લાગી. આ મંડાલોની તપાસ બીજા દીવસે થઈ, જે વેલાએ સાહેબીમાં એવીતા સા જીવ પડી, કે એકદમ તે જાને ફાંસી દેવાનો ફાકમ થયો. પણ કાઉન્ટ ડી હોરનનાં સહકા સમાં યાદાલાઓ, જેઓ સહકાં ઘડા મોડા અને વાળવા આમર ઉભાવે હતા તે એ વડા રાજકારોઆરી સામે ઘડો. વગ મલાવવા લાગા, અને તે કમખખત છોકરાનું માથું ફેડાણે નધી મેલું નહી. વી તેનાપર દયા કરવાને તેનીપર ચોખેરથી ભારે દખાલ કરવા લાગા. વડા રાજકારોઆરીએ જનતાં મુકી તેમનીને લાકત કરનાનાં અખાડા કીધા, કારણ કે આ તકથીર એ પીતો મે દી હતી. કે જે માફ કરવાને તે જરા પણ રાજ નહી હતો. આમરે પેલા વગવાલા ઉત્તરવે, પોતાની બનતી કોથેય કરી વડા રાજકારોઆરીને જીત્યા, અને તેને ઘણું સમજાવવા લાગા. તેઓ તેની બધી સમાઈ-દેખાડવા લાગા, અને છેવે તે જીને હુમારને તેની મગાઈમાં પણ મે લીધો, અને જણાવી, કે તેને ફાંસી દેવાથી તેનાં અને બીજા બધાઓનાં કુટુંબ ઉપર એક મોટા ડાચ રહી જશે. એવી સઘથી ફુસવાવણીનાં રોડા નવાજ તે રાજકારોઆરી

પેલા ઉત્તરવેને આપતો ગયો. આમરે તેઓએ થાકીને સેટ સીમોનનાં મોટા ઉત્તરવને વડે નાખીયા, પણ તેથી તે જીને હુમારને છોડાવવાને રાજ નહી થયો; પણ રાજકારો આરીને એટલી ભલામણ કીધી કે, તકથીરવર એક રાજ આનંદાનને છોકરો છે મારે તેને ફાંસી દેવાનાં કરતાં તેને ગરદન ખારવામાં જરા આખર રહેશે, કારણ કે આખા મુરો પંખાં એવાં કુટુંબનાં માણસોને એજ રીતે ખારવામાં આવે છે. પણ રાજકારોઆરીએ એટલી વાતબી કહી રાખી નહી. જ્યારે કાઉન્ટનાં સંગાં વાંહાલાંઓ ઉકેલ યાકીયા તીઆરે તેઓએ તેને બંધીખાતામાં જોર આપીને મુગા મુગા મારી નાખવાને કરાવી. તે પરમાણે અથાગ મેલે નત કરી એક તેના સંગે જોરેનું પીઆણું લઈ બંધીખાતામાં દાખલ થયો, પણ કાઉન્ટ ડી હોરનેની તે પીવાની છાતી માવી નહી ને તે પીયું નહી જ્યારે. એજ પણ કંઈ નહી વહીઈ તીઆરે આખરે સંધા થાકીને બેઠા, અને તે જીવ થવાનાં છડા દીવસે તે જાને કમખખતોને ફાંસી દીધા.

લડાઈમાં જતી વેલાની મુકાકાત.

મારી વશદાર ચોરત.

તઈઆરીના નંગારાં થપાં છે આજ, કુચનાં રણસોગડાને ધાપે આવાન. ખબું મારે જોઈએ હવે સઘણું છોડી. બીઆરે મોહાબતની રીધે પણ તોડી. ન છાને મારા ભવા મરદને. એક ચોરતને વગી રહી છોડી રેલો રેક. આહાર પેટુરવાન ને ખરી માંના પુત, કુચમનના જનપર મલાવે છે હુડ. બીહીકણ માપલા ને જીખપ રોડા. ભરાઈ રહે થપાં એ વખત ભવા ચોર. નવાલા મુખીમાંથી જમ ખવડું ઉભા, તેવાન જીસાં મરદની છાતીમાં ધાપ. સાંખે જ્યારે તે જંગની વાત, ચલકતાં હુધીઆરથી કરીને કાટ; છલંગ મારી રહે તે વાકની મીસાલ, કુચમનના તનપરની ઉખડે ખાલ. માપા ને મોહાબત એ મુલેહતા ફલ, જંગને વખતે બતાવડું છે અલ. મોહાબતમાં છે આહાર પરન કીદા, બીહીકણ તેની બધામાં દેખાએ જોવા કે ચોરત સરજ છે મરદનેજ મારે, ને મરદ તે એજ કે જ્ય બીકટ વારે. મારે, જે છે બીહીકણ તેજે ચોરત, તીઆરે ચોરતને સાની જોઈએ ચોરત ? મારે એ પીઆરી, કીન જું રાખ, મોતીના કતરા ભવાં આંસુ ના નાખ. હુથ તારા વાજે છે ડંડા બરક, મોહાબતી મોહાબતી હરક.

માથાંથી પગસુધી તન તાઝું ધુણેછ,
પરસેવાના મોતી કપાલપર છુટેછ.
ધરતીના પોપડો ધરતીકંપ વખત,
હિંચકાઈને બેસેછ ભારી શકત.
તેમ તારી છાતી ઉંચકાયે ન પડેછ,
જાણે સઘવા પેહેલવાને તેમાં જ લેછે!
તે નેહી, આ પીઆરી! આ જાગર ફાટેછ,
જીવંતી તલવારના ઝટકા લાગેછ,
લડું જાણે અહીંઆં જુશમનેની સાથ,
ધાપલ જાણે યદ્ ગીએાહ હું તેઓને હાથ.
પણ તું જાણે પીઆરી, ગમે એવો ઘાએ
સીંહ, નથી છોડતો પોતાના ચતર જાહેલ.
તેથી, નેકે જાઉં હાલ જખતી શકત,
પણ બની નય તાને તે ગંને વખત.
હમેશ તારી સુતને આંખમાં રાખશ,
હમેશ તારાં નામને જખતપર આપશ.
ને ખોદા આપશે મને કુતેહનો ગંન,
તો વલી રહેશે તારી બધી બેઝેલી રંન.
પણ અગરને હું મારીઓ જાઉં જુશમને હાથ,
તો તે જોહાનના ખલયું આપણ બંને સાથ.
વાસતે, થોડા વખતની જીવંતને ખાતર,
ના પાડતી જકા તારા તનની ઉપર,
ના નાખતી એક પણ આંસુના કતરો,
ના મેલતી છાતીપર ગમનો પથરો.
ધીરજથી ખોદાપર એકીન ધરી,
ગુજરને વખત તેની બંધી કરી.
એક મરુછે તેની લેને સંભાલ,
જાણને તે મેરોછે હીરો મેમીસાલ.
તેનામાં હમેશ તું નેને મને,
ધરે મારા જીવન તે મને ને તને.
માએનો સાથે તેનો આપ પણ થને
તુંજ, ને શીખવેને શીઆનો કરને.
કરને એવો કે રાખે માઝું નામ,
કુનીઆમાં નામદારીના કરીને કામ.
હવે છેલી સલામ! છેલી સલામ! આ જીવંતી પીઆરી,
વફાદારમાં વફાદાર થઈછ તું આરત મારી.
ખોદા તારો હમેશ મદદગાર હોએ,
તારે ખાતર જાંઘી મારી સલામત રહેએ.

કરોડીન આઈલ અથવા ગીઆસનું તેલ
વાપરવામાં સંભાલ.

ઉપલાં નામનું તેલ, જેને રશી સીઆ પછુકરી ઘાસ
લાઈટના તેલને નામ આપેછે, તે વાપરવાને માલ હાલ
આપણા લેકમાં ઘણો વધી ગયેછે. પારસીઓને ઘણેખરે
વેર હાલ એ તેલના દીવા બલના નિવામાં વ્યાવેછે. આગ
લ કરતાં હાલ એ તેલને લાવ કમતી યવાથી તે કોપરેલ
કરતાં સસતું પડવા જાયછે, અને સાથે એનો દીવા જાલ

તાં વારેવાર કાકડા સારવા વગેરેની કાકડુ જરા કમતી હો
પછે; અને વલી એના દીવામાંથી જે રોશની નીકળેછે, તે
વધારે સહે, અને તેનસવી હોયછે. એથી કરીને એ તેલ
ના દીવા માલવાને માલ પારસીઓમાં વધીઆછે. પણ
એ તેલના સઘવા કાયદા સાથે એમાં એક મોટો ગેરફાયદો
એછે કે, તેનામાં તુરત સલગી ઉડવાનો તથા ફાટવાનો
શુભેછ. એ તેલને ને બની લાગેછે તો તે સઘવું તુરત સ
લગી ઉડેછે, અને ને તેના બાફને હોવા લાગેછેતો તે એકદમ
ઉડેછે, અને જે વાસણમાં હોય તેને ફાડી નાખી આસપાસ
સના માલસને મોટી નુકશાની કરેછે.

પારસીઓના ઘરમાં જ્યાં એ તેલ વપરાય તે તીઆં
તે દીવામાં પુરવા વગેરેનું કામ ઘરમાંના ચાકર કરેછે, કે ન
હોતો ઘરમાંની સીઆ કરેછે. તેમો ખેતના ઘણાકે એ
તેલના નાશકારક શુભેથી એટલેથી અજાણ માલમ પડે
છે કે, જેમ કોપરેલને ટોલ નાખ કરી દીવા કરે
તેમ એણે પણ કરેછે. એથી કરી કેટલીક વાર કેટલાક
ઘરોમાં ધાસતી ભરેલા અકસમાત બનીઆછે કોઈ ધા
માં આસપાસની ચીજો સલગી ગઈછે, પણ ઘર સઘવું
જમીનઉંછે; કોઈ ઘરમાં માલસનાં હાથ પણ દાઝી ગયાછે પ
ણ તેમાં શરીરને કોઈ તેવી ધાસતી ભરેલી નુકશાની થ
તામાંથી બચી ગયાછે; અને કોઈ ઘરમાં તે ફાટવાથી કેટલી
ક નુકશાની થઈછે. નેકે સાંચાં ભાવેને અતીઆર વેર કોઈ
ઘણો મોટો ખતાવ બનીઓ નથી, તોપણ તે ખતાવોના સં
ભવ નથી એમ નહીં કેટલાય. એમાંથી એટલે વેર બની
થકે, કે ઘરનાં ધર બલી જાય, અને જાણસં ન
ખતી થાય તથા મરણ પામે. જેમ એ તેલનો નયો વધા
રે હોય તેમ એમાંથી વધારે ખરાબી થવાની ધાસતી. ને
એની એકાદ મોટી વખાર કાંઈ અકસમાતથી સલગી ઉડી
હોપતો આસપાસ ઘણે દુર વેર જાન માલની મોટી ખરાબી
કરી નામેછે; તેટલા વાસતે એની વખારોને ઘણી વસતોવા
લા ભાગમાં સરકાર રાખવા રતી નથી. આગલ પારસીઓ
નાં ઘરમાં ઘણીખરી માટલી ભરાઈઆવતી ને તે બહાર રહેતી
કે બીજી વ્યાવતો તીઆરે તેને માટે આડી ફીકર નહીં હતી,
પણ હાલમાં એ તેલ ઘણું સમગ્ર યવાથી લોકો તેના આ
ખા ડાખના ઘરમાં લાવીને મેલેછે; જેથી તેનાપર વધારે સં
ભાલ રાખવાની જરૂરછે. કેટલેક કહાણે ઘરમાંનાં મરોરે
તે મળે આરતોનું એ તેલ સંખંધી એટલુંતો અગતાનપણું
અને મેસંભાલ હજારા નિવામાં આવીઆછે; કે એ તેલ
નાં ડાખને કોપરેલની બરછીની માફક રાંધણીમાં અને જુહું
લાની નનદીકમાં સુકી રાખેલા, અને તીઆંજ તેમો તેના
દીરા કરે, અને તેમ કરતાં જમીનપર કે દીવાપર દોરાપતો
તેને, જેમ કોપરેલને નુકી લે તેમ નુકી લે પણ ખચોત
એ ઘણું ધાસતી ભરેછે. એ તેલનાં વાસણને બનતાં
સુધી વ્યાપ્તજ અને દીવાથી ઘણું વેગળું રાખવું નેહએ; અ
ને તેની નજીક આગજ કે દીવા લઈ જતાં ઘણી સંભાલ રા
ખવી નેહએ. તેમાં ભરેલાં વાસણ કરતાં અધુરાં અથવા
ખાલી વાસણ આગલ દીવા લઈ જતાં ઘણી સલામતી
રાખવી નેહએ; કારણ કે ને ભરેલું વાસણ સલગયે તો
તેમાંથી બલનાં મોટો ભલુકોન નીકળે, પણ ને અધુરું
અથવા ખાલી સલગયે તો તે એકદમ ઉડીને ફાટયે, અને

આગલનાં માણસને મોટી નુકશાની કરી નાખશે. એ કંઈ ધરમાં એ તેવના એક ઉભો ખાલી ધવાધી બધાંમાંએ તેને ઝુલવાપર મેલીએ; કે ધી અથવા કોપરેલ ની માફક તેને વલગી રહેલું તેલ તવાધને નીકળી આવે! પણ ઉપર લખવા પરમાણુ. તે ખાલી હોવાથી, યુવાપર મેલતા વારાજ તે એટલાંતો નેરથી ઉડીએ કે, ઉપરના પેટુડી આં સાથ અઠડાઈ, વલી નઈ, નીચે પડીએ. એ ઉભો નેટલા નેરથી પેટુડીઆં સાથ અઠડીએ તેટલા નેરથી ને તે આગલ ઉભેલાં બધાંમાંએને અઠડીએ હુતેતો, અચીત તે માંથી એક બેની ઘાત પતે. એટલા માટે એ તેવની બાજુ તમાં પારસી સીએને ઘણી સાવચેત રહેવાની નજરે. અને ને મારા ધરમાં એ તેલ બાલવાને લાવે તેઓએ પેટુડાં એના શુધ્ધી પોતે વાકેફ ધઈ બધાંમાંએને તથા વાકેફગાર અને સાવચેત કરવાં નેહિએ; અગર નહીતો એ તેલ ધર માં લાવવું નહીં નેહિએ એ તેલ કેમ સલગેછે તથા ઉછેરે, અને કેમ અકસમાત બનેછે; તથા ભરેલાંના કરતાં અધુરું વાસણ વધારે કાસતી ભરેલું કેમ છે, તેના ખોલા સો નીચે કરીએ.—

પરધન હુમારે જણાવવું નેહિએ છે, એ તેલ હુમેશ કાસતી ભરેલું છે, અને એને વાપરવું નહોતું નેહિએ એ ન હુમે કહેતા નથી. હુમારી મતલબ એને છે, એ તેલ વાપરવામાં નેહિતો સંભાલ રાખવી, કારણ કે ને અકસ માતો બનેછે તે તેને લગતી ગેરસંભાલથીજ બનેછે: અગર નહીતો તેમાં કાસતી નેહુ કંઈ નથી. એ તેલ બાલનારા એએ સઘળી પેટુડી તેલ ખરીદતી વખતે તપાસવું કે તેલમાં બેલભાલ કોથેલી નહીં હોય; તથા બેલભાલ નહીં હોય તો પણ તેલ બરાબર બનાવેલું હોય; કારણ કે એણે અથવા બરાબર નહીં બનાવેલું તેલ જલદી સલગી ઉછેરે. એને કાટવાનું યુખીઅ કારણ એ છે એ તેલ દોવામાં ભરવા પછે એમાંથી બાક પેદા થાયછે, અને તેલ અધુરું હોવાથી અથવા ધવાધા નેટલી ખાલી જગા હોય તેટલીમાં તે બાક એકઠો ધઈ રહેછે. હવે જીઆંવેર એ બાકને દુધા નથી લાગતી તોઆંવેર તેને પણ નેટલી ગરમી લાગે તોપણ તે નેખને તેખન રહેછે પણ એવી તેને હવા લાગે કે તે મોટા નેરથી અને અવાજથી ઉછેરે, અને વાસણને ભાંડ કકડા કરી નાખેછે, ને કકડા આસપાસનાં માણસને નુકશાન કરેછે. તેટલા માટે એ તેલના દીવા બાલતી વખતે આટલી વાતની સંભાલ રાખવી.—

૧—દીવા કરવાનો કામનો હમે દરરોજ બરાબર ભરીને પછે દીવા સલગાવવો. કારણ કે એમ ધવાધી તેમાં બાકને જમાવ હોતો નથી, અને તેથી તે ઉડતો નથી. ને અધુરો હમે હોય ને સલગાવોએ હોયતો, ઉપર લખવા પરમાણુ ઉપાખાની ખાલી જગામાં બાક જમાવ ધઈ રહેતો હોયછે, અને તે હવા સાથ જલેછો હોયછે, નેથી તેને જરા ગરમી લાગતાં તે ઘણીવાર ઉછેરે.

૨—તેખન, દીવા મોટી રાતે અથવા મોટી વખત ખાલી મેલવીઆ પછે થોડે વારે પાછો સલગાવવો નહીં, કારણ કે ઉપર લખવા પરમાણુ તેમાં બાક એકઠો થયેલો હોયછે. વાસતે એ સલગાવવો પડેતો પેટુડાં તેને તેલથી ભરેલો, એ સલામતી ભરેલું છે.

૩—મોટી રાતનાં, જીઆંવેર એના ઉપાખાનું તેલ લગભગ બલી રહેવા આવેલું હોય, તોઆંવેર તેને ઉંચકીને બીજામ અથવા મોલો કે ઠંડી હવામાં લેઈ જવો નહીં. કારણ કે, તેલ બલી રહેવા આવવાથી ખાલી જગામાં બાક હોયછે, ને જીઆંવેર દીવા બલતો હોયછે તોઆંવેર તે ગરમ હોવાથી તે સલગી જગામાં ખીચીખીચ રહેછે, નેથી માટે હવાને આવવાનો વગ હોતો નથી, અને તેથી તે સલગતો નથી. પણ જોવા તે દીવાને ઉંચકીએ, કે માટે ના બાક ચરવચર થાયછે, અને તેવામાં તેને ઠંડો પવન લાગાથી તે બાક કઠણ થાયછે, અને કઠણ ધવાધી તે થોડી જગામાં સમાયછે, નેથી બાકી ખાલી પડેલો જગામાં હવા ધુસી જાયછે, અને તેમ ધતાં તે બાક ઉછેરે અને દીવાનો હમે કાટી જાયછે.

૪—સાધારણ સંભાલ એ રાખવી કે, દીવામાં એ તેલ પુરાતો તે બહાર લાગે નહીં, અને લાગેતો તેને બરાબર નુકી નાખવું; અગર નહીતો તેમાંથી ઘણો ખરાબ વાસ આવતો રહેછે, અને માણસને કંઈએ આવેછે. વખતે તેને બી લાગતાં તેના સંબંધ અંદરના તેલવેર હોવાથી તે સલગી પણ ઉછેરે.

આટલી વાતની સંભાલ રાખી હોય, તો પછે એ તેલના દીવા બાલવામાં કશી કાસતી નથી. માટે નેએ એ તેલના દીવા બાલતાં હોય તેઓએ એ બાબત ઉપર મનજીવત ધીઆન રાખવું.

ધરમશાલા

અથવા

નંગલમાં કહેલી ચાર વાતો.

૨—કઠણ દીલ.

(સંધ્ય સર ૧૨૬ મેથી)

પીટર મંક મેથુન હાલતમાં પડેલો તેના ધર આગલ થી જતાં કેટલાક વડેમારુઓનાં જોવામાં આવ્યોઆથી તે એએ તેને હુશીઆર કીધો. જોવા તે હુશીઆર થયો, તે વોજ તે પોતાની આંખ ઉઘાડી ગભરાઈને પુછવા લાગો કે, તેની સ્ત્રી લોસમેથુ કાણ છે.

પણ તેણીને કોઈએ નેહ ન હતી, કે તે કીઆંછે. પછે જરાક વારમાં પીટર ઉપર આ સલહું શું બનતું ગયું તેના વીચારની હાર તેના મનમાં થઈ ધઈ. તેને ખાલમ પડીઈ કે, આ ભજંકર બનાવ કંઈ સવપનો નહીં હોતો, પણ એક ખરેખરે બનાવ હતો; અને ખરેખર પોતાની સ્ત્રી લોસમેથુનું યુન કરનાર તે પોતેજ હતો.

આ વીચારોથી પીટર ઘણો બેચેન ધઈ ગયો; પણ કોઈ રીતે દલગીરીમાં કે પસતાવામાં થકીએ નહીં, કારણ કે તેનું દીલ 'પથનું' ધણું હતું. પણ તેની સ્ત્રીનાં મોહાતથી કરી તેને પોતાની આખર ઉપર વીચાર કરવાને સુગ્રીઈ, અને તેથી તેના મનમાં હજારો તુરંગ ઉઠવા લાગ્યા. ગરીબોનાં ને આશુ તેણે પડાવીઆં હતા; રૂખી ધતાએ ના પોધારને ને ને તેણે પોતાના કાનો બંધ કીધા હ

તા; પેતાની આંને ને નાસીપાથ કરી હતી, અને પેતાની સ્ત્રીનું ને લેહી રેડીઈ હતું. તે સઘવાં જાણે તેની ઉપર વેર લેવાને તેની આગલ ઉભાં રહી પોકાર આરતાં હોય તે મ તેને લાગવા લાગીઈ."

મોડી રાત સુગે પીટર આવા કુપદાય વીચારમાં હું ગલાયા કીધો, પણ આખરે તેની આંખમાં જરા ઉઠ્ઠ આવ્યા, તેવામાં એક કોઠાસ અને તાજુકાઈ ભરેલા આવાળ આસ તેથી તેના કાનમાં આવ્યો કે, "પીટર હજી તારાં દીલને જરા નરમ કર." આ આવાળથી તે ભડકીને, જાગી ઉઠી આ, પણ આંખ ઉઘાડી જોવાની તેની હીમત ચાલી નહી, કે રખેને તેની ભલી લીસાયે, જોના આ આવાળ હતો, તેની તરફ જોવાઈ જાય.

એરી હાલતમાં ફાહાડા નીકલી ગયા, અને દનપર દન પીટરને ઘાતો એક વધતો ગયો; પણ આખરે સાતમે ફાહાડે તેણે પોતાના કોમલ શીકશકની ચીખાખજ પરમાણે ચાલવાનો ઠરાવ કીધો.

રવીવારની સહવારના પોતાના આગલા યુખીઆરા ફાહાડાના જ્યો પોશાક તેણે પહેરીમો, અને યે ઉસવાર યે ધને પેલાં ઝાડની જગા આગલ ચાલીમો, જ્યો તે યન મોહન જગા આગલ આવી પોઢે ચીમો, તેવો તે યોડા ઉપરથી નીચે ઉતરીમો, અને તેને એક ઝાડ સાથે બાંધી પેલાં ઝાડ આગલ ચાલીમો, ત્યાં જઈ તે ખજાનચીની આગલ પોતાનું મંતર ભજવવા લાગો, ને વેલએ આકાશ જ રા યેરાયલું હોવાથી તે ઝાડની જાડી અને ધીય દાંખલીમો આંધી સુરનું અનવલું તેને ખરાખર પડતું નહી હતું, અને તેના પેઢું કામનું માણસ ઝાડમાંથી બાહાર નીકલીઈ પછ તેણે આગલની માફક પીટરનો ખીતરાચારી ભરેલો આવાળ કીધો નહી. તેનું મોડું ગુસા ભરેલું દેખાતું હતું; અને તેણે માથાંથી તે પગ સુધી કાલા કામનો શોકનો પોશાક પહેરેલો હતો. આ જોઈ પીટર સમજી ગયો કે, તેણે કોણને ખાતર આ શોક કરીએછે.

તે તેને જોઈ ગંભીરાઈથી બોલીમો, "પીટર મંક, હું ને મારી સાથ શું કામ છે ?"

પીટર શું કહાતે આવાળે બોલીમો, "ખજાનચી સાહેબ મને હજી એક આસાછે."

ખજાનચીએ જવાબ કીધો, "શું પધરનાં દીલના માણસની આસા થયે આવે કે ? તારા પાપી વીચારથી ને તે માગીઈ તે તને મલવા નેરહું મલી ચુકું; હવે તને કંઈ વધારે મલશે નહી."

"પણ ખજાનચી સાહેબ, પીટર બોલીમો, "તમે મારી તરજ જાતની ઉમેદ પાર પાડવાની કહ્યુલાત આપી હતી, તેમાં મે પાડી ને એક રહીછે, તે હવે પાડી કે નહી ?"

કામના માણસે કહીઈ, "જોકે મને ગમેતો હું તને ના પાડી શકું, પણ હાલ હું નેમ કરવાને ઇજ્જતો નય; મારે એવ વું તરીચું, શું માગે ?"

"ઓ ખજાનચી સાહેબ !" પીટર કવવાઈને બોલી મો, "મને તે કરીને મારી છાતી માનું પધરનું દીલ ફાહાડી લઈ મને મારું આગલું મરમ, થપકવું અને જીવ વું દીલ પાછું આપો."

"તોઆરે શું હું ડમ મીકાપલજું કે મારી પાસે હું

તારું દીલ માગે ?" કામનું માણસે બોલીઈ, "જા, જા, મેવરુંક પીટર મંક, જોને તેં ને મીકીઈ, તેની પાસે જઈ ને માંગ."

"હા !" પીટર હામિે મારી બોલીમો, "તે કરી લીધે લી કહ્યુલાત કદી ફેરવવાનો નથી."

"તું કેવો પાપી માણસછે ?" કામનું માણસે બોલી ઈ, "મને તારીપર ઘણું દયા આવેછે, પણ હું તારી એ માંગ છું પુરી પાડી શકતો નથી, તોપણ એ વાતમાં હું તને મદદ કરી શકશ. જો સાંભલ; જમીની કીયાથી તારું દીલ તારા હાથના આવવાનું નથી, પણ તાલગેવથી તે આવી શકે. અને એ વાતને વું ઘણું ગુરૂકેલ સમજતો ના, કારણ કે ડમ મીકાપલ મને એવો પાપીછે, તોપણ મેવરુંકછે, મારે તેને ઠગવાની યુક્તી હું તને બતાઈછું. આ તલેસ ખાત વું છે, અને એને તે રાખશક્તી સામે ધરજી, ને સાથે જંગી કરજી, એટલે તે તને કોઈ રીતે હરાન કરી શકે નહી, તથા તેના ગોઠામાંથી બાહાર નીકલતો તને બાદ કાવી શકે નહી. વાસતે હવે જા, અને તારું કામ જ જમીની તુરત આ જગાએ પાછો આવ."

આ બોલો કહી તે ખજાનચીએ તેને એક ચક્રમકને કાસે આપીમો, ને તુરત છાતીમાં ઘોસી પીટર પેલા રાખ શકનાં રેડેકાણ આગલ ચાલીમો; અને તેને તરજ સાક મારીઆ એટલે તે તેની આગલ આવીને ઉભો.

પીટરને જોતાં જ રાખશક્તી બીહામણ આવાળ હસીને બોલીમો, "તારી બધરીથી તે તારો એ પરમાણે છુટકારો કીધો ખરો; દીલ કીધું તેને મારી નાખતી, અજર નહીતો તે પોતાની સખ વતે કરી તને ખરાબેહાલ કરી તાખતે. પણ હવે તને થોડાક વખતવેર તારું રેશ છોડી દે વું જોઈએ, અને હું ધારૂં કે વું ચુસાકરીના ખરમને મારે થોડાક પધસા મારી પાસે માગવા આવીમો હશે."

"તમે કહોછો તે ખરાખરછે," પીટર બોલીમો, "પણ ને પધસા મારી પાસે હું માગવા આવીમોછું તે કંઈ તારી રકમ નથી, કારણ કે અહીંથી અમેરીકાવેર જવાનો ખરમ થોડો નથી લાગતો."

પેલો રાખશક્તી પીટરને પોતાના મકાનની અંદર મોલાવી લઈ ગયો, અને તેની આગલ તેને આપવા મારેનાં ડાલને એક મોડો ડગલો કીધો, ને તેણે લઈ લીધો, અને બોલીમો, "મીકાપલ, વું મી ઘણો હુશીઆર જમર આ વેછે; તે મને કહીઈ કે મારું માનનું દીલ તેં લઈ, તેની જગાએ મારી છાતીમાં એક પધરનું મેલીઈછે, ને નીચળ વતી માફક પડી રહેશે, પણ હું તને કંઈ તેમ જોતો નથી."

જો સાંભલ મીકાપલ અચરત ધઈ બોલીમો, "શું એમ નથી ? શું તારી ડાલી બાજુએ તને હજી થપકારો વાગેછે, અને તને દુખગીરી અકુશીશ વગેરે લાગેછે ? ના, એ મ હોય નહી. જા, આવ ને તારી ખાતરી કર, એમ કહી મીકાપલ તેને અંદરના એરડામાં લઈ ગયો, જ્યાં અમેરિકાની ઉપર હારેડેર બાટલામો મેલેલા હતા, જ્યાં જ્યાંમોનાં દીલ અરખમાં મેલેલાં હતાં. તેમાંથી એક બાટલા ઉઠાઈ પીટરને દેખાડીમો, જેની ઉપર એક મોટી આલો ઉઠાઈ પીટરને દેખાડીમો, જેની ઉપર એક મોટી રેલેલી હતી, કે "આ દીલ પીટર મંકનું છે," એ બાટલા રેખાડી મીકાપલ પીટરને પુજીઈ કે, હવે તે તારું દીલ જો

યુ ? ” તે સાંભળી પીટર બોલીઓ, “ હું કેમ જાણું કે એ દીવ માફ નહીં ” “ અલબત્તે એ દીવ તારૂં નહીં, બેટકું, ” મીકાયેલ બોલીઓ, “ તારાં જાસને ઘોડીથી બનેલું છે. લે. નહીં જાનેતા થોડાવાર તારો છાતોમાં મેલા જી, કે તારી ખાતરી થાય ”

મીકાયેલ એટલું બોલીઓ કે, તુરત જ પીટરની છાતીમાં ધપકારો ચાલવા લાગે; એ જોઈ તે અકબચ્છને પેલા બાટલામાં જોવા લાગેતા તેમાં કંઈ મને નહીં !

પીટરને આ પરમાણે અબધથીમાં ગરકાવ થયેલા જોઈ, મીકાયેલ હસતો હસતો પુછવા લાગે કે, “ કેમ, હવે તને લાગેલેકેની કે આ બાટલામાંનું દીવ તારૂં નહીં હશે ? ”

“ હા, હા, ખરું, ” પીટર પોતાની છાતી ઉપર હાથ દાખીને બોલીઓ, એ માફ નહીં, અને હવે મને થયેલો કષાર થયો છે, અને એને છોડવા ગમતું નથી. ”

“ માલ, માલ પીટર, ” રાખશસ બોલીઓ, “ મારી સાથે એવી મશકરી ચાલવાની નથી. મારે તારૂં દીવ પાછું લેવું જોઈએ; ” એમ કહી તે જોવા પીટરના આંગ ઉપર જાય છે, તેના પીટરે પેલા કાચનાં માણસે આપેલો તરસ માતીક કરાવ કાઢાડી તેની સામજી પકડીઓ; અને તેવા જ પીટર રાખશસની આખમાં નહીં દેખાવ એવો થઈ ગયો. આ તકનો લાભ લઈ પીટર પાછવ પડે બાહાર નીકળવાના દરવાજા આગલ પડવા લાગે, અને રાખશસ તેને પકડવાના ફાંફાં મારવા લાગે. તે આણીગમથી પેલીગમ હાથની ઝપાટો મારવા લાગે, પણ તેના હાથમાં હવા વગર બીજું કશું આવડું નહીં હતું. પણ વલી તે સાથે પેલા તરસમાતીથી બીજે ચમતકાર થઈ ગયો, કે તે રાખશસનું શરીર ધીમે ધીમે એટલું નાનું થતું ગયું કે થોડાવારમાં તે એક મોટા ધીડા જેટલો થઈ ગયો ! વલી તે સાથે પેલા બાટલામાંના બધાં દીવો તેમની અંદર ઉછડવા અને તરે ઉપર થવા લાગ્યાં. આ સમયે જોઈ પીટર મંક એટલેતા ગજારાએ, કે એકદમ છવ લઈને તે જગાએથી નાંકે.

જેમ પીટર જંગલમાં આગલ ચાલતા ગયો, તે જ તેમ તે આંધો નવાથી પેલા તરસમાતીનું જોર કમતો થતું ગયું; અને તે રાખશસ જરા જરા પોતાની આગલી શક્તીમાં આવતા ગયો. તે આ સઘવા બતાવથી એટલો તે ચીરડાઈ ગયો, કે પીટરના જંગલમાં નાચ કરવા માટે, તેણે એક જાખનું તોફાન ઉડાવીર. પવન જેમાં કુંડવા લોગે, આકાસમાં મોટા ગગડાટ થવા લાગ્યા, અને ચોરેરે વીનવી ચમકવા લાગી અને શેષજંધ વરસાદ પડવા લાગે. પીટર તેમાંથી બચવાને આણીગમથી પેલીગમ જંગલમાં દોડવા લાગે, પણ ક્યે તેને બચાવ અલીઓ નહીં તેપણ તે હીનત પકડીને આગલ દોડતા જાય, જ્યાં આખરે પેલા ખતમથીનાં મકાન આગલ આવી પોંદ્યાંથીઓ, છતાં આપતાંન સઘવું તોફાન નરમ પડી ગયું.

પણ આ પરમાણેનાં શકત તોફાનમાંથી બચવાથી તે પોતાનું દીવ પાછું મલવાથી તેને જોવી ખુટી ઉભરી નેજીએ તેવો ઉવલ નહીં, કારણકે હવે તેનું ખરું દીવ તેને પાછું મલવાથી, તેણે આતીઆરેરે જ ઘાતકી અને પાપી ચાલ ચલાવી હતી, તે સઘવી તેને ઈચ્છાદ આપવા લાગી, અને તેને માટે તેના દીવમાં યજુ લાગરા લાગુ. તે

જે તેની માંની સાથે, સ્ત્રીની સાથે અને એન પરમાણે બધા સાથે જ ઘાતકી ચાલો ચલાવી હતી, તે બધી તેને એક પછે એક ઈચ્છાદ આપવા લાગી; અને તેથી તે પોતાને એ વોતો ઘાતકી અને પાપી સમજવા લાગે, કે તેની આંખમાંથી મોર મોર જેવાં આંધુ પડવા લાગ્યાં.

(સાધજી.)

કુવામાંનો ભુત.

દેશી સ્ત્રીઓના, અને ખરોખર બોલીઓના ઘણા કે દેશી મરઘેના વટીક વીચાર પરમાણે ભુત ઘણી જ ગામાં વસે છે. તે આડમાં વસે છે, ઘરોમાં વસે છે, અને કુવાઓમાં પણ વસે છે. તેઓ કહે છે કે, જે ભુતના સપાટમાં આવે છે, તેનું કલેનું નેં બપો ખાય છે, અને તેથી માણસ મરણ પામે છે ! પણ આ લોકો લોકો સઘા બીચારા ભુતમામાને એવો ઘાતકી કહેતા નથી. કેટલોક વાર તેને ઘણા રમુજ બનાવે છે. તેઓ કહે છે કે કોઈવાર ભુત બોલવે છે, તેથી માણસને પોતાનો રસતો ભુલાવી છુપા રખાવી મારે છે. પણ વલી કેટલીકવાર તેને એવા મશકરા કરતાં પણ ઘણા સરસ અને ઘણા ઊપયોગી બનાવે છે. કેટલાક કહે છે કે, જે ભુતની ચોટલીના બાલ હાથમાં આવે તે પછે તેને જે કહે તે કરે, અને જે માગે તે લાવે ! ટમલાખંધ સુનું લાવે ! ટેપલાખંધ હીરા લાવે ! અને ગાડાંખંધ મોતી લાવે ! હમો ઈછીએ કે એવો ભુત હમોને અને હમારો વાચનારી બાઈઓને પણ મલે !

પણ હાલ તુરત એવા વાહલા ભુતને મુકી ઘણા અનગમતા ભુતની વાત કરીએ; કે જે માણસનાં કલે જાંજ ખાઈ જાય છે ! એવી જાતના ભુત ઘણીવાર જુનાં ખાલી પડેલા ઘરોમાં તથા પડત પડેલા અથવા કીચલ ભરેલા કુવામાં જોવામાં આવે છે. એની સામેતી એ છે કે, તેવાં ઘરમાં પેસતાં જ કે તેવા કુવામાં ઊતરતાં જ એક તનદરોસત અને મજાભુત માણસ એકદમ ભરો ખાઈ નીચે તુટી પડે છે, અને તુરત પોતાનો પરાણ છોડી દીએ છે. “ એમાં ભુતનું કામ નહીં હોય તે બીજો કાણું ? ” મુઆ મુધરેલાઓ તો ગમે તે કહે, પણ આમાં “ ભુતનો ચારો નહીં હોય તે બીજો કાણું ? ” અલખને, એ વાત ખરી છે. એવી જગાઓમાં એક જાતનો ભુત વસે છે ખરો, પણ જેવો ભુત આપણી વેહની સ્ત્રીઓ અને તેવાજ પુરૂશ માને છે તેવો નથી. તેમજ

જે કોલાકા વાંદરાની માફક શકત નોઇનેજ શીખેલા બનેલાં છે, પણ બીલી ભંડોલતો હોતો નથી, તેઓના કહેવા પરમાણે તે તદન ખોટું બી નથી. એવા શીખેલા એ ! ઘણીવાર હિમતથી બોલે છે કે, લાવો, તમારી છુતવાલી જગા દેખાડો, હમે તેમાં જઈ આવીએ, અને જોયે કે, હમેને શું થાય છે. પણ તેવાઓને હમે મજબુત બલામણુ કરીએ છે કે, એવી વેલાએ સઘલી વખતે જ હુલારાઈ કરવી નહી, અગર નહીતો તેવાં ઘરમાંના કે કુવામાંના છુતમાંના તેમને પણ વલગવા વગર રહેશે નહી, અને તેમનાં કલેબને પણ છોડશે નહી !

થોડાક દીવસની વાત પર અતરેના લીડીબજારના લતા પરના એક પારસીનાં ઘરના એક કુવામાં એવા છુતની વસતી માલમ પડી હતી. તે કુવામાં કાદવ ઘણો થયો છે એમ બાહ્યી તે ઘરનાં માંણસોએ એક માણસને તે સાફ કરવા માટે ઊતારીઓ. તે અંદર ગયો, અને કાદવમાં જેવો એક પાવડો મારીઓ, કે તુરત તેને તક્ષીએ સુતેલા છુતમાંના છેડાયા, અને તે બીચારાનું કલેબું ભખી ખાધું ! ઊપરનાં માણસોએ તેને અંદર બેસુધ સરખો અથવા મરણ પામેલો નોઈ તુરત બીજાને ઊતારીઓ, પણ તેનેબી છુતમાંના એ ભખી ખાધો ! તેની પછવાડે તરીને ઊતરીઓ, તેના દીઘમાંબી છુતમાંના ભગઈ ગયા; અને એ પરમાણે ઊપરા ઊપરી પાંચ છ માણસ અંદર ગયાં, ને જતાંવાર જ લોથ થઈ એક એકની ઊપર પડીઆ. એવા વખતમાં જો ઊપર લખવા પરમાણેના શીખેલાઓમાંના પણ એક બે ઊતરીઆ હોને, તો બેશક તેમને પણ તે છુતમાંના જતા મેલને નહી, પણ ચેલા બીચારાઓની સોડમાં સુવાડતે.

આ સઘલો બનાવ ખરો છે, અને તે આપણી આંખ આગલ બનીઓ છે. એ કુવામાં જે માણસ પેહેલો ઊતરીઓ હોતો તે બીચારો મરણ પામીઓ, અને તેની પછવાડે ઊતરેલાઓ એવી બેસુધ હાલતમાં આવી ગયલા હતા કે તેમને મોટી મુશ્કેલીથી દુશીઆર કીધા. પણ વાંચનારી બાઈઓએ બાહ્યું કે આ બનાવ જે બનીઓ, અને એવાંજ ને વારંવાર બને છે, તે તેઓ ધારે છે તેવા છુતના વસવાથી અને તેમના ભખી ખાધાથી નહી, પણ તદન જુદાંજ કારણથી બને છે. પડત અને બધ ઘરોમાં તથા પડત કુવાઓમાં હવા લાંબા વખતેવેર ઘેરાઈ રહેવાથી તે ઊંચી બની બપ છે;

અને તે માણસનાં દમમાં એકદમ જતાંજ તેનાં ઘોડીને ખરાબ કરી તેના જીવની મુશ્કાલી કરે છે. ઊપર લખેલા પારસીના ઘરના કુવો પડત નહી હોતો, તોપણ તેમાં એવો બનાવ બનીઓ, અને પેહેલા પાવડો કાદવમાં મારતાંજ બનીઓ, તેનું કારણ એજ છે કે, તેનાં તક્ષીઆમાં કાદવ ઘણો થયેલો હોતો, અને તે કાદવની અંદર ઊંચી હવા પેદા થઈને જમાવ થઈ રહેલી હતી, જે પેહેલા પાવડો મારતાંજ એકદમ બાહ્યાર નીકળી આવી, અને ચેલા માણસના દમમાં ગઈ, અને તથી તે મરણ પામીઓ. બીજાઓ તુરત બેસુધ થઈ ગયા, પણ સલામત રહીઆ તેનું કારણ એ કે, તેમના દમમાં તે ઊંચી હવાનો થોડો ભાગ ગયો. જે સંમજા છેલો ઊતરીઓ હોતો તેનાપર ઘણીજ થોડી અસર થઈ હતી, કારણ કે તેના દમમાં તેનો ઘણોજ થોડો ભાગ ગયો હતો.

એકલા માટે, એવી જગામાં જવાને સઘલાઓ એ ઘણી સંભાલ રાખવી નોઈએ. એવી પડત જગામાં જડું હોયતો, તેમાં ઊંચી હવા જમાવ થયેલી છે કે, નહી તે પેહેલાં તપાસી નોવું નોઈએ. તેમ કરવાનો સેહેલો ઊપાય છે; પરથમમાં એક મીનબતી સઘલાવી તેને શનસમાં મુકી તેવા કુવામાં ઊતારી નેવી; અથવા તેવા ઘરમાં તેવી બતીનું શનસ અથવા હુરેક દીવો દુર રહી મુકી નેવો. જો તે જગાઓમાં ઊંચી હવા હોતો દીવો ઝટ ખુબઈ જશે, અગર નહીતો જેમનો તેમ બલતો રહેશે માટે, જો દીવો થોડેવાર વેર બરોબર બલેતો પછે બેઘડક અંદર જડું અથવા ઊતરડું અગર નહીતો પેહેલાં તે ઊંચી હવાને બાહ્યાર કઢાડી નાખવાની કોશેશ કરવી. તેમ કરવાનો સેહેલો ઊપાય એ છે, કે સુખડ, લુખાન, બોજે વગેરે બુચેમોદાર ચીજો આતશ પર મેલો તેનો પુખં બુખાડે કરવો. એમ કરવાથી જેટલી ઊંચી હવા હોતે તેટલી બધી સાફ થઈ જશે. પછે જરીથી દીવો ત્રેલી નેવો. જો હજી તેમાં ઊંચી હવાનો ભાગ હોતો તે જરીને ખુબઈ જશે. એમ થાયતો જરીને વધારે બુખાડે કરવો. અંતે તે જગા સાફ થશે, અને પછે માણસથી વગર ઘાસતાંજ અંદર જવાશે એવી જગાઓમાં અથવા દરરોજ ઘરમાં થ હવાર સાંજ લુખાન બુખાવાની મનઝ પાણુ એજ છે કે, તીઓની અથવા ઘરમાંની ખરાબ હવા સાફ થાય.

એક બેચુનાહ માતા પર ગુજરેલો
મેવડો સેતમ.

શ્રાવણ દેશમાં લોનચેલોટ ડી મોઈન નામનો એક શખસ રહેતો હતો, અને તે કાંઈક સરકારી આધાર પર હતો. તે ૧૬૪૦ નાં વરસમાં જેન નામની એક આખરદાર સ્ત્રી સાથે પરણીઓ હતો. તેણે ૧૬૪૫ નાં એવું વીલ કીધું કે, તેનાં મરણ પછે તેની સઘળી મીલકતની માલિક તેની સ્ત્રી થાય, અને તેમાંથી તેનાં બચાવું અને પોતાનું પાલણુ, પોશાણુ કરે, અને તેમને સારી કલવણી આપે. આણું વીલ કરવા પછે ૧૬૪૯ માં તે મરણ પામીઓ, અને તે પરમાણે તેની સ્ત્રી તેની સઘળી મીલકતની માલિક થઈ. એક ખરી માતા તરીકે, અને પોતાના ધણીના કીલ, પરમાણે તેણીએ પોતાના છોકરાઓ, જે તરણુ હતા, તેમને ઘણા પીઆ રથી ઊધારવા અને સારીપેઠે કલવવા લાગી. મરના ૨ લાનચેલોટનાં કંટલાંક ખેતરો હતાં, જેનું ભાડું ઘણું ચડુડી જવાથી જે ગાયો તરફ તે હતાં, તીઆં તે વસુલ કરવાને તેને જવાની ફરજ પડી. તેથી જેન પોતાના ધણીથી નાના છોકરાને સાથે લેતી ગઈ, અને વહને તથા વચલાને પોતાની મા. અને એક દાસીને સાંધી ગઈ. પણ તે ગયા પછે તેના એ બંને છોકરાઓ પોતાની મમાઈ અને દાસીની સાથે રહેતાં કંટાલી ગયાં, અને તેથી કુશરક નામના એક ધંધાદારી શખસ નાં છોકરાઓની સાથે છુપાછુપ નાહારી ગયા. કુશરકનાં છોકરાઓને ને રસનામાં એક શખસે જોયા, જેણે તેમને આધખીઆ અને તુરત પાછા લાવીઓ, પણ બીયારી જેનના બંને છોકરાઓ કૈયે ચાલી ગયા. આ વાતની ખબર જેનને પડવાથી તે બીયારી ચોરા ગભરાટમાં પડી અને રહતી ને ટવલતી પોતાના વાહલા દીકરાઓને શોધવા નીકળી, ત્યાં ત્યાં શોધાવું તીઆં તીઆં તેણે શોધવાને જરા પણ બાકી રાખીગી નહી. રસનામાં જે મલીઆ, તેમને ભારે કાકલુદીથી ખબર અંતરો પુછી, પણ કાઈ તેના બંને દીકરાઓની કશી ખબર આપી શકીગી નહી. તે પોતાના બચાવના ગમમાં બાહવરી બની ગઈ, અને રાત અને દાહડો તેમનીજ શોધમાં ભટકવા લાગી. એમ કરતાં તે એક દાહડો લગી નામના પોંહાંચખાના આગબધી જતી હતી, તેવામાં એક ભીખારીને તેની સીડી ઊપર ભીખ માંગવા બેઠેલો જોયા. તેની સાથે એક છોકરો પાસે

બેઠેલો હતો, જેની સુરત દુરથી તેના વચલા છોકરા જે મસના જેવીજ દેખાવા લાગી. જેન અધીરી પડીને તેની તરફ દોડી, પણ પાસે આવીને જોતાં તથા તપાસતાં તે છોકરો તેના નહી માલમ પડીઓ. તે બીયારી નીચાસ થઈને રડી પડી, અને પેલા ભીખારીને પોતાના છોકરાઓની નીશાની આપી ચોરા કાલાવાલાથી કહી છો કે, કારેકાર ભટકતાં તેના જોવામાં જો તેના દીકરા આ આવેતા તેમને તુરત તેની પાસે લાવવા, જેના બદલામાં તેને ચોડું છનામ મલશે. એટલું કહી, તથા તે ભીખારીને કાંઈક પદસા આપી પાછો પોતાને મકાને ગઈ. આ વાતને કંટલાંક મહીના ગુજરવા બાદ પેલા ભીખારી, જેને જેન એક ખીનાં ગામમાં મળી હતી, તે વરનન શેર, જેમાં જેન રહેતી હતી, તીઆં આવીઓ, અને પેલા છોકરો, જે તેના પોતાનો હતો, તેની સાથે, રાખેતા પરમાણે ભીખ માંગવાને તીઆંનાં દેવલની સીડી ઊપર બેઠો. આગલ દાખવા પરમાણે તે ભીખારીના છોકરાને જોઈ જેમ જેન કઠાઈ હતી, તેમ વરનનના ખીખ લોકાખી કઠાયા: એટલે તેઓનેથી તે છોકરો જેનના ખોવાપણા છોકરા જેવોજ દેખાયો. તે ઊપરથી બધા લોકોમાં ગડબડ ઊઠી કે જેનનો છોકરો તે આ ભીખારીની સાથે છે. તુરતે કંટલાંક જન જેન પાસે દોડીઓ, અને તેને તે વાતની ખબર પાડી. પણ જેને તેમને જણાવીગી કે, તે કંઈ તેણીનો છોકરો નથી. પણ લોકોનેતો એટલી ખાતરી આવી ગઈ, કે જે છોકરો જેમસ સોવાય ખીજો કાઈ નથી એવું ખચીત માનવા લાગ્યા, અને તેથી જેનને તેને માટે ના પાડતી જોઈ તેઓ તેના પર શક લાવવા લાગ્યા, અને બધો મેલવા લાગ્યા. અંતે જેનની ઊપર તે બાબેનું ઘણું ભયંકર તોહામત આવીગી. વરનનની અદાલતનો સીંચાર હુકમ નામનો એક અમલદાર હતો, જેના ખેતરો જેનના ખેતરોની પડોસમાં આવવાથી, પોતાનો કાંઈક સગવડને ખાતર તેને જેનના ખેતરો મધેનું એક જોઈવું હતું; જે ઘણીખી રીતે માંગવા છતાં જેને આ પીગી ન હતું. આથી કરી તે અમલદારનું તેના પર શકત વેર હતું. આ તકનો લાભ લઈ તેણે ચોલીસખાતાંના વહને જણાવીગી કે, જેનનો છોકરો ખોવાઈ ગયો નથી, પણ તેને તેણે એક ભીખારીને આપી દીધો-છે, અને તેની સામેતી એક તે છોકરો હાલ વરનનમાં છે, અને બધું ગામ તેને આવખેછે, પણ જેન ના પાડેછે.

આવી ઘાતકી અને એક માતાને નહીં ઘટતી ચાલ ચં
લાવવાનું કારણ પેલા વેરી અમલદારે એવું જણાવી
હોં કં, જેનનો તેના નાના, છોકરા ઉપર અતીથ પી
આર છે, અને નેથી સઘલી દોહતને ધણી તેને કરવાને
માટે તેણે પોતાના મોઝ દીકરાઓને આ પરમાણે ભી
ખારીઓને આપી દીધાછે, અને તેમને મૂલ દુખોમાં
નાખીઆછે. આથી કરી ખીયારી જેન કીપર એક તર
શ્ચી ધડપકક ચાલી, અને ખીજી તરશ્ચી ગામના લો
કોના શીટકારનો નેના પર વરસાદ વંરસવા લાગો. પો
લીસ ખાતાનો વડો, જીઆં પેલો ભીખારી ખેડેલો હતો
તીઆં ગુરત ગયો, અને તેને પેલા છોકરા મુઘાં પક
ડી લાવી નીઆપ કરતાની આગલ લાવીને ઊભો કી
ધો. નીઆપ કરતાએ એકદમ, જરા પણ પુછપરછ કી
ધા વગર, તે ભીખારીને ખંધીખાંને ચોકલી દીધો, અ
ને છોકરાને એક રાખવાની જગામાં ચોકલી દીધો. તે
ની પછવાડે તેણે જેનને પકડવાનો હોકમ કાઢ્યો, એ
અને તે પરમાણે તે ખીયારીને જખરીથી ઘરમાંથી
ખાહાર કઢાડી કીરટમાં ઘસડી લઈ ગયા. આ વખતે
તેના ઘરથી તે કીરટના દરવાજા મુઘી રસતાની ખંને
ખાજુએ લોકોની ભીડ થયલી હતી, અને જીઆરે ખી
યારી જેનને સીપાર્થો તેમની વચેથી લઈને ચાલતા
હતા, તીઆરે તેઓ તેના પર લીઆનત, શીટકાર, ધી
કાર અને ગાલ એટલાંતો વરસાવો લાગાં, કે ખીયારી
જેને જાણે એક હજાર મુન કરીઆં હાપ ! એવી હા
લતમાં જેનને નીઆપ કરતાની હજુરમાં ઊભી કીધી.
તેની સાથે પેલા ભીખારીને પણ તેના છોકરા સાથે ઊ
ભો કીધો, અને તેમની જખાની લેવા માંડી. એ
વેલાએ તે ભીખારીએ મજબુત રીને જણાવીહોં કે,
આ છોકરો તેનો પોતાનો છે, અને જેનનો નથી. જેન
સાથે તેને પેહલવેહેલો જીનાં પોહોંચખાંના આગલ
જે ચેલાપ થયો હતો, અને તે વખતે તેઓ વચે જે વા
તચીત થઈ હતી, તે સઘલી તેણે વીસતારીને કહી.
તેણે પોતાના હેવાલમાં જણાવીહોં કે, તેની સી ખલો
નડ નામની હતી, અને તે એક મોચીની છોકરી હતી.
તેના મરણ પછે તે ઘણો માંડી હાલતમાં આવતો ગયો,
અને છેલે ભીખારી થયો. તે સીધી તેને એ છોકરો
થયો હતો, એવું તેણે ખાતરીથી જણાવીહોં, પણ ની
આપ કરતાના મનમાં એ વાત કીતરી નહીં. તેણે જે
નને ઘણાક સંવાલ કીધા, જેનાં તેણીએ ખરાખર કીત

રો આપીઆ અને સઘલી વખતે ખોલી રીતે જણાવી
હોં કે આ છોકરો તેનો ખોવાયલો દીકરો જેમસ ન
થી. અંતે જેનને નીઆપ કરતાએ પોતાનાં જોરમાં
માં ખંધ કરાવી, અને તીઆં આખો દાહાએ રા
ખી તેને સમજાવી તથા ઘણી ખીહીવાડી કે તેણે તે છે
કરાને કણુલ કરવો. પણ જે છોકરો પોતાનો નહીં, તે
ને પોતાનો કરી કહેવાને જેને જીવ નપ તોપણ ના
પોડીહોં. આખરે સંજ થતાં તેને છોડી ચેલવાની ની
આપ કરતાને શરજ પડી.

અહીંથી છુટી જેન જેવી પોતાના ઘરમાં ગઈ
તેવીજ તે તે તકનો લાભ લઈ તીઆંથી પારી
સ ખાતે નાહાસી ગઈ. ખીજે દાહાડે સહવારના
ઘણાક ઊસકેરાપલા, અને ઝનુની લોકોનું એક મોડું
ટોળું તેના ઘર આગલ આવીહોં, અને તેનાપર પંથર
નો માફો ચલાવીઓ. છેલે બધા એકદમ હલાં કરી
તે ઘરમાં ઘુસી ગયા, અને જે જે તીઆં હાલું તે સઘલાં
ને ભાંજી છુકા કરી નાખીઆ. આ વખતે જો ખી
યારી જેન તેમનાં હાથમાં આવી હતોતો તેના તેઓ કે,
કડા કરી નાખતે, પણ તેમ નહીં થવાથી સઘલા હાથ
ઘસીને રહી ગયા. એ પછે પેલા નીઆપકરતાએ એ
વો હોકમ કાઢ્યો, કે, જેનની જે મીલકતછે, અથવા
આપતછે, તે આ છોકરાની ગણવી, અને તે પોતા
ની વપમાં આવે તીઆંવેર તેના તરસરીઓ દરાવી,
તેને તેનાં ચુજરાણને માટે દર માસે સો રૂપીઆ તે
માંથી આપતા કરવા. આ કદંશા હોકમની ખખર જે
નને પારીસમાં પડતાંવારજ તેણે તીઆંની મોટી કીર
ટમાં અરજ કીધી, અને તે હોકમને અમલમાં લાવતાં
અટકાવવાનો હોકમ વરણનની કીરટપર મોકલાવીઓ.
પણ તે હોકમને તે કીરટ માન નહીં આપીહોં, અને
તેના કારણમાં એવું જણાવીહોં કે, તે કીરટ પારીસની
કીરટને તાળે નથી, પણ નારમંડીની કીરટને તાળેછે.
એમ જણાવી તેઓએ તે હોકમને અમલમાં ચેલવા
માંડીઓ. જેને શરીથી મેહનત કીધી, અને પારીસ
ની કીરટથી ખીજો હોકમ કહડાવીઓ. તેનો પણ
વરનનની કીરટે તેવોજ જવાબ આપીઓ. આથી
કરી કીરટોની હદ ખાળેનો એક મોટો જઘડો ઊભો થ
યો. અંતે એવું ઠરીહોં કે, એ વાંધાને પરીવીકા
કીનસીલ નામની પાદશાહી કીરટમાં લઈ જવો.

અહીંઆં એ કલ્પઓ ચાલુ થયો. ખંને ખોર

હુના વકીલ ખારીસરો ઊભા થયા, અને કલ્યાણની કાંખાણથી તપાસ ચાલવા લાગી. એવાંમાં અનચીતે એવો ખનાવ ખની ગયો, કે જેનેનો પીટર નામનો વડો છોકરો, જે વચલાની સાથે નાહતો ગયલો હતો, તે આવી લાગો. તેને જોતાં અને મક્તાં જેનનો જ તો રહેલો હતો પાછો આવીઓ. તેની છતી હરખપી પુરાઈ ગઈ, અને જોદાનો ચોરો ઊપકાર માનવા લાગી. પણ શેઠવારમાં તેને પીટરે ચોટી નાચીપાચી ભરેલી ખખર કહી, કે તેનો વચલો ભાઈ જેમસ જેટ વાસટ નામના ગામમાં મરણ પામીઓ છે તેણે પોતાની હકીકતમાં જાણવીકી કે, જેવા તેઓ ઘેરમાંથી નાહાણ તેવા વારનન રહીને જેટ વાસટ નામના ગામમાં આવોઓ. અહીં આવીઓ પછે તેમની પાસે કંઈ ખાવાનું અથવા પર્ણ નહીં હોવાથી તેમને તીઆં ભીખ માંગવી પડી. મોનશક નામના એક ગરહ સાથે તેમના ચોડાં જોઈ પારખીઓ કે, તેઓ કંઈ ચાર માણસના ખચાંછે; તેથી તેણે તેમને પોતાના ઘરમાં રાખીઓ. અહીં જેમસ માંદા પડીઓ, અને ખાર દાહડા રહીને મરણ પામીઓ. તેને જે જગાએ કાટીઓ હતો તીઆંના રખેવાલની, તે ગામના પાદરીની અને જે લલા, ગરહસપના ઘરમાં મરણ પામીઓ તેને હાથની, તેના મરણ ખાખેની સરડીશકો તેણે દખાડી. એ પછે પીટર તેનું ઘેર છોડી ખીલગમ ગયો, પણ તેના પર ચારી કુખ પકવા લાગું; અને બધેબધે ભીખ માંગવી પડી. આખરે કંઠાલી તે પોતાની માંતી પાસે આવીઓ.

આ ખનાવથી જેનના કલ્યાણને ચોટો ડોકો મળીઓ અને તે ફેટલાક દીવસવેર ચાલવા પછે છેલ્લે જેનની તરફેનમાં ચુકાદો થયો. પેલા ભીખારીના છેક રાતે તેના ખાખે સવાધીન કીધો, અને જેનની સઘલી મીલકત પાછી તેને સવાધીન કીધી. બેથુનાહ બીચારી જેન બેવડા જખોથી હુરાન થઈ, પોતાનું એક શરજ દ ખોડી, પોતાનાં બે વાહલાં જે સક્કામન રહ્યાં તેમની સાથે, જોદાનો પાડ માની પાછી પોતાને દેકાંછે પડી, અને આ સઘલા માંદા અને વગર ધારેલા ખનાવનો છેલ્લો આવીઓ.

મરઘાનો નાચ!

આ મથાણું જોઈ અગત કરી હમારી પારસણ વાંચનારી ખાંછાઓ અજબ થઈને બોલશે કે “મરેરે! મરઘાંખો નાચતાં હોય કે?” હોય તેમને કહીએ છે કે, હા: સઘલા ઢોલાનાં માણસો નાચે છે એટલું જ નહીં, પણ મરઘાં ને કણતર વટીક નાચે છે.

ઊપર લખેલાં નાચતાં મરઘાં અમેરીકાની ઊંડ તર પશ્ચીમે આવેલી ચોટી પાહડોની હુર આગલા નાં ચોટાં ચેદાનમાં થાય છે. એ મરઘાં આપણા મરઘાં કરતાં દેખાવે ઘણા મુંદર હાપ છે, અને રોસટ કરીને ખાવામાં પણ ઘણાં સવાદસર, હાપ છે. નીરદખાણુ માણસને કોઈને ખાતાં ચાચકી લાગતી નથી. મીઠા રડ નામના એક નાખીચો વીધવાન એમનાં નાચની ભારી તારીફ કરે છે. તે કહે છે કે, તે જાણતો હતો કે, એ મરઘાં ઘણા સરસ નાચ કરે છે, પણ લગાવેર તે તેણે જોયો નહોતો, તીઆંવેર તે તેની ખરી ખુખી થી અજાણો હતો. પણ એકવાર તેના જોવામાં તે આવીઓ, અને પછે તે તેની ભારે વખાણ કરવા લાગો. એ વીધવાન કહે છે કે, એ મરઘાં ઘણા શકત મેડેનતુ અને ઘણી ઠંડીમાં રેડનારાં છે. તેઓ અનાજ અથવા ખીઆં ખાઈ તે ઊપર લવે છે.

એ પકડીઓ વસંત રેતુમાં જોડાં બને છે. જોડાં બનવા પછે તેઓમાં આ નાચો કરવાનું શરૂ થાય છે. એ નાચોમાં તે જોડાં એકબીજાનાં પીઆરથી ઘણી ચોજ મેલવે છે. પારસીઓમાં કીઆં જોડાં એવી ચોજ મેલવે છે? તીઆરે શું તેઓ આવાં મરઘાંઓ કરતાં પણ ઊતરતાં છે? એ મરઘાંઓ ચહવારનાં પોહા રમાં અથવા સમી સાંજનાં નાચવાને નીકલે છે. એને માટે તેઓ ડુંગરને મથાલેની અણીદાર જગા પસંદ કરે છે. વખતસર સઘલાં જોડાં તીઆં આવી લાગે છે, અને પછે તેઓ નાચે છે. નાચી રહીઓ કે ઘણાં હરખપી સકી સકી પોતપોતાના માલની જગાએ જાય છે. એઓ કેમ નાચે છે તેને માટે મીઠા લારક કહે છે કે વસંતરેતુની એક ચહવારની તે ડુંગરોનાં ઢોલાવપર-શરના હોય, તેવામાં તેને કાને ચક, ચક, એવો આવાજ સંભળાયો. તે ઊપરથી તે ચમલઓ કે અહીંઆં કેંચે મરઘાંઓનો નાચ ચાલતો હોય. તે ઊપરથી તેણે પોતાના

ધોડાને એકગમ ખાંધીઓ, અને પોતે જે તરફ તે સાદ આવતો હતો તે તરફ ચાલીઓ. જેવી દુરથી તેની નજર તે મરઘાંઓ ઉપર પડી, કે એક ઝાડનાં ઝોયામાં ઊભા રહી તે તેમની તરફ નોંવા લાગે. તીઆં બધાં મલીને અદાર કે વીશ મરઘાં હતાં. તેમના પીછાં એવાં એકચરખાં હતાં, કે તેમનામાં નર કીઆ છે અને માદાઓ કેઈ છે તે બરાબર જોણખાતું નહીં હતું, પણ તેમની હીલચાલ ઉપરથી તેમને તથાવત કાંઈક દેખાતો હતો. એ બધાંમાં ચાર મરઘાં બરાબર નાચમાં લાગેલાં હતાં. તેમાં બે નર અને બે માદા હતી. તેઓ, જેમ મરઘા લગાઈ કરતી વખતે આગળ સામણ ડોક ચઢાવીને ઊભા રહે છે, તેમ ઊભાં રહી, ગરદન પરના પીછાં ઊભાં કરી, તથા પુછડીઓ ઊંચી કરી પુર નેર થી એકએકની આસપાસ ગોલ નાચતાં હતાં. પરચ મ તેઓ ધીમે ધીમે ફરવા લાગ્યાં, પણ પછે આસતે આસતે પોતાની ઝડપ વધારતાં ગયાં, અને ઝડપની સાથે પોતાનું ફરવાનું કુંદણું પણ મોડું કરતાં ગયાં. એમ કરતાં કરતાં એકે આગલ દોડવા લાગ્યું અને તેની પાછલ પીનું તેને પકડવા લાગ્યું. એમ કરતાં બજક આવી જતાં બંને જન આમણ સામણ તાકીને ઊભા રહેતાં, અને પછે અનચીતા કુદકા મારી છેલે બંને જન સાથે થઈ એકએકની આગલ, બાણે એકએકની હરીશાને હસતાં હોય, તેમ ઊભાં રહેતાં. કેટલાક એમ નેરમાં દોડવાને બદલે પોતાની ડોકી અને પુછડી જેટલી ઊંચી થાય તેટલી કરી ઘણા ઠણકાથી ચાલતાં હતાં; અને કેટલાકે અમથાંજ આણીગમથી પેલીગમ દોડતાં જ હતાં. આ અમથાં દોડતાં ફરતાંઓને માટે મીંડ લાગે એવું ધારે છે કે, તેઓ એકબીજાથી નાપચંદ થયલાં એકલાં હોય. આ પકડીઓના આ નાચની સાથે વજન રની જગાએ તેઓ ઉપર લખેલા ચક્ર, ચક્ર, જતનો સાદ બરાબર નાચવાના પરમાણુ પરમાણુ દાહડતાં હતાં.

આવા નાચ મીંડ લારડે ઘણી વખત નોંવા હતા, અને તે કહે છે કે, તે દર વખતે તે જોઈ ઘણા પુછી અને હેરત થયો હતો. ઘણો ઘણો આણીગાએ, થોડો વખત, પરવાર લઈ, કુસ્તરે જે તરફવાર મેળના સાથેણ આપીઆં છે તેનો નીરઅપરાધીપણે લાલ લઈ તેમાંથી મોડું સુખ મેત્રવડું એ વાત આપણા ઘણાક લોક કરતાં આવાં જનાવરો વધારે સારી રીતે સમજતાં દેખાય છે.

પરચુટણ.

એક માણસ હાલકાનાં આકારમાં બદલાઈ ગયો—દબલોનના મીંડિઅમમાં એક માણસનું પોપુ પડેલું છે અને તેહને જેઈ સારવે કોઈ અન્યથા થાયે અને કે હે છે કે કુનીઆમાં સરવેથી નવાઈ ભરેલી મીંડોમાંની એ એક છે. એ પોપુ એક માણસનું છે કે ને હાલકાની હાલતમાં ઘણાક વરસ સુધી હતીઓ હતો. જહુરે એ માણસનાં સરીખાં હોવા અન્યથા રાખેા ફેરફાર થયો તારે ને લોકો તેહને જોલખતા હતા તે કેહેવા લાગે કે આગલ એ માણસ ઘણાજ નેશવર અને કદાવર હતો. એક આખી રાત એ માણસ છાકટપણાનાં ખાહારમાં ખેતરમાં સુતો હતો પણ સહવાર પડતાં તેહની હાલત બદલાઈ ગઈ હતી. તેહની આખ, આંખડી અને આંટરડાં શીવાય તેહનાં સરીખાં દાંએક લાગ હાલકાં નેવા બની ગયો. તેહનાં સાંધા પણ સાથે નેશાઈ ગયાં કે નેથી કોઈની મદદ વગર તેહનીથી સુવાતું નહીં હતું અથવા એ તે સુતો હોયતો પાપુ ઉઘાતું નહીં હતું. ને તેહને ઉભો રાખીઓ હોયતો એક પુલવાની માફક તે ઉભો રહેતો પણ નરાખી હીલચાલ કરવાની ઈઆ હાથ પગ હીલાવવાની તેનામાં ચકતી નહીં હતી. તેહનાં દાંતોથી સાથે નેશાઈ એક આપુ હાલકાં બની ગયા હતા તેથી તેહનાં પેટમાં કાંઈક પાણી નેવા પોસક ઉતારવાને તે દાંતમાં એક આંધર પાડવામાં આવીઈ હતું. તેનાથી મોલાતું નહીં હતું અને તે મરી ગયો તેહની આગમન તેહની આંખ પણ જતી રહી હતી.

ચીન દેશની મોટોટી દેવાલ—કુનીઆમાં માણસ જાતની ઉમદા કારોગીરોના ઘણાક દાખલા આપણે સાંભળીઆ છે અને જોપા છે તેમાંના એક બાણે નમુનો ચીન દેશની સરવે લોકોમાં પરસીપ થયેલી દેવાલ છે. એ બાંધતાં કેટલી મેહેનત, ધોરન અને અકલ ખરચવી પડી હશે તેહનો વીમાર આપણથી પાઈ ચકતો નથી. એ દેવાલ આજ આસરે જે હજાર વરસની વાત ઉપર બંધાઈ હતી અને એ બાંધવાની સુખીએ તત્તલ એ હતી કે કુસમેનો ને દેવ ઉપર મહડી વ્યાવતાં અટકાવવા. કનસાંબ મી નાઓની હેવી રસમ છે કે પોતાનાં દેશની કાંઈથી રાહ રસ મ ઈઆ નવાઈ જેવી ચીન વીધે પારકા લોકોને વાકેફ કરવા નહીં. એથી કરી એ મોટોટી દેવાલ નેવાધી ઘણાક વખત રહે છે. એ દેવાલ વીશથી તે પચીસ ફીટ ઊંચી છે અને ૧૫૦૦ માઈલનો યેરાવો લઈ બાંધેલી છે. ઈંગ્લેન્ડમાં તથા બીજા દેશોમાં કુસમેનેને અટકાવવા ઘણાક દેવાલો બાંધવામાં આવે છે પણ આ એ દેવાલ આગલ તેઓ કાંઈ નથી એ દેવાલ દુપરથી એટલીતો મોટોટી છે કે મેડેસવારો સેહલાઈથી એકન હારમાં ચાલી શકે. થોડે થોડે છેટે એ દેવાલ ઉપર મીનાશ બાંધવામાં આવેલા છે. જાંહોથી અંદર દાખલ થવાનો દરવાજો જાંહોથી મેવરી ઈઆ તરફ દેવાલ બાંધેલી છે. આજ બે હજાર વરસ થયાં એ બાંધી છે પણ એનો એક કાંકરોખી ખીસીયો નથી. પોંકો કેહે છે કે ખીસર દેશનાં મોટોટા મોટોટા પથરાનાં મીના

રા બારી મેહનતથી બાંધેલા છે. પણ જો બરોબર તપાસશું તો આશ્ચર્ય દેવાલમાં વધારે મેહનત અને અકબનો નમુનો મળી પડશે.

સાંપની નજરબંદી!—નીઢપારક સીંદરને એક લખનાર કેહે છે કે આગલ જાહારે હું ઇજનેર હતો તારે રસ તા તપાસવા મહને એક ગામથી બીજા ગામ નવું પડતું હતું. ખાહારા મારગમાં મહને વારંધડીએ ધણાક નેહરો સા પ મવતા કે નેમ્મોને દાવ કાવતો તારે ખારીઆ વગર હું પુકતો નહી હતો. એક દીવશે એક કાંટાની વાર આગલ ઉભો રહી કાંટાતી દાહાલી સાથ એમાં કાહડતો હતો તેટલા માં ખાહારી સાંધે એક શુગરીઆ સાંપને આવી ઉભો મે દીકો. તે આસરે એ વાર લાંબો હતો અને તેહના સરીર ઉપર તરેહવાર ચીતારદાર પડા હતા તેથી તે રંગ એરંગો દીશતો હતો, જોવી ખાહારી નજર તેહની ઉપર પડી તેવો ન જાણે કોઈ ભુતે મહને ભોલવીએ હોય હવે હવેરો બા હાવરો હું બની ગીએ અને તેહની અને ખાહારી નજર સાંધેસાંધી થવાપો એક પુતલાંની મુઆફેક હું ઉભો રહી એ. મેં થોડો વાર રહી જરા હીમત પકડી નાહાસવાની તબવીજ કરવા માંડી પણ સરવે ફેકટ. ખાહારી આંખો તેહની તરફથી ફેરવીને બીજીએ લઈ જવા ધણીબી તબવીજ મેં ધીધી પણ તે સરવે ફેકટ. પણ સારાં ભાએગે જે કાંટાની દાહાલી મેં ખાહારા હાપમાં પકડેલી હતી તે ગભરા ટમાં નખીન ઉપર પડી ગઈ અને તેથી એંધીને પેસો સાંપ માલતો પથો. હું તે ગપા પછી ઘણે વારે સુષીમાં આવી એ અને જીવ લઈને નાહાસવા લાગો.

વલી એક દાહાડે ખાહારા તરફ દોસતો સાથે હું સે હલ કરતો હતો તેવામાં હમારોમાં એક સાધી એકાએક ઉભો રહી ગીએ. હમેા લુલખાને લુલખાં આગલ ચાલી આ ધીધા અને થોડેક ચાલી નેહરેએક તે હમારો સાધી નહી મલે. પાછું ફરીને નેહરેએક તે પામલાની મુઆફેક તેને ઉભો રહેલો દીકો. પાછલ ઉભું રહેવાનું શું કારણ પડી છે હું હમેા પુછવા લાગા પણ તેણે કાંઈન જવાબ આપી નહી. હમેા જરા ગભરાઈ આગલ જઈ તેહને એમ વા લાગા પણ તે નહી હીકે કે નહી માલે. અતે ઘણી એ આમેમ કરતાં તે મોલી ઉઠીએ કે અરે સંજુર—સંજુર—મહને—મહને—કરડોરે. આસપાસ નેહરેએક તે એક શુગરીઆ સાંપ તેહના સાંપુને સાંપુન નેતો મળી પડીએ પણ હમારો યોગાદ તથા જીમ જરાડા સાંભળી તે તાંહાંથી માલતો પથો. કેટલેક વારે મોહો ઉપર પાણી છાંટ વા પછી હમારો દોસત સુષીમાં આવીએ તાહારે ફેડેવા લાગો કે હીલવા માલવાને મેં ઘણાંની ફાંફાં ખારીઆં થયુ ખાહારા કાંઈન વલીઈ નહી અને જાણે એક જાહરનાં ફાંફાંમાં ફસીએ કોઈ હું મહને લાગુ.

કલ્લેડ લગન—થોડુંક થયું નીઢપારક સીંદરમાં એક એગનીસ વરસનો છોકરો ઇઠીઆસી વરસની જુડી એર ત સાપ પરણીએ હતો. તે બાએડીને તાંહાં એક સાહુક વરસનો છોકરો હતો તે પોતાના મતરાખા એગનીસ વરસ

માં બાપને જોઈ ઘણો બલનો હતો અને વારંધડીએ શુ સામાં આવી પેલા જીવાન બાપને ખારો નાખવાની તબ વીન કરતો હતો. એ વાત જાહારે સરકારમાં જાહાર પડી તાહારે તેમ્મોનાં લગનનો ગાંડ તોડવાની તેમ્મોને ફરજ પાડવામાં આવી કે જીવી તે જીવેન થમસનો જાન પાસની માંથી મોકલો થયો.

એક નવાં પરણેલાં જોડાંનો રકાસ!—હાલમાં એક નવાં પરણેલાં યુરોપીઅન જોડાનો ઘણો હસવા જેવો રકાસ થયેલો જાણવામાં આવીએ છે. તેમ્મો પરણીઆ પછે સેડેલગ્રાડે નીકલીઆ, તે રાતનાં એક પોહોંચખાનામાં ઉતારે લીધે. પણ તે દીવસે તેમાં એટલાં બધાં ખાણસો ઉતારે લઈ હતાં કે પેલા જોડાને વારાતે એકબી એરડો ખાલી નહી હતો. તેમજ તેમને તે સીવાય બીજા કોઈ જગા વા સે લેવાને હતો નહી, જેથી તેમને નાહાવાનાં એરડામાં ઉતારો લેવાનો ફરજ પડી. જમો રહેવા બાદ બને જન રાતે સુતાં. જમીઅન રાત ગપા પછે પેલી સ્ત્રીને તરસ લાગવાથી તે બીજાનાં ઉપરથી ઉઠી, અને આકરને તેડવાને ઘાટ વજડવાની દોરી શોધવા લાગી; કારણ કે ઉંઘમાં તેને ઇચ્છાદ નહી હતું કે તે એક સુવાનાં એરડાને બદલે નાહાવાનાં એરડામાં. એવામાં, અધારે ટોસતાં એક દોરી હાથમાં આવી, જે નાહાવાનાં નવની હોવાથી તેને તા નતાજ એકદમ ધોધધધ તેની ઉપર ઠડું પાણી પડવા લાગું. આથી તે ગભરાઈને થોસો પાડવા લાગી. તેની બી ચીઆરી સાંભળી તેને વર જગો ઉઠીએ, અને ગભરાટ માં તેના હાથમાં એક દોરી આવી, જે ગરમ પાણીનાં નવની હોવાથી, તેને ઘાંટની દોરી જાણી તાણતાજ તેના દી લપર ગરમ પાણીનો ધોત દુડી પડીએ, જીથી તે પણ ચી ચીઆરીએ પાડવા લાગો. આ બંનેની ચીપીઆરીએ થી આખાં પોહોંચખાનાનાં ખાણસો જગો ઉઠીઆ, અને ધીઆં ચોરો જણપણ જાણી જિના હાથમાં જે આવીઈ તે લઈને તે એરડામાં દીવા લઈ દોડીઆ. એપછે તો બંને જગો પાણીનાં ધોતમાં નાહે છે, ને જુમેા પાડે છે! આ ત બોલો નેહરે બધાંને જીમ હસડું આવીઈ, અને પેલાં જોડાંનો જીમ રકાસ થયો.

મટોડું એક દવા!—ફીલાડેલ્ફીઆની ઇસપીટાલ માં ડાકટર હીકસન આન કેટલુંક થયું જખમેા રૂત્રવવામાં સુકું મટોડું વાપરે છે, અને તેથીજ ઘણા શકત જખમેાને તે જે રૂત્રવીઆ છે. જખમેા સીવાય માંદો અને દાહાજીવું પણ તેણે સાફ કીધું છે. હવે તેને સીતલા ઉપર વાપરવા ની તપાસ માલે છે.

રમુંને કુરસત.

૧—હુંજું અસતરી જાતની,
મારું પુછું ને મોડું એક,
મારો ઉતપતી ભાત જાતની,
શુ છે મારા અનંક.

વાંખી છું ને દુઃખી છું,
નાજીક ને વલી નજરી;
લીલી ને વલી સુકી છું;
પીઠ પાછી કુખા ભરી.
કાપી જીનને કકડા કરે,
પણ ન ધરે કહી કડવાસ;
છુંદી ગમેતો છુંદો કરે,
પણ ન છોડું મારે ખીઠાથ.
મેનીએ કહો તમે મારૂં નામ,
જિંદગી કાણુ છે મરુર;
ખેતરમાં છે મારૂં ઠામ,
કાણાડો વાણી મધુર.

(આમજાએ.)

૨—મારા શરીરના તરણ ભાગછે, માંધું, પેટ અને પુછડી. ને પછી પછોઆણીમાં મારો ગુણ નહી હોય, તે મની વૃદ્ધે હમેશ કકાશ હોય. મારાં માથાને કાપી નાખો મારી પુછડી આગલ સ્ત્રી ઉમેરો તો મારૂં રૂપ બદલાઈ ત મારૂં રૂપ બતાવનાર બની જાઉં. ને માંધું ને પેટ અને કાપી નાખી પુછડી આગલ છું. મેલો તે એવી જગા મારું કે જ્યાં હોડીની નીખ આવે, ને ડોકું ને પુછડું અને કાપી નાખી, પેટ આગલ ગ મુકો તો એક એવી વ્યાકૃત બની જાઉં કે યોડાવારમાં તમેને અને વસતર વગરના કરી મેલે.

(દારાબ.)

૩—તરણ શબ્દ એવા આપો કે તેમને અને મગધી વાંચતાં અપર જીનેતેલ થાય.

ખાસાસો ગઈ વેલાના.

૧ છું—એ ઉખીઆનાનાં પેહેલા અક્ષરો ઉખાને ઉ ખા વાંચવા. વરસાદ, વીનલી, વાહલાં.

૨ છું—અંધુ રૂ
સરૂ પી
તકીઆ
રી બ ત
ગોખાર
ધ મણ

૩ છું—ભરમણતરા (નદી)

સાસરે જતી વખતે માની સીખામણ દીકરીને.

(વેનચરિત્રમાંથી)

“માતા જ્યોદ્ધા પહેરે રાઇવર કેમ પોખ્યા રે”

“એ રાગનું ગીતછે.

કન્યા કમળા ગોરી, એપે ચાલી સાસરેરે,
કહે સુનિધા માતા, પુરો જણાવી પ્યાર,
મારી દીવની ડાહી દીકરી રે.

દિકરી-વાડે કોડે, મેં તને લડાવો મહારી,
દિકરી ચાલી તુંગો, રહિને દહાડા ચાર, મારી દીવની ૧.
દિકરી સામીની તું, સેવા કરને સર્વદારે;
દિકરી તોને તું, ગણને તારો પ્રાન્ન, મારી દીવની ૧
દિકરી પોતાના તું, ધર્મ ધીતે પાવનરે;
દિકરી તેથી તારૂં, કરશે હરિ કળપાણ, મારી દીવની ૨.
દિકરી ને જિંદગી તે, ભરૂર મગાવનરે,
દિકરી હવે કહી તું, ધર્મ નહીં હોરાન, મારી દીવની ૧
દિકરી તારાં વ્યાસ, તેલો મારૂં હોડીછેરે;
દિકરી તન મન ધન મેં, કશ્યાં તને કુરખાન, મારી ૦ ૩.
દિકરી સામીની આંસાં લઈ મળ્યાં વ્યાવનરે;
દિકરી ધડીએ નહીતો, નધય નહીં પરનરે, મારી ૦
દિકરી સર્વેનું બોધનું તું સાંખી રાખનરે;
દિકરી કોઈતા ઉપર, કહી ન રાખીશ મેર, મારી ૦ ૪
દિકરી કપરી લોફ, બોલે ત્યાં બવ મેશીએરે.
દિકરી શુભના ઉપર, મનમાં મોટું રાખ, મારી દીવની ૧
દિકરી સામીના તું, સ્નેહ સદા વધારનરે;
દિકરી તેણે તારા, સર્વે સુખનું મૂળ, મારી દીવની ૧.
દિકરી સદગુણ લેવા, શાસ સાચા શીખનરે;
દિકરી આગસ છાંડી, કરને તું બળપાસ, મારી ૦
દિકરી કુટ જનોથી, કુરબ જિંદગી દેખીનેરે;
દિકરી વિધવરના નેમ, કરિએ નહિ વિશ્વાસ, મારી ૦ ૧.
દિકરી મન તન, નન જાડા જાણનરે;
દિકરી એતો સર્વે પુતારાના ટંગ, મારી દીવની ૧
દિકરી ઈશનું ધારેલું એકન નીપનરે;
દિકરી જમણથીતો, ધાય પરમમાં ભગ, મારી દીવની ૧.
દિકરી દીવમાં દયા, સહની ઉપર આણીએરે,
દિકરી પરઉપકારી કરીએ રૂડાં ઠામ, મારી દીવની ૧
દિકરી વૃદ્ધ મનુષ્યની, ગરજના નવ મેલોએરે;
દિકરી લાલ તછને, લડીએ નહિ કોઈ ઠામ, મારી ૦ ૮.
દિકરી ગભિરતાને, ગણ રૂદમાં રાખીએરે;
દિકરી વહુલામાંહી, કળીએ નહિ વીરોધ, મારી દીવની ૧
દિકરી સર્વેનું બોધનું સાચું નવ માનીએરે;
દિકરી સત્ય અમત્યનો, સદાય કરીએ શોધ, મારી ૦ ૯.
દિકરી સંસારના, સુખછે સર્વે સંપન્નરે,
દિકરી કુસંપ તેતો, કષ્ટતણા કોડાર, મારી દીવની ૧
દિકરી દુઃખારોતો, કહી ન કરીએ કોઈનેરે;
દિકરી અધ્ય તછને, કરીએ નહિ ઉચ્ચાર, મારી ૦ ૧૦..
દિકરી વસ્ત્ર ને વાસણ સદા રાખીએરે;
દિકરી સર્વે ઝીંજે, જીંદગી કરીએ સોજ, મારી દીવની ૧
દિકરી આનંદમાં, અવસર સગળો ગાળીએરે;
દિકરી રીસ કરી નવ, રહીએ કોઈ રોજ, મારી ૦ ૧૧.
એવી સીખામણ દઈ, ને કમળાને સતી થાએરે,
સુખન વધન ચાંપી, સ્નેહ છાતી સાથ, મારી દીવની ૧
પડ્યાં પાંચણી, આંસુ પૂરા પ્રેમનરે;
માથે દીકરીને, માથે મુકો હોય,
મારી દીવની ડાહી દીકરી રે. ૧૨.

સ્ત્રીપ્રોધ.

પુસ્તક ૧૩ મું.

આગસ્ટ ૧૮૬૮

આંક ૮ મો.

કંજુસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર.

ખીદાર.....	એક મોટો કંજુસ
મેહરનોશ.....	ઉપવાનો બેટો.
કામગાર.....	ખીદારનો મહેતા.
કસરેવજ.....	મેહરનોશના આકર.
તેહુર.....	એક કલાક.
ચામ.....	કર સામન વેચનાર.
હામાન.....	એક બહુવેરો.
બાબક.....	રેસમવાસો.
ખાચુર.....	એક દરજી.
ગજકુમ.....	એક વડીલ.
પારસા.....	ખીદારનો છે.કરી.
શેહરખાનુ.....	એક નીકવા આરત.
કરગીન.....	ઉપલીની છે.કરી.
શેહરનવાજ.....	પારસાની આકરરી.
તેહમીના.....	કરગીનની આકરરી.
આકશી છતીવાલી.	

કસરેવજ ૪ થું.

દેખાય ૧ સો—ખીદારનાં ઘરનું દીવાનખાનું.
મેહરનોશ, કસરેવજ.

મેહરનોશ—થું, શેહરનવાજ પણ મારી કુચમન પ હ? અને તે થું કરગીનનાં લગન મારા બાપ સાથે કરાવ વાની કોથેશ કરે છે?

કસરેવજ—સાહેબ, મારા જીવનાં સોગન લઇને ક હું'કું' કે એ વાત ખરી છે. તેજી મારીપર વીસવાસ મેલી એ વાત અને ઘણીજ હજુસેધી કહી હતી, અને કોઈની બા ગલ પછુ મોલવાને શકત મના દીધી હતી, પણ તમારી સાથે ને અને જીવેજાનની દોસતી છે, તેનેજ આતર હું તમને એ વાત કહુ છું.

મેહરનોશ—સાહેબ, હું તમારી નમનતાઈ ભરેલા

સેવક છું. તમારી મારી સાધની એવી દોષતીથી મારાપર ખેહુદ ઉપકાર થયો છે.

કસરેવજ—હા, સાહેબ, પણ તમે જાણતા નથી, કે એ કામમાં તમારી તરફેલુ ખેંચતાં અને એક કેવી મોટી રકમ હાથમાં આપતો હતો મેલવી પડી છે. એ કામમાં મ દદમાર થવાને શેહરનવાજ અને ઘણું સમજાવ્યો, અને નાંજાંની એક મોટી રકમ આપવા કહી. પણ મેં તેમ ક રવાને ના કહીલું. મેં કહીલું કે હું પછંસાનાં કરતાં મારી ઈમાનદારોને વધારે ચાહું છું, તેથી પછંસા ખાતર હું તેને વેચનાર નથી. વલી મેં બીજું એ કહીલું કે, મારા સેક એવા સખી અને ભલા છે, કે ને તેમનો નોકર તેમની ત રફેલ કરે તેને તેઓ ખાલી હાથનો રાખતા નથી; અને તે મજ તેઓ અને પણ રાખશે નહી. અને મારા ખાલી એ કોનદારીને માટે તેઓ ને રકમ આપશે, તે બધા કરતાં ને મોટી આપશે.

મેહરનોશ—કસરેવજ, હુમણાં નાંજાંની કંઈ વાંત ના કર, જહારે તે હાથમાં આપશે તારીરે ઘઈ રહેશે.

કસરેવજ—સાહેબ, મેંથી તેને એમજ કહીલું. મેં કહીલું કે થું પેસા જુદો કંજુસ (આવા મોસોને માટે તમા રી માફ માથું છું) જીવી જીવીને જીવીઆન કરવાનો કે? હવે તો ઘોરા વખતમાં સધાવવાનો; અને પછી થું મારા મેહરનોશ થેક, જહારે તેની બધી દોલતનાં પછી થયે તાહા રે, પોતાના જીના દોસતદારોને જીવી ભરે કે?

મેહરનોશ—પણ કસરેવજ, હુમણાં હું એવી એવી વાતો મેલાં દે, અને જા, ને શેહરખાનુને અહીં મોલાવી લા વ; એઈએ તે કંઈ સમજે છે.

કસરેવજ—થું સાહેબ! શેહરખાનુને અહીં મોલાવી લાઈ! જી; હું તેનો એક રતીમાર પણ દરકાર કરતો ન થી. તેને અહીં મોલાવાનું ને જાપરે ચલાવાનું કંઈ કા મ નથી. હું તેનો અને તમારા બાપનો ઘાટ લડવાને એ લોતે બાહાદુર છું, કે એ કામ બને થું. તમારા બાપને બધને બધું એવું ઉલટું સમજાવી આઈ' કે, શેહરનવાજના એકેએક મોલ ઉપરથી તેનો વીસવાસ હડી જાય.

મેહરનોશ—તારીથી એમ બનશે?

કસરેવજ—આહ! તેની સું ખીસાદ છે. મારી પા સે એકકી એવી તાલમેળો છે, કે શેહરનવાજની કોથેશ બ થી કોકટમાં જાય. પણ સાહેબ તમને કંઈ બીજી વાત કહું,

બોલો શું કહેવાય, આને તમે સુવા જાઓ તેની આગમ્ય તમને તમારા બાવાનાં કેટલાક હજાર રૂપીઆના ધણી બ નાવી દેઉં !

મેહેરનોશ—એમ કરવાની હજારો કોશિશ થઈ ચુકી પણ તે કશું સમજતો નહીં, અને હવે સમજવાનોમી ન હી, માટે હવે એમ બનવુંતો મુશ્કેલ છે.

કસરેવજ—પણ સાહેબ, તમે શું કરવા ગભરાઓ છ, હું તમને મેલવી આપુંતો ખરો.

મેહેરનોશ—કેમ કરશે તે ?

કસરેવજ—હવે છેલ્લા ને કસરેથી સરસ ઉપાય એવ છે કે, તેનાં નાણાં તકરાવી લાવવાં. પણ જોવ, એ વાત સીંભલી તેમ અકષતા ના. આપણે કંઈ એવા બોલો આ સ્ત્રીની નથી, કે ચોરી કરીને પછાસા વાપરીએ. એવો એક મશકરો છે. હું નાણાની મોટી રકમ તકરાવીને તમારા હાથમાં લાવી આપું, તે મને બધી ની રાખતા. જહાડે તમારા બાવા હાથે અંકુશોશ કરવા એસે તાહારે તમે તેને કહી દેજો કે તે નાણાં તમારી પાસે છે; પણ આર નામ ના રેતા હું ! અને પછી તમને જોઈએ એટલાં નાણાં તેમાંથી વળતે આ કીતા તેને પાછાં આપજો. પણ મારો ભાગ રાખજો હું.

મેહેરનોશ—વારૂ જો તાહારે, જા, જોઈએ તારામાં દટલી કુરતાબ છે.

કસરેવજ—તમે જોવતાં ખરા. તમે જરા ફીકર ના કરતા. જહાડેવેર કસરેવજ તમારો રોસતણે, તાહાડેવેર તમારે નાણાંની જરા પણ ચીંતા કરવી નહી. (જયછે.)

ટુપાય ૨ જો—મેહેરનોશ અને કામગાર.

કામગાર—મેહેરનોશ ! તું કહાં છે ? હું તને તાહાડે આપ્યાં ઘેરમાં શોધતો ફરું છું. તને એક ઘણીબ અગતની ખબર કહેવા આવીએ છું. જોકે તે ખબર અને અને તુંને બંનેને ઘણી કુખદાયક છે, તોપણ તે તુંને કહેવા વગર ચાલવું નથી. ફરગીને તારા આપ સાથે પરજવાનો ઠરાવ કીધો છે.

મેહેરનોશ—શું તેણે ઠરાવ કીધોમી ? નહી, નહી, એમ કહી બનવું નહીં જોઈએ. શું ફરગીની પછે સઘથી અકલ નતી રહી ? શું તે પછે કંઈત પછાસાપરબ લલચાઈ ગઈ ? પીઆસ રોયત કામગાર, મને આએ વખતે મદદ કર. એવા વગન નહીં થાએ એવું કંઈબી કર, અગર નહીં તો તેના સંનાપથી મારું જગર બહીને ખાખ થઈ જશે.

કામગાર—મારા કરતાં, જો પે રી સાંમણે આવેછે તે, તુંને વધારે સારી સલાહ આપશે, અને કંઈ નવી ય કતી શોધી કાઢાડશે.

મેહેરનોશ—હા ! મેહેરનોશ આવેછેની !

ટુપાય ૩ જો—મેહેરનોશ, મેહેરનોશ, કામગાર.

મેહેરનોશ—વાહુ: મેહેરનોશ; તું અદબ વાલીને ઘણા દલગીર મેહેરનોશ વીચારમાં ઉભો છે. જાણે ઘરમાં એક શાહાદીને બદલે કોઈનું જરજ થયું હોય તેમ.

મેહેરનોશ—ખરેખર બાઈ, એ વગન મારું મરજીબ લાવશે અને તે તમે આગલ રહીને નહીં કીધો, તેથી ત મારો મારી ઉપર ઘણો મોટો ઉપકાર થશે.

મેહેરનોશ—અલબત્ત, જો તું જરાબર વીચાર કરે તો, મારો તારો ઉપર ઉપકારન થશે જોઈએ. કારણ કે આ સઘણું ને અને છે, તે તારાં સારાને કાનજી અને છે.

મેહેરનોશ—બાઈ, ને કામને તમે આગલ વધારી છે. તેને તમે પાછું હટાવો; ને વગન તમે નહીં કીધો તેને તોડી નાખો. અગર નહીંતો, તમારા દીલમાં ને રહે તાના વસે છે તે બધાં હું કહાડી નાખશ.

મેહેરનોશ—મારા બોદાએ ! મેહેરનોશ, તું શું બોલે છે ? શું તું મને મારી નાખવા માંગે છે કે.

મેહેરનોશ—ને જોરતની ઉપર હું મારા જીવ કરતાં વધારે ફીદા હતા, તેને મારા હાથમાંથી છુટી લેવાની, છુટાઈ કરવાની તુંને શું અગત હતી ! મે તારા આગલ મારા ભરમની બધી વાત કહી, મેં મોટાં વીઆને નાણાં કહાડાવી, તુંને લોચી આપી; અને આખર તે મને ઠગીએ કે !

મેહેરનોશ—સાહેબ, મેં તમને ઠગીઆ નથી. ને કીધું છે તે તમારામ ભલાંને માટે કીધું છે.

મેહેરનોશ—એ બધું તારું જુહુ છે. આવાં વગન કરવાને તે છુટાને તે તારાં સઘલાં મક્કથી લલચાવીએ છે.

મેહેરનોશ—સાહેબ, એ બધું કીધું છે, તે તમારામ લાભને કીઆનમાં લઈને કીધું છે. એમ ધવામાં નેટકો ત મેને કાપડો છે, તેટલો તેની સાથે પરજવામાં તમને નથી.

મેહેરનોશ—તાહારે શું તું એમ કહેવા માંગે છે કે, મારો જીવ અચાવવાને મારી છાતી મીરીને તેમાંથી મારાં જગરને બાહાર કાઢાડી નાખી છે ! તું મારી ગરદન વા હાડતી જાપે, અને વગી અને કહેતી જાપે કે, તે તારા કાયદાને વાસતે કાઢું ?

મેહેરનોશ—સાહેબ, જરા તમે કીખા થાઓ. ને મનેબી ને તમે ગભરાવી મેલી છે, તે મારો જીવમી જરા કે કાણે આવવા દેઓ, પછી હું તમને બધી સમજણ પાડું.

કામગાર—મેહેરનોશ જરાજાણે, તું જરા કીખો પડ. હું આતરીથી કહું છું કે મેહેરનોશ તારી દુશમન નથી.

મેહેરનોશ—પણ હવે એ શું કરશે ? શું બધું થઈ નથી ચુક ?

મેહેરનોશ—મારે હાથનું કોઈ એવું કામ નથી. કે જને હું પાછું ઉઠાવી નહીં ચુકું. મારા મોડામાં એ કે એવો બોલ નથી, કે જને હું પાછો ફેરવો નહીં ચુકું.

મેહેરનોશ—ઘણું સાચું તારે, બાઈ, તમે મેહેરનોશની કરીને એવા તમારા ઉત્તમ શુભેનો લાભ આજે મને આપો. તમે જલદી અહીંથી જાઓ, અને તમારીથી મને એટલી કોશિશ કરી એ વાતને બનતી અટકાવો વખત છે જ ભારા જાપે, અને સાલ પડતાંબ વગન થઈ ચુકશે.

મેહેરનોશ—એમ કહી બનવાનું નથી.

કામગાર—તેણીએ કહ્યુવાત આપી તે મેં મારે કાને કાન સાંભળી છે.

મેહેરનોશ—તમે કહેછો તે ખરું છે, પણ આજના આજ વગન થઈ શકવાના નથી.

મેહરનોશ—તમે તેને કેમ અટકાવી શકો ?
 મેહરનોશ—પણ સાહેબ, તમારે સ્પર્શી વાત પી
 આનમાં રાખવી જોઈએ કે, એ સઘળું લાખ વગર બનવા
 તું નથી, અને કોઈ માણસ પોતાના લાખ વગર કશું કા
 મ કરતું નથી; તેના તમારે પરંપરા વીધાર કરવા જોઈએ.
 મેહરનોશ—હા, હા, હા, ગળવામાં જિઠ્ઠાં નાણાં
 છે તેટલાં હા, અને જે તું અને ફરંગીજ સાથે લગન કરાવી
 આપશે તો તેન વખતે એથી પચાસ ધણું તુને આપશ.
 મેહરનોશ—અસ જાહારે તેઓ જે અતીઆર વે
 રમાં અરધાં પચીસા હશે, તો તેમાંથી પણ હું તેમને છ
 ઠાં કરી શકશ, અને સઘળું લાંછ પાડી શકશ. (અપછ.)

દેખાવ ૪ થો—મેહરનોશ, કામગાર.

મેહરનોશ—કામગાર, તું શરે છે કે, આ ઐરાતનાં
 બોલાવાપર વીસવાસ રાખીએ ?
 કામગાર—મારું તો મત છે કે રાખવો; કારણ કે હું તો
 બાહુ છું કે એ ઐરાત એવીતો ફેરબાળે, કે ગમે એ
 વા માણસને સીસામાં ઉતારતાં વીવમ લગાડતી નથી.
 મેહરનોશ—અને નસ ધીરમ આવે છે, અને મારા
 ઉડી ગયવા હોસ નરા કેકાણે આવે છે.
 કામગાર—ફરંગીજ ઘણીન ઈતર છે, અને તેના ઈત
 રાતની સજા જે આ પરમાંજ યાપતો તેમાં કશું દલગી ય
 વા નિહું નથી.
 મેહરનોશ—હું તેમ કારતો નથી. તે ઈતર નથી, પ
 છ ઈતર અને મગદમ દેખાપછે તેનું કારણ છે. તે ઘણી
 બ્રહ્મચર છે, તેથી ઘણાક કુમારો આ તેની આસપાસ ભ્રમ
 તા કરે છે. તેથી તેની ગરદન એટલીતો ઉંચી થઈ છે, કે કો
 ઈની આગલ વાંકી થતી નથી. પણ જોવાં તેણે એકને ક
 શુલ રાખીઓ, અને તેના હાથ પકડીઓ, કે તે પોતાનું
 સઘળું ઈતગટપણું જ તુ કહે છે, તે છેડી દે, અને એક
 સઘળી સારસ સી થશે.

દેખાવ ૫ મો—પારસા મેહરનોશ, કામગાર.

પારસા—ભાઈ, તું કંઈ જાણે છે કે, બાવાએ કસર
 કરીને જે આનામાં એકમ કરવાને, અને લગનનું જીડ
 ખાનું માંડી વાલવાનો કરાવ દીધો છે.
 મેહરનોશ—પણ હું કારણ કે એકબી ખાનું નહી
 થશે. પણ મોટી અકુશોશની વાત છે.
 પારસા—તાહારે તું માનેમ કે, એ લગન થશે ખરા ?
 મેહરનોશ—તેમ નહીં ખાનવાને અને શું કારણ છે ?
 હવે ખાંકી શું રહી છે ?
 પારસા—હું તો તે બંનેને પરણતાં જઈ તાણુ ન
 હી માનું.
 મેહરનોશ—ખોદા કરેને એમન થાય.
 પારસા—એમ થાય કે ફરંગીજ બાવા સાથે નહી
 પરણે ને કોઈ બીજા સાથે પરણી જાયતો હું કારણ કે તુ
 ને કંઈ દલગીર થવાનું કારણ નથી.

મેહરનોશ—પારસા, તું મારી મજકરી બતાવે છે. તે
 ના ઉપરની મારી અધીરોઈ એ. તું અને મીડવે છે.
 પારસા—તુને મીડવવા અને ગમે છે. પણ આ
 કામગારને લઈને મારા ઐરાડામાં આવ, હું તુને ગરમ પા
 હેનું એક પોચાનું પાઉં. કે તારા દીલમાંની ઠંડી નીકળી
 જાય અને તું નરા હુશીઆર થઈ જાય. આવ, આવ, તુને
 હાલ દલગીર થવાનું કંઈ કારણ નથી. જ રીતે ફરંગીજ
 ને તાહારા હાથમાંથી નવાની કાસતી તું રાખે છે, તે રીતે
 તે નવાની નથી; પણ જે કોઈ બીજા રીતે જાયતો, તુને
 પોતાને બાપગસાવી સમજવો જોઈએ.

દેખાવ ૬ ઠો—ફરંગીજ, મેહરનોશ.

મેહરનોશ—હા, હા, હા, તાહારે તું તારા માંએ
 કહી ચુકી કે તું તે શુભ સાથેન પરણવાને પાડે છે ?
 ફરંગીજ—હું ખરેખર તેથી સાથે પરણવાને માહું છું.
 મેહરનોશ—ખરેખર ! હા, હા, હા, તું તેના કી
 આ શુલપર એટલી બધી મોહી પડી છે ?
 ફરંગીજ—તેના બધા શુલપર. મેં તુને કોણે નહી ક
 હીં કે, હું તો તેની સાથેન પરણવાની ?
 મેહરનોશ—ના, તેમ બનવાનું નથી.
 ફરંગીજ—કાંએ ? શું મારા માંએ ના કહે છે કે
 અને તુને કંઈ અને સમજવા મોકલો છે ?
 મેહરનોશ—પણ હું તુને કહું છું તેના નવાનું તું
 અને નહી દેતી. તું તેના કોઆ શુલ જેઈ તેની સાથે પ
 રણવાને રાજ થઈ છે. તેના પર્ણસાપર કે ! જા, જા, નરા
 ખબર કાઢાડ. અને તો ખાતરીથી માલમ પડી કે, તે તે
 ના પર્ણસામાંથી તુને લાડ લડાવવાને બદલે તારા પર્ણસા
 માંથી પણ તુને મજતી મેળે લેવા દેશે નહી. એની સા
 થે પરણીને ઉંચાં ઉંચાં કપડાં પહેરવાને, નવાં નવાં ગાય
 ના સોલવાને, માગ બગીચાઓમાં ફરવાને અને એવી
 એવી તરહવાર મેળે જ તુને ઘણી વાહાલી છે તે બધાંને
 છેલી સલામ કરને.

ફરંગીજ—મેહરનોશ, જે હવે તારે એવી મકર બ
 રેવી વાતો કરવી હોયતો મેહરનોશ કે, મારી આગલથી જા.
 અને તારી એવી શીખામણે નથી મેઈતી.

મેહરનોશ—જે તુને મારી શીખામણ નહી મેઈ
 તો હોયતો હું તુને તે આપતી પણ નથી. તારી મરજમાં
 આવેતો એથીબી ઘરડા સાથે પરણ.

ફરંગીજ—જે તુને આ સઘળું ડાહ્યાપણ પારસાએ
 શીખવીને મોકલી હોયતો, તે અને ઘણીય થોડી અકલની
 વાગે છે, અને મારે, અને તેને, તેની મતરફ થવા પછે પા
 છી ઈસકોલમાં મોકલવી પડશે.

મેહરનોશ—ડીક છે, પણ તેને ઈસકોલમાં મોકલ
 તાં તુનેજ ધેરમાં ઈસકોલમાં નહી મેસતું પડે તેની સંખા
 લ રાખને.

[અપછ]

દેખાવ ૭ મો—બીદાર અને શેહરખાનું ખાતમાં મલેહ.

બીદાર—મને નરા કાર પતો નથી; હું ફરંગીનનું કબજી નામ પાડું તે મને એવ પડે.

શેહરખાનુ—હાથમાં તેમ કરવાની હું કંઈ અગત જોતી નથી, કારણ કે જાહારે તમે ગુજરી નથી, તાહારે તો તમારી બધી દેવત તે એવેન આપી નથી; તાહારે હ મણા નામ પાડવાની અગત થુંછે.

બીદાર—તમે કહેાછ તે ખરી વાતછ; પણ એમ થ વા પછે કારંદમાં કછઆમો ઘણા આવેછે, અને તેમનો મુ કારો થતાં બહુ તેમાં ઘસડાઈ અપછે; વાસતે હું મારા મરણ પછે ઘેરમાં પડીમો પડીમો એવું જોવા મા ગતો નથી, કે મારા થકત મેહેનતના અને જેમ તેમ મમા વી રાખેલા પર્ણસા, તે એવા કછઆમાં થોડાક ખંધા વ કીલ બારીસરો નથી બપ.

શેહરખાનુ—(મનમાં મોલેછે) હું જાણુ કે આ છુ દો હમણા ઠીક તાલપર આવીઓછે; જોવા એ હમણાં થયો છે; તેવો વધારે વાર નહી રહેવાનો; વાસતે એવી તક હા થમાં જતો મેલવી નહી જોધ્યે.

બીદાર—કેમ, તમે શું વીમાર કરોછ ?

શેહરખાનુ—બીદાર, તમે જાણોછો, કે આ લગનની વાતમાં તમે દીલ કરવામાં કેવી ભુલ કરોછ ? અને તે જો ઈ લોક શું મોલેછે ? એ ઉપરથી સાફ માલમ પડેછ કે તમારે મન ઉતરી ગયુંછે અને જો તેમજ હોપતો તમે અને હમણાથી કહી દેઓ; કારણ કે હમણા મારી છોકરીની ત મુજ બારે શરે કહેાછેથી માંગણી પાપછ; અને તે જો ત મારે ભરોજો ના પાડીએ, અને પછી તમેબી ખસી જાયો તે મારી અને મારી દીકરીની જગમાં હસી થયા વગર રહે નહી.

બીદાર—અફરોશછે બાઈ, તમે એવો વીમાર કરો છ ? હું જોવી એને આહુછ, તેવી પુરુષવી ઉપરનાં એકબી માણસને માહાતો નથી. ખોટી થવાની મતલબ એટલી પછે કે, મેહેની દેવતને બરાબર સારખ કરીએ; કારણ કે લોક નેરલા પર્ણસા મારી પાસે કહેછે નેરલા નથી.

શેહરખાનુ—ઠીકછે સાહેબ તાહારે, એક લખત હ. મણા તદબ્યાર કરીએ, અને તેપર તમે સહી કરો તો બધી અપડચણ મટી જાય.

બીદાર—કેવાં લખતપર સહી કરવાની ?

શેહરખાનુ—તેમાં કંઈ તમોને અપડચણ થવાની નથી, વાસતે તમે હમણાને હમણા સહી કરો.

બીદાર—નહી, શેહરખાનુ તમે એટલીબધી ઉતાવ લ ના કરો, પેહેલાં મને કહેા કે, તે લખત કેવી જાતનુંછે ?

શેહરખાનુ—ફકત તમારા લગન બાબેનું.

બીદાર—ઠીકછે તાહારે; તમે તમારા વકીલ પાસે તે તદબ્યાર કરાવો, અને મારો વકીલ તે તપાસી જોયે, પ છે હું સહી કરશ.

શેહરખાનુ—ઠીકછે, મારો વકીલ હાં થરમાંજછે, તે ની પાસે હું હમણા તદબ્યાર કરાવી લાઉંછ. (અપછ.)

બીદાર—જાહારે એ છોકરી સાથે પરણવાની મા રી મરજછે, તાહારે એવાં લગન બાબતનાં લખત ઉપર સ

હી કરવાની મને કસી હરકત નથી. વધી તે લખત તેને વકીલ તદબ્યાર કર્યો, તેમાં મને કથો ખરચ મેલવાનો ન થી, અને મારો વકીલ ફકત તેને તપાસી જોયો તેનું કંઈ મને આપવું પડવાનું નથી, અને હું મારી દેવતનો તરી જો હોસો જો આપવાને કબુલ થવયો, તે ખચીત અમાં જ ન મુકી થયા વીના રહેનાર નથી; અને હું મારી દેવત એટલી જોછી, કેહેવસ કે ફકત કથમાં હોસાથી વધારે આપવું પડ્યો નહી.

દેખાવ ૮ મો—શેહરખાનુ, બીદાર.

શેહરખાનુ—ઓ બીદાર ! હું કેવું કમઅખત પરા છીંછું, હવે શું કરું, ને કાંઈ જઈ.

બીદાર—શેહરખાનુ ! શું છે ?

શેહરખાનુ—અરે મારીથી કેવો વગર ફારોજો ગુતા હ થયો ! મારીથી એક સઘથી સરસ માણસ, મારા મુખી અને મારા એક મીતરને મારીથી ઘણું ડૂબ દેવાયુંછે; મારીથી મોટી દગો થયોછે. અરે ! તે બધું મને કેમ આ પડ્યો. અલીઈ માફ જીવતર, હવે હું ખાઈખી નહી ને પી ઉંચી નહી.

બીદાર—શેહરખાનુ ! શું છે શું જોવાની, છું મને કંઈ ગળાવી નાખેછ !

શેહરખાનુ—હા ! સાહેબ, હવે તમારોબી મારો નહી રહીએ, ને મારોબી મારો નહી રહીએ.

બીદાર—શું થયું, કોઈ મારા પર્ણસા છુટી ગયા કે ? શેહરખાનુ—નહી સાહેબ, તમારે કંઈ ગીઈ ન થી; પણ તમોને કંઈ અલીઈછે.

બીદાર—શું ? શું ?

શેહરખાનુ—બધી સાહેબ.

બીદાર—નહી, તે કંઈ હજી અને મહી નથી; પણ કેમ તેને શું છે ?

શેહરખાનુ—શું સાહેબ, તમે હજી ધરણીઆ નથી ?

બીદાર—નહી.

શેહરખાનુ—આ એક ઘણાજ મુશાલી બરોજો મો લ તમારા મોડાંમાંથી નીકલીએ. હવે મને નરા ફાર પ્યો.

બીદાર—એક ચોક્કસ કારણને લીધે થોડાક દીવસ મે મારાં લગન પુલતવી રાખીઆછે.

શેહરખાનુ—અને એક ચોક્કસ કારણને લીધે ત મોને તે થોડાક વરસ વેર પુલતવી રાખવાં પડ્યો.

બીદાર—એ તમે શું મોલોછ !

શેહરખાનુ—સાહેબ, હવે મને સમજ પડી. આ તમારી બાબતમાં મને એવીઅજાડ હોકર પડીએ, કે ફરીથી કોઈનું કાન કરવાનું માથે નહી લેઈ. સાહેબ આ બધી એ મને સમજ ઠગી. તેના કેહેવા ઉપરથી મે તમોને સમ જવોઆ કે, એની પાસે મોટી મીલકતછે; પણ હમણા તપા સ કરતાં મને માલમ પડીછે કે, એ બધો લોગછે; અ ને તેની પાસેતો ખાખખી નથી.

બીદાર—શું તેની પાસે કંઈ પુલ નથી ? તાહારે તેઓ પોતાનું પેટ કેમ ભરેછ ?

શેહેરનવાજ—સાહેબ જાણે કે કેમ બરેમ? આજે બેસને આપણે નિદ્રામાં, કે તેમણે કેમ પેટ ભરેલો તે બીજા કલ માલમ પડતું નથી.

બીદાર—પણ એમણે તો વધી તે વધારે સાડ, કારણ કે ન બધી પોસે કંઈ નહીં હોય, અને તે છતાં એ તે પોતાનું પેટ ભરી ચકતી હોય તેમ, તે તેનામાં એ એક સારો શુભ સમયનો.

શેહેરનવાજ—નહીં સાહેબ, નહીં, તેમ નથી. વધી સાથે એવો ઘણીન ઉડાઉ પ્રયત્ન.

બીદાર—શું તે ઘણી ઉડાઉ છે?

શેહેરનવાજ—અરે સાહેબ, ઉડાઉતા એવી છે, કે નહીં ખુદે એટલી સંવેદન હોય, તે પણ માર દાહાડામાં ખાઈ જાય!

બીદાર—તાહારે પહેલાં તમે તેની વખાણ કરતાં હતાં તે શું?

શેહેરનવાજ—અરે સાહેબ હું ઠગાઈ. મારી આંખ પર તેણે ગોખા આદર આપ્યો.

બીદાર—પણ તું આવી ચતરા યદને તેને હાથ ઠગાઈ કેમ? તે મને સમજ પડતો નથી.

શેહેરનવાજ—અરે સાહેબ, તે એવીતો ઠગારી બધી રીતે, કે મારા જનમમાં એવી કોઈ નિષ્ઠા નહીં હતી. એ તો કેવી એવી રેખા, કે ભલે ધનેતરને ઠગે.

બીદાર—હું કાંઈ છું કે તે છેક એવી નથી.

શેહેરનવાજ—અરે મારા બોધપ! આજે આજસખરે મારે તેમણે મારા બોધપ. અરે સાહેબ, તમે મારા મુશ્કેલી યાચો તેથી બોલવું પડે છે. અરે બોલો તમારો એવો શું નરસી દાહાડો બેઠો છે, કે તમોને કંઈ સુખ પડતું નથી. તમોને એવું ખબર પડે તો ખબર પડે, પણ જાહેરે તેવી બલાથી છુટવાની હજી તક છે તાહારે તેના લાભથી નથી લેતા. અરે સાહેબ, જાહેરે હું વીચાર કરું છું તાહારે મને આજનાં મેરે તે એક વાગે છે. અરે બોલો! તમારા સી સી જેહતમાં મેલવેલા પછા, અને કેવી કેવી જીવે કષ્ટથી દેખીને બચાવેલા, તે કેવી રીતે બોવાય થઈ જવાના. એ પછા નાગોમાં, રાગોમાં, ખાનાઓમાં, અને કુરવા હરવામાં નતા રહેવાના. તેમાંથી દરજ્જાઓ, મેમીઓ, સૈનીઓમાં અને એવાં બીજાં બીજાંમાં હજારો રૂપીઆનાં બીજાં સુકવાવાનાં, અને એ પરમાણે બધા પછા યોરા વખતમાં ઘસડાઈ જવાનાં (આખા આંસુ લાવે) ને વધી કાપડા એવા ખરાબ છે, કે ઘણીઓ નિદ્રામાં તો પાયા માલ થઈ જાય, તોપણ બધીઓમાં તો બધા લાડ પુરા પાડવા નિદ્રામાં. નહીં તો બીજા કોરે ઘસડાય, અને વધી તેના ખરમાં તણાય તે જીદ, તમે કહેા છે કે, તેના જો લાખને રંગનાં ગાલ છે, તેના પરવારાં સરખા હોઈ છે, તેની ચલકતી આંખો છે, પણ તે બધું તમોને શું કામનું. જારે તમારા બધા રૂપજન તેમાં ઘસડાઈ જાય, તાહારે તે તમોને શું ઉપયોગનાં.

બીદાર—અરે મારા ગરીબ પછા! શું તાહારે તે બધા એમ ઘસડાઈ જવાના?

શેહેરનવાજ—તમારા કહેવા પરમાણે તેના મોતી જેવા કાંત હોય પણ—

બીદાર—અરે મારો બધો જન તેમ એકઠો કાપેલા રૂપોનો સાર ઘસડાઈ જવાનો!

શેહેરનવાજ—હું કચ્છ કરું છું કે તેના મોડાનાં ધંટમ્મી ઘણી સારો છે, પણ—

બીદાર—અરે મારી કેવી વાહાણી નખીન અને તે ઉપરનાં ખેડુતો, શું તે બધાં વેચાઈ જવાનાં?

શેહેરનવાજ—તેના ગાલ મોલાવનાં જેવા હોય, અને તેની ઠીક હસના જેવી હોય, પણ—

બીદાર—અરે કેવી મારી સાહાડી તરફ ટકાની હોઈ હસતા નથી ને?

શેહેરનવાજ—તાહારે સાહેબ, એવો એવી બધી સાથે પરણવામાં એ કાપડો છે, કે થોડા વખતમાં પાયામાં થઈ જાય, અને બીજાની હાલતમાં આવવું.

દેખાવ ૯ મો—વકીલ, બીદાર, શેહેરનવાજ.

વકીલ—સાહેબ, મારાં કુલે વખત તંદબાર કરાવી ઉંઠે, અને તે ઉપર તમારી સહી માંગે છે.

બીદાર—નીકલ લુચા, હું કંઈ સેહી બહી કરતો નથી; અને હું કંઈ તેની સાથે પરણતો નથી, જા, તારાં કુલને જાહેરે કહે કે, તારું તરફ બધું અને નજાણું, વાસતે જે તારે ધેર બીજાઓની સારી માંગણી આવે છે, તારાં કર, હું કંઈ તારો હાથ લેવાનો નથી.

વકીલ—એના! સાહેબ, એટલા વારમાં ફરી ગયા કે? તમારા જેવું માલસતો મેં મારા જનમમાં જોયું નથી.

બીદાર—શેહેરનવાજ, તમારો મારીપર ઘણી ઉપકાર થયો છે. તમે મને આજે બચાવીઓ.

શેહેરનવાજ—સાહેબ, મેં તમોને પાયામાં થતા બચાવીઓ, તાહારે તમે પણ, હું આસા રાખું છું, કે મને મારા પાયા બચાવી પાયામાં થતાં બચાવવાની.

બીદાર—(જાણે એ મોડો સમજતો નહીં હોય તેમ) તમારો ઘણો ઉપકાર થયો છે.

શેહેરનવાજ—પણ સાહેબ, હું હમણાં થોડાક પછાની ઘણીન તાનખા.

બીદાર—તમારી મારીપર ઘણી મેહરબાની થઈ છે.

શેહેરનવાજ—બહી ગોઈ તારું એવું મોડાનું મેં લેવાનું. મોડું ચાલે છે, પણ હાથતા બધાં ગયા છે. પણ તું મારા હાથમાંથી કાંડાં જવાનો છે (મનમાં) પણ નિદ્રામાં, મોડું તો ઠીક મેહુ છે હવે મેહરનાથ અને શું જરૂર છે.

[અંત]

દેખાવ ૧૦ મો—કરારેવજ, બીદાર.

બીદાર—કોણ છે આ લુચા? હું મારા ધેરમાં એક મ કેમ ચાલી આવ્યો?

કરારેવજ—સાહેબ હું જાણું છું કે તમોને ને મને કોઈ મોડી રાસતી નથી, તોપણ તમારી ઉપર મને એટલું

ખર જરીઓ નહીં નો પહે તેથી તેની એ મનલખ
પ્રીયકૃષ્ણ માર ચડતી નથી, અને ઊપરથી તેન રોગી પા
પહે, માટે ખોરાક સ્વર્ણ, તેની મનલખ પાર પાડવાને તે
ને ખરાખર જેવવો જોઈએ. તેમ કરવા માટે મુખીય
કરી જે વાત પર ધીઆન રાખવું જોઈએ. ખોરાક
જેમ અને તેમ સાદો હોવો જોઈએ, અને આખો દહાડો
શરોરને મેહનત વગેરેથી કઠારત આપવી જોઈએ. શા
લા હોવાને હાક મારવાને બદલે, પોતાના કામના રેશ
આંદી અથવા મહા કીતર પોતેજ કરવું જોઈએ, અને
શીગરમ અને શાઈટીન જોડાવાને બદલે પોતાના પગને
જ જોડવા જોઈએ. તરમ બીજાંનાને બદલે તે બનતાં
મુખી-શકત હોવું જોઈએ; અને સપ્તરે સુઈ જઈ સકારે
ઊઠવું જોઈએ. એમ નહીં થવાથી, ઊપર ક્ષણવા પર
માણે તેમની સંઘલી તુમુમ્મ ૨૬ બપો, અને તેથી ઊ
લમાં તેઓ રોગી થાય છે; અને તેથીજ તેમને ઘડી ઘડી
કાકરોનું કામ પડે છે. આ સરવેથી મોલં કારણ સીવાય
એક નાનું સરખું મીનુમી કારણ છે. તે એકે ઘણીક તા
તુકડીઓનું જરા માથું ફાળીકે કે આંગડું અકરગીકે
તો તરત કાકરને બોલાવો ! હાથમાંથી સીવવા ભરવા
નું એલો દેજો, અને જઈને દોલીઆપર સુઈ જાઓ !
કાકરની દવા આવી તે પાચો અને કાંલને શરવો પી
ઓ ! સુઈની ઝોડીને દીકને દાંકી, અને ખારી ખાર
ણાં બંધ કરી પવનને આટકાવો. સપ્તરે દેખાવ એવો
થાય કે, જાણે છ મહીનાનાં આખારો ! એ સંઘલાં કાર
ણોને લીધે ગાસ લોકાના ધરમાંથી કાકરો ખસતા નથી.
ગરીબોમાં એમનાં જેવું કંઈ નથી. તેઓ પ્રીયા
રાંખારીયું, માત, કુટુમી રોટલી કે એવોજ સાદો ખો
રાક ખાય છે, અને આખો દહાડો મેહનત કરે છે. સાદો
ખોરાક અને લારી મેહનત એ જે મહાવાથી તેમનું ખા
ધેનું તેમને ખરાખર પચી જાય છે; અને માંદો પાછો બી
જો ખોરાક લેવાને અને તે જ્યાવનાં વાર તેપર પોતા
નું કામ ચલાવવાને વખત આગમ્ય તરજ્યાર રહે છે.
તરહવાર બનતાં કામકાને ન હોવાથી તેઓ સકારા
માટે સુઈ જાય છે, અને આખો દહાડો મેહનત કીધેલી
તેથી આખી રાત પુસી ઊંઘ દહાડી પાછલી રાત પતા
માં તાંબુ ઘઈ ગ્રી છે. એથી કરી તેઓ કુખ દરદેથી
ઘણાં મોકલાં રહે છે. તેમનું બદલ રાત દહાડો કસાઈ,
અને તેમાંથી પુરતો પરજોવા નીકસી, અને નાહનપણ
થી રીકું પડે એવું ખમી રહેવું હાય છે કે, તેમને ગરદી

નો કે ગરમીની માફી અસર તુરત લાગતી નથી. તે
ઓ આખો દહાડો વરસામાં ફરે છે તો તેમને ગરદી
ચડી નથી, અને આખો દહાડો તડકામાં ફરે છે તો હું
લાગતી નથી. વધી તેઓમાં કોઈ નાનુકડીઓ નથી,
અને તેમનાથી જરા જરામાં ઘરમા પોદી રહેવાનું ન
થી. એ સંઘલાં કારણોથી ગરીબોને તાંહાં ઘડી ઘડી
કાકરો આવતા નથી. માટે જેઓએ પોતાના ધરમાં
થી કાકરોને ખસાડવા હોય, તેઓએ ગ્રીમાં કારણો
ને ધીઆનમાં લેવાં.

ડેરકા ખાઉ લોક

ઊપર મથાલું પાંચતાંવાર તલી હમારો પારસ
ણ પાંચતારીઓ, સાથે મોડું કંચવાલીને, બાકરો કે,
“મરેરે, ડેરકા તે કેમ ખાતા હોય” ! પણ હજો કહીએ
છે કે, ડેરકા ખાનારોઓ તેને ઘણી હાંસથી, અને ઘણો
સવાદ સર્વ સર્વને ખાય છે, અને તેના સવાદની જે તે
ઓ તારીફ કરે છે, તે ઊપરથીતો હજો કહી શકીએ કે,
હમારી પારસણોની આગલ, જો તેમને ચેતાવવા વગ
ર, તે પકાવેલાની એક રાખી મેલી હોય તો, હાંસે જે
મી બપ, અને વધી બીજું માર્ગ ! તેઓ કદાચ એમ
ધારણ કે કોઈ તેવા નજી, અને હુએ મરતા લોક હોય,
જેઓ એવાં નજી બનવરને ખાતા હોય. પણ હજો
તેમને કહીએ કે, જે લોકો ડેરકાને સવાદ સવાદ ખા
ય છે, તેઓ કુનીઆં પર આજે સંકીયાં સુધરેલા, સંકી
યા કોંયા પોશાક પેડરનારા, સંકીયા કોંસી વાનીઓ
ખાનારા, અને સંકીયા નામોયાં શહેરમાં રહેનારા છે.
તેઓ ફરેંચ લોકો છે. પારીસમાં રહેનારા ફરેંચ મરદો
અને એરતો જેવાં ભપકાદાર અને ગોળલાં લોક હું
નોઆંપર બોલું કોઈ નથી. તેમના ખાનાં એ
લલાં તો ગ્રીયાં અને મોઘાં પાય છે; કે વખતે એક માણ
ચ ત્રો રૂપીઆ વેરનું ખાય છે ! તેમનાં એવાં ખાનાંપર
જેંકો વાનોની વચે ડેરકાની વાની બીજીઓની સા
થે, સરદારી ભોગવે છે.

ડેરકા ઘણી બનતા પાય છે, પણ તે બધા ફરેંચ
લોકો ખાતા નથી. લોકો રંગના એક બનતા ડેરકા
પાય છે, તેજ માંવરે તેઓ ખાય છે. એ ડેરકાઓ પકડ
વાનો અને વેચવાનો ઘણાઓ ધંધો કરે છે. એમને જે
રીતે પકડે છે. કેટલેક કોકણે, લાંબી લાકડીની સાથે લાં

ખીંદોરી ખાંધી તેને છેડે માછલી પકડવાનો ગલ બાંધે છે, અને તે ગલ ઊપર લાલ શ્વાનલ બાંધે છે. ડેરકા આ ખીંચારા કથા તરેહવાર રંગના ભારી શાખીઓ દેખું ! તેઓ તે લાલ રંગ જોતાંજ તેના પર તરાપ મા રીં તેને ગલી બાંધે, પણ ખીંચારાના ગલામાં અંદર નાં ગલની અણી ખુચી ખેંચે છે, તેવામાં આંચકા ભારી માણસ ઊંચકી લઈ ચોતાની ટોપલી, જેમાં તેના ખીં જા ભાઈબંધા કમખખતીમાં પડી હાપ અશ્વોશ કરતા હાપ, જેમની વચે તેને પણ ચોતાનું કપાલ કુટવાને મેલી દે છે. ફેટલીક જગામાં એ ખીંચારા ભોલાઓને એ થી પણ વધારે ઠગાઈ ભરેલી લાલચમાં નાખી પકડે છે. એમાં પણ તેઓ ચોતાના ઊપર લખવા સરખા શાખથી જ ભોગ થઈ પડે છે. એમને પકડવાને નાની છોકરીઓ રાતને વખતે લીલા રંગના પાટીઆં, અને દીવાના નાનાં શનચો લઈને નીકસે છે. જે તલાવ અથવા ખખોચીઆમાં તેઓ વસતા હાપ તેમાં ઊતરી, પાણીની ઊપર પેલાં પાટીઆં તરતાં મેલે છે, અને એક એક પાટીઆં ઊપર એક એક દીવાનું શનચ મેલે છે. લીલા રંગના પાટીઆં પર દીવાનું અજવાળું પડવાથી તે પાણી પર તરતાં ઘણાં શોભાપમાન દેખાય છે. પણ આપણુ કરતાં તેની શોભા ડેરકાઓને ઘણી લાગે છે. આ પાટીઆં તરતાં જોઈ તેમને જાણે તલાવમાં મોટી લાઈટ લાગેલી જણાય છે, અને બધા પાણીની ઊપર નીકલી આવી તેને જોવા મંડી બાંધે છે. પણ જોઈલા મોજ તે ડેરકાઓ ધરાતા નથી; જરાક ચાર જોવા પછે તેઓ ડોહાડપ કુદીને તે પાટીઆંઓ ઊપર ખેંચી બાંધે છે, અને ઘણા ખુશી ખુશી થાય છે. પણ તેવામાં પેલી ડોહાખાજ અને ઘાતકી છોકરીઓ અનચોતી આખાં પાટીઆં ઊપર એક જાલ પાંધરી દે છે, અને તે ને આસપાસ લપેટી લઈ ઝડપથી પાટીઓ ઊંચકી લઈ બાંધે છે. આ મામલો જોઈ ખીંચારા ડેરકાઓના હાસ કાશ ઊડી જાય છે, અને આણીગમથી પેલી ગમ દોડાદોડી કરવા મંડી જાય છે. પણ પેલી સરેદ ઝભાવાલી ઠગારીઓનાં હાથમાંથી તે ખાપડાઓના કાંઈ રીતે છુટકી થતો નથી. થોડા વખતમાં તેઓ મોહિતને તામે થાય છે, અને પછે તે ઘણી જ નાજુક અને એસકી શ્રેય લેડીઓનાં પેટમાં ચાલી બાંધે છે. તેઓ તેને આવી ચાવીને ખાય છે, અને કહે છે કે, એના સવાદની આ ગલ સંધલી વાનીઓ રહે છે !

વલી હમારી સુગંતરી પારસણને એ ચીવાય ખીંજ વાત ફેડવી પડે છે. જો આ ડેરકાઓની મે બાનીથી તેમને પુરતો સવાદ નહીં મંલીઓ હાથે, હજો ધારીએ કે, આ ખીંજ વાતથી મલશે. તે એ કે, શ્રેયો જેમ ડેરકા ખાય છે, તેમજ ગોકલ માંએ પણ ખાય છે ! આ ગોકલ માંએઓ ગામડાંઓમાં દરાખનાં વેલા ઊપર ઘણી થાય છે. તીઆંથી ગામડીઆંઓ તે મને એકઠી કરી ટોપલાઓ ભરી પારીસમાં લાવી વેચી બાંધે છે. જેઓ એને ખાવાને વાસતે તઈઆર કરે છે, તેઓ તેમને તે ગામડીઆંઓ પારોથી ખરી દે છે, અને તઈઆર કરીને ચોંડાંચખાનાંઓ વગેરેમાં બંધને વેચે છે. એમને તઈઆર કરવાની રીત એવી છે કે, પરથ મ બધી ગોકલ માંએઓ, જે અતીઆર વેર જીવતી અને ચોતાનાં કાંડલામાં સવરીઆ કરતી હાય છે, તેમને ગરમ પાણીમાં નાખી દે છે. તેમાં તેઓ મરી બાંધે પછે તેમને તેમનાં કાંડલામાંથી બાહાર કાઢી મોહાત પીલાઓમાં પાણી, સરકા અને મીઠું નાખી, તથા મા હુ કંઈ તરારી નાખી તેમાં મેલી પોણા કલાક વેર મે રવે છે. પછે દરેકને પાછી એક એક કાંડલામાં ભરે છે, અને ઊપરથી માખણનો ડાચો મારે છે. એમ કરી તે મને ઊપર લખવા પરમાણુ ચોંડાંચખાનાં વગેરેઓમાં વેચી આવે છે. પણ હજ તે ખાવા લાયક ગણાતી નથી. જ્યારે તેને ખાવાને વાસતે ટેબલ પર મેલવા ની હાપ છે તીઆરે તેને પોણામાં મેલી થોડુંક માખણ નાખી તેમાં તલી કાઢી દે છે, અને પછે રાખીમાં ગરમ ગરમ લાવી ટેબલ પર મેલે છે. તેને સંધલાઓ હાંસે હોંચે ખાય છે. હમારી પારસણ વાંચનારીઓ પણ જો આ પરમાણુ તજવીજ કરી કાંઈ દાહડે એ ખાંનેનો સવાદ લઈ જોયેતા કદાચ ઠગાશે નહીં !!

જાન અથવા અકલ.

માણસ મોહાની સઘી મોટી ને જીવનગ પેદાશ છે. કુનીયામાં જે સઘલી મીને તેણે પેદા કીધી છે તેની ઉપર તે ને સાંડેમી બખથી છે. આખી સપાટી ઉપર સઘલાં પાંણીઓમાં તે મોહાદાઈ બલકે રાજ ભોગવે છે. કુપાણુ ઇંચ વરની આ ઉત્તમ મોહરખાનીથી એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી ખુરતી કોઈ એવી પેદાશ નથી કે જના ફલ તોડવાને તેને મના હોય. સઘલાંને તે સુદ ધણી છે. નરાપે જના તેના ઉપોગ, સુખ અને મોજ માટે પેદા થયું છે. એ સુ

અતીપાર ધણી સાંમે બરોબરીના દાવો કરનાર કોઈ નથી. તે બલવાનમાં બલવાન પરાંણી તેની આગલ શીર. નભાવેછ. શુંરે સીંહ, વીકરાલ વાઘ, ડુંગર સરખો હાથી, તેના મદમાં બલ, આગલ તાકાત ધરાવતો નથી. તેની કલા અને હીક મતથી તે તરાહાય તરાહાય થાયછ. માણસ તેને લેખમાં પેચ કરેછ. જેરેમંદ અને કદાવર જાનવર જેની આગલ પાહાડોના પાહડડ કુચ ખીસાદ ધરાવતા નથી તેને તે અગ તરંગની માફક મસરી નામે તારે તેના બલના શું પાર હશે ? નજા જમીન ઉપરી આસામાં તરકે નેગાહ કરી પે. જમીનંતો રહી પણ અસમાન સાધમી તે બાંહે મહુડા વેવાને બાકી રાખતું નથી. યાતાબમાં ડોકી ધાલેછ. બેધ ડંક બીહાંમના પાહાડો અને ડુંગરોમાથી સેહલાઈથી અને જહુડપથી ધાસતી અપવા વરવા વગર રાહા કાપેછ, અગની શાય વહેછ, માહાસાગર સાય બાંહે ચરાવેછ, એટલુંજ ન હી પણ આંકાશ સાધમી જગ મચાવેછ એ કાંઈ જેવી થી વાત નથી. તારાઓની ગણતરી કરવી, સુરખ અને માહાતાબની માહુતગારી મેલવવી અને ખીજ લખો આ સમાંની મજતકારીક બનાવોની આગાહી કરવી એ કાંઈ થોડું નહીં પશું. પવન કેમને અને કપારે કુચે, તેમાંનું કહે વખતે ધાવે, એઓની તપાસ રાખી જાન માલના રજ ન, સાઈ સાથવેત રહેડું એ કાંઈ થૈડું અજમેથી જેડું ? જાન પર જેમ થોડો ઉપાવેત તેમ પછી પર કરડું એ કાંઈ અચરતીથી થોડું ભરપુર છે ? પાંખ વગર ઉડતું અને ઉડતાં પક્ષીઓને પણ નીચે મુકી આસમાન સાય વાત કરવી, બા કના થોડાપર સવાર થઈ દુક વખતમાં પછી કરતાં પણ હ જર દરબને સરસ લખો માર્દબતી પાહીપર અને પાહાડો પર મંજલ કાપવી એ શું પેડો આગલા જમાનાની પવન પાવરી સરખી ઝોલિજા જેવી અને સરખામાં નહીં અને એવી વાતા યાદ આપતું નથી ? થોડાક વરસ આગાડ એ વી.વાત કોઈને કહી હોયને. જાને ? કહેનારને મજબૂદી ગમથો નહીં સમજે ? પેલા ભેતીય શાસોના કેરા હાલ યથા તે સડને રોયનછ. તે વખતે ને કોઈને કહું હને કે થોડાંક વરસ પછી માણસ લખો માર્દબને ઉટે બેસી એક બીજા સોંપ ગોકતેગો કરશે તો શું ઉપકાષ આગળ પુરુષના જેવી તેની વેલે થતાં વાર લાગી હને ? હવે વીચારો કે જા રે માહા પુરાકરમી માણસે ક્યાં માહાભારત કામે સારં જાન ઉતારીયા અને હજુર ઉનારુ આવેજ તપણ હજુ તે અપુણુ હાલતમાં ગણાયછે તો હવે પછી શું શું કરશે અને. આખી બલકને હેરાન હાડા ગારમાં ગરકાવ કરશે તેનો વીચાર સેહુલથી થઈ શકે. વાઈ તારે હવે ખીયાલ કરો કે આટલી બધી મોહા દાઈ, આટલી જુગરમી, આટલી પાદશાહી, આટલું બક, આટલી જહાનલાલી એ સપડુ ગાથી ? શું તેના ખુદ અને ખર્ચ બલથી ? શું કઈ જહુડ નેખો ? જહુડ શીકાયે પાંખ વગર ઉડે કેમ. લખો માઈલ પર બેસી રાઈ ? એ જહુડ નહીતો શું. સીંડને વચ કરે તે માંની કેમ ગકાય શું તે ખર્ચ સીંહ દરતાં જેર વરશે ? અને ને એમ ન હી હોયને માણસ કાય અને બીડ કાંધ નહીં આ સલ્કી પાહાડાંમાં જહાનલાલી ભેગા ? નહીં, નહીં પણ એમ કાંઈ નથી. માણસ કરતા બલવાનતો મહા જાનવરો પડ

યાં, એનું ખર્ચ કારણ થોડવા નહું કાંઈ દુર નથી. તે સુતર અને સેહુડું છે, નેના જવાબ માતર એક બેલછે તે અકલ અંધવા રાનાથી એવા ખાપછ. માણસ અને જાન વર અપવા હેવાનમાં એટલોજ ફરક છે કે એકમાં ઉપલો કીમતી ચુલ્લે અને બીજી તેથી બેનશીબછ. માણસ પાસ થી અકલ છીનવી લેશે અને તુરતજ તે હેવાનની પગતી પર તુટી પડશે બલકે તેની હાલત હેવાન કરતાં પણ નપેત ર યો. મેહેતર કે હેવાનન સમજડું. માણસ રૂપી હેવાં એ કેમ ખમી શકાય. અકલ વગર જવાર દેકડે. તારે અકલ અપવા છુપીથી આ સમજડું છે. રાન ખુદરતથી સઈ માણસને મહીડછ જે પુખત થયા પછી, અકલ થાયછ પણ રાનાની માફક, અકલ સડને સરખી નથી. અકલ એક બે.દાઈ નુછે અને તે માણસને ઉમદમાં ઉમદા અપ શીશછ. પાસોદાઈ, રાનપાટ, પાદશાહી, જવેર, તાન તપ ની, સધાં એની આગલ ખીસાદ વગરનાછે. સધાંએ એ ની આગલ કદમાનદારીમાં હુનર રહેછ. સઈ ચીન એ ની આગલ ગોલાંમ રહી પાકને મોશા દેછ. અકલથી બલ, અકલથી પડસો, અકલથી સંકેછ. અકલથી પડસોછે પણ પડસોથી અકલ નથી. અકલ સડને વેચાતી લેછ પ છુ તેને કોઈ વેચાતી લઈ શકતું નથી. પડસો આજેછે ને કાલે નહીં, તેને કના પતાં વાર નથી લાગતો. પાદશાહી આજે હસતામાં તો કાલે નાશુદ. પણ તેમ અકલ નથી તે જશુક છુપી કાયમ રહેછ બલકે તેનો મુષારો અને વધારો થાયછ પડસો ચોર ચોરી જાન, રાનપાટ કના પડ જાન, પણ અકલ કના ધનાર નથી કે તેને કોઈ ચોરી નઈ શકનાર નથી. અજુતમાં અજુત તીમેરીમાંથી પડસો ચોરઈ, છુ દઈ જશે, પણ મોજના નખાં બોમાંમાં અકલ બલકે સુધી સાણુ રહેછે. અકલ વગર માણસ નહીં, માણસ વગર અકલ નહીં. અકલના હીરા અને છુપીના તુરના માહાતાબ સરખા મલકારથી, અધારાંના પારો આખ આ ગલથી કાટી જાછ અને સાઈ, નાચુ, મીડું, જેહરી, ઉ પયોગી, નીરઉપયોગી માણસ પારખી શકેછ. અકલ, કલા, વીરપા અને હુનરથી માણસ ઉપર જાણવેલાં સાહસીક કાંમે કરવાને સુતરીવાંન થાયછ. અકલથીજ સલ્કી ચીમને પોતાના ઉપયોગ, સુખ અને ખીદમતગારીમાં તે લાવી શકેછ. સલ્કી વસતુઓ માણસના થોડ ઉપયોગને માટે થાં પરી નાખીછ ખરી પણ તે હેવી હાલતમાં કે ને અકલની કારોગરીના હાથ તેને સફળ અપવા મદદ બપ નહીતો તે તદ્દન નકામી થઈ પડે. માણસના પોશાન સાઈ ગાડ યાં ન પેલ કોંખાં ખર્ચ પણ જાડા લગી અકલ તેને ઉધારવા નું અને પાણી શીપવાનુ દેખાડે નહીં તાંહા લગી તે શું ઉપયોગનું ? શું—મુલીયા અપવા લાકડાં કડવાના, જમીન ની અદરનો ખાનો અકલે નહીતો કોણે શીપી કાહારી અ ને કોણે તેને ઉપયોગ સમજાયો. વલી અકલ ન હોય તો તેમ ધુર અને માટીથી બેઝાયલી ખાના આડાં અવ લાં, કદગા, મોસલાને ઘટપટ. રૂપ રાતક કોણ આપે. અકલ વગર તે જમીનમાં જ રીખીયા કરે અને તેની ઉર કોઈ નજરખી કરે નહીં. અગની અને લોહડું, પવન અને, વીજળી મંતી. રી ચીમીની મદદથી આગ ગાડી, વીજકોંક તાર, વરાલ થંન, વીમાન ઉતોવ દી, અકલ અને તેન

છોકરાઓ—વીલીયા, હુનર, એલ'મથી થયું કે બીજાંથી. અ
કલથી કેવી રીતે માણુમ નંગ્રાઓ પાસથી હુરને બદલે
સોનું મેવવેલું, અકલથી માણસનું તોલવે. વધારે અથ
વા એકલ અકલ તેનાં પરમાણુમાં મોટા અથવા નાના દ
રમી રાખના નહીં એટલે મોતેયર અકલનો દરનજો.
અકલ વગરનું માણસ આપવાની આફ' તેના લઈ'મથી
માંલ હારમાર થાયલ. ગરીબને હુનરાન સાગ્ર અકલની
નરૂર, પણ માનવરને તો તેના બેડુદ બજા'નાને રખેવા
લ અને વધારનાર છે. અકલથી બાકત નેરા'રાંજકારનાર
માલેલ. અકલથી રાન બનતાં જેમ વાર નથી લાગતો તે
મન તે ઉમાં વલતાંથી વીલ'મ નથી લાગતો.

હવે અકલ જે ખુદરતી પેદાશ છે તે બીજી મીંગેની
મંદદ વગર નકામી છે. અકલના જે જતી ચુએ છે તે કાઈ
પોતાની મેરે એકદમ બાહાર નીકલી નથી આવતાં એક
આંડના જાંતી ચુએ ફલ આપવાના છે પણ જે તેના પોચાન
માટે તેને મદદ મલે નહીં અને માણુમ તેની માવજત કરી
તેને ઉધારે નહીં તો તે કેવું કરમઈ જાયલ અને તેના ફલ
આપવાના ચુએ કાંઈન જતા રેલ, તેમ પરમાણુ અકલને પ
ણુ પુખ્ત કરવા માટે ફેલવણી ની નરૂર છે. એક બાલક જે
ને જનમથીજ અકલ મલીલ તેને જે ફેલવણીના પરકાશ દે
ખાડીયો ન હોય તો તે મોટપણમાં કેવું નકાચું છે, એથી ઉલ
ટું જે તેને ફેલવણીનું પાણી સીધી ઉપારીયું હોય તો તે
કેવાં નીચામન ફલ આપેલ પણ ફેલવણી કાઈ એક દાહાડો
આપી સંગેશ પાંખડું નહીં. ફેલવણી કુંથી ઉત્તરી, તેમ
અકલ અથવા માનની કુંથીને ફેલવણીના વરસાતમાં જે
મેશ રાખતો. વધી આપણે ભેયું કે અકલથી માણસની
હુનરગોષ્ટ અને હવે જારે ફેલવણીથી અકલને તારે તે હુન
રગી બજારી રાખવી એણુંજ નહીં પણ તેને સુધારવા મા
ટે જે એકમ માંખન ફેલવણીના માહાસાગર છે તેનાં છુડકા
મારી બેકીમતી મોતી હાથ કરવાને વાન કોણની જોડા, કો
ણ એવેલા અભાગીયો કે આવી ગફલતીથી પોતાના પગમાં
કોહારી મારી ધર બેડાં આવે તો લશ્મીને લાગ મારે. સેડે
જ મેનનથી જે ચીન હાંસલ થાય અને તેના બેસુમાર કા
પદાનો તો પારજ નહીં તારે તેમાં આવસ કરે એવા કોણ
હેમક. એવા અપદ થોડાજ હશે.

હુસી હયીનસન.

ધણીનાં મરણ પાંખવા પછે ધણીઆણીઓએ
શું કરવું તે વાન જેટલી યુરોપખંડની સ્ત્રીઓ બરાબર
બાણે છે તેટલી આ દેશની સ્ત્રીઓ બાણતી નથી. તે
માં હીંદુ ઔરતો તો સરવે કરનાં કમઅકલ માલમ પડે
છે, કારણ કે પોતાના ધણીની પાછલ, તેનાં બચાંની, તે
ની મીલકતની અને તેની કીરતીની સંભાલ કરવાની
જે તેની ફરજ છે, તે હુસી જઈ, ધણીઓ તેનીજ સાથે
બંધી બંધમ થાય છે. જોકે અગેરેજ સરકારની પુના

ઈથી આ પાપ ભરેલી બેવકુશીનો આજકાલ અંત આ
વેલો અણપડે, તોપણ હજુ કંઈ કંઈ એવી વાતો સંભ
લાય છે. એમ કરવાથી તેવી સ્ત્રીઓ, અને તેમને કોત
જન આપનારા તથા મદદ કરનારા યુરોપ મરદો જે
બીજાનાં પાપમાં પડે છે. એક પોતાની ખરી ફરજને ભુ
લે છે, અને ખીનું જોદાની મરજ અથવા તેના હેકમ
કીપરાંત પોતાનો અંત આંચે છે. જે હીંદુ સ્ત્રીઓ એ
વું મોટું પાપ નથી કરતી તેઓ તથા પારસી સ્ત્રીઓ,
જેઓ, ખોદાની મેરુદખાંનીથી એવી બીજીની યુરખાઈ
થી સદાનાં અબાણું છે તેઓ, પાછલથી પોતાની ફરજો
ને ઘણીવાર ભુલી જાય છે. થોડાક ખરાં દીવસી અને
ઘણાક લોકને દેખાડવા માટે ઘણાક દીવસો વેર રડે કુ
ટે છે, અને ઘરમાં ભરાઈને શોક પાલે છે. એમ કરનાં ધ
ણીની મીલકત હુસી જતી હોય, કે તેનાં બચાં રવડી
જતાં હોય, તેનો વીચાર તેઓ કરતીઓ નથી. તેમ
જ ધણીની હુઈઆતીમાં તેના પર જે કાઈ મોટી આર
ત આવી પડે, તો હીમત રાખી તેમાંથી તેને શોકચોક
રવાને બદલે ઔર હીમત મેની દઈ, તેને વધારે કુખી
કરે છે. એ સઘળું પરીણામ વગર ફેલવણીનું છે. નો,
તેમને અરોબર અને પુરતી ફેલવણી મહેતો, બેશક તે
ઓ પોતાની ફરજો સમજે. યુરોપખંડની સ્ત્રીઓને એ
વી ફેલવણી મહે છે, જેથી તેઓ પોતાની ફરજો બરાબર
સમજે છે, અને તેથી તેઓ સરસ બાઈડી અને સરસ
માનાઓ થઈ શકે. નીચે લખેલી વાત કીપરથી વાં
ચનાની બાઈઓને માલમ પડશે કે, યુરોપખંડની એક
સ્ત્રી પોતાના ધણીનાં સંકરની વેલાએ તેની કેવી સરી
જન થઈ છે, અને તેનાં મરણ પછે તેને અને તેનાં બચાં
ને કેવી કીપચોગી પઈ છે.

હુસી હયીનસન સર અબ્રામ એપસલીની એક
રી હસી, અને તે ૧૬૨૪ નાં વરસમાં જનમી હતી.
તે અદાર વરસની થયા પછે, કરનલ હયીનસન નામ
ના એક લશકરી અમલદાર સાથે પરણી હતી, જે ઈ
ંગ્લંડનાં રાજા જેકબ આરલસ અને તેની પારલામેન્ટ
વચે ચાલેલી મોટી લડાઈમાં ઘણા પરખોઆત થઈ જ
શે છે. આ બંનેનું જોડું એવું મલીકી હતું કે, જેમ
હુસી એક સંજીથી સરસ બાઈડી હતી, તેમ હયીનસન
એક સંજીથી સરસ બાઈડો અથવા ભરથાર હોતો. જો
કે તે હુસીને પોતાના છવ કરતાં વધારે ચાહતો હતો,
તોપણ તે તેની એકમી ખાંમીને ઠાંકતા ન હતો. તે

તેને સઘંધો લાડ લકવતો હતો, નોપણુ તેમાં હુએશ જે વી સંભાલ રાખતો હતો કે, એ છાત્રી બાઈએ હોયતો તે જરા પણ છગી નહી જાય. તે હુએશ તેને કહેતો કે, તે તેણીનાં ચેહરાને ચાહતો નથી, પણ તેણીનાં ગુણ અને નીતીને ચાહે છે. કરનલ હુસીનસનનું, બીબાઓ ની માફક આ ફકત બોલવાનું જ નહી હતું. પણ તેમજ કરતો હતો, અને પોતાના જીવા વીચારતો મકીધી સ રસ નમુનો તેણે પરણતીજ વખતે આલખને ખતાવી આ હતો.

જે બંને જન વચે પરણવાની સઘવી વાત ને ફી થવા પછે લગન સારવાનો. એક દીવસ મુકરર કર વામાં આવીઓ. તે દીવસે સઘલાં જંજી વખતસર દેવ લમાં હાજર થયાં, પણ કીરીઆ સરૂ થાય તેની આખ મય હુસીનો છવ બગડી આવીઓ, અને એવી માંદી થઈ ગઈ, કે સઘલું પડતું મેક્ષી તેને ઘેર લઈ જવી પડી. બીજે દહાડે તેને સંહીયક નીકલે આવીઆ! આ લય કર બનાવ નોઈ હુસીએ પોતાની ખુશ્તુરતીની સઘની આસા મેક્ષી, અને તેણે તેમજ બીબાં બધાંજીને ગ્રક પડીઓ કે કંદાચ હંચે કરનલ હુસીનસન પણ તેની બદ સુરતીને લીધે ખસી જ્યે, અને લગન કરવાને ના પા ક્યો. પણ કરનલ હુસીનસન એવોતો ભલો અને દાહા પહુવાલો હતો, કે સઘલાઓ પોતાના વીચારમાં ઠગા થાં. એકે કરનલ હુસીનસન પણ બાહુતો હતો કે હંચે હુસી બીબાનાં પરમી જુહુજ મોડું લઈને કીકર, જેને પસંદ કરનારા થોડાજ હોય છે, તેપણુ ને એટલીજ રા હા નેતો હતો કે તે જરા ખુરસીપર બેસવાને શક્તીવા ન થાય, તો તેની સાથે તે લગન કરી દે. તેમજ હુસી ને જેવો જરા શેર પડીઓ કે, તેણે પોતાની આ છતાવ સ તેને જણાવી, અને તે પરમાણે નેમનાં લગન થયાં. પરણતી, વખતે હુસીનો દેખાવ એવોતો બેહલ લાગતો હતો કે લગન સારનાર પાદરી વટીક અખયખ થયો, અને કરનલ હુસીનસન તરફ અચરતીથી જોવા લાગો.

આ બુનીઆમાં જે માણસો હંચેમાં દાહાપણથી જ કામ લીએ છે તેઓ તેમાં ફોઈવાર કીકર ખાતા ન થી, અને ફોઈવાર તેમને પસતલું પડતું નથી. તેમજ કરનલ હુસીનસનને પણ આ કારણ માટે ફોઈ દાહાડે ખખરતું પડીકે નહી. પણ વલી જે માણસ બોદાનો કર કરી સાહે છે, તેમે તે સાહેબ પણ તેનો બદલો આપી આ નીનાં મુકતો નથી. તે પરમાણે કરનલ હુસીનસ

ને પોતાના બોદાથી કરીને પોતાનો વંચન નોડીઓ ન હી, તેથી નેને બીજી બાખતમાંથી પસતાવું પડીકે ન હી, એટલે હુસીને જે બદસુરત થવાની ધાસતી હતી, તે કંઈ બનાકે નહી, પણ થોડા વખતમાં તેનું મોડું ને ચાંચી સાફ થઈ ગયાં, અને ને જેવી આગલ હતી તે વીજ પાછો ખુખશુરત થઈ. અંદરથી તો તે ખુખશુરત હતીજ, તેથી કરનલ હુસીનસનને નેકીને વધતી રહેતાં બાહારથી બી ખુખશુરત અને અંદરથી બી ખુખશુરત એ વી સી મલી, અને એવી સીથી જે શાયદ નેને અને તેનાં બચાંજીને મંદવા નોઈજ ને તેને તેની હુયાતી માં અને તેનાં મરણ પછે પણ મલીઆ.

છીપર લખવા પરમાણેની ઈગલ્ડમાં રાખ અને રચન વચે ચાલતી લણઈને અંત આવવા પછે ત ધા બીને ચારલસ ગાદીએ આવવા પછે સઘલો મામ થો શેરશર થઈ ગયો, અને જે અમલદારો તથા બીબા ઓ એ લણઈમાં રાગતી સાથે હતા તેમને સળઓ કરવાનું શરૂ થયું. કરનલ હુસીનસન પણ રાગતી સાથે લડીઓ હતો, જેથી તેને પડડીને એક બંધીખાનામાં નાખીઓ. આ વખતે હુસી કેટલાંક છોકરાંની મા થ વલી હતી. પોતાના ઘણીને આવાં ચંકટમાં નોઈ, આ પછી સીજીની માફક ઘરમાં બેસીને રડવાને બદલે, ને તેના ઘણીનાં બંધીખાનાં આગલ ગઈ, અને ઘણી મેડેનને તેમાં લખલ થવાની પરવાનગી મેલવી, તેની આગલ રહી તેને દીવાસો દેવા, અને તેની ચાકરી કર વા લાગી. થોડો વખત રહીને કરનલ હુસીનસનને બીબાં એક દુરનાં બંધીખાનામાં મોકલવામાં આવી ઓ. તેની સાથે જવાતી અને તેની સાથે બંધીખા નામાં રહેવાની પરવાનગી મેલવવાને, આ વખતે, હુ સીએ ઘણી મેડેનત કીધી, પણ સઘલી શેકટ ગઈ. તી આરે ને બંધીખાનાથી થોડેક દુર એક ગામ હતું, તી આં એક જુહુડું બાંડે લઈ તેમાં પોતાના છોકરાંજીને લઈને, જઈને રહી. અહીંથી તે રોજ લાંબી મંજલ ચાલીને બંધીખાનાં આગલ જતી, અને પોતાના ઘણી ને મલીને તથા તેની નોઈતી માવજત કરીને સાંજને છેડે પોતાના બચાં આગલ પાછી આવતી. આ બલી સી આટલુંજ કરીને બેસી રહી નહી હતી, પણ પોતા ના ઘણીનાં છુટકારાને માટે તેનાંથી નેટલી મેડેનત થ ઈ તેટલી કીધી, પણ તેમાં તે બીચારીનું કંઈ વલીકે નહી. આખરે બંધીખાનાંની ખરાબ હુરાને લીધે, અ

ને તે સીવાય ખીલ આપણે જોને લીધે કરનલ હુચીનસન આજારી પડીઓ, અને થોડા વખતમાં તે ખંધીખાનમાં જ ચોતા પાછલ આઠ છોકરાંનો લુકી મેલી મરણ પામ્યા.

આ વખતે, કરનલ હુચીનસનનાં છુટકારાનાં કારણને લીધે લુસી ખાહર ગયલી હતી, જેથી તે ખી ચારી ચોતાના વાહલા ધણીની આંખ વીચાતી વખતે તેની આગલ હાઈ નહી શકી; તેમજ ખીચારો કરનલ હુચીનસન પણ ચોતાની આવી હિતમ પાઈડીને ચોતાની આંખ હરેશ વેર વીચવાની આગમય જોઈ શકી ઓ નહી. તે ચોતાનાં મરણ અગાંત્રી ચોતાની આ વાહલી સ્ત્રીને કંટુવાને ખોલીઓ કે, “તે જેવી નેતી સ રસ પાઈડી યઈછે, નેવીજ સરસ હવે તેણે ચોતાનાં ખ ચાંચોની મા થયું.”

લુસીએ તેમજ કીધું. ચોતાનાં ખચાંચોની તે સગીથી સરસ મા થઈ. રંગપાનો શોક ધરી ખેસી રે હવાને બદલે ચોતાનાં લુકા ખચાંચોને પાલવાને અને સારી કંબલણી આપવાને તેણે ભારી કોશેશ કરવા માં ડી. તેમાં તે ધાર પડી, અને ચોતાનાં સઘલાં ખચાંચો ને તેણે મરવાની આગમય સુખી અને સારી હાલત માં જોયાં. ખચાં પાછલ આટલું કરવા છતાં, અને ચોતાનો ભરથાર મરણ પામવા છતાં પણ લુસી તેને લુહી ગઈ નહી, અને તેની સેવા ખળવતી અટકી ન હી. તેણે ધણી મેહનત કરી ચોતાના ધણીની છંદગી નો હવાલો લખીને ચોપડીનાં આકારમાં ખાહર પાડી ઓ, અને તેમાં તેના સઘલા કપોને જરા પણ રંગ લગાડવા વગર, વાંચનારી આંલમની સાંચે ચેવા આ કારમા મેલીઓ, કે તેથી તેનું નામ અને કીરતી આ જવેર રહી ગયાં. આ પરમાણે એક ભની સ્ત્રીથી એ કે વેરાઈ ગયું કુટુંબ પાછું એક કુટુંબ થયું, અને સાથે મોટું માન પામીગી.

છક હાથથી ગેઈઓ !

રૂપાંખાઈ—મરેરે, આવોની ધનાખાઈ, કુવરખાઈ, ચીસજ આવની તમુને દાલના કીતકનો વાત કેડો.
ધનખાઈ—મરેરે વરી તમે શું કીતક જોઓ, રૂપાંખાઈ.

રૂપાંખાઈ—અરે માએ ખોલનારે વું, કીતક તે કે વાં? કંઈ નેવાં તેવાં કે? ચુઆં જોએલાં જોવાએ નહી

તેવાં, અને સાંભરેલાં સાંભરાએ નહી તેવાં. માંએ, માં એ, હુંતો જોઈને અજખ અજખ થઈ ગેઈ, કે મરેરે આ એ શું જમાનો આએઓય, મરેરે આએ રાંડોતો છે જ હાથથી ગેઈઓ!

પોરેંખાઈ—મરેરે, રૂપાંખાઈ ખોલોની શું એ વું જોઈઓ?

રૂપાંખાઈ—અરે શું કંટુ માંએ, મરેરે ચપની મા રીધો ખોલવુંજી નહી. મને હસવુંખી આવેચ ને મરેરે ચીરખી લાગેચ. જોવની માંએ, કાલે મારાં કુવર ઈને ઘેર ગેઈતી, તેવને ખોહાશે ખોહાશ કીધી કે ચાંલો આજે ચાંદરાતહે. તે જરા આવાઈજત જઈએ, તે કશ તી કરીને ગેટ પાણી લાવીએ. મેંતો માંએ નાજ કે હીંગાંજો, કે કોંતો કાઈ દાહરે જતી નથી તેથી કોંતો આવનીજ નથી; ને વરી મારો લખડ ભીખાલ જાણે તો મને કાણ જાણે શું કરે, પણ માંએ ખોહાશે ખોહાશ કીધી, ને સમને શોગન ખાધા, તાહરે પછી શું કરું માં એ કોંતો ગેઈ. પેહલાંતો માંએ કામાનાં ખોહાશની મલીમાંથી ખાહર નીકરીને જરા આગલ ચાલેઆંકે મારીતો નજર ચતને ભમ થઈ ગેઈ! માંએ કંઈ એમ જો, કોંતો રસતા ને એમ જોડોં તોખી રસતા. મરે એમથીખી ગારી આવે ને એમથીખી આવે; ને જાણે એક એકપર દોરી જતી હોએ તેમ ચોમેરથી દોરે. મરેરે કોંતો માંએ ગભરાઈ ગેઈ, ને રસતા વચે કીલી રેહી ગેઈ. પછી લખડ. ‘મારાં કુવરાઈની છોકરી સાથે છોતી, તેણે મારો હાથ ધરેઓ, ને કે હીંગાં કે રૂપાંખાઈ, ચાલો મારી સાથે, તમે ખીહોનાં હુંતમોને ખરાખર પેલીગમ લઈ જાંડો. માંએ તે નો હાથ પકડીને ખીહીતી ખીહીતી ચાલી કેરજે પેટ બરી એકુ ગારી આવીને કચરી નાંખે. માં એ તેવામાં પેલી આમલીખેટ આવી, તો માંએ જાણે એક ગોરો ટુંગર ચાલી આજેઓ. અંદરખી ખધાં માટીકા ને હરયાણા કિપરખી બધા માટીકા ચઢરી ખે ઠંલા, ને માંએ તન તન ઘોરા જોરેડા! મરે એખી જુ ની આંખે નવાં કીતક જોઓ. પણ માંએ તે જોઈને મને ઘણી ખીક લાગી કે રજિને લખડે મારા ભીખા લખી એમાં ખેચતો હોય. તે માંએ મેંતો ઘેરમાં આ વનાં વાર કહીડોં કે ખા, કાઈ દાહરે એ પેટ બરી આમલીખેટમાં ના ખેમતો હો. તે લખડે ખોલીઓ કે નહી માંએજો કોં દાહરે તેમાં ખેચતો નથી.

પીરોજખાઈ—પણ તમે કિતક થું? નોએઆં તે કહેલી ?

રૂપાંખાઈ—અરે માએ ચપની, તેથી તુંને કહું
ય, પણ આએ તે વરી કિતક નહીં કે ? પણ ઊભી રે
હ તેથી કહુંચ. પછી-માએ હુંતો જેમ તેમ વેઢેલી વે
હેલી ચાલી ગેઈ. જાહરે ખીલ કારપર આવી, તાહા
રે જરા મારો છવ કરીએ. પછી માએ આગલ ચા
લીઆં, તે રસતાની જેઠિ પાનુએ બાજયે થુકલા, ને
તેપર બધા માટીક બસઈને ખેઢેલા, તે માએ માડું તો
જાણે મેઢાત ધઈ ગોળિં. જામડું જરખાઈ મને હાથ
ધરીને તાનીઆ કરે કે, રૂપાઈજા ચાલે તેનું કંઈ નહીં,
અહીં તો રોજ માટીક ખેસેચ, ને રોજ ઘણા ખઈરાં
અહીંથી જાએચ. માએ હુંતો હોંવેર સોર કરીને,
નીચું જોતી જોતી ચાલી ગેઈ. પછી માએ દરીઆ
કીનારા આગલ-આવીને જોજીય તે પેલી રેતીથી ન
હી મલે ને કંઈ નહીં મલે; મરે તાંહાં તો યુઆઓએ
મોઠો મોટારાંને ને પથરનો હુંગર કરી મલેલો. મને
કેક કે ચાલો આપરે હેકે ઊતરીને હાથ મોનું ધાઈને
કસતી કરીએ. મેંતો કહીજીં કે, નારે માએ, મારીથી
કંઈ કિતરાએ નહીં. ગગરી ખગરી પડું તો જાજા.
પછી જામડું જરખાઈ કિતરીને કસલી બરી લાવી.
માએ જરખાઈ કિતરી તાહારે માહારા પેટમાંતો હાંસ
કોશ રહેઆ નહીં, કેરખેને તેની મમાઈ ખપાઈ ગખ
રી પરે. પણ મરેરે, ખીલ ખઈરીએ અને છોકરી
ઓખી ઘણી ઊતરતી ઊતરીએ, અને હેકે જઈને કસતી
કરતી ઊતરીએ, ઊંતો માએ તે જોઈને અજખ અજ
ખ ધઈ ગેઈ. પછી જામડું જરખાઈ પાણી લાવી તે
જરા આંખે લગારી, જરા મોનાં હાતપર લગારી કસતી
કીધી, ને જે થાગીવેરોઆ લણી. પછી મેં કહીજીં કે મા
એ ચાલો હવે શાંહાંજ થાએચ. કુંવરાઈખી ખોલેઆં
કે હા ચાલો. પણ ચોરેક ચાલી રસતાપર આએઆં કે
જામડું જરખાઈ કેકેકે આવો હજીતો સકડુંછે, જરા
આએ પારપર ખેસીએ. મેં કહીજીં કે નારે માએ,
ખરીજીં પારપર થું ખેસે, બધા માટીક આવે જાએ
તાંહાં. તાહારે જામડું જરખાઈ ખોલી કે જોવની પેલાં
ખધાં ખઈરાં કેમ ખેસાંચ. તેના કેહવાપરથી મેં જરા
નજર લાંખી કરીને જોઈજીં તે ખારાર માએ, ખધાં ડો
લે રોલાં ખઈરાં ખેઢેલાં! ને નેખી વરી કેમ જો, કે એક
ગમ માટીક ખેઢેલા અને તેઓથી ચોરેક દુર ખઈરીએ

ખેઢેલી, વરી તેઓની આગલથી ચોરેક દુર માટીક ખે
ઢેલા. મરેરે મેં કહીજીં કે પેટ ખરીઓને જરા સરમખી
નથી આવતી, પણ જામડું જરખાઈએ ઘણીજ ખોહા
સં કીધી, ને કુંવરાઈખી ખોલેઆં કે રૂપાઈજા આવો,
અહીં કઈ નહીં, અહીંતો બધાં ખેસેચ, ને ઊંખી જાહ
રે ચાંદરાતે ચાંદરાતે અહીં આજીય તાહારે ખેસુંચ.
ચાલો માએ તાહારે, મેં કહીજીં કે જરાક વાર ખેસીએ.
માએ ઊંતો ખેરી ખરી પણ મને જોએખી ભારી પરી
માએ કંઈ માટીકઓ ચાલતા ને મારીમાં આવે ને જા
એ, ને માડુંતો મોત ધઈ જાએ. ઊંતો મોને શોર કરી
ને એમની એમ મામલાંની કાંની ખેસી રેહી. પણ યુ
આં કિતકે એવા જોવા પરીઆં, કે ખોલેઆની વાત ન
હી. હરવાએઆ પારસીના પોરેઆઓ ને જાને નરા
જામલા કગલાઓ પેહેરેલા, છુટો પેહેરેલાં, ને ખખે ચ
ચાર જન ખગલમાં હાથ લઈને ધપર ધપર ચાલે; ને વ
રી આવે, વરી જાએ, ને વરી આવે! ને વરી હરવા
યા ખધી વાત કરે તે ગોટપીટ સોટપીટમાંજ. એતો
જાણે હરવાએઆ માટીકઓએ તે ચાલીજીં, પણ તાંહાં
તો કેપી રાંડેખી એમ ઈતરાતીએ દેખુ માએ! જુવા
ન જુવાન છોકરીઓ, સેંયા પાટલી પારી, સોરો ઊં
ચી કરીને ચાલે ને વરી માટીકઓને જોઈને નીચી ન
હી વરી જાએ જો માએ, હરવાઈઓ તેઓનાં મો
નાંતરજ જોએઆ કરે, ને હોજીઆ કરે. મરેરે જો
વાડું જોવાંને; ને ખરીજી એવું ચાલવાનું પેટખરી
આટલી સરખી પોહારી જગા, તેમાં ખઈરીઓખો ચા
લે, માટીકખી ચાલે ને જાંગલા મડોખી ચાલે, ને મું
આ એક એકનાં દીલ સાથે અથરતાં જાએ ને અથરતાં
આવે! જો! રોજ જાણે એવાં ધરવાનાં, પેટ ખરીઓ
છેક ચરી ગેઈજોચ. પણ જોવની માએ હજીતો આ
કિતક જોજીય ને ખખડુંચ તેવામાં અંગેથી એક
ટીકપપ નજર પરી. તેની સાથે એક ખઈરીખી ચાલ
તીતી. મરેરે, હું ખોલી કે જોઈજીં કે પેલી પેટખરી પે
લા માટીકની સાથે કેવી તેની પાસે ભરાઈને ચાલેચ. જા
મડું જરખાઈએ કહીજીં કે રૂપાઈજા એખને જન
તો વર ખઈજોરહે. મેં કહીજીં માએ વર ખઈએ
ર હાએ તેથી એમ પાસામાં ભેસઈને ચાલેકે? પણ
માએ તેવામાં તેઓ જરા આગલ ચાલેઆં ને જો
જીય તો માએ યુઆઓએ તો ખગલમાં હાથ લી
ધેલો! જો! માએ! ઊંતો જોઈને કંઈ અજખ અ

જખ થઈ ગઈ ને બોલી કે, તારા ઘણી દીકરા મરેરે, પેટ ખરી ખીશતી ચાલ, બધી પારસીની ભતને જીખ લગારેચ !! ને વરી ખીજી સું જો; માથાપંર ગોઠો ચે થો પારી ને અરથે માથે માથુખાનું મુકું, ને પો ગા થે સોર મુકી !, મેં કહીજી કે, પેટ ખરી બધીજ સો ર કાંતી કારી નાખતી. વરી દીલમાં પેલો થું કહુચ, પોલકા, શેલકા ! તે પેહેરેલો, ને પગમાં છુત ઈસતાકરી પેહેરેલાં; ને વરી હરવાએઆ માટીની સાથે હસતી હસતી ને વાત કરતી કરતી ચાલે; મરેરે કોતક ! માએ છેક હાથથી ગેઇઓ જો; છેક હાથથી ગેઇઓ ! મરેરે ! સું જમાનો આએઓચ. પણ માએ જો જો, એ પેટખરીઓ કોઈ દાહાડે થું કરશે. ને મરે ઈ ખાલું કંતી, તાહારે હમારી પાસેથી તન ચાર ખીજી બઈરીઓ બેઠેલી બીતી, તેમાં તો એક રાન ઘડીખી બીતી પણ પેટખરીઓ મને એમ બધું બોલતાં મોઢને એમ અમરી માએ મમાઢને હસે, ગા એ મમાઢને હસે, કે જાણે હાએને ખરી. પણ મેંતો તે ઘણી ખાઇઓને જરા પણ કોડું આપીજી નહી. પછી તે પેટખરીઓ કહે, આઈ, હવે તમે ઘેર જાઓ, ને ખીજી વખત અહીં આવતા નાં, અહીં તો પેટ ખરીઓ બધીઓ છેક હાથથી જતી રહેલીઓ છે. મેં કુંવરાઢને કહીજી કે ચાલો માએ, ચાલો, અહી બેસ વામાં સોભા નહી; એતો બિલકાં આપરા વસા ગુમાવ વાની વાત. પછી હમે વેઢલાં વેઢલાં બિડેમાં ને ઘેર આએઆં આએ માએ એ કોતક જોએઆં એ કંઈ થોરાં છે માએ ? એ ખરેઓ જમાનોજ ખજરી ગીઓ; ખાકી આગર એમ કોણ કરવું ? એક ઘેરમાંથી ખીજા ઘેરમાં જતાં જરા રસતામાં ચાલવું પડેતો લજવાઈ લજવાઢને મરી જતાં, ને કોઈ માટો ઢાને સાંમળે આવતાં જોતાં તો ભીતમાં ભરાઈ ભરાઈ ને ચાલતાં. મુઆંઓ હાતે કરીને ખજારેચ તાહારે કંતી ? ચાલો માએ, એ મુઆં; મને રોટલી કરવાનું અવાઈ થાએચ. પેલી વહુ થતી તો ગજરી મુકું તે તેવનને તઈઆર ભાનું કરીને જમારવું પરશે. ચાલો માએ બેસો.

પીરોજખાઈ—આવંજો માએ (પ્રુખ હસી પડે છે, ને બધાં પોતાનાં મારપર જતાં રહેછે.)

ધરમશાળા

અથવા

નંગલમાં કહેલી ચાર વાતો.

૨—કોણ દીલ..

(સાધુ સહ ૧૪૭ વર્ષી.)

પેલો કામનો માણસ એક હીરાની નવીમાં બીડી પી તો પીટર મંકની વાટ જોતો બેઠો હતો. આ વેલાએ જો કે તેણે પીટરને ઘણી ખીતસાઈ બરેલો દેખાવ દેખાડીઓ નહી, તોપણ તે કોઈ રીતે ગુસામાં હોય તેવો પણ દેખાવો નહી.

પીટર મંકને જોઈ તે કામનું માણસ બોલી, "કેમ તું રહે છે કેમ ?" તું તે તારું દીલ પાછું મલીકું કે નહી ? થું હજી તારી છાતીમાં પથરોજો કે ?"

"હા ! ખજનથી સાહેબ," પીટર ડસકું ખાઢને બોલીઓ, "જ્યારે મારી છાતીમાં પથરું દીલ હતું તીઆરે કોઈ દાહાડે મને રડવું આવીકું નહી હતું; અને મારી આંખ ઉતાવાની મુકી જમીનના જીવી કોરડી રહેતી હતી. પણ અકીશો ! હવે મને બધું ઈમાદ આવેછે."

"પીટર મંક," ખજનથી બોલીઓ, "તું ખરેખર ઘણો પાપી થયોછે, તારી બદીથી જોલવેલી રોલતપી કરી, જ આંવેર તારું દીલ ક્ષાતકી, દયા વગરનું, અને જલ ઘઈ મ થું, તીઆવેર તુંને કસી વીમાર આવીઓ નહી. તોપણ પસતાવો કરવાથી તારો ક્રેલકાં પાપનું નીવારણ થયો. અને તારાં મગનની હાલતી મુપરેલી હાલત ને થોડોક લાંબો વખત એમની એમ ચાલુ રહેતી તારે માટે હું પણ કંઈ કરી શકશ."

"હું હવે મારા છુટકારાની કંઈ આસા રાખતો નથી. પીટર તારીપાસ થઈને બોલોઓ, "મને હવે મારી જાંઘી નસપણ વાહાંબી નથી. હું હવે કુનીઆમાં એ ખલો થું કરું ? મારી માએ થોરાં બંધ મુકીછે, અને તે ની સાથે જ મેં અનવધતી ચાલ મલાંવીકું તેની તે મને કદી માફ કરનાર નથી. અને મારી બહી જ્યારે લીસજેય અને મેં મારી નાખી, એ ! કોઈ મને હમજાને હમજા મારી નાખે; ખજનથી તમે મને હમજાને મારી નાખો. કે આ બધાં દીલનાં કુખમાંથી હું મોકલો થઈ જઈ."

"પીટર મંક," કામનું માણસ બોલી, "સારાં માણસોએ હમેશાં મરવાને તઈઆર રહેવું જોઈએ, પણ તેણે તે માણસ નહી જોઈએ. વાસતે પીટર, જ તે પાપ કીધાં છે તેમનું નીવારણ કરવાને તારે જવનું જોઈએ, હવે પછે તુંને સારો અને ઈમાનદાર માણસ થવું જોઈએ. ને, આ હમજા તોફાન કુંકરું હતું, અને તેની પછવાડે હાલ કેવું સમીર દેખાયછે, મારે મારા બેઠાં, જ તારે થેર જા, અને તું નીસંતપી રહે."

તે ધરમાણે પીટર તીઆંથી પોતાને ઘેર જવાને તઈ આર થયો. તે પોતાને આવાતાં ડસકાં, અને આંખમાંથી પડતાં આંસુ જોત, તેમ અટકાવતો તે તીઆંથી ચાલીઓ. પણ તે દશ ચાર ડગલાં આગર ચાલીઓ નહી એટલામાં તેના ગલામાંથી એક ચીમીઆરો બરેલો આવવાન નીકલો

એ, તે આવતો. અટકી ગયો. અને તેની બાંધખત ડોલા જાણે પથરના થઈ ગયા હોય તેમ થમ થઈ ગયા, અને એ કન ગમ તાકી નેઈને બોલીએ. "લોસમેય ! માએ ! તમે લોક છવોછો કે ?" પણ આ બોલો. તેનાં મોઢામાંથી પુરા થયા નહીં એટલામાં તે બંને જન તેને ભેટી પડીયાં.

તે ભેઈ પીટર હુરખાઈને બોલીએ, "થું તમે અને બધું માફ કીયું ?" તેવામાં કામતું ખાણસ તીઆં આવી લાગીઈ, અને ઘુરત બોલીઈ, "હા, ટુંને બધું માફ કીયું. ગઈ વાત બધી વીસરાઈ ગઈ. તારી ગરીબાઈમાં નઈને પાછો વસ, અને જે તારા ખાપનો કષો ટું કરતો હતો તેમ કષો ટું પાછો પકડ, અને જો ટું જરાબર હીઆનતદારી થી માલશે તો, તારા પડોશીએ ટુંને, જામ્મારે તારી પાસે સુનાનાં ઢગડાં હતા તેના કરતાં, વધારે ચાહાશે." એટલું બોલી તે કામતું ખાણસ તીઆંથી અલગ થઈ ગયું.

પીટર જઈ, તેની માં અને સ્ત્રી એ બધાંએ એકડાં પોતાના ધર તરફનો રસતો લીધો. જ્યેવે તે પોતાને નકાં ને ગયો તેવોન તે જોયછે તો; તેણે જે પોતાને રહેવાને માટે એક ગંજવર ઇમારત ઉઠાવેલી હતી. તે આમલી રાતે, વીનલી મોડવાથી સપલી નાથ પાપી ગયલી હતી. પણ જે જુહુપડીમાં પીટરનો જનમ થયો હતો, અને જને તેણે પેલી મોટી ઇમારતની પાસે પડત નામેઈ હવું, તે સારાં ભાથ જે એજનું એજ ઉમેયું હવું. "તેથી પીટરે તેમાં નઈને ઉતારો. લીધો, પણ જે જુહુપડી પીટરે તકન ખાલી અને ભાગી દુડી હાલતમાં નાખી મેલી હતી, તેને તે સારી પેટે સમારે લી, અને ઉંચી સામન નહી, પણ જુહુપડીને છાનતો સંધ લો સામન અને સીનમાર સાથે ભેઈને બનબ થઈ ગયો.

તે ભેઈ પીટર બોલીએ, "એ જાણ ખજનથી, હું તારો કેટલો બધો આભારી થયોયુ." "આ સંઘડું કેડું રહી આમણુ દેખાયછે," લોસમેય બોલી, "જે મોટાં ઘરમાં આ પછે કેટલોક વખતવેર રહેઆં, તેનાં કરતાં આ નાની જુહુ પડીમાં આપણે કેવાં સુખ ચેનથી રહીયું !"

આ પરમાણે બધાં જન પોતાની અસલ જુહુપડીમાં પાછાં ફેરજી પડીયાં, અને પીટર પાછો પોતાને કષે લાગો, અને તે દીવસથી ઘણી જનનતાઈથી અને હીઆનત દારીથી માલવા લાગો. થોડા વખતમાં પોતાના કષપામાં પાછો ફેરજી પડીએ, અને પોતાની દાલ રોટલીથી સુખી થયો. ફેલસાનાં જંગલમાના બધા તેના પડોશીએ સાથે તેને પાછી હોસતી થઈ, અને બધા તેની સાથ પાછા આગ લની માફકન - ચાલવા લાગા. તેણે કોઈ દાહાડે પોતાની સ્ત્રી સાથે કજીએ ટંકો કીશ નહી, અને પોતાની માએને હંમેશ જાન આપવા લાગો. જે ભીખારી તેનું બારણું ફોકતો આવતો તેને હવે તે રોડી નઈને ભીખ આપતા.

આવી સુખી હાલતમાં, તેના બાલ છેક સરેઈ થયા તીઆંવેર તે જીવીએ અને જામ્માવેર તે જીવીએ તીઆં વેર તે હંમેશ બોલતો રહીએ કે, "મોટી દોલત મેલવવા ની કોયેય કરવા કરતાં સુખથી પેટ ભરાય એટલાં થોડાં ઉપર સંતોષ પામવો એ સારું છે."

સુતાબાઈ સાંભળતા સાસરે કેમ ગીઆં !

સુતાબાઈ નીકલીઆં, સાસરે જવા, સહવારનાં આલેવાં હવું તેઓ ઘેર; થઈ સાથ નઈને બે વાતો કરવા.

સાસુ તેમ સુસવાટનાં જવી સેતાન, કરાવા માંજે આપો દાહાડો તે કામ; બધા જાણે તેને, નહીં છવમાં જાને.

તેથી સહવારના મહીરે ને રાતનાં સાસરે, સુતાબાઈ જાણ આલે ને જાએ; જે કેહે કે હસે તેને બાંધીને ખાસરે.

સુકરવારને દાહાડે સમીસાંન વખત, સુતાબાઈ નીકલીઆ જવાને સાસરે; બીહી બીહીને રમે તીઆંન મંડાય તખત.

માર વખત સારી છોડી'ને પેહરી, ચઉદ વખત બાંધીઈ માથુંખાતું; માએજ કહે દીકરી ટું ધણીજ ચેરી.

વરણીસની સપાટપર દેખાશે ડાઘ, ને મખમલની સપાટતો થઈ ગઈ જીતી; સાદીનની સપાટમાં થોભી રહીએ પગ.

આકાશમાં હતો વરસાદનો પેરો, તેથી લીલું ચેરીંગ દેખાશે અંધું ! તીઆરે લાલ પેહરીને થોભાવીએ ચેહેરો.

બની થતીને તઈઆરતો થયાં, પણ એક વાતે થઈ ગયાં દલગીર; એક ગારી નહીં રાખતાં કોઈની સુઆં.

બાવાને પેટે ઘરમાં બધાં લણાં, ધણીનો મગાર આડીસમા થોડો; બેડુ કહે કાંડોંથી થોડાને આપીએ ચણા.

માએજ હું જાઉંએ એજ કહીને ઉતરીઆં, માથાપર ખેંચીને સાડીની સોર; સુતાબાઈ સાસરાં ધર તરફ ચાલીઆં.

રોહોડ રોહોડ વેહેંતતું ડગલું જરે, આસતે ઉંચકી પગ આસતે મેલે; ને હાથનો લટકો બમે ગળનો કરે.

ચાલ લાગે મોર ને તીતરનાં જવી, ફરી ફરીને સહુ લોકો ભેખ; આ તે સુતાબાઈની ચાલણ કેવી !

તેમ તેમ સુતાબાઈ મનમાં કુલામ, કે કેવી થોણુંએ હું રસતાની વમે ! મારા જીવી કોઈ બીજ નહીં હોય !

સપાટ રહી પછવાડે ને પગ નહીં આગલ,
ખંચ હાથે કાદવની ક્યારે પડીઓ;
ચોંકીને સુનાખાઈ નેપછે પાછલ.

સપાટતા કીચલમાં જિંદગી ગલી ગઈ,
કે વાંકા વલીને કાઢાડવી પડી;
સુનાખાઈની અંકડ બધી જતી રહી.

લોક સઘલાં પડીઆ ખડખડ હસી,
ને સુનાખાઈને થઈ ગયા સઝડ રક્ષાર;
નિયુ કે રસતાની વચે ગઈ ફસી.

પણ હંચકી સપાટ ને જપછે પેટરવા,
તો પગે જુરો ને તલીઈ જુડું !
હવે કહાં જાય મોચીને તેડવા.

સુનાખાઈએ નિયુ કે આતા સઝડ ફસીઆં,
હવે કંઈ નહીં મલે બીજે ઉપાય;
ખેલ સપાટ મેલીનું આગલ માલીઆં !

પણ પગમાં ઇસદાકીનને સપાટ નહીં !
તેની ઇઆદ પછવાડેથી આવી,
ગભરાઈને સુનાખાઈ તો ડભીજ રહી

આવતા ને જતા સહુ હસતા જાય,
જોઈને ફસેતા રસતાની માટે;
સુનાખાઈ સરખાઈ પાણી પાણી થઈ જાય.

અંતે ઇસદાકીન કાઢાકીને જોલામાં જોડીઆં !
ને સોડને તાણીને આગલ કીધી;
ને હવે સુનાખાઈ ઝડપ ઝડપથી માલીઆં.

જર નહીં ખાધા કહણ સોગન,
હવે નહીં જઈ રોજ રોજ મહીરે;
રસતામાં નહીં અંકડું જાય નેજે જન.

ગાંધી લા.

મીસીસીપી કુંપનીને નાંખે ચાલેલો સટો.

(સંપન ગપા આંકથી.)

આવા કરપીણ તકશીરવારને સજાએ ચોંટ્યાંઝાડવાને
આવા ઉતાવળા અને શકત ઉપાયો લીધેલા જોઈ પારીસના
લોકોને સંતોષ ઉપલબ્ધો; પણ તે છતાં ચોરીઓ, છુટકારો
અને ખુનો થતાં અટકીઆં નહીં લખ્યારેખી કોઈ મોટા
સરોરીઆને છુટવામાં આવતાં તીઆરે તેના ઉપર જરા પ
છુ દયા કરવામાં આવતી ન હતી.

અતીઆરવેર વચ્ચે વાળેનાં લોકો બંને તરફના લો
બધી મોકલાં હતાં; તેમના કરતાં મહુડતા વરગના લોકના
જિંદગી સઘલાં અને જુગારને લોભ તેમને જાહેર લાગે ન
હોતા, તેમજ તેમના કરતાં ઉત્તરા વરગના લોકોના જિંદગી
છુટકાંટ અને ખુનો કરવાને બધું પણ તેમનામાં દાખલ
થપકો ન હતો. પણ હવે તેમની દીઆનત પણ બીગડ
વા લાગી, અને તેઓ પણ મેખાના. એકાદા જુલખમાં પડી

આ... એ પરમાણુ સઘલાં વરગના લોકોમાં સઘલાં બપ
એટલો બધો ફેલાઈ ગયો, કે તેની આગલ સઘલી દીઆ
તદારી અને સાવચેતી અલોપ થઈ ગયાં.

જે વખતમાં લોકોના વીસવાસ ટકી રહેલો હતો
તે વખતમાં એ ધંધાને ખુબ જોર આપવામાં આવીઓ
પારીસની અંદર દેશેદશથી હજારો ખાણેસો આ ધંધા ક
વા, અને પછસા મેલવવા—અરોબર જોલીઓ પછસા મે
વા—આવીઓ. એ વખતમાં પારીસ મધે એવા પરરેઈ
ઓની ૩૦૫૦૦૦ તરફ લાખ, પાંચ હજાર માણસની સંખ્યા
આ હતી. લોકોના ઘરોમાં પરોણાઓ—એટલાંતો આવીને
ઉતરીઆ હતા, કે જગાની કોતાઈને લીધે તેમને મુખ્ય
બીજાનાંઓ બબરચીખાનાઓમાં, ચાંતોમાં, અને તમેલાએ
વરીકમાં કરવામાં આવીઓ. રસતાઓ ઉપર ગાંડી શેડ
ની એટલી તો ગરદી વધી ગઈ, કે ઘેરી રસતાઓ ઉપર, અ
કસમાત નહીં બને માટે, બધાઓને ગાડીઓ ધીમે ધીમે
લાવવી પડતી. નવા પછસાવાલા લોકોને હંચી બનાતો
અખમલો, સાડીને વગેરે ઉંચી ઉંચી જાતનાં કપડાંઓ, ન
ના બદલામાં વણકરો અને વેપારીઓને ગોડી મોડી કીધા
નાં કાગળાંઓ મલતાં હતાં, તે વણવાને માટે, કોઈ દા
હાડે નહીં ચાલીઆ ફાય જિંદગી ઝડપથી આરે ઉલટથી વ
ણકરોનાં કારખાનાંઓ ચાલવા લાગ્યાં, મોસાકીની વસતુ
ઓના ભાવ પણ ઘણો વધી ગયો. ગોશ, રોડી, તરકારી વ
ગેરે એટલા તો મોંઘાં વેચાવા લાગ્યાં, કે પારીસમાં તેવા કોઈ
વાર વેચાયાં ન હતાં. મેટનનુ ખાણેસોની મેટનનુને દર
પણ તેલોન વધી ગયો; જ્યારોગરોને દરરોજ પંદર સેકસ
મલતા હતા, તેમને કાઢાકીનાં સાહુક મલવા લાગ્યા. ન
વી નવી ઇમારતો ડોરેકાર બધાવા લાગી; અને ખીઆલી
આખાકાની શેરેમાં એટલીતો વધી ગયલી લાગી, કે તેના
ચલકાટથી સઘલાંઓની દીપાઈ ગયલી આંખો, તેમનાં આંધા
પર ટંગાઈ રહેલાં અને ઓછો છુટી પડે એવાં તોડાંની કા
લાં વાલનાં બીલકુલ રેખામાં નહીં.

લા પોતે, કે જની જડુજ બરેલી લાકડીથી પારી
સ શેરેમાં આ સઘલી અજબપમી કારેકાર જેલાઈ રહી
હતી, તે પોતે પણ આ અનચીતી આવેલી આખાકાનાંમાં
લાગ લેવાને પાછલ પડીઓ નહીં. તેની અને તેની બઈ
રી તથા છોકરીની ઘસતી કરવાને મોટા મોટા અખરોજ અ
ને ઉમરાવો કોશેક કરતા. લાની છોકરી સાંધે પાણવાને
મોટા ઉમરાવો, અને સાહુજાઓ તાઈઆર થયાં, અને
કાવવાને કાંકા મારવા લાગ્યા. કુરાનસના જુદા જુદા ભા
ગ ઉપર મે ઘણી નામીયો મીલકતો લાંચે ખરીદ કીધી. અ
ને તેવીએ એક ઘણી કીમતી મીલકત ખરીદવાને તેના કા
લેક સુલી નામના ઉમરાવ સાથે સંધેશ મલાવવા માડીઆ
રાનદરખારી ઉંચા ઓધા ઉપર જવાને લાને તેના ધરખને લી
ધે ઘણી અડચણ પડતી. વડા રાજકારોબારીઓ, એ બ
ડચણ દુર કરવા માટે લાને જાણવીઈ કે, જો તે છોકાક રો
ખન કેપોલીક ધરન કણલ કરે તો તે તેને સરકારી ખજાન
ચીના સરવેથી મોટા ઓધો આપે. લા, જોના મુખીઅધ
રન એજ હોતો કે પછસા મેલવવા, તેણે આ વાત કણલ કી
ધી, અને દુરત તીઆના મોઝાં દેવમાં હજારો લોકોની હજાર

તેણે ક્રોધાવીક ધરમ કબુલ કીધો. તેને બીજા દાહડે તેને એક માન ભરેલો યોધા મલીઓ, જે પોતાને અસતક હોતી વખતે તેણે પાંચ લાખ રૂપિયાની સખાવત કીધી. એ સખાવતો પણ ઘણી મોટી મોટી કરતો અને ઘણું કરીને તે છુપી કરતો. કોઈનાથી ગરબદ પોકાર તેના કાનમાં પડતાં તે ફાટ નતો ન હતો.

આ વખતે લાના જેવા વગવાલો પુરૂષ આખાં કરા નસમાં બીજે કોઈ નહી હતા. વડો રાજકારોબારી તેની આ કાનની અંદરની અંધાઈ અને તેની બતાવેલી રીતી યોની કૃતેહ ઉપરથી તેને મારે તેને એટલો તો ઉંચો લીધા ર હતો, અને તે તેનાપર એટલો બધો તો વીસવાસ રાખ તો હતો, કે દરેક અગતની વેવાએ તે તેની સલાહ લેતો. આટલું કતાં લા જેવા સાદો, મીલનસાર અને ડાહ્યાવલ વાલો હતો તેવાજ, નરા પણ છગી નજા વગર રહેઓ. તે રોસતાની વચે આગવનીજ માફક હસતો મોલતો અને મલતો ભેટતો રહેતો. જે તે કોઈનીથી સાથે નરા મીઠા સ કરતો, તો તે ઉમરાવો સાધન, કે જેઓ તેની તેના મો હોડાંપર ઘણીજ વખાણ કરતા, અને તેને સાતમે આસ માને અહાડાવતા. એવા મોટાઓને એકકાં કાનને વાસતે પોતાની આગવ જીવાવમાં તે વારેવાર ઘણી જાનહ લેતો હતો. પણ તેથી ઉલટું, જે તેના કોઈ સવરેથી તેને ખવ વા મંગતો, તો તે નરા પણ તેને મોટી કરીઆ વગર ઘણી મીલનસારીધો મલતો. એક વેવાએ આરમીઆલડ કે અબેલ નામનો મોટો ઇંગલીશ ઉમરાવ લાને તેના પ્રેલવમાં મલવા ગયો, તીઆરે તેણે ધરનાં રીવાનખાનામાં એવા મોટા લોકોની મોટી ભીડ એઈ હતી, કે જેઓ લાને મલવાને તીઆં મોટી ઘઈ રહેવા હતા, અને દરેક નન પોતાનું નામ પ્રેલું મોકલવાને કોથેય કરતા હતા; અને લા પોતાનાં પુસતક ખાનામાં નીચે તે મેસી પોતાના બાપની ઇંગલડ મીસી વા કીમાં કોબીઓ રોપવાને તેના માલી ઉપર કાગલ લખતો હતો. તેની સાથે ઉપલા ઉમાલે લખે વખતવેર ગપસપ લ લાવી, રમતોને એક દાવ રમીઆ, અને પછે તે ગયે; અને પેલા બધા કરેય ઉમરાવો વગેરે આહાર મોટીજ ઘઈ રહેવા હતા! આ પરમાણે જે તેઓ કરતા હતા, તે ફાટ નહી હતું. લાની પુનાઈથી, સંઠાની અંદર ફેટવાક મોટા ઉમરાવો અને શાહજાદાઓ, જેઓ આગવ તારાજ ઘઈ ગયવા હતા; તેઓ ઘણા તાજ ઘઈ ગયા હતા. તેમાં કીડક કી બેરમન નામનો ફરાનસના પાદશાહ મલકવા હુઈ નો બીજા ઓરતને પેટનો શાહજાદો એટલોતો પછવાલા લો ઘઈ ગયે, કે તેણે પાછલથી ફરાનસમાં હુમ મચાવી મેલી.

જ્યારે આ પરમાણે લાની પુનાઈથી લોકો રોલતની કુંગરો મેલવતા હતા, તીઆરે તેને લોકો એક રેલતાની માફક પુજે તેમાંની નવાઈ નહી મણાય. આ વખતે લાની નીકથી સતુતી લોક કરતા હતા, તેટલી ક્રોધ પાદશાહાની પણ ઘઈ ન હતી. તે વખતના સખા કવીઓ, અને લખનારાઓ, લાનીજ વખાણ ગાતા અને લખતા. તેઓ કહેતા કે તે ફરાનસનો રકશન કરતાછ, તે ફરાનસને આથે એક મોટો ફરેસતો ઉતરી આવેલોછ, તેના બેલોમાં સખલી મુરુઈજાછ; તેના રેખામાં સખલી ભવાઈજાછ, તેના કા

મોમાં સખલું ડાહ્યાવજાછ. જ્યારે તે બહાર ફરવા નીકલતો, તીઆરે તેની ગાડીની આસપાસ લોકોની એટલીતો ભીડ થતી, કે તેને મીસાડી તેની ગાડીને રસતો કરવા માટે, વડા રાજકારોબારીએ તેને ઘોડસવાર સીપાઈઓ આપેલા હતા.

એવું કહેવામાં આવેછ કે પારીસ ઘેરેર આ વખતે જેવું રેલ મેલથી ભરપુર ઘઈ ગયું હતું, તેવું કોઈવાર તે ઘણું ન હતું. દેશેશથી બાહ્યાવલોઓ, મીતારો, માલીઓ વગેરે વેમાવાને નજાબત આપતા, અને તે સખલું ઝરોઝટ ખપી જતું; ફરાનસ દેશમાં બનતી ધરસોનગાર વગેરેની યોગ્યાપમાન વસતુઓ જે અતીઆરવેર માતરે અમીર ઉમરાવોનાજ ધરમાં મેલામાં આવતી, તેઓ હવે કાદારીઓ, અને વચડે વાંધેનાઓને તીઆં પેરેપેર જેવામાં આવતી. ઘણી મોટી કીમતનું ઝવેરાત તે બેલ મેલ તામાં વેચાઈ જતું, અને એજ બાબતમાં વડા રાજકારોબારીએ, ફરાનસના ખખનાને લાંબે વખતવેર જેમ દેનાર હી રો વીસ લાખ રૂપિયે ખરીદીઓ હતા. એ હીરો વડા રાજકારોબારીને અપાવવાને પણ સખલી કોથેય લાંબેન કી હતી, અને તેની જામીનગીરી પણ પોતેજ લીધો હતો.

આ પરમાણે રોલત મેલવવાની રીત ૧૭૨૦ નાં વરસની શરૂઆત છુપી પુર જ્યારમાં અને પુર આખાદાનીમાં આવી. કાગળમાં લોકોની આટલી બધી રોલત રોકવાથી મોડે વેરેલે આખા દેશને રીવાજ કાહાડતું પડયો, જે લી જે ધાસતી પારલાઈ આપતી હતી, તેની દરકાર કોઈ થી કરવામાં આવતી ન હતી. વડો રાજકારોબારી, જેને મોટી નાણાં સંખ્ધી બાબતની મોટીજ સખન હતી, તે એ વાતને માનતો નહી હતો, કે જે રીતથી લોકોની રોલતમાં આ રીતનો વધારો થાયછ, તે રીત તેમને રીવાલીઓ કરે. તે કહેતો કે, પાંચ કરોડનાં કાગળમાંથી આટલો નફો થા પતો, તેમાં બીજા પાંચ કરોડ રોકાવાથી તેના બખજો નફો થાય. એ બાબતમાં વડા રાજકારોબારીની સારવેથી મોટી લુલ એજ હતી, પણ તે દુર કરવાને લા હમેશ આખાડા કરતો હતો. વગર હેડના લોકના લેખને લીધે, આ મહા ભારત કાગળ ટકી રહી, અને જેમ જેમ વધારે કાગળમાં નીકલતાં ગયાં, તેમ તેમ વધારે નાણાં તેમાં તેઓ રોકતા ગયા. જેમ ગીઆવામાં બાંધેલો બરકુને પ્રેલેલ ભલકાદાર રીતે ઉઘેરો રહી રૂપી બીસાર અને હીજાને બાંધેલો હોપ તેવો કચમકીત રેખાવછ, પણ જેવી ઉતવાની મોટોચમ થયે ઘઈ કે એકજ નજા ગરમ પવનને અપારે તે એવો જામી નરોસત થાયછ, કે પછે તેનો એક કકડો પણ સખલો, બરકુ પીધેથી નવાથી, હાથમાં આવતો નથી; તેમ માફકની આ લાની નાણાં સંખ્ધી રીત હતી. જ્યારે લોકોનાં રીલમાં વીસવાસ હતો, તીઆરે આ સખલું આવીડું અને મડી ઉજું રહીડું, પણ જેવા તેને તેનામાં નાખખનો મેલીસ વાસપણનો લગાર ગરમ કુંકરો લાગે, કે સખલું એવું જ મીનરોસત થયું, કે તે પાછું ઉડીડું નહીં તો નહીં, પણ તેની કરમ પણ કોઈનાં હાથમાં નહીં આવી.

ઈદનના બાગમાં આદમ અને ઈવ.

પાસેનાં પાનાપર જે ચીતર આપીજો છે, તે ઈદનના બાગમાં ખેડેલાં આદમ અને ઈવનું છે. ખીરીસણીઆંન લેા કામાં એવું મત છે કે ખોદાએ પરથમ પુરુષવી, ચંદર, સુરજ, તારા, ઝાંડપાન, પાણી, હવા વગેરે પેદા કરી તે સઘળું ભોગવવાને છેલ્લે માણુચને પેદા કીધાં. એને માટે તે સાહેબે પરથમ એક મરદ અને એક ઝારતનું જોડું જનાવી જો. તે જોડાંનાં મરદને આદમ અને ઝારતને ઈવ અથવા હવા કહે છે. જુદા જુદા લોકો એમને જુદે જુદે નામે બોલાવે છે. આ પુરુષવી જીઆરે માણુચને માટે ઈશવરે તઈઆર કીધી, તીઆરે તેનો ઘણોક ભાગ ઝાંડપાનોથી છુપાવરપુર કરેલા હો. તેમાના એક સરવેથી સરસ બાગમાં જોપલાં જોડાંને રાખીજો. તે અતી રસીઆમ છી ઝાંડપાનોથી ભરેલી જગાને ઈદનનો બાગ કરી કે ટકાકો કહે છે. આ બાગમાં વસતાં એ જોડાંથી માણુચની જોલાદ વધતી ગઈ, અને તે આજે કરોડો કરોડની થઈ પડી છે. આજે આખી દુનીઆંની વસતી આસરે એક અબજ માણુચની ગણવામાં આવે છે, જે સઘણાં જોપલાં એક જોડાંની દીકરા દીકરી છે !

એવું કહે છે કે, ઈદનના બાગમાં ઘણાજ ભાતે ભાતનાં ફલોનાં પુષકક ઝાંડો હતાં. તેમજ તેમાં અમરત સરેખાં પાણી હતાં, અને તરેહવાર ભાતનાં ભાનવ શે હતાં. એ સંઘળું જો જોડાંનેજ વાસતે પેદા કીધેલું હતું. જીઆરે એ જોડાંને ઈશવરે એ બાગમાં રોકીજો, તીઆરે તેને એવું ફરમાન આપીજો હતું કે, એ બાગમાંનાં બધાં ફલ તેણે ખાવાં, પણ એક ચોકકસ ઝાંડપરનું ફલ ખાવું નહી. તે સીવાય એ બાગમાં જે જોજ તેમને મલે તે ભોગવવી. તે પરમાણે આદમ અને ઈવ તે બાગમાં રહીઆં; અને પેલાં મના કીધેલાં ફલને અકકતા વગર, છુપા છુપા ચેનમાં તરેહવાર ભાતનાં ફલો ખાઈ ઘણાક ગુનરવા લાગ્યાં. અતીઆરવેર તે આ સરવેથી સુખી, અને પવીતર હતાં. અનીતી અથવા પાપ જેવું કશું તેમનામાં હતું નહી, અને પુરુષવીની સપાટી જીપર પણ હતું નહી. તેજી બને, જેમ સુલેહ સંપજથી વસતાં; તેમ તે બાગમાંનાં સઘણાં પરાછીજો પણ વસતાં હતાં. ચીતરમાં જોતાં માલમ પડે છે કે, આદમના પગ આગલ એક મોણે વાધ અરેઝઈ ને પડેલા છે, અને તેની પાસે એક બકલીજી નીરાંતે બે

હોય છે. એજ પરમાણે ઈદનના બાગમાં સંઘળું સુખ ચેન અને સલાહ સંપજ ભરેલું હતું. એવું કહે છે કે, આ સઘળું સહેતાનથી જોઈ કશું નહી, તેથી તેણે કાઈથી પરકારે આદમ અને ઈવને છુલાવામાં નાખી પેલું મના કીધેલું ફલ તેમને ખવાડવાની અને ખોદાનું ફરમાન તોડાવવાની કોશિશ કરવાને ઠંરાવ કીધા. એક દીવસે સહેતાને સાંપનું રૂપ લીધું અને પેલાં મના કીધેલાં ઝાંડપરનું એક ઘણુંજ સરસ રંગદાર ફલ પાતરાં સુધાં તોડીજો. તે ફલને તેણે પોતાનાં મોઢાંમાં પંકડીજો, અને ઘણીજ છંદાથી આ નીરદેશ જોડાંની આગલ ચાલીને આવીજો. સાપના મોઢાંમાંનું ફલ આદમ અને ઈવને ઘણુંજ રસી આમણું લાગ્યું, અને ઈવને તે ખાવાનું મન થયું. આ દેને તેને તેમ નહી કરવાને સમજવી, પણ તેવું મન તેમાં એવું ભરાયું કે તેના ધીઆનમાં તે વાત આવી નહી. આખરે તે ફલ ઈવે સાપના મોઢાંમાંથી લીધું અને થોડું પોતે ખાયું અને થોડું આદમને ખવાડીજો. પેલા સાપ, અથવા ગરોળર બોલીજોના સહેતાન તીઆંથી છુટી થેતા થેતા ચાલી ગયો; પણ ખોદાનો કીપ આ નાફરમાની કરનારાં જોડાં જીપર ભારી થયા. જો ઘણે તે બને પાપીજોને તુરત આ અથાગ સુખના બાગમાંથી કાઢાડી ચેલીઆં, અને તે દીવસથી તેમને એવું સરજી કે, તેજીજો મહેનત મજુરી કરીનેજ પોતાનું પેટ ભરવું, અને તન ટાંકવું. તે દીવસથી આંપર પાપ શરૂ થયું, અને ચાલવા લાગ્યું. તે દીવસથીજ દુનીઆંપર સઘણી ભાતની અનીતીજો મેદા થઈ, તે દીવસથી જખરો નખલાંને ગલી જવા શીખીજો, અને બકરૂં વાધને જોઈને તાડાશવા લાગ્યું. એવી રીતે શરૂઆતથીજ માણુચ પાપમાં ગીરફતાર થયું અને પોતાનું સઘળું સુખ ખોડું એવું ઘણાજો કહે છે.

પેહલી લખમી કોણ લે !

લખમી અથવા લક્ષમી પઈસાની દેવીને કહે છે, અને જેના ઘરમાં એ લખમી આવે તેના ઘરમાં પઈસા અથવા દોલત આવે એમ ઘણી પારસણો માને છે. જો પારસણો એમ માને છે ખરી, પણ એ દેવી તેમની નથી. એતો હુંકુઆની છે અને હુંકુઆના દેવાને તથા દેવીજોને પારસણો એ માનવું અથવા તેમને કાઈથી

ધનના આગમી આદમ અને ઇવ.

પરકારે આરાધવું એ તેમના ધરમથી ઊલટું છે, અને
જીઆરે તે તેમના ધરમથી ઊલટું છે, તીઆરે તે તેમને
પાપ ભરીકી છે; એમ કહેવામાં કશી અડચણ નથી.
એ પરમાણુ જોતાં પારસણાએ પકડેલા એવા બીજા ધ
ણા વેહેમને છોડાવી દેવાની જેમ ક્રોશ થાય છે. તેમ
આ વેહેમને માટે પણ કરવું જોઈએ, એમ વેહેલા વી
સારે લાગશે; પણ જીઆરે એ વેહેમને માટે તેમને શો
શી જાતની કીરીઆઓ કરવી પડે છે, અને તેમાંથી તે
મને શું શું પરીણામે મળે છે, એ વાતને જીઆરે ધી
આનમાં લઈએ છે, તીઆરે એને માટેનાં એવાં વીચાર
જોતા રહે છે; અને એમ લાગે છે, કે એ બાબતને ખરા
આકારમાં તેમનામાં રહેવા દેવી એ ઠીક છે.

પરથમ, જે કીરીઆથી આ લખમી ચેલવવાની
ઘણીક પારસણા ક્રોશ કરે છે, તે કીરીઆ તેમના ધરમની
રૂએ જોતાં કાંઈ રીતે તેથી ઊલટી રીતની અથવા પાપ
ભરેલી લાગતી નથી, પણ તેથી ઊલટું તેમના ધરમને મ
લતી અને તે કરનારને પ્રાયશ્ચિદ્ધ કરનારી નજર આવે
છે. પારસણા કહે છે—અથવા કરે છે કે—સહવારના પો
હારમાં સકારેથી ઊઠવું અને—આગણું—જોઈએ ખ
રકી જોરદા વગેરે વાલવા, જોઈએ એક વગેરેને થો
વા; જોરદાઓમાં પાણી છાંટવાં; બીજા પોઈ તે બી
ર એક પુરવા; અને છેલ્લે લુખાન ધુપાવવું; એટલે લખ
મી સીધી ધરમાં ચાલી આવે ! એજ પ્રાર્થક સમીક્ષા
જે પણ કરવું; અને તે વખતે પણ સહવારનીજ માફ
ક લખમી આવે ! લખમી ચેલવવાને આ સીવાય બીજા
કાંઈ કીરીઆ પારસણા કરતીઓ નથી. તેઓ કાંઈ
તેની મુરતીને ધરમાં ખેસાડી તેની પુંબ કરતીઓ ન
થી, કે કાંઈ તેનાં દેહમાં જઈ તેની આરાધના કરતી
ઓ નથી. બીપલી કીરીઆમાં સઘલી રીતે સર્કાર ક
રવા અને રાખવા વગર બીજું કશું નથી; અને તન
ની ને જગાની અતીશર સર્કાર રાખવી, એટા જરૂર
શતી ધરમનું મુખીય ફરમાન છે. તેમજ લુખાન ધુ
પાવવું, એ પણ જરૂરશતી ધરમના ફરમાનને મલ
તુંજ એક કામ છે. જરૂરશતી ધરમમાં ખુદી રીતે
જણાવેલું છે કે, જીઆં આતશ હાપ, અને જીઆં તે બી
પર ખુશબોદાર વસતુઓ બલતી હાપ, તીઆંથી પલીદી
અને અહરેમંદી દુર રહે છે. એ સઘલી વાતને ધીઆ
નમાં લેતાં એ બાબતને હોએ એ બીપર જે ટેકી આપી
એ છે, તે ખરે પડે છે.

હવે એમ કહેવાથી ખરેખર લખમી, જોઈએ પ
ઈસા ક્રીમ આવે છે, તે જોઈએ. પઈસા ન મલવાના અ
થવા તે ઘટકવાના જે સાધણા છે, તે દુર થાપ એટલે પ
ઈસા ચેલવવાના અને તેને વધારવાનાં સાધણા મલી
સુકાં એમ કહેવાપ. આલસાઈ એ પઈસા ન મલવાનું
સાધણ છે, અને ખરાબ તનદોરસતી એ પઈસા ખોવા
નું એક સાધણ છે. એ બને માફાં સાધણા બીપલી કી
રીઆથી દુર થાય છે. જે માણસ આલસુ હાપ તેનાથી
સકારે બીધાનું નથી; અને જે માણસ સકારે બીધું ન
થી તેનાથી બીદીઓગ થતો નથી; અને જેનાથી બીદી
ઓગ થતો નથી તેને પઈસા મલતો નથી. પણ બી
પલી કીરીઆથી એ આલસાઈપણું દુર થાય છે. તેને
માટે જોરતોને અને છોકરાંઓને સકારે બીધવું પડે છે;
અને તેમને લીધે મરદોને પણ બીધવાની જરૂર પડે છે.
વલો બીદીને બીપર લખવા પરમાણુનું સઘલું કામકાજ
કરતાં શરીરને સારી કશરત મળે છે. આ તનદોરસતી
ચેલવવાનો એક બીપાપ થયો. સહવારના પોહારમાં ધ
રમા સઘલી જગા વાલવાથી ધર સાફ થાય છે, અને એ
તનદોરસતી ચેલવવાનો બીજો બીપાપ થયો. પાણી
છાંટી એક પુરવાથી, અને છેલ્લે લુખાન ધુપાવવાથી
ધરમાંની આખી રાતની બંધ રહેલી અને ઝેરી થય
લી હવા નીકળી જાય છે, અને જેમ જમીન સાફ થાય
છે, તેમ તે હવાબી સાફ અને ચોખી થાય છે. આ તન
દોરસતી ચેલવવાનો તરીકો બીપાપ થયો. એવીજ પ
રકારનું કામ સમીક્ષાને પણ થાય છે, અને તેમાંથી પ
ણ પાછા બીપલાજ ગુણો મળે છે. વલી સકારામાં બી
ધથી ધર અને શરીર સમારવાના કામમાંથી જલદી
થી પરવાર મળે છે, અને તેથી પેટ ભરવાના કામને
માટે વધારે વખત મળે છે. વલો તે વખતનો દેખાવ, જ
માની સર્કાર, અને શરીરની સર્કાર એ સઘલું એવું રહી
આંમનું લાગે છે અને તે સાથે મન એવું ચંચલ અને
બીધ ભરીકી લાગે છે, કે તે વખતે જે કામ હાથમાં ધ
રોડી હાપ, તે ઘણી સહેલાઈથી અને સર્કારથી પૂરું થા
પ છે વલી સહવારના પોહારની એ સારી અસર
આખો દહાડો મનપર રહે છે, અને તેથી આખા દહાડ
નો ધંધો અને ચાકરી સાફ રીતે કરી તથા બજાવી
સકાય છે.

જીઆરે જે ધરમાં હશે એવું થાય, તીઆરે
તે ધરમાં પઈસા આવેબી, અને ખચેબી. બીદીઓગી

અને ચંચલ થવાથી પછે આલે, અને તનદોરચત રહેવાથી પછે બચે. પછે આલે તીઆરેજ પછે વધે. તીઆરે જેના ઘરમાં પછે અને તનદોરચતી, તે માણસો સુખી કાંચે નહીં રહે? આ સુખીઆરાપણું તેજ લખમી; ખીજું કંઈ લખમી નહીં.

પણ આ લખમી લેવામાં ફેરફાર પારસણા એ ક.નતની આડી ચાલ ચલાવેલે, જેનો અટકાવ થયો નોંધ્યો. ખરેખર લખમી ઘેરમાં કુંમ આવેલે તે ઊપર સમજાવી છે. તે જો એવી પારસણા ખરાખર ધીઆનમાં લેતો તેજાને પોતાની તે આડી ચાલ છોડવાને પોતાની મેલે સમજ પડ્યો. તે ચાલ જોલે ક, કટલીક પારસણા, પોતાનાજ ઘરમાં લખમી લાવવાની કોશિશ કરેલે! તેવીજો એમ માનેલે ક, જે પેહેલું જોડ્યો કુવો વગેરે ધોઈને તે જગા પર હુખાન કરે, તેનાજ ઘરમાં લખમી ચાલી જાય! અને ખીજાં એમના એમ રહી જાય! તેથી એમ પેહેલી લખમી ઘરમાં લાવવાની કોશિશ કરતાં તેજો ભાડુત દાખલ એક ખીજા સાથે મરાઈ મરેલે. એ કલ્પના ઘણા લાંબા થાયલે, અને લાંબા વખત વેર ચાલેલે. કાઈવાર તો તેવાં બેમાથી જોંકને ઘર ખાલી કરવું ક કરાવવું પડેલે. તેવી બેસમજ પારસણાને હજો જણાવીએલે ક, તેજાએ એ પરમાણુ શેકર મરાઈ મરવું નહીં. જે લખમી તેજો શેધેલે તે કાઈના ઘરમાં પેહેલી ને કાઈના ઘરમાં છેલી જતી નથી. તેમજ એકનાજ ઘરમાં જાય, ને ખીજાનામાં નહીં જાય એમ પણ નથી. જે તેને જોલાવેલે તેના ઘરમાં તે જાયલે, અને જાગરે તેને જોલાવે તીઆરે તે આવેલે. તાસને જેને લખમી જોઈતી હાય, તેજો પોતાના ઘરમાં અથવા જોરડામાં ઊપર લખવા પરમાણુ સાફસુક કરવું અને હુખાન ધુપાવવું એટલે તે તીઆં આવશે. પણ જો તેજો કલ્પના કરશે તો તે કદી આવવાની નથી, કારણ કે લખમી માતાને કલ્પના સુદ્ધ જમતો નથી!

પરચુટણ.

બઈરીઓનાં વેચાણ! આવજરીઆના સુલકમાં બઈરીઓનાં વેચાણ બાબત મોનીટરીંગ નામનું પત્ર લખેલે કે, બઈરીઓની કીમતનો ઘણોખરો આધાર તેમની જગામાં છત અથવા અછત ઉપર રહેલે, તેના કરતાં વધારે

ભાવ, એક બઈરીના બાપના તામ ઉપર આધાર રાખેલે, અને તેથીબી વધારે ભાવ ખુબચુરતી અંધવા ઘરકામના લાક પછા ઉપર આધાર રાખેલે. પણ વહી એમની કીમતનો આધાર અનાનના પાક ઉપર પણ રહેલે! ને પાક સારો થયો હોયતો, ઘણાએ બઈરીઓ ખરીદવા તઈઆર થાયલે, જેથી તેમનો ભાવ ઉપર જાયલે; અને જો પાક બરાબર નહીં ઉતરીએ હોય તો, ખરીદી નરમ પડી જાયલે, અને ઘણાએ વેચવા નીકળી પડેલે, જેથી ભાવ ઉતરી જાયલે. એ સુલકમાં એક બઈરીની કીમત તસીર રૂપીઆથી બારો રૂપીઆ વેરની થાયલે.

અન્યથા ફેરફાર—આરગાઈલ શાયરનાં પરગણા માટેલાં લારજ નામના ગામમાં એક છુટો સખશ હાલ મરણ પામીએલે, જેણે એ પરગણામાં, વપરાશને માટે ગાડું પેહેલું વેહેલું દાખલ થયલું જેણું હતું! તે વાત કરતો કે, જાગરે પેહેલું વેહેલું ગાડું એ ગામમાં બાવીક તોઆરે તીઆંના બધાં રહેવાથી દાલે દગલા મલીને તેને જેવા લાખાં અને અન્યથા થવા લાગ્યાં. જે ધણીનું એ ગાડું હતું તે તેને એક મોટી નવાઈ દાખલ એણે તો સંભાલતો હતો કે, દરેક રોજ શતાનાં તેના. મારો, પછડાં, કરી વગેરે છુટાં કરી એક જગામાં મેલી બંધ કરતો હતો. જે માણસે આ પરમાણુ ગાડું પેહેલું વેહેલું વપરાતું જેણું, તેજ માણસો, પોતાનાં મરણની આગમ્ય રસતામાં આગની ગાડીએ શેડતી નેઈ, ખેતરોમાં માણસી માલતાં હોયો નેઈ! તારમાં ખોલ ખોલતાં કુનીઆને એક નાઈકી તે બીજી નાઈકી સાંધેલાં આપવાની જતા નેઈ, અને હવામાં ખડતો ઉડતાં દીકાં! થોડા વખતમાં વીદીઆ અને હુનરે આ અન્યથા ફેરફાર કરી નાખીએલે.

એક બાહોશ તલવાર માર—એક વેલાએ એક હંધીઆરબંધ સીપાઈ થોડેસવાર થઈને એક ગામમાં આગ્રહ થી જતો. હતો. તેવામાં તીઆંના પારીઆ કુતરાએ તેના પર ખેંસવા લાગ્યા. તેમને પેલા સીપાઈએ મરકાવીઆ, ને થી તેમનામાને એક બીરડાઈને તેના થોડા પાછલ શેડીએ, અને પછવાડેથી કુતરે તેની જાંબર બચકું ભરીને વગડી રહ્યો. આ નેઈ પેલા બાહોશ સીપાઈને મીનમ જયો, અને કતરબીથી તલવાર ખેંચીને એવી તે સફાઈથી અને ચાલાકીથી કુતરાની ગરદન ઉપર મારી કે થોડાંતું ઘુલ્લું સાંક કપાઈને હેઠે પડીકે, અને કુતરે તે થોડાંમાં લઈને શેડી ગયું!

પારીસમાં શુધારો—પારીસ શેડર શુધારવા પાછલ તીઆંના લોક જોયા દીવાના અનેલા લાગેલે. તીઆં નવી ઈમારતો બાંધવાનો વગ કરવાને; અને રસતાએ તથા જો કો પોહોલા કરવાને માટે તા૦ ૧ લી અક્ટોબર ૧૮૬૦ થી તે તા૦ ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૬૮ સુધીમાં એટલે બરાબર એક વરસમાં ૧૭૬૪ થો લાંબ નાખીઆં હતાં; અને બધાં મહી ૬૮૬૫ થો નવાં બાંધવામાં આવીઆં હતાં. છે કે ૧૮૫૨ નાં વરસથી તે ૧૮૬૮ નાં વરસ સુધીમાં એટલે સાલ વરસનાં અરસામાં એ શેડર મધે બધાં મહીને ર૩૭૧૧ થો પાડી નાખવામાં આવીઆં હતાં.

એક અન્યથા હુધીઆર—ઈગલડમાં એક એવું હુધીઆર શોધી કાઢાડવામાં આવીઈ છે કે, જેની મદદથી એક સેકડના એક લાખનો ભાગ મપાઈ શકે એવવા મા લગ પડે. વનડન ટાઈમસે આ ખબર જાણીને રોડેલે વે હેલી આપી હતી, તીઆરે તેના લખનારને લોકોએ રોડો વાર દેવાનાં પછાની અસરમાં આવેલો ગણીએ હતા. એ હુધીઆરને તોપમાંથી ઉડતા ગોલાની દોડવાની અડપ ગણી કાઢાડવાને માટે બનાવવામાં આવીઈ છે. એની ઉપર ઘણા અખતરોએ કરી એવામાં આવે છે.

ખટ કારણ—ચોખાસાના દહાડાએમાં દુરનાં ઘર અથવા ડુંગરો વગેરે ઘણા સફાઈદાર અને લગાર નલક આ વેલા હાથ તેવા દેખાય છે. એ બનાવને માટે કેટલાંક કારણો જણાવવામાં આવેલાં; પણ એક જરમન ડાકટર હાલ તેનું ખટ કારણ એ બતાવે છે કે, સુકા દહાડા હવામાં હમેશા મરોડાંની કરચો ઉડતી રહે છે, જે ચોખાસામાં થોવા ધ જવાથી હવા તોરમલ અને વધારે પારદરશક થાય છે, જેથી દુરની વસ્તુઓ એ પરમાણુ ખુલી અને નલક આવે લી દેખાય છે.

એક ભીખારીનો મીજાન—કુદનસમાં કેટલાક મોટા ઘરના ભીખારીઓ હોય છે, જેઓ જે ઘરને લગતા હોય છે તેઓ, દરરોજ તીઆં સહુવારના પોહારમાં નઈ તીઆં થી ભીખ માગી લાવે છે. એવાં એક ઘરના એક ભીખારી એક દહાડે રાખેતા પરમાણુ સહુવારના પોહારમાં બારણા આગલ આવીએ, પણ તેની ઘણીઆણી આગલી રાતે મોડી મુવા ગપલી હોવાથી, સહારે ઉઠી ન હતી, તેથી બારણું બંધ હતું. રોજો ભીખારી કેટલેક વાર તીઆં ઉભો, કેટલેક વારે ચાકરે બારણું ઉઠાડી, તીઆરે ભીખારીએ પુછી, રોડાણી કીઆરે ઉઠે ? ચાકરે કહી, કલાક કે રોડાક કલાક લાગશે. એ સાંભળી ભીખારી બોલીએ, “તારો રોડાણીને મારે નામે કહેજે, કે તમે કાલથી બીજા ભીખારી શોધી લેજો !”

છાકટણાની નીશાન—એક ગાંમડપાને કોઈએ પુછ્યું કે તે, કેમ જાણીયું કે મીઠા અ—છાકટ હતા ? ગાંમડીયાએ જવાબ આપ્યો ને પોતાની રોપી રહેરવા “મુહુરન” અંગુડ. તાહરે વલી તે છાકટ નહીત બીજા કોણ ?

એક રોકડો જવાબ—એક તકટકી ચોરને એક ત બીબને કહ્યું કે ડાકટર સાહેબ માહારા દાંત શા શમળથી પડી ગયા ? ડાકટરે જવાબ દીધો ને “તહામરો જાળ્યો તે એ ઘસાઈ ગયા.”

એક સેલુલો ઉપાચ—પાણી મેથીકશ જહારે મરણ ને બીજાને સુતો હતા તપાહરે તેના એક દોસતે તેને લુલ થી દવાને બદલે વખવાની શાહી પાઈ. દોસતે પોતાની લુલ ને એક કહીયું કે “એ જોહા ! મેથીકસ મેલુલથી તુને શાહી પાઈ.” મેથીકસ બોલ્યો કે “ફીકર નહી મેટા, ફીકર નહી, જવાનીગ રેપરને કટકો મહુને ગલવા દે.”

વખતસર કપકો—એક અમીર ને ઘણા અસાની હતા તે એક વેલા ફીલમુક “ધીકારદી” સાથે રેખલ ઉપર જ મવા મેઠો. ફીલમુકને તરેહવાર વાંછી નપાનપ “મુશીથી ખાતાં નેઈ અમીર બોલ્યો કે ફીલમુકને સવાદીયટ પકવા નેમાં હાથ ધાલવાને શું હુક છે ? ‘ધીકારદી’ બોલ્યો કે “કાંઈ નહી ? શું તહુમે હેવું કારોછો કે કાંઈવરે સારી ચીજ માતર મુરખોને માટે કીધી છે ?”

એક ખરતો તારો કાટો—કોઈ કોઈ વાર આપણે અહીં આકાશમાં જાણે તારો ખરીને કોયે માલી ગયો હોય એવું નેઈએ, તેવું પુરુષવીનાં બીજા ભાગે ઉપર પણ જણાય છે, પણ કેટલેક કેહાં છે તે ને આપણે નેઈએ તેના કરતાં વધારે નવાઈ ભરેલું દેખાય છે. ગયાં વરસનાં ડીસેમ્બર મહીનામાં ચીન તરફ એક એવોન પણ ઘણા નવાઈ ને વે તારો ખરતો દેખાઈ હતો. આકાશ તદન ખોલું હોવા છતાં, પરથમ તેમાં એક ખણખણત ભરેલો આવ્યાન પયો, અને તેની પછવાડે મગડાનાં કડાકા જેવો એક ઘણો મોટો આવ્યાન થયો. આ આવ્યાનથી કરીને સઘલા લોકો આકાશ તરફ જેવા લાગા; તેા તેપર એવું દેખાયું કે એક મોટી વસતુ એકગમ ભારી અડપથી દોડી જતી ફીકરને તેના કબડે કબડા ઘઈ ગયા હતા, જેના દેખાવ નીચે થી મુખાડાનાં લીટી જેવો લાગતો હતો.

• સાદી વાતમાં ઠગાઈ—કુખાસ નામના જાણીતા મરખ કરતા વીધે એવું કેહે છે કે, એક વેલાએ એક કેહાંથી તેને નમવાનું તેવું આવીઈ હતું. તે વખત થતે તે ઘરમાં ગયો, પણ જતાં વાર તેને માલમ પડી કે તે ઘણા મોટો આવ્યાનો હતો, અને સઘલાંએ જમવા મેસી ગપલાં હતાં. એ નેઈ કુખાસે રેખલ આગલ નવાનું દરસત ન કારવાથી તે મુગો મુગો મેકકનાં ચીરડામાં માલી ગયો, અને તીઆંનાં એક કોમ ઉપર મેઠો. અહીં કુખાસ એકલો હોવાથી વખત જુજરવાની કાંઈ યુક્તી શોધતા હતા તેવામાં તેની નજરે એક પોપટ પડીએ. આ શોપટને તે રમાડવા ને હાથમાં લેવા ગયો, પણ તેણે તેના અંગેઠામાં એવું બચ્કું જરી કે, કુખાસે ચીરડાઈને તેની ડોકી મરડી નાખી કોમની તલે નાખી દીધો. બીજા દહાડે સહુવારનાં પોપટ તે જગાએથી મરેલો મલી આવવાથી ઘરનાં ઘણાંએ તે મળ બીજાંએ મોટી અચરતીથી જેમન માનીઈ કે, આ પોપટ, પોતાનું મોત આવવું નેઈ, પાંજરામાંથી નીકલી કોમ તલે જઈ જરણ પાંખીએ, આ નવાઈ સરખી વાત અધે માલી, અને ઘણાંએ તે ખાની.

કુદરતી ગીવાસ—હાલમાં મુંબઈમાં આપણે ગીવાસ નાં દીવા બલતા નેઈએ. એ ગીવાસ કોલસાની અંદર થી બનાવવામાં આવે છે. પણ અમેરીકા અધે કેટલેક કેહાં જેથી એ ગીવાસ જમીનની આડેથી પોતાની મેલે નીકળે છે. અમેરીકાને એને કોલસાની જગાએ બાઈવર તથે માલી તે વડે બાક પેદા કરી હાલ કેટલાક નાનાં કારખાનાંએ ચલાવે છે. જાણે કારખાનું આવડું બંધ પડે છે, તીઆરે ગીવાસ

સાંને બંધ કરી રાખવાને બદલે એક નવીની મારફતે છાપ
રાંની ઉપર કાહડી તેને સલગાવે છે. જ્યોત્સનાપાસ મોટી
રોશણી થઈ રહે છે. જે નગમાંથી કોલેસો બધવા તેલ ની
કલે છે તે નગમાંથી એ ગીચાસ નીકળી શકે છે. આ એક
હજી નવી શોધ છે, અને તેના ઉપરો ઉપયોગ એક તપાસ
છે. એમાં જો પુરેપુરા પાર પડીઆ, તો ફોનોઆનાં કોલેસને
કેટલીક વાતના માહાભારત કાપશે થશે.

એવડું થઈ હું!—ફોનોઆમાં જેમ કોઈ કોઈ માર અમ
અપમ સરખાં બાલકો એવંતરે છે, તેમ ઈડાં વીરો પણ
જેલ્યાંય છે. હાલમાં એવું બાલકોમાં આવી જાય છે, કેટલીક
કે નળનાં જોવામાં એવડાં ઈડાં આવીઆં છે; એટલે એક
ઈડું ભાંજવા પછે તેમાંથી બીજું આપું ઈડું નીકળી જ
છે! એવું ઈડું દેખાવમાં થઈ મોટું હોય છે, અને વળત
માં પણ મારી હોય છે.

હાથે બનાવેલું કુઈનાઈન—તાપની ઉપર કુઈનાઈન
દવાં આનંદ ધાવે જોવી અકરીર ગણાય છે, તેવી બીજી કોઈ
નથી. એટલા માટે એ દવા ઘણી અગતની ગણવામાં આ
વે છે, અને તે જેમ અને તેમ પુશકલ થયે, સસતી થયે,
અને કોઈ દહાડે અકરીર નહીં મેલે એવાં યુવકોમાં મેલે
એવું કરવાને હાલ ઘણી કોથેશ માલે છે. અતીઆરે વેરે
એ જનસને એક જાતના ઝોડની હાલમાંથી બનાવવામાં
આવે છે, પણ હાલમાં, એવું નીચું પુછે કે, પારીકં થોડેનાં
એક જોવાને રસાએલોએ તેને બીજી જનસોની જોવણીથી
બેનીવીજ છે, અને તે આંતરાની તાપ ઉપર તપાસતાં અસ
રકારીક સંબંધ પડી જાય છે. એ કુઈનાઈન પેલાનાં ફરતાં અ
રથી દીકરે પડવા બાંધે છે, અને તે સેડેલાઈથી બની શકે એ
વું નીચું વાંચવામાં આવી જાય છે. જે એક હોય તે આ શોધ
ઘણી ઉપયોગી થઈ પડશે, પણ એના શોધી કાહડનારે જો
તાનું નામ છુડું રાખવાથી તેની ઉપર કેટલોક શક રાખ
વામાં આવે છે.

રમુજે પુરેસાં.

૧. હું એક એવી વસતુ છું કે, મારો આકાર ન
થી અને રંગ નથી, તોપણ અર્થકતો છું. એક પંક્તિમાં હું
નનમ પામું છું અને બીજી પંક્તિમાં મરણ પામું છું. એટલા
કે હું વેળવના મારો રસતો હું ઘણી સુખકીર્તીથી કાપું છું,
અને તેની જરા પણ નીચાની પાછલ મેલતી નથી. જ્યાં
રે સુશાલીનું દેખાડું થાય છે, તોઆરે સુખ લાવવાને હું
ઝડપથી જોડું છું. પંખે જોડું છું આપવું નીચું છું કે હું
તેમકાલે તોઆથી નાહાં છું.

૨. તરણ તરણ આંકડાની તરણ હાર એક એકની
નીચે એવી રીતે જોડેલા, કે દરેક હારના ગમે તે આજુબી સ
રવાશે લેતાં પંદરન આવે.

ખાસાસો મઈ વેલાનો.

૧—શેરડી.

૨—પીઆર, આરસી, રણ, આગ.

૩—કલાક, કનક, કરક.

નગમમાં સમજીને ચાલવા વીરો.

(આધવલ સંધેરો કેહને સાંભને) એ રાગે.

સમજીને ચાલેરે સળની સર્વમાં,

જો જો આ નગમાં વસે નંબલ ને;

છોડે ના કોઈરે તેના પાસથી,

છુપી તેની નંબરી એવી બલ ને—સમજીને

કોઠરથી ઘણકાં સુખ માનવી,

અનવાળાંમાં આંધારે અપડાય ને;

સુજે ના મારગડો, સીધે વેડેશ,

આડે અવલે માલી ઝર જોવાં ને—સમજીને

સાંધું—કરતાં આડું પણ થઈ જાપને,

કહેતાં થું કહેવાએ વાણી સુખને;

“ધરમ કરતાં કરમ નડે” કોઈ વાર પણ,

સુખની આસા આપે કલમાં કુખ ને—સમજીને

હસવામાં આસુ પણ આવે કોઈ દી,

કોઈ દી હસડું આસુમાં પણ હોય ને;

સરખી થડકે છાતી બને વાતમાં,

શોક હારખમાં, હુઈનું એકન જર ને—સમજીને

કરમતણી વાતો માલે સૌ લોકમાં,

લખ્યા લેખ ના મીટે એક કેહવાય ને;

પણ કરનારો નગકની સાચો એકલો,

નહી દીઠેલું એનાથી દેખાય ને—સમજીને

કુલતની સ્થિરતા પણ હાલે એક દી,

સુતાં જો નબકી પ્રાણી વૃક્ષ ને;

વંધાની અસ્તિ ખાઈ રે પંથ પારમાં,

નરહ કોઈનું કોઈના ઉપર લલ ને—સમજીને

નગ કેરો મહિમા છે એવો નિતનો,

સમજીને સૌ માલો હાહામણવાર ને;

ખનને મોટું રાખી સમાવે સર્વને,

નાનાભાઈ કહે ધાંધો રૂડી નાર ને—સમજીને

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૧૩ મું.

ચાપટેમબર ૧૮૬૮

આંક ૯ મો.

કંજુસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર

ખીંદાર.....	એક મોટા કંજુસ
મેહેરનોશ.....	ઉપનામે મોટા.
કામચાંદ.....	ખીંદારનો મહેતા.
કમરેવજ.....	મેહેરનોશનો આકર
તેહમુશ.....	એક દલાલ.
સામ.....	૧૨ સાબન વેચનાર.
હામાન.....	એક બહારી.
બાબક.....	રેસમચારી.
બોશર.....	એક રાજ.
ગમ્મુમ.....	એક વડીલ
પારસા.....	ખીંદારની ડોકરી
શેહેરખાનું.....	એક બીધવા મોરત
કુરંગીજ.....	ઉપનામે ડોકરી
શેહેરનવાજ.....	પારસાનો આકરડી.
તેહમીના.....	કુરંગીજનો આકરડી

આપરો હલીવારી.

પ્રકરણ ૪ મું.

દેખાવ ૧૧ મો—દીવાનખાનું—મેહેરનોશ અને શેહેરનવાજ.

મેહેરનોશ—ભલી શેહેરનવાજ, તેં ને કામ કીધું છે તેને મારે હું તુને નેટલું ઇનામ આપું તેટલું થોડું છે.
શેહેરનવાજ—અને નેટલું કયાનું છે તેનું મેં હલ્લોતો ફક્ત અરધું જ કીધું છે. તમારા આપની સાથે લગન થતાં તો ભાંજ પાડીઆ છે; પણ હવે તમારી સાથે કરાવવાનું કામ રહી ગયું છે.
મેહેરનોશ—વાહાલી બાઈ, હવે એટલું જી બતાવી નાખ, કે મને હમેશનો કશર થાય.
શેહેરનવાજ—હવે તેની કંઈ ફીકર રહી નથી. ને

સુચકેલ કામ હતું તેતો બજાનોઈ. દશનાં લગન કરાવવા કરતાં એકનાં થતાં ભાંજ પાડવાં એ ઘણું સુચકેલ છે; પણ એવું કામજ અને ઘણું ગમે છે. એમ કરીને બે લાપકને પ રણવી આપવાં એ કામ અને ઘણું પસંદ આવે છે. તમે ને કુરંગીજ બંને પરણોતો તે કેવું ખુબશુરત અને સરસ ભેડું થાય! પણ તમારે તીઆં માએનાજ નેવાં મોડાંની એક છોકરી આવેતો તે નેઈ મારે. હઈકું કેવું હરખાઈ જાય! આ ને વલી તમારાજ નેવા મોડાંની એક છોકરોળી આવે તો તમારી બઈરીનું હઈકું કેવું હરખાઈ જાય! આહા! એ વો વખત હવે કેવો પાસે આવીઆ છે.

મેહેરનોશ—એ મારા બોહાએ! શેહેરનવાજ, તું મારી છાતીમાં એટલો હરખ પેદા કરે છે, કે તે હમણા ફા ટી નરો.

શેહેરનવાજ—પણ હજી આ ઉભાં કીધેલાં તોફાનને અને આગલ વધારતું નેઈએ છે, અને ચાલુજ રાખતું નેઈએ છે અગર નહીતો કદાચ તેમાં વલી કઈ નહું જીતું થઈ જાય.

દેખાવ ૧૨ મો—કમરેવજ, મેહેરનોશ, શેહેરનવાજ

કમરેવજ—એહા! શેહેરનવાજ! મેં થોડું જ પારીઈ હતું કે તું અહીઆં મારા થેડના સાથે હશે.

મેહેરનોશ—કમરેવજ, મય સંઘર્ષ કામ મનમાનતું ઉતરીઈ છે, શેહેરનવાજે હાલ નેવો મારાપર મેહેરખાની કરી છે, તેવો કોઈએ કરી ન હતી.

કમરેવજ—હા સાહેબ, બધું મનમાનતું ઉતરીઈ છે ખરું, પણ તેમાં કંઈ શેહેરનવાજનો ઉપકાર થયા નથી. હું વા માએ સાહેબ, કે તમેને મારા નેવો સરસ ચાકર મલો આ છે. સાહેબ, તમારું બધું કામ હું પાર પાડી આવી આ છું. તમારા કહેવા પરમાણે શેહેરનવાજ ને ને તમારા બાવાને સમજાવોઈ હતું તે બધું ખરાબર ઉધું વાલી આવીઆ છું.

શેહેરનવાજ—અરે તારું સતીઆનાહાય જાપરે તારૂં! તું મું કરી આવીઆ!

મેહેરનોશ—અરે તારૂં ખાનુ ખરાબ થાય તારૂં! એ તે મું કીધું! છુયા! કમખખત!

કશરેવજ—એ શું થયું? એ ધાર શાની આવી! સાહેબ, તમારા કહેવા પરમાણુ મેં કીધું. તમે મને કરમા વીઠ કે શેરનવાન ને ને મારા આપને સમજાવીઠે હાથ તેને ઉધું મારી આવ્યો તે હું તેમ કરી આવીશો. તેમાં મેં બોલું શું કીધું!

મેહરનોશ—અરે કમખખત, તેના જુદી વાતને વા સતે હતું. હમણા ને વાત તું જીવી વાલી આવીશો તે તો મારા લાભની હતી.

કશરેવજ—સાહેબ, તે હું જુઓ, અને એમાં મારો શું વાંક?

મેહરનોશ—અરેખર એમાં તારો વાંક કંઈ નથી; અને કાંઈનાથી નથી. બધો વાંક મારા નસીબના છે. મારું નસીબન મારી ઉપર રૂઠી છે. પણ કીકર નહીં; છ આરે મારીપર આક્રમણ કરમ બાંધી છે, તો હું બી તેની સા મે થવાને તઈઆર પાઈ છું.

દેખાવ ૧૩ મે—શેરનવાન અને કશરેવજ.

શેરનવાજ—વાહ, કશરેવજ, વાહ! તે તો યહુ મળ્યું કામ કીધું. તારા શેકતું કામ તું એમન કરતે રહેલું, અને એવીજ કમખખતમાં તેને નાખતા રહેલું, એથી કરીને તારી નામદારી એવી વધશે કે તું આકર શોધવાની નરા અગત નહી પડશે.

કશરેવજ—હું શું કરું એમાં? હું શું જાણું કે તે એક ધડીમાં પાસો કવો ફેરવી નાખીએ. તારા જીવી પહેલપ ઉચલ પાલવ કરનારી બધરીતા મેં મારા નનમમાં મેઈ ન હતી

શેરનવાજ—પણ ને વાત મેં તારી આગલ હલુસે કહી હતી. તે વાત તે મેહરનોશને કાંઈ કહી દીધી? ને તું એવું હુતરું કરતે નહી તો આપું બધું ઉધું ચતુ થતે ન હી, અને તારાનું શેકને ઘણુ આ પરમાણુ બગડતે નહી.

કશરેવજ—શેરનવાજ મારાં અતકરણે તેને કહી દેવાને ઉસકરાશો. હું ને કામ કરું છું તે માફ અતકરણ જેમ અને કહેછે તેમ હું કરું છું. મારા શેકના હા યમાંથી આવી મજનની બધરી નતા રહે એ વાત મને ઘણી નાપસંદ લાગાથી મેં તારાં તરકટની બધી વાત તેને ક હી દીધી.

શેરનવાજ—કીક તાહારે, આ તે તારા શેકને બ ધરી અપાવી? જા, હુઆ મારી આગલથી જા. હવે હું તારી સાથે કથી વાત કરવાની નથી અને કથો વેહેવાર રા ખવાની નથી. ને મેં તુને કજુલાત આપી છે તે હું તદ ન પાલવાની નથી. હવે મારા પીઆરની તું નરામી આ શા રાખતો ના. હવેથી ગામમાં ને કોઈ બીજા અડે તે ને શોધી લેજ. હવેથી કોઈ દહાડે તું મારી આગલ આ વતોના, અને મને તારું મોડું દેખાડતો ના, અને મારું તું નિતામી ના.

કશરેવજ—તારી એવી બીકથી હું કંઈ બીહીવાને નથી. મેં ઘણાને નિપડાં, અને બધરી જતોને ઘણી વે

કી છે. તેઓ એમ ગુસે થાય તેથી હું એકદમ બીહીતામી નથી, અને તેઓ ખડખડ હુશે તીઆરે હું એકદમ હર ખાતામી નથી. કારણ કે બધરીએને હુસતાં અને ગુસે થતાં વાર નથી લાગતો; અને તેમજ તે બંને વીસરી ન તાં પણ વખત નથી લાગતો. પણ હવે મારે અહીં વ ધારે વાર ખોટી થવું નહી મેઈએ અને મારે માથે લી થેલાં કામને મારે જવું મેઈએ હું જાણું છું કે એ જુદા એ પોતાનું બધું વાડીમાં કેપે ડાટેલું છે, તે જઈને તાલમે લથી શોધું અને ને હાથમાં આવી બપતો, લઈને તોઆં થી વરેણા વાવી જઈ, અને બધું લઈ જઈને મારા શેકને આપી તેને નેહાલ કરી નાખું.

દેખાવ ૧૪ મે—બીજા એરકામાં—મેહરનોશ. શેરનવાન, ક્રંચીજી.

મેહરનોશ—નહી, શેરનવાન, હું તમોને કશું ન ડાડું બોલાંઓ નથી, અને કહીપણ મોલનાર નથી.

શેરનવાન—સાહેબ, તમોને તમારા આપતું માન રાખવું મેઈએ, અને તેટલા મારે તમોએ તમારી સાથ ઘણી બજમજુસાઈ ભરેલી રાખવી મેઈએ. ને એમ કર શો તો કદાચ તમારું નસીબ ફરશે.

ક્રંચીજી—માએજી મોહાને વાસતે તમે વલી એવો બોલ મેહરનોશ આગલ ના મોલો. એ ને બધું મોલે, અને દેખાડે તે બધો ઢોંગ છે.

મેહરનોશ—આ તમારું મોલવું યહુન કઈ શું છે. ને માણસ તમારા વગર દીવાનું બનેલું છે તેની ઉપર મણકે રીના વાંકે મેલવો એ જવું અપમાન અને યાતકીયણુ બી જું કંઈ નહી હોય.

ક્રંચીજી—નહી, નહી, મેહરનોશ, જોવા દુખી તું ખે તાને ધારે છે તેવો તું વધારેવાર નથી રહેવાનો. થોડા વ ખતમાં આ તારા ધરમાં એક એવો ફેરફાર થશે કે ને તારા જેવા સવભાવના માણસને ગમીઆ વગર રહેવાનો નથી.

મેહરનોશ—હવે આ ધરમાં ગમે એવો ફેરફાર થાય પણ મનેતો સઘણું સરખું નછે. જ્યારે મારી હાથમાં થી તું ન છુટાઈ ગઈ છે, અને જ્યારે તેન મારો તીરસકાર કીધો છે, તોઆરે મને હવે બધું સરખું નછે.

શેરનવાન—મેહરનોશ, તારે ધીરજ રાખવી મેઈએ અને નરા ડહાપણુ ભરેલા મોલો મોલવા મેઈએ.

મેહરનોશ—તમે કહો છો તે બરોબર છે, પણ મારાથી ધીરજ કેમ રખાય? ને પીઆર ભરેલું મોડું હાલ મારી સા મે નેઈ છું. તે કાલે મને દેખાવાનું નથી. કાલ સવાર થ તામાં તે બીજની અંબિજ હુમેશનું દેખાવાનું.

ક્રંચીજી—તાહારે હજી તું મારે વીશે થક રાખે છે. તું મારા મોલો પર હજી ઈતમાર લાવતો નથી.

મેહરનોશ—એવા મોલો તે અવે તારી રાએ મને ઘણીવાર કહીઆ હતી, પણ તે સઘલા એક કરતાં વધારે વાર હુવામાં ઉડી ગયા. હવે તારા મોલોપર મને નરા ઈત આર આવતો નથી.

શેરેબાનુ—માલ, કરંગોન માલ, જાહારે આપણા
મોલો ઉપર એને વોસવાસન નથી તાહારે, હવે એની સાથે
વધારે મોલવું સજવાર નથી.

દુખાવ ૧૫ મો—કશરેવજ, મેહરનોશ.

કશરેવજ—સાહેબ મારી પછવાડી દોડતા આવો,
માલો, માલો, નલરી !

મેહરનોશ—થું છે ! થું છે !

કશરેવજ—મારી પછવાડે દોડતા આવો સાહેબ, વે
મે ! ઠીક તાલ મેસી ગમેછ; મનેના તડાકો પડી ગમેછે.
મેહરનોશ—થું થયું છે થું !

કશરેવજ—આ મારી બગલમાં ભેવ ! આમ્મે ભેવ !

મેહરનોશ—એ થું છે !

કશરેવજ—એ તમારા બાપનો છવ ! તમારા બાપ
ની દોલત ! દોડો સાહેબ, નલરી દોડો આપણે અહીંથી ની
કલી નળમ્મે, અગર નહીતો હજણા પકડાઈ નળથું.
દોડો સાહેબ.

મેહરનોશ—હા હવે મારું, નસીબ ઉંઘડશે ખરું; હ
વે મારું કામ બનશે, ખરું.

દુખાવ ૧૬ મો—બીદાર એખલો.

બીદાર—ચોર ! ચોર ! યુન ! યુન ! મારું સતી
આનાશ ગયું ! મારા બધા પર્ધસા ગયા ! એ ચોર કોણ
છે ! તે હુણે કાંહાં ચાલી ગયો ! તેને કાંહાં થોયું ? એ છ
મા ! એ ચોર ! લાવ મારા પર્ધસા ! મારા પર્ધસા લાવ !
લાવ ! અરે, અરે ! હવે હું થું કરું ? મને કંઈ મુજ પડ
તું નહી. હું કાંહાં ઉઠે તેમી હું જાણતા નહી. હું કો
ણ છેવું ને થું કરું છેવું તેમી મને ખબર નથી, અરે
મારા પર્ધસા ! મારા પર્ધસા ! અરે અહીંયાં કોઈ નહી
મલે ? કોઈ દોડવું નહી ? કોઈ તેને પકડવું નહી ? હા !
હા ! તે હુણામ્મે સનડ દાવ સાંધીમ્મે. તે ક્યો જીલ્લાબાન
કીધો, જે વખતે હું પેલાં કમખત લખત ઉપર સહી
કરવાને જીતામે તે વખતેજ નવર જેઈ તે હુણે દાવ મારો
ગમે. અરે ! બહી ગયું તે લખત અને તેવા લગન.
મારા પર્ધસા ! મારા પર્ધસા ! હું સરખારમાં જઈ ને ફરી
આવ કરૂ. હું સોગન બાઈને કહું કે મારા પર્ધસા ચોરા
યાછે. હું મારાં ઘરના, સાગનના, ચાકરોના અને બંધાના
સોગન બાઈ. મારાં આખાં ઘેરના, અને આખાં ચેરેર
ના માણસોને પકડાઈ, અને આખી ફનીઆના માણસોને
ફંસીમ્મે મહડાઈ ! તોમી જે મારા પર્ધસા નહી મલશે તે
હું પોતે ફંસી દઈને મરી જશ !

પ્રકર ૧ મું.

દુખાવ ૧ લો—દીવાનખાનું—બંધા ચાકરો.

એક ચાકર—બાઈતો અન્ના આવીઆંહ હું આ
આવતાં વાર ઘરમાં તો ધુમ મચાવી મેલીછ ! આને ને

ખાનું કરાવીઉં તે એટલું બધું તો છે, કે આખા ચેરેરના
લોકને ચાલશે, પણ બીદાર સાહેબના બાર કોણ જાણે કે
મ વાગશે.

બીજો ચાકર—બાઈનો સવભાવમી ઘણો સારો છે હું;
અને વલો છવના મોલાબી ધણા દેખું. કર ને કું મીનું બી
કેંકાંધું નહી મલે.

ચેલો ચાકર—આખનો જેવો બાથગસાલી દહોડો
આ ઘરના મેં કોઈ દહોડો જોયો ન હોતો. જેવું ખાનું
પુરું થાપ કે હાથમાં બાટલી લઈને ખુબ તરેહથી બાઈની સ
લામતી લેઈ, ને બાટલીની બાટલી ખાલી કરી જઈ.

બીજો ચાકર—હવે અહીં દારૂની થું ખેટ છે. હ
જણ મોટા દર કરવાના ભરીને ઘણો સરસ દારૂ આવી
એછે, અને તે પેલીગમ પડીએછે.

ચેલો ચાકર—એ બાઈને ખોદા સલામત રાખે
પણ જેવા બાઈએ તેવાન શેઠની થાપતો કેવું સારું !

બીજો ચાકર—તેની હવે કંઈ ફીકર નહી. શેઠના
પર્ધસાની કોઠલી જાંહુવેર બાઈના હાથમાંછે તાહાંવેર કશી
ફીકર નથી.

તેહીમીના—એ બંને નન અહીં થું વાતે લાગાછ.
એક બધુ જાઓ, ને આપણા ચેરેરના પેલા મોટા દારૂવા
લા દારૂબને કહે કે છ જતના ધણા ઉંચા દારૂના મોતેર
કેરબાસા મોકલી દે, અને તે આપણાં બાઈને નામે ચોપડા
માં લખે ને પછે એ ચાર દારૂડામાં આંકડો મોકલાવી દે.
પછે ભતીવાલાને એજ ઘરનાણે મીનખતીની એક પેટી મો
કલી દેવાને કહે. પછે માડીઆર મીડાઈવાલાને તાંહાં ન
ઈને ઘણોજ ઉંચી જતની મીડાઈના પચાશ ખુમચા મોક
લાવી દેવાને કહે. પછે નાખદાર ગવઈઆને તાંહાં બધને
કહે કે એકસો ઘણીજ સરસ ગાનારોએને મોકલી દે. આ
લ નલરી જા; અને બધું કામ બરાબર કરીને નડપચી આવ.

ચેલો ચાકર—બાપરે ! તેહીમીના બાઈ, એ બધું થું ?
આ જેઈનેતો મારી આંખે ચકર આવી જવછે.

તેહીમીના—હજ બધી વરદાઓ પુરી કાંહાં ઘઈછ
ઘણીક વાતોતો હજ ઇઆદબી નથી આવતો, તે બાઈ કહે
છે કે ને વાત નેને ઇઆદ આવતો બધ ને મારા પુછવા
વગર કરતાં જાઓ, અને તેને મારે ને જેઈમ્મે તે મારે ના
મે મંગાવતા જાઓ.

ચેલો ચાકર—એએ સઘથી સરસ બાઈએ તાહારે.

તેહીમીના—અરે હજતો જેમ દાહડાં જતા જશે તે
મ ખાલમ પડવું જશે. પણ ને પેલાં બાઈ આવેછે; જા તું
બજારમી ખાનામાં દોડ અને જો કે બધું બરાબરછે કે નહી.

દુખાવ ૨ લો—પ્રરંગીજ, તેહીમીના,

સામ, ચેરેરખાનું.

ફરંગીજ—તેહીમીના, મારા હોકમ પરનાણે ચાકરો
ને બધે મોકલીઆ કે ?

તેહીમીના—હા બાઈ.

ફરંગીજ—સામ, ને મે ટોલીઆ મેં પસંદ કીધા

તેમની ઉપર ઘણીન મેહેનત લઈ તેમને તઈઆર કરી કા
લના કાલ મોકલાવી દેવા

શામ—બાઈ સાહેબ, ખાઈ બધું કામ એક કોરે
મેલી હું તેમને તઈઆર કરશું.

ફરંગીજ—જમવાના આરડામાં ને આલર ટાંગેલી છે
તે મને બીલકુલ પસંદ આવતી નથી.

શામ—તમે કહો છો તે બાઈ બરોજ છે. એવા આ
રડામાં એવી આલર કોઈ ટાંગતું નથી, એ માલ હવે તદન
નતો રહીએ છીએ.

ફરંગીજ—મને આલરનો ઘણો શોખ છે, વાસતે એ
કાહાડી નાખી બીજી ઘણીન હંચી જતની તું ટાંગી આપ.
તેને વાસતે તારી પાસે સરસ જાત હોય તેના મને પેહેલાં
નમુના દેખાડ.

શામ—હા બાઈ, મારી પાસે ઘણી હંચી જતની આ
લરો છે, પણ તેની કીમત ઘણી મોટી છે.

ફરંગીજ—કીમતની ફર નહી, મને ઘણી હંચી જા
તની હોય તે દેખાડ.

શહેરબાગુ—ફરંગીજ, હું કહું છું કે હાલ એ આલ
ર બદલવાની કંઈ જરૂર નથી

ફરંગીજ—વાહાલાં માએલ, મને ને મમેલ તે મ
ને કરવા દેઓ. એ આલર તો શું પણ એ ધરમાનો બ
ધી મીને બદલવી પડશે. આખા ધરમા એકબી વસતુ
એવી નથી દેખાતી કે ને ઘણા જુના વખતની નહી હોય;
અને તે નેમને મારી આપને તો ઘણેજ કંડાસે આવે છે.
વાસતે જાહવેર આખાં ધરમાને બધા સામન ઘણા ભપ
કાદાર અને હાલના સોખને મળતો ધરો નહી તાંહાવેર બધું
બદલવું પડશે.

શામ—તમારું મોલવું છું વાનબી છે બાઈ. ને
તમે ભપકાથી રહેવા માગતાં હોય, તો દર વખતે તમારા ધ
રના સામન બદલવો નેમજો, અને નેવી એક ચીજ નવી
નીકલી કે લાગલી તે લઈ જુનીની જગાપર મેલવી નેમજો.

શહેરબાગુ—એ બધી ઉઠાઈપણાની વાત છે. મારો
વીમાર એવો છે કે જાહવેર એક ચીજ ઘસાઈ ભપ નહી,
તાંહાવેર તેને બદલવી નહી.

શામ—હા! હા! બાઈ, તમારા વીમાર જુદા છે, પણ
આપણા આ બાઈના વીમાર વાનબી છે.

દેખાવ ૩ નો—કાપડીઓ અને ઝવેરી આવે છે.

ફરંગીજ—ઓહો, બાબક, તમે આવીઆ કે? કેમ
તમે કસની તાકા લાવીઆ કે?

બાબક—હા બાઈ, સહીષી હંચી જાતના, અને નવી
તરાંડના તમારે વાસતે લાવીએ છું.

ફરંગીજ—કેમ હોમાન, તમે નેકલેસ અને એરીંગ
લાવીઆ કે?

હોમાન—ને એવાતો સરસ લાવીએ છું, કે ને કો
ઈ બીજે ત્રણે તેમની નેડી લાવે, તો કહેને કરો આપ
તેમાનું દરેક તંગ ઘણું પાછો દારે છે અને ઘણું કીમતી છે.

ફરંગીજ—પણ તેમાના એકુમો બી કાઈ પાપણું કે?

હોમાન—ને જરાબી આપણ હોયતો હું તમને તે
મુકત આપી દેઉં. મેં તે બધાં તંગ ઘણી મોટી કીમતે ખ
રીદાવે છે.

દેખાવ ૪ થો—બીદાર, ફરંગીજ, શહેરબાગુ,
ઝવેરી, કાપડીઓ, અને લેનીનવાલો.

બીદાર—તે ગીઆ, હાથમાંથી ગીઆ; તે હવે ફરી
પાછા આવવાના નહી; તેને હું ફરીથી હવે ફરી એવા
નો નહી.

ફરંગીજ—તાહારે એ નેકલેસ અને એરીંગની આ
છામાં એછી કીમત શું તે હવે ફરી દેઓ.

ઝવેરી—બાઈ, તમે મારાં પોતાના મેહેન હોય, તોપણ
તરણ હજાર ગીનીમાં એક પઈ પણ એછી લેઉં નહી

બીદાર—હે! શું! તું તરણ હજાર ગીનીની શું વાત
કરે છે? હુઆ! શું તારી પાસે મારી તરણ હજાર ગીની છે કે?

શહેરબાગુ—બીદાર સાહેબ, શું છે? એટલા ગમરા
માં કેમ છો?

બીદાર—હું તાચાર ધરો! હું ખરાબેહાલ ધરો!
મારા પઈસા ચોરાઈ ગયા! મારી ઘણીન પીઆરી તરણ હ
જાર ગીની ને અને કલેમ મલી, તે કોઈ ચોરી ગઈ; અને
તે પાછી હવે મારા હાથમાં આવવાની નહી.

ફરંગીજ—પણ તેથી તમે એટલા મેચેન કેમ થઈ
ગયા? ચોરાઈ ગઈ છે તો તે કુધેથી મલશે; અને ને નહી
મલે તો તેમાં બીસાદ ફેરવી છે!

બીદાર—બીસાદ કેટલો! તમે તરણ હજાર ગીની
ની બીસાદ કેટલી કહો છો!

શહેરબાગુ—અરે સાહેબ, એતા તમેને ઘણા ફીકર
મંદ નેમ તમેને જરા દીલાસો દેવાને એમ યોચે છે.

બીદાર—મને દીલાસો એમ દેઉં કે? મારી તરણ
હજાર ગીનીને બીસાદ વગરની ગણી મને દીલાસો આપે
છે કે? પણ બાઈ, અહીં આપ; તું તરણ હજાર ગીનીની
શું વાત મોલતો હતા? મને કહેતો તે' તે કુધે નેમજો!

ઝવેરી—સાહેબ તમે મને શું કહો છો તેની મને મુદ
લ સમજ પડતી નથી. હું તો આ બાઈ મારી પાસેથી એ
ક ગણતો હાર અને એક નેડી એરીંગ ખરીદે તેની આ
છામાં એછી અને ઘણી સસતી કીમત તરણ હજાર ગીની
કહું છું.

બીદાર—શું! શું! શું!

ફરંગીજ—એ કીમતે તે કંઈ ઘણાં સસતાં નથી, પ
ણ તે લેવાનાં છે, તાહારે હું તેટલી કીમત આપવાને કશું
લ થઈ શકું. વાસતે સાહેબ, મેહેરબાની કરીને એને તરણ
હજાર ગીની ગણી આપો.

બીદાર—હું પાડું છું કે હું કંઈ સપનામા છું!

ફરંગીજ—સાહેબ, તમારાં તાણા થોડા વારમાં તમે
ને આપવામાં આવશે. કેમ બાબક, તમારા કસની તાકા
ની હવે શું કીમત કહો છો?

બાબક—બાઈ, તેના એછામાં એછા એક વારના
સવાસો રૂપીઆ પડશે

ફરંગીજી—ડીકછે; એમાંથી મારો એક ઝાંઝો અને બદીઆન થાપ એટલું કપડું વેતરી આપો.

બીદાર—પેહેલાં માઈ ગળું વેતરી નાખો ! એ તમે શું કરો છો ? કંઈ વેલાંવેલાં થઈ ગયાં છો ?

ફરંગીજી—તમારી બધારી તરોકે પેહેરવાને છાનતો પોશાક માતર તે હવેઆર કરૂં છું.

બીદાર—બેવકુફ ! પોશાક પેહેરવાને બાને માઈ ગળું ખાલી કરવા બેઠી છું કે ?

ફરંગીજી—બીદાર ! મને કહેવાની રજા આપો કે તમારી આ ચાલ ઘણી જ્યારે તરાંહની મને લાગે છે. તમારી એવી ચાલની મેં જરાપણ આસા રાખી નહીં હતી.

બીદાર—તોઆરે તમારી તે આ સારી ચાલને ન ઝુનો કે ?

ફરંગીજી—સાહેબ, હું તમને આ ખોલી રીતે જ જાણું છું કે, એક બધરી તરોકેના સથલા હક હું તમારા ઘરમાં છુટી બેઠાવશ. મારે કેવાં કપડાં પેહેરવા તેને મારે તમારે વગે બેલાવાની કંઈ જ અગત નથી. હમેશા જવા કપડાં મને ગમશે તેવાં હું લેવાની અને પેહેરવાની. એમ કરતાં જ તમારી કોયલો જરા વધારે ખાલી થાયતા તેમા કંઈ હરકત નેવું નથી, કારણ કે તે તમારી જ આબરૂને આ તરછે. હું ઘણા ભપકાદાર કપડાં પેહેરીને બાહાર નીકલશ તાહારે લોકો કહેશે કે આ ક્વાણાની બધરી ! તેમાં તમને જ સાઈ લાગશે.

બીદાર—શેહેરબાનુ ! તમે આએ બધું ઝુગાં ઝુગાં સાંભલીઆ કરો છો !

શેહેરબાનુ—સાહેબ, મારી દીકરી ઉડાઉ થાયતા તેને હું જરા પણ ઉતેજન આપવાને શણ નથી, પણ જ્યારે ઉંચાં કપડાં પેહેરવાથી તમારી અને મારાં કુટુંબની આબરૂ જલવાયછે, તોઆરે તે વાતમાં હું એને અટકાવી શકતી નથી તમે ઘણા જ કસરીઆછો તે ગામ લોક જાણે છે, અને તેએ તમારે વાસ્તે સાઈ બેલતા નથી. તેથી જોદાને ઉપકાર માંને કે તમને એવી સમજી બધરી મલી છે, કે જેથી હવે ગામના તમારી આબરૂ વધશે. પણ એ ઉપરથી હું એમ નથી કહેવા માગતી કે મારી દીકરી તમારા બધા પધસા પોશાકમાં જ ઉડાવી રહે તમે જો એને પુરતાં કપડાં અને જનસ કરી લેવાને હમણા એકઠા પચાસ હ જાર રૂપીઆ આપશે તો પછી થોડોક વખતેર એને કપડાંને મારે એક રૂપીઆ પણ ખરચવા પડશે નહીં.

ફરંગીજી—હા, જો એવણ અને કપડાંનાં એટલા રૂ પીઆ હમણા આપે તો પછે આએ આપું વરસ હું એ મની પાસે કંઈ માગશ નહીં.

બીદાર—અકુશા ! આતો હું બેવડી છુટમાં પડી આં ! એક એ જ છુટી અને બીજી એ જ છુટવા માગે છે. આ આકેત કંઈ થોડી નહીં થઈ. પણ તેખી એક વાત નો સંતોષા છે. સાઈ ધણું કે મેં હજી એની સાથે નેકાહ બાંધીઆ નથી, પણ ફક્ત લખત કરોને જ વર થયો છું.

ફરંગીજી—તેની કાંઈ તમારે ચીનતા કરવી નહીં તમે જોઈએ તો લગન કરો ને જોઈએ તો ના કરો, તેની

તમને લખતમાં છુટ છે. આપણે કંઈ એવું લખત નથી કીધું કે તમારે પરણવું જ જોઈએ.

શેહેરબાનુ—હા લખતમાં તમને કોણ બાંધેલા છે ? તેમાં માતર એટલું જ લખેલું છે કે, જો તમે પાછલથી પરણવાને ના પાડો તો તમારે ફક્ત એક લાખ રૂપીઆ આપી છુટા થવું !

બીદાર—પણ તેખી મારા હાથમાં એક રસતો છે. ઝુનેહગારીની એ રકમ આપવાને મેં મારા વારસ વકીલને લખતમાં બાંધીઆ નથી; તેથી જો હું મારે હાથે મારા ગલામાં કાંસી ધરે મરી જશ તો તમારું લખત રદ થયા વગર રહેવાનું નથી; કારણ કે મારા વારસ વકીલ પછી એક અરધી આપવાના નથી. પણ એમ કરવાની આગમ્ય જોઈ છે કે કંઈ ખીજે ઉપાય છે ? તેટલે તમે બધાં મારા ઘરમાંથી નીકલો નીકલો, જુઆએ ! મોટાંએ ! જુદાંએ ! નીકલો !

ઝવેરી—બાઈ, મને નાણું આપો કે નહીં તો માઈ અવેસત પાછું આપો.

બીદાર—આપી દે, તેના કાંકરા પાછા આપી દે.

ફરંગીજી—હું ખચીત કહું છું કે હું તેમ કરવાની નથી. હોમાન તમે કંઈ અકલામો ના. બીદાર જરા શુ સામાં છે તેથી એમ બોલે છે; વાસ્તે તમે પેહેરવાની કરી કા લે આવીને નાણું લઈ જાવો.

બીદાર—એ શેહેતાન ! તું કાણ છે ? વલી તું શું માગે છે અહીંયાં ?

શામ—હું સાહેબ આ ઘરમાં બધો નવો સમાન પોંડેમાડનાર છું.

બીદાર—નીકલ અતર ઘડી મારા ઘરમાંથી, અગર નહીં તો આ તારાં ઘડપરથી તારાં માથાંને સાખન જઈ કી નાખશ ! તારું ભેજું છું દી નાખશ !

શેહેરબાનુ—ખચીત, સાહેબ, તમે વેલા બનીઆછો !

બીદાર—ખચીત, જહારે મેં લખતપર સહી કીધી તાહારે હું શેલો અને શો હતો અરે જોદા, જો હું માઈ નામ પણ લખવા નહીં શીખીએ હતા તો ઘણું સાઈ.

સેતરંજની રમત શોધી કાઢાડનાર એક સ્ત્રી હતી !

પ્રશ્નદને વખતે એક ગમ બેસી ગમતને ખાતર રમવાની જે રમતો છે, તે સઘલીને સરદાર સેતરંજની રમત છે. એ રમત એટલી ખુબી ભરેલી છે, કે જેણે તેને જાણે છે અથવા જામને છે, તેણે તેના બીપર પ્રીદ રહે છે. આજ સેંકડે વરસો થયાં એ રમત પોતાની હંફાટીમાં રહી છે, અને જમાંનાના શેરશરની જે અચરો ખીલ બાળપોતને લાગી છે, તેણે એને ખીલકુલ લાગી નથી. જે વેલાએ દુનીઆપર આજના વખતના જે

સુધારો ન હતો, તે વખતે પણ એ રમત હતી, અને તે હાલ પણ રહી છે. રહી છે એટલું જ નહીં, પણ એ માન અને સરદારી તે આગલા જમાનામાં ભોગવતી હતી, તેવું જ માન અને સરદારી—ખલકે તે કરતાં વધારે—તે આ જમાનામાં પણ ભોગવે છે. એક એ રમત રમતાં દરવનો ખરચ થતો નથી, તોપણ એ મોઢા ટાંચોમાં ઘણી વપરાતી છે, અને શાહનશાહો વડીકની સુખીએ રમત એજ છે. એ રમત દુનીઆના સધલા સુધરેલા ભાગ ઊપર આવે ફેલાઈ-ગયલી છે. પુરોષ ખંડમાં તે એટલીતો રમવામાં આવે છે, કે તેની હારજીત શેરે, દેશ, ખલક ખંડે વચે થાય છે. એમ કરવાની રમત વરતમાન પતરોમાં અને ચોપાનીઆંઓમાં ચીતારની મારફતે ચાલે છે. એ રમત રમવામાં સરસ તરીકે એઆ જણાયલા છે અથવા જણાય છે, તેઓએ મોટાં માન ભોગવેલાં છે અથવા ભોગવે છે, અને કોઈ કોઈતો સરવેની મોટી અમરતીની આંખ ચોતા તરફ ખેંચી બાંધે એ રમતમાં ગમત મલવા સાથે યુધીખલનો ઘણો વધારો થાય છે; અને મનશક્તી મજબૂત થાય છે. એક એ રમત લડાઈના રૂપમાં જોડાયેલી છે, તોપણ તેમાં આ દુનીઆઈ વેહેવાર શંખધી ઝોછી ચાનક નથી. જેમ તેમાં રણમાં મેદાનની લડાઈ લડવી છે, તેમજ તેમાં દુનીઆનાં વેહેવાર રૂપી મેદાનની લડાઈ પણ લડવી છે, અને તેથી એ રમત રમનાર જેવો ઊપલી લડાઈઓની વલાણી માહીતગાર થાય છે, તેવાને નીચલી લડાઈઓનો વલણથી પણ થાય છે.

આવી જે ક્ષિપ્રા રમત, તેને શોધી કાહાડનાર એક સ્ત્રી હતી, એમ જણાવે આપણને માલમ પડે છે, તીઆરે ખરેખર આપણે અજાણીમાં ગરક જઈએ છે. એમાં વધારે અજાણ થવાનું અને વધારે મગરૂપ રહેવાનું હાલના વખતના હીંદુઓને છે; કારણ કે આ શોધ કરના સ્ત્રી એક હીંદુ હતી. એક સધલાઓ આ વાત કબુલ રાખતા નથી; જુદા જુદા લખનારાઓ એની શોધનું માન જુદા જુદા લોકોને આપે છે, પણ હીંદુઓ તરફ બધા કરતાં વધારે વલણ છે, કારણ કે તેમકહેનારાઓ ઘણા લખાણો દેખાડે છે. એમ કહેનારાઓમાનો મુખીએ, નામીએ લખનાર સર વીલીએ મ જોનસ છે. એનું કહેવું એટલુંજ છે, એ રમત હીંદુઓએ શોધી કાહડેલી છે; અને હીંદુઓ એની શોધનું માન ઊપર જણાવવા પરમાણે એક સ્ત્રીને આપે છે.

સંકટ લાશમાં એ રમતનું નામ “સેતરંજ” કરી છે, એનો અપભ્રંશ થઈ હાલનો “સેતરંજ” શબ્દ થયો છે.

આ નામીથી રમતની શોધ કરતા મંદોદરી નામની સ્ત્રી કહેવાય છે, જે લંકાનાં રાજા-રાવણની રાણી હતી. તેણીને આ રમતનો શોધ કરવાનું કારણ એવું જણાવવામાં આવેલું છે, રાવણ લડાઈમાં ભારે શોખી હોવાથી, અને વારંવાર તે તેમાં ગુતાવાથી, મંદોદરીને જે વીયોગ થતો હતો, તે મટાડવાને, અને રાવણને ઘણાખરો પોતાની નજીક રાખવાને તેણીએ ભારે મેદનત લઈ, પોતાની તીકશણ યુધીનો ખુબ ખરચ કરી આ લડાયક રમત શોધી કાહાડી હતી, અને તે મ કરી પોતાના શુરાભરતારનું ધીઆન એક પારી આનાં રણનાં મેદાન ઊપર ખેંચી ઊંડું; અને તેમાં તેની લડાઈ કરવાની ઘણી હોંસ તેણે પુરી પાડી હતી.

પોતાના ધણીને સદાંમત અને સુખી રાખવાને મંદોદરીએ જે આ કોશેશ કીધી તે ઊપરથી તે યુધીવા ન સાથે ઘણી નીતીમાન સ્ત્રી પણ જણાય છે. મંદોદરીએ પોતાની નોતી અને લલાઈનો લખાણ એક બીજા વાતમાં પણ ઘણો સરસ ખતાવેલો જણાય છે. એ વું કહે છે, રાવણ જણારે સીતાને ચોરીને લંકા તરફ લાવીએ, તીઆરે તેણીને તેણે અશોકવનમાં ઘણી શક્તિમાં બંધ રાખી હતી. આથી મંદોદરીને સીતા ઊપર ઘણી દયા આવતી હતી, અને તેની એવો લાલ તથી તેને ધણો ખેદ થતો હતો. તેથી તેની ઊપરની એવી જખરી કાહાડી નાખવાને તેણે રાવણને એટલું સમજાવવા તેટલું સમજાવીએ હતો, પણ તેણે તે પર માણે કીધું ન હતું. સીતા એક બીઆખાન જંગલમાં આવું સંકટ વેકતી હતી, પણ રાવણની પાપી ખતલખને તાબે ન થતી હતી, તે જોઈ મંદોદરી તેની ભારી સંતુતી કરતી હતી.

મંદોદરી જેમ પોતાના આવા સદયુક્ત અને યુધી બલને માટે વખણાયેલી હતી, તેમજ તે પોતાની ખુબયુરતીને માટે પણ જણાયેલી હતી. કહે છે કે એ સ્ત્રી એવીતો રૂપાલી હતી, કે તેની ખરોખરી શોડી સ્ત્રીઓ કરી શકે. રાવણ અને તેના દીકરાઓ મારી આ ગયા પછે ઘણુવેર મંદોદરી જીવી હતી, અને તે ના ધણીની ગાદી જેને રાને આપી હતી તેના આસરે તરે, ચંરણ સુધી, એક વીધવા અને વાંઝણી સરખી રહી હતી !

ચીન દેશની સ્ત્રીઓ.

માણસ જોઈ એકજ પુરુષવાની ઊપર, એકજ મા બાપને પેટે જનમી જીએ, અને એકજ જાતના ઘાંટે તથા અવયવો ધરાવેછે, તોપણ દરેક ખંડના, દેશનાં, શેઠેરનાં ખલક આંખનાં લોકનાં વીચાર તથા રીતબ્રીત માં એક એકથી એવો તદન કિલ્લો તથાવત માલમ પડેછે, કે જે જોઈ ભારે તાજુબી પેદા થાયછે. ચીનરતોની સાચની વરતનુક બાંધે જોતાં આજનાં વખતમાં એક ખીજા દેશના લોકો વચે જે તથાવત જણાયછે, તે ખરેખર અચરતી ભરેલોછે. યુરોપખંડના લોકો, જેઓ એ પોતાની શરૂઆતથી તે અતીઆંર સુધી સુધારાની અને વીવેકની અંદર ગંખડતો આકાર રાખીઓછે, તેઓ આજે પોતાની ખરો સમજ ઊપર આવેલા દેખાયછે. પણ એથીઆખંડ, જે પોતાની જુની અને બાપદાદાઓની રસમને વીચાર કરીઆ વગર વલગી રહેવામાં આજવેર અંબાયજ શક્તી ખતાવેછે, તેઓ હજી ખરાપણાથી ઘણા વેગલા રહેલા લાગેછે. યુરોપ અને અમેરીકા ખંડમાંથી લગ્નચારે પારકી ચીનરતો પાસે ગુલામગીરી કરાવવાનો ચાલ નીકલી ગયોછે, તીઆરે એથીઆખંડમાં પોતાની ચીનરત પાસે ગુલામગીરી કરાવવાનો રવઈઓ હજી ચાલતો રહીઓછે. જોકે મરદ ચીનરત ઊપર માલિકપણું ધરાવનારોછે, પણ તે માલિકપણું એવું નહીં હોવું જોઈએ કે, ચીનરતો તેમને તેમના ખલદ અને કીંઠની જગાપર કામ લાગે.

આજના વખતમાં, આગલા રવઈઆ પરમાણે ચીનરતોપર મોટી બંધી રાખનાર, અને તેમનાપર મોટો સેતમ મુખારનાર અને તેમને એક નજીવં પરાણી, ફુનીઆનાં વર્ણવવાનો લાભ લેવાને તદન નાલાયક ગણનાર લોક મુશલમાન અને ચીનાઓછે. આ બે ગ્રેહાનાં લોકો પોતાનાં દોરને જેટલું છુટાપણું આપેછે, તેટલું પોતાની ચીનરતોને આપતા નથી, અને જેટલી દયા તેમને કીંદર ખીલાડાંની આવેછે, તેટલી તેમની ચીનરતોની આવતી નથી. એક દીકરીને ગમે તે તેની સાથે પરણાવવાને બાપ તદન મુખતીઆર હોયછે, અને એક ચીનરતને ગમે એવી જેઠામતમાં નાખવાને, માર મારવાને અને તેમ ક રવાની જરૂર તેની આંખમાં લાગીતો દાર મારી નાખવાને ખાવંદ મુખતીઆર હોયછે ! આવાં લોકોને વકુ

શ વગરના કહીએતો તેમાં જરા ખોટું નથી, કારણ કે જેમનામાં વકુશ હોય તેઓ એવું કવચીત કરે નહીં; કારણ કે જેમનામાં વકુશછે તેઓ આજે એમ કરતા નથી.

ચીન દેશની અંદર ખીચારી સ્ત્રી જનમતાં વારજ કમખખતીની જાલમાં પ્રસેછે, જેમાંથી લગ્નચારે તેના તનથી નેનો લવ છુટો પડેછે, તીઆરેજ તે છુટી થાયછે. પરથમમાં તેમના પગ નાના કરવાને તેમાં લાકડાંના જોડા ઘેરી ધાવેછે; અને તેમ કરી તેમને સઘનાં લંગડાં, ખેડોલ અને બંધીવાન કરેછે. તીઆર પછે તેમને ફલવણીના મીઠા ઝરાનાં પાણી વગર સુકાં લાકડાં જેવાં કીધારેછે, અને એમ કરી તેમને જેમ આ ફુનીઆના વર્ણવથી વેગલાં રાખેછે. તેમ પેલી ફુનીઆનાં સુખથી પણ દુર રાખેછે. એ પછે બાપના બીઆનમાં જે આવે તેની સાચ તેને, આંખે અને મોઢે પાટા બાંધીને, પરણાવેછે. તે ખીચારી પરણી કે સઘની ગોલામગીરી અને વેકમાં પડી. ગમે એવા વરગમાંની તે હોય તોપણ તે વરગનું જે કહણમાં કહણ કામ હોય તે ચીનરતે કરવું જોઈએ ! અને જેઠલામાં જેઠલું કામ, ખલક કંઈજ નહીં કામ, મરદે કરવું જોઈએ ! ખેડુતોની ચીનરતો ખેતરમાંની કહણમાં કહણ મજુરી કરેછે. તેઓ જમીન ખોદેછે, ખેડેછે, અને એવી રીતની જાળસી ભરેલી મેડેનત કરી તે ખેતર તઈઆર કરી આપેછે, તીઆરે તેના ધણી તેમાં જરા પોતાના હોય હીલવી ખી છોડેછે. ફુલારની ચીનરત મરદનું ખણી લાવી, તેનો ચાર કરી, તઈઆર લાંઘો પોતાના ધણીના હાથમાં આપેછે, તીઆરે તે ખેંદે ખેંદે પોતાનાં આંગણાં અને અંગુઠા વડે ચાકપર વાસણ બીતારેછે; એજ પરમાણે સઘલા કારીગરોને કહણ કામ તેમની ચીનરતો કરી આપેછે.

વચ્ચે વાંધેની ચીનરતો, જેમને ખજાર નીકલી એવી મજુરી કરવી પડતી નથી, તેમને ઘરમાં શકેત વહીતર, શકતીની અંદર, કરવું પડેછે. તેમને ઘરમાં એક ચીનરતો આપવામાં આવેલો હોયછે, જેમાં તેઓ સઘ સઘલું બંધખસત કરીને ભરણ રહેછે. અહીં તેઓ આખો દહડો ચીકનો ભરવાનું, ચીતાચે પાડવાનું અને એવું એવું કામ કરેછે. એમાંથી જે કમાઈ થાયછે તે પઈએ પઈ તેમને પોતાના ધણીઆને આપી દેવી પડેછે. આ બંધીખાનાં સરખા ચીનરતોમાંથી તેમને કે જે જવાની કે જરા ખીચારી કીંધાડી ખસર જોવાની છુટ

હોતી નથી. કોઈની મુલાકાત તેઓ લઈ શકતી નથી તેમજ કોઈ તેમની પણ લઈ શકતું નથી. એમને બાહ્ય જવાની જે તક મળે છે, તે ફક્ત દેવલગ્ન જવાની છે. પાલકીમાં કે હાથે ધક્કાવાની ગાડીમાં બેસાડીનેજ તેમને તીઆં મોકલવામાં આવે છે. એ પાલકીઓ તથા ગાડીઓ પણ ખારણું તથા પરકાથી ખંધ રાખવામાં આવેલીઓ હોય છે.

ઊપર લખેલી મજૂરી કરનાર ચારતોની સઘલી મજૂરી છતાં, તથા આ મેહનતુ ચારતોની આ સઘલી મેહનત છતાં, તેમને ઘરમાં રાંધવા સીંધવા વગેરેની મેહનત કરવી પડે છે. વલી તેની સાથે બચાં છોકરાંની માહાવજત કરવી પડે છે એ સઘલું છતાં, જેમ એક કરકા મેહતાણની આગલ બીહીકણ છોકરું રહે, તેમ તેમને પોતાના ઘણીઓની આગલ રહેતું પડે છે, અને જો જરા કંઈ કથુર થઈતો તે બીચારીઓને શકત માર ખાવો પડે છે !

આ બધીઓમાં પાદશાહી ખાનદાનની ચારતો અથવા છોકરીઓ જરાક ભાગ્યશાલી માલમ પડે છે. તેમને પાદશાહી બાગેમાં ફરવા હરવાની છુટ મળે છે, અને તેમની માહેની ટેમલપર સડીઓ સાથે મલવાની અને તેમની સાથે તરેહવાર વાતો કરવાની છુટ મળે છે. પણ એ તેમનું સુખ થોડાજ વખત રહે છે, જે વે તેમનો પરણવાનો વખત આવીએ, કે તેમને રાખરી કદના, અને બીહીમણ મોડાંના તારતાર શાહી બદાઓ સાથે પરણાવે છે, જેઓ પરણતાંવાર તેમને તારતરીનાં ઊંજડ અને લુખાં જંગલોમાં પોતાને ધર લઈ જઈ ઘાંધી રાખે છે. આ વેલાએ પેલી જવાન અબલાઓને એવું જ લાગે છે કે, તેઓ મેહશતમાંથી નીકળી એકાએક આ ઊંડાં દાંખખાં ગારમાં આવી પડીઓ છે. આવી હાલતમાં બાપડી ચીનાઈ સીઓ આ જ સદીઓ થઈ રહેતી આવેલીઓ છે.

માણસોને ધીકારનાર માણસ.

પુરાંન દેશ કે જાંહાં ભચે ભરેલા અને ગંજવર પાહાડો પોતાના રાખસી કદનાં સીખરો આસમાન સાથે લગાડે છે. અને જાંહાં ચુપકીલી અને બીઆખાન સદાકાલ રાજ ચલાવે છે તાંહાં તોરસ નાખનાં ભચેલીત પાહાડનાં એક ગુપ્ત મોડામાં “એસેમ” નામનો એક મરદ રહેતો હતો.

એસેમ પોતાની જુવાનીનાં ઘાહાડા માણસોની સાથે કાહાડીઆ હતા. તેઓની મોજમજમાં તેણે પુરતો ભાગ લીધો હતો. પોતાના જાતભાઈઓને ઈઆને દરએક આદમ જાતને ધણાજ પીચારથી માહાવાને બચાવથી તેનો માબાપોએ તાલીમ આપી હતી. એસેમ એક મોહોડી રોલતનો વારસે થયો કે જે રોલત દરએક દુખી માણસને આરામ આપવા તથા દરએક તંગીવાન સખસની પુરતી હાલતો પુરી પાડવાને તેણે પોતાના નરમ અને માઆણુ સંભાવનાં જોરથી ખરચી નાંખી હતો. કોઈની હાલતમંદ સખસ એસેમની આગલ હતો તો તે ખાલી હાથે પાછો નહીં ફરતો હતો. કોઈની યાકી ગીએલો મુસાફર કદોમી આરામ પામીઆ વગર તેહના ઘર આગલ થી ચાલી નહીં જતો હતો.

સરવે લોકોની હાવી રીતે ખીદમત કરતાં એસેમની મોહોડી રોલતનો થોડા વખતમાં અંત આવ્યો. એસેમ હવે વીચાર કરવા લાગે કે જે હજારો સખસોને માહારા સાર વખતમાં મેં મરદ કીધો તેઓઓના અરથો ભાગ પણ હાવા ખરા નબલા વખતમાં મહુને નરર સહાએ થયે. એવા વીચારથી તે દરએકને ઘેર મલવા ગીઓ, પોતાની તંગીનાં વખતમાં થોડી ઘણી પહનાહ આગવા લાગે પણ કોઈએ તેહની ઉપર પુરતું કીઆન આપીત નહીં. અતે તે હાથ જોરી બાગેલ કરવા લાગે અને તેના બદલામાં કઠણ સખુનો અને ધીકાર સીવાએ તે બીજું કશુંથી લેવા પામીએ નહીં. નીમખહુરામ ફુનીઆએ પોતાનું મેંડાં મોહોડી તેહની સામેથી ફેરવીતું. તે બીચારો આસર વગરનો યાઈ પડીએ. હાલો મામલો જોઈ એસેમનાં મનમાં ઘણો એક થયો. તેહનાં મગજમાં માણસજાત વીરે હાલ થુધી જે ઉમદા વીચારો હતા તે એકદમ ઉડી ગીઆ, અને હવે તે સરવે આદમજાતને જીલમ ધપમાં એવા લાગે. તેઓનો જે જે ખામીઓ અને છુરાં કરતુ કો વીરે તેણે આગલ કોઈ વખતે નરા વીચાર પણ નહીં કીધેલો તે સરવે હારખખ આમેલખ ચીતારમાં તેહની નજર આગલ આવી ઉભાં જાંહાં જાંહાં તે નજર ફેરવીને જોતા તાંહાં તાંહાં ખંદાઈ નકશાઈ અને નીમખહુરામીનું રાજ તેહને દીરાતું. આએ દેખાવથી તેહનાં મગજ ઉપર ઘણીજ માઠી અસર યાઈ. જે ફુનીઆને અંતરે છુધો ધીકારવાને એસેમને આટલાં બધાં કારણો મલીઆં હતાં જાંહાં માયાના બદલામાં ઘાટકીપણું, મેહરખાનીનાં બદલામાં તુછકાર, પીચારનાં બદલામાં ધીકાર મલતો હતો તે કદર ફુનીઆનાંથી એકદમ નાણુદ થવા ઈઆને તેહનાં વસતોવાલા બાગે જોડી રેવાને તેણે દેડાવ કીધો. પોતાની છાતી ભરાઈ આવી હતી તે ખોલી કરી દીલ ખાલેસ કરવા તથા પોતાના નીરસોસ છવને ફુનીઆનો ખરો સાથી બનાવવા તે ઉપલા પાહાડનાં શુકામાં જઈ ભરાઓ.

ભારી તોફાનથી ઘહસીત જતા વતોહોઆથી અને સુરભાન ભસમ કરતા નર પરાકાસથી બચવાને એક પથરો નાં દર સીવાએ બીજી કાંઈ હતું નહીં. જે ફેલો નરસા ઈઆ સરસા નસીખ સંજેકે ઘણુંક રખડ રખડથી પાહાડની આસપાસની જગે ઉપરથી મલતાં તે એસેમનો ખોરાક હતો, અને જે તોફાની અને ગેંધાટ કરતો ધોધ પાહાડના

સીખર ઉપરથી ઉઘે મસતક પડી એક સરોવરમાં આરામ લેતા, તે સરોવરનું પાણી તે ભારી મુઠકલીથી ગેલવી પોતાની તરસ છીંચાવતો હતો. હાવી હાલતમાં ધરખાર છોડી આણસોની ખુસખબત નુરાનીને હાલતમાં ધરખાર કરી ખાડાએ અને પથરોમાં પડી બાજી વખતે ગમગીનીનાં સોડાર બાહાર કાઢાડતો. પાણી કોઈ કોઈ વખતે એકદમ દીવાનાની માફ ખુસ મીઠાનમાં આવી હસતો અને પુકારતો કે હાલ જે બધું માહુરી આસપાસ હું ભેળું તેહનો હું રાજા છે. આહારા હક ઉપર કોઈની તરાપ મારનાર હુઈઆં દી સળું નથી.

જે સરોવર પાહાડની એક બાજુએ ખુદરતી પાણીનાં જાવાયથી મચેલા હતા અને જનાં પાણી સરખત સરખાં મીઠાં લાગતાં તે સરોવરને બાજે વખત એસમ પોતાનો સાથી ગણતો. તેના પાણી એકલાંતો નીચેલ હતાં કે પાહાડનો આપો દેખાવ સરોવરની અંદર દીશતો હતો. આપે પાણીની આસરથી આગલ એસમ વારેડીએ જતો હતો અને તે સરોવરનાં ખડકવાલા અને ખભરાએલા કીનારાને અથેલીને વીચારમાંને વીચારમાં પાણીની અંદર ન નર રાખી કોઈ કોઈ વખત કલાકોનાં કલાક સુધી ઉભો રહેતો હતો. ઘણે વાર સુધી અંદર તાંકી તાંકીને જોયા પછી એકદમ જોસમાં આવી બેલતો કે હા ! ખુદરત કહેવી સુંદર છે ! ખુદરતાનાં શરયેથી નંગલી અને વેરાન યથેવા કે આરોમી કેહેવા રહીઆમનાં છે. જે નમીન માહારા પગ તલે દબાએલીએ અને જે પાહાડ એક પોરાગીરની માફ તેની ઉપર ઉભો રહી આસખાનની ઘોડી કરે છે તે બંને વચે કેહેવો અધરકારક તફાવત માણમ પડે છે. હા ! આપે પરવતમાં જે ખુમીએ, ફરપી કેહેવો રહોઆંખણે લાગે છે. આગલથી કેહેવો ભયંકાર દીશે છે. તે સામે દુનોઆની આ બાદમાં અને વેપાર વનનાં વધારાનું એ અને એનાં બીજા ભાઈબંધો મોઢાં યુગળે. જે મોઢાલી નદીએ માહારા દેશને આબાદ કરે છે. જે નદી નાલાં નંગલોમાં કુખી અને કંઠાલેલા યુસાકરોને આરામ આપે છે. જે નેહરો વેપાર વનજને માટે મગજબ છે તે સરવે આપે પાહાડ ઉપરથી પોતાની યુસાકરી સહજ કરે છે. દુનીઆનો દરએક ભાગ ખુસી, અલ્હ અને દાહાખણ વાલે છે. પછુ અરે ! માણસ, નીચ માણસ, કંગાલ માણસ, ખુદરતની એક દેખીતી એળ છે. દુનીઆમાં પેદા થયેલો જે એકન રાખસ છે તે માણસ છે. આબાદાની અને દબદબાને તારામ કરનાર ભારી તોફાન હજારો કાફલાને પાણીમાં ધ્રુવા રોતમાં નંગલમાં કુખાવી નાખનાર વડેલીઆ અરેખરા કાતમાં છે. પછુ આતર માણસનું ખુદરતની સેનેરી ચોપડીનાં બરફ સરખા સફેદ પાના ઉપર એક મોઢાટો અને કાલો દાગ છે. અરે જે જાત તે પાક ઇઅનદાનાં નામને હીનું લગાડે છે, જે આવાદ તે સાહેબનાં દાહાપણને નરસ વગારે છે તે ધીકાર ભરેલો આવાદમાં થું કરવા હું નનમ પામીએ ! જે માણસ બદીથી પરેજન રહેતો આપે દુનીઆ સહવા સંપન, એકદીલી, અને સાંતપણાનું મયક થાયે. અરે ખોદા થું કરવા મહને હેવા નાપેકારોમાં પેદા કીધો. ઇઆ કીધો તો માહારો ભેદ માહારીથી થું કરયા તું છુપાવેલ વાઈ. આપે બેલ બેલતાં એસમનાં મનમાં એકાએક એ

વે વીચાર પેદા થયો કે અસ દુનીઆનો ભંરમ બહુવા સો કે આપે સરોવરમાં છપલાવી દેવું અને જેવા અંદર કુદકે મારવા જાયેલ તેવોન સુધી એક કદાવર અને દબદબાં વાલો ફરેસતો પાણીની સપાટી ઉપર તેહની તરફ કીનારે ચાલી આવતો એસમને દેખાયો. આપે અમયમુમ જેલી બનાવથી તે પોતાનું ઉનડાઈનું કામ કરતાં અમકી ગયો. એક પલવારમાં તે ફરેસતો તેહની આગમન આવી લાગે અને પોકારીને બોલીએ કે એ જાનવી નાદાન અરે ઉવર ના થા, અને આપે શરોવરમાં હુસકે મારતો અરે, મોદાવ દે ઇનસાફને જોય દે હેવી તાહારી ચાલ, તાહારી મુસત એકીનદારી અને તે સાથે હાલની તાહારી કંગાલ હાલત જોઈ લીધી છે અને તહને મદદ કરવા તથા કુખમાંથી છોડવવાને કામ મહને હુઈઆં મોકલીએ છે. ચાલ તાહારો હાથ મહને આપ, અને કાંઈની બોલીઆ વગર માહારી પાછલ આપે પાણીની સપાટી ઉપર ચાલીએ આ વ. જે લોકો લુલાવાનાં ગારમાં ઘડીજાર ફસી પડી પોતાની આખી જાંઘની ધુલ બેલેલ છે. તેમની લુલ મુધારવા અને તેમને સારો મારગ દેખાડવા મોદાવ દે મહને નેમીએ છે, માટે ચાલ ગભરાએઆ વગર માહારી પાછલ ચાલીએ આપ, કાંઈકે એમ કરવામાં તાહારો દાહાપણ નજાયે. એસમ તરત સરોવરમાં ઉતરીએ અને છુપાછુપ પેલા ફરેસતાની પાછલ ચાલવા લાગે, અને નજી અપવચમાં બાઈ પાણીની અંદર કુખવા લાગા બંને કાંઈકે સેકેડા ગાઈ નીચે ઉતરીઆ. એસમ ઘણાન ધમરાવા લાગે અને તેણે નીસચપ ધારીકે કે હવે પાણીમાં યુગરાઈ માહારો જન કુખન ઘાઈ નવાનો. પછુ એકલામાં તે નમીન સાથે તેહનો પગ અકરીએ, અને આંખ ઉઘાડીને જોયલો તે નીચે ધરતી અને ઉપર આસખાન એસમે જાહારો સુખન પરકાસતો, જોયલો મેંદાન લીસાતરીથી ભરાઈ ગમેલાં જોતરો અને ઘણીખરી દરએક મીઠાં જે દુનીઆમાંથી તે નીચે ઉતરી આવીએ હતા તેહને મલતી જોઈ તાહારો તેહની અજમેલીનાં કાંઈ પાન રહીએ નહી. એ ઉપરથી પેલા ફરેસતો બોલીએ કે આપે દુનીઆનાં રહેવાસી દરએક બરીથી વેગલા છે અને જેવા તુંને જોયેલ વેવાને પેદા કીધા. બધી રીતે એ દુનીઆ તાહારી દુનીઆ સાથ મલતી આલે છે, આતર તફાવત એટલેન કે બદ કરતુકોને પગપે સારો કોઈની દાહાડો હુઈઆં દીઠામાં આવીએ નથી. ને તપાસ, અને અગર એ દુનીઆ તહને પસંદ પડેતો બેવા સક તું તાહારા બાકીનાં દાહાડો હુઈઆં યુજાર, પછુ થોડાં દાહાડો માહારી સાથે ફર કે હું તહને હુઈઆંનાં રહેવાસી એની ચાલચલણ અને રાહાટથી વાંકી કરૂ.

એ ઉપરથી ખુસ કેકમાં આવી એસમ ફરીને બોલીએ કે બરી વગરની આપે દુનીઆમાં અકલવારો માણસો ? સદા નેકીનું હુઈઆં રાન ! એ જોદા હું તાહારો ઉપકાર માણુલ અને તાહારી પહનામાં રહેવાને માટે દીસાળ નીધી આપેજેલ કર્કે છે તું માહારી દાદને પોઢેલે અને મહને સાહાયત થાયે. હવે માહારા બાકીનાં દાહાડો તમામ ખુસી મોરમીમાં આપે જગા ઉપર હું કાહાડશ.

પેલા ફરેસતો તરત બોલીએ. તાહારી ખુસી નર નરમ પાડ, તપાસથી તાહારી આસપાસ ને, દરએક મીઠ

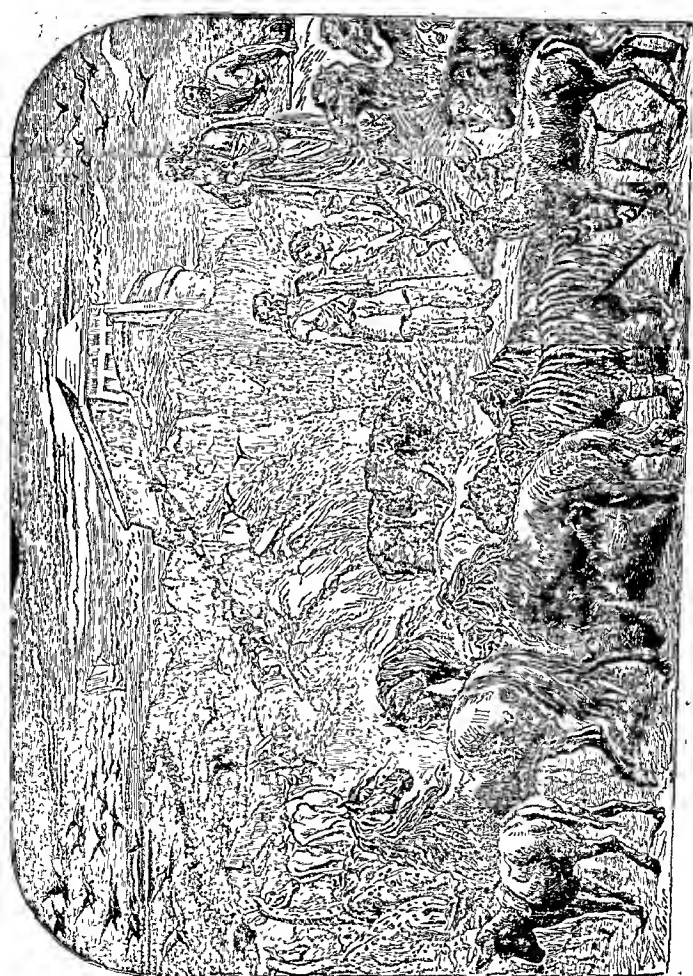
ને ખાદે તાહાડ થું મતછે તે મહને જાહેર કર, જાહું જાહું કરું હોય તાહું તાહું કરું તાહારે બધાંમાં નેજેબી અને પતાહ પોસતોના કરનાર હોઈ. તેઓ બંને ના આગલ ચાલવા લાગા અને કરતાં કરતાં થણીક બગા એસેમને વેગન માણુમ પડી. નરાવાર રહી, કેટલાક એ સપંદનું રોણુ જોઈ એસેમ બોલીઓ કે જોહાએ આપ્યે કુનીઆ પેદા કીધી ખરી પણ આપ્યે બખ્શ કરવા લાયકે ના ગેસપંદ થું કરવા પેદા કરાવીનાં, એ બીયારા નીરદો શનો લખ્યાન નાહાએક દરરોન વાર લેવે હવે જતો હોઈ, અને અગર એકબારગી પેદા થયોતો હુધ્યાના હોઈએ તેઓને ખારી નાખી પોતાના ખેરાકમાં નહી લાવવા જોઈએ, પેદા કરેશોતો બોલીઓ કે હુધું કહેવામાં તાહારી ન રા જોઈ. આપ્યે વખતે તાહારામાં દાહાપણની મોટી કોતાઈ માણુમ પડેછે. જો એ જાનવરો દરરોન કોતા ન હી થાયેતો તેઓ એટલા વધી જાયે કે હુધ્યામાં સગાવા યુ શકેલ પડે. વાશતે એક બીજની પેદાએસ જરી અને હ સતીમાં રાખવા સાડ પરવરદીગારનું આપ્યે એક મોહાડ દાહાપણછે. પણ આલો હવે યેર તરફ ફરીએ અને વસ તોવાલા ભીંજોમાં ફરી તપાસીએ કે તે જોવાથી તાહારા મ ગમનાં કહેવા વીયારે ઉતપન થાયેછ.

જે જગા ઉપર બધાં ભોલાં અને નેક માણસો વાસો કરેછ તે જગા ઉપર હવે હું જાઉંછ અને તોહું ખુસખુસા લ રહેલસ. નરાવારમાં તેઓએ એક માણસને ધાસતીમાં અને ગાભરામાં રોડતો જોયો, અને તેહની પાછલ ખેરી એનું એક મોહાડું દોહું રોડતું હુધું, એ ઉપરથી એસેમ બોલી હોઈઓ. અરે આપે માણસ એટલો બધો સાનેા ડ કરેછ. આવાં નજવાં પરજોએથી એ શાને માટે બોડે છે. એટલાવારમાં વલો એક બીજ માણસની પાછલ જો તરા ચીરમાં આવી રોડતા હતા, જોથી પેદા માણસ આ રો ગાભરો થાઇને રોડતો હતા. એ ઉપરથી એસેમ બોલ્યો કે અરે આપ્યે થું, મહને અનન્ય જિનું લાગેછે અ કથી સમજ પડતી નથી. એ ઉપરથી તે ફરેસતો બોલી જો કે હુધ્યામાં હરએક જાતનાં જનાવર થણા મસતાન બનેછે. કાંએક હુધ્યા વસનારા માણસો તેઓને સજએ મોહાયાડવાને દર્યાન ધારતા નથી અને તેઓને મારવામાં મોહાડો ગુનાહ સમજેછે વાસતે એઓને ઈજ કરવી નહી હેવો દેડાવ કીધોછ. હુધ્યામાં રોડકોના જાહારે હેવો દેડા વ તારે એ જનાવરો રાંખીઆબંદ વધે અને તેઓને ઈજ કરે તેમાં થું નવાઈછ. એસેમ ચીરમાં બોલી હોઈઓ કે તાહારેતો એ જાનવરોને ખારી નાખવાં હતાં. તમે જોવો છ કે બીયારા ગરીબ લોકોને તેઓ ફરહું બધું કુખ દેછ. એ ઉપરથી પેદા કરેશોતો તરત હથી પડીએ અને બોલીઓ કે કેમ કાંહું ગીઓ તારીયાર પેદો અલલ અને નેક વીયાર ? તમેતો કવેલછ કે ગરીબ પરજોએઓને મારવા નહી જોઈએ, અને આટલા વખતજાન તમારા સરવે નેક કલામો તમે જી લી ગીઓ કે ? એસેમ સરખાઈ ગીઓ, અને અ તે તેજે કણુલ કીધું કે હા, હું હમણું માહારી જુક જોઈછ. જો કુનીઆ આપણે સુખથી ભોગવવા માગતા હોઈએનો ખચી તજ એવાં જાનવરોનો નાસ થવો જોઈએ, અને તેમ થવા માં હું કરીખી રીતનું ધારકીપણું જોતા નથી.

એમ કહી તે પેદા કરેશોતો સાથ આગલ માહોએ, અને જોએછોતો નહી કોઈ રોણુકવાલો ઈમારત ઈઆનહી કોઈ હોનરના બાંધકામ કે નહી કોઈ આંખા અને દબજા વાલા હોરેશો તેહની નમરે પડીઓ. વલો એસેમ અજ એનીમાં પડીએ, તે જોઈ પેદા કરેસતો બોલીઓ કે હુધ્યાં ના લોકોને કોઈખી રીતનો ભપકો કરવા મતો નથી. જી વી સાદી હાલતમાં તેઓ અશલ હતા તેવા હમણું પૂણે. તેઓ પોતાના થર લોકોને દેખાડવાને માટે નહી પણ પોતાની સમવડને માટેજ બાંધે, અને તે ઉપરજ તેઓ સંતોસી રહેછે. ભપકો કરવા નતાં તેઓમાં હેંધાર પેદા થા એ અને એક ખરામ બરીના ફેલાવો થાયે. એસેમ બોલી એ કે જાહારે એનુંજો તાહારેતો હુધ્યાં કોઈ વખણાયે લા ચીતારા ઈઆ બાંધકામ બાંધનાર ઈઆ કલાકુશવધી ભર પુર માણસો નહી હોયો ? તેઓ સાથે મહને થણો ગરમ ન થી, પણ જો તહમો આપ્યે દેશના રોડાક દાહાપણવાલા માણસો સાથ મહને એવખાન કરાવી અપાવશેતો તમારી મેહરબાની. હું અશવધીના દાહાપણને માહુછ અને ઘ હીઆં માણસોની રોસતીમાં ખુસી રહેછ.

પેદા કરેશોતો નરા મથકેરીની રોડે બોલીઓ કે દાહા પણ ? દાહાપણની હુધ્યાં થું જરૂર છે ? હુધ્યાંના લોકોનું મોહાડું દાહાપણ એજછ કે પોતપોતાની થું ફરજે અને એક બીજ તરફ થું ફરજે તે બધાં ચારીપે સમજે. અગર તમે દાહાપણનો અપય એવો કરતા હોવો કે કીલ સુધી ઉપર અને કલપનાની ખાબો ઉપર ઉંચા ઉંચા વીયા રો આપવા અને તેમ કરતાં ટ્યાકપણને અને ખાણમાં ને આધીન થવું એનુંજો દાહાપણ તમે શમનતા હોવોતો તે હમારા દેશના હો દાખલ કરતાન નથી.

એસેમે એ જવાબ સાંભળી નરા નીરાસ થાઈ સુપર હીએ. વલો નરાવાર રહી બોલીઓ કે હુધ્યાંના લોકો ની વરી એક નવીન ખામીએત મહને માણુમ પડીછે અને તે એકે એક કુટુંબ બીજાં કુટુંબ સાથ લેકાઇને બેસતું ન થી, તથા લોકો મંડલોના આકારમાં બેસી એક બીજ સાથ વાતચીત કરી પોતાને મત પમાડતા નથી, પણ શરવે પોત પોતાના થરમાં બેસીને મોજ મારેછ. પેદા કરેસતો બોલીએ કે એ લોકો જ કરેછ તે વાનખીજો. હુધ્યાં મંડલોનું થું કામછે. મંડલો ભરવાનું સુખીએ કારણ મહને તે એ લોકો કે એક દેશના લોકોને મોહામાડે વસનારા લોકોથી ઈઆ પારકા દેશના લોકોથી ધાસતી હોય ઈઆતો રોસતીનો હુક જાલવવા માંગતા હોય તોમ મંડલો કામની છે, પણ હુધ્યાંતો કોઇને બીજની ધાસતી નથી. કોઈખી બીજ સાથ રોસતીનો ગાંઠ બાંધવા માંગતો નથી. હુધ્યાં કોઇને રોસતીની ગરમ નથી, કાંએક હુધ્યાંતો બધાંજ લોકો નમોના અને રોસતીને લાયકનાર છે. એ ઉપરથી એસેમ દેશાંકવાર સુધી વીયાર કરીને બોલીએ કે જાહારે આપ્યે ફરશાં નહી મને કાંઈ વીહીઆ હોનરનું નામ, ન હી મને દાહાપણને ફેલાવનારી મંડલોએ કે નહી મને રોસતો અને જાહારે મેતો હુધ્યાં રહેવાને દેડાવ કોષોછ, તાહારે માહારી સાથ કોઈખી હેવો માણસ જોઈએ કે નહી સાથ હું દરએક બાબદ ઉપર વાત કરી ચકું, માહારા વી ચાર એલી રીતે જાહેર કરું અને તેહના જોધો વાકેઠ યાઉં.

પેલા ફરેસતાએ બવાબ દીલા કે. એટલું બધું કરવા ની ગરબ નથી. કોઇની બાબદસર ઇનતેજાર રહેતું. કોઇની ચીનનો ચાંબાચીની કરવી. કોઇની ધણીનો બેદની વાત યુજવી. કોઇની ધણીને ખુસી રાખવા તેહની વખાણ ગાવી એ સારવે બનીના સુવચે અને તે કહી કાલે પણ હુઈયાં દી કાઠાં નહીં આવશે.

એસેમ બોલીઓ કે તારેતો. મહુને હેવું માણુમ પડેછ કે હુઈયાનાં લોકો પુરાંબ ભાએગસાંબી હશે. દરએક ચીને તેઓને જોઈતી તેઓ પાસે હુઈને હશે. દરએક નજી પાસે પુરતી હોતલ હશે. અને તે ઉપર તે સુસતાક હશે અને પોતા પાસે હેવા છતાં વધારે જરૂર મેલવનાં બધીયાર પડ તાં નહીં હશે. તે સાથે જેઓ ગરીબ, નાંચાર અને તંગી વાન હશે તેઓને નરૂર મદદ કરતા હશે. આએ બોલો એસેમ બોલો તેલવામાં એક ગરીબ કંગાલ મદદ રસતાની જાણુએ બેસી જોડાટે પુકાર કરી-હાએ અમર્યાસ કરતા હ તે. તેહને શોક જરીઓ આવ્યાન જેવા એસેમનાં કોન ઉ પર પડીઓ તેવાનં તે તેહની વ્યાગલ હેવા હેવુથી દોડી ગી એ કે તે તેહને મદદ કરે. પેલા માણસ લખણી મરેહાલ યાઈ. પડેલો હુતો અને છપ હમણાં તેહને છોરી દેશે હેવું લાગતું હતું. એસેમ અનંબ યાઈને બોલીઓ કે આએ શું ગાળુ કે જાંહાં બંદીનું તાખન નહીં તાંહાં લોકો હાવાં કે એ વેઠે ? એ ઉપરથી પેલા લખણિયા અખસ કીનણની લીએ કે ભાઈ અખસ ધવાનું કાઈ કારણ નથી. જે કોંકાં હે દરએક નજી પાસે પોતે આઈ ચકે એટલુંજ જાહારે હોપ તાહારે તે બીજને આપી શું પોતે લુખે મરે ? તુંને ખબર હોવી જોઈએ કે હુઈયાનાં કોઈની અખસ પાસે અગત ને ગ ખેરાક કરતાં વધારે હોતોન નથી. અલબત્તાં તે પોતે વાપરે કે બીજને આપે. એસેમ બોલીઓ કે તાહારે તે દરએક નજી પેહલે બીજારી રાખવો. પણ અરે જાંહાં એક માણસને બીજની કશી ગરબ નથી તાહારે આએ જ હું કેહવું નકાસુછે. વાઝે બધુતો એક કોરે રહીલું, પણ હુઈ આનાં લોકો પોતાનાં દેશને તો આહાતા હુએ ખરાં. એ પીઆર એ લોકોમાં પેહેલા ઉતપન થએલો હશે ખરાં.

આએ વખતે પેલા ફરેસતા નરા ચીરડાઇને બોલીઓ કે સુપરે એટલી ટકક ના કર. તાહારું દાહાપણુ એક મે રે રાખ અને જાણુ કે જે હેવુંથી આપણે બીજનાં સવારપ પડતા સુધીને આપણા સવારપ માટે મેહેનત કરીએછ તેન હેવુંથી આપણા દેશને બીજનાં દેશ કરતાં વધારે આહાવાને આપણે લવયાઈએછ. હુઈયાં દેશ તરફનાં પીઆરની શું ગરબછ અને તેમ કરતાં વલી એક જતની બદી હુઈયાં દાખલ થાએછ.

વલી એસેમ ગમરાઈ ગીએ અને અતે કંદાલીને બોલીઓ કે અરે આએ તે કહી જાતની ફનીઆં. હું કાંહાં આવી ફરીઓ. કોઈની નેકી માહારા દીકાં હુઈયાં આવતી નથી. હુઈયાનાં લોકોમાં એક ચીન હું જોઈછ અને તે એકે દરએક બાબતમાં તેઓ પરેહ રાખેછ અને તેમ કીધાથી શું વલોઈ. હેવાન કરતાં કાંઈ તેઓ સરસ ગ લાગે નહીં. કોઈની ગમતમાં એવો મોન, માતા નથી. હોમત, ઉઘરતા, દાંસતી, દાહાપણુની વાત અને દેશને પીઆર એવી બધી સારી ખાસીએતોથી. હુઈયાનાં લોકો

બીનવાઈકે. શું કોઈની બદીથી અનજાણીઆ રહેવું. એ રહે કે કોઈની. નેકીની પીકાં નહીં કરવી ? વાસપ એ ભલા ફરેસતા જે ફનીઆને મેં ધીકારીછ તાંહાં મેહેરખાંતી કરી મહુને પાછો લઈ જા, જે ફનીઆનો બનાવનાર આદ વંદે. આએ ફનીઆતો માતર માહારા પેગમખરની ખા એસે પુરી પાડવાને. મદિ તે સાહેબે બનાવીછ, પણ પેલી ફનીઆતો કેવ અલકતનાં માણસોને માટે બનાવીછ, અને તે બનાવવામાં મેહોદાં દાહાપણુની તેહને ગરબ પડીછ. તે ફનીઆમાં નીમખહારાની, ધીકાર અને ગરૂરીનું રહેલો છછે તે હું બેદકારપણે જોઈ ચકસ, હું તે ફનીઆ છોડી એદાની સાંખે થયો, હેવું કડીલું. મેં માહારી લુલ જો ઇ, હવેથી હું બદીથી વેગલો રહેવશ અને જેઓ બદીમાં ફે સેવાછે તેઓને જોઈ દયા કરસ.

જેવા એસેમ બોલી રહીઓ તેવાન પેલા ફરેસતા એ દેલો ચીરખાં આવીઓ કે તાંહાં વીનવી અને તોફાન થવા લાગુ અને ભારી ગમરાટનાં અવાજ સાથે પેલા એકએક ગુમ કાઈ ગીઓ. એસેમ ગાભરો પડી આસપાસ જેવા લાગો અને તરત તેહને માણુમ પડીલું કે પેલા સરોવરનાં કીનારા ઉપર જેવા આકારમાં તે છપલું દેવા ઉભો હતો તે વાન આકારમાં ઉભો.

એસેમ તરત સુધીમાં આવીઓ અને બોવાસ દીલ સાથ કીનારા તરફથી પાછો ફરીઓ અને પેલું બીઆબાન નંગલ છોડી શીજિશતાન કે જે પોતાનું શેહેરું હું તાંહાં પા છે ફરીઓ. તાંહાં જેવા પછો વેપાર કરવાને એસેમે સહ રું કીધું. થોડા વરસ સુધી કરકસર ખમીઆથી તે પાછો તવંગર થયો. એ વાત સાંભલી તેહનાં બધા આગલા દાંસ તે તેહની મોજામત કરતા પાછા તેહને ઘેર આવીઓ. એ સથવાએને ઘણાન આદરભાવથી એસેમે પોતાનાં ઘરમાં દાખલ કીધા અને જુવાનીનું કુખ હુદાપણાં બદલાઈને સુખ બની ગીઈ અને એસેમે બાકીનાં દાહાડા ખુસીઓ રખીમાં કાહાડીઆ.

નગરવેલ.

ગંધો આંકમાં આદમ અને ઈવનું ચીતર આપી ઊં હતું, અને તેની બાબતમાં જણાવીછી હતું કે, પ રથમ, છઆરે તેઓ પેદા થયાં, તીઆરે તદન તીરદો શ અને ઘણાજ સુખી હતાં; પણ છઆરે તેઓ શેહ તાનના ફરેખને તાપે થયાં, અને જોદાના હેકમને તો ડીએ; તીઆરે તેઓ ઈદનના બાગમાંથી રખડતાં થ યાં અને જોદાની આગલ યાપી થયાં; અને તે દીસપ થી ફનીઆં ઊપર પાપ આલીછી. જેઓ આ વાત ને માનેછે, તેઓ વલી વીશેથ એ કહેછે કે, આ પાપી થયલાં માખાપને પેટ જે છોકરાં થયાં, તેમનો પણુ એ ક ગ્રોથે પાપી નીકલીઓ, અને તેજે પોતાના ભાઈનું

પુનઃ ક્રીધું: દુનીઆં પર પેહલું પુનઃ એ થયું. એ પં
રમાણે આદમ અને ઈવ પાપી થયાં, અને તેનાં છોક
રાં પણ પાપી નીકલીયાં, અને તે પછે તેમને પેટની
જે જોલાદ ચાલી તે પણ બધી પાપી નીકલી. જે
મ જેમ માણસની વસતી વધતી ગઈ, અને જેમ જેમ
દાહ્યા ગુજરતા ગયા, તેમ તેમ માણસો વધારે અને
વધારે પાપી થતાં ચાલીયાં. ખોદાના હેકમોને તદ
ન હુલી ગયાં, અને સંઘલો વાતે શેહેતાની રાહા ઊ
પરજ ચાલવા લાગ્યાં. જ્યાં જોઈએ ત્યાં પુનઃ,
ચોરી, લુટશું, અને જારી વગર ખીનું કસું નજર
પડે નહી. કોઈ ખોદાને ઈઆદ કરેખી નહી, અને
કોઈ તેનાથી ડરેખી નહી.

આ વાત કણુલ રાખનારાઓના કહેવા પરમા
ણે, દુનીઆંનો આવો મામલો જોઈ ખોદાએ વીચાર
કીધો કે, આ મારાં પેદા કીધેલાં માણસો મારીજ સામે
થયાં છે; અને મનેજ સુનકર ગયાં છે. એમ થવું કદી
નહી જોઈએ, અને દુનીઆં પર એવી નાશરખાંની અ
ને ખરાખી વધારેવાર ચાલુ રાખવી નહી જોઈએ.
ખોદાએ જોયું કે એ માણસો શેહેતાની રાહા ઊપર
જેટલાં બધાંતો આગલ ચાલી ગયાં છે કે, હવે તેઓ તે
ઊપરથી પાછાં ફરી શકવાના નથી. તેથી ખોદાએ
એવો ઠરાવ કીધો કે, એકવાર એ બધાંને સમુલો
નાશ કરવો; અને પછે માણસ, જાનવર બધાં નવાં પે
દા કરવાં, કે પછે તેઓ ખોદાઈ રાહા પર ચાલનારાં ની
કલે. એ નાશ તેણે મોટી રેલથી કરવાને ઠરાવીજી.
સંઘલો માણસોમાં, તે વખતે, નોહા નામનો એક શખ
સ ઘણોજ પવીતર અને હુમેશ ખોદાની રાહા પર ચા
લનારો હતો. તેને, પાછી માણસની જોલાદ ચલાવ
વાને માટે તેના કુટુંબ સહીત બચાવવાનો ખોદાએ ઠ
રાવ કીધો. તેમજ જનાવરની જોલાદ પાછી ચલાવ
વાને દરેક જાતના જનાવરનું એક એક જોડું બચાવવા
ને ઠરાવ કીધો. ખોદાએ નોહાને એક વાહાણુ જેવું
બનાવવાને ફરમાવીજી, અને તેમાં તેને તેના કુટુંબ
સહીત જવાને, અને સંઘલો જાતના જનાવરના એક
એક જોડાંને લેવાને, ફરમાવીજી. તે પરમાણે નોહા
એ કોધું; અને સંઘલો જાતનાં પશુ, પક્ષી વગેરેનાં જે
જોડાંને ખોદાએ ફરમાવીજી તે સંઘલો આવીને પેલાં
વાહાણમાં ભરાયાં. એ વખતનું ચીતર આ પાત્રેનાં
પાના પર આવેલું છે.

એ સંઘલો વાહાણમાં ભરાઈ રહેવા પછે ખોદા
એ જમરો વરસાદ વરસાવવાનો શરૂ કીધો. એ વ
રસાદ ચાલીસ દાહ્યા અને ચાલીસ રાતવેરે લાગત આ
વીઓ, અને તેથી પુર થવી પર એટલું બધું પાણી થ
ઈ ગયું, અથવા એવી મોટી રેલ આવી, કે તે ઊપર
ની તમામ જવતી પેદાએશ, ફક્ત જેઓ નોહાની સાથે
તેનાં વાહાણમાં હતાં તેઓ સ્વીચાય, નાશ પામી ગઈ.

જ્યારે ચાલીસ દાહ્યા પુરા થયા, અને સંઘ
લું નાશ પામી રહીજી, ત્યારે ખોદાએ વરસાદને
બંધ કીધો, અને રેલનું સંઘલું પાણી પાછું જોસરી
ગયું, અને જમીન પાછી જેવી આગલ હતી તેવી થ
ઈ. નોહાનું વાહાણ, જે જેમ જેમ રેલનાં પાણી ચઢ
તાં ગયાં તેમ તેમ તે તરફ ઊપર ઊંચકાઈ ગયું હતું,
તે જેમ જેમ પાણી જોસરતાં ગયાં તેમ તેમ પાછું ની
ચે આવતું ગયું, અને છેલ્લે જમીન પર ઊભું. તેમાંથી
નોહાનું કુટુંબ અને ખીનું સંઘલોં પરાણીઓનાં જો
ડાં બહાર નીકલીયાં, અને જમીન પર વસીયાં. તે
જોથી પાછી માણસ અને જનાવરોની જોલાદ ચાલી,
તે અતીઆર વેર રહીએ એવું કહેવામાં આવે છે.

સપારટન ચોરતો.

ગરીસ અથવા યુનાન દેશમાં આવેલો સપારટન
નો મુલક આગલા વખતમાં પાહાદુરીને માટે ઘણોજ
વખાણઈ ગયો છે. એજ સપારટનો, જેમના માતરે ત
રણો માણસોએ એક પાહાડી ગણીના મુખ આગલ
જરકરીસની નહી ગણાય એવી શેજના મોટા, જા
ગને કાપી નાખીઓ હતો. એ સપારટનો જ્યારે
લગાઈમાં ઊતરતા ત્યારે જુખીઆ વાઘની મીસાલે લં
ડતા હતા, અને મારવાને કે મરવાને જરાએ કરતા ન
હતા. તેમનામાં એવો ધારો હતો કે, લગાઈમાંથી પાછા
આવતી વખતે પોતાની દાહને, જો એમનીએમ આ
ખી નહીતો, તેનો એક કકડોખી પાછો લાવવો. એમ
તેઓ કરીઆ વગર રહેતા ન હતા. જોકે એમ કરવા
ને તેમને તેમના દેશના કાયદાની રૂએ ફરજ પડતી હ
તી, પણ તેના કરતાં તેમની માતાઓ અને સ્ત્રીઓના
જોડાંમાંથી એ બાખતના જે ખોલો નીકલતા હતા, તેથી
વધારે ફરજ પડતી હતી. જ્યારે સપારટનો લગાઈ

માં જવા નીકલે તીઆરે મા પોતાના દીકરાને અને સ્ત્રી પોતાના ભરતારને એમ કહેતી કે “દાલની” સાથે અથવા દાલની ઊપર પાછો ફરે.” એટલે બાહુદુ રોયી દાલ બચાવીને જીવતો પાછો આવજે અને જો તેમ નહીં બનેતો મરેલો દાલની ઊપર મેલાર્થ કીચકાઈને આવજે. દાલ વગર પાછું દેશમાં આવવું અથવા હારીને આવવું એના જેવું હીચકારાપણું અને શરમ ભરેલું બીજું કશું સપારટન લોકોમાં ગણાતું ન હતું. અને તેવાં હીચકારાપણામાં અથવા તેવી શરમમાં ઝોરજ્વાર થપલા જોવા કરતાં તેમને મરેલાં મુકદ્દમ થપલ જોવાનો તેમની મા બેનો તથા સ્ત્રીઓ હ્રસ્વે પ્રશ્ન હતીઓ.

ચોરતોનો ખવાશ આવો બાહુદુર હોવાથી જ તેમના મરદો પણ બાહુદુર હતા; અને મરદો બાહુદુર થવાથી જ તેઓ ચોરતોને બાહુદુર કરવાની કોશિશ કરતા હતા. જે વેલા એ ગરીબ દેશના જ બીજા મુલ કોની ચોરતો, તે વખતના રવર્થા પરમાણે, ઘરમાં ભરાઈને બેસી રહેતીઓ, તે વેલાએ આ સપારટના મુલકની ચોરતો પુરવું છુડાવણું ભોગવતી હતીઓ, અને જાહેર મેલાવડાઓમાં તથા જાહેર તમાશાઓમાં ભાગ લેતી હતીઓ. તેઓની છોકરીઓને કશરતની જાહેર જગ્યાઓમાં મેલકલવામાં આવતી હતીઓ, અને તીઆં તેમને કશરતો શીખવવામાં તથા કરાવવામાં આવતી હતી. તેમની પાસ જાહેર મેલાવડામાં દોડવાની, કુંદવાની, કુસતીની અને મુકાબાલની કશરતો કરાવવામાં આવતી હતી. એ વેલાએ તેમને ઘણા સુંદર પોશાક પેહેગવવામાં આવતા અને ખરેખરે સમારી છુડા મેલવામાં આવતા, અને તેની માટે કુલો ગુંથવામાં આવતાં એન્ડીવાય ધરમને લગની જાહેર કીરીઆઓમાં એવી છોકરીઓને મોટો ભાગ આપવામાં આવતો હતો. તીઆંપણુ તેઓ ઘણા સુંદર પોશાકે જતી હતીઓ, અને તે કીરીઆમાં એકઠાં ગાવા વજેરેના કામ બજાવતી હતીઓ. મોજ શોખના મીજલસોમાં પણ છોકરીઓ થોડી કામનીઓ ન હતી. તીઆં તેઓ ઘણા મધુર સરોદે ગીતો ગાતી હતીઓ, અને ઘણી ના જુકાર્થથી નાચતી હતીઓ.

સપારટન લોકોમાં જોઈ સ્ત્રીઓના છુડાપણા વીચે ની તથા તેમને એવી બાહુદુરો કરવા વીચેની રીત બાતો જોઈ આવી સરસ હતી, તેપણુ તેમનામાં બીજી

વાને ફેટલીક ખામીઓ જોવામાં આવેછે. તેમાં સરવે થી મોટી અને અબજોળ જેવી ખામી એ હતીકે, જે ચોરત ઘણીજ પ્રુબથુરત હોય, તેને એક, બેથી તરણ સુધી ઘણીઓ કરવાની છુટ હતી ! એથી કરી તે તેમની નીતી કીઈ રીતે સારી ગણી શકાતી નથી. એક ચોરત એકી વખતે એક કરતાં બીજાની કે તરીબાની ઘણીઆણી થાય, એ જેવું વીપરીત બીજું કંઈ નહીં. વધી સંસારી ખાખતમાં મોટો ગુંથવારો આવી પડે. એક ચોરત એક કરતાં વધારે કુર્દબની મા થાય. એક ઘેરના જુદાં છોકરાં, બીજાને ઘેરના જુદાં, અને તરીબાને ઘેરના જુદાં ! વધી વખતે એમાંથી એવું પણ બને કે, બે અથવા તરણમાંથી કીછીં છોકરું કીણતું તે બરાબર માલમ નહીં પડે. એક મરદ એક થી વધારે ચોગત કરે એ જેવું નકારું છે, તેના કરતાં એ ગણું આ નકારું છે. પેહેલામાં નીતીનો કાયદોજ હોયને રહેછે, પણ છેલામાં તો નીતીનો કાયદો દુટતાં સાથે એવો ગુંથવારો થઈ પડેછે કે, જેમાંથી ઘણા વીપરીત સંબંધો થઈ પડે.

એ લોકોમાં બીજો નકારો ચાલ એ હતો કે હરેક મરદ ગમે એ વખતે પોતાની ચોરતને મેલી દઈ શકે. નેને માટે તેને કશી કીરીઆ કે પુછપરછ કરવાની અગત નહીં હતી. તેપણુ તેઓમાં જેઓ ડાહ્યાં હતાં, તેઓ આ તેમજ ઊપર લખેલી ખામીઓને સમજતાં હતાં, અને વીવેકથી કામ લેતાં હતાં. આનાકસરદરાઈકીસ નામના એક એ લોકના પાદશહની રાણીને પેટે ૧૨૪૬ ન થવાથી, આસપાસનાઓએ તેને ઘણા સમજાવીઓ કે, તેણે એ રાણીને છોડી દઈ બીજી કરવી, કારણ કે તેને વલગી રહેતાં, તેની પાછલ તેનું એકુ ૧૨૪૬ ન હોવાથી તેની જોલાદનો છેડો આવશે, અને કીઈ પારડી જોલાદના ગાદીના વારેસ થઈ બેસશે. પણ આનાકસરદરાઈકીસે તેમ કરવાની સાથ ના પાડી. તે જોહીઓ કે એ જોહાની મરણ પરમાણે બનેછે; એમાં રાણીનો થું પાંક છે, કે તેને હું છોડી દઈ ? એમ કહુંતો તેના હકમાં મેં મોટી બેઈનસાથી ગુજારેલી કહેવાય. આખરે જીઆરે ફેટલાંક વરસવેર તેને બધાં જોએ ઘણેજ કંડાલો આપીઓ તીઆરે તેણે એવો કરાવ કીધો કે, એ રાણીને કાયમ રાખી, બીજી કરવી. પણ તેમ કરવાની આગમય તેણે રાણીની મરણ પુછી જેણે પણ પોતાની પ્રુથાલી બતાવવાથી તેણે તેમ

કીધું. પણ ખનાવ એવો ખનીઓ કે એમ યવા પછે પેટુલી રાણીને પેટે કંટલાંક છેકરાં થયાં !

સપારડનોમાં તરીજ નઠારી રીત એ હતી કે, તેઓ છેકરીઓને, ઘણી નાનીબી નહીં, તેમ પુરતી બી મરમાં આવીઆ આગમય પરણાવતા, અને તેમને રીતમાં મોટી દેક્ત આપતા. તે એટલેવેર, કે ઘણાકો તો પોતાના દીકરાને માટે એક અરધી પણ રાખીઆ વગર સઘલી દેક્ત દીકરીનેજ રીતમાં આપી દેતા ! એવો પરજાદાર બાપની છેકરીઓને રાખ ઘણું કરી ને ગરીબો સાથ પરણાવી આપતો, કે બધાની દેક્ત સરખી થાય ! એવાં લગન માટે જે મરદને રાખએ ત ઈઆર કીધો હોય, તે પેલી છેકરીને પરણવાની આગ મય જખરીથી પોતાને ઘેરે લઈ જઈને રાખતો. જખ રીથી એટલે, ખરેખરી જખરી જેવી આપણે હાલ કહી એ છઈએ તેવી નહીં, પણ તેમ કરવાની તેમની રીત પરમાણેની જખરી. એમ યવા પછેથોડેક દહાડે તે છેકરીને પાછી તેના મા બાપને ઘેર મોકલવામાં આવતી, જ્યાં તે કંટલાંકવાર રહેવા પછે, તેના લગન કરવામાં આવતાં.

જાન લા.

મીસીસીપી કુંપનીને નાંચે ચાલેલો રાહો.

(સાંધણ ગપા આંકધી.)

પડતી થવાની સેહેન કાસતી ૧૭૨૦ નાં વરસની શ રૂઆતમાં યઈ. પરીનસ ડી કોન્ટી નામના એક શાહાજા દાંમે લા પાસે ઈનડીઆ સટાકનાં નવા ચેરો શરબને ભા લે માંગીઆ, જે તેણે આપવાને ના પાડીઆ; જે ઉપરથી તે શાહાજાદાએ તેની બેંકમાં મોટાનો એક મોટો ન્યો મો કલી તેનાં નાંણાંની માંગણી કરી, જે લઈ નતાં તરણ જા ડાં ભરાયાં હતાં. આ બાખતની ફરીઆદ લાંમે વડા રાન કારોબારી આગલ કરી કે, ને એનું જેઈને બીજાઓની એ પરમાણે નાંણું ઉપાડવા માંડ્યે તો, તેમાંથી મોટી ખરા બી થયે. એ વાતમાં વડા રાનકારોબારીની ખાતરી થવા થી તેણે પરીનસને તુરત પોતાની આગલ મોકાવીઓ, અને પોતાના સુસાની કાસતી આપી તેને ઉપાડવાં નાંણાંને બે તરતીઆંથ ભાગ પાછો બેંકમાં મોકલી દેવાને જણાવીડો. આખરે પરીનસને આ જખરીને તામે યવું પડીડો. લલો તે સાથે એ પરીનસને માટે 'લોકોમાં સારો વીધાર ન હો તો, જેથી તેણે ચઢાલેલી આ ચાલને માટે તેઓ તેને લીક રવા લાગાં, અને લાની આંટને નુકસાન ભરેલી જણવાને જલ્દે મોર એવું કહેવા લાગા, કે તેની સાથે પરીનસે સારી

માથ નહીં ચલાવી. જેકે બધાઓ એમ મોલતા હતા ખ રા, પણ ઘણાઓની આંખ એ ઉપરથી ઉઘડી હતી, અને તેઓ પણ આ પરમાણે કરવાની તઈઆરીમાં હતા. જે એ ઘણા કસાપલા સંટોરીઆઓ હતા, તેઓ હવે વીધાર વા લાગા કે, ચેરોનો ભાવ કાંઈ હુમેશ ચહડતો જવાનો ન થી. મોરડોન અને લ: રીમરડીઅર નામના બે ઘણા મો ટા સંટોરીઆઓ ધીમે ધીમે થોડાં થોડાં કાગલઆંચો બેંકમાં મોકલતા ગયા, અને તેનાં નાંણા કરી બીજ દેશ ખા તે મોકલાવી દેવા લાગા. તે સીવાય, ઘણુંક 'હુડું' રૂપા કામ તથા ઘણું કીમતી ગ્વેસર્ત પણ ખરીદતા ગયા, વરસેલે નામના બીજ મોટા સંટોરીઆને આવતી આફતનો વાલ આવતાં વાર તેણે મોતાનાં કાગલઆંચોનાં પરજા કરી દી ધા, અને તેના ઉપરબેલા દશ લાખ રૂપીઆનાં સુનાનાં સી કાઓ લઈ એક એકતુતાં અનાજ ભરવાનાં ગાડામાં ભરી આ, અને ઉપર ઘાસ તથા છાણ પાંધરીડું. પછે પોતે બે કુતનાં જવાં કપડાં પેટુરીઆં, અને જાણે એક ગરીમડો બે કુત પોતાનો અનાજ કેપે લઈ જતો હોય તેમ, તે તે ગાડું બે લજઅમ ખાતે હાંકી લઈ ગયો. તોઆથી તેણે તખરીમ થી એ નાંણાં આમાસદાડમ ખાતે મોકલાવી દીધા.

અતીઆર વેર પણ કોઈને નાંણાંની તંગી પડી ન હી, અને લાગી પણ નહીં તોપણ તેમ વધારે વાર માંથી શકીડું નહીં. આખરે બધેબધી છુમ પડવા લાગી, એ મ યવાના કંરણો યોધાવા લાગાં, અને છેલે તે 'માલમ પ ડી આવીઆં. એના ઉપાય કરવાને કાઉનસીલમાં વીધાર આલીઓ, અને તેનાં સલાહ આપવાને લાને મોકલાવીઓ. તેણે એવી સલાહ આપી કે નાંણાંને દર કાગલઆંચા દર પરમાણે સેંકડે પાંચ ટકા ઘટાડવો તે પરમાણે જાહેરનાખ ની મારફતે કરવામાં આવીડો; પણ તેની અસર થતી નેઈ એ તેવી થઈ નહીં. તેથી તેની પછાવડે એવું બીજું જાહેર નામું કાહાડીડું, અને તેના સેંકડે દશ ટકા એછા આપ વાનાં જણાવીઆ. વધી તે સાથે દર વખતે બેંકમાંથી અ પાતાં નાંણાંની હદ માંથી, કે કોઈને પણ એકી વખતે સુના માં સીકા એકસોથી વધારે નહીં આપવા, અને રૂપાનાં સી કા એક હજારથી વધારે નહીં આપવા.

આવા શકત ઉપાયો લેવા છતાં, ઉપર લખવા પરમાણે નાંણું ઈંગલંડ અને હાલંડ ખાતે લમકાઈ નવું અકીઈ નહીં. રેયામાં જે થોડું ઘણું નાંણું રહીડું, તેને હવે બધા વી રાખવામાં અધવા સાંતી રાખવામાં આવીડો. આલો માજલો નેઈ લાંમે હીખત પકડી એક ઘણાજ કાસતી ભરે લો અખતરે તપામીઓ, તે એકે કોઈને પણ નાંણાં આપ વાને અટકાવ કીધો. એ બાબેનું જાહેરનામું તેણે ૧૭૨૦ માં ફેબ્રવારી મડીનામાં કાહાડીડું. પણ આ અખતરો માં લા નીયકજ થયો. એયો કરી લોકમાંથી કાગલઆંચો ઉપ રને તલન વીસતપસ ઉઠી ગયો, અને સલાહથી હુડડ કરે વાની તઈઆરી ઉપર અવી ગયા. એજ જાહેરનામામાં 'બીજું' એવું જણાવવામાં આવીડું હતું કે જે કોઈ અખસ ની પાસેથી બજોથી વધારે રૂપીઆ નહીં આવશે તેને મો ટો દંડ કરવામાં આવશે, અને તેની પાસેથી મહેલાં નાંણાં

નપત કરવામાં આવશે. તેની સાથે રૂપાકાંઠ, ગ્વેરાત અને એવું બીજું કીમતી પદ્ધતિ કરવાને શકત મના કરવામાં આવી, અને જ્યોતે તેમ કરતાં જ્યોતે પકડી આપે તે જ્યોતે પકડાયલી રકમનો અરથો ભાગ આપવાને કબજાત આપવામાં આવી. આથી કરી આમાં થોડેરમાં જીવમનો પોષક ઉઠી રહીશો. દરરોજ ઘણી કદંગી રીતની ફરીઆ દીધી કોરેટમાં આવવા લાગી. ખબર આપનારાઓ, સરકારી માલુસોની સાથે લેખિનાં ધરોમાં અને ચેરડાઓમાં ખુસવા લાગા. મોટામાં મોટી એકીનદારીવાળા અને આખરુવાલા 'માલુસો ઉપર નાંખી સંતાડવાનાં તોડાખતો આવવા લાગાં. માકરો પોતાના થોકોના, પડોસી પોતાના પડોશીના, અને એક દોસત પોતાના બીજા દોસતનો ઘણુ કાઢાડવા લાગા. ધડપકડ અને નપતીનું કામ કોરેટને માથે એટલું બધું તો આવી પડીકું કે, તે સહુ કેમ બ જવવું તેનો મોટો ગુચવારો ઉભો પડ્યો. ખબર આપનારા ને કદત એટલું જ મોઢવું પડતું હતું કે, ફલાણા ધણેએ તો હાં સાંતીઆઈ એવો તેને શક નહય. બસ આટલા ઉપ રથીન તેને એકદમ જાહાડા લેવાનું વારંદ આપવામાં આ વડુ હતું, અને એકદમ બધા તેના ધરમાં ઘુસી નતા.

આ વખતે રાનકરોબારી અને લાની ઉપર ધીકારનો વરસાદ વરસવા લાગે. કાગલમાં ધરાવનારાઓને ખબર નહી રહી કે તેમના કાગલઆથો અને આરહી કીમ તવાઈ, તો 'કાલે ફેરવાનાં ધયે. આવા લપંકર અને ઉસ 'કેરાપલા વખતમા રાનકરોબારી અને લા બને જન લોક નાં હાથથી કેમ છવતા રહીઆ, તે વાત હજુવેર અજાપ બીની રહી ગઈ. લોકો ઉપર જેવડો જીભ અનચીતો આવી પડીઆથી, સઘલા ગાજરા બની ગયા, અને સઘલા બીંચુષ કેકાણે રહી નહી; તેથી શું કરવું ને શું નહી કરવું તેની કોઈને ખબરરહી નહી. પછુ થોડોક વખત નતાં લોકો આ નાશીપાશી અને આફનારા દરીઆમાં અનચી તા પડવાથી નીપજવા ગળગટમાંથી નીકડીઆ; અને હવે શું કરવું તેનો વીચાર કરવા લાગા. આ વીચાર ફરેઅને નોને ફેરો આવવો નિઈએ, તે તેમની તવારીખ જાનનારા યોધો અંગણુ નથી તે પરખાઈ પછે લોકોની ટોલકી એ ધવા લાગી, અને હુધાં તથા જાહેર જાહેરાતમાંથી લે કોમાં ફરવા લાગાં, તથા બીતેબીત એંહોંડાડવા લાગા; અને તેઓમાં, સેંદ બરથોશોબીહિના તેજવારની રાતે ફાંનસ માં ને એક અતી ભયંકર કાપાકાપી આગલ ચાલી હતી, તેવીન પાછી મઠાવવાની ધસતીએ અપાવા લાગી. એ વી પરકારે ફરતાં હેંડબીશા ખપીના એકની નકલ, ને એક આખરુકાર કુંડાંની ઉપર મોકલવામાં આવી હતી, તે અત ફેરગટ કરીછે:—“સાહેબ, અને માઈ આ લખીઆથી તમોને ચેતવણી આપવામાં આવેછે કે, ને હાલનો ખમ લો એકદમ નહી બદલાયે તો, શનવાર અને આતવારને દીને સેંદ બરથોશોબીહિના તેજવા ફીને કરવામાં આવશે. તેજવા વાનતે તમોએ એ દીવસેએ બાહાર નીકલવું નહી. તમોએ તેમજ તમારા કોઈ માકર નફરોએ પણ બાહાર ની નેકલવું નહી. મોઢા તમોને બલતાંમાંથી સંભાત રાખે! આ બાપેની ચેતવણી તમારા પડોશીમિને પણ આપને. તા ૧૨૫ મી મે ૧૯૨૦.” આ વખતમાં દરેકની છુરી વાત

જાહેર કરી દેનારા થોડેરમાં એટલા બધાતો લોક હતા, કે કોઈના કોઈ ઉપર વીસવાસ હતો નહી. એ જન એક એ કસ બાજતની વાત કરતા હતા, પણ મનમાં એક બીજાપ ર શક અને બેલરોશો રાખતા હતા આવાં બેવીચવાસી પણ અને શકને લીધે દરેક જન હાથ ખાંચી રહીએ, અને તેથી આ ધાસતી પરખાણેનું જોરમંદ હુવડ ધઈ શકીકું નહી સાંજને વખતે એવી સેંડેન ગડગડમાં એટલા થોડા જન જાણાયા કે તેમને સેંડેનવારમાં બખાવી દીધા.

થોરોનાં ભાવ દનપર દન પડતા ગયા; અને મીસીસી પીની આથાગ લેલતની વાતપર પણ બધાઓને શક પડી ગયો આવા ત્રામયો નેઈ લોકોના વીસવાસ પાછો ખેંચવાને એક બીજા યુક્તી કરવામાં આવી. સરકારથી હાકમ નામાં કાઢાડી થોડેરનાં રખડતા અને એવાન માલુસોને, જેમ લડાઈમાં લઈ જવાને જખરીથી પકડવામાં આવે, તેમ પકડી એકડા કીધા. એવા છ હજાર માલુસ જમા કીધા. તેમને પકડાં અને જમીન ખોડવા વગેરેનાં હુધીઆરે આ પીઆં, અને તેમને નીકળ્યાલીઅનસ ખાતે તીઆનું સુ તુ ખાણી કાઢાડવાને મોકલવાને તઈઆર કીધા. મોડા થોડા માલુસોને કોઢાલી, પાવડા વગેરે ખાનપર આપી, દરેક ન મોઢાકે મોઢાકે ફેરવી, બદરપર લઈ નઈ વાંદાંજુપર મહુડાવીઆ. એ પરખાણે બધા માલુસોના તરીલેક હી સે વાહાજમાં મહુડાવવા બાદ, બાકીના બધા, ફાંનસમાં જ બીજે ગામેગામ માઠી ગયા, અને કોઢાલી, પાવડા વેથી ખાઈ, પાછા પોતાના આગત રખડવાનાં, અને તફાડવાનાં ધંધાએ લાગી ગયા. તરજુ અઠવાડીઆં ગયાં નહી એટલાખતો તેવા માલુસોમાંના અરથોઅરથ પાછા પારીસ માંન રખડતા દેખાવા લાગા. આ કોરેશમાં અથવા બ રોખર એવીએતો તાલમેશમાં લા નેકે તદન નીચકૂવ થયો નહી, તેમ તેના ધારવા અથવા ઈલાવા સરખું પરીજાન ની પછડું નહી. થોડાક તેવા ભોલા અને અકલનાં યુગમન સરખાઓની આંખમાં, આ બનાવ નેઈ, પાછા મીસીસી પીનાં સુનાનાં લાકા મલકવા લાગા, અને તેથી થોરોનાં બા વમાં કોઈક વધારો થયો.

આ આફતને તોડવાને અને પરખતો વીસવાસ કા જાન્યાઓ ઉપર પાછો ખેંચવાને રાનકરોબારી જેમ જેમ મેહનત કરતો ગયો, તેમ તેમ લોકમાં વધારે અધીરાઈ અ અને બેરીલી આવતી ગઈ, કારણ કે ને રીતનાં તે ઉપાય લે તો તે તેમને એવાં સંકટમાંથી કાઢાડવાને બદલે એવર તે માં વધારે ફસાવનારા હતા. તેજુ એવા હાકમ કાઢાડીએ કે, લેવડ દેવડમાં નાંખીની જમાએ કાગલઆન આપ લે કરવાં. એ કારણ માટે તેજુ સાહુક ક્રોડ રૂપીઆની નો ટે બતાવી ફરતી કરી. પણ થેર કે નોટ, એ સધાં ઉપ રથી કાગલઆને નામે ને લોકોના વીસવાસ ઉઠી ગયો હ તો, તેથી કોઈ તેને પણ પુશીવી હાથમાં ધરવું ન હતું. મેનચીએવ લાનબરડ, ને પારીસની પારવામેટના પરખુખ હુતો તેજુ રાનકરોબારીને મોડાંપર ‘ધકડી’ કે, લેકાને તો શું, પણ તેનો પોતાના વીમવાસ આને કોઈથી જતનાં કાગલઆં ઉપર એટલો થોરોએ, કે એવી પચાસ લાખ રૂ પીઆની નોટનાં બદલામાં એક લાખ રૂપીઆ રોકડા લેવાને તે વધારે રાહ બાપ. સીકાઓની કીમત અને અગ

ને યદાડવી, અને કાગલઆંની વધારવી, એવી મતલબ
 િ રાનકારોબારી જેમ જેમ આવી કોથેય કરતા નતા હ
 ા, તેમ તેથી ઉલટું પરીણામ નીપજતું નતું હતું. આ
 મરે એક જહોરનામાંની મારફતે એવું નજીવવામાં આવી
 િ કે, જે નોટો સરકારની તરફથી કરતો કરવામાં આવી
 કે, તેની જાંબીનગીરી સરકારને માથે છે, અને પાદશાહી બે
 ને એ કંપની સાથે જેડી નાખવામાં આવી છે, અને જે
 રીવસથી તેને લાના હસતકમાંથી લઈ લેવામાં આવી છે તે
 રીવસથી તેને ધપસો સહયો નફો એ કંપનીનાં ભાગોદારોને
 આપવામાં આવશે. આથી કરો લોકને નરા ધીરજ આવી
 પરી, પણ વીસવાસ પાછો બીલકુલ આવીએ નહી, અને
 રીનાં કાંમકાજ ધ્યાને ખરીદી નીકળી નહી. સરકાર ત
 ક્ષી કાહડેલી નોટો એવડી ખોટી રકમની થઈ પડી, કે
 ની અરધી કીમતની પણ રોકડ સરકારી બેંકમાં હતી ન
 િ. આથી તેમને ઘણે ગભરાટ થયો, અને તેના ઉપાય ક
 વાને તરેહવાર જાતનાં વીયારો થયા પણ કશું વલોઈ નહી.
 અંતે, તા. ૨૭ મે મેને દીને બેંકનાથી રોકડ આ
 તી બંધ કરવામાં આવી. લાને એકે તેના એક મદદની
 ને તીભીરી ખાતામાંથી કાહડી મેલીઆ. રાનકારોબા
 રી, આ ખરાબીને સહયો રાશ લાને માથે નાખીએ;
 મને તે લખારે તેને મલવાને મેહુલમાં આવીએ તોઆ
 તેને અંદર દાખલ કરવાને ના પાડવામાં આવી. પણ
 ાતની વખતે તેને રાનકારોબારીએ છુટી રીતે પોતાની આ
 લ મોલાવીએ, અને પાછે દરવાજાથી અંદર લીધો, અ
 કે તેની સાથે સહવારનાં જે શક્ત માલ મલાવવાની તેને
 રજ પડી હતી, તેને માટે તેણે પોતાની દલગીરી જણાવી,
 મને તેને ઘણે દીવાસો આપીએ. પણ આ રાનકારોબા
 રી એટલે તે નબળાં મજાને હતા, કે થોડા વારમાં
 મલકું જુલો ગયો, અને તારીજે દાહડે લાને પોતાની સા
 િ લઈને આપેરામાં ગયો, અને તીમાં તેને બધા લોકનાં
 દેખતાં પોતાની પાસે મેસાડીએ. આ દેખાવ જોઈ લોકો
 ં રીલ એટલું બધું તો ઉચકેરાયું કે, લા ધેર આવતાં જે
 ા પોતાની ગાડીમાંથી ઉતરવા જાય છે તેવા તેનાપર શેકિએ
 એવોતો પથરો વરસાદ વરસાવીએ, અને એવોતો હુમલો
 રીધો કે, જે તતકાલ તેના કોમરેને હુડીઆરીથી ગાડી કે
 િવી નહી નાખતે, અને આકેશ ઝટ ભારણું ઉંધાડી તેને
 અંદા નહી લઈ લેતે, તો બેશક તે વખતે તેનાં તેઓ કકડા
 કરી નાખતે. તેને બીજી દીવસે લાની બધી અને છોક
 િ, જેઓ સરતમાંથી આવતાં હતાં, તેમની ગાડી ઉપર હ
 મસો કીધો, જેમાંથી તેઓ પણ ઘણી બારીકીથી બચી ગઈ
 યો. આ વાનની ખબર રાનકારોબારીને પડતાં તેણે
 એક જબરી ગારડ લાના ધારની આસપાસ મેલી. એટલ
 ંનાં લોક એની પુઠે એવા લાગા, કે લાને પોતાનું ઘર છે
 િ રાનકારોબારીની સાથે જઈ રહેવું પડીલું.

સો મલ.

ઘણાંજાને મોટે ભોલતાં આપણે સાંભલીએ છી
 એ કે, ખોદાએ સોમલ જેવી ઝેરી અને ધુરો વચ્ચ

શું કરવા દુનીઆમાં વેદ કીધી? એ વચ્ચથી કટકા
 ઝોનાં જાન ગયા છે? કેવા કટલાક ગારેસોએ મજલી
 થી એથી કરી પોતાના ધરાણ છેડીઆ છે, અને કેવા
 કટલાક પાપીઓએ, જાણી જોઈ એથી પોતાના જીવ
 ખોયા છે! વલી એવાઓ જીવ ખોઈ ઊપરથી પોતાના
 ખોદાનાં ચોર થયા છે. એ ખડુંકે કે, સોમલ સરખી
 વચ્ચથી આવી રીને થતી ઘણી ખરાબી વારેવાર આ
 પછા જોવામાં આવે છે, અને તે ઊપરથી સાધારણ વી
 ચારે, તથા વગર અનુભવે એવુંજ લાગે છે કે એવી વચ
 ટુ દુનીઆમાં નહી હો; અથવા ખોદાએ વેદ કીધીજ
 નહી હોતો ઘણું સાટું થતે.

એમ ખોલવામાં ખોદાને એક જાતનો કપડો
 આપવા બરાબર છે, જે મહા પાપ છે. ખોદા એવા ની
 રદયાલુ નથી, કે એવી ઘાતકી વચ્ચુઓ માણુઓનાં
 નાશને માટે વેદ કરે. સોમલ સીવાય બીજી પણ ઘ
 ણી એવી વચ્ચુઓ આપણા જોવામાં આવે છે, કે જે
 વડે માણુસ જાતની દખીતી રીતે ઘણી ખરાબી થાય
 છે. પણ એ ઊપરથી એમ નથી લીયારવાનું કે ખો
 દાએ એવી વચ્ચુઓને એટલાજ માટે વેદ કીધો છે. ધ
 રમ શાસતરો આપણને શીખવે છે કે, સઘલી વચ્ચુઓ
 ખોદાએ માણુસને માટે સરજ છે, અને તે માણુસનાં ટું
 ખને માટેજ સરજ છે. જીઆરે એમ છે તીઆરે સોમ
 લ સરખી વચ્ચુમાં માણુસનાં સુખનાં અરથનું ટું હ
 ણે ને જાણવાને ઘણાને આતુરતા વેદ થશે. એ જા
 ણવાની આગમય, જગતાના આ સાધારણ નીઅત્રો
 ઊપર ધીઆંન આપવું જોઈએ છે કે, સઘલી વચ્ચુઓ
 નો જે ખરે ઊપયોગ હાય તેજ કરવો, અને તેમ કે
 રવામાં હોયેશ ધીઅમપણું અથવા ઘણું તો ખરાબર
 પણ જાલવવું. કદી કોઈ ચીજનો જરૂરિયોગ કર
 વો નહી, અને ઊપયોગ કરતાં હદની બાહુર. જવું
 નહી. સોમલ સરખી કડવો ને જેહરી વચ્ચુ મેલી મ
 ફ સરખી મીટી અને ધુશદીકારક વચ્ચુ લો, અને તે
 ખાંખી જો એ નીપજો જલવાયા નહી તો, એ પણ સો
 મલનાં સરખીજ નુકશાનકારક થઈ પડવાનો. એ ઊ
 પરથી હો સમજ પડશે કે, સોમલ જાને નુકશાનકારક
 નથી, પણ તેના જે પરમાણેનો ઊપયોગ થવો જોઈએ
 તે પરમાણેનો ન થવાથી તે એવો દુશ્ટ ગુણ ધરાવના
 રો થઈ પડે છે. જે માણુસે સોમલ ન લેવો જોઈએ તે
 હો તે લેવો; અથવા તેવાએ કે જેને ન લેવો જોઈએ

તેણે, તે જેટલા અને જીઆરે લેવો જોઈએ તેટલા આ
ને તીઆરે ન લેવો, એ એનો ગેરહિપચોગ થયો.
સોમલ એ એક ખતની દવા છે, અને તે ચોક્કસ દરદો
હિપર ઘણી ગુણકારી છે. જે માણસને તેવું ચોક્કસ દ
રદ નહીં હોય, અથવા હોય નો વર્ષદ તેની સઘલી ત
રખીયતથી આપે નહીં. તીઆંવેર તે કોઈએ લેવો ન
જોઈએ. જેમ એ વસતુ દુનીઆમાંથી થોડી મલે છે, તેમ
એનો હિપચોગ પણ થોડો થોડો જ છે; એટલે વર્ષદો જ
આરે એને દવા દાખલ આપે છે, તીઆરે દર વખતે એ
કંકર્ય જેટલો જ તેનો ભાગ આપે છે, અને તે પણ વ
હી ખીજ દવાઓની સાથે લેલીને આપે છે. તે છતાં
તેની અસર વધતી કે ઓછી થાય છે, તેનાં પર તે મજ
બુત ધીઆંન આપે છે. આ એનો ખરો હિપચોગ થ
યો, અને હવે માણસનો નાશ કરનાર નથી થઈ પડ
તો, પણ તેનાં નાશને અટકાવનાર, અથવા તેને માર
નારને બદલે તેને જીવાડનાર થઈ પડે છે. પણ જી
આરે ફેટલાક અઘલ વગરનાં, દુશટ અને પાપી માણ
સો, જરા પણ આગલ પાછલનો વીચાર કરવા વગર,
જરા પણ ખોલથી કરવા વગર, અને જેની હજુરમાં
તેઓ થોડા કલાકમાં જઈને ઊભાં રહેનાર છે, તે તેમનાં પર
કેવો ગુસ્સો થયો, તેની જરા પણ ધાસતી રાખી આ વગ
ર, તેનો એકદમ શિક્ષો બરે છે, તીઆરે તેથી તેમનાં મર
ણ થાય છે. તીઆરે એ મરણો સોમલથી નહીં, પણ
સોમલનાં ખોટા હિપચોગથી થયાં એમ કહે છે.

સોમલ જો વર્ષદ આપે તીઆરે અને તેમ લી
ધો હોયતો, તે ઘણાક રોગોને શક્તી માણસને તનદોરશ
ત અને થોડી આર કરે છે. શક્તી પણ ઘણી જ આપે
છે, અને દેહને થયેર સરખો કરે છે. સોમલ ઘણી રી
તે લેવાય છે. કાચો લેવાય છે, દવા સાથે લેલીને લેવા
ય છે, તથા તેની ખાક કરીને લેવાય છે. કાચો સોમલ
આપતાં શરૂઆતમાં વર્ષદને ઘણી જ સંભાલ રાખવી
પડે છે, કે તે વધારે નહીં પડે; જો એમ થાપતો તુરંત
માણસનું મરણ થાય, અથવા નહીંતો. તે વધારે દુખી
થાપ. એની શરૂઆત છેક કરચ જેટલા ભાગથી કર
વામાં આવે છે, અને તેને ધીમે ધીમે વધારવામાં આવે
છે. એ પરમાણુ પચતો પચતો વધારતાં ફેટલાકો તો
લાથી ખે તોલાવેર થઈ શકે એવી તમેજ પાડે છે. એ
વા કોઈ જ લોક હોય છે, અને તેઓ શક્ત લોકોને અબ
પણી દેખાડવા અથવા તેવા ચમતકાર હિપર પેતાનું

પેટ ભરવા એમ કરે છે. હાંકુચતાનમાં ફેટલાક જોગી
ઓ એવા મલી આવે છે કે, જેમને સોમલનો એક મોં
ટો કકડો આપીઓ હોયતો તેઓ તેને સાકરની માફક
માવીને ગલી બાંધે છે. આ ખનાવને આસપાસનાં વે
હની અને અંબાણ લોકો એક મોટો ચમતકાર ગણે
છે; અને પેલા માણસથી કરે છે, અથવા તેનાં કાચો હિ
પર વીસવાસ લાવે છે. એની શરૂઆત છેક જીણી કર
ચથી હોવાથી તથા તેમાં દર વખતે કરચ કરચ જેટલો
જ વધારો કરવાનાં હોવાથી, તેનું પરમાણુ તોલથી
રાખી સફાનું નથી; તેથી તેને માટે ઝીણી બડી ચોચો
ખનાવે છે, અને તે ચોપ, તેના છુટામાં ખોસી ઊંચકતાં
તેની સપાટી પર જેટલો ભાગ કરે છે, તેટલો લેવામાં આ
વે છે. પરચમ ઘણી જ ખારીક ચોચથી શરૂઆત કરવા
માં આવે છે, અને પછે ધીમે ધીમે તે બદલતા બાંધે છે.

સોમલને ફેટલીક દવાઓ સાથે મેલવી, તેની ખા
ક ખનાવે છે. એ ખાક છાતીનાં દરદો હિપર ઘણો ગુ
ણ કરે છે, એવું દેશી વર્ષદોનું મજબુત મત છે. દમનો
મરજ જે ઘણાખરો કોઈ જ વાર સારો થાય છે તે એ
ખાકથી તદત મટી બાંધે છે, એવું તેમનું મત છે. માટે
જે તેવા હિપરો એવા ફેટલાક વર્ષદો કરે છે, પણ તેથી
એવો શયદો ઘણી વાર થતો નથી. તેનું કારણ એ
વું ખતાવવામાં આવે છે કે, ખાક ખરાખર ખનાવવામાં
આવેલી નહીં. એની ખાક ખનાવતાં ઘણી તજવી
જ રાખવી જોઈએ, અને તેમ કરવાની પકી માહિત
ગારી ધરાવવી જોઈએ અગર નહીંતો ખાક ખરા
ખર ખતતી નથી, અને જો તેવી ખાકને વાપરવામાં
આવેતો તેમાંથી ધારેલો શયદો નહીં નીપજતાં એક
ઘણી વાર ઘણી ખરાખી થાય છે. માટે એવી ખાક
આપનારાઓ, જેઓ આજે ઘણા મલી આવે છે, તે સ
ઘલાઓ હિપર એકદમ વીસવાસ મેલવો જોઈએ નહીં,
અને કોઈ દરદો એ એકદમ તે લેવી નહીં.

હમણાજ યુરોપમાંકનાં એક તખીએ પોતાની
એ બાબતની તપાસનું પરીણામ આલમની બાલુને
માટે જાહેર કરીકે છે. તેમાં ને જણાવે છે કે તરણ ખ
હીનાં માણસોને સોમલથી કરી રહેલો સારાં કીધાં છે.
તે આલમને એવી હિમત આપે છે, આ જુરો રોંગ
કોઈ દવાથી નથી મરતો, તે સોમલથી મરો શક્ય; અ
ને તેને માટેની દોશશ તેણે બરીજ રાખી છે. આ તે
લે નવો શોધ કરીઓ હોય એવું તે ખતાવે છે; પણ હિ

પર લખવા પરમાણુ સોમલ્લનાં એ જાતનાં દરદો બિ
પરનાં ગુણથી આ દેશનાં વધેલે ઘણાં વરસ થયાં જ
હોતાં છે. પણ તેઓમાનાં ઘણાં એ જ ખીલ ખાખ
તોમાં બે પરવાહુ અને અધુરા છે, તેમ આ ખાખતમાં પ
ણ હોવાથી, અને તેમનામાં યુરોપખંડનાં તળીખોની
માફક નવા નવા શોધો અથવા સુધારાઓ કરવાની કે
વ, બિલકત તથા કોશેશ ન હોવાથી, આવી કોપણો
ખાખત તેમની પાસે ખુણે પડી રહી છે, અને તેને શો
ધી કાઢાડવાનું માન લેવાને યુરોપીઓને આજે નીક
લી આવી આ છે.

વાંચવાની અગત.

એક વખત એવો હતો, કે વાંચવાની એક ચોપ
ડીની કીમત રો'કડો રૂપીઆ આપવી પડતી હતી; ચો
ડામાં ચોરા માણસનાં ઘરમાં પાંચ પંદરથી વધારે ચો
પડી ન હતી, અને શીલસુથો અને જોવાજ ખીજાઓ,
જેમનું હુમેશનું કામજ વીદીઆલીઆશ હતું, તેઓ
જ માતરે ચોપડીઓ વાંચતા હતા. તેથી એવું હતું
કે જેઓ જોવા વીદવાન તેઓજ માતરે વીદીઆ હુનર
ખી માહીતગારી ધરાવતા હતા, અને જેઓ ચોરા ધર
મગુરુઓ હતા તેઓજ માતરે ધરમ ગનાનની માહીત
ગારી રાખનારા હતા. તેઓ સીવાય સઘલા વીદીઆ
થી અને ધરમ ગનાનથી અજાણુ રહેતા હતા, અને
તેઓ તે ખાખતો વીશે જે તેમને કહે, અથવા જેટલું તે
મને કહે, તેજ અથવા તેટલુંજ તેઓ માનતા અને જ
ણતા. એથી કરી દેશનાં લોકોને લગભગ સઘલા જા
ગ અગનાનપણાનાં અંધારામાં રહેતો.

પણ ખોદાની મેહરખાનીથી એવો વખત આ
જે તદન ખદ્દાઈ ગયો છે. આજે વીદીઆ અને હુનર
જેમ ચોતાની તનદરોશતીમાં વધીઆં છે, તેમ ચોતાના
શલાવામાં પણ અતીશ વધીઆં છે. વીદીઆ હુનર મે
લવવાને આજે એટલું સેહલું થઈ પડીગોં છે કે, દરેક મા
ણસ કાંએ નહી પંડોત થયો, એ વાત લગભગ અજાપ
ખીની લાગે છે. સેહલું ખને રીતે થઈ પડીગોં છે. આ
જલનાં જેવો સઘલોને વીદીઆલીઆશ કરવાનો અટ
કાવ મરણ પાંખીઓ છે, અને એક મનુર, ચોખી, હા
મ કે ગમે એવો હલકા ધંધાવાળો હોય અથવા તેનો
છોકરો હોય, તોપણ જો તે માહાભારત કળવણી લેવા

માંગે તો તે પણ તે અને તેવી લઈ શકે. આગલનાં જે
વો દરવનો ખરચ કરવાની પણ અગત જતી રહી છે.
સસતામાં સસતીથી તે તદન મુશ્કેલ સુધી આજે કળવણી
મલે છે. જે ચોપડીઓની કીમત ચો, ખસો ને પાંચ
શો આપવી પડતી હતી, તે ચોપડીઓની કીમત આ
જે એક, બે કે પાંચ રૂપીઆ આપવી પડે છે. જે ચો
પડીઓ હજારો રૂપીઆ ખરચતાં પણ કીર્દનાં હાથમાં
નહી આવે, તેવી ચોપડીઓ આજે પાંચ દશ રૂપીઆ
માં જે માંજે તેના હાથમાં આવે. જેટલી સંખીઆ
નું પુસ્તકખાનું કરવાને આગલ એક દોલતવનને ચો
તાની દોલતનો માટી ભાગ ખરચવો પડતો હતો, તેટ
લી સંખીઆનું એક પુસ્તકખાનું કરવાને આજે એક
ગરીબને ચોતાનાં ગુજરાન જોગ મેલવેલા પછાનો ચો
ડોક ભાગ ખરચવો પડે છે.

આવા સારા વખતમાં અને આવી સારી તક
માં આ દેશનાં મરદો વીદીઆલીઆશ કરવાથી, અને
હુમેશ વાંચવાની ટેવ પાડવાથી ચોતે બેનસીખ રહે, અ
ને ચોતાની ઓરતોને રાખે, એ જેવું વગર સમજ અ
ને ગજલતી ભરેલું ખીનું કંઈજ નથી. આ આખો દે
શ મેલી શકત આ ઈલાકાનીજ એ ખાખતની, હાલત
જોઈ; ખલકે આખો ઈલાકો મેલી શકત આ મુંખઈ શેહે
રનીજ હાલત જોઈએ, કે જ્યાં સઘલો વીદીઆઓ,
અને સઘલાં પુસ્તકો મેલવવાને ઘણી તક છે, તો તેમાં પ
ણ આપણે નીશશ્વતા અને દલગીરી સીવાય ખીનું
કશું મેલવવાનાં નથી. મુંખઈની અંદર હોંદુઓ, પાર
સીઓ વગેરે ચોતાની સંખીઆનાં પરમાણુ પરમાણુ
કેટલી નાની સંખીઆ આજે કળવણી લીધેલી, અને
ચોતાના છોકરાઓને તથા છોકરીઓને કળવણી આપ
તી જોઈએ છે તેમાં એવી હાલતની ઓરતો તો ઘણી
જ થોડી દેખાશે. આ શેહરમાં જેટલાં સારાં વરતમાં
ન પતરો પરગટ થાય છે, તેટલાં સઘલા મલી એકનદર
તેમની બે હજાર સંખીઆ પણ ખપતી નથી. આ
ખાં મુંખઈ શેહરમાં શકત એકજ માસીક ચોખાનીકો,
અને તે આજ ચોખાનીકો, જરા ચોતાના પગ બિપર
ટયાર બેલેલું છે, ખાકી કાઈ જરા ચોટી બિમરે, કાઈ
જરા નાની બિમરે, અને કાઈ છેક ખચપણમાંજ મરણ
પાંખીઓ છે, અને પાંચ છે. તેથી તેમની એટલી કીમત
છતાં, કે દર માસે ચાર આનાંથી વધારે નહી !! ચો
પડીઓનો ખપ એવો કંગાલ થાય છે, કે ઇંચકાંમાં

ચોપડીઓ કાઢાડવી એ પર્ણસાવાંલા થવાનો કીપાચ ગણાયછે, પણ અતરે ચોપડીઓ કાઢાડવી એ બીખા રી થવાનો કીપાચ ગણાયછે!

જેટલા સંકલ્પનાં શીખેલા, અને ધંધે ચાકરી કરનારા આજે પારસોઓ તથા હીંદુઓ મુંબઈમાંછે, તેમાં સોએ પાંચ એવા નથી જણાતા કે રોજ સહવારનાં ઘરમાં નીકીજવેપર વાંચતા હોય, ને રોજ રાતનાં ઘરમાં ચોપડી ચોપાનીઆં વાંચતા હોય. જે ઘરમાં મરદો એવા તે ઘરની જોરતો વાંચવા તે કીઆંધી શીખે ? અને જીઆરે મરદો અને જોરતો ખંને નહીં વાંચે તીઆરે તેમના મજબૂનો, અને તેમની ચાલચલણનો સુધારો કીઆંધી થાય ?

આ કારણથી દેશીઓને ઘણું ખમવું પડેછે; અને ઘણા ગેરશાયદ ભોગવવા પડેછે. રાત દાહડે વાંચવાથી કેવા શાયદ થાયછે, તેથી. તેઓ તદન અજાણ છે. તે શાયદ એટલા બધાતોછે કે જેમને વીસતારીને લખતાં એક મોહું પુસ્તક થાય. વરતમાન પત્રોનાં કાંચનારાઓની આગલ, દુનીઆનાં ચીઆરે ભાગ કી પર થું થું થાયછે, તે સઘણું આવીને કીલું રહેછે; અને ચોપડી ચોપાનીઆં વાંચનારાઓની આગલ દુનીઆનાં ચીઆરે ભાગની રીતભાત, હાલત, અને ગુણ અવગુણ, આરસીની માફક ચલકતા રહેછે. તેવા માણસો ને સઘણાં સારાં નરસાંની પુરતી માહીતગારી, અને પીછાન હોયછે, અને તેથી તેઓ સારાં ખનેછે અને રહે છે. સદા સુખમાં પોતાનાં દાહડા કાઢેછે, અને ખીખે રાખેછે. જોરત એક લાયક ખઈરી થાયછે, અને મરદ એક લાયક ઘણી થાયછે. લાયક ઘણી ઘણી આણીનાં ઠોકરાં પણ લાયકજ નીવડેછે, અને નેથી અંતે સઘણા સુખી થાયછે.

ઉંઘમાં બોલતાં સાત વરસે પકડાયેલાં છુની.

પાપ કદી છુપું રહેતું નથી, અંધવા છુન કદી છુપું રહેતું નથી, એવું નીતીની શીખામણીમાં હમેશ કહેવામાં આવેછે. જોઈ હમેશાં બધાજ છુનીઓ પકડાયેલાં આવેછે એમ નથી, તોપણ કોઈજ કોઈજ ખની જાયછે. એવાં કરપીણ કામ કરનારાઓને પકડનાર ખે જાતના માણસછે. એક દેશની સરકારના માણસ અને બીજાં શરીરની સરકારનાં માણસ. શરીરની

સરકારનું માણસ તે માણસનું અંતકરણ એવા કરપી ઓ પેઢેલી જાતના માણસોના હુપથી ઘણીવાર ખે છે, પણ છેલી જાતના માણસના હુપથી કોઈજવાર ખેલેછે. એક છુનીનું છુન જોઈ કોઈજ નહીં જાણતું હોય, તોપણ તેનું અંતકરણનો જાણેછેજ; અને જીઆં વેર તે તે જાણતું રહેછે, તીઆંવેર તે પેલા કરપીણને તેના કામની ઈઆદ દેવાડતું રહેછે, અને સદા નેને એક મોટા બચ અને નાશીપાશોમાં ગરકાવ કરી રાખેછે. આખરે એકવાર તેનું સઘણું પાપ કીંધાડતું કરી નેને સપડાવી દેછે. નીચે જે ઘણીની વાત લખી છે, તે સાત વરસે એજ પરમાણે પકડાયેલાં. આ વાત કઈ ઘણી અજાણખીની નથી, કારણ કે એથીખી વધારે વરસ રહીને કૈટલાક છુનીઓ પકડાયલાંછે, અને પોતાના કરતુકની સજાએ પોહાયેલાંછે.

એક શખસ એક દાદ ગાલવાના કારખાનામાં ચાકરી હતા. તેને એક દીવસે તેની સાથના એક બીજા ચાકર સાથે કાંઈ મોલાચાલી થઈ; તેમાંથી કંઈએ એવો વધી ગયો કે પેલાએ નેને શકત માર મારીઓ, અને તેથી તે બીચારો તેજ જગાએ મરણ પામીઓ. આ વેલાએ તે જગાપર તે ખે જન સીવાય કોઈ તરીખું હતું નહીં, અને કોઈએ આ છુન વીચે જાણીકી નહીં. આ તકનો લાભ લઈ, સરકારના પંખામાંથી ખચવાને, તે છુનીએ પેલી લોથને કીંચકી એક મોટી ખલતી ભકીમાં દાખી દીધી, જેમાં થોડા વખતમાં ને એવી ખલતીને ભશમ થઈ ગઈ, કે તેની જરૂર પણ નીશાન રહી નહીં. ખીજે દાહડે તે મરનાર માણસનો શોધો શોધ પડી. તે વેલાએ છુનીએ બધાઓને એવું કહીકીં કે, ગઈ કાલની સાંજના તેણે તેને શકત છાકરો થયેલાં જોયા હતા, જેથી તે પોતાને ઘેર જતાં વચમાં જે પુલ આવેછે તે પુલ કીપરથી નદીમાં પડી ગયો હો. આ વાત ઘણાઓના માનવામાં આવી.

આ વાતને સાત વરસ વહી ગયાં, પણ કયો સનસારો કોઈને માલમ પડીઓ નહીં. વચગાથે પેલા છુનીએ પોતાની આ ચાકરી છોડી દીધી હતી અને આ વખતે તે તરતનોજ પાછો રહેલો હતો. એક દીવસે તે પેલી ભકી આગલ ખેદેહતા; તેવામાં તેને પોતાના કાલોં કરતુકની ઈઆદ આવી, અને તે કીપર તેણે કૈટલાકાર ખેચીને વીચાર કીધો. રાતના ને પોતાના એક જોખતીની સાથે એક ખીંછાનાંપર સુતો. ને કીંધા

છ બચે, પણ તેનો શોખતો જાગતો હતો. ખુનીને પેલાં ખુનો સવપનો આવીએ; જેમાં તે (કિંઈમાંજ) બોલીએ; “બરોબર સત્ત વરસની અગાધી.” આ બોલો સાંભળતાં તેનો શોખતો ચોંકીએ, અને તેને પુછીછી કે, “સત્ત વરસ અગાધી” શું તે કીધું હતું ?” પેલાએ કીંઈમાંજ જવાબ દીધો, “તે” તેને બલતી ભટીમાં નાખી દીધો હતો.” પછે તે કંઈ બોલીએ નહી.

આ ખુનની વાત હજી ઘણાઓના મનમાં તાજી હોવાથી, પેલા શોખતોને શક ગયો કે, કદાચ પેલા માણસને એણેજ મારી નાખીએ હશે અને ભટીમાં દાખી દીધો હશે. તેથી સહવારને પોહાર તેણે સતતા શું સાંભલીછી તે માણસરેરને જઈને કહીછી. માણસરેરે તુરત તે શખજને પકડાવી મંગાવીએ. તે પેલાં સાંભળી નાકખુલ ગયો, પણ પછે આખેરે તેણે બધું કહી દીધું, અને તેને ફાંસીની શંખ કરવામાં આવી.

પરચુટણ.

સાંપનું ઝેર—સાંપનાં મોડાંમાં તાલવાં આગલ એક વટેણા જેટલી નાની કોષાથી આવેછે, તેમાં એક ટીપું જેટલું રહેછે. પણ તે એટલુંતાં ગ્રવરછે, કે માણસનો શોખતોની સાથે મલતાં તે તેનો થોડા કલાકમાં જન લીએછે. એ જેટલું વાલવાનો ઉપાય શોધી કહાડવાને આજ કાલે કંઈક થયું. ભારે નેશથી કોરોશ ચાલેછે, પણ હજી તેમાં કોઈ એ પુરતી ક્તેહમંદી મેલવી નથી. એ જેટલું લોહી સાથે મલતાં તેને શું કરેછે, તેની શોધ મેલબોરન યુનીવર્સીટીના પ્રોફેસર હાલકરડે કીધીછે. એક સાપના કરડવાથી મરણ પામેલા માણસનું લોહી તેણે તપાસીઈ, જેમાં આરીક અને રંગ વગરના કોટલાં સરખાં બધાં બધાંઈ ગળવાં માલમ પડીઆં. આ કોટલાંઆ જોવાં બંધાવાથી તેનું તે લોહી ફીરતું અટકી ગયું, અને શરીરના જુદા જુદા ભાગોનું કામ પણ તેની સાથે અટકી જવાથી તે માણસ મરણ પામીઈ, એવું તેણે અનુમાન કીધું. એ ઉપરથી તેણે થારીઈ કે, એના માણસને જે ઘણીજ જલદ દવા, જેવો કે આંકોલ, અપોનોનીઆ વગેરે વધારે ભાગમાં આપવામાં આવે તે લોહીમાં આ કોટલાં બંધાતાંને અટકાવ થાય એની તે તપાસ કરીએ જાયછે.

તરેહવાર તરાંહ પાડવાની એક નવી રીત—ગલાસ ગો ચોરના એક રસપણીએ. તરેહવાર જાતની તરાંહ લેવાનો એક નવો ઉપાય શોધી કહાડીએ છે. એક મોટી કોરીની રકાબી લેવી, અને તેમાં પાણી નાખવું. પાણી હીલતું બંધ થઈ ઠરી જાય, તીઆરે, સાલીડ તેલ, મીઠું તેલ અથવા એવાં હરેક તેલનું એક ટીપું, ચાર ઈંચ હાથ ઈં

ચો સખી, પાણીની વચોવચમાં નાખવું. નાખતાં વારજ તે પાણીપર પંચસાઈ જશે, અને ચાર પાંચ ઈંચ ગોલ જગામાં ફરી વલશે. તરણ કે ચાર મીનીટ ગયા પછે તેમાં એક જાતનું કામ ચાલવા માંડશે. તેલ વાલી જગામાં આંધરાં પડવા માંડશે, અને તેલ દાણાદાર આકારમાં ધુલુ પડી, તે દાણા આણીગમથી પેલી ગમ તરત ફરવા લાગશે, એમ કરતાં તે દાણા જુદી જુદી રીતે એકઠા થઈ રકાબીમાં તરેહવાર જાતની તરાંહ પડેછે. એ તરાંહને કાગલપર લેવી હાયતો, એક સુખાર મલકતાં કાગલને આસતે રહીને તે તરાંહ ઉપર ટંકવું, અને તુરત ઈંચકી લઈને, એક બીજી રકાબી, જેમાં શાદી અથવા હરેક રંગનું પાણી આગ અથવી તળાપાર રાખેલું હોય, તે ઉપર, ટંકી દેવું. જેલ વગપર-પાણી લાગેલું હશે, તેટલા વગપર પેલી સાહી લાગશે, અને જેટલા ભાગપર તેલ લાગેલું હશે તે એજન રહેશે, અને તેથી કાગલપર અલગી સરેક તરાંહ પડેલી દેખાશે.

તપીલીનું ઝેર—એક લખતાર એવું જણાવેછે કે, તસભાની સપવાની તપીલીએને જેકે આપણે કલઈ કરાવીએ છઈએ તોપણ આપણે ઝેરથી મોકલા રહેતા નથી. ખાલી તરાંજામાં સંધવાથી ઝેર લાગેછે, તેનો અટકાવ કરવાને તેને કલઈ ચોપડવામાં આવેછે. જેકે કલઈ જાતે તદન સવામતી ભરેલીછે, પણ બીજાં કારણથી તેનું વાસલુ ઝેરી થાયછે, તે એકે, તપીલીમાં સંધવાનું નાખવા આદ તેમાં જેઈએ એટલું પાણી નાખવામાં આવેછે; તેથી ઘણીવાર તપીલીના પણે ભાગ ખાલી રહેછે. તીજે જ અલગ કરવામાં આવેછે, તે ઘણીવાર તપીલી માટેલાં પાણી કરતાં ઉંચું જાયછે. તપીલીના જેટલા ભાગમાં પાણી છે તેટલા ભાગને તેની કાઈ અસર લાગતી નથી, પણ ખાલી ભાગની કલાઈ એવાગેછે અને પાણી સાથે અથવા બરોબર બોલીએ તે તોમાં સંધવા મેલેલા ખોરાક સાથે ખલી જાયછે. તે ખોરાક પેટમાં જવાથી તેની સાથે આદાખાનો ખટસ મલવાથી તેમાં ઝેરી યુલ આવેછે, અને તેથી માણસોને બદલનથી અથવા એવાંજ અડચણ થાયછે, અને તેમાંથી ઘણી જાતનાં દરદા પણ જનમ પામેછે. સઘલા કરતાં લોહીડાંનાં વાસલુ ઘણાં પસંદ કરવાના આવેછે, કારણ કે તેમાં એવી જાતનો કોઈ અવયુલ નથી.

એક નરમ માદી—ઈસવી ૧૮૪૬ નાં વરસમાં ઈંગલંડ દેસાની હેસવેલ નામની, જમા આગલની કોલસાની ખાણમાં આગ લાગાથી ઘણાં માણસો મરણ પામીઆં હતાં. તેમની તપાસ કરવાને જે જુરી મેરી હતી, તે મની ઉપર દેખરેખ રાખવાને માટે સરકારની તરફથી મીડરેટ્ટે અને સર ચારલસ લાયલ નામના બે ગરહસેયોને મોકલવામાં આવીઆ હતા. જુરીમાં સાખશીએ લેતી વખતે મીડરેટ્ટેએ એક સાખશીને તપાસતાં એવો સવાલ કીધો કે, કોલસાની ખાણમાંની હવામાં ભડકો ઉડતાં કેટલા વાર લાગેછે. સાખશીએ ગલવાંમાંથી એક દાખડી કહાડી, અને તેમાંથી જાણે તપકાર કહાડે તેમ મંડુકના દારૂની એક અમરી કહાડી, અને ઝટ એક અલતી ખીનખ

તો ઉપર તે નાખી મેલોએ, આના બટકો ઉડતાં, ફેટલો વાર લાગેલો, તે તમે તમારાં ઘડીઆલથી તપાસો, તેટલો વાર ખાણખાની હવાને પણ લાગેલો. અંકુશના દારૂ જેવી ધાસતી ભરેલી વસતુને આ ગામડીઆએ આવી બેપ રવા રીતે રાખેલો એ નોંધ મીઠો ફેરેડેને અનન્ય લાગુ અને તે ઉપર તેણે તે સાખશીને પુછીલું કે, "તમારી પાસે કેટ લોક દારૂછે." ગામડીઆએ કહીલું, "હજીએ." મીઠો ફેરેડેને પુછીલું, "તેને તમે કેમ રાખોછો." ગામડીઆએ કહીલું, "કપડાંનાં કોથલામાં ભરી મોડું બાંધીને રાખીએ છું." મીઠો ફેરેડેને પુછીલું, "તેને મેલેછો કીઆં ?" સાહેબ, હાલ તરત તો તમેજ તેની ઉપર મેલેલા છો, કેમકે તમારે લાથક તેવું કાંઈ નરમ મેસવાનું બીજું ન હોવાથી એની એક કોથલી આપીછો ! " મીઠો ફેરેડે તેની ઉપરથી કે વા ગભરાટમાં ઉઠી ગયો, તેનો વીમાર વાંચનારેજ કરવો.

બસો ફરીઆનો તડકો—ખાવેરીઆ પાદશાહા ના ટકનો ઘણેજ શેખી ગણાયછે, અને તે નાટકકારોથી ગમ ત મેલવાને હમેશા ખુશી રાખેલું. થોડુંકની વાતપર, તો આંની પાદશાહી નાટક દોવીની નુખીથી સી નાટકકાર મે કેમ કરેખરને નાટકશાળામાં પેલેલા દેખાવ દેવાને પમાયખું વરસ મેસવાને દીવશે, પાદશાહે તેણીનાં મેનીફીટના નાટક કરાવોએ હતા, જે પુરો થવા બાદ તેણીને તેણીના સોખતી આમે એક ખાનું આપીલું હતું. આનાંની રૂબરૂપર બધાં મેલેલાં હતાં, તેવાં પાદશાહા તોઆં ગમતને ખાતર અ નથીતા આવીએ, અને મેડેમ કરેખરની પછાંડે હલુસેથી આવી તેણીની આંખપર હાથ ઢાંધી દીધા, બંને પુછીલું કે હું કોણ છું તે પારખ. મેડેમ કરેખર એક પોતાના હોંઝો ના ટકકાર સોખતીને સમજી મેલો કે, "બલી તું આ પાદશાહા ની નકલ કરતા આવીએ કે ? તુંને હમેશાં પાદશાહાની નકલ કરતાં મનેની આપેછે. આ હોંઝો સાંભળો, તે મે લાડી તેની નકલ કેમ કરેલે તે જાણવાનું પાદશાહાનું મન થયું, અને તેથી તેને તેમ કરવાને ફરમાવીલું. પરંપત તે બેલાડીએ ઘણી આનાકાની કીધી, પણ આખરે પાદશાહે તેને ફરન પાડવાથી તે એક જુદો રેખવપર નધને મેડો, ને પછે નીચેખરખાણે તેણે પાદશાહાની નકલ કીધી:—

ખેલાડી—મારા ખાંનમી પરધાનને ફરખાવ કે નલ દો અહીં આવે.

પાદશાહા—(સાંભળીને) વાહ ! ઘણું મનેનું.

ખેલાડી—(પરધાનનાં નેવો નાખખાથી સાદ કાઢા ડી) ચું હેકમછે સાહેબ.

પાદશાહા—(હસીને) મારા કરતાં મારા પરધાનનો સાદ તે મનેના કાઢાડીએ. ખરખર ખું ઘણો સરસ ન કહીઅને તેગીછે. તારા આ હોંઝાથી અને ઘણી રચુન મહેલે.

ખેલાડી—(પરધાનને ફેડેતો રોપ તેમ) ને, સાંભલ, આ ખેલાડી (પોતાને વાસતે) ઘણો હુશીઆરછે, અને તેણે અને ઘણી રચુન આપીછે, વાસતે કાલે સહવારને પોહાર એને વાસતે બસો રૂપીઆ અને ઘેર મેલેલી રને !

પાદશાહા—(હસીને મેલોએ) હુયા ! આ તે સજ ડ તાલ મેલેલો તારો દોંગ નેવાને. ઘણો મેયો પડીએ.

જા, કાલે તુંને બસો રૂપીઆ તો મલશે, પણ ફરીથી તારો એવો દોંગ મારી આગલ ના કરતા.

આ તાકમેલ નોંધ બધા ખુબ હુશી પડીઆં અને પા દશાહાને તથા બીજને મેલો પણ ખુબ રચુન મલો.

પાંદિમાં હેર—કોલેંગ શેહેરના એક રસાએણીને ત પાસ કરતાં એવું ખાલમ પડીલું કે, જે પાંદ રોન તેને ઘેર આવેલો, અને આખામાં વપરાયછે, તેમાં સીસાંનું, તરોખા નું, જસતનું અને એક જાતના ખારનું મલો માર જાતનું જરેછે. અલખતે આવાં જરો સોખના જરની ખાકક મા છુસના એકકદમ જાન લેતાં નથી, પણ થીમે થીમે, ખાણસને ફરડી કરીને તેમને અત લાવેલે. આ નોંધ તેને ઘણી અ મરતી પેલા થઈ, કે પાંદમાં એ જાતના જરો કીઆંથી આ બીઆં. એ ખાખતની તેણે પોતે વધારે તપાસ કરવા માડી એટલુંજ નહી, પણ એ વાત તે સતાવાલોએને કાને લાવી એ, અને અ તે તેની જાહેર તપાસ ચાલો, તપાસ કરતાં એવું ખાલમ પડીલું કે, પાંદ જાતનારોએ નવાં લાકડાં મેલાં પડવાથી, ધરના કાકૂટના, રેલેવેની ખાલેલો ગાડીએ ના અને એવીજ જાતના લાકડાં ખાલવામા લેલે, અને ને લાકડાંએ ઉપર તરેહવાર જાતના રંગો મેપડેલા હાયછે, અ ને તેમાંથી એ જરો છુડાં પડી પાંદમાં પરચેથ પામેલે. આ પરોણાજ નણાયા પછે એ શેહેરમાં પાંદના પદરખાંનાએ ઉ પર એક ઉપરી રાખવામાં આવીએલે, અને તે સમયે વા તની તપાસ રાખેલે.

એક પાદરીનો રસતાવો—એક ગામડાંના પાદરીને તોઆં એક ઘરડો ખાણસ રોન નામેઅલ સમખવા આવતા હતા. તે બીમારાને વામતા આવડતું ન હતું, અને આ એઅલ સમખવાને ઘણા ખંતી રહેતા હતા, નથી તે રોન પાદરીને તોઆં મતી હતા. પાદરીએ તેને એવો યુસત ને જ તેને વાંચવા જતોઆવીએ. તે જુદાને વાંચવા શીખવવા પછે કાંઈક કામસર તે પાદરીને ક્યે અહાર જવું પડીલું. તો આંથી તે થોડેક મહીને પાછો આવોએ, અને પોતાના જુ ટા મેલાએ નામેઅલને ઘણેજ અભીઆશ કીધે હશે એવું જાણી હસથી તેને મલવા ગયો. ધરમાં નેપછે તે તે જુદો મહે નહી, પણ તેની જમરીને એઅલો હતી. પાદરીએ તે ને પુછીલું કે તારો ઘણો મહુછી ! હું અટકું કે તેને મે વાં ચવા શીખવવાથી તેણે નામેઅલને ખુબ અભીઆશ કીધે હશે, અને તુંને પણ ઘણો માહીતગાર કીધો હશે. એ સાં ભલી તે અધરી મેલો, "સાહેબ તમે વાંચવા શીખવીલું તે ઘણું મનેનું કીધું. મારા જુદાજને વાંચવા આવડવા પ છે નીડસેપેપર વાંચવામાં તેનું કીઆન એટલું અધુતા લાગું છેકે, નામેઅલ તો પેલાં જુલામાં પડી યુલ ખાપછે ! આ નોંધ પાદરીએ ઘણો પસતાવો કીધે.

હુયે બનાવેલું મમરમમ ! મગરમમ કરે કેવું મોડું હાયછે, તે વાતથી વાચનાર થોડાજ અજણા રોયછે. એ વું જલકે નવાઈ સરખાં મોડાં કદવું એક મગરમમ અપેરી કામાં કેટલાક રોજી અથવા વાનખી મેલોએતો કઠારા શ

ખાસાસો ગઈ વેલાનો.

૧—આંસુ.

૨—	૮	૧	૩		૪	૯	૨
	૩	૫	૭	અથવા	૩	૫	૭
	૪	૯	૨		૮	૧	૩

ધણી વિના બીજી કાણ હોય ?

મારો પતિ ગમે પરદેશ,
લાયો નહીં લેશ,
હ્યા કંઈ મનમાં;
શું કરશે મુંઢર નાર મારી આ વનમાં ?

આ ઘેર ખાર ને સાહુ,
ભર્યાં છે ખહુ,
આસ ને પાસે,
પણ પતિ વિના કાણ પુરે મનની આસે ?

છે માએ બાપને શાસ,
સસરા ખાસ,
ભાઈ ને બેનો;
પણ પતિ વિના કાણ કરે માહરાં કહેનો ?

છે સસરોનો સાથ,
હિતની વાત,
કરે માયાલુ,
પણ પતિ વિના કાણ બીજી મને હોય વહાલું ?

છે ભર પાસે બીજ્યાર,
સરવ તઈઆર,
જોઈએ તે પલમાં,
પણ પતિ વિના કાણ સુખ વસાવે દલમાં ?

છે સોલે સિનગાર,
હીરાના હાર,
માથા મોતીની;
પણ પતિ વિના કાણ જિય શોભા તેની ?

છે રહાપણ ને ચતુરાઈ,
ચાન સવાઈ,
શાન બહુ જોની;
પણ પતિ વિના કાણ જોય ખુબી તેની ?

છે રોવત દુનિયાં સર્વ,
ખોટો ગર્વ,
માયા ડાલી,
નાનાભાઈ કાંઈ નહીં હોય પતિ વન વાલી ?

ખસેએ હાથે બનાવીઈ હણું; અને તે મગરમજ પાસીકીઃ
મહાશાગરમાંથી પકડવામાં આવીઈ છે એમ જણાવીઈ હણું.
તેને એવીતા સરસ રીતે બનાવીઈ હણું કે દુરથી હભા ર
હી જોનારાએને તે જરા પણ શક ભરેલું લાગતું નહી હ
ણું. વધી તે લવણું છે એમ જણાવવામાં આવીઈ હણું;
અને તેને માટે તેમાં ચાર પાંચ માણસો યુક્તીથી-ભરાઈ ર
હી તેની બધી હીલચાલ દેખાડતાં હતાં તથા તેના નાખખમાં
થી પાણી ઉઠારતાં હતાં. લોકો પાસેથી પઈસા લઈ દેખા
ડવાને માટે આ હોંગ કરવામાં આવીએ હતા, અને તે-પ
રમાણે ઘણા લોક તેને જોવા ગયા હતા. આખરે એ ચાર
અંચલ પુરુષોએ આ બધા કારીગીરી ભરેલા હોંગ પ
કડી કહાડીઆ. ઠગીને પઈસા લીધા એવું લખ્યારે બધા લો
કોના જાણવામાં આવીઈ તીઆરે તેએએ મીડમાં આવી
તે બીચારાં નીરજવ મગરમજ ઉપર વેર લીધું અને તેના કક
કે કકડા કરી નાખીઆ.

ભારડ પામરસટનગી લખવાની રીત—બોલવા અ
ગાઈ તથા લખવા અગાઈ પુખત વીચાર કરવો એવી શીખા
મજ દરેક જવાન માણસને ડાહ્યાઆએ આપેછે, અને તે
એાં તેમ કરે પછણે. પણ કેટલીકવાર એવું બનેછે કે, તેમ
કરવાનો વખત રહેતો નથી, અથવા તેમ થતું નથી. જો
ભેર ચાલતી તકરારમાં એટલી ઝડપથી બોલણું, અથવા જ
વાખ સવાલ કરવા પડેછે કે, આગમમથી વીચાર કરવાનો
વખત રહેતો નથી. તેથી એક ડાહ્યા આણસે એ વખતને
માટે એવી યુક્તી કરી હતી કે, તકરાર કરતાં કરતાં તે જરા
જરા વારે પોતાની બીડી તાનતો જતો હોતો, અને તેટલા વ
ખતમાં જે પોતાને વીચાર કરવાનો હોય તે કરી લેતો હોતો.
ભારડ પામરસટન એ કારણ માટે, લખતી વખતે પોતાના આ
રડાને એક નાકે લખવાનું કાગલ મેલતો, અને બીજી નાકે
ખડીઆ મેલતો. પછે તે ખડીઆમાં કલમ બોરી કાગલ
આગલ બધ લખતો, અને એ પરમાણે જે ચાલતાં વખત
જતો હોતો તેટલા વખતમાં તે વીચાર કરી લેતો હોતો.

૨મુંજે કુરસત.

૧—હું એક તરણ અકશરનો શબ્દ છું. મારામાં
કાલો રસબી ભરેલોછે, અને મારો સંકેદ રસબી ધાપેછે. જે
કોઈ મારામાનો કાલોરસ પીએછે તેનું માણું મજબુત થાય
છે, અને જે કોઈ મારો સંકેદ રસ પીએછે તેનું શરીર મજ
બુત થાયછે. મારો છેલો અકશર કાહાડી નાખો તો એક
જાતની ખરેડી થાઈછું; અને એક જાતનાં જનાવરના ધગ
નો એક ભાગ થાઈછું.

૨—હું એક બે અકશરનો શબ્દ છું. મને આખો
લેતો એવો પાઈછું કે જેથી આખી દુનીઆં તોખા મોલે
છે, અને નામ સાબજતાંન ધરધ પુજેછે. મારી પછવાડે
છોા ઉમેરો તો સઢથી ક્ષવતો શરીરનો ભાગ થાઈછું. મારી
પછવાડે ને બુ ઉમેરો તો એક એવું કામ થાઈછું કે
જે આ દુનીઆંખરનાં સઘલા માણસ જનવર, લવણું સ
રવે દરેકીન કરેછે, અને ને કોઈ નહીં કરેતો તે થોડા વખ
તમાં મરણ પામેછે.

શ્રી યોધ.

પુરાતક ૧૩ મું.

અષ્ટોષ્ટર ૧૮૬૯

આંક ૧૦ મો.

કંબુસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર.

બીદાર.....	એક મોટો કંબુસ
મેહેરનાથ.....	ઉપલાનો બેટો.
કામગાર.....	બીદારનો મહેતા
કચરેવજ.....	મેહેરનાથનો આકર
તિહેશુર.....	એક દલાલ.
ચામ.....	બર સાનન વેચનાર
હોમાન.....	એક ભૂવેરી.
બાબક.....	રેસમવાલો
બોથર.....	એક દરજી.
ગજકુમ.....	એક વકીલ
પારમા.....	બીદારનો ઠાકરી
મેહેરબાનુ.....	એક બીધવા ચારત
કચરી.....	ઉપલાની ઠાકરી
મેહેરનાથ.....	પારસાની આકરડી.
તેહમીના.....	કચરીનો આકરડી

આકરો ધતીયાવી.

મકરણ ૫ મું.

દેખાવં ૫ મો—શાપુર, બીદાર, પ્રરંગીજ,
શે હેર બાનું.

શાપુર—બાઈ સાહેબ, તમારો નોકર આવીએ છું.
બીદાર—એ ! તું કોણ છે ? તું શું ખાતે છે.
શાપુર—સાહેબ, આઈ નામ શાપુર છે.
બીદાર—તારું શું કામ છે અહીં ?
શાપુર—સાહેબ, મારી પાસે કેટલીક ઈમ્મી તપકીર
ની દાબડીઓ અને વીટીઓ મંગાવી છે તે લાવીએ છું. જ
રા મેહેરબાનુની કરીને આપમે દાબડી હાથમાં લઈને જોયો
સાહેબ ! એનાં જેવી બનાવનાર આ આખા ઈરાન દેશ
માં બીજા કોઈ નથી. બાઈ સાહેબ, તમારે વાસ્તે મેં

છીન ઈમ્મી વીટીઓ દેખાડવા લાવીએ છું. આને સરવે
થી એસકીમાં એસકી બાઈએ અને વીટીઓ મેહેરે છે.

બીદાર—કોણ નાપાકે તું ને તેડવા મોકલીએ ?

કચરી—મેં તેડાવીએ છે.

શાપુર—હા સાહેબ, અને આણસે કહીલું કે, તમને
બાઈ બોલાવે છે. બાઈ સાહેબ, તમે મેહેલાં દાબડી જુએ છો
કે, મેહેલા વીટીઓ જુએ છો ?

બીદાર—સાહેબ, મેહેલાં તમે તમારી મેસે જાહાનમ
માં જ્યો, કે હું તમેને મોકલું ?

શાપુર—સાહેબ, એ શું મોકાશે ?

બીદાર—અતરધડી મારા ઘરમાંથી જા, નહીંતો હમ
જા આ તારી દાબડીઓની ભાંજ નાખ્યા ને સાથે તારા
હાડકાંનોથી ધુરો કરી નાખ્યા.

શાપુર—સાહેબ, અને બોલાવીએ તેથી હું તમારે તી
આં આવીએ, નહીંતો તમારા જેવા ઘરાક વગર કોણ અ
ટકી રહેલું હતું. શાપુર સોદાશર એમ બીજાઓની આક્ર
લોકોને ઘેર ઠકેલા ખાતો નથી, પણ ઘરાકો ઘેર મેકાં આ
લી આપે છે કે તેડું મોકલે છે. બાઈ, સાહેબ મેહેરબાનુ !

દેખાવં ૬ મો—પ્રરંગીજ, મેહેરબાનુ,
બીદાર, તેહેમીના.

કચરી—સાહેબ, તમારો આવી આવથી બાહાર ધ
છી તમારો નામદારી વધવાની, ને બધા લોકોમાં તમારો ધ
છી વાખવાખી થવાની.

મેહેરબાનુ—ને ચોરતે તમારી ખાતરને વાસતે સે
કરો સારા અને જવાન ગરહસોની માગણી નાકચુલ કી
ધી તે ચોરતને તમે આવો બદલો આપો છો ?

બીદાર—ને એમ કોઈ બીજા સાથે ગઈ હતેતા ધ
છાન, સાઈ થતે. લાંબા આઈ વખત અને હમણા પાછું
આપો, ને હું પછી એક બોલબી બોલું, નહીં, કરીથી તમા
રા લોકનું નામની લેઈ નહીં.

મેહેરબાનુ—હવે તે વાંતને ધણું મોડું થઈ ગયું; તે
ખૂ થવાનો વખત હવે ગયો.

તેહેમીના—બાઈ સાહેબ, ને દરજીને તમે બોલાવા
મોકલીએ હતા તે આવીએ છે.

શ્રી યોધ.

પ્રકાશક ૧૩ મું.

અક્ષરોપર ૧૮૬૯

આંક ૧૦ મો.

કંજુસના કરમની કાહાણી.

નાટક પાત્ર.

બીદાર.....	એક મોટો કંજુસ
મેહરનાથ.....	ઉપશાનો બેટો.
કામુખાર.....	બીદારનો મેહરો.
કચરેવજ.....	મેહરનાથનો આકર.
તેહુર.....	એક દાસ.
મામ.....	મર સાબન વેચનાર
હોમાન.....	એક બંદી
બાબક.....	વેસાવાસો
બોથર.....	એક દરજી.
ગજડુમ.....	એક વડીલ
પારમા.....	બીદારનો છોકરો.
મેહરબાનુ.....	એક વધવા ઝાતલ
કુરંગીજ.....	ઉપશાનો છોકરો.
મેહરનાથ.....	પારસાનો આકરડો.
તેહુમીના.....	કુરંગીજની આકરડી,
આકરો છતીયાવી.	

પ્રકરણ ૫ મું.

દુબાવં ૫ મો—શાપુર, બીદાર, પ્રંગીજ,
શે હેર બાનું.

શાપુર—બાઈ સાહેબ, તમારો નોકર આવીએ છું.
બીદાર—એ ! તું કોણ છે ? તું સું ખરો છે.
શાપુર—સાહેબ, માડું નામ શાપુર છે.
બીદાર—તાડું શું કામ છે અહીં ?

શાપુર—સાહેબ, મારો પાસે કેટલીક ઉંચી તપકીર
ની દાબડીઓ અને વીંટીઓ મંગાવી છે તે લાવીએ છું. જ
રા મેહરબાની કરીને આએ દાબડી હાથમાં લઈને જોયો
સાહેબ ? એનાં જેવી બનાવનાર આ આખા ઈરાન દેશ
માં બીજે કોઈ નથી. બાઈ સાહેબ, તમારે વાસતે બે ધ

છીજ ઉંચી વીંટીઓ દેખાડવા લાવીએ છું. આને સરવે
થી એસકીમાં એસકી બાઈએજ એવી વીંટીઓ પેટરે છે.

બીદાર—કોણ નાપાકે તુને તેડવા મોકલીઓ ?

કુરંગીજ—મેં તેડાવીએ છે.

શાપુર—હા સાહેબ, અને બાણસે કહીલું કે, તમને
બાઈ મેલાવે છે. બાઈ સાહેબ, તમે પેટેલાં દાબડી જુઓ છે
કે, પેટેલા વીંટીઓ જુઓ છે ?

બીદાર—સાહેબ, પેટેલાં તમે તમારી મેલે જાહાનમ
માં જશે, કે હું તમને મોકલું ?

શાપુર—સાહેબ, એ શું ખોટો છે ?

બીદાર—અતરઘડી મારા ધામાંથી જા, નહીતો હમ
છા આ તારી દાબડીઓની ભાંડ નાખશ ને સાથે તારા
હાડકાંનોથી ચુરો કરી નાખશ.

શાપુર—સાહેબ, અને મેલાવીએ તેથી હું તમારે તી
આં આવીએ, નહીતો તમારા જેવા ધરાક વગર કોણ અ
ટકી રહેલું હવું. શાપુર સોદાગર એમ બીજાઓની આંક
લોકોને ઘેર ટકેલા ખાતો નથી, પણ ધરાકો ઘેર બેઠાં આ
વી આવે છે કે તેડું મોકલે છે. બાઈ, સાહેબ મેહરબાન !

દુબાવં ૬ મો—પ્રંગીજ, શેહરબાનુ,
બીદાર, તેહુમીના.

કુરંગીજ—સાહેબ, તમારો આવી આવથી બાહાર ધ
છી તમારી નાખદારી વધવાની, ને બધા લોકોમાં તમારી ધ
છી વાખવાખી થવાની.

શેહરબાનુ—જે ઓરતે તમારી ખાતરને વાસતે સે
કરો તારા અને જવાન ગરહસેની માગણી નાકલુલ ધી
ધી તે ઓરતને તમે આવો બદલો આપો છો કે ?

બીદાર—જે એમ કોઈ બીજા સાથે ગઈ હોતો ધ
છુજ. માડું થતે. લાવો માડું લખત અને હમણા પાછું
આવો, ને હું પછી એક મેલાવો બેલું નહી, ફરીથી તમા
રા લોકનું નાખખી લેવું નહી.

શેહરબાનુ—હવે તે વાંતને મહું મોડું ધઈ ગયું; તે
મુ થવાનો વખત હવે ગયો.

તેહુમીના—બાઈ સાહેબ, જે દરજીને તમે મેલાવા
મોકલીએ હોતો તે આવીએ છે.

ફરંગીજા—તેને અંદર બોલાવ સાહેબ, તમારે માટે હું કેટલી કાલજ રાખુ છું તેનો આ એક નમુના છે. આ દરજ્જાને મેં તમારા ડગલા સીવવાને માટે બોલાવીએ છે, કે તમે તમારા દરજ્જા પરનાં પોશાક પેહેરીને બાહાર નીકળો તો તમને બી સાઈ લાગે, ને મને બી લાગે. વાસતે તમે દરજ્જાને તમારું દીલ ભરવા દેશો, તેટલે હું ખાનાની બાબતમાં જરા તબવોન કરી આઉં છું.

દેખાવ ૭ મો—ખીદાર, દરજ્જા.

ખીદાર—એ શેહરનવાન, શેહરનવાન ! જાતે આ અલ્લી કહીને હું તને હવે બધું ખરું પડતું બધું.

દરજ્જા—સાહેબ, અહીં શેહરનવાનનો કોઈ નથી, પછી હું તમારો સેવક, દરજ્જા ઉઠાવે છું. સાહેબ, તમને કોઈ ઘણા સારા ચાહસેન, ખારી લલાંમાંથી કીધી હું છે, કારણ કે, આને આખાં ઈરાન દેશમાં ખારા જોતો કોઈએ દરજ્જા બીને કોઈ નથી, અને ખારાં ઘરનાં સંઘલાં મોટાં ચાહસેન છે. સાહેબ, જરા તમારું ઉના રેહેણ, હું તમારો બરડો બેરી લેઉં.

ખીદાર—હું હુંજા તારા બરડાનું ખાંપેલેવેશ, હું આ ! એવા ગળવાં કાતરૂં તમે બધાં કાહાંથી આવો છો ? નીકલ ખારાં ઘરમાંથી, કાકર ! મોર !

દરજ્જા—એ શું સાહેબ ! એટલા વાસતે મને તેડવા પોષાકીઆ હોતો કે ? કીકર નહીં સાહેબ, કંઈ નહીં તો આ મારા દેશનું બીલ પણ તમારીપર મોકલેશ.

દેખાવ ૮ મો—ખીદાર, ચાકર, હેઝકરી.

ખીદાર—કાહાં જાય છે ? આ શું છે ?

ચાકર—સાહેબ, ઘણો ઉંમો દરાખનો દારૂ, ને આ ઇચ્છે મંગાવીએ છે. પાંચ સાહેબ, બધી વાતતો રહી, પણ ખારેથી ખાર વાંગતામાં ખાનું તઈઆર નહીં કરાયે હું : મને બીજાં ચાર બખરચીખાનાં અને માલીસ મજુરો ને ઇચ્છે એવું બધું ઘરમાં કામ આવી પડીલું. ફક્ત એ બી મરવોન ખાર ચુલુલાપર તો ચઢાડાવેલી છે, તાહારે બીલ બધી સેકડો વાનીઆને ખારે ચુલુલા કાહાંથી લાઉં ?

ખીદાર—અરે ! અરે ! આ શું જુલમ ! આતા મારા ઘરના કાહાંયુંની નજી આંગ લાગી છે, જોને એકગ્રમ થી અટકાવા નહીં છું, તો બીલગ્રમથી ભડકો લે છે, અને બીલગ્રમ અટકાવા નહીં છું, તો તરીલ ગમથી ભડકો લાગે છે ! હવે શું કરું ? (આંખમાં આંસુ આગલ પરધમના આ વાન થાય છે) એ શું છે ! મારા ઘરપર ધાડ આવી ? કે શું સરકારની નયતી આવી ? શું મારાં ઘરને બધા આંગ લગાડવા આવીએ છે કે ? અરે બીદાર, એ બધું શું થાય છે ! (વલી પરધન થાય છે, અને સાથે પેકાર આવે છે) ખીદાર સાહેબ અને તેમનાં નવા ધણીઆણીને બોધ સલામતના જે, લાંબી છાંયી ને ઘણું સુખ આપે, તેમને ઘેરે છોકરાં અને છોકરાને ઘેર છોકરાં થાય ! પાદસાહને બોધ સલામ

ત રાખે (પરધનનાં આવાજ થાય છે) અં હું : ! એ હુય આ લગનની ખુશખબતની આસોદાદ માંગવા આવીઆ છે. પણ મુરખો જાણતા નથી કે હું મારાં અવડાં લગન નીકલે છે. કોડવા દે માણ ! પોતાની મેલે ધાકશે તાહારે પતરો.

દેખાવ ૯ મો—ખીદાર, ચાકર.

ખીદાર—(બખરચીખાનાં ને બધું) અરે ! અરે ! અરે ! આ શું બધું ! આતો જોને બે દાહાડામાં બોવાર કરી નાખવાની. અહીં આવ, એ ! તું તોહાં શું હકેલા બાએ છે. આ બધું જોતું છે તેનું પાછું મોકલાવી દે, રાધેલું તેટલું નાખી કે ને ચુલુલામાં રાંધેલા વાલી નેલ, અને ઘરમાંના એકે એક દીવો જુલવી નાખ ! માલ જલ દી કર.

ચાકર—સાહેબ, મારેથી એક કેમ થાયે ? બાહ સાહેબ અને હાકલ કરવાનીએ છે તે કેમ તોડું ?

ખીદાર—તાહારે હું તને હાકલ નથી કરવાતો કે ? તાહારે તું તાહારો હાકલ તોડવા માગે છે કે ?

ચાકર—સાહેબ, એમન બાઈએનો હાકલ તોડતાં મારી તરજ આકરી ઈછે, પણ શેકોના હાકલ જાહાજા હાં મેં તોડીએ છે, તોહા તોહાં મારી આકરીને બાઈએની મેહરબાનીથી જરાપણ અલવલ આવી નથી. વલી આપણા બાઈતા એવાં લલાં ને સખી દીલનાં છે, કે તેમના હાકલ તોડવાને પેહેલાંતો મારું દીલ પણ નથી આલતું.

ખીદાર—તેનું સખી દીલ જાહાનમાં જાય ! આ મારું બધું નખાદે વાલી મુકીઉં !

ચાકર—કાંએ સાહેબ, બાઈએનો ઘણું કરકશરો ખાતું તઈઆર કરાવીલું છે. બધાં મલીને પાંચરો માણસને ઈ જન કીધાં છે, ને હુંજા એક અરધા કલાકમાં બધાં આંવી લાગરો, અને ખાંવાનું એવું કરોકછે કે એક જુલ પણ વધવાનો કે બીરો પડવાનો નથી.

ખીદાર—એ બાપરે ! પાંચરો માણસ ! હવે શું કરું !

દેખાવ ૧૦ મો—શેહરનવાન, ખીદાર.

શેહરનવાન—મારા મરીબડા શેક ! તમારું ઉતરી ગયલું કેલું ને બધું મને ઘણું દુખ થાય છે. સાહેબ, મેં તમોને મોટું બધું કહીલું કે એ બધી ઘણી ઉડાઉ છે, અને તમારી જમ તેમ જાલવેલી બધી રાલત મેં દાહાડામાં ઉડાવી દેશે ? તમે આવા ઘરડા, ડાહ્યા, શેખાનાં ઇધને એકદમ કેમ આંખ વીચીને એવા ખાડામાં પડીએ ? ને રા વીચાર નહીં કોણે ?

ખીદાર—મેલો શેહરનવાન, ને હું તારી ને સલાહ પરમાણે આવી હું, તો આજે આટલો દુખો નહીં થતો. શેહરનવાન—સાહેબ, તેમનું હું બીજાં આજે આટલી દુખી નહીં થતો. તમારી આવી હાલત ને બધું મને કંઈ ઘણું આવે છે, તમારું દુખ ને બધું મારું કલેજુ કપાઈ નથી છે. તમે મારી ઉપરવારી ઇધને પરણીઆ એ ઘણું ન કાઈ કીધું.

બીદાર—હું હજુ પરણીઓ નથી, પરણીઓ નથી.
શેહેરનવાજ—હજુ પરણીઓ નથી !
બીદાર—નહી, નહી, નહી.
શેહેરનવાજ—તાહારે એટલા બધા ગભરામ્યા છું
કરવા તારે શાની ફીકર છે.

બીદાર—અરે, પણ મેં તેને લખત કરી આપેલું છે;
લખત ! લખત ! એક લાખ રૂપીઆનું લખત કરી આપે
લું છે. અરે ખોદા, મને એ શું સુઝ પડીલું.
શેહેરનવાજ—તેને શું છે, તાહારે, તેટલાં નાંખાં આ
પીને છુટા થઈ જાઓ.

બીદાર—શું, નાંખાં આપીને છુટો પાડું ? મારાં નાં
ખાં ! માઝુ લોહી, મારી જીંદગી, તે એને આપું ? તેનાં
કરતાં હું ઘોરમાં જઈને ડટાઉં તો સાઝુ. હું પેટુલાં એ
ની સાથે પરણું, પણ તરત બીજી કાહાણી, મારા પછંસા બ
ચાવવાને માટે, મારે હાથે ગલામાં કુંસો ધડને મરી જઈએ !
મારા એક હજાર રૂપીઆ બચતા હોય, ને આ ઘડી મારો
જીવ બંધો હોય તો ને જવા દેઉં ! શું જીવીને પછંસા વ
ગરતો થઈ જાઉં !

શેહેરનવાજ—અરે તારા ગરીબ શેઠ, મારા ગરીબ
શેઠ, તમે તો કેપા સજડાઈસી ગીઆ (ડીસકાં બરે છે).

બીદાર—અરે ! હું એક ઘરસ અગાઉનો કુંએ ન
હી મરી ગયો. જો એક વરસ અગાઉ મુઓ હતો તો આજે
મારા કેટલા પછંસાનો બચાવ થતો. (એવામાં બાહારથી કો
ઈના આવવાનું આવે છે) ઓ હો ! બધા લોક આવીઆ કે ?
જોતો શેહેરનવાજ, જોતો, એ કોણ છે ?

ટપાવ ૧૧ મો—બીદાર, અને કામગાર

હોઆ પોશાકમાં.

બીદાર—એ શું છે ! શું તમે બધા મને હુટી ખાવા
ન આવીઆ છો કે ?

કામગાર—શું સાહેબ, તમે મને એલખતા નહી કે ?
બીદાર—હું તુને સારીપેટે એલખુ છું. એ શું બ
ધું ? આ બધું તે કાહાણી પેટીરી ? હા ! મારા પછંસામાં
થી, મારા પછંસામાંથી તું આ બધું પેટીરી આટી નીકરી
આ છે. ઓ લુચા, નીચા, તુખી એવી ચાલ મલાવશે એ
તું મેં કરી ધારીલું ન હતું.

કામગાર—સાહેબ, તમારી આગલ હું ખરી વાતન કે
હેવાને આવીઓ છું; વાસતે જો તમે નરા ધીરા પડીને,
અને અલક રાખીને સાંભરો તો તમે જોવો મને ધારે છે
તેના કરતાં હું જુદો માલમ પડીશ.

બીદાર—તું જુદો ને ભરો માલમ પડશે ? અરે મારો
પછંસા, માઝુ લોહી લઈ જઈને મારી આગલ તું ભરો
માલમ પડશે.

કામગાર—સાહેબ તમારું લોહી કોઈ ખરાબ હાથમાં
ગયું નથી; તમે મને બરો આપો તેની આગમ્ય વીચાર કર
જો કે હું એક ગરહસય છું.

બીદાર—આ લુચાઈ જોઈ વલી ! એ મારાં નાંખાંની
ચોરી જાય છે, અને વલી ઉપરથી કહે છે કે, તપાસીને બોલ

જે હું ગરહસય ખાણસ છું ! પણ અહી આવ, મને સા
ચું કહે તુને એવો સલાહ કોણ આપી ?

કામગાર—કેહું તમેને કોણ આપી તે ? પીઆરે.

બીદાર—પીઆરે !

કામગાર—હા, પીઆરે.

બીદાર—ઘણો સરસ પીઆર ! મારો ગીની સાથે
તુને એટલો બધો પીઆર બંધાશે કે ?

કામગાર—સાહેબ હવે બધો વીચાર મેલી દેઓ, અ
ને હાલ જ મારી પાસે છે તે સમય મારી પાસે રહેવા દેવાને
મને ખુશીથી હા કહો તો પછી કોઈ દાહાડે તમારી પાસે ક
શું નહી માયું.

બીદાર—ઓ બાપરે ! કોઈએ આવો હુઓ જોયો હ
તો ! આવી માગણી કોઈએ કોઈ દાહાડે સાંભલી હતી ?

કામગાર—તાહારે તો તમારાં નાંખાં તમેને મળી ચુ
કાં. વરસનાં વરસેવર ઢંકેલા ખાઓ તોખી એક પછ મલ
વાની નથી તે ખુબ ઇઆદ રાખજો

બીદાર—હા, ખરેખર એ હુઓ વધે આડો પડી મારો
પછંસા મને પાણા ખલતા અટકાવશે. વાસતે એને નારા
શાલ નહી કહું એકવાર મારા પછંસાને તો જોઈ એકવાર
માહારી વાહાલી ગીનીએને જોઈ મારી આંખમાં કંડી કહું.

કામગાર—તાહારે સાહેબ, બધા બધીને તીથ હજાર
રૂપીઆ મારા હાથમાં આવેલા છે તે મારી પાસે રહેવા દેઓ.

બીદાર—કીકે, કીકે; પણ તે મારા મારી આગલ લા
વતો ખરો, હું મારાં તેને મારી નજરે એકવાર જોઈ તો ખરો,
પછી તું ને તે હું બખથી નહા કહું.

કામગાર—સાહેબ, તમારા બોલના વીસવાસ
પર તમેને લાવીને દેખાડું છું. (જાય છે)

બીદાર—આ કેવો હુઓ ને ખંધો ખાણસ હશે. મારો
પછંસા મોરીને મારીન આગલ કબુલ કરે છે, અને વલી તે
જોતાના કરી મેલવાની રજા પણ મારી પાસે માગે છે; જા
ણે મારી બધી રીલત તેના ખાવાની છે.

ટપાવ ૧૨ મો—બીદાર, શેહેરનવાજ.

બીદાર—શું શેહેરનવાજ, કેહોની બહાર શું છે ?

શેહેરનવાજ—શું કેહું સાહેબ, મારીથી બોલતાં બી
નહી; ગામમાં બધાં લોકોમાં ખબર પડી કે તમે, ફરગીન
સાથે પરણીઓ; તે ખબર સાંભળતાં ફરગીનના બધા આ
ગનારાઓ તમારી પર જલડી આવીઆ છે; તેમાં રાહથી મોટો
માગનાર એક વક્રીલ છે, જે પચાસ હજાર રૂપીઆ માગે છે.

બીદાર—ઓ, હા, હા ! જા, તે બધાને કેહુ કે આવી
ને માઝુ ગણું કાપી જાઓ.

શેહેરનવાજ—તમે બરોખર કેહો, તમે તેની સાથ પ
રણીઆ છો કે નહી ?

બીદાર—પરણીઆ સરખોનું બિવાર થયો છું.

શેહેરનવાજ—સાહેબ, તાહારે તું તમારે તેને એક
લાખ રૂપીઆ આપવાનું જોઈ કે ? વીચારો સાહેબ વી
ચારો એક લાખ રૂપીઆ તે કેવી મોટી રકમ થઈ તેના વી
ચાર કરો.

બીદાર—વીચાર શું કરું એમાં; મારી પાસેથી એને એક લાખ બદલે એક પધ. પણ મલવાની નથી, હું એને એક ટોકડો પણ વ્યાપનાર નથી.

શેહેરનવાજ—હા સાહેબ, તે બરોબર છે, પણ વ્યાપ છા દેશના ધારાથી તમે વ્યભજી નથી. તમે સારીપેટે જાણો છો કે, જે તમારીપર ફરીઆદી આવી, અને તે બધી ત વ્યાવશેજ, અને જે તમે નાણાં તુરત નહીં વ્યાપશે તો તમારીપર એક કરબદાર તરીકે કેવી નક્કી જીવરશે તે તમે સારીપેટે જાણો છો.

બીદાર—એક લાખ રૂપીઆ ! નહીં, નહીં, હું મરી જઈ પછી એટલા રૂપીઆ તો નહીં વ્યાપું.

શેહેરનવાજ—વારૂ સાહેબ ધારો કે, જેકે એમ બનું થયું મુશકેલ છે, તોપણ એમ ધારો કે, કોઈ એને એણું કરવાને સમજાવે અને એક લાખના પોણા લાખ લેવાને કચ્છલ કરાવે તો કેમ ?

બીદાર—પોણા લાખ રૂપીઆ ! તે કેવા થાપું તે તમે જાણો છો કે ? મારો જીવ જીવ તોળી નહીં વ્યાપું.

શેહેરનવાજ—પણ પીઆરા સાહેબ, જરા વીચાર કરો; જરા વીચાર કરો; જે થડી જપછે તે થડીમાં તમેને એક લાખ રૂપીઆ યોવા પડશે. સાહેબ, મારા વાહાલા થોડું, હું તમને કાલાવાલા કરીને કહું છું, હું તમને પૂજે લાગીને કહું છું, હું તમારી આગલ હાથ જેડીને કહું છું કે, તમે એવા મોહોશીલા તમા યાઓ, ને હાથે કરીને તમારી ખરાબી ના કરો. તમે તમારું મન કંઈ કરો, મનમાં પ કે કરાવ કરો. જુઓ હું તમને ખરું કહું છું કે વ્યાવા વખતમાં એક રૂપીઆ મારી સલાહ પરમાણે ખરચશે તો તેથી તમારા ઘરમાં એકસો રૂપીઆનો બચાવ થશે.

બીદાર—વારૂ તારે, તારે, તારે, જા, સમજાવ, તેને સમજાવ, ને જા થુલ નાખી પોણી સાતસો રૂપીઆ વ્યાપી શ. પછે જા, બનતાં થુધી એનાથી પણ જેટલા એણા થા પ તેટલા કરાવજે. અને તારી મેહેનતના બદલામાં તેની પાસેથી દલાલી લેજ, ને જા, જે તે તુને દલાલી વ્યાપશે તેના વીશમે ભાગ હું તુને વ્યાપીશ.

શેહેરનવાજ—અરે સાહેબ, એ શું બકોછ, જે પોણા લાખથી હું તમારો છુટકો કરાઉં તો તમારે મારે પગે લાગવું નહીંએ.

બીદાર—હું કંઈ છું કે મારો એકદમજ છુટકારો થાય તો સાફ.

શેહેરનવાજ—સાહેબ, હું જાણુ છું કે તમે એમ નથી સમજતા, પણ જહારે તમારો બધીની માગનારઓ તમારીપર હોકમનાયું લેવને વ્યાવશે, અને જેલારે વ્યમલ દાર તમને કમરમાંથી વ્યાવિને ધરશે, અને નજરમાં ઘસડીને લઈ જશે, તાહારે તમે પોતાની મેલ સમજ્યો.

બીદાર.—અરે, હું મારી માએને પેટે જનમીઓજા કાંએ ! અરે ! મને હંધારને મોટો કીલો કાંએ, મને પધ સો એટલો બધો વાહલો થયો, તેની વ્યાગમચ કોઈએ મારું માથું ભાલું કે, એ નહીં નાખીઈ ને મારું લેજી છુટી કાંએ નહીં નાખીઈ ! (એવામાં બારણું કોકાપીચ.)

શેહેરનવાજ.—ઓ હો; બધા મહડી વ્યાવીઆ ! સા

હેબ તમે આ જગાપરથી ઉઠો, ને દીવાનખાનામાં જાઓ કે નહીં તો બચરીખાનામાં બરાઈ જાઓ. હું ધારું છું કે હવે તમને સમજ પડશે, ને તમારી થુધ જરા કેકાલો વ્યાવશે.

બીદાર—આ શું હાસતું હાસી લાવો ! અરે આ બલાગત મારા ઘરમાં કાંઈથી વ્યાવી ! હવે શું કરું ! પોણા લાખ રૂપીઆ કેમ વ્યાપું ! ક'નાલીવ્યતપણું ! ખરા બી ! બધીખાનું ! એ બધું શું ! એ બધી મારાપર શું વ્યાપ્ત ! જે એટલા નહીં વ્યાપતો તો એક ઉડાઉ, ને કરબદાર બધી કરને ભાગે; તેની સદાની ગોલામગીરી કે પાલે મોહિરે, અને તેના જીવમની બેડીમાં હાથ પગ સદાના શીકરાપછે. હવે શું કરું; વીચાર કરતાં કરતાં, મારું માથું ફરી વ્યાવીઈ, હવે હું થેલો થઈ જશ.

શેહેરનવાજ—હવે સાહેબ, થેલા યાઓ કે દીવાના યાઓ. પેટેલાં કહીઈ તાહારે નહીં માનીઈ ને હવે થેલા થઈ જાઓ ! તોપણ હજી વીચાર કરો, જરા વીચાર કરો. [બધે.

નોશારીના પારસીઓના મોહોલાની સફાઈ.

પોતાનું શરીર, પોતાનું ઘર અને પોતાનું આ બધું સાથ રાખવાં એ દરેક માણસની પેઠેલી પરજ છે. એ વાતની અગત દરેક સુધરેલા દેશના લોક સમજે છે. સફાઈને અંગરેજો એટલી અગતની ગણે છે કે, તેને ઈશવરપણીથી જ ઊતરતી ગણે છે. સફાઈ ને જરથોશતી ધરમમાં એટલી બધીતો જીવેરજ ગણે લી છે, અને તેને માટે એટલી તો તેહકીક કરેલી છે, કે ગોયા માણસ જાતનાં સરવે સુખનું યુલ તેજ હોય. નહીં સાથ રહેનાર માણસને મોટો પાપી ગણી ધીધાર વામાં આવીએ છે, અને સાથ રહેનાર માણસને ધરમી ગણી તેને જીવજગી આપવામાં આવી છે. જેમ તેલને પાણી હમેશ જીવે છે, તેમ જરથોશતી ધરમનાં રમાનો અને ગલીચી એ પણ હમેશ જીવે છે. પશું એ પોતાના દરને સાથ રાખે છે, અને પકશીઓ પોતાના માલા સાથ રાખે છે. મધમાખ અને ઠીડી જેવાં નાનાં જનાવરો પોતાની જગા જેવી સાથ રાખે છે તેવી માણસની બધે નથી. એ જોઈ માણસે કિંવું શરમાવું જોઈએ ? હાલ હમા નોશારી સરખા કંસખા ના મોહોલાની સફાઈને મુંબઈના કેટલાક મોહોલાઓની બદીચી સાથ સરખાવીએ છે, તેથી કહીએ કે, એ જોઈ મુંબઈમાં તેવા ગલીચ મોહોલા સખનારોએ કિંવું શરમાવું જોઈએ.

નોશારીના કરતાં મુંબઈના પારસીઓ અને પા રસણો વધારે સુધરેલાં અને શીખેલાં ગણાય છે. એ મ હોવાથી શકાઈના શયણ અને ગલીઓના ગેરશય ધ નોશાકરાઓ કરતાં તેઓ વધારે સમજવાવાલા હો વા નોંધવો. મુંબઈની અંદર મીઠીનીસીપાલ ખાતું છે, અને તે મોહાલાઓ સાથે રાખવાનું તથા ગલીઓ કરનારાંઓને અટકાવવાનું કામ કરે છે. એ ખાતાના હુદયમાં કાએદની રૂએ ફેટલીક સત્તા છે, જેની મદદથી તે ગલીઓ કરનારાઓની ઊપર નોટીસ કરી શકે છે, સમનસ કરી પોલીસમાં ઘસડી શકે છે અને શજા કરા વી શકે છે. એટલું છતાં મુંબઈમાં હદથી જાદા ગલી યી હોદના મોહાલાઓમાં નોવામાં આવે છે. પણ આ વેલાએ હુમે આખી મુંબઈની વાત કરતા નથી; ફક્ત પારસીઓનાજ ફેટલાક મોહાલાઓ તેવી હાલત માં છે તેમનેજ માટે બેલાએ છે. એવા મોહાલાઓ સા થ રાખવાને આગલ મીઠીનીસીપાલ ખાતાંએ ઘણી કો શેશ કીધી હતી, પણ તેમાં તે બરોબર શવીછી ન હું. ગલીઓ કરનારાંઓ ઊપર ધરોધર સમનસો કા હાલીઆ હતા, જે નોઈ તેઓ તેના ઊપર ઘણા ચીર કાઢે ગયા હતા, અને એક બે મોહાલાઓમાં તો એ ખા તાનાં માણસોને માર વરીક મારીઓ હતા. આ જો ઈ તેવાં મુરખ લોકની મુરખાઈનો કશો પાર દેખાઓ ન હતા. જે સઘળું કરવામાં આવે છે તે તેમના પોતા નાજ શયણને માટે છે એવો વીચાર તેમને મુદલ આ વતો ન હતા, અને બીજા સમજીઓ તેમને એવો વી ચાર આપતા તેઓ તેમની નજરમાં બેવકુફ અને ખુસા મતીઆ લાગા હતા. એવા મોહાલાઓમાં મુખીએ કરી ગલીઓ એટલાથીજ યાય છે કે તેમાં રેહનારી પા રસણો પોતાના ઘરમાંનાં કચરા તથા વાસણ ઊભરે લું પાણી અને એવીજ ગલીઓ વસતુઓ પોતાની ખા રીઓથી આખો દાહડો બહાર રસતાપર નાખે છે. એ થી કરી આખો મોહાલા બારી ગલીઓથી ભરેલો રહે છે, અને વાસ મારીઆ કરે છે. તે પણ એવા મો હાલાઓ મીઠીનીસીપાલ ખાતાં તરફથી દાહડામાં બે વાર સાથે કરવામાં આવે છે. જો એમ નહીં કરવામાં આવે તો પોડાંક વરસમાં એવા મોહાલાઓમાંનાં ઘરો કચરામાંજ કાઈ જાય એમ ધારવામાં ખાતું નથી. વલી તેમની આ માઠી ચાલથી તેવા મોહાલામાં ધઈ આવતા જતા રાહદારીઓને ઘણુ ખમતું પડે છે. ખા

રીઓથી નખાતો કચરો અને ગંધાતું પાણી કોઈ કો ઈ વાર તેના આંગ ઊપર પડે છે, અને તેના કચડાં ખ રાખ યાય છે. તેમાં કોઈ ચીનચલાખીઆના તો એ વા બાર વાગી જાય છે કે, તીઆંથી એક કમલું પણ આગલ ભરતું મુશકેલ યઈ પડે છે. એવાં આલથુ અ ને બેસમજ માણસોને પોલીસમાં ઘસડી શકાય છે અ ને શજા કરાવી શકાય છે, પણ ફેટલીક વાર તેઓ પા હી નાખીને એવાં ભરાઈ જાય છે કે બીંચું નેતાં કીઆ માલપરથી કે કઈ ખારીઓ પડીછી તે માલમ પડતુ નથી, અને તેથી તે નાખનાર જલ દી પકડાતું નથી; અને ફેટલીક વાર ફેટલાક તેવા મા ણસો માલબેલ દઈને કે બખરી, ફરરી, ચડીને અખા કા કરી ચાતી જાય છે. આ સુઘળું એવી ચાલ ચલા વનારાંઓને ઘણું શરમાવા જોગ છે. આ ચાલને મા ટે એવાં ઘરોની આરતો અને મરદો એ ખંનેને કપ કો ઘટે છે; આરતો એવી ચાલ ચલાવે છે, અને મરદો તેમનો અટકાવ કરીઆ વગર ચલાવા દે છે. એવાં માણસોનો તરફેણમાં જો આજે કાંઈખી બેલાવાનું હો યનો તે ફક્ત એટલુંજ છે કે, તેઓએ એવી સઘલી જ લીચીને સગવડથી કીઆં નાખવી તેનો જોઈએ તેવો ઊપાય મીઠીનીસીપાલ ખાતાં તરફથી હજુ લેવાયો નથી. આજવેર જે લેવાયા છે, તે ઘણીક બાબતમાં કડંગ અને અગવડ ભરેલા લાગા છે. પણ તેથી મો હાલાઓમાં છેક આવી ગલીઓ થવી જોઈએ એવું કાંઈખી કારણ નથી. એ બાબતમાં નોશારીની ચા રસણો થું દરે છે તે નીચે લખીએ છે જે વાંચતાં અતરે ની પારસણોને સમજ પડશે કે જો આપણે પોતે દીલ થકી સફાઈ રાખવા માગીએ તો ફેવી રીતે રાખી શકાય.

ઊપર જે બધું લખીછી છે, તેમાંનું નોશારીમાં કંઈ નથી. તીઆં અતરેના જેવું મીઠીનીસીપાલ ખા તું નથી, કે અતરેના જેવી સફાઈ કરવાની રીત અ થવા ચોકસાઈ નથી, કે તીઆં ગલીઓ કરનારને પક ડી લઈ જઈ શજા કરાવવાના અતરેના જેવા કાયદા ન થી. જો કે આજ એક બે વરસ થયાં એ રહેરમાં મીઠીનીસીપાલ ખાતાં સરણું કાંઈક કરવામાં આવીછી છે ખરૂં, પણ તેનું કામ એવી ખયાંની રમત સરખી રીતે ચાલે છે કે, તેને કોઈખી રીતે મીઠીનીસીપાલ ખા તામાં ગણવું જોઈતું નથી. વલી એવું જી તે તીઆં આજ એક બે વરસ થયાં થઈ છે, પણ જે તીઆંની

પારસીઓમાં સફાઈ રાખવાની રીત છે. તેનો આજ ઘણાં વરસોની ચાલુ છે. તેની રીત તેમને કોઈ મીઠીની સીપાલ ખાતાંએ શીખવી નથી, કે કોઈ કાચેલ એ તેમને તેની શરૂ પાડી નથી. તેમને શીખવનાર અને શરૂ પાડનાર તેમનો ધરમ અને રવઈઓ છે. નોં શારીના પારસી મોહાલાઓમાં સહવારના પોઝીરમાં અથવા સમીસાંજના શરીઆ હોયને, સફાઈની ખાખ તમાં તે એક ઘણું રક્ષીયામણો દેખાવ આપે છે. લગભગ આખો મોહાલો વસાએલો, પાણી છંચલું, અને એક પુરાયલા કોઈના ખારણુ આગલ જરા પણ કચરો નહી, કે એક પણ અતરેના એવો ગંધાતો ખખીચીઓ નહી. એ સઘલું કેમ થાય છે, તે બાણુ વાને ઘણુઓને ઈતંતેજારી પેદ થશે જે ભાંજવી નોઈએ. પરથમ, કચરાની ખાખતમાં તેઓમાં અજબ એવો અને ઘણો વખાણુવા નોગ રવઈઓ આજ વરસોનાં વરસો થયાં ચાલતો આવેલો છે. આખા પારસીના લતાને લગતા તીઆં કેટલાક ઊકરડાઓ છે. એ ઊકરડાઓ મોહાલાઓથી દુર ખાલી જગામાં છે. મોહાલાઓથી એવા ઊકરડા ઘણાં ઘણા પા માઈ લ દુર હોય છે. નોશારીની પારસીઓ પોતાના ઘર નો સઘલો કચરો ટોપલીઓમાં ભરી રાખે છે, અ સહવારનાં, ખપોરના કે સાંજનાં તે ટોપલીઓને જીથપર ઊંચકી છે કે ઊકરડાઓ પર જઈ તીઆં તેમા નો સઘલો કચરો નાખી, ખાલી ટોપલી લઈ ઘરમાં આવે છે. આ તેમની ચાલ કેવી વખાણુવા નોગ છે ! વલી વધારે વખાણુવા નોગ એ છે કે, કોઈખી અમલ ધરના કે કાચધનાં દખાન વગર, પોતાની મેજેજ તે ઓ એ પરમાં હો કરે છે. વલી તેઓ ઘણાંમાં ખેવાર સહવારના પોઝીરમાં અને સમીસાંજના પોતાની ખકી, એટલે અને આંગણું વાલે છે, અને તરણ ચાર ઘાઘરો ભરી તે ઊપર પાણી છાંટે છે. પછે લીપેલી ઓસરીઓ ઊપર અને ધોયલા ઊંખરો ઊપર ચી તરણના સાથીઆ નાખે છે, એટલે છતાંની રાખના ચો ક હાયે પુરે છે. દરેક પોતાનું આંગણું વાલે છે અને છાંટે છે, તેથી આખો મોહાલો લગભગ સઘલો વલાય છે, અને છંચાય છે. એવો મોહાલો, અને છાણુથી લીપેલી ઓસરીઓ પરના એક, એ સઘલું એવો રક્ષીઆ મણો દેખાવ આપે છે કે, જે નોઈ ઝંખઈના તેવા મોહો લાઓને માટે અશોશ પેદ થાય છે.

નોશારીના એ મોહાલાઓ અતરેનો મોટો મોહાલો, કવરી મોહાલો, વાંકો મોહાલો, વાણીઆવાડી, મરઘા શેરી, મોલવાર, જે તરણ પોલો અને એવાજ ખીજાં કેટલાક મોહાલાઓ કરતાં સોગણું સારા છે, અને તે મોહાલાઓમાં રહેના ઓની તનદરોસતી આ મોહાલાઓમાં રહેનારાઓના કરતાં સોગણું સારી છે. એવા મોહાલાઓમાં મોટાં મોટાં ઘરો છે, અને તેમાં ખુદ ઇસલામી ને કંગલાવાલા મરદો, અને સપાટ ઈસલામી ન ને ચલકતી ખાંભરી ને લટકતાં એરીમવાલી ચોર તે રહે છે, જેમને એવી ગલીચી કરતાં અને કરવા દેતાં શરમાવું નોઈએ છે. તેઓએ એવું કરવા કરતાં તેનો અટકાવ કરવાની મેહનત લેવી નોઈએ છે. તેઓએ આગલ રહીને મીઠીનીસીપાલ ખાતાં પાસે નોઈએ એટલું કાંમ લેવાકલું નોઈએ છે. મોહાલાઓની જમીન ઘણીજ સફાઈદાર રાખવી અને રખાવવી નોઈએ છે, અને ઘરોને ખાહારથી ચુના દવાડી મોહો લાઓ દેખાવમાં એવા કરવા નોઈએ કે તે પારસીઓનાં નામને છાને. એવા મોહાલાઓની હાલની હાલત પારસીઓનાં નામને હીણુ લગાડે છે. તે મોહાલામાં વસનારાંઓ માણસને ખદલે એક ભતનાં બનવરનાં સંખંધમાં ગાણી શકાય છે, કોઈખી સુધરેલા દેશનો પરદેશી એવા મોહાલા નોઈ તે મા રહેનારાઓને તતકાલ તે બાનવર સાથે સરખાવીઆ વીના રહેનાર નથી. - હવે છંચીએ છે કે, પારસીઓના શોડક એવા એખીએલ મોહાલાઓની એની એખ હવે દુર થાયતો શાર.

બઈરી કેવી પસંદ કરવી.

બઈરી પસંદ કરવા ખાખત દરેક માણસના જીવ જીવ વીચાર હોય છે. કોઈ રૂપ ઊપરથી પસંદ કરે છે, કોઈ ગુણ ઊપરથી પસંદ કરે છે, અને કોઈ ગમે તેવાંને પસંદ કરે છે. આજના વખતમાં અંગરેજો ખાતરી કરીને પરણે છે, પારસીઓ શકત મોડું નોઈને પરણે છે અને હીંદુઓ ખીયારા ઓખે પાસ ભાંધીને પરણે છે. પણ આગલા વખતમાં એક પાદશાહ-ખઈરી પસંદ કરવામાં જે નોસને નો કીધી છે, તે ખરખર ખારે અબાપની ભરેલી છે. કયા અને કાણુઓ

માં પાદશાહને સદા પુખ્ત ગણવામાં આવેલા છે, જે વાત ઘણીવાર એકદમ નહીં માનવા જોગ નથી' હાથ તી. આ પાદશાહ બઈસી પસંદ કરવામાં જે તેની ત પાસ કરાવી છે, તે ઊપરથી તેને કોવા સમજવો જોઈએ તે સહેલું છે. એ પાદશાહ ચાતરો હોય છે; અને તેની એ ખાખત લારડ બેઠને લખેલી તેની ત વારીખમાં જોવામાં આવે છે. એ પાદશાહનો વીચાર નેપલ્યની જવાન રાણી સાથે પરણવાનો થવાથી તેનો રંગ રૂપ કોવા છે તે જોવાને તેણે તરણ એલચી જોને ચોકલી આ હતા. તેજાએ તેણીના કીઆ કી આ શરીરના ભાગ જોવા, અને તે કમ જોવા તેની ખ ધી વીગત ખાખતવાર લખીને તેમને આપી હતી. જે દલી ખાખતો લખી આપી હતી તેટલી સઘલી ખરાખ ર તપાસવાને અને ખરેખરી તે પાદશાહને જણાવા ને તેણે તેમને શકત તાકીદ કીધી હતી. તે પરમાંજે તે એલચીઓએ તેના વીગતવાર જવાખ આપી આ હ તા. તપાસની જે જે ખાખતો લખી આપી હતી, તેમાં ની થોડીક જાણવાજોગ છુટી છુટી નીજે પરખાણે છે:—

ખાખત ૫ મી—એ જવાન રાણીની ઊપર ફેરવી છે, તેનું કદ કંબુ છે, અને કદનો ઘાટ કોવા છે તે પછી તપાસ કરી ખરાખર મોઢને.

ખાખત ૬ મી—તેનું ચોડું ખરાખર જોડું ક તે રંગેનું નહીં હાય; તે બરેલું છે કે પાતલું છે; તે ગાલ છે કે લાંબું છે તે જોડું; વધી જોડું કે તેનો ચેરેરો હુચતો છે કે ખરીએલ છે; ચુસાવાલો છે કે નરમાશ બરેલો છે; આ કલો છે કે ચોચો છે. એ સઘલું ખરાખર તપાસી તેની પછી મોઢ કરવી.

ખાખત ૭ મી—તેની ચામડી સ્પષ્ટદાર છે કે નહીં તે જોડું.

ખાખત ૮ મી—તેના બાલનો રંગ કોવા છે તે જોવા.

ખાખત ૯ મી—તેની આંખો, ભવાં, પાપણ આ ને દાંત તથા હોઠ ખરાખર જોવા.

ખાખત ૧૦ મી—તેનાં નાખની વલણ કવી છે તે ખરાખર જોડું; અને તેનાં કપાલની ઊંચાઈ અને ચોક્કસાઈ તપાસીને મોઢવી.

ખાખત ૧૧ મી—તેનો ચેરેરો કોવા છે તે જાત કરીને ખરાખર તપાસવું.

ખાખત ૧૨ મી—તેના હાથ ઊંચાલીને જો

વા, ને તેમનો ઘાટ કોવા છે તે તપાસવું, હાથની જાડીને કે પાતલી તે જોવી. આખા હાથ જોવા કે, તે જાડા છે કે પાતલા, તે લાંબા છે કે ટુંકા.

ખાખત ૧૪ મી—તેનાં આંગણો જોવા કે ને લાંબા છે કે ટુંકા; નાના છે કે મોટા, નખ આગળથી સારા કાંઠે કે ચોક્કસાં.

ખાખત ૧૬ મી—ખરાખર જોડું કે તેના ઊંચા હોઠની ઊપર કાંઈ બાલ હોય છે કે નહીં.

ખાખત ૧૮ મી—રાણીની આગમ કાંઈ મને ની વાત કરવી, જોવી કરવી કે તે ઊપરથી તેણીને કાંઈ જોલી આ વગર આવેજ નહીં. પછી જાણે તે જો લવા માંડે તીઆરે સખીઅતારી નેનાં ચોડાંનો નજીક જેટલું લઈ જવાય તેટલું તમારું નાખ લઈ જઈને જોડું કે તેનાં દમનો વાસ કોવા આવે છે, તે મીઠા આવે છે કે નહીં; તેમાંથી મસાલાનો વાસ આવે છે, કે ગોલાઓ આવે છે, કે કથતુરીનો આવે છે.

આ નવાઈ સરખી તપાસના શાલો જવાબો પાણી તરણ એલચીઓએ તેવી જ નવાઈ રીતે આપી આ હતા. તેમાં જે તેજાએ ભાશા વાપરી હતી તે જાણે કાંઈ રાજદવારી ખાખતનો મોઢો રીપારટ હાથ તેવી હતી. તેના જોકે જે નયુના નીજે જોવામાં આવશે.

તેરમી ખાખતમાં જણાવેલી તપાસની ખાખતમાં તમા નામદારને જણાવવાની રગ લઈ જો છે કે હાંમી મજદુર નામદાર રાણીના હાથ પછી પછી કોમોદા જોવા હતા; અને એ મજદુર રાણીનાં ઊંચાં હાથ ઊપર જોવા લીધા હતા, અને તે ઊપરથી હાંમી જણાવવાને શકતીવાન થયા છે કે, મજદુર રાણીના હાથ માંજો પુખ્તદાર છે, અને એ મજદુર રાણીના કદના પરમાણુ પરમાણુ તે હાથ બરેલા, નરમ, શીલીતા અને આજીવાગીનાં.

આદરમી ખાખતમાં જણાવેલી તપાસની ખાખતમાં જણાવવાની રગ લઈ જો છે કે, હાંમી રાણીને જુ ધી હાથ ને વખતે વાત કરાવવાને મળી કાંઈક કીધી, પાણુ તેણે ઘણાવાર વાત કીધી નહીં, અને જે કાંઈક વાર કીધી તેટલા વખતમાં હાંમી હમારું નાખ, મજદુર, રાણીના ચોડાં આગમ સખીઅતારી લઈ જવામાં તેટલું નજીક લઈ જઈ ગઈ આ નહીં; અને તેથી તે ખાખતની તપાસ હમારેથી શરૂ નહીં અને તેથી એ મજદુર ખાખતનો ખાલકો હાંમી આવી શકતા નથી જાણવા આપવાની હમારમાં નામદાર નથી.

સુગાં સુગાં ચહડીઆં. દાદરની ઉપર,
નણદનાં છોકરાં મામીજ કરી કહેતાં;
દોડતાં પાસે આવતાં પડી નીચે નનર.

અનન્ય થઈ બોલીઆં મામીજ એ શું ?
ખરડેલા પગ ને સપાટ છે કીઆં ?
રસતામાં પડી બડી ગયાં કે શું ?

સુનાબાઈ નાખપર વ્યાંગલી મેલી,
કમકામે છોકરાંને સુગાં રહી જાએ;
પણ કેમ રહે શીધી બાલકની હુલી ?

એક દોડીઈ પાછલના ઝોરડાની માહે,
નળને મમાઈજને કહી હસતાં વાત;
બહાર બાવીઆં બોલતાં, એ શું કાંતક કહેવાએ.

બીજું દોડીઈ વ્યાંગલના ઝોરડાની માહે,
નળને મામાજને કહી કુદતાં વાત;
દોડી બાવીઆ બહાર કે એ શું વાત થાય !

સુનાબાઈને નેળને સામુજ હસીઆં,
ને સોરામશા તો વીચારમાં પડીઆ;
સુનાબાઈ સટ દઈ ઝોરડામાં ધુરીઆં.

સોરામશા ગયા સુનાબાઈ પાછલ,
મોડું કરી વીહીજ ને પુછી નેળ ખખર;
કહીઈ સપણું પેહેલેથી તેઓની વ્યાંગલ.

સોરામશા પડીઆ પેટ કરીને હસવા,
સુનાબાઈના ગયો તે નેળને મીનજ;
હસોછ તમે ખુબ જાણારે હું થઈ રસવા !

સોરામશા બોલીઆ તેમાં હું શું કહું ?
એ બધું થયું તેમાં મારો તે-શું વાંક ?
તમારી સાથે બેસીને કંઈ હું બી રહું ?

મેરીપર નહ જવલે ઘાઈ નાખીઆ પગ,
ને સારી કહાડીને ખુડીપર મેલી;
બોલી ફરી નહી ચાલુ કાદવમાં એક ડગ.

અંતે રરી બરીને સુધ ગયાં લુખાં,
કીધી ઘણીબી બધાંએ બોલેશ;
શવારનાં ઉડીઆં થઈને નરાં લુખાં.

ઉડતાં વાર કરી મેલીઈ તોફાન,
જઈ હુંતો હમણા ને હમણા મારે ઘેર;
કપેછે માઈ માથું ને બને જાન.

જવ જવ તો હવે ચાલોને નહી જઈ,
મારે લાલે જવલે તમે નળને ગાડી;
રસતાની વચે ફરી ફૂલત નહી ધાઈ.

સોરામશા નળ બલની ગાડી એક લાખા,
નેળને સુનાબાઈએ ખરડીઈ મોડું;
વેહેલા વેહેલા નળને એ શું લઈ આવ્યા ?

બેઠાં તેમાં અંતે સુનાબાઈ માએ,
ને પરદા જેમી જેમી ને લંકીઆ;
ગાડી સુનાબાઈનાં ઘર તરફ જાએ.

તેવામાં અનમીતો પરદાનો છેરો,
પવન લાગાથી નરા ઉપડી ગયો;
ચોંકીને બીધાં રજે નેળ લે કાઢ વેહેરો.

વેહેલા વેહેલા કરી નેરથી તાણીએ એવો,
કે આખો ને આખો પરદા બાવી ગયો નીચે;
ચોંકીવાળો નેળને ઝટ ચોંકીએ તેવો.

ઝડપથી ઉંચકવાને વલીએ તે વાંકો,
ખગદનાં પુછડાંપર પડી ગયો હાથ;
ચોંકીને કુંકારા મારતા તે નાહોડો.

ગાડીનું પછડું નળ ગટરમાં પડીઈ,
ને સુનાબાઈ બીહીને લાકડાં ધઈ ગયાં !
વેહેલાં વેહેલાં માહેથી ઉતરી જવું પડીઈ.

પછડાંપરથી સુનાબાઈ ઉતરવા ગયાં,
સારીની કળી ગઈ પગની માહે ભરાઈ,
સુનાબાઈ કાદવમાં બારીઆં થઈ ગયાં !

શરમનાં મારીઆં જવલે પાછાં ઉડીઆં,
ને ઉડી ગયલી સપાટ ઝટ લળને પેહેર;
પણ પીઠેથી કાદવમાં લપેરાઈ ગયાં !

સુનાબાઈએ નેળું કે આ બીજે રકારા,
પણ થયેછે સઝડ રસતાની માહે;
ગભરાઈને નેવા લાગ્યાં આસપાસ !

ગાડીતો ગટરમાં ખુતીને પડી,
સાસડું ને મહીરો તે રહીઈ સરખું ફર;
અંતે ચાલોને જવાની જરૂર પડી.

ઠોક કરી નીચી વેહેલા વેહેલા ઉંચકી પગ,
બોપમાં ભરાઈને સુનાબાઈ ચાલીઆં;
બાવી પોંડોંચીઆં મહીરે ભરી થોડાં ડગ.

બાવીને ખાધા પાછા સોગન કાછ,
ફરી કહું નહી લટકો ને તાણું નહી પરદો,
રસતાની માહે, ગમે તે થાય પણ.

નાનાંભાઈ.

ધરબારનો સુખીઆરો !

વાંચનારી બાઈએ, આ પાસેનાં ધાના ઊપર
નું ચીતર જુઓ, એ ધરબારના સુખીઆરાનું છે. આ
ગલ રોસ કીધાં ગોશતની રકાબીઓ પડીછે, અને ઘ
રનું ગલાશ હથમાં પકડી પુશાલીથી વાંકો થયેછે.
એ ઘરનાં ગલાશમાં તેને આ દુનીઆં ને પેલી દુની
આં એક થઈ ગયલી દેખાયછે અને પોતે પોતાને જ
વતો બેહેતરમાં ગયલા સમજેછે. બધાં છોકરાંની શીકર
વાલો તો ભારી દેખાયછે, ઈઆતો બાવાજ પરણેલા છે
ય, કે નહીતો બઈરી છોકરાં રવડી રજડીને પેટ ભરતાં

ਥਰਪਾਰਨੀ। ਸੁਖੀਆਰੀ।

હાય એવાનું પેટ ભરાયું તો બધાનું ભરાયું; ને એવા સુખી તો આખી દુનીયાં સુખી. એવાના માંખાપ ઘડ, બધરી છોકરાં ઘડ, અને સરવે દાસત દુનીયાં પ લુ ઘડ. ઘડ મલીએ તો બધું મલીઈ, ઘડ મલી એ તો ખોદા પણ મલીએ. નેએ સમજીએ છે તેએ એવી કહેવત ખોલે છે કે, “ને પીએ શરાબ, તેનું ખાનુ ખરાબ” પણ છાકરાએ તેમને બેવકુફ ગણી એમ કે હે છે કે “ને નહી પીએ સરાખ તેનું ખાનુ ખરાબ.” ઘડની લેહેજત, ઘડની મળહ ને ઘડની મોજ તે છાકરા એ કહે છે કે, બીજાએ થું સમજે. તેએ તેમને હસી ને કહે છે કે, “બધા કયા બુજે બધરાનકી ખાત.” એ વાત ખરી છે. ખચીત, છાકરાપણમાં જે મળહ છે, તે નેએ છાકરા થતા નથી તેમને કશી ખખર નથી, અ ને તેએ તેની ખુબી સમજતા નથી. શ્લોકેત થ ડું, છકકાં ભાંજવાં, ખાચકાં ખાવું, પઈશિ ખોવા, ત નદરોસતી બગાડવી, અને છેલે કુતરાંને મોહાતે મરી જવું, એ જેવી મળહ તે બીજી થું હાય? આવી મળહની વાત બીજા બેસમજે થું બાહે?

આ નાપાક ખરાબી ભરેલાં આકલાં પાણીને દુનીયાંપર પેહેલું કાણે બનાવીઈ હશે, અને કીયા દેશમાં બનાવીઈ હશે. નેણે દુનીયાંપર એની પેહેલ કીધી હાય, તેને કહુવા હોતો. સઘલી બધીનું યુલ છાકરાપણે. છાકરા માણસ બધી જાતના ગુનાહ કરે છે. ને ગરીબ બીચારાં બધાં ને તેમની માણે! કેવા દુખ ભરીએ અને દયા ઊપજવા નોજ દેખાવ ઘણીવાર આપણને માલમ પડે છે. દીલપરની ચામ કી ઘડી વલી ગયલી; પેટમાં ખાડા પડેલા ને આંખો અંદર બેઠી ગયલી. ઊંઘાડું માથું ને ઊંઘાડા પગ. ચાકડમાં પથરાતાં ને વરસાદમાં ભીજતાં. સુખેબી ખો દાં ને દુગેબી ખોદા, ખોદા વીના બીજું કોઈ નહી. તેના જેવી બીજી કોઈની દયાની નજર તેમની ઊપર નહી, કે કોઈના હૈતો હાય તેમના માથાપર નહી સં દા ઊશીઆલાં, સઘ તાબેદાર, અને સઘ નીચાં વલી ગપલાં. કોઈ ટપલા મારે તેને સલામ કરે, અને કોઈ દાત મારે તેને પગે લાગે. હવાનના સરખી મજુરી કે રે, ને હવાનના કરતાં ઊતરતા ખોરાક ખાપ ને તેવીજ જગ્યામાં સુએ. કોઠાં હુપ મારે, ને બેસતાં અશ્વોશ કરે. આખ કોઈ ઘણડે કોરડી નહી જણાય, ને મોડું કોઈ ઘણડે હવડું નહી દેખાય. સરાપ, સરાપ હોતો

એવા માણસને, કે જે એવાં શહેતાની અત ભરેલાં પાણી ને વસ થઈ, પોતાની મોહારદાર ઓરતને, પીઆરાં બ ચાંને અને ઘરડાં માખાપને આવી અનંત આશ્રતમાં ગ રકાવ કરી પોતે પોતાને મનથી મોજ મારે છે. અંજરે જ સરકારે ઘણમણની રીતે પરખનાં સુખ અને સ જવડને માટે ઘણા કાપદા કીધા છે. કોઈના એક બાહને પણ અલ્લવલ નહી આવે એવા ધારાએ કીધા છે; પણ આવા કરપીણા જડ યુલથી નીકલી જાય એવા કોઈ ધારો નથી, એ ખરેખર દલગીરીની વાત છે. એવાએ પર જો કોઈની લાકડી નહી તો ખોદાની લાકડી પડે એવું સરવેએ માંગવું જોઈએ.

જનવરોની વાતો.

પંચોપાખીઆને, ઇસપનોતી વગેરે ફેરબીક એવી જાતની ચોપડીએ બાવે છે, જેમાં નાની નાની વાતો હોય છે, અને તે વાતો બજે વાહ, રીછ, ગધેડો, સસલા, શી બ્યાલ, મરથો, ક્યુતર વગેરે જાનવરો પોતપોતામાં કરતાં હો પ તેમ લખેલી હોય છે. અલખતે એવાં જાનવરો કંઈ બોલતાં કે વાતો કરતાં નથી, તેથી એવી વાતો માણસોએ જો કી કાહડેલી હોવી જોઈએ. પણ એવી વાતો થું કરવા જોડી હોય? તેઓમાં દમ જરૂં થું છે? ગધેડાએ એમ કે હીઈ તીઆરે સસલાએ એમ કહીઈ, ને મરથોએમ બોલીએ તીઆરે ક્યુતર એમ બોલીઈ; એવું વાંચવામાં થું વહીઈ. એવું ફેરલાકોને ફેરલીકવાર એવી ચોપડીએ અવવા એવી વાતોને માટે બોલતાં સાંભલવામાં બાવે છે. પણ જેઓ એવો વીચાર કરનારા છે, તેમની ઘણી મોટી ભુલ છે. એ વાતની સાદાઈમાં જ ઉમદા ગાના ભરેલું છે, તે ગાયા આઠમાં હોરો મેલી તેના લાડો બનાવે છે. તેની માકક એ વાતોને જ માહારધીજ જેએ તે દમ વગર ની ગણે, પણ જે અંદરથી જાય તે બેકીમતી ગણે. એ વાતોમાં જ મોટી શીખામણ છે, તેમને સાદા અને રમુજ ભરેલા આકાર બાવે છે, જેથી તેની કીમતમાં બેવડો વધારો થાય છે. ગમે એવી શીખામણની વાત શીખામણ રૂપે કહેવાથી સાંભલનારને કંઈશો ઉલ્લઆવીના રહેતો નથી; માટે તેમને આવા આકારમાં મેલવાથી દરેક જાન તેને હો સધી વાંચવા તથા સાંભલવા જાય છે, અને વલી તે ઇઆદ રહી જાય છે. આ વાતોની અગત આદલાન ઉપરથી માલમ પડે છે કે તેમને જોડાવાને આજે બેતરણ હજાર ઉપર વરસની વાતથી શરૂઆત ગણાય છે, અને છેલે તેવા પુરાણ વખત ની વાતો અતીઆરે લોકમાં ડાહ્યઆમોના ટેકાથી માલુ રહી છે. વલી એમના જોડનારો પાદશાહોમાં અને પર જાઓમાં ખાન પામી ગયા છે, અને તેમના નામ અખર રહી ગયા છે.

શ્રીઆ દયાની સંસારી હાલતમાં થુધારો કરવાના હેતુથી તીઆંના એક ડાહાપણવાલા રહેવાસી નામે કરીલો

કે એવી વારતાઓ, તેવી બાબતોને લગતી નેડી કાઢાડી, થોડકની વાતપર બાહાર પોંડી હતી. આ વાતો બાહાર પડતાં જ તેઓ રસીઓમાં ઘણી ફેલાઈ ગઈ હતી, અને તેથી કરી હાલ તેનામાં ઘણો સારો સુધારો થયો છે એમ કહેવામાં આવે છે. આ વાતો નેડનાર કરીએકિતું ખાન રસી બંનેમાં ઘણુ વધી ગયું હતું, અને તેમને શાહાનશાહ પછુ તેને ઘણુ માન આપતો હતો. તે અરજુ પાખીઓ તી આરે તેને જીખીદ કરતી વખતની કીરીઆ એક પાદશાહ ના જીવી કરવામાં આવી હતી, અને તેમા પરખતા પુશક લ લોક અને અખીર ઉખાવો તથા શાહાનશાહ પોતે હા નર થયાં હતાં. એ વાતોને કુંચ, જરખન, અને ઈગરે છ બાશાઓમાં તરજુમા થયો છે. જુનરાતીમા પણ થયેલા સાહે, પણ પેહેલા સવાબ એ છે કે જુનરાતી વાંચનારાઓમાં તેના ખરીદદાર ફેટલા નીકસે ! ગયા આંકમાં જ હુમેએ લ ખીલે છે તેમ તેના કાહાડનાર બીચારો "ગાંડના ગ્રાપીયંદ" કરીને પેસે. જુઆરે જુનરાતી વાંચનારાઓની હાલત એવી બેપરવાહી બને છે જુલ જરેલી છે. તોઆરે જુનરાતી લખનારાઓ તે કોઆંધી નીકસે, અને કોણ એવું કામ કરે છે, તેમની આગલ એવાં ઉમદા ગરેરો પેસે ! ખમી ત, આ રીતથી જુનરાતી વાંચનારાઓના હકમાં ઘણો ગેર કુપરો થાય છે. ઉપર લખેલા રસીઅન કરીએક, જે પોતાની નેડેલી વાતોને માટે આપણું નધુ ખાન પાખીઓ, તે વાતો ફેવી છે, તે જાણવા માટે તેમાંની બે ચાર બતરે આપીએ છે.

ગધેડા અને છુલછુલ.

એક દાહાડે એક ગધેડાએ એક છુલછુલને કહીલું કે, તારાં ગાયંછુ વીરો જે બજાબજ તારીક સાંભલી છે. એવી તારીકને લાયક તારું ગાયંછુ છે કે નહીં તે વાતની હું પોતે ખાતરી કરવા માણુ છું, અને તેટલા માટે તે હું મારે કાને જાન સાંભલી માણુ છું. આ વાત તે છુલછુલે કબુલ કીધી. તેના વાંસલી સરખા ગદામાંથી ઘણો ખુર બચાવ કાઢાડી ઓ, અને તેના જુદા જુદા બચાવ લીધા. પરખ સીસેલી વજાડવાથી શરૂ કીધું; પછે તેમાંથી તરેહવાર રાગ કહાડી આ, અને એ પરખાણે એક ગાયંછુમાં એક જુનર ગાયંછુ હોય તેમ દેખાડીલું. કોઈવાર તે પોતાને સાદ એવો ઝીણો અને નાજુક કરી નાખ્યું કે, કોઈ કહેશે કે ફર પાણાડની બાજુઓમાં વાંસલીઓ સરખાઈને રહે છે ! કોઈવાર તે એ વા જડપથી એક ઉપર એક સાદ કાહાડ્યું કે, જાણે એક મો ટો પાણીનો થોત અગરી પડે તો હોય છુલછુલના બચાવો જા બચુને આસપાસગરી કુંદરત યમ યદ જઈ સાંભલતો હતો, અને તેની મેળમાં ગરકાવ યદ ગયલી હતી બીજાં સઘ લાં પકડીએએ પોતાનું ગાયંછુ બંધ કરી દીધું હતું. ચલ ન કુંકતો બંધ પડી ગયો હતો. મેદાનોપર ચરતાં બકરાં ના ટોલાંએ ચારો મેલી દીધો; અને જરવાડ પોતાની જર વાડજના મોડાં તરફ નેઈ હસતો હતો.

છુલછુલે પોતાનું ગાયંછુ, પડે કીધું, અને ગધેડાની ખાતરી યદ કે નહીં તે જાણવા માટે તેના તરફ ઈનતજરી ની નજરથી જોવા લાગ્યું. ગધેડાએ છુલછુલની આગલ પરખ ઉપકાર માનવાને ડોકું નખાવીલું, અને પછે બોલી આ, તમે ગાયંછુતો બનેલું ગાયું, અને તે સાંભલવા અને

એવું તો છે, પણ આટલી વાત ઘણી દલગીરી જરેલી છે, તમેએ એ બાબતમાં આપણા જાનના મરદાપાસેથી થોડી ઘણી તાલીમ લીધી નથી. આ પોણે સાંભલી છુલછુરે જે થું કે આવા અનાડીની આગલ થું માથું શેડવું, તેથી તે એકથી બેલ બોલીઆવીના તોઆંધી હડી ગયું.

આ વાતમાં શીખામણ એ છે કે, સારાં નરસાંની થી જાન સઘવાને જાતી નથી. જને જે વાતની સખન જાતી નથી તેને તેની ખુબીની કદર જાણતી નથી. એવાં જાણસ ના સંબંધમાં જુઆરે આપણું પડે, તોઆરે તેની સાથે ત કરાર કરવી નહીં પણ ખાખીશી અખતીઆર કરી તેની આગલથી રસતો લેવો.

વાંદરો અને ખેડુત.

એક વેલાએ એક ખેતરમાં એક ખેડુત ઘણી શકત મે હેનત કરતો હતો, અને તેથી તે બધો પરસેવાથી રીપાતો હતો. તે જોઈ તીઆં ઉભેલા ફેટલાક માણસોએ તેની થ છી વખાણ કીધી. એ સઘણું એક વાંદરો એક પાસેનાં ઝાડપર બેસીને જોવા કરતો હતો. તેણી ધીમાર કીધી કે, તે બી જે પેલા ખેડુતના જીવી શકત મેહેનત કરે અને પરસે વાધી બીનાજ જાય, તો તેની પણ વખાણ પેલા માણસો કરે. તે તરત જડપથી નીચે આવીએ અને એક લાકડાં નું મોડું કુંકું પડે છે હતું તેની સાથે ખુબ જરે કરવા લાગે. થોડકવાર, ઘણી મેહેનત કરવાથી તેના દીવરપર પણ ખુબ પરસેવા છૂટી આવીએ, ને જોઈ તેણે તુરત પેલા માણસોની તરફ કરીને જોયું કે, જોઈએ તેઓ તેની કંઠી વખાણ કરે છે. પણ પેલા માણસો વાંદરાનું મોડું જિતાંબ ખુબ હસી પડી આ, અને તેને બેપરકું ગણી ખુબ મશકરી કીધી. આ બનાવ જોઈ વાંદરો ઘણો અનખ થયો, અને અનખ બેક પાખી નીઆંધી નતો રહીએ.

આ વાતમાં શીખામણ એ છે કે, જે કામ કરવાથી એક માણસે માન મેલવીલું હોય, તે કામ કરવાની આપ છામાં સખન કે શકતી નહીં હોય, તો તેના જીવું કરવાને માથું ધાવવું નહીં, કારણ કે તેમ ધવાથી માન મલવાને જ દલે ઉઘરી હાંસી પાય છે.

હંસ અને મુસાફર.

એક રાખસ પોતાના હંસને લેમવા માટે જતરામાં હાંકી નતો હતો. જતરાના વખત ઘણો પારસે આપવાથી તે તીઆં જમ અને તેમ જલદી પોણેમવા માંગતો હતો, અને તેથી તે લાકડીએ કરીને પોતાના હંસને ખુબ હાંસેના હં તો, અને રોડાવતો હતો. આ વાત તે હંસીથી ખખાઈ નહીં; તેથી રસતામાં એક મુસાફર ખલીએ તેની આ ગલ તેઓ પોતાના ધણીની આવી માંડી માલની કરીઆ દ કરવા લાગાં. તેઓ બોલીઆં કે હુમે કોણ વડાવાની એલાઈનાં છામ, અને હુમેને આ હુમારો થાતકી ધણી, અને બીજા અનસખજી લોકો કેવું અપમાન આપે છે. હ મારા વડાવાએએ તો રાખને અમાવીલું હતું; અને હુમે તેમજ દીકરા દીકરીને તો કોઈ માન આપવું નથી. એ સાંભલી મુસાફર બોલીએ, તમે કહાજ તે ખરી વાત છે. ત મારા વડાવાએએ તો રાખ અમાવીલું, પણ તમે થું કીધું ?

તમે કંઈ કીધું છે ? હું સો બોલીઓ, હમે થું કરીએ, હમા સીધી તો તેણે કાંઈ થયું નથી. તુસાફરે કહીલું, હંઆરે તમારીથી કંઈ થયું નથી, તીઆરે તમારે માન પણ નહીં માંગ્યું જોઈએ. તમારા વડાવાઓએ જીવું કીધું તેણે તમે પણ હંઆરે કર્યો, તીઆરે તમનેથી માન મળ્યો.

આ વાતની શીખામણ થી છે, તે એના છેવા વાકી એ ઉપરથી જ ખુલી માલમ પડે છે.

બે ગમડાતાં પીય.

એક દીવસે, બે માણસે બે પીય ગમડાવાતાં રસતામાં થી જતા હતાં. બે માતાં એકમા વાઈત દાડુ ભરેલો હતો, અને એક તદન ખાલી હતું. જેમાં દાડુ ભરેલો હતો તે આસતે આસતે રસતાની એક બાજુએથી ગમડાડું જતું હતું; પણ જે ખાલી હતું તેતો આખા રસતા ઉપર ગમડાડી મારતું હતું. ઘડીકમાં ડાલી ગમ ને ઘડીકમાં જમની ગ મ ગમડી જતું, ઘડીકમાં ઉછલતું, ને ઘડીકમાં દીવપર આ વળું હતું. એથી કરી રસતામાં ગોંધાટ મચી રહીએ, અને લોક આણીગમથી પેલીગમ ખસવા લાગા, અને બાકા તેની તરફ જવા લાગા. પછું ભરેલું પીય કીઓ ગ બહે છે તે કોઈને ખબરખી નહી હતી.

આ વાતમાં શીખામણ એ છે કે, જેઓ ઠાકા હોય છે તેઓ પ્રણી ગડબડ કરે છે, અને ઘણા ટુંકારા મારે છે, અને તે જોઈ જુરત વેલા હોયનું થીઆન તેમના કાપે આ પછે પણ ભરેલાઓ સુગે મોડે પેતાના રસતો કાપીઆ અપા છે. પછે બંનેના ભરમ તેમની નજીક આવતાં અને તપાસી જોતાં માલમ પડે છે; અને ખરી કીરીત ઘટતા ધણી નેમ મળે છે.

હાથી અને કુતરાનું બચું.

એક વેલાએ એક હાથીને કેટલાક માણસો રસતામાં થી વધ જતા હતા, અને તેની પછવાડે ધણક લોકો તમારો જોના માલતા હતા. એવામાં એક કુતરાનું બચું એ થી નીકલી આવીલું, અને હાથીના મોઢા આગલ આવી ખુબ ભોસવા લાગું, અને તેને અટકાવવાની કોયેઘ કરવા લાગું. પણ હાથીને તો તેની ખબરખી નહી હતી, અને તે મુગે મોઢે આવીઆ કરતો હતો. આ જોઈ ભરવાડના એક મોઢા કુતરાએ કુતલીઆને કહીલું, અમસયું કાચ કાંકાં મારે છે, હાથી તો તારી જરા દરકાર પણ કરતો નથી, ને તું તો ભોંમતાં ધાકી પણ ગયું છે. 'કુતલીલું બોલીલું, હા, તેથી મને ઘણી ખુશી ઉપજે છે. કાંઈથી આપણ અમવા વગર હું પરખીઆત યાદ' એ ઘણું મજતું. હવે બીજા કુતરાઓ કહે છે કે, ભાઈ એ કુતલીલું ઘણું જોરાવર હશે, અગર ન હી તો, તે હાથીને અટકાવા જવાની હીમત કરે !

કરોલીઓ.

કરોલીઓ અથવા જેને કરારીઓ કરીને પણ કહે છે તે દરેક ઘરમાં જોવામાં આવે છે; પણ તેમાં શરી

રની ખાંધણી, તેના ગુણ, ખવડાવ વગેરે થોડીજ ખાઈ એ બાણીતીઓ હશે. જોકે એ જાનવર ઘરની ભીતે ભીતે અથવા છુલે છુલે ફરતું ઘણું નજીવું લાગે છે, પણ એને માટે બાણવા જોગ થાયું છે. એ જાનવર ફક્ત ખીજાં જાણ જાનવરના ખોરાક ઉપર જીવે છે, જેમ નો શીકાર કરવાને એ હમેશા ઠગાઈ ભરેલી જાલ પાંથરી તેમને ગફલતીમાં નાખી સપડાવી દે છે. એ પરમાણુ એ જાનવરની આખી જીવન, ઠગાઈ અને ઘાતકીપણામાં ગુજરે છે. કીડી સરખું જાણ જાનવર એ ના કરતાં જીવન રીતની જીવન લાગવે છે, અને તેમની ચાલચલાણ એવી છે કે, જે માણસને ઘડો આપવા જોગ અને નકલ કરવા જોગ થઈ પડે છે. એથી કરી એવાં જાનવર પર રીત રહે છે, અને કરોલીઓ જેવાંને માટે, જેમ હુરામખોરા અને લઈંગા માણસને માટે તી રસકાર પેઠ ધાય છે તેમ, એને માટે કીકાર ઉપજે છે.

કરોલીઓની શરીરની રચણા લગભગ અન્ય બે સરખી છે. એના શરીરના બે ભાગ છે, એક આગલો એટલે માથું, અને એક પાછલો, એટલે પેટ. એ બંને ભાગ એક ફક્ત દોરાજેવાં માસથી એક ખીજા સાથે જોડાયે રહેલા છે. એનાં માથાની આસપાસ ફરતી ઘણી આંખો હોય છે. કોઈને આંક હોય છે, ને કોઈ ને છ હોય છે. તે એવી રીતે કે બે આગલ, બે પાછલ, અને બંને ખાજુપર એક એક અથવા બે બે હોય છે. એના માથાની આગલથી બે ચીપીઆ જેવા કાંઠા છે, જે ના છેડા ખીલાડીના પંજાં જેવા છે; એ પંજાની અણી આગલથી એક જાણ નાકું છે, જેમાં એક જાતનું ઝેર રહે છે. એ ઝેર વતે તે પેતાના શીકારનો તતકાલ પરાણ લે છે. એને બધા મલીને આંક પણ હોય છે; જે માનો એકુ આખો, કે એક આખાનો. કોઈ ભાગ ટુકી ગયો કે કપાઈ ગયો, તો તુરત તેની જગાપર ખીજો કીળી નીકલે છે. આ વાતથી વાંચનારી ખાઈઓએ ઘણું અજબ થયું નહી, કારણ કે એવાં ખીજાં ઘણાં જાનવરો આવે છે, જેમના હરેક ભાગ કાપી નાખતાં તે જગાએ તેના જેવા ખીજો નીકલી આવે છે. તે એટલેવર કે જો બે કંકણ કરી હોયું ને પુછડી જીવંત પાડી આંક હોય તો, એકાંને પુછડી આવે છે, ને પુછડીને હોયું આવે છે, ને એકનાં બે જાનવર ધઈ જાય છે. આવાં બે જાનવરોને એક ખીજામાં સું સગાઈ થઈ તે કોઈ ચતુર વાંચનારી ખાઈ કહી શકે? કેટલાંક જાનવરો એવાં આ

વેછે કે તેનાં શ્રેંષ્ઠ કકડા કરી નાખીઆ હાથ, તોપણ દરેક કકડા ઊપર ખીજા બંધા ભાગ ઊગી નીકળે, અને અંકુ આપુ જનવર થઈ એકનાં એકરો પણ થઈ શકે. કરોલીઓને એ આઠ પગ સીવાએ ખીજા બે પણછે, પણ તે ચાલવાને મુલક કામમા ન આવતાં હરેશ શીકારને ધરવા પકડવામાંજ વપરાયછે, જેથી તે મને હાથ તરીકે ગણી શકાયછે.

એ જનવરને ખીજાં જનવરના શીકાર ઊપર જીવવાનું હોવાથી, પણ તેને ઊડીતે તેવા ક્રીડતા મા ખ સરખા શીકારો પકડવાને પાંખ ન હોવાથી તે એક જાતની જાલ પાંચરી તેમાં તેમને કાળાથી પ્રચાવીને પકડેછે. એ જાલ બનાવવાને કુદરતે તેનામાં એક જાતનો ઘટ ચીકણા પરવાહી પદારથ પેદા કીધોછે, જેમાં થી ઝીણા તરાગ નીકળી શકે, અને તે તરાગો એકકા કરી વલ દેવાને પાંચ નાકાં કરેલાંછે. એ દોરાની મદદથી તે પોતાનું જાલું બાંધે, જાલું બાંધવાને તે ઘરમાહેલી એવી જગા પસંદ કરેછે કે, જ્યાં તેને પુ શકલ શીકાર મળી શકે, અને સાથે તેનાં જાલોનાં સલાં મતી રહે. એવી જગા શોધી કાઢ્યા પછે તે પોતાનું જાલું બાંધવાનું શરૂ કરેછે. પરથમ તે પોતાની અંદર આગલ લખેલા ચીકણા પરવાહી પદારથનું એક ટીપું પેદા કરેછે. પછે તેમાંથી તે પાંચ તરાગ કાઢી પોતાનીજ અંદરનાં પાંચ નાકામાંથી એકઆ ખો તરાગ કરી તેના છેડે બાહ્ય કાઢેછે. એ છેડાને જીતની અથવા જાલું બાંધવાની જગાને એક છેડે ચોઢેલાંછે, અને પછે તુરત કુદરી મારી ખીજા છેડાપર જઈ તીઆં વલગાવેછે. એ પરમાણુ બંને છેડાપર તરાગ નાખવા પછે તે તેની ઊપર આગલ ને પાછલ ઘણી ઝડપથી દોડે, અને દરેકે તેનાપર ન વે તરાગ નાખે. એ પરમાણુ પેહેલા તરાગને બે વડો ચોવેછે કરી તેને મજબુત કરેછે. એ તેનાં જાલોના પાથો થયા! પછે તેની બંને બાજુએથી ફરતા ઊભા દોરા નાખી જાયછે, અને તેની ઊપર આ ડા નાખી જાયછે. એટલું થયું કે તેનું આખું જાલુ તઈઆર થાયછે. ફેલીકવાર એ જાલો આગલથી લાંબા તરાગ લઈ જઈ ખીજા જગાપર તેમના છેડા ચોંટાટાડી આવેછે. એ પછે વચોવચમાં તે પોતાને રહેવાનું અને સંતારી રહેવાનું ઘર બાંધે. એ પણ ઊપરનીજ માથેનું બનાવેલું જાલું, પણ તેના તરાગ

તે એવાતે નજીક નજીક લે, અને તેમને વણવામાં એવીતો સફાઈ લેછે કે તેના જેવું કપડું બનાવવાને માણસો ઘણીખી કાશેશ કરવા છતાં નીશપલ થયા! આ જાલોમાં આ ઠંભોરો અને ઘાતકી કરોલીઓ ભરાઈને બેસેછે. પછે જેવી એકાદી માંખ કે એવુંજ કાંઈ ઝીણુ જનવર તેના બાહ્યરનાં જાલોના હરેક ભાગપર, કે પેલા લાંબા પાંચરેલા એકાદા દોરા ઊપર આવીને બેઠું કે તેનું જાલું હોવે, અને તેથી તેની ખખર તેને તેનાં જાલોની માટે પડે, તેવાજ તે ઝડપથી બાહ્યર નીકળી આવી, જાલોપર અથવા દોરાપર ચાલી આવી તેને પકડી લે, અને પકડતાંવાર મારી નાખી તેને પોતાનાં જાલોમાં લઈ જઈ તેને બેસીને નીચાંતે જ રહે! વહી એ જાલું એવું બનાવેલું હાય, કે તેમાં જનવર પ્રવીણ તે એવું ગુપવાઈ જાયછે કે ઘણાખી તરફીઆં મારતાં તેમાંથી નીકળાનું નથી.

એની માદા એકી વખતે નવસોથી એક હજાર વેર ઈંડાં મુકે, જેનો રંગ જરા બલુ ઊપર હાય, અને તેનાપર કાલી છાંટ હોય. આ ઈંડાં ચેલવા પછે માદા એક ઝીણી કાંટકી બનાવે, તેમાં તેમને જ રી તેને પોતાનાં દીલપર વલગાવી રહે. એ પરમાણુ જાલોએ એનાં ખયાં ઈંડાંમાં રહે તીઆંવેર નેમ નાથી ભરેલી એ કાંટકીને પોતે સાથે લઈને ફરે, અને તેને પોતાના જીવ કરતાં વધારે જાલવે. ખયાં બાહ્યર આવવા પછે પણ, જાલોએ તેઓ પોતાની સંભાલ લેવાને શુકતીવાન થાય તીઆંવેર તેમને પોતાની પીઠ પર લઈને ફરે, અને ઘણાજ જાલવે.

કરોલીઓની એકથી વધારે જાત છે. એક જાતનો કરોલીઓ થાય, જે પાણીમાં અને જમીનપર બંને કંઠો વસે, તેને પાણીનો કરોલીઓ કહે. એ પાણીમાં અજબ રીતે વસે. તે પાણીમાં જતાંજ તેની આસપાસ એક પરચોટા બંધાય, અને તેની અંદર તે વગર હરકતે પાણીની અંદર રહે. એક જાતનો કરોલીઓ થાય, જેનું દંખ જેઢરી ગણવામાં આવે, અને તેને માટે એવું કહેવામાં આવે છે કે તેનાં દંખ વાલા માણસની આગલ ગાપણ ગાયું હોય તો તે સાહજ થાય. એ સરવેમાં એક જાતનો ઘણા ચોટાં કદનો કરોલીઓ થાય, જેને પકડી પકડનાર કરોલીઓ કરી કહે. તે તરણ ઈંચ લાંબો હોય, અને તેનાં પગ ખરૂં જેવા જાડા હોય. એ પ

એને છેડેનાં પંખા પણ ઘણા જખરા હાયછે. એ નીત નાં કરોલીઓ અમેરીકાનાં દક્ષીણ ભાગમાં તેમાં અગ ત કરીને ગીઆનાનાં પરાંતમાં ઘણા થાયછે. તે ઝાઝો ની ઊપર રહેછે, અને નાનાં પક્ષીઓને પકડી તેમનાં શીકાર કરી જાયછે. જે કરોલીઓ ઘરમાં ફરતા ઘ ણા નજીવા લાગેછે, તેને માટે આટલું બધું જાણવાનું છે.

જાન લા.

મીસીસીપી કુંપનીને નાંમે ચાલેલો સંદે.

(સાંધણ ગપા આંકથી.)

નાંણાં ખાતાંનો એક મોટો અમલદાર, જેને તેની સારી સલાહને માટે પોતાની નગા ખોલી પડી હતી, અને જે પારીસની બહાર એકાંત પોતાના આગમાં જઈને રહે લો હતા, તેની ગરબ હવે પડી, અને તેની અગત જણાઈ. તેની આગલી સલાહો, જે તે વખતમાં રાજકારોબારી અને વાને કડવી જેઠર જેવી લાગી હતી, તેમ સલાહો હવે તેમને મીડી મધ સરખી લાગવા લાગી. રાજકારોબારીએ તેને પોતાના આગલા આધાર પાછો મેલાવવાનો કસવ કીધો, અને તે પરમાણુ વાને અને એક મેલાવવાના કાઠન સહારને તેને તેવવાને મોકલીઆ. પેશો અમલદાર ફરીને પોતાનો એપો કબુલ રાખે, અને વલી જીઆરે લા પોતે બાહીને તેડવા આવીઓછે તીઆરે તે પારીસમાં જાય, એ વાત તેના મીતરોને ઠીક લાગી નહી, અને તેઓએ તેમ કરવાની તેને ભજાંમણ કીધી નહી. પણ તે અમલદાર પારીસમાં આવીઓ, આવતાં વાર, જે આગલ એવો હાક મ કાઠાડવામાં આવેલો હતો કે કોઈએની પોતાના સવા ધીનમા પાંચથોથી વધારે રોકડા રૂપીઆ રાખવા નહી, અને જેથી કરીનેજ લોકમાં મોટી અધીર અને મેલીસવાસ પેદા થયા હતા, તે રોકકને એકદમ રદ કરાવીઓ, અને જેને ગમે, તેટલાં નાંણાં પોતા પાસે રાખવાની છુટ આપી. આગલ જે ઘણી મોટી રકમની બેંક મોટો કાઠાડવામાં આવી હતી, અને જે બધાને લેવડ દેવડમાં જબરીથી આપવાનો ફીકમ થયેલો હતો, તે મોટોને આતલ કીધી, અને તેમની નગા એ રેશની આપવાત ઉપરની જમીનમીસીપી હટી દટાવી આમની પામસરી મોટો કાઠાડી, અને સઘથી રદ કીધેલી બેંક મોટોને બધા લોકના દેખતાં જાહેર મોકમાં બાહી નાખી. એ નવી મોટોને મોટો ભાગ દશ દશ લાઈવરની કીમત નો રાખીઓ હતો. આ પરમાણુ મોટોનું નકી કરી તેમને વટાવા આવવાનારોએને બાપી શકાય એટલી પુરતી રોકડ બેંકમાં મેલીને બંધ પડેલી બેંકને તા. ૧૦ મી જુનને દી ને ઉઘાડવામાં આવી.

આ મોટાવણી લોકોમાં ભારે ધીરજ અને મોટી હી મત આવી. સઘલા લોકો, જેમને આગલી મોટોને જાહેર નવી મોટો મલી હતી, તેઓ તેમને વટાવી નાણાં કરવાને

બેંકમાં આવવા લાગા. એટલા બધાંતો લોક આવવા લાગા, કે થોડા વખતમાં રૂપાના સીકા બધા ખપી ગયા; જેથી ત રાંબાના સીકાઓ આવવા પડીઆ. એ પણ લોકો ખુશી થી લેવા લાગા, અને જેમને તે મલતા તેઓ તેના મોટો કોષલો ખાનપર મારી, હાકતાં અને પરસેવાથી ગરકાવ થ તા પોતાને ઘેર આવતા, અને આ શકત મજૂરીને માટે નરા પણ બડબડતા ન હતા; કારણ કે થોડા દાઢાડાની વા ત પર તેમને તરખાં કરતાં મટોડુબી કોઈ બેંકમાંથી આવ પું ન હવું, અને તેમની મોટો પાણીમાં ઉકાલવાને કે પ ડીકાં બાંધવાનેજ કામની હોય એમ તેમને લાગતું હવું. બેંકના બારણા આગલ મોટો વટાવા આવેલા લોકની એ ટલીતો બીડ થતી અને એવીતો ધકાધકી ચાલતી કે દરરોજ એક બે માણસ છુંદાઈ જવાની જીમ પડતી. આ ભીડ વધતાં વધતા તારીખ ૯ મી જુ લાઈને દીને એટલી બધી તો વધી ગઈ, અને લોક એટલી તો જીમ જરાડ પાડવા અને તેકાંન કરવા લાગાં, કે અ તે મોટોદારોને દરવાજા બંધ કરવા પડીઆ. દરવાજા બં ધ થતા મોઈ લોક એવુંતો મીરડાઈ ગયું કે, કરોશની માહે થી મોટોદારોની ઉપર પથરો ફેંકવા લાગા. મોટોદારો તેમ ને બંડુકો ઉંચકી દેખાડવા લાગા. એવામાં એક જને એ ક સીપાઈને મેરમાં પથર મારીઓ; અને તેની સીપાઈએ તેનાપર બંડુક છાડી. એક માણસ તેથી મરણ પામીઓ, અને બીજો શકત કાપલ થયો. મામલો એવો વધી પડીઓ કે જે વખત જ્યે તેટલામાં એક મોટું હુલડ ધઈ પડે, અને બેંકપર ધાડ પડે. તુત બધા સોલજરોને દરવાજાની અંદરથી બહાર વાલોએને દેખાય નહી તેમ સરખી હાર માં ભરેલી બંડુકે ઉભા કરી, બંડુક તાકેલી રખાવી, દરવા ઉઘાડી લીધા. તે ઉઘાડેની લોક ધસવા નવું હવું, પણ વચે બંડુક તાકીને સોલજરોની હાડ ઉભેલી જઈ બધા અટકી ગયા. આખર કંઈ નહી વધીઈ તીઆરે ગાલમેલ દઈ ચાલી ગયા. બીજી દાઢાડેથી પાણું નાણું આપવાને થ રૂ કીધું. આઠ દાઢાડાવેર બેંકના બારણા આગલ એવીતો ગરદી પડી, કે એટલા વખતમાં પંદર સમયો ધકાધકીમાં છુંદાઈ મરણ પામીઆ. આ બનાવ લોકોથી જીવાઈ થકા થો નહી, તેથી તેઓએ તે ચંપાઈ મરણ પામેલાઓમાંથી ત રજની લોથને પાટીઆઓ ઉપર મેલી આડથી દશ હજાર માણસ તેમને લઈને રાજકારોબારીના મેલેલ આગલ ગયા, અને તેના બારણા આગલ તે લાસોને મેલી જીમ મારી રા રાજકારોબારીને કહેવા લાગા કે, તેણે અને લાએ જે તેમના પર આક્રોશ લાવી નાખીછે, તેના કલ આ તમે જુઓ. આ વેલાએ લાની ગાડી તે જગામાં ઉભેલી હતી, જે ઉપર ના કોમમેને એક મોટી મેવકુકાઈ કીધી તેના મેડ લાને માલ દેતાં જઈ તે મોટે સારે લોકો આગલ મેલીઓ કે તે યો બધા લુચાછે, અને તેમને સુલીએ મહડાવવા જઈએ છે. આ બોલો સાંભળીને, અને લા તે ગાડીમાં છે એવો લીચાર ફરીને બેંક લોક તે ગાડીની ઉપર તુટી પડીઈ, અને તેના કકડેકકડા કરી નાખીઆ. પેશો અપડ કોમમેને ઘણી બારીકીથી છટકી ગયા, અગર નહીતો તેનાથી તેમજ કકડા ધઈ જતે. એવામાં લશકર આવી પોઝાંમીઈ, અને રાજકારોબારીએ લોકને કેટલાક દીવાસો આપીને કહીઈ કે,

એ તરફ ખાણસની લાસને તેના પોતાના ખરચે ઘણી વ્યા
ખરૂંથી લુભીદાહ કરાવે. એ પછે સમર્થ લોક પાછું ચાલતું
થયું. જે વેલાએ વ્યા ગડબડ ચાલતી હતી, તે વેલાએ પા
રલામેંટનું કામ ચાલતું હતું, જેથી બાહાર શું યાપછે તે જાતે
જાણવાને પારલામેંટના પરસીડેટ પોતે બાહાર આવ્યાં. તો
તેણે અંદર જઈ બધા કાઉનસલરોને જણાવી કે, લાની
ગાડી લોકોએ ખાંજ નાખી. એ સાંભલતાં બધા મેનબ
ર હરખથી હાડી ઉભા થયા, અને મોટે આવાજે પોતા
ની ખુશાલી જણાવી. એક તો એટલેવર ઉઠેરમાં આવ્યા
ગયા કે, પરસીડેટને ઇનતેજરીથી પુછવા લાગે, “અને લા
પોતે, તેનાથી લોકોએ કંઈક કરી” નાખ્યાં કે નહીં ?”
આ સંકીર્ણને મારે જે કમપત્તી થયેલી હતી, તેમની
આંતર ઉપર હવે જેલો આધાર આવી પડી. તેથી તેમના
હાથમાં વધારે નાણા પેદા કરવાની જોગવાઈ કરી આપવા
નો વીચાર થયો, કે પછે તેમના ઉપર કાલ કરીને લોકના
દેવાં પતાવી શકાય. આ મતલબ પાર પાડવાને એવી દર
ખાશત થઈ કે, હાલનો વખતનો સંઘલો વેપાર એજ કમપ
ત્તીને કરવાનો હુક આપેલો. આ દરખાશત કરતાં આ વા
ત જુલો જવામાં આવી કે, એજ કરતાં દેશના બધા વેપારી
આ પાપાખાલ થઈ જશે. આ દરખાશત રાજકારોબારી
અને તેના મલતીઆઓની તરફથી નીકળી હતી. પણ,
લોકના મોટા ભાગને તે પસંદ આવી નહીં, અને તેથી તે
દરખાશત બાહાર નહીં જાયવાને પારલામેંટનો ઉપર અર
જીઓપર અરજીઓ આપવા લાગી. પારલામેંટે તે દરખા
શત બાહાર રાખવાને ના પાડી, જે ઉપરથી, રાજકારો
બારીએ ચીરડાઈને તેમને જણાવી કે, હાલની વ્યક્તિના
બલતાંને જેમ અને તેમ હોવાથી નાખવાને મદલે તેમની તેમ
ની એવી આવી એજ તરફ પવન નાખે. એથી તેના
સંઘલા મેનબરોને બસોઈસ નામની જગા ખાતે દેશનીકાલ
કીધા, પણ બીજાઓના વચે પડવાથી તેમને પોટાઈસ નામ
ની જગામાં મોકલવામાં આવી. બહુ આપવા પછે,
રાજકારોબારીનું પાકવવાને, અને તેણે તેમને દેશની
કાળ કીધા તેની તેઓ જરા પણ દરકાર કરતા નથી
એવું પતાવવાને તેઓ જેમ અને તેમ ખુશાલીમાં અને
જોખમાં પડી. રોજ મોટાં મોટાં ખાનાંઓ અને ના
ચો થવા લાગ્યા જે ખાણસો મોટા વખતમાં ઘણા ગંભીર
કાપલ બાંધનારાઓ હતા, તેઓ આ વખતમાં સરવેથી ઉ
ડાઉ અને મોજલા બની ગયા હતા. એકબી જતની રમ
ત અને ગમતને તેઓ વીસરતા ન હતા.

પોતા ઉપરની વ્યક્તિતાં ગીતો એડવામાં અને ગાવા
માં ફરેલોનાં જેવા બીજ કોઈ લોક નથી. એ દેશની લ
ખગ સમર્થ તવારીખ ગીતોમાં એડવાયેલું, અને તે ગવા
પીછે જીભારે લા, પોતાની પકી સમજથી સપાયેલી નાં
ફાં સંબંધી રીતોમાં નીકળેલ થયો તોયાર, લોકમાં તે એ
કાં અકારો થયો, કે તેની ગીતનાં ગીતો એડવા લાગ્યાં.
સાથે એનાં કામે ઉપરથી એને આપેલા આકારનાં ચીત
ર હુકાને હુકાંન ચુકાયાં, અને ઠારઠાર તેનાં ગીતો ગવાવા
લાગ્યાં. તેની સાથે રાજકારોબારીને પણ સારીપેઠે લપેટીને
લા લાગ્યા. એનાં કામનાં તરફવાર આકારનાં ચીતરો છ
વા લાગ્યા, તેનાં વચે, જેનું વચ્ચન નીચે કરીલું, તે

ઉપરથી માલમ પડવા લાગું કે લોકોની મુખ ફેંકણે આવ્યાં
છે, અને તેઓ કેવી લુભોમાં પડીયા, તેની તેમને સમજ
પડી. તે ચીતર એવું હતું કે, થેરની દેવીને એક રથમાં
મેસાડી તેને સુખાઈની રેવીઓ હાંકે; એ રથનાં ખેંચ
નારાઓને, લોકડાંના પગની મીસીસીધીનું, સાઉચસીનું,
ઈગલડની મેંકનું, પશચીમ સીનેગાલની કંપનીનું અને
એવીજ બીજ કંપનીઓનું રૂપ આપીલું હતું. આ રથ
સડનારાઓને જાણે મદદ કરતા હોય, અને ઝડપથી તેને
આગલ ચલાવવાની કોશિશ કરતા હોય તેમ એવી કંપનીનાં
એજ છે. તેનાં પછડાંને ગમડાવી આપતા હોય તેમ પાડેલા
હતા, અને તેવાઓનાં નામે, તથા તેવી કંપનીનાં થેરોનાં
નામે, જેમ પછડું ફરે તેમ ચડતા ને ઉતરતા લખીયા
હતા. જમીન ઉપર જાણે વેપારનો સામાન અને ખસાવે
પારનાં ખાતાં પોતાનાં વેપારકાઓ તે સુખાઈનાં રથનાં પછ
ડાં તલે કચડાઈ ગયા હોય તેમ પાડીયા હતા. પછવડે સ
ઘલી ઉમરનાં અને સઘલી વરજનાં લોકોનું મોટું ટોળું દો
લત મેલવવા મારે જુમ પાડતું, અને પેલી દેવી જે થેરો
સખાવત રૂપે તેમને વેંહેંચી આપતી હતી તેને મારે ખા
રાખારી કરતું ચાલે. વાદલામાં જાણે થોતાન મેડેલે, તે
સાજુનાં પરપોટાઓ ઉડારે, અને પછવડે ચાલતાં ટો
લાનાં લોકો, તે કુટી જ્ય તેની આગમચ તેમને પકડી લે
વાને એકબીજાનાં આર્થપર અને ખરડાપર ચડી જાય. ર
થનાં ચાલવાનાં રસતાની વચોવચ એક ઇમારત આવેલું,
તેનાં દરવાજામાંથી તે પસાર થાય. બીજું એક ચીતર
એવું કાહડાવામાં આવ્યાં હતાં કે, જાણે લા એક મોટી
ચુલકાપર ચડાવેલી ઉકલતી દેગની અંદર મેડા, જેની
તેલે લોકનાં દીવાનાં પજાનું મોટું બલડું બેલે. તેની આ
સપાસ લોકોનું મોટું ટોળું ઉમેલું, જે પોતાનું સંઘકું કુ
નું અને રૂપ લાની ઉપર રેડે, અને તેના મદલામાં જે
તે કાગળનાં કંઈકાઓ આવે તે તેઓ મોટી ખુશાલી સા
થે હે.

જે વખતમાં આવું આવું લાને મારે થતું હતું તે વખ
તમાં તે મનજીત મોડીદારો વગર બાહાર નીકળતા ન હતા. લો
કો તેના ઉપર કેવા ચીરડાપલા હતા, અને તે જો તેના હાથમાં
આવતે તો તેઓ તેના કેવા હાલ કરતે, તેનીચેની વાત ઉપર
થી જાણે. મોરસેલ નામનો એક ગરહસથ પોતાની ગા
ડીમાં રૂ સેંટ અનેટોઈન નામની જગા આગલથી જતો
હોતા, તેવામાં એક લાડુતી ગાડી રસતા રોકી ઉભી રહેલી
હોવાથી તેને તેની ગાડી અટકોવવી પડી મોઝીઓ મો
રસેલના યોડાવાલાએ પેલા લાડુતી ગાડીવાલાને જુમ મા
રોને વચમાંથી ગાડી કાહડાવોને કહી, પણ તેણે તેમ ન
કરવાથી યોડાવાલાએ જાણે તેને એક તમાચો મારી. આ
વ્યાથી કરીને ગડબડ થઈ ગઈ, લોક બધું એકડું થયું. એ
જ્યે અટપટ પતાવવાને મોરસેલ ગાડીમાંથી બાહાર
નીકળી. પણ પેલા લાડુતી ગાડીવાલો બીધો કે તે તે
ને મારવાને વાસતેજ ગાડીમાં ઉતરીઓ, તેથી તેણે તે
ને કેસારી જમાડવાની મતલબથી, તાલ કરીને વ્યાસપાસના
લોકો તરફ એજ જુમ પાડી કે, કોઈ મારી મદદ આવે,
કોઈ મારી મદદ આવે, આ સખશ લા છે, અને તે
ને મારે. લાનું નામ સાંભલતાં લોક જુખીયા વા

ધની માફક તઈઆર થયા, અને આસપાસની કુકાનોમાંથી
જેના હાથમાં જે આવીઈ તે લઈને ઉતરી પડીઆ. સા
રા લાખજે, એક દેવલ પાસેનું હતું, અને તેનું બારણું
થાડું હતું, તેથી બીચારો મોઠ બોરસેલ અને તેનો માફક
રોડીને તેમાં ભરાઈ ગયા. લોક બધા તેની પછવાડે રવું
લની અંદર ગુસ્સી ગયા, પણ તેવામાં કીરીઆના ચોરડા
માં મોઠ બોરસેલ ભરાઈ ગયો, ને બારણું બંધ કરી દીધું.
તેવામાં તે દેવલનો પાદરી ધુલતો ને કાંપતો આવીઓ,
અને બધાને સમજાવી દીધું એ સમજ સંકેત થા નથી, પ
ણ ગાડીવાલાએ તેને માર ખવાડવાને એમ તાલમેલ કી
ધીએ. એમ બહુવાધી બધા લોક પાછા પોતપોતાને ઠેકાણે
ગયા, પણ તેની આગમન બીચારા બોરસેલની ગાડીના ક
કેકેકડા કરી નાખીઆ હતા.

(સાંધેણે.)

આન હરીસન.

આ ભલી સ્ત્રી ઈંગ્લંડનાં સર જોન હરીસન
મામના ઊમરાવની છોકરી હતી. તે ૧૬૨૫ નાં વ
રસનાં મારત્ય મહીનાની ૨૫ મી તારીખે લનડન બ
ધે જનમી હતી. એની મા પણ મોટાં ખાનદાનની
હતી, અને જાતે ધણી પવીતરાઈથી રહેતારી હતી.
આ માએનાં હાથ તલે આન એવીતો સરસ કંલવાઈ
હતી, અને વહી તે જાતે એવીતો ડાહી અને ચંચલ
હતી, કે તેની માનાં મરણ પછે, જે વેલાએ તેની ઊ
મર માતરે પંદર વરસની હતી તે વેલાએ ઘરનો સરવે
ખરસો પોતે ચલાવવા લાગી.

આન હરીસન આગણીશ વરસની થયા પછે
મીઠો રીચરડ રેનશા, જેણે પાછલથી સરનો ખેતાજ એ
લવીઓ હતો, તેની સાથે પરણી. મીઠો રેનશાએ ધારા
નો અભીઆશ કરીઓ હતો, પણ એ ધંધા તેને પસંદ
નહી આવીઆથી તે પોતાની સ્ત્રીને લઈને ખાજર ગ
યો, અને તે પછે તેને સપેનની દરબાર માહેલા ઈંગ
લંડનાં એલચીનાં સેક્રેટરીની જગા મલી. ઈંગ્લંડ
માં પેહેલા ચારલસને ગાદી ઊપરથી ઊઘડી-મેલવાની
મઝાખડાં વખતમાં મીઠો રેનશા પાછલાહની મોટી ત
રેણું કરનાર હતો, અને પાછલથી તેના દીકરા બીજા
ચારલસને મોટો સલાહ આપનાર થયો હતો. આગ
ડખડાં વખતમાં જે જે સંકટો મીઠો રેનશાને ખમ
વાં પડતાં હતાં તે સઘલામાં તેની ભલી સ્ત્રી, મીસીસ
રેનશા, ભાગ લેતી હતી, અને પોતાનાં ધણીનાં દરેક
કામને પસંદ કરી તેમાં સાંમેલગીરી રાખતી હતી.

આખરે એક મોટી લડાઈ થવા પછે મીઠો રેનશાને યક
ડી એક બંધીખાનામાં નાખવામાં આવીઓ. આ વ
ખતે તેની ભલી સ્ત્રી મીસીસ રેનશા, દરરોજ પાછલી
રાતનાં ચાર વાગતે ધૂથમાં દોડેલું શનસ લઈ તે બં
ધીખાનામાં જે ભાગમાં તેના વાહલા ધણીને રાખવા
માં આવીઓ હતા તેની ખારી આગલ આવતી, અને
અંધારાની, તોશનની કે વરસાદની ખીક રાખવા વગ
ર તે કેટલોક વખતવેર તેની સાથે વાત કરીને જતી.
એમ કરવા માટે કેટલીક વખત તે તદન વરસાદમાંજ
ઊભી રહી હતી.

આખરે મીઠો રેનશાને મોટી જાંબીનગીરો ઊ
પર તે બંધીખાનામાંથી છોડવામાં આવીઓ. તે પો
તાનો સ્ત્રીને લઈને ટેંકરસદી પારક મામની એકાંત જ
ગામાં જઈને રહીઓ, અને ત્યાં તે નીલીઆ હુનર
ની આખતોમાં પોતાનો વખત ગુનરવા લાગો. મીસી
સ રેનશાને પણ એ માતીનો ધણો શોખ હોવાથી તે
પણ તેની સાથે તેના કામમાં સાંમેલ થઈ.

કેટલોક વખત ગુનરવા પછે સઘલી મઝાખડ ન
રમ પડી ગઈ, અને બીજો ચારલસ ગાદી ઊપર આ
વીઓ. આ વખતે તે બીજા ચારલસની દરબારમાં
ધણી માનીતો થઈ પડીઓ. તે સર કેહેવાવા લાગો, અ
ને તેને પારલામેન્ટમાં જગા મલી. તીઆર પછે તેને
ચોરડુગલ અને સપેનનાં એલચીની જગા મલી. એ
રહું છતાં, આ સઘલા વખતમાં ખાંને ધણી ધણીઆ
ણી એવાં એકબીજાને ચાહીને ચાલતાં હતાં, કે તેનું
સુખ સર રીચરડ રેનશાને બધા કરતાં વધારે લાગ
તું હતું. રાજકારોખારમાં કાંઈ શરશાર થવાથી સર
રીચરડને ઈંગ્લંડ પાછો આવવાનો હુકમ થયો. તે
સપેનથી નીકલવાની તઈઆરી કરતો હતો, તેવામાં મા
લ ભાયજે તે એકાએક મરણ પામીઓ. એનાં મરણ
થી જોજો એને ચોલખતાં હતાં તેઓમાં ભારે દીલગીરી
થેલ થઈ. લેડી રેનશાનાં કુખ ને દલગીરીનોતો પાર
જ નહી રહીઓ. તેનું એવું કુખ જોઈ સપેનની રા
ણીને તેના પર એટલી બધીતો દયા આવી કે લેડી રેનશા
જો રોમન કેથોલીક ધરમ કણુલ કરેતો તે તેને વરસ
લાડે તીશ હળારે રૂપીઆનું વરસાન આપતું કરે,
અને તેનાં બચાં છોકરાંનાં પાલણ-પોશણનો પણ ખં
સખસત કરે. લેડી રેનશાએ રાણીનો મોટો ઊપકાર
માનીઓ અને તેની સરત કણુલ રાખવાને એટલે ધ

રમ ખદલવાને ના પાડીજી. લેડી રેનશા પોતાના ધરમ ઊપર ઘણી ચુશત હતી, અને ખોદાપર હંમેશા મોટું એકીન રાખનારી હતી. આવા વખતમાં ખોદા પાસ મદદ માગવાને નેણે તે કીરતારની નીચે પરમાણે ખંદગી કીધી.

“આ સરવ શક્તીમાન ભલા ખોદા, જમીન ઊપરનાં હું એક દુખીઆરા પરાણી તરફ તું આકાશ માંથી જો. મારી કીરતી, મારો ભોમીઆ અને આ દુનીઆમાનું માફ સંઘર્ષ સુખ, જે મારો ધણી હતો, તેતો ચાલી ગયો. તેણે પોતાની આખી ઊંચર જે એકીનદારીથી અને નીરદોષપણથી ગુજારી તેના ખદલામાં હું આ દુનીઆનાં સુખની આસા રાખતી હતી, તેમ ન ખનતાં હું મારા રસતા ઊપર ગોથલીઆં ખાઈ છું” તે જો. આ સાહેબ, મારાપર દયા કર, ને મારો ખેત્રેન થપલો જીવડો, જે આ દુખના ખોળા તલે દખાઈ જાયછે, તે તારા ટેકા વગર કદી ઊભો રહી શકવાનો નથી, તેને તું રાહત ખખશ. મને જો, હું પાંચ પાંચ ખયાની સાથે આવાં સંકટમાં, મારા દેશની ખાહર, મારા મીતરોથી દુર, કોઈની પણ સલાહ વગરની, મારે દેશ જવાને પર્ધસા વગર અશક્ત થઈ પડેલી, ધરમ ખદલવાની લાલચમા નખાયલી, રસી પડી છું. જે તારી મરજીમાં આવે તે તું મારી ઊપર અને મારે વાસતે કર. મારો અને આ મારાં ખાપ વગરના ખયાનો સઘલો આધાર તારીજ ઊપરછે. તારી પાસે ઘણી આજીવણી માંગી લઈ છું કે જીઆરે મારી જીવંતીને આ દુનીઆમાંથી અંત આવે, તીઆરે મારાં રૂહને મારા ધણીનાં રૂહની સાથે જોડવને.”

સર રીચરડ રેનશાનાં શરીરને સાફ કરી દવાખરોને કિલ્લાક મહીનાવેર રાખી મુકીજી, અને તેને લેડી રેનશા દરરોજ જોયા કરતી હતી. તે પોતાનાં ધણીની લાસને સાથે લઈને ઈંગ્લંડ જવાને ઈનનેજાર હતી, પણ તેમ કરવાને તેની પાસે પર્ધસા નહીં હતા. સર રીચરડના કિલ્લાક પગારો ચઢી ગયલા હતા, પણ તેનાં નાણાંખી આ વખતે તેના હાથમાં આવી આં નહીં. છેલ્લે, આસપાસની એક વીધવા રાણી, જે તે વખતે સપેનમાં હતી, અને જે સર રીચરડ રેનશા વીશે ઘણું માન ધરાવતી હતી તેણે તેને જોઈતાં નાણાં આપીઆં આ મદદ મલતાંજ તેણે સપેન છોડીજી, અને પોતાના ધણીની લાસને લઈ ઈંગ્લંડ

આવી. તીઆં તેને એક દેવલમાં ડાલીઓ, અને તેની ઊપર એક મોટો લેખનો પથર ઊભો કીધો.

આ પછે લેડી રેનશા સઘલું ધીઆન પોતાનાં જોકરાંજોને કિલ્લાણી આપવાં પાછલ રોકવા લાગી, પોતાનાં ધણીને જેમ તેની હર્ષઆતીમાં ચાહતી હતી, તેમજ તેને તેના મરણ પછે પણ ચાહતી હતી, અને રોજ ઈઆદ કરતી હતી. લેડી રેનશા પોતાની આવી ભલી ચાલથી લોકમાં ઘણું માન પામી, અને એક ભલી સીનો નમુનો ગણાઈ.

ગુલામગીરીમાં કસોટી એક સી.

જે જે દેશમાં ગુલામી વેપાર આગલ ચાલતો હતો, અને હાલ ચાલેછે, તીઆંની એ ગુલામોને વેચવાની જગાઓ અથવા તેમનાં ખખરો જેવાં ખીહામણા અને દયા ઊપજાવવા જોગછે, તેવી દુનીઆમાં ખીજ એક જગા નથી. તીઆં જે દખાવ નજરે પડેછે, તે છાતી શરે એવો હોયછે. સુંદર ચેટ્ટરની આરતો, મજબુત ખાંધાના મરદો, અને કોમલ બાલકો, નાસીખા સીના દરીઆમાં ગરકાવ થઈ, ડોકું એકગમ નમાવી, હાથ છતીપર મેલી, પોતાનું વતન, પોતાનું ઘર, પોતાના વાહુલાં અને એવીજ ખીજ સેંકડો વાતો મનમાં ઈઆદ કરતાં, અને તે સઘલાંની જીવંતી આર આર રડતાં જોનારની આંખે પડેછે. ભાઈ ભાઈઓ, મા દીકરાંજો અને ધણી ધણીઆંણીઓ એકએકની પાસે, દર પલે, કદી નહીં મલાય એવી રીતની જીવંતી ધવાની ધાસતીમાં, ધપકતાં હર્ડાંથી ખેંઠાં હોયછે, અને દરેક ખરીદદારની તરફ ભારે ઈનતેજારીથી જોયછે કે, તે ખનને માટે પુછેછે કે એકને માટે. એવામાંથી એક એકને હાથ, અને ખીજું ખીજને હાથ વેચાતાં તેમને ઘુસાં પડતી વખતનો દખાવ નહીં વરણાય એવાં દુખ ભરેલો થઈ પડેછે.

માણસ જાત ઊપર પડતી આ આશંત હાલના વખતમાં ઘણે દરજ્જે ગઈછે, ખલકે સોમાં હસી ઊપર ટપ્પ ગઈછે. એને માટે જેમનો ઊપકાર થયોછે, તેજો અંગરેજ લોકોછે. ધનીઅછે તેમની માતને કે તેજોએ વીશ કરોડ રૂપીઆનો ખરચ કરી ગુલામગીરીને પેડેલી પોતાના દેશમાંથી નાખુદ કીધી, અને તીઆરથી, તે અતીઆરવેર ખીજાં દેશમાંથી દુર કરાવવાની કો

ગેશ કરેછે. આટલું છતાં અમેરિકા મધ્યે છેક ગયાં પાંચ સાત વરસેવર જળરી ગુલામગીરી ચાલતી હતી, તેપણ હવે તીઆંથી તદન નાણુદ થઈ ગઈછે. તેને માટે જેનો ઊપકાર થયોછે, તે મરનાર આખરામ દીનકન છે, જેનું ચીતર પણ એકવાર આ ચોપાનીઆમાં આ પેલુંછે.

એક વેલાએ, એક એવાં બબારમાં ઘણાક ગુલામોને વેચવા મેલેલા હતા. તે બબારતરફ એક અંગરેજ, ગુલામ ખરીદવા નહી, પણ તીઆંનો દયા ધરવા જોગ દેખાવ જોવા ગયો હતો. તેના જોવામાં એક ગરીબ, એટલે ગરીબ દેશની રેહેનારી સ્ત્રી પોતાની એક બાર વરસની છોકરીની સાથે, તીઆં મેલેલી આવી. તે બંને મા દીકરીએ દેખાવે ઘણી રૂપવંતી હતીએ, પણ તે વખતે તે બંનેનાં મોઢાં, આ માણુભારત દુખથી તદન કરમાઈ ગયલાં હતાં. એ સ્ત્રીને તેની છોકરી સાથે, ગુલામ પકડનારા કરપીણા જળરીથી પકડી લાવેલા હતા. તે બીચારી પોતાની આવી અવસથા જોઈ પોતાની છોકરીને છાતીમાં દાખી મેસીને રડીઆ કરતી હતી. તે બીચારી ઊપર બેવડું દુખ હતું. પોતાનું વતન, પોતાનું ઘર અને પોતાનો ઘણી ખોટી આંખાં દુખમાં પડી હતી તે, અને તેની સાથે તેની વાણુલી દીકરીથી તેને જુદું પડવાની ધાસતી હતી તે. તે પોતાનું બીજું સઘણું ભુલો જઈ છેડે એટલીજ આસા રાખતી હતી કે, કોઈ તેને અને તેની દીકરીને બંનેને સાથે વેચાતાં હેતો સાડું. એવામાં એક કરપીણ અરિખ તેની પાસે આવીએ, અને છોકરીની તરફ તાકીને જોવા લાગો. એ પછે તેણે વેચનારને તે છોકરીની કીમત પૂછી અને બંને જન રકજક કરવા લાગા. પેલી દુખી આપી મા પેલાઓની ભાશા સમજતી ન હતી, તેપણ છોકરી તરફજ સઘણી નજર રાખી પેલાઓ ભાવની રકજક કરતાં તે સમજી ગઈ, કે જે વાતને માટે તે ખોલીતી હતી તેજ આખર બનેછે. તે જોઈને તે બીચારી તદન નાચાર થઈ ગઈ, અને ભારે અશ્રુગ્રામાં પડી. એવામાં પેલા અંગરેજ, જે અતી આર વેર એકગમ જોયો રહી બધું જોયા કરતો હતો, તે પેલીની આગળ આવીએ અને તેની સાથે તેની ભાશામાં વાત કરવા લાગો. તે સ્ત્રી, જેનું નામ ઈવેલન કરી હતું, તે બીચારી જે દાહાડેથી આ રહેલા મોને સ્પર્શ કરી હતી, તે દાહાડેથી તે છેક તે વખત સુ

ધીમાં તેની ભાશા તેણે આ પેલોજ સાંભળવાથી તેની છાતીમાં જુરો ચઢી આવીએ, અને તુરત દયા ઊપજાવવા જોગ આવાજે ખોલી, “અરે સાહેબ, જે માએ તમેને જનમ આપીએછે, તે માના પીઆર ને ખાતર, જે તમે ખરીદી કરો તો અમેને છુડાં પાડતા ના.” હું તમે કેટલો તે તમારી ચાકરી કરશ, તમારી મેહનત મજુરી કરશ, તમે જે કેટલો તે કરશ, પણ મારાં બચાંને મારીથી છુડું પાડતા ના.” તે બીચારી આવી કાકલુદીથી વાત કરેછે તેવામાં પેલા વેચનાર પેલા અરખને મુકીને અંગરેજની આગળ આવીએ, અને તેને પૂછીએ કે, “તમારે શું એમને ખરીદવાની મરજી છે ?” તેણે કહીએ, “હા.” એ જોઈ પેલા અરખ વચે ખોલીએ કે, “તમે મારી સાપનો ભાવતાલ નહી કરો.” એમ કહી તે જ્યાં તીઆંથી ઊતાવલે સાડું કરી દેવાની ખોટાસ કરતો હતો, કારણ કે તેને બીક હતી કે રખેને પેલા અંગરેજ તે છોકરીને ખરીદ કરી લે. પણ, એવો મામલો જોઈ, પેલા અંગરેજ તે બંને માએ દીકરાંની એવડી મોટી રકમ આપવા કહી, કે તેથી વધારે આપવાની પેલા અરખમાં શકતી નહી હોવાથી તે ફરી ચટકીને જતો રહીએ, અને તુરત નાંણાં લઈ વેચનારે તે બંને જનને તેને સવાધીન કીધાં. આ વખતે ઈવેલન પોતાનું બીજું સઘણું દુખ છુટી ગઈ અને મોટા હુરખમાં આવી ગઈ. પેલા અંગરેજ તેને લઈને તીઆંથી ચાલીએ, અને જે મકાનમાં તે રહેતો હતો તીઆં લઈ ગયો. ઘરમાં ગયા પછે તે મકાન મધનાં એક સોનગારેલા આરકામાં તે તેઓને લઈ ગયો, અને તીઆં તેમને ખેસવાને કહીએ. તે સાંભલી ઈવેલન ખોલી, “હું તમારી ગુલામ છું, અને તેથી મને મારા શેકની સાથે બેસવું લાજમ નથી.” એ સાંભલી તે અંગરેજ ખોલી એ, “હું જાતનો અંગરેજ છું, અને અંગરેજો ગુલામ રાખતા નથી. મેં તુંને વેચાતી લીધી નથી, પણ તારો છુટકારો કરવાને મેં નાંણાં આપીઆંછે. તું હમણા તદન છુટીછે, અને જ્યાં તારી મરજીમાં આવે તીઆં જવાને તું ગુખતીઆરછે,” આ ખોલો સાંભલી ઈવેલને અજબથીથી. પોતાનાં ડોલા કીંચા કીધા, અને ખોલી, “સાહેબ, મારા દેશને અને મારા ઘણીને હું ફરીથી જોઈશ એવી આસા આપી તમે મારી મશકરી કરો ના. હું જાણુ છું કે હવે ફરીને તેમને જો

વાં એ તદન અશકીય છે.” એ સાંભલી અંગરેજ બોલીએ, “બાઈ, સાંભલ; હું અંગરેજ છું અને છુટા પછાનાં દેશનો વસનાર છું. હમારા દેશમાં હમે શુ ક્ષામ રાખતા નથી, અને આ દેશમાં આવીને પણ જો હું તુંને કે તારાં જેવા કોઇને ગુલામગીરીમાં રાખું તે, બેશક મેં મારા દેશનાં નામને મોટી એજ લગાડેલી ગણાય. મેં તુંને બનરમાં રહતો જોઈ, અને તે થી મને તારાપર ઘણી દયા આવી. પછે મેં જોયું કે આ તારી દીકરી છે, અને તેને પેલા અરબ ખરીદવા માંગતો હતો, જેથી તું ચોતે બારી-દુખી દેખાતી હતી, જે જોઈ મને મારી માનો પીઆર ઈઆદ આવીએ, અને એ સઘલું થવાથી મેં તુંને નાંણું આપી તે કર પીણાનાં આબખમાંથી છુટી કીધી. મારે તું છુટીજીએ એમ તારે ખાતરીથી માનવું.” આવા બોલો સાંભલી અને સઘલો મામલો અનચીતો ફરી ગયલો જોઈ તે એવાતો હરખમાં આવી ગઈ, કે દેરહોકવાર મુખી તે નાથી કંઈ બોલાયું નહી, કે હીલાયું નહી; પણ જેવી પોતાની શુધીમાં આવી કે વેહુલી વેહુલી ઊઠીને તે અંગરેજને પગે પડવા ગઈ, પણ તેણે તુરત તેને તેમકર તાં અટકાવી, અને મોટો દીવાસો દઈ તેને પાછી બેઠાડી.

એ પછે તે અંગરેજે ઇવેડનને એવી દરખાશ ત કીધી કે તેમની વચે સંબંધ કાયમ રહેવાને તે જો પોતાની છોકરીને તેને સંશ્લેષે તે તેને ઈંગલંડ મોકલી ધોંવી કેલવણી આપશે, અને પછે જો તેની, તારી અને તેના બાપની ખુશી હોયો તે તેની સાથે લગન કરશે. ઇવેડને મોટી ખુશીથી તે વાત કહ્યલ રાખી. તે પછે થોડા દાહાડામાં તે અંગરેજે ઇવેડનને તેના ઘણીને ઘેર મોકલી, અને તેની છોકરીને ઈંગલંડ મોકલી; તે એવી ગોઠવણથી કે જીઆરે ગમે તીઆરે ઈવેડન પોતાની છોકરીને પોતાની આગલ બોલાવે અને મલે. ઇવેડન પોતાના ઘણીને જઈને મલી, અને ખંને જને પેલા ભલા અંગરેજને લાખોલાખ દુવા દીધી. છોકરી પણ કેલવણી લઈ મોટી ઘઈ, અને પછે તે પેલા અંગરેજ સાથે પરણી, અને સઘલાં ખુશી ખુશાલોમાં દાહાડા કાઢાડવા લાગ્યાં.

પરચુટણ.

મુખી માણસ—જે માણસને સીનો તરફથી હમેશાં પીઆર મલતો રહે, અને હસતા મોડાં દેખાતાં રહે,

તે માણસ હમેશ મુખી હોવો જોઈએ. પણ એ મુખ એવું નાજુક છે, કે જે એને બરાબર સમજીથી વાપરીઈ ન હોય તો, જેમ કાચના પરપોરા કુટી જાય છે, તેમ તે જુવું રહે છે. તેમ થવાથી તે કુખી ઘઈ પડે છે, તે મુખી થવાના પરમાણમાં એટલું કડણ હોય છે કે તેનાથી ખમાઈ શકાતું નથી.

અમુખી માણસ—અમુખી માણસને તે છે કે, જે પોતાની જાતી જવાબદારીના કામમાં, અકડબાજની રીત, મીજાના ખત અને બીજાની વખાણની આસા, વાપરી, પોતાની ખાતરીના વીચારોને પોતાના અંતરજીવ તરફ જ બેઈમાન કરી, સઘલું કામ બગાડે.

મોડું, ગનાન—દરેક માણસે મોડાંમાં મોડું ગનાન પોતાની જાતી શક્તી વીશે રાખવું જોઈએ. કારણ કે પોતાનામાં હરેક વાતની આખતમાં કેટલું બંડોલ છે તેની ખબર રાખવા વીના, અથવા તેનો વીચાર કરવા વીના, હરેક વાતમાં માડું ધાલવાથી, વખતે જ કુજમેતી અથવા નાસી પાસી આવી પડે, તે એવી બચરી હોય છે, કે તેવી બીજ થોડાં વાંતમાં ભુલ કરવાથી આવી પડે છે. સઘલા માણસોએ, પોતપોતાની શક્તી વીશે ઉતરતોજ વીચાર રાખવો જોઈએ, અને જીઆં તેવી શક્તી વાપરી પડે તીઆં, તે ઘણી ઉતરતી છે એવું મનમાં લઈ કરવું જોઈએ.

માએવું હુત—દરેક માણસને સંકરતાં માએ ઉશ વધારે હુત હોય છે. પોતાના વખતમાં તે ગમે એવાં મુખમાં કે દુખમાં આવેલો હોય, તોપણ તેને કોઈ કોઈ વાખી તેની મા ઈઆદ આવે છે, અને તેને જો કુખ દીધું હોય તો દીલમાં પસતાવે પેલા ધાય છે, અને જો કુખ અપીઈ હોય, તો સંતોષ પેલા ધાય છે. થોડાં પથરના દીલનાં હેરખો મલી આવશે, જેઓ પોતાની માને તદન ભુલી જાય, અથવા તેને કુખ દીધેલું ઈઆદ આવવાથી તેને પસતાવે નહી ધાય.

ખુશી અને નાખુશી—જીઆરે માણસ ખુશીમાં હોય છે તીઆરે તેને આસપાસ બધું જ ખુશી ભરેલું દેખાય છે, અને જો બધું જુવું હોય તેના કરતાં વધારે સાદું દેખાય છે, હવા વધારે ખુશનુખા લાગે છે, આકાશ વધારે સાફ દેખાય છે, જમીન વધારે લીલી નજાય છે, ઝાડો વધારે લીલાં માથમ પડે છે, કુસોને વધારે મધુ આવે છે અને સુરેન, તારા, ચંદ્ર બધું વધારે ચલકાટ ભરેલું દેખાય છે. ગમે એવો ઝોરાક હોય પણ તે સવાદદાર લાગે છે, જલદી જ જી જાય છે, દીલ હલકું લાગે છે, અને કામ કરવાનું મન ધાય છે. પણ નાખુશીના વખતમાં સઘલું ઉલટું અને સઘલું આડું લાગે છે. ઠંડું હોય તે ગરમ લાગે છે, અને ગરમ ઠંડું લાગે છે. સવાદદાર હોય તે મેસવાદ લાગે છે. ગમે એવી સારી વાત કડવી ઝેર જેવી લાગે છે. ગમે એવો રહી આમણો દેખાવ કરડવા આવે એવો લાગે છે. દરેક માએ ગમે એવી સંપ્રજા હોય તોપણ તે ખામી ભરેલી લાગે છે. કે કામાં બધી હાલત એવી ધાય છે, કે આ દુનીઆમાંનું સઘ

હું તેને ચેતાનીર્મત બરેલું લાગેછે, અને સપલાની આંખ માં તે પોતે ચેહતાનનું, ચોરીઈ દેખાપછે.

ચાલાકી—આપણી પાસે ચાલાકી અને હાનર ન વાળી હોયતો, તે આપણા અને બીજાના બચાવની દાલ દાખલ વાપરવી જોઈ, નહીં કે તે પોતાને અથવા બીજાને નખતી કરે એવી તલવાર દાખલ વાપરવી. સુનાની કઠા રી કમરમાં ખોચેલી જોણે, પણ પેટમાં તારેલી પરાણ લે છે. માટે ચાલાકી અને હુશીયારીના ઉપયોગ પણ સંભાલ્યોન કરવો જોઈએ.

કાગલપર પાતરાંનો આકાર—કાગલની ઉપર હરેક પાતરાંનો આકાર લેવો હોયતો, આ પરમાણે કરવું ને કાગલ પર આકાર લેવો હોય તે કાગલપર પાતલી નેની ચરબી ચોપડવી. પછે તે ચરબી ચોપડવાં પરને, તેવના દીવાપર છેક ઉંચેથી ફરતે, ધુમાડો લગાડવો. પછે ને જતનું પાતર જોઈએ તે જતનું લઈને પેલાં કાગલના ધુમાડો લગાડેલાં પડપર એક બાજુએથી ચેલવું, ને બીજી બાજુનું કાગલ તેના પર વાલવું, કે પાતરાંની બંને બાજુએ ધુમાડો લાગેલું કાગલ આવે. જરાક વારમાં કાગલ ઉખેડી પાતર બાહાર કાઢાડવું, અને કાગલનું પડ ફેરવી નાખી, સાફ પાસાં ઉપર, ઉપર લખવા પરમાણે પાતર ચુકી ઉપર કાગલ વાલી તેને એક મોટી ચોપડીના પાનાએની વચે ચોડાક વખત દાબી રાખવું. બાહાર કાઢાડવા પછે પેલાં કાગલપર પાતરાંનો બરાબર આકાર પડી રહેલો દેખાયો.

ચોરીની સંખીઆ—આમાં લંડન અને તેની આ સપાસની નગામાં બધા બહીને ૨૭૦૦ બણીતા ચોરોછે, અને તેઓ કરતા ફરેછે એવું ગણતરી ઉપરથી તાલમ પડી ઉછે. એ ચોરો ચોર છતાં કરતાં ફરેછે, એટલે ચોરીનાન વધો કરેછે, અને જ્યારે સપડાયે ત્યારે વગર ભાડેના ધરમાં રહી આવેછે, અને સુકત મુરી છતે પાછા આવી ફરતા કરતા ફરેછે, અને ચીલગમરનાં ફાવ ગેતા રહેછે.

તમાકુનો ખંપ—તમાકુને ડુનીઆં ઉપર અનળ સરખો ફેલાવો કરીઆછે, કોઈ જાતનાં લોડો એનો ઉપયોગ હરેક આકારમાં કરીઆ વગર રહેતા નથી. ગરેટ બરોટન માં એના ખપ કેટલોછે, તે આ ગણતરી ઉપરથી નજારો, કે ગયાં આમાં વરસામાં બધા ચલી ૧૯૦૧૬૮૫૫ રતલ કાચો તમાકુ એ દેશ ખાતે બાહારથી આવીઆ હતા.

આહુનો ખપ—આહુના ખપ પણ ડુનીઆંના ઘણાક ભાગપર અતીશ વધી ગયેલા લાગેછે. ગરેટ બરોટનમાં એના એટલો બધો ખપ થાયછે કે, ગયાં એક વરસમાં એ દેશ ખાતે વાપરવાને માટે બધી બહીને ૧૦૬૯૫૮૬૯ રતલની નીકાસ થઈ હતી. તે ઉપરની નગાતના ૨૬૭૨૭૦૮૦ રૂ પીઆ સરકારને ઉપજઆ હતા.

હીંડસતાનની રેલવેઓ ઉપરનું વીઆજ—હીંડસતાન ત્રીજી સપલી રેલવેઓ ઉપર ને હીંડસતાનની સરકાર

વીઆજ આપેછે, તેની ૧૮૬૬ નાં વરસમાં કુલે રકમ ૨૫૦૫૧૦૭૩ રૂપીઆની હતી. તેમાં જુદી જુદી કંપની એ પોતાની આવકમાંથી સરકારને ભરેલાં તાણુની એક વરસની કુલે રકમ ૧૩૬૫૮૦૫૩ રૂપીઆની થઈ હતી.

પથર બાંધેલા ને કુતરા છૂટા—એક વેલાએ એક ગામડીએ સખશ પથર પુરી બનાવેલા રસતા ઉપર ચાલતા હતા, તેવામાં એક કુતરા તેનાપર ભોંસવા લાગો. ઉત્તર તે વડો વધીઓ, અને તેને તારવાને એક પથર ઉચકવા ગયો, પણ તે જમીનમાં ડટાપડો હોવાથી તેનાથી નીકલીઓ નહીં. તે જોઈ તે યોલીઓ, અને બાંધે, આ કંઈ ગામ હશે, કે જ્યાં કુતરાને છૂટા મેલીઆછે, ને પથરાંને બાંધી રાખીઆ છે !

એક પહેલ કીધેલું માણસ—એક વેલાએ કેટલાક મો જાણીએ એકા મેસી વાતચીત કરતા હતા, તે વેલાએ તેઓ મોત્રો એક જન પોતાની વીદીઆ હુનરની ચાલાકી બાંધે ખુબ ડંકણાં કાંકો હતા. તે પોતાને ત્રાસતે ઘણાં મોટાં મોટાં બોલોમાં મોલીઓ, અને બધાને એવું દેખાડવાની કોશિશ કરતો કે તેના જુવો બીજું કાંઈ નથી. છેલે તે બોલીએ કે હું તાને સરસા "પહેલો" છું. આ બોલો સાંભળી તેઓમાંના એક જનનું છેક લેખાઈ આવોઈ, જ્યો તે ઉત્તર બોલી ઉઠીએ કે ભાઈ છું પહેલોને બદલે, "ધલિકરો પહેલો" હશે.

એક અનળખ સરખું આડ—ધંગલડમાં એક પછીના બાગમાં હાલમાં એક ઘણું જ નવાઈ જેવું આડ ઉગેલું છે. એ આડ દેખાવમાં તદન મેરી ગુપ્તો આડના જેવું છે, પણ જાતે ને જવણ છે, અને ફનપર ફન ઉપરેવું બંધ છે. એની ઉપર પાતરાં ચીલકલ નથી, પણ તેની નગાએ તેનાપર ચક્રમકતા ખુટા ઉગેલાછે. કેટલીક નગાએ ડાલી યોની ઉપર ચક્રમકની કડીઓ ફરી વલેલી, અને કેટલીક નગાએતો આખી દાંખેલીની આસપાસ નવીની ત્રાક ચક્રમક પથરાઈ ગયેલી. એ આડ વનસપતી અને પથર એ બનેલું બનેલું દેખાયછે. એમાં વધારે અનળખની ભરેલું એકે કે, જેમ તે આડના બીજા ભાગે વધે, તેમ તે ઉપરની ચક્રમક પણ વધે. આ આડમાં ચક્રમક કીઆંથી આવી, અને તે આડની સાથે કેમ વધે, તથા પાતરાં વગર આડ કેમ જવે છે ને ઉપરે, એ વાતની તપાસ ઘણી વિવાદના કરેછે, પણ હજ કોઈ તેના ખરો મોલાસો આપી શકીઓ નથી. એ આડને ખરીદવાને તેના ઘણીને બીજા ઘણીઓએ ઘણી મોટી રકમો આપવા કહી હતી, પણ તેણે કોઈનથી ને આડ નહીં વેચવાનાં ડાવ કીધેછે.

નવાઈ સરખી અદરાવાની રીત—એક લખનાર જણાવે છે, આગલા વખતમાં સકાર્લડ દેશમાં અદરાવાની રીત નવાઈ સરખી હતી. ને જનના સખશનું જન ને છોકરી ઉપર લાગવું, અને તેની સાથે પરણવાનો વીચાર થતો ત્યારે તે અદરાવા માટે એક દાહડો સુકાર કરી તે દાહ

કે તે તે છોકરીને એક પીઠામાં તેડાવે. આ વાતથી તે પીઠાવાલીને તે આગમયથી બહુલી થઈ જાય. તેણી પછે છોકરી પોતાના સોજાં કપડાં પેઢરી તીઆ જાય, ને પેલાની સાથે એક ટેબલ પર બેસે. પેલા એક બીરનું તમબલર તેને આપે ને એક પોતે લઈ બેઠે જન સાથે પીએ; ને પછે પોતાનાં કારણથી વાત ચલાવે. તે વાતના નસુના તરીકે તે લખનાર થોડાક વાકીઆ આપે છે. પેલા છોકરો પરથમ છોકરીને કહે કે, “જેની, અને ઘણી ફીકર લાગે છે કે, તું” અને કહ્યું કરશે કે નહીં.”—“ખચીત જોક, તુને ફીકર કરવાનું કશું કારણ નહીં હવું, તુને આગમયથી અને એમ જણાવવું હવું.”—“લેસી, અને લોક એમ બીહીવાડતા હતા કે તે તુને ના પાડશે.”—“તેઓ તીઆરે જુકા છે, જોક.” “તીઆરે લેસી, તું” અને નાતો નહીં પાડશેની ?”—“મેં તુને એક કરતાં બે વખત કહીઉં કે હું તુને ના પાડવાની નથી.” એટલી વાતચીત થવા પછે અદરાવાની કીરીઆ કરે છે, અથવા કહ્યુલાત આપ લે કરે છે. તે એટલોન કે બે ને જન પોતાના અગોશ્ઠાને જરા ચાટી એક બીજાના સાથે દાખે છે. અગોશ્ઠા દખાયા, કે બે ને જન અદરાઈ સુકાં ! હવે બેમાંથી એકથી ફરાય નહીં, ને જે ફરે તો તેણે કાલ તોડી આ એવો શુનગાર કહેવાય. એ લખનાર કહે છે કે, એ વખતમાં હરેક કહ્યુલાત આપની વખતે તેને પાલવાની જમી નગીરી દાખલ સકાઈ લોકો બીના અગોશ્ઠા એકમેકની સાથે દાખતા. એ લોકની કવીતાઓમાં આવી લીટીઆ જોવામાં આવે છે.—“મારો અગોશ્ઠા છે, ને મારી પર વીસવાસ રાખ, હું” તુને કદી દગો કરનાર નથી.

ગરહસય કશય કે અમરી—પેહેલા જમસ રાજની દાસીએ એક દીવસે તેને ઘણા કાલાવાલા કરીને કહીઉં કે, મારા છોકરાને તમે ગરહસય બનાવો. રાજએ કહીઉં, હું એને અમરી બનાવી શકીશ, પણ તે મારેથી ગરહસય થઈ શકાવાનો નથી. કારણ કે અમરીમાં આપેલી મહેલ, પણ ગરહસયમાં તો પોતાની માલે મેલવાની છે.

૨મું જુરસત.

૧—હું એક જાતનાં ઘાસની દીકરી છું; મારો એક શામલા રંગનાં લાઈ છે, અને એક મારજન જેવી ગોરી બે ના છે. ને કે અમે તરણે એક જાંના દીકરા દીકરી છઈએ, તોપણ હું મેં ઘાટઘટમાં એક બીજાથી એવાં જુદાં છઈએ કે જ્યો હું મોને આલખે તેમો જાણે. મારા નામના તરણ અકસર છે, તેમાંથી પેહેલા બે લેએ તો બધી જાતની તરણ રીતું અને બધી જાતનાં માંસનું નામ યાદ. ને છેલા બે લેએ તો હાથ અને છાપાનું નામ યાદ.

૨—એક લાકડાંનો કડકો લઈ જાડમાંથી તેને કાપી કાઢીએ છે, તે જાડમાં કડ તરફનો ભાગ કીચો છે, અને મથાલાં તરફનો ભાગ કીચો છે, તે કેમ પારખીએ ?

ખાસાસો ગઈ વેલાનો.

૧—ખડીઓ.

૨—જમ.

અરિટન દેશના આગળા વખતનો એક નવાઈ સરખો રવયો.

(લેહરા.)

આગળ અરિટન દેશના,
હુતો એવો માલ,
જે મારે કોઈ મનુષ્યને,
નહીં મોહું તે આગળ
પણ મારે કોઈ જુલથી,
હરણ અમોરનું એક,
શુળીએ લટકાવતા,
નહીં લાવે વિવેક !
દાનની મોરી ન કરે,
તે નહીં મોટો મોર,
પણ મોરે જે ઇંડુ એક,
મારે તેને ઠાર !

એવે સખે કંઈ એક દી,
નીકલીઆ મણ મોર,
જે મળે તે લટવા,
કરી જીવન ને જર.

એક દીકરી મુંદરી,
કુપાતી તરે હેઠ;
પકડો લઈને ચાલિયો,
વગર કરવે વેઠ.

બીજી દીકરા પાદરી,
કંચન માળા સહીત,
જીહુરાવી લઈ ચાલિયો,
નહીં ચીંતા કંઈ ચીત.

ત્રીજી દીકરી હંસની,
મેલી ઇંડાં બે;
ઉંચકી લઈને ચાલિયો,
બીતા બીતા તે.

જે લઈ ગીઆ મુંદરી,
પણે તેની સાથ,
મોજ શાખના શુજરો,
રહો દહાડા ને રાત.

કંચન માળા લઈ કરી,
થશે મોર ને પાર;
યાજક કાહાડીને રહો,
થઈ એ પેસાદાર.

પણ ને બીતાં લઈ ગમે,
હંસનાં ઇંડાં બે,
શુળીએ ટંગાઈને
મરણ પાંચે તે !

નાનાભાઈ.

સ્રી યોધ.

પુરાતક ૧૩ મું.

નવેમ્બર ૧૮૯૮

આંક ૧૧ મા.

કંજુસના કરમની કાહાણી.

નાટક યાત્ર.

બીદાર.....	એક મોટા કંજુસ
મેહરનોય.....	ઉપસાનેર એકોડ
કામગાર.....	બીદારનો મહેનો
કચરેવજ.....	મેહરનોશને ચાકર.
તેહેમુર.....	એક દલાલ.
સામ.....	બર સામન વેચનાર.
હોમાન.....	એક જહેવરી.
બાબક.....	રેસમવાલો
બોશર.....	એક દરજી.
બજકુમ.....	એક વકીલ.
પારમી.....	બીદારની છોકરી.
શેહરખાનુ.....	એક લીધવા ચીરત
ફરંગીજ.....	ઉપસાની છોકરી
શેહરનવાજ.....	પારસાની ચાકરડી.
તેહેમીના.....	ફરંગીજની ચાકરડી
ચાકરા હલીમારી.	

પ્રકરણ ૫ મું.

દેખાવ ૧૩ મા—ફરંગીજ અને શેહરનવાજ.

ફરંગીજ—કેમ, કંઈ કંતેહ પાંખી કે ?

શેહરનવાજ—કંતેહ મલી કે નહી તે હાલ કેહેવાઈ શકાતું નથી. તે બજારમાંનામાં ગયોછે ખરો, પણ તે તાલમેલો આપણે કરીછે તે જો તેનાં ધીઆનમાં નહી ઉતરી, અને તેથી જો તે નહી ડરીઓ, તો પછે કંતેહને બદલે નાસીપાસી વગર બીજું કંઈ નથી. કેહેછે કે, બીહીકધી હીચકારો હોય તે બાહાદુર થાયછે, પણ આ આણસ તેમ કી પાથી નરા પણ સખી થતા નથી. તેની બધી દોલત બતી રહેશે, તેની બીહીકે પણ તે એક અરથી કાહાડી આપવાને રાજ થતા નથી.

ફરંગીજ—તેં મારા આ વીચારથી મેહરનોશને કે પા રસાને કોઈ રીતે બાણીતાતો કીધાં નથી ?

શેહરનવાજ—હું ખચીત કહું છું કે કોઈને મેં એ વાત બાણીવી નથી. બાઈ, તમે બાણીછો કે, જો મારાથી એટલો ભરમખીનલવાય નહી, તો પછે જેવું કામ મેં ઉઠાવીઉંછે, તેવું કદી માથે લેઉં નહી. જો મારામાં ભરમો જાલવસાતી રેવ નહી હોયતો, ખોદા બાણે આજે આ શેહરની કેટલીક આબરુદાર સીઓની કેવી હાલત થાય.

ફરંગીજ—અને શું તું એમ ધારતી; નથી કે, મેં મારે ખરો ભેદ હજી છુપાવી રાખીઓ છે !

શેહરનવાજ—અલબત્તે એક હું સીવાય બીજાં બધાંથી તમે છુપો રાખેલોછે. પણ તમે મને એ કામને મારે બોલાવા મોકલો તેની આગમચીન હું એ વાત બાણી હતી.

ફરંગીજ—પણ તીઆરે શું તે કોઈબી રીતે સમજીતી પર નહી આવતો. કાઈબી મોલીએ માંડી વાલવા નહી માગતો ? કંઈબી સરત તે કવવા માગેછે કે નહી ?

શેહરનવાજ—જાઆવેર તમે તેની પાસે હોવ નહી તીઆવેર તે કંઈબી સરત કે સમજીતી કરનાર નથી.

ફરંગીજ—તીઆરે તમે એમ ધારોછો કે, મને જોઈ ને તે જાન બને તેમ મારેથી મોકલો થવાની કોશિશ કરશે ?

શેહરનવાજ—અપો, અપો, તે આણીગમ આવતો જ લાયછે.

દેખાવ ૧૪ મા—બીદાર, શેહરનવાજ, ફરંગીજ.

બીદાર—હું લાચાર થયો; હું બેચાર થયો, હું ખવાઈ ગયો, હું મવાઈ ગયો; મારાં બજારમાંનામાં બજારમાં ઓની એકે મોટી ફેલ આવી પડીછે.

શેહરનવાજ—જુઓ બાઈ, તમે વીચાર કરો. હું સી હજાર રૂપીઆ કંઈ બીસાદના નથી; હું જાણું છું કે તે કુચ ગણતરીમાં નથી. મારા ચેઈ તે ઘણી શેહેલાઈથી આ પી શક્યો. એટલા રૂપીઆથી તેઓની કોથલીમાં કાંઈ કાણું પડવાનું નથી. ને જો તમે એમ સમજને રાજ થયો, તો વલી કંઈ વધારેબી ખુશીથી મલશે.

બીદાર—(શેહરનવાજના મોઢાં ઉપર હાથ દાબીને) તું જુઠો, તું જુઠો, તું જુઠો, તું જુઠો, ચપ, ચપ, ચપ, અને વધારે કંઈ નહી મલશે, વધારે કંઈ નહી મલશે; એ રકમ ઘણીજ મોટી થઈ ગઈ, એ રકમ મારી સઘલી દોલત કે રતાં મોટી થઈ ગઈ; હું જુએ મરય, જુડી નવય, મલી ન

વશ, કાંસી જવશ, તોપને મોડે ઉડી જવશ, પણ મારા પછી સામાથી એક પછી આપવાનો નથી.

શેહેરનવાજ—સાહેબ, ખોદાને વાસતે નરા નીચાર કરો; તમે બધાની ખરાબી કરશો. બાઈ સાહેબ, હવે તમે બી સમજી જાઓ. વીશ હજાર રૂપીઆ જાણે તમે ફરી આદી માંડીને તેના ખરચમાં ગયા એજન સમજો. મારા શેઠને હું સી હજાર કાહાડી આપવા ભારી લાગે છે ખરા, પણ તેઓ તમોને તેટલા આપવા કહે છે. જુઓ, હાલ ત રત હું સી હજાર મને તે પાંચ વરસ પછી એક લાખ મને તેના કરતાં સોગણ સારા. વાસતે તમે બી હવે સમજી જાઓ.

ફરંગીજ—નહી, નહી, કદી નહી, જે માણસે આવી નીચ રીતે પોતાનો કાલ તોડીઓ, તે માણસની હું કદી દયા ખાવાની નથી. જેવી અને એણે હેરાન કીધી છે, તેવીજ હું એને પણ કરવાની છાપારે હું નેશ કે એ ત દન અરધી વગરનો અને આખાવરખો થઈ ગયો, તોચારે અને નીચાંત થયો.

બીદાર—ઓ લોહીની તરસી ચોરત ! તું કાહાડી અને ખલો.

શેહેરનવાજ—સાહેબ, એઓ એટલી બધી વાણુ કરે છે, તેવું દેખીતું કારણ છે કે, તે સારીયે સમજે છે કે, તમે તેના સેકંજમાં સારીયે આવેલા છે, અને તે નેટું તમો ને એકાવા માંગો, તેટલું એકાવી શકો. પણ તમે વી માર નથી કરતા, કે જેમ જેમ ભારી થતા જાય, અને વખ ત ખોતા જાય, તેમ તેમ તમને વધારે અને વધારે પડેલા કાહાડીવા પડશે, અને કોરટને બારણે ખરાબ થવું પડશે. એક લાખ એને આપવા પડશે, ને એક લાખ કોરટ થસ ડી જશે. એટલી એટલી રકમો તો લોકો ઘણીબી આપે છે.

દેખાવ ૧૫ નો—ચાકર, ફરંગીજ, શેહેરનવાજ, બીદાર.

ચાકર—બાઈ સાહેબ, ગાયણુ ગાનારાંઓ બધાં આવીઆં છે.

ફરંગીજ—હીક છે, તે બધાને દીવાનખાનામાં બેસાડો.

ચાકર—બાઈ સાહેબ, ખાનાં પરમાણે રકાબીઓની થટ પડી છે તેવું શું કરોએ ?

ફરંગીજ—જા, મારે નામે બજારમાંથી ઘણીજ ડંચી જાતની રકાબીઓ નેટલી જોઈએ તેટલી મંગાવ.

ચાકર—બધા ચાકરોને જમવા કીયાં બેસાડું કે મને સમજ પડતી નથી, કારણ કે તેઓ એટલા બધા થઈ ગયા છે, કે તે બધાને એકઠા બેસાડી જમાડવાની થરમાં કંચે જગા નથી.

ફરંગીજ—ચોરડાઓની વચેની ફરેકાર છે, તે બાજુ નાખ, ને જે ચોરડા એકઠા કરી તેમાં બધાને હારખ બેસાડી દેજો.

બીદાર—પણ ઓ લુચા, પછી તું કોરટખ સોગન લઈને સામેથી આપવા આવશે કે નહી, કે આને મારી કે વી ખરાબી કીધી છે ?

ફરંગીજ—અને તું સોગણ ખાઈને એમ પણ સામે

ધી આપશે કે નહી, કે એણે અને ચાકરોનાં દેખતાં પણ અપમાન કીધું છે ?

બીદાર—હા ! એવું થાય છે કે, જાણે હમણા કોઈબી રીતે એ નાપાકથી છુટો થઈ જઈ.

શેહેરનવાજ—હા સાહેબ, હા, હા, તમે જેમ અને તેમ છુટા થાવો, જેમ અને તેમ રૂપીઆ આપી દઈ રસેલો લાવો; જાઓ જલદી, નરા ખોટી ના થાઓ. ને બાઈ, તમે બી હવે ધીરજ મકરો, મારા શેઠ તમારાં નાંણાં આપે છે. જાઓ સાહેબ, જલદી પેટી ઉઘાડીને નાંણાં લાવો. બાઈ, તમારી પાસે લખત હોયજો હમણા હાજર કરી દેઓ, ને તમારા રૂપીઆ લઈ તેને ફાડી નાખો.

ફરંગીજ—આ રહીઈ લખત.

બીદાર—હીક છે હું નાંણાં લાઈ છું. મારી પાસે જેટલું છે તેટલું બધું એમાં જતું રહેવાતું.

દેખાવ ૧૬ નો—ફરંગીજ, શેહેરનવાજ.

ફરંગીજ—હું ધારું કે એ કંઈ એમ નાંણાં લાવવાનો નથી.

શેહેરનવાજ—હું કંઈ છું કે તે લાવશે. પણ એ નાંણાં તમોને સેલેલાથી હજમ થવાનાં નથી, કારણ કે બીદાર તમારીયે ચોરીનો અનીઆપ લાવવા માંગે છે, અને તે માં અને મુખીઆ સાહેબો કીધી છે, વાસતે હું સાહેબો નહીં આપું તેને મારે તમે અને શું આપશો ?

ફરંગીજ—શું તું એમ ધારે છે કે, એ છેક એવી છાપાઈ કરશે.

શેહેરનવાજ—અરે બાઈ, એ શખસ પોતાનાં પછસા અઆવવાને કંઈબી કરશે, અને વલી બધું એવી કરકસરથી કરશે કે, એ માટે તો આ જગાનાં અરધાં લોકોને એમાંનાં અરધાં નાંણાંના અરધે કાંસી દેવાડે. પણ આટલી વાત તમારે ધીઆનમાં રાખવી, કે તમારે વાસતે અતીઆર વેર જે તાલમેસા કીધી છે, તેના બદલો અને કોઈબી રકમથી મલવાનો નથી. તમારે ખાતર અતીઆર વેર જે જુદું હું મોલી છું, તે એટલું બધું તો થયું છે, કે જે દરેક જુદાની એક એક મોહાર તમારી પાસેથી લેઈ તો તમોને મલવાનાં બધાં નાંણાં તેમાં પુરાં થઈ જાય. અફસોશ છે બાઈ, કે મારા જેવી અકલ હુશીઆરી વાલી હું ગરીબ વેર જનની છું; જે મોરે વેર જનની હુતે તો કોણ જાણે આજ વિરમાં જે કં નીઆમાં શું શું ઉઘલ પીયલ કીધી હતે.

દેખાવ ૧૭ નો—ફરંગીજ, શેહેરનવાજ, બીદાર.

બીદાર—આ લેઓ, આ લેઓ, આ બધાં નાંણાં; આ બધી બેક નોરો છે. મારી પાસે જેટલી પુછ હતી, તેટલી બધી આજ છે.

શેહેરનવાજ—લાવો સાહેબ, લાવો સાહેબ.

બીદાર—શેહેરનવાજને કાનમાં લાગીને કહે છે) મેં કોટલાકને મોલાવા મોકલીઓ છે, વાસતે તપાસને એ અહીંથી નોરો લઈને ચાલી નહીં જાય. તે હમણા આવશે, અને આપતાં વાર એને, નોરો મારી એમ કહી પકડી લઈ જશે.

શેહેરનવાજ—તમે થલું ડાહ્યાપણ ખરચો, થલું ઠીક કીધું.

ફરંગીજ—લેઓ સાહેબ, આ તમારું લખત. હવે મને તમારી સાથે કથું કામ રહીવું નથી, અને હવે મને કશી ફીકર પણ રહી નથી.

દેખાવ ૧૮ મે—બીદાર, મેહેરનોશ, કામગાર, ફરંગીજ, શેહેરનવાજ, પારસા.

બીદાર—જેની તે મને કથુલાત આપી હતી, તે કી આંછે ? મારા પદસા કીઆંછે ?

કામગાર—સાહેબ, બધી દોલત આ રહી. જેટલી મારી દોલતછે, તેટલી બધી આ રહી. આ દોલત એવીછે કે, જેને આખી ડુનીઆને દરવ ખરીદી શકશે નહી.

બીદાર—મારા પદસા આપ, મારા પદસા આપ, હું કહું છું કે મારા પદસા આપ, જે તું ચોરી ગયોછે તે મારા પદસા આપ.

કામગાર—તમારા બોલવાની મને કંઈ સમજ પડતી નથી.

બીદાર—મારી દોલત તું ચોરી ગયોછે, એમ તે મારી આગલ કથુલ નહી કીધું હતું ?

કામગાર—જે કીમતી દોલતને માટે મે તમારી આગલ કથુલ કીધું હતું, તે દોલત આ રહી, આ તમારી છોકરી ! એણે આજે મને પોતાનો આવવંદ કથુલ રાખી મને હમેશાનો સુખી કીધોછે.

બીદાર—થું, થું, કુખતી, તે આ થું કામ કીધું ? થું તે આવા હલકા, નીચ, રજવા માણસને તારો આવવંદ કીધો, તારા બાપનાં એક મેતાને તારો આવવંદ કીધો ?

કામગાર—સાહેબ, ખરી વાતછે કે, મારી પાસે તમારા જેટલી દોલત નથી, પણ તેથી હું કંઈ હલકો, નીચ અને રજાને નહી થયો. જેના પદસા તેજ હિંચા, તે જેની પાસે નહી તે નીચા એમ કંઈ નથી તમારી પાસે પદસા છે, અને મારી પાસે વીઠીઆ, આબરૂ ને નામછે. અને તેથી જ હું તમારા કરતાં સરસ નહી પાઉં, તેપણ તમારી બરોબરી કરનારતા પાઉં.

બીદાર—અરે, મારા પદસા ! મારા પદસા ! મારા પદસા !

મેહેરનોશ—સાહેબ, જો આપણે બાંધ તમારા બધા પદસા પાછા નહી લાવી આપે, તો તમે મારીપર ભરૂંસો રાખો, હું કંઈથી કરીને તે તમને મેલવી આપશા.

બીદાર—તે કેમ લુપ્ત ! તું બી તાહારે અંદર સાંમે લે છે કે ? તાહારે તેથી આગલ રહીને મારા પદસા મે રાવીઆછે કે ?

મેહેરનોશ—આસતે બોલો સાહેબ, આસતે બોલો, નહીતો તમને તમારો એકબી ગીની પાછો મલશે નહી.

બીદાર—ના, એ કુખતીને હું તુને (કામગારને) આપુછું, ને તમે બંને જન પરછીને લુપ્તે મરજે ! જાઓ, હવે મારી ગીનીઓ લાવી આપો, મારી દોલત લાવી આપો.

ફરંગીજ—સાહેબ, તમે થણા સેહેલાઈથી સમજાવ

યા. જે આપી દેવાને તમાને હક નથી, તેને, માટે તમે એટલા ઝડપથી સમજાવો, તીઆરે તમે પદસા તે કેમ મેલવશે. તમારા કરતાં તીઆરે હું મલવી કે, જેની બધી હું ધરા તેને એક લાખ રૂપીઆ લઈ મળ આપશા.

બીદાર—જુઓ સાંભળો, ને સાહેબી રહેજો; એણે તમારા મોડાંપર કથુલ કીધુંછે કે એની પાસે પદસાએ અને તે એણે મારી પેટી ભાંજીને તેમાંથી ચોરીઆછે શેહેર નવાજ ને વાતના મારો સાહેબીછે.

શેહેરનવાજ—બાઈ તમારી પાસે, અને શેઠ તમારી પાસેથી હું માફ માંગુછું.

બીદાર—જુઓવેર તું વાનખી કામ કરેછે, તીઆરે તુને માફ માગવાની થું અગતછે.

શેહેરનવાજ—તાહારે જો સાચું બોલાવોતો, તમારે તીઆં જેથી ચોરી થઈ હોય તેના ચોર તમે પોતેજ છો. આપણે બાઈ ઉપર ને તાહારે કંઈથી અતીઆપ બોલોતો તે ચોરોએ લાભ લેવાનો આવે, કારણ કે તમે તમારે હાથે, એના હાથમાં નાણાં આપીઆછે.

બીદાર—હે ? મેં, મેં, મે થું થું, એમ થું ? મે ? શેહેરનવાજ—હા સાહેબ તમે, તમારે હાથે, અને મને શરમથી કથુલ કરતું બેઈએછે કે, એ નાણાં તમે એ બાઈને તેમનું લખત લઈને તેના બદલામાં આપીઆછે, અને તે તમારાં એકીએ ચોરીઆંછે એવાં તરકકમાં મેં શા હેથી આપવાને કથુલ કીધુંછે.

કામગાર—થું ? એ ખરૂંછે ? થું બીદાર એણે તરકક કરેછે ?

બીદાર—હું ફસીઓ, ફસીઓ, ફસીઓ.

મેહેરનોશ—નહી સાહેબ, ફીકર ના કરો, તમારી તરફ હજાર ગીની તદન સલામતછે, અને એક કલાકની અંદર તમે તેને જે જગાપરથી ખોદીછે તેજ જગાપર પાછી જમની તેમ સલામત મેશે.

બીદાર—લાવ મને આપ, લાવ મલવી આપ, મને આપણે ધીએ આપ. પણ તીઆરે પેલા એક લાખ, તે કીઆંછે ?

ફરંગીજ—તે એક લાખ જાંહાં હોવા બેઈએ તાંહાં, અને જેના હાથમાં તે જવા પડેછે તેના હાથમાં (બધી નોટો મેહેરનોશના હાથમાં મેલેછે) હવે તમારી ખાતરી થઈ સાહેબ, કે હું તમારા કુટુંબની ખરાબી કરનાર નથી, પણ તેમની મીતરછું, અને તેમનું સાડ કરનારછું. હવે તમારી જીવાન બાઈરી ફરવાની હાંસ તદન નરમ પડી ગઈ હશે એમ હું હવે પાઉં છું.

બીદાર—જુઓ, મારી નોટો લાવ, મારી નોટો આપ. મેહેરનોશ—સાહેબ, હું તમાને નમનતાઈથી જણાઉં છું કે, જે મને આ-જીએ આપીઈછે, તે હું તમાને જ રાખણ આપનાર નથી.

બીદાર—તાહારે હું એ જીને બધને પોલીસમાં જાઉં છું; અને સાથે તુને અને આ બાઈને લઈ જાઉં છું. પછે તીઆંથી મને ઈનસાઈથી, ગેરઈનસાઈથી કે જાહાનમની રીતથી મારા નાણાં મલશે એટલે બસ.

કામગાર—સાહેબ મરી ધીરા પડો, જરા ધીરા પડો. આ બાઈએ કેવું મલું કામ કીધુંછે તેના તમે તીઆરે કે

રો. જે નાણાં પોતાને ગમે તાંહું લઈ જવાને તે શક્તીવા ની છતાં તે તમારા દીકરાને ન પાછા આપીઆંછે, તે તમેને જે મહીઆ બરાબર થયાં. કાંઈ બીજી સ્ત્રી હવેતો આંજિને હાથ ધરને પોતાંને ઘેર બેઠી હુતે, અને પોતાનાં સગાં વા હાલોને નેહાલ કરી નાખીઆં હુતે.

બીદાર—આરાં કુંદ અને જાહાનમખાં નાખો. ગમે તેના હાથમાં જાએ, પણ જે નાણાં આરાં પાસેથી ગયાંછે તે તો ચોરાપા દાખલજી. જેમ એક ચોરને શુલી દેઈ, તેમ આરાં છેડકાનેથી દેઈ, અને જે તે આરાં નાણાં હમણાને હમણા પાછાં નહી આપશેતો હું તેમજ કરશ. આખી ક નીઆંના બચાવને આંદે એનાની અરફી રકમપણે આપું નહી. હું હમણા જાઉંછું, ને ગામમાં જેટલા વડીલાંછે તેટલા બધાને કહુંછું. જાંહુવેર અને આરાં નાણાં નહી મલશે, તાંહુવેર હું ઉધાવાના નથી.

મેહરનોશ—હવે આપણે એવણને બરાબર સંમજ પાડીશું. ફરગીજ તમે જે શખી દીલથી આ રકમ અને બખશેષ કીધીછે તે સખી દીલ, એ રકમ લેતાં જે અને ખુ શાલી ઉપજીતે તેના કરતાં ઘણું મોટુંછે. તોપણ હુંછું તુને બીજી મોટી બંખશેષ કરવાની રહીછે, અને તે તારી ફરીઆ વગર ચાલવાનું નથી!

ફરગીજ—તમે એમનું બોલેલું સાંભળો છો ?

પારસા—હા, અને એમનાં એ બોલવાનાંને પસંદ કરુંછું, કારણ કે તેને એમ બોલવું જોઈએ એવું તમારી આ છેલી વરતીલુંક ઉપરીથી કેટલાઈ શકાયછે.

ફરગીજ—વાહલી પારસા, હવે જે વાતની બાંજ ગડ વધારે ન કર. હવે હું જેમ તું કેહેલો તેમ કરુંશ. વા સંતે સાહેબ, જે તમે મંગીઓ તે બધું તરુને આપું તેને આંદે ઉપકાર તમે આ બાઈને માનજો.

પારસા—ફરગીજ, આ સંપણું કામ તેં ચાટાં મન થી અને વખાણવા નેગ રીતે કરીલુંછે. હવે આરે પણ તારી પાસે કેટલીક વાતની માંક માંગવી જોઈએ.

ફરગીજ—વાહલી પારસા, અને તારી માક જોઈતી નથી, અને ઘટતીબી નથી. તે જે કહીલુંછે, ને કીધુંછે તે બધું વાળખીછે.

દેખાવ છેલો—મેહરનોશ, કસરેવજ, મેહરનોશ.

ફરગીજ, કામગાર, પારસા.

મેહરનોશ—અને બાજુએ કજુલાતો માલેછે, અને હુંને તુતો વીસરાઈજ ગયાં છોઈએ.

કસરેવજ—કેમ, એ લોકતું જેટલું કામ થાય તેટલું આપણે કીધું નથી ? તાંહારું હવે તેઓને આપણી થું ગરમ રહી ? સાહેબ, કેટલાંક માણસો છુપા વેચાણ બા રણા આગલ આવીઆંછે ને અંદર આવવા માંજો.

ફરગીજ—તેમને, તમારા બાવા, સાથની આ ખટપટમાં બાગ લેવાને અને મદદ કરવાને બોલાવીઆ હતા, પણ હવેતો તેમનાં વગર કામ ચાલીલુંછે; તોપણ જે તમારી ખરલ હાથતો તેઓને, અંદર બોલાઈ.

બધા જન—હા બોલાવો, બોલાવો.

મેહરનોશ—મેહરનોશ, તમે કંઈ કીકર ના કરત તમારા જે આપણે ઉપકારો થયાંછે તે બધા અને સારીપે દેખાઈછે, આટે, તમારો અને કસરેવજનો ઉપકાર પછર થી વાલવાને હું, ચુકનાર નથી. પીઆરા કામગાર, હ બાવા સાથ જે સલાહ થાય તેમાં મેહરનોશ તમે સાંભલ હોવ જોઈએ, અને અને આસાઈ કે, જે બધરી તેમને મલીછે તે તેમને હમેશ મોટું સુખ આપનારી થઈ પડશે.

કામગાર—સાહેબ, તેમને જે બધરી મલેછે તે તમે નેખી સદાની સુખ આપનારી થઈ પડે એવું. હું છજી આપણ બંનેને ભલી બધરીઆ મલી, તમારા બાવાને હ છી વાતની સમજણ પડી, અને આપણી વગે પાછી સું હ સંપજ જરી થઈ, તેને આટે આપણે બોલના મોટો પડ માની છુટા થઈએ. (સંખાપત.)

સીઓને લાયક સુચના.

કુનીઆનાં અંદર જે દાહડા દાહડવાનાંછે, તે અમરથા જેમ તેમ પુરાં કરવાનાં નથી, પણ દરેક દાહડા સુખ અને કુખમાં ગુજરવાનાંછે. એમાં સુખ ને બનતાં સુધી વધારવાની અને કુખને બનતાં સુધી ઘટાડવાની દરેક માણસે કોશેષ કરવો જોઈએ. દરેક માણસની ઈર્ષા પણ એમજ હોયછે, પણ તે પુરી ધાડતાં દરેકને અથવા ઘણાને આવડતું નથી. તે થી કરીને સુખને વધારતાં કુખને વધારી ગ્રેલેછે, અને સુખને ખોલી દેછે. એટલા આટે દરેક પુરૂષ કે સ્ત્રીની જરૂરછે કે, સુખને વધારી કુખને કેમ ઘટાડવું તે શીખવું જોઈએ. તેને આટે જરૂરથી પેહેલો અને સરવેથી સરેસ કીધાય તો એજછે કે, ચારી ફળવણી લેવી. પણ એક માણસ જો રકત ફળવણી લઈનેજ બે સી રહે, તો તેની જોઈતું સુખ ચેલવવાને લાયકતું થતું નથી; આટે ફળવણી સાથે કુનીઆનાં અનુભવ જે હોઈએ. જે માણસને ફળવણી, અને અનુભવ, તે માંજણ હમેશ ઘણું સુખી અને થોડું કુખી હોયછે. દેશી સીઓને એવી ફળવણી પણ નથી, અને એવો અનુભવ પણ નથી, તેથી તેઓ સુખનાં કરતાં વધારે કુખી હોય, એમાં કંઈ નવાઈ નથી. એવી સીઓએ હાલની હુલત પરમાંજે વાંચવા કરવાથી જેટલી ચારી વાતો સમજ શકાય તેટલી સમજવી જોઈએ; અને તેમનામાંથી જેટલો લાભ મલે તેટલો લેવો જોઈએ. આપણે સચતો કે એવો અનુભવ ચેલવીને સમજાએ, તેના કરતાં જેઓ એ તેવી રીતે તેને ચેલવેલો હોય, તેઓ જો આ

પણને આપેતો, તે મોટા ઊપકાર સાથે લેવો, કુરણ કે તે તેમને સુશત મહેલે. તેમજ જે-સારી વાતો ઊંડાં મગજોએ, પોતાને ખુબ રહેનત આપી પેદા કીધી હા ય, તે પણ નો આપણને મલતી હાપતો, તેથી મોટા ઊપકાર સાથે લેવી. નીચે લાંબેલી થોડક સુચનાઓ પણ એવાંજ મગજમાંથી નીકલેલી છે, અને તે સીમાને ભારી ઊપયોગી છે. જે સીમા-એવી એવી બાબ તોથી માહિતગાર-હોયું છે, તેઓ હુમેશ ઘણી સારી બ ઈરીઓ નીકલે છે, અને પોતે સુખી થઈ પોતાને પાલ વે પડેલાંને સુખી કરે છે.

સીમાએ કુમલી વયથી કલવણી લેવા મંડવી અને વાંચવા લખવાનો અભીઆસ રાખવો. પણ તદ ન તેનેજ વલગી રહેવું નહી, કારણ કે તેમ કરવાથી સીમાની ખીલ શરતે બનાવવાને શીખવાનું ર હી બાધે છે.

હુમેશ વાંચવાની ટેવ રાખવી, પણ જે લુધમાં આવી ઊં તે વાંચવા ભેસવું નહી, પણ જે વાંચવાને થોળીઅ હોય તેવું નોઈનેજ વાંચવું, અને વાંચીને તે બરાબર સમજવું.

વાંચવા સાથે લખવામાં પણ વખત પુશકલ કાઢાડવો, કારણ કે તેમ કરવાથી પોતાની ભાશમાં બરાબર લ ખતાં આવડશે, અને એબારત શુધરશે, જે નો એક છેકરીમાં નહી હાપતો તે ઘણુ નરશું લગાડનારું છે. જે બાબત લખવી, તેને લખતાં લખતાં તેનાપર જે વીચાર પેદા થાય તે પણ સાથે આપતાં જવું. તેમ કી ધારી લખેલી બાબત-બરાબર ધીઆનમાં કીતરશે, અને સાથે વીચાર કરવાની ટેવ પડશે, જે ટેવ ખાણસને ઘણી ઊપયોગી છે.

વાતચીત ઘણી સશઈથી કરવી નોઈએ, અને તેમ કરવાને નાનપણથી ટેવ પાડવી નોઈએ. તેને આ ટેવરમા તથા એલખીતાંઓની સાથે લાંબા વખતકે ર તેવી રીતે વાતો કરવી નોઈએ, વાતમાં મીઠાશ અ ને સભીઅતા રાખવી નોઈએ, અને જે ખોલીએ તે સમજીને બોલવું નોઈએ.

કાઈથી સીમા, બને તીઆંવેર માપણ ગાવાને શીખવા વગર રહેવું નહી નોઈએ, કારણ કે એમાંથી દરરોજ પોતાને અને ખીજઓને ઘણી ગમત મલે છે, શરસુંદનો વખત સારી રીતે બાંધે, અને તનદરોસતી વધે છે.

હુમેશ પસંદ કરવાની ખુધી સારી રાખવી નો ઈએ, અને જે વીવેકથી સારું અને ઘણાંને ગમતું એવું હોય તેનેજ પસંદ કરવું નોઈએ. ઘણી સીમા માં એવો ગુણ ન હોવાથી ઘણીવાર કપડાંમાં કે એવી જ ખીલ બાબતમાં એવી કદંગી પસંદગી કરે છે, કે તે ખીજઓને હુસવા સરખું લાગે છે.

સઘલી સીમાએ ઘણાંજ ભપકાદાર કપડાં પેહે રવાથી, અને તેવાં કપડાંમાં ખુબ અકડવાથી પરહેજ રહેવું નોઈએ, કારણ તેમ કરવું સારી સીમાને ન છાજતું છે. એવો ભપકો સીમાને માટે સારો વીચાર પેદા કરનાર નથી. પણ એ ઊપરથી એમ નહી સમ જવું કે સઘલીઓએ જેમ બને તેમ હાલહવાલ શરવું. ઘણા ભપકો કરવો એ જેવો નરસો છે, તેવું જ નરસું છેક હાલહવાલ શરવું તે પણ છે. ચામડી સાફ રાખી ને, બાકને બરાબર સમારીને મોઝું શોભે એવાં કપડાં પેહેરવાં એમાં અકડ ગણાતી નથી.

બાહર ગમતો નોવાને ઘડી ઘડી કાઈ સીમા જવું નહી, કારણ કે તેવી ગમતો ગમે એવી નીરદોશ છતાં સીના મન પર ચોક્કસ અસર કરે છે, અને પઈસા નો ઘણા ખરચ છતાં, સંસારની શરતે ભુલી જવાપછે માટે એવું કરવું કાઈ કાઈવારજ સારું છે.

જેમ હરેક વાત ઘણી સાધારણ થઈ બાંધે, તે મ તે ઊપરથી મન કીતરી બાંધે. માણસ જાતને હુમેશ નવાઈ અથવા જુનપણા ઊપરજ પીઆર હોય છે. તેથી જેની ઊપર મન ખેંચાયતું રાખવું હોય, તેને છેક સાધારણ થઈ જવા દેવું નહી નોઈએ.

મંડલીની અંદર ખીજઓનો પીઆર અને માન ખેંચો લેવું હોય તે, તેઓના કરતાં હું સરસણુ એવું હેલ ઘાલવાતું તદન છોડી દેવું નોઈએ, પછે નો ખરેખર તેમ હુમેશ તેઓજ પોતાની ગેલે આપણને સરસ કહેશે, અને તેમ થતાંમાં પીઆર ટકી રહેતાં મા ન વધશે.

હરેક નવી મંડલીમા સામેલ થયા આગમચ તે માંના માણસો કેવી ચાલના અથવા કેવી આખરના છે તેની પેહેલાં તપાસ કરવી. પછે નો તેઓ લાપક મા લમ પડેતો તેમાં સાંમેલ થતાં વાર, એકદમ ઘણું બો લવું નહી, પણ બનતાં સુધી થોડું બોલી ઘણું સાંભલ વું નોઈએ. સામણ માણસોની ખાશીઅત બાણીઆ વગર ઘણું બોલતાં ઘણીવાર વજન જતું રહે છે.

હરેક માણસની વખાણ કરતી વખતે તેને જે ટક્કી ઘટતી હોય તેટલી જ કરવી. ખુશામતને ખાતર નહીં ઘટતી હોય તોપણ, અથવા ઘટતી હોય તેના કરતાં વધારે કરવાથી ખુશામતીઆમાં ખપીએછે, અને તેથી જેની એવી ખોટી વખાણ કરી તેની તેમજ ખી બજાની નજરમાં હલકાં આવી જઈએછે.

સીએએ નાનુકાઈ રાખવી જોઈએ, પણ તેમ કરતાં ઘણા ખીહીકણા અથવા સદા માંદાં થવાં નહીં જોઈએ. નાનુકાઈમાં હીમત અને જોર રાખવાં જોઈએ, અને તીઆરેજ નાનુકાઈ શોભે.

સીએને જાતી ખુખશુરતી કરતાં પોશાકની, ખોલવાની અને રીતભાતની ખુખશુરતી રાખવાની ઘણી અગત છે, કારણ કે, તેઓ વગર તેની સઘલી જાતી ખુખશુરતી રદ જાયછે, અને ખીબજાની નજરમાં ખેડોલ સરખી લાગેછે. જાતી ખુખશુરતી નહીં છતાં જો ઊપલા તરણ સુએ તેનામાં પુરતા હોય તો, તેવી સીએ ખધાંને ગમતી થઈ પડેછે. પણ વલી એ સઘણું છતાં જો સારી ફેલવણી અને આસપાસની ખાખતનું ગનાન નહીં હોય તો, તે ખધું રદ જાયછે; માટે પેહલી શીકર તેની રાખવી. જો તે વાત તેઓમાં પુરતી હોય તો તે વલી ખધાંને એક ફોરે ચેલેછે.

કોઈખી સીએ ખોઢોશીકી થયું નહીં, અને ચીમટ તકરાર કરવી નહીં. ઘણીવાર આપણે ખરાં હોવા છતાં દખાણું પડેછે; પણ જીઆરે એવો વખત હોય તીઆરે તેમ કરવામાં, ખોઢોશ કરવા કરતાં વધારે શોભાછે.

ગમે એવું સારું કામ કરવા છતાં, તે સારું થયું છે, એમ આપણે મોડે બોલવું નહીં, કારણ તેમ કીધાથી તેની સઘલી ખુખી જતી રહેછે, અને સાંભલનારની નજરમાં આપણે હલકાં પડીએછે.

જો સચાલાવ આકલો હોય, અને ઘડી ઘડી ગુસો ચહીડી આવતો હોય તો જેમ બને તેમ તેને નરમ પાડવાની ટેવ પાડવી. અલખતે શરૂઆતમાં તેમ કરવું ઘણું કઠણ અને વગર શપલાનું લાગણે પણ જેમ જેમ વખત જતો જશે તેમ તેમ તે ટેવ મુકાતી જશે. અગર નહીંતો તેવાંની કોઈ સોડ સાંધશે નહીં.

જે ઠરાવ ઠંડાં મગજે કીધો હોય, તેનેજ અમલમાં લાવવો; જે ગરમ મગજે કીધો હોય તેને તુકડા નકારક ગણી હવેશ છોડી દેવો.

કોઈની ગીખત કરવી નહીં, અને સાંભલવી પણ નહીં, પણ જે તેમની આગલ કોઈની ગીખત કરે તેની તરફ તીરસકાર ખતાવવો. જે ખીબજાની ગીખત તમારી આગલ કરશે, તે તમારી ખીબ આગલ કરીઆ વગર રહેનાર નથી.

૨૬ કરું જતું નથી.

કુદરતે જે જે પેદા કીધુંછે તે કથું વગર ઊપયોગ ગતું નથી, અને તેનો પેહલો ઊપયોગ પુરો થયો કે તેનો ખીજો થયા વગર રહેતો નથી. દુકામાં ખોલીએ તો કથું નકાતું નથી, અને કથું રદ જતું નથી. સઘલી ચીજોનો એવો ઊપયોગ પુરો થયો કે તે એક એવી જગામાં જાયછે, કે જેમાંથી પાછી સઘલી વસતુઓ થાયછે. જેમાં તેઓ જાયછે તે મટોડુંછે. ખલનારી વસતુઓ ખલીને, ભાગનારી ભાગીને, અને કાઢનારી કાઢીને જમીનપર પડેછે, અને તીઆં ઘોડા વારમાં મટોડું બની મટોડાં સાથે મલી જાયછે. એ મટોડાંમાંથી પાછી સઘલી વસતુઓ થાયછે. વનસપતી પણ તેમાં જઈ પાછી તેમાંથી થાયછે, અને માણસપણ તેમાં જઈ તેમાંથી પાછાં થાયછે. કુદરતે જીઆરે પોતે એવો નીઅમ રાખીએછે તીઆરે તેવો તેણે માણસને નહીં આપેલો હોય એમ નહીં હોય. માણસને તેણે અકલ આપીછે, જે જો તે વાપરેતો અલખતે કશી ચીજ ને તે રદ જવા દીએ નહીં. અકલતો ખધા લોકને છે, પણ આજના વખતમાં યુરોપ અને અમેરીકાના લોકો જેટલો તેનો ઊપયોગ કરેછે તેટલો ખીબ કોઈ ખંડ કે દેશના લોક કરતા નથી. આ ખંડના લોકો તેમાં યુરોપમાં, ફ્રાન્સ અને ઇંગ્લંડના લોકો જેમ નવી નવી ચીજો શોધી કાઢ્યાવામાં ખાણદરછે, તેમજ તેઓ રદ ચીજોને પાછી ઊપયોગી કરવામાં પણ ખાણદરછે. એ પરમાણે જે તેઓ કરેછે તે ઘણીખી જાતનુંછે, પણ તેમાંની ફેટલીક ચીજો, જે દરરોજ અથવા ઘણીખરી આપણા વાપરવામાં આવેછે, તે જોઈએ કે તેમને કેવી રદ ખાતલ થયેલી ચીજોમાંથી બનાવવામાં આવેછે. જે વસતુઓ આગલ એ દેશમાં કચરામાં જતી હતી, અને હલ ખીબ દેશમાં તેમ જાયછે, તે ચીજોને આ લોકો પાછો એવો આકાર આપેછે, અને તે એવા ઊપયોગમાં લાવી થકાયછે, કે જે વીના

આગલ ઘણી અડચણ પડતી હતી, અને હાલ પણ પડતો. જોકે જોમાં કેટલુંક લગાર કંડાલા ભરેલું પણ છે, તોપણ તે એવા આકારમાં બનાવેલું હોય છે કે, જ્યાં રે તેની બનાવટ વીશે જાણીએ તો આરેજ કંડાલીએ.

પરથમ કાગલ જુઓ. કાગલે આજકાલ શા હોની મદદથી દુનીઆમાં અભયળી પેદા કીધી છે. જે દેશનું, શહેરનું, ઘરનું અને માણસનું નામ 'સુધરેલું' તે દેશમાં, શહેરમાં, ઘરમાં અને માણસ પાસે કાગલ જરૂર હોવાં જોઈએ. કાગલ આજે એવા દેશના અને લોકનાં હૃથપગ યથા પડીઆ છે. તે વીના કોઈને એક ઘડી પણ ચાલતું નથી. જે જો આજે દુનીઆમાં મલતાં તદન બાંધ ધર્ષ જાપ, તો દુનીઆનો પાછો કે વો હાલ થાય, તે સમજ પડતી નથી. એવી જે આ તી કોપચોગી વસતુ, તેને એવી ચીજમાંથી બનાવે છે, કે જેને લોકો ઘરમાંથી બાહ્યર શેંકી દે છે. તે જુનાં અને શાટલાં કપડાંનાં ચીપડાં છે. એ ચીપડાંઓ રસતામાં થી લીખારી જેવાં અથવા લટકતાં લોક ઊંચકી ભય છે અને તેમને તેમના લેનારાઓને શોડક પડેલા બદલે વેચી નાખે છે. તેઓ તેમને કાગલ બનાવનારાઓને વેચે છે. કાગલ બનાવનારાઓ તેમને થોડાં સાફ કરી, કોહોવાડી, છુંદી, લાંઘે કરી તેમાંથી કાગલ બનાવે છે. લખવાનાં હવકામાં હવકાંથી તે તરેહવારનાં અને કુમાસનાં ઊંચામાં ઊંચાં કાગલ બનાવે છે.

હીનનાં ચીપડાંને કાગલ બનાવવામાં વાપરતા નથી; તો આરે તેમને ખીજી રીતે પાછાં કોપચોગી કરે છે. હીનના કપડાં તદન શરીંગયા પછે કાહડી નાંખેલાં શેરીઆઓ લેઈ, અને તેઓ તેના વેપારીઓને વેચે છે. તેઓ તેમને તેના કારખાનાંવાલાઓને વેચે છે. તે કારખાનાવાલાઓ, તે ચીપડાંને સાંચાઓની મદદથી સાફ કરી, ખારીક ચીંધી કરી, ફરી તેને હીનના આકારમાં લાવે છે. પાછે તેના દોરો બનાવે છે, અને પાછા તેમાંથી તરેહવાર કપડાં બનાવે છે. જે હીનનું કપડું ધંણીજ સચતી કીમતે વેચાય છે, તેમાં ઘણુંખરું એવું જ હીન હોય છે; અને તેનાં કપડાંમાં મજબુતી લાવવાને વાણતમાં સાથે સુતર લે છે.

મુએલાં દોરનાં ચામડાંને ખપમાં લેવાં એ તો સામાન્ય છે, પણ તેના હાડકાંને પણ ખપમાં લે છે. તે હાડકાંઓને લાવી, સાફ કરી, તેમને હાથીદાંતની જગ્યા પર તરેહવાર જનસો બનાવવામાં વાપરે છે. વેલાતી

જે જે હાથીદાંતની જનસો; અથવા હાથીદાંતના હાથા કે પડવાલી જાણસો સસતી મલે છે, તેટલી સઘલી દોરનાં હાડકાંની બનાવેલી હોય છે. હાથીદાંત ઘણાં મોઢાં હોય છે, જેથી જે હાડકાંની બનાવેલી ચીજ એક રૂપીએ પડતી હોય, તેવી દાંતની બનાવેલીની કીમત પાંચ કરતાં વધારે રૂપીઆ થાય છે. દાંત ને હાડકું પારખવું સહેલું છે. દાંતનો રંગ સહેજ સામલો દેખાય છે, અને હાડકાંનો રંગ શુષ્ક સરેત જણાય છે. વલી દાંતની સપાટી પર ખારીક સંલ માલમ પડે છે, અને હાડકાંની સપાટી સાફ હોય છે.

મુએલાં દોરના શીંગડાંની માહુથી પણ તરેહવાર જાતની વસતુઓ બને છે. છરો કાંસા વગેરેના હાથા, દાખડોઓ, ટમખલરો, શનસો, ઇતીઆદી. તેને કોકાલી તેની માહુથી સાકા કાહડી તેના ખરશ બતાવે છે. તેને રસ જેવું કરી તેમાંથી શાલીતી લાકડીઓ બનાવે છે. એ લાકડીઓ વેહેલખોનની લાકડીઓમાં પસાર થાય છે, અને ઘણાઓ રૂપીઆ બે રૂપીઆમાં તેવી લાકડી લે છે. પણ તેઓએ જાણવું કે એટલી લાકડી જો વેહેલખોનની હોય તો તે તેના કરતાં મોટી કીમતેજ મલે છે.

કોહલાં આરંજ, નારંગી વગેરેને રસતાપર શેંકી દેવામાં આવે છે, તેમને કેટલાક લોકો વીણી લઈ ભય છે, અને ચોક્કસ કારખાનાવાલાઓને વેચે છે. તેઓ તેમાંથી ચંપીન અને એવોજ ઊંચો દાડ બનાવે છે, અને તે મોટી કીમતે વેચે છે.

ખાધેલાં ભોણામાંનું વધેલું ખારણું નાખી દેવામાં આવે છે, તેમાંથી પોંડીના કકડાઓ, કેટલાક સખથો વીણી લઈ ભય છે, અને ચોક્કસ પદરખાનાવાલાઓને વેચે છે. તે પદરખાનાવાલાઓ તેમને ખરાખર સાફ કરી મુકવે છે. પછે તેમને દલીને ચાટો બનાવે છે, અને તે આટામાંથી તરેહવાર જાતની ખીસકોટ બનાવે છે.

એજ પરખાણે ખાધેલાં ભોણામાં વધેલાં હાડકાં જે બાહ્યર શેંકી દેવામાં આવે છે, તેમને પણ કેટલાક સખથો ઊંચકી ભય છે, અને ચોક્કસ કારીગરોને વેચે છે. તેઓ તેમને સાફ કરી, તેમાંથી ખટન વગેરેની તરેહવાર નાની જનસો બનાવે છે.

અખરોટ, ખદમ વગેરેનાં કોટલાં, જે રસતામાં શેંકી દેવામાં આવે છે, તેમને પણ કેટલાકી ઊંચકી લઈ જઈ ચોક્કસ કારીગરોને વેચે છે. તેઓ તેમાંથી, ઘ

ણી ખારીક કારીગીરીના, અને ઘણા શોભાયમાન સ્ત્રી વવાનાં નાના ખાકસ વગેરે તરેહવાર જાતની તેવી ઊપયોગી વસ્તુ ખનાવે છે.

ભાગેલા કાચમાંથી જે પાછો રસ કરવાના કામ માં આવે તેનો રસ કરી તેમાંથી નવા કાચ ખનાવે છે. જેનો પાછો રસ કરવામાં આવતો નથી, તેમને ખારીક લુકા કરી તેમાંથી પાણીસના કાગલ વગેરે ખનાવે છે. રંગીન કાચના કકડાઓને તરેહવાર આકારમાં ગોઠવી, ચીકટ પદારથથી તેમની કોરોં વલગાવી લઈ તેના શોભાયમાન પચરસીઆ રંગના તકતા કરી ખારીકોમાં ગોઠવે છે, જે દુરથી ઘણા જ શોભાયમાન દેખાય છે.

પથરો ઘડતાં વાંકાટીકા પટેલા કકડાઓને, અથવા જમીનમાંથી ખણી કાઢેલા ખેડોલ આકારના પથરના કકડાઓને તરેહવાર રીતે ગોઠવી તેની ભીતર ખાંધે છે, જે દુરથી ઘણી શોભીતી દેખાય છે.

છેલે નરકને પણ કામમાં લે છે! નરકને બધું એકઠું કરી તેમાં કૃત્ત્રીક વસ્તુઓ ભેસી, તથા તેપર તરતી બધી કૃત્ત્રીક રસાયણ કીરીઆ કરી તેનું ખાતર બનાવે છે, અને તે ખાતર અનાજના ખેતરોમાં, અને ખાગના કીઆરાઓમાં નાખવામાં આવે છે, જેથી અનાજ, તરકારી, શ્વ વગેરે ઘણા સારા ઊગી નીકલે છે. એ ખાતરની ગારી કીમત આવે છે; અને એ પરમાણુ બધાં સાથે નરકના પણ પછંસા કરે છે.

આવપસનાં પરવતો ઉપરની એક સ્ત્રીની સુસાક્રી.

આવપસનાં પરવતો યુરોપખંડમાં સુવીટ્ઝરલંડ દેશમાં આવેલા છે. એ પરવતો ઘણા ઉંચા છે, અને તે ઉપર સુસાક્રી કરવા, એટલે તેને પસાર કરી-પેલીગમ જવું ઘણું સુયકેલ કામ છે. આજનાં વખતમાં તે ઘણું સુયકેલ ગણાપ છે, પણ આગલાં વખતમાં તો તે અશકીય ગણાતું હતું. એ પરવતો પર સદા બરફ રહે છે. તેમાં શીઆલામાં તો તે બરફથી બધો ટંકાઈ જ રહે છે. આ બરફ ઉપર રહીને સુસાક્રી કરવાનું કામ ઘણું ધાસતી ભરેલું અને જીવ સડો સટનું ગણવામાં આવે છે. એ બરફ ડુંગરોની મોટી મોટી કાટો, ઉંડા ખોખા, અને ખીનની કીનારી ઉપર એવી રીતે બંધાઈ જાય છે, કે લુલ્હી કે જાણી નેઈને તીઆંબી આ વતાં સુસાક્રી નીચે ટુટી પડી ખરણ પામે છે. વહી એની ઉપર ઘડી ઘડી નબરા તોફાનો ઉડી આવે છે, અને તેના સપાટોમાં, કવંગી નગાએ, સુસાક્રી આવી ગપાથી પણ તે મનાં જીવ જાય છે. એવી ભયંકર નગાઓમાંથી સુસાક્રી

કરવાને-એટલા જાણે તેટલા બધાને અગત પડતી નથી, પણ ઘણાખરા શોખને ખાતર પણ જાય છે. કારણ કે એ પરવતોની ઉપરના, અને ઘણે ઉંચે ગપા પછે તેમની આસપાસના જે દેખાવ એવામાં આવે છે, તે ખરેખર હરત પમાડે એવો હોય છે, અને તેનો વીચાર નજરે એપા વગર કોઈ રીતે નહીં આવે એવો છે. એ પરવતો પસાર કરતાં કેટલા કે દીવસ લાગે છે, તેથી મનને મનંજ તેના ઉપર ધરમશાળા આ બાંધવામાં આવેલી છે. જ્યાં થાકેલા, કે બીધેલા સુસાક્રીને ખાવાનું અને વીસામે જાય છે. તે સીવાય કેટલીક તેવી નગાઓમાં કેટલાક નેગીઓ પણ રહે છે, અને તે આ પણ સુસાક્રીની સારી બરદાસત કરે છે. એ લોકો સુસાક્રીને વીસામે આવે છે એટલું જ નહીં, પણ તોફાન નરખ પડવા પછે તેનાં સપાટામાં આવી જમીનપર ખેસુધ પડેલા કે બરકમાં ડટાઈ ગયેલા સુસાક્રીને શોધવાને પણ પોતે નીકલે છે, તથા પોતાના કુતરાએ, નેચો અને કામને માટે ઘણા લાયક હોય છે તેમને મોકલે છે. એમ કરતાં જે કોઈ માણસ તેવી હાલતમાં મઠી આવે છે તેને દુરત પોતાની જ ગાપર લાવી હુશીઆર કરવાનાં ઉપાયો કરે છે. પછે તેનામાં જીવ હોય તો તે હુશીઆર થાય છે, અને નહીં તો તેની આશા છોડે છે. એ પરવતો એવળી ઇંટાલી દેશમાં જવાને એક આખરદાર સ્ત્રી ૧૮૪૫ નાં વરસમાં ઇંગલંડથી નીકળી હતી. તેણે પોતાની એ સુસાક્રીને હોવાલ જાણવી એ છે, તેમાંથી તેની થોડીક જાણવા નેગ હુકીમત નીચે આપીએ છે, જે વાંચવાથી જીઆએ કેવી અને કેટલી હીમત શખવી જાણે તેની સમજ પડશે:—

તે બાઈ લખે છે કે, ચાર ફુટની ઉંચાઈ વેર ચહડી આં, અને છેક ચીરીસલની ધરમશાળા સુધી આવી પોહાં આંમાં તીઆંવેર સઘલો સુસાક્રી સારી રીતે અને વગર ધાસતીએ ધઈ. એ વખતે જે આસપાસના દેખાવ દેખાતા હતા, તે ખચીત, સઘલું વીસામે અને મનને તેની જ અજાણપણીમાં ગરકાવ કરી નાખે એવો હતા. અતીઆર વેર સુસાક્રી કરતાં જે જે ધાસતી ભરેલી નગાઓ પસાર કરવી પડી હતી, તે માતર ઘણી જ ઉંડી ખીના ઉપરનાં પ્રલો હતા. એ ખીનાની નીચે પાણીનાં નબરા થતાં પડે છે. એ પ્રલો ઘણા હલકા બાંધેલા હોય છે, કે તે તોફાનનાં નેરથી નુકસાન નહીં પામે. એ પ્રલો એટલા તો ઉંચા આવે છે કે, જે નીચે ડોહાવીને નેચું હોય તો તુરત ખાણસ ચકરી ખાઈને નીચે પડીઆ વગર રહે નહીં. એ સીવાય સઘલો રસતો તેઓએ વગર ધાસતીએ પસાર કીધો હતા.

પણ જેવું બીરીસલનું કેટલું છોડી આગલ ચાલીઆં, કે આગલી નસાખમતી એણી ધઈ, અને આગલ રસતો લાપવાનું કામ ધાસતી ભરેલું ધઈ પડી જ. અતીઆર વેર જે સાક રસતો, એટલે થોડાં થોડાં બરકથી ટંકાપેલો રસતો પસાર કીધો હતા, તેને અદલે હવે ઘણા ઉંડાં બરકથી અંરેલો રસતો આવીઓ. વહી આકાષપરથી જે નરા નરા બરક વસતું હતું તે ટગલાય પડવા લાગું, અને પવનનું નેર વધી એવા અપાટ લાગવા લાગા કે, થોડા વારમાં એ કે મોટું તોફાન ઉડે એવું માલમ પડી જ. દાહડો માતર તરણ આર લલાક રહીઆ હતા, અને તેટલા વખતમાં ક્ષીમ પહેા નામના ઉતારાની નગાએ પોહાંચાપ એવી આસા

નહી હતી. વહી વ્યાવે વખતે જ નગામાં તેમણે હતાં, તે ઘણી જાસતી ભરેલી હતી. એક બાળુએ ઉઘાડાડા, અને ખીલ બાળુએ બતીયાર ઉડી ખીન હતી, અને વએ સંકડેડા રસતો પસાર કરવાનો હતો. બરકુષી તે નગા એ ટલી તો પોહોલી થઈ ગયલી હતી, કે કોર કીચાંછે, તે મા તરે, તે નગાએ એજ કારણસર-છુટા છુટા ઉભા કીધેવા પથ રો ઉપરથીજ આવજ પડતું હતું. એ એ પથરો નહી હોય તો, કોરની બાહાર બંધાયવા બરકુષર ચાલી નવાય, અને તેયર ભાર પડતાંજ તેની કુણે ખીનને તલીએ નવાય, છ બ્યાંધી તોપોની તોપો છોડી હોય તોપણ તેનો અવાજ કોઈ કાલે ઉપર નહી વ્યાવે. વ્યાવો ભયંકર નગા, તોફાન વ્યા વવાની વધી અને રાત પડી નવાની બીક એ સમજું નેઈ બધાંને ઘણીજ કીકર પેડી, અને સલાંમતીની મોટી ધાસતી પડી. તે બાઈ લખેછે કે, “નને એવેની પેઠા થઈ, મારા સોબતોને ગભરાટ પેઠા થયો, મારો ચાકર બડબડવા લાગે, અને મારો ભોમીએ કંડાલેલા દેખાવા લાગે. નેકે મને બી ઘણી ધાસતી પડી હતી, અને મારા મનમાંથી ઘણી ચીંતા પેઠા થઈ હતી, પણ મારા સોબતોને ગભરાતાં નેઈ, મે તેવું જરા પણ કોલ તેને દેખાડીલું નહી, કે રખેને તેની હીમત ટુટી જાય. તોપણ મેં હીમત રાખી, અને ગાડીને વ્યાગલ ચાલવાજ દીધી, પણ પવનનું જોર વધતું ચાલી લું, અને તેની સાથે, ને બરકુ ઇના ગાલમાં જવું પડતું હતું, તે, ઝીણા કાંકરા જવું પડવા લાગું, અને તે પવનના અપા ઠા સાથે વ્યાવીને દીલ ઉપર ને મોડાં ઉપર એવાતો જોરથી વ્યડડના કે વ્યાંબે જોવાતું અને નાખે દમ લેવાતો ન હતો. એક એક અપાટે વ્યાંબ વીચી દઈ મોડાં ફેરવી નાખ વાં પડતા, અને વહી વ્યાગલ રસતો જોવાને પાછું ફરતું પડતું. હવો એટલી તો ઘેરે થઈ ગઈ, કે વ્યાસપાસ થોડા કુટ સીવાય વ્યાગલ શુંછે તે કશું દેખાતું ન હતું. તે સા થે કંડી પણ એટલીતો વધી ગઈ, કે નહી હોય હીલવાય કે નહી મોડું લંધાડા.

“જેમ જેમ સાંભ પડતી ગઈ, તેમ તેમ રસતાપરતું બરકુ વધતું ગયું, અને એટલું ઉડું થયું કે ગાડીનાં પછડાં છેક ધરી સુધી વ્યર ગલી ગયાં, અને ફરવાને ઘણી સુયકે લી પડવા લાગો. કીનારી દેખાડનારા ને પથરો હતા તે પણ લગભગ બરકુષી દંકાઈ ગયા, અને એ ચાર વાર ગાંડી એટલો કોરખ જઈ લાગો, કે તે પથરો સાથ ઘસાઈ. તે થ ‘સારાનો વ્યાવાજ સાંભલતાંજ વ્યમોને માલમ પડતું કે ગા ડી છેક કોરખ આવી ગાછે, અને તેજ ઘડીએ ધાસતીથી વ્યમાડું લોહી ઉડી નવું. વ્યા વખત એટલીતો ધાસતી ભરેલો લાગે, કે ધોરજ રાખવી ઘણી સુયકેલ પડતો હતો. વ્યા વખતે મારો સોબતો એટલો તો બીસા કે વ્યાખરે તે ગાડીમાંથી ઉતરી પડીઓ, અને મને પણ ઉતરવાને નેજા લીધું. અલખતે એવા વખતમાં મને તેના કહેવા પરમાંજ ચાલવાની નજર હતી, અને તે પરમાંજ હું પણ ઉતરી અ ને વ્યમે બને જન બાળુ બાળુએથી નગા તપાસીને આવ વા મોડીલું, પણ ઘુરત નેજું કે મલાપ તેવું સુલ્લ હતું નહી. બરકુનાં કકડાનાં વરસાદ સાથ પવનનો એકકો અપાટો એ વો તો દીલ ઉપર અને મોડાં ઉપર લાગવા લાગે, કે વ્યમો ને પાછું ફરી નવું પડતું હતું તો હતું, પણ મોડાંએ વડી

કે પાછા ફરી જતા. તેમને જેમ તેમ પાછા ફેરવી હાંકતા, અને તેમણે પણ મેહેનત કરી વ્યાગલ ચાલવાની કોચેય કરે તા, પણ ઉપરથી બરકુનો મારો પડવાથી, અને નીચેથી તેમાં કડાઈ જવાથી, તેમણે ટુટી ટુટી ખંડતા હતા. અતે તેમણે ચાલતા ઉભા રહીઆ. છેક રાત પડી ગઈ, અને તોફાન તો વધવા લાગું. હવે કરતું શું? તેનો મોટો વીચાર પડીઓ. (બાકી વ્યાવતામાં.)

બરાહમણ કનીઆ વીવાહ.

બરાહમણીની કનીઆઓના વીવાહ સંબંધી ચાલતી નકારી અને અવોવેડી રીત બાબેનું એક જુ જરાતી ભાષામાં બાલશ્રેષ્ઠ અકશરે છપેલું નાનું ચો પાનીછી અમને મલીછીછે. એ ચોપાનીછી પરથમ મરાઠી ભાષામાં થયલુંછે, તેનો આ ગુજરાતી તરજુમો કરવામા આવેલોછે. એ ચોપાનીઆમાં જે બાબત સમાવવામાં આવેલીછે, તે બરાહમણમાં શાશતર વીરૂ ધ વીચાર પેઠાથી અથવા હલોથી એવી રીત ચા લી ગયાથી જે બાલ લગન કરવાની અને તેમાં છેક મુ રખાઈ ભરેલાં અને નહીં મનાય એવી પરકારના બાલ લગન કરવાની ટેવ પડીછે, તે ખોટી અને શાશતર વીરૂ ધછે, તે બાબેનીછે. તે વાતને સાબેત કરવાને લખનારે હોંદુઓના કંટલાંક ધરમ પુસ્તકમાંથી કંટલાક શેલો કી ટીકી ખતાવીઆછે. નેકે બરાહમણમાં, અથવા બરે બર ખોલીએતો ગુજરાતી દક્ષણી વગરે સઘલા હોંદુ ઓમાં જે એ માઠી રસમ ચાલેછે, તે આજે અને આજ ચોપાનીઆથી જાણવામાં આવતી નથી, તોપ જ એ ચોપાનીછી નીરજીપથોગીછે એમ કહેવાને જ રાએ કારણ નથી. એવા એવા જે માઠા અને સંસારી સુખના સુલમાં, અને દેસની અને ટોલાની આખા ધનીના વધારાના કડમાં ઊધાઈ સરખા ચાલો પડી ગયાછે, તેમને ખોટાછે એવું ખતાવવાને અને તેમને જ ક સુલથી ઊખાડી કાઢવાને એક કે જે વારજ કોચે થ કરીને ખેસી રેહતું જોઈતું નથી, પણ તેની મેહેનત જારીજ રાખવી જોઈએ. એ મેહેનતમાં લોકની સામે તે બાબદ એકજ આકારમાં કે જુદા આકારમાં મેલાય તેની ચીંતા નથી, પણ ખેસી રેહતું કોઈ રીતે ઘટતું નથી. જેથી વચ્ચે લાંબા વખતની કડાયલી અથવા જડ ઘાલેલી હોય, તે એકદમ અથવા ખેચાર આંચકે નીકલતી નથી, પણ તેનાપર જાયુક મેહેનત ચા

હુ રાખવાથીજ તે દોઢરી થઈ પછને નીકલેલે. નોકરે
દર વખતની કોશિશ ગમે એવી નાની જણાય, અને તે
નાથી થતી અસર ગમે એવી થોડી જણાય તોયણ
આ કંટાવતને હમેશા ઈઆદ રાખવી કે, “નાથુક પડું
પાણીનું ટીપું” પથરને ઘસી નાખેલે.” એવા લખનારા
આને ને કંઠાલો અથવા નાસીપાચસી પેદા થાયતો
તેઓએ ગામડાંમાં જઈ તીઆના એકાદ વપરાતા કુ
વા ઊપર બેસવું, અને તેના વરાના પથરોપર દોરડાં
થી પડેલા કાપ લેવા.

હીંદુઓમાં ખાલ લગન કરતાં કરતાં છેક એક
લી નાની ઊમર ઊપર લોક આવી ગયાછે કે, આ
ચોપાનીઆનો લખનાર ભય ખતાવેલે કે થોડા વખત
માં એવો ચાલ પડી જશે કે, સઘલાં લગન, ખ્યાં પેટ
માં હોય તીઆરથીજ થશે ! અલખને, એ ચાલનાં
વધારાનાં ચરખાણમાં તથા તેની હાલની હાલતમાં નો
તાં એવી અટકલ કરવી ઘેલાઈ જણાતી નથી. તેમ
જ વલી એવાં લગનનો વખત આંધોખી રહેલો જણા
તો નથી, કારણ કે, એવા કિસ્સાક લખવા ગુજરાતમાં
અને દક્ષણમાં ખની પણ સુકિલા આપણા જાણવામાં
આવીઆછે. તેથી, મજકુર ચોપાનીઆનો લખનાર
તેવો ચાલ ચક્રે એમ ધાસતી રાખેછે, પણ અગ્રે તો
એમ ધાસતી રાખીએછે કે, તે પડી સુકિલે, અથવા
તેની શરૂઆત થઈ સુકિલે. આરે એવું ખનશે
તીઆરે હીંદુઓની સંધીતી કવી થશે, તેનો વીચાર
કરતાં મગજ ગુંચવાઈ જાયછે. હાલમાં હીંદુઓમાં કે
ટલાંક એવાં ખાલ લગન થતાં આપણા જાણવામાં આ
વેલે કે, તે નોઈ બારે અચરતી પેદા થાયછે, ને હસવું
આવેછે. સાક ને સીતેર વરસનાં ડોસા તે સાત ને
આઠ વરસની છેકરી પરણી લાવેલે ! ચાલીસ ને પ
ચાસ વરસનાં તે તરણ કે ચાર વરસની છેકરી પરણી
લાવેલે ! અને વીસ ને તરીશ વરસનાં તે એક ને છ
હાડ વરસની છેકરી પરણી લાવેલે. કાઈ કાઈ દશ
ને બાર વરસનાં છેકરાને પેટમાંનીજ છેકરી સાથ—
ને તે છેકરી આવેતો, એવી બોલીથી—પરણાવેલે !
એવું પણ જાણવામાં આવીજાં છે કે, જે સ્ત્રીઓ હમેશ
દાર હોય તીઆરથી વેઢવાણ થાયછે, ને જેનો છેકરો
અવતરે તે છેકરી વાલીતો જમાઈ થાયછે; પણ ખંને
ને છેકરા કે છેકરીઓજ અવતરે તો તે સંખંધ રદ
થાયછે ! ધીકે એવા ચાલોનાં ચલાવનારાએ ઊપર.

ને મરુદો પોતાનાં ખ્યાં સરખી ખાલકીઓ સાથ પર
ણેલે, તેઓને આ દુનીઆમાંના ખાણસ નહીં પણ રા
ખસક કહેવા નોઈએછે. આવો શરમ ભરેલો ચાલ
વઈશ, ક્ષત્રીઓ વગેરેમાં ચાલેલો તોલે, પણ ખરાડમ
ણ, અને ઊંચી જાતનાં અને ઊંચી વીદીઆ ભણેલા
ખરાડમણમાં પણ ચાલેલે, એ ખરેખર ઘણુંજ ખોટું
અને દુષ્કાર વરખા નોગલે. એ સઘણું હીંદુઓનાં નામને
તેમની આગલી જાહજલાલી અને સુધારાને, અને છે
લે તેમના ધરમને હીણુ લાગેલે. હીંદુઓ પુરવે વખ
તમાં એવા મુરખ ન હતા, અને એવા ચાલ તેમના
નથી. હીંદુઓનાં મુક શાસતરો એવી મુરખાઈથી ખા
લીછે, હીંદુઓનો વેદ ખાલેસ મતથી ભરેલોલે. પણ
આજના વખતના હીંદુઓએ તેને વીસારી મેલીઆછે,
અને પાખંડી ધરમોનાં પુસ્તકો આગલ તેને ઢાંકી ના
ખીઆછે. જેમ હીંદુઓની હાલતની યકતી થઈછે, તે
મ તેમના ધરમની પણ યકતી થઈછે, એ મોટી અશ
કોશની વાતલે. પણ તેઓએ ઈઆદ રાખવું નોઈએ
છે કે, તેમની હાલતની યકતી ને થઈછે, તે તેમના વે,
દના ધરમની યકતી થવાથી થઈછે; અને હનુખી ને થ
શે તે એજ કારણથી થશે. વેદ, ને હીંદુઓનું મુખીઅ
અને ખરું ધરમ પુસ્તક, જેની આજ જમાના સુધી
વખાણ થાયછે, તેમાં એવી મુરખાઈ કંઈ નથી, અને
હાવી નોઈએ પણ નહીં. તેમજ ને ધરમ પોથીઓ
લખનારાઓ, વેદ મતને ધીઆનમાં રાખી લખી ગયા
છે, તેઓમાં પણ એવી મુરખાઈઓ નેવામાં આવતી
નથી. ને વાત કાઈની પણ અકલમાં આવે નહીં, ને
વાતને ખીજ સઘલી કોમ ધીકારે અથવા હશે, અને
મોટી નુકશાનકારક ગણે, તે વાત ધરમ પુસ્તકમાં હો
વીજ નહીં નોઈએ, અને જો હાલતો તેને ધરમ પુસ્ત
ક કંટાવું ને માનવું નહીં નોઈએ. કિસ્સાક અપકો એ
વું જાલનારાઓને સુધારાવાલાઓના વરગમાં મેલો,
એવું કહેલે કે એવાઓતો સદા એમજ ખાલેલે, અને સ
ઘલાઓને જાલવા પ્રેસાલે. પણ તેવા અકલના હીણા
ઓ જરા તેવાં જાલવાનાંની ઊપર વીવેકથી વીચાર
કરતા નથી; શયદ ગેરશયદને જોતા નથી. ને તેઓ
મગજને સઘલા શકીયો સાફ કરી સંધીર મને વીચાર
કરેતો તેમને પોતાની ભુલો જણાયા વગર રહે નહીં.
હીંદુઓનાં ધરમ પુસ્તકમાં, એવાં ખાલ લગનો
કરવાને શરમાવેલું નથી, પણ પુરતી વપનાં અથવા

ઓડી વયનાં સ્ત્રી પુરુષોનાંજ લગન કરવા શરમાવેલું છે, એવું સીધ કરવાને તેના લખનારે, સંસ્કાર કહીશ તુભ, પરચોગ રતન, ભારત, યમ સમરૂતી, મનુ સમરૂતી વગેરે પુસ્તકોમાંથી સંલોક સહીત દાખલાઓ આપી આછે. તેઓ ઊપરથી ખોલી રીતે જણાયછે કે પરણનાર સ્ત્રી અને પુરુશ પુરતી અને લાયક ઊમરના હોવાં જોઈએ. લગન સારતી વખતની ધીરીઆ તરફ જોતાં તથા તેમાં ખોલાતા ફેટલાક ખોલો તથા પુછતા સવાલો તરફ જોતાં પણ સાચ માલમ પડેછે કે, પરણનાર જોડું તે સમજવાની અને તેના સમજથી, અને આંતરહૃદયથી કિતરો આપવાની વયનું જોઈએ, જે વય ખાલકપણની હોતી નથી. આ સધલી વાતો ઊપર એવા હીંદુઓ હજી વીચાર કરવા માંડ્યે નહી, અને જેઓ શીખલા અને સમજી બનેલાછે તેઓ, તેવાઓને સમજ પાડવાની કોશિશ જરી રાખ્યો નહી, તો હીંદુઓની સધીતી હજી દનપર દન વધારે માઠી થતી જ્યે એમાં થોડોજ શક જાણુવે.

શીખામણ રૂપી વારતાઓ.

તોપ અને સડ—એક લડાઈના વાહાણમાં ફેટલીક જમરો તોપો હતી. તેમને તે વાહાણના સડોની અદખાઈ લાગી, કે એઓ થું કામનાછે, અને આખો દાહડા ખલા સીંચી પાસે એખના ઉપર શું કરવા મેહનત કરાવે છે. જ્યારે પવન ફુંકે છે, તીઆરે તે અમસયા કુગી રહેછે, અને તોફાન ફુંકેછે તીઆરે આણીગમથી પેલીગમ પછાડ મારી અમસયા બધાને મેહનત આપેછે. કુશમનાતી સાથે લડીએછે તો અમે, અને લડાઈનું સઘળું કામ કરીએછે તો અમે. વાસતે હવે અમે એતી સાથે વધારેવાર સુસાફરી કરવાના નહી. બધી જવાબદારી અને બધું કામ અમે અમારેજ માથે લઈશું, અને સઘળું અમેજ ચલાવશું. એ મ કહી તેઓએ ઉતરના પવનને પોતાના વીઓડ સાથે બોલાવીઓ. તેમના તેડવા પરમાણુ તે આવીઓ, અને તુરત મોટું તોફાન શરૂ થયું. સડો બધા ચીરાઈ ગયા, અને હુડીને ઉડી ગયા. થોડેવારે તોફાન સમીઈ, અને સઘળું સમાધાન થઈ ગયું; પણ વાહાણતો સડ નહી માટે ચાલતું અટકી ગયું. હવે બીચારી તોપો થું કરે? તેમનાથી વાહાણતો ચલાવવું નહી, તેથી તીચારી પેડીઓ. તેવામાં કુશમેનનું વાહાણ સામેથી આવી લાગ્યું, અને આ વાહાણને અચાનક થઈ પડેલું જોઈ, તેના લાલ લઈ તેના ઉપર એક દમ હુમલો કીધો, અને તેના કકડા કરી કુખાડી મેલીઈ. તોપો પણ બીચારીઓ તેની સાથે માર ખાઈને પાણીમાં ગઈઓ.

બીજીની મદદથી કરતા હોયે, તેમાં તે મદદગાર પણ થયો! અગતના છે એમ સમજીનેજ ચાલતું જઈએ. તેને બદલે આનંદો આપી લુચકો ગલવાની આસાથી જો તેની અદેખાઈ કરે કે, તેના વગર ચલાવવા બધ, તો આદેખત આ તોપોના જોવા હાલ થાય.

એક નાનું અને એક છુટું વડ—એક વેલાએ, એક છુટું વડ. પોતાના બચાને ફેલવણી આપતું હવું તીઆરે, તેને કહીઈ કે, જા, આજે તું એકછું જા, ને મેહનત તો મજને શીકાર તું કરી આવ કે નહીતો શોધી લાવ. બચું ખુશી થતું હોડીઈ. આણીગમ પેલીગમ ભટકતાં એક જોઈને બકરાનું રોહું નજર પડી. તે રોહું ઘણું મોટું જોઈને તથા તેના ઘણીને અને કુતરાંઓને તેમની મજબુતીથી ચોક્કી કરતાં જોઈને તે બચાની હીમત એકુંને ધસડી જવાની થઈ નહી, તેથી તુરત તે છુટું વડ પાસે આવીઈ અને બોલીઈ, મેં મજને શીકારતો શોધી કાઢાડી એછે, પણ મને એકલાંને પકડતાં બીક લાગેછે તેથી ને તમે સાથે આવો તો આપણે આજે સંરસ શીકાર મારીએ, અને મેજબાની કરીએ. છુટું વડ આસતે રહીને બોલીઈ, બચાં તે મજને શીકારતો શોધી કાઢાડીઓ, પણ તે કીઆંછે કેવોછે, કેમછે તે કંઈ મને કહેશે. બચું બોલીઈ હા, મેં બધી તપાસ કીધીછે. બકરાંનું રોહું ઘણું મોટુંછે, પણ તે એમાં એક ઘણું કરેછે, જેની માટે મારો ડોલો ખોસાઈ રહીએછે. કુતરાં પણ થયોછે, અને આસપાસ ફરતાં ફરેછે. ઘણીને વાસતે મને એવી ખબર મળીછે કે તે ઘણી હુશીઆર અને ખંધો જાણસછે, અને બકરાંઓપર ખુબ સાવચેતી રાખેછે. પણ આપણે બે જન જઈશું તો તુરત મેં તું ફરમે બકરું આપણે પકડી શકશું, માટે માલો આપણે જલદી જઈએ. એ વાત સાંભલી છુટું વડ ધીરજથી બોલીઈ, બચાં, તું હજી ઘણું નાદાન. તું ફરમે બકરાં તરફ જ નોંધા કરેછે, પણ તેને મારતાં આપણે મરાયાં બઈએ તે નો તુંને વીચાર આવતો નથી. એ સાંભલી બચું બોલીઈ, એમાં બીહીવાનું શુંછે? છુટું બોલીઈ, ને સાંભલ, બકરાં ઘણીએ તેની દરકાર હું જરા નથી કરતો. મરને તે એક લાખ હોય, પણ તે સઘલાં આપણને જોતાં વાર ઉભી પુછડી એ નાહાસવાનાં કુતરાં ઘણાંછે, તેનીથી હું ચવાહ કરતો નથી, કારણ કે તેમને પણ ઉડાવવાનાં થયું ઉપાય થઈ શકે, ને તેમના ઘણી બેદરકાર અને સુસતી હોયતો. પણ તુતો કહેછે કે, તે થયો હુશીઆર અને સાવચેત તથા ખંધોછે, તીઆરે મારી હીમત સઘલી જતી રહેછે. કારણ કે, જ્યારે ઘણી મંચલ અને સાવચેતછે, તીઆરે તેનાં કુતરાં પણ તેવાંજ હોવાં જોઈએ. ને ઘણી આલસુ અને બેચરવાહ હોયછે, તેનાં કુતરાં પણ તેવાંજ હોયછે. વાસતે એ જગાપર હીમત કરવો, એ હુલસાઈ અને જીવ ખાવાના સો દોછે. વાસતે બીજી ગત જા, ને એવું રોહું શોધી કાઢાડ કે જેનો ભરવાડ સુસતી અને બેદરકાર હોય, તો તીઆં આપણને તડાકો પડશે. ને હવેથી આએ મારી શીખામણને ઈઆદ રાખજે.

આ વાતમાં બે શીખામણો. એક એક, નાદાને બધી વાત સેરૂલી લાગેછે. પણ તેવાઓની સુઝ

સમજીએએ પોતાના વસા ગુમાવવા નહી, પણ પોતે વીગા ર કરવા, અને નાદાનને સમજ પાડવી. બીજ એકે, છ આમાં ધણીએ આવલુ અને બેરકાર હોયછે, તીઆં તેના માકરોબી તેવાનુ હોયછે, અને તેની તેમની માલ ખતા ખાં ધાએને હાથ લુટાયછે, અને હુશમખોરો નમી જાયછે.

દરીએ અને તરનાર—એક વેલાએ એક વાહાણુ દરીઆમાં લાગાથી તેમને માલ અને ઉતાડ પાણીમાં પડી આં. એક જન તરનાર હતો તે જન તેમ, ભારી મેહનતે તરીને કીનારે નીકલીએ. તરતાં તરતાં ઘણે યાકી નવા થી જવો કીનારાપર આવીએ તેવાજ તે ઉંઘાઈ ગયો. પછે, જવો જાગીએ કે ઉઠીને બેઠો, અને પાણી તરફ નજર કરી બોલીએ, એ યાતકી પાણી, તું કેવું કમાડું છે ! પરમ મ તું યુગુ ને યમ થઈ યુસાકરોને અને વાહાણુ વાલાએ ને યુસાકરી શરૂ કરવાને લલચાવેછે, અને પછે થોડેક આ લીએ કે તું એકદમ કુદવા ને નાચવા મંડી જાયછે, અને છુપા વાધની માકક ખરાડા મારતું ડામાં વજાસી તેમાં અ અને અને અમારા માલ ખતાને ગલી જાયછે. આવી તારી પાપી માલ ખોદા કેમ સાંધો ? આ બોલો સાંભળીને મહાસાગર એક દેવતાનો અવતાર લઈ તેની સામે આવી ને ઉભો, અને બોલીએ. એ નાદાન, તું અને ડપકો આપે છે, પણ એવાં કામનો કરનાર ખરેખરો કોણછે તેના તું વી ચાર કરતો નથી. હું તો હુનેશાં શાંત અને સધીરન શુદ્ધ છું; પણ પવન આવીને અને એવી હાલતમાં મેલેછે, જ્યો ઘણીખરી વાર તમારા લોહની એવી ભલવસથા થાયછે. મેં તો તુને ઉલટો ફાપેલો કીધો, કે પવન નરમ પડવાથી મેં તું ને તરતો સલામત કીનારે આપવા કીધો.

આ વાતમાં શીખામણ એછે કે, ઘણીવાર હરેક આ કું કામનો કરનાર હોયછે બીજ, અને દેખીતી રીતે જણા પછે બીજ, અને એકે તે બીજે ઘણી ખરેખર આપણને કા એકો કરનાર હોયછે, તોપણ પેલાં આડાં કામનો સધલો રો થ તેનેજ માથે બેઠાયછે. પણ એવી વખતે સમજુ આણુ સોએ વીચાર કરીને એમ કરવું નેહંએ.

ગથેડો અને બાગબાન—એક બાગમાં એક બાગબા ને ઘણાન કોમલ છોડવાએ ઉગાડીએ હતા, પણ તેમને કાગડા અને ચલીઆંથી હાણી પેહંએતી હતી. તેથી તે છે કોઈ રખેવાલ રાખવાનો વીચાર કીધો તેને માલમ પ ડીં કે એકે ગથેડો ઘણો ઈમાનદારછે, અને ગમે એવાં યે તરમાં મેલીએ હોય તોપણ એક તનખાંનેથી છેડતો નથી. આથી તે બાગબાન ખુશી થયો, અને પેલા ગથેડાને બાગમાં લાવીને કાગડા તથા ચલીઆં હાંકી કાઢાડવા રાખીએ. તે ને બાગ સાંકીને પછે તે નીરાંતે ઘરમાં બંધને બેઠો ગથેડો ઈમાનદાર તો ખરોખર નીકલીએ, તેણે એકબી પાતરાંને કે ફલને મોડું લગાડીં નહી; અને આખા બાગમાં આગમાં આગથી ગમથી પેલીગમ દોડી કાગડા અને ચલીઆંને હાંકવા લાગો. એથી કરી તે દીવસે એકબી કાગડો કે ચલી છોડવાપર મેસ વા પાંખીં નહી, પણ પેલા ગથેડાનાં આખા દાહાડો આ લીંગમથી પેલીગમ દોડવાથી, બાગમાંનાં બધા છોડવા છું દાઈ હું દાઈ ગમ. બાગબાન સાંજના નીરાંતે બાગમાં આ વીએ પણ જાયછે તો ગથેડાને પડે તેનું બધું સતીઆનારા

વલો ગયલું ! એ એઈ બાગબાન ખુબ ચોડમાં આવી ગ થો, અને એક જગરી લાકડી લઈને બીચારા ગથેડાને ખુ બ ખરકાડી હાંકી મેલીએ.

આ વાતમાં શીખામણ એછે કે, હરેક નેખનદાર કા મ કોઈ ઈમાનદારને સાંકુડું પડેતો તેની કંકત ઈમાનદારીન મેલી નહી, પણ તેની સાથે તેની તે કામ બજાવવાની શક તી અને છુપી પણ મેલી. અગર નહીતો તે કામની બેઈ માનીથી નહી તો કણુધીથી ખરાબી થાયછે. તેમજ આ વા તમાં બીજ શીખામણ એછે કે, જને એક કામ કોઈ સહિ તો, તે કામ કરવાની તેનામાં શકતી અને છુપીએ કે નહી તેના તેણે પરથમ વીચાર કરવો નેહંએ, અગર નહીતો તે ને હાથે તે કામ અગડી જાય, અને ઉલ્લા ગથેડાને જવો હાલ થયો તેવો ઘણીનાં ગુસાથી થાય.

સોબાઈની શીખામણ

નાહલાં થઈને વચને નહી બોલીએ !
હર કઈ વાતમાં યુજ યુજ નહી કરીએ !
આવાળની આગલ સાચું નહી બોલીએ !
માએજનો ભરમ કરી નહી બોલીએ !
જુનરાતી ઈસકોલમાં થોડો વાર રહીએ !
દશ વરશની થઈને ઉઠી નેહંએ !
ઘણું ઘણું લખવા વાંચવા નહી શીખીએ !
થરમાં મેસીને રોન રોન નહી લખીએ !
અંગરેજ શીખવાતું નામ નહી લઈએ !
હલાકગાંદરા ! ઈસકોલમાં શીખવા નહી નેહંએ !
થરમાં મેસીને પેણા ! નહી વળીએ !
ખરકીમાં ઉતરીને તાલીએ પારીએ !
ઈસકોલનાં ખરાબ ખરાબ ગોતો નહી ગાઈએ !
રોશનાં સારા સારા ગરબાએ ગાઈએ !
હરી ને નીતી ને ભકતી નહી ગાઈએ !
કાહાને ને વાહાલા ને છેલજાદા ગાઈએ !
ગલામાંથી ઝીણું સરોદ નહી કાહારીએ !
ધાંડું પારીને કાગડા ઉડારીએ !
ખાલ ખોસી ખોસીને માધું બાધીએ !
છોલેલા મોટા ન્હુ ! મોડું દેખાડીએ !
છટાઈને નર થાપતો થવા દઈએ !
નીખીઆએ હારીને સેથો નહી ચારીએ !
લાંબા હોય તો દાબી દાબીને બાંધીએ !
પછવાડે મોટો અમોરો નહી રાખીએ !
સારીની સોર આખરે તાણીએ !
રસતામાં નીચું નેહંને ચાલીએ !
લાંબા લાંબા હાથનો લટકો કરીએ !
ને ધીમે ધીમે પગલાં ઉંચકીએ !
ગારીનાં પરદા લંકીને મેસીએ !
મેસીને કોઈને મોડું નહી દેખારીએ !
છુટ ને ઈસકાકરી ! કરી નહી પેહરીએ !
થેરમાં ઉંધારે પજેન કરીએ !

પોલકા ને બોલકા દીલમાં નહીં છાલોએ !
 નેહના સદસા પેરેરી ખુલાંન કરીએ !
 બહાર નીકળી ક્યે ફરવા નહીં બધીએ !
 ખરકીમાં બેસીને તાવ નીંદા કરીએ !
 આખાનો લાંછને લુકો કરીએ !
 મુઝે મોરે મોરે મોરે વસાવીએ !
 સારો માણસની સાથ વાત નહીં કરીએ !
 ધરના આકરની સાથ હુશીએ ને બોલીએ !
 સારાં માણસને કંઈ હાથોહાથ નહીં આપીએ !
 ચીતરવારાના હાથમાં હાથ આપીએ !
 ડાકરની દવા કદી નહીં કરીએ !
 બાંગણને નધને ટપકો દેખારીએ !
 દોકરાને આપરા તામામાં રાખીએ !
 વહુને ગોલામરી કરીને ગણીએ !
 વનં વેડેવાઈસે હુમેશ કચ્ચેઆન કરીએ !
 ભાટનો સાથ કદી સલાહથી નહીં રહીએ !
 રસતામાં રવની સાથે નહીં આલીએ !
 ધેરમાં ધણીની સાથે નહીં જમીએ !
 કુખ સુખની વાતો માટી સાથ નહીં કરીએ !
 ધરમાં મુગાં મુગાં કરીઆ કરીએ !
 ધરમાં ગોઠવેલું કંઈ નહીં રાખીએ !
 ખંહાં પરોઈ તાંહાંન મેલી રાખીએ !
 સુધારાવાલાઓનું કહીઈ નહીં ખતીએ !
 આપણા આલતા આપા તેમ આલીએ !
 રાસત ગોક્તાર ને શી બોધ હાથમાં નહીં લઈએ !
 નાનાભાઈ કહે તે રસતે નહીં નધીએ !

કુરાનસીસ બરાઉન.

એક આંધણી કવી છોકરી.

કુરાનસીસ બરાઉન ૧૮૧૮ નાં વરસતાં જુન મહીના ની ૧૬ તી તારીએ, ડનગલનાં પરગણામાં સારંનેરલર ના મનાં ગામમાં જનમી હતી. એનાં મા બાપને પેટ બાર છોકરાં હતાં તેઓમાંની એ સાતમી હતી. એનાં મા બાપે, પોતાની જુવનસ પરમાણે, બધાં દીકરા દીકરીને તે ગામની નીશાબમાં કેળવણી આપી હતી, પણ બીયારી આ છોકરી બચપણથી જ આંખે અપંગ થવાથી તેને તે વગર રાખવામાં આવી હતી. તે અઘાર મહીનાની હતી, તીઆરે તેની આંખો નવી રહી હતી. આવી માહાભારત ખાંખી છતાં, અને તેથી કરી ફનીઆથી તદન બાતલ થવા છતાં, તેના માં ચંચલાઈ ધણી અને ઈઆદ શકતી મજબુત હોવાથી તે બીજાં તેવાં દેખતાં કરતાં ફનીઆમાં ધણી વધી. તે સમજીથી યદ એટલે પોતાનાં ભાઈ બેનો પોતાનું સેસન કરવા બેસી તેમની પાસે બેસી તેઓ જ બોલે તે સાંભળવા અને ઈઆદ રાખવા લાગી. એન કરતાં તે થોડા વખતમાં, પોતાની મેલે, પોતાની ભાશાનું એટલી અગરેલ ભાશાનું

વીઆકરણ, અને ભુગોલ શીખી. દરોજ તે નવું નવું પોતાનાં ભાઈ બેનોની આગવ સાંભળતી, અને પછે તે રાતના સુવા નવી વખતે તથા છઆરે બધો છોકરાં નીશાબમાં ગપથાં હોપ તીઆરે તે બધું ઈઆદ કરતી અને ગોખી મેલતી. એન પરમાણે ધરમાં બીજાં જે વાતો વાંચતાં હતાં, તેમાથી કેટલીક તેવી સેટલી વાતો સાંભળી તે બધી ઈઆદ રાખી. તે પછે તેણે સર વાલટર સકાટ સરખા મહા કવીની કેટલીક વારતાઓ, પોતાનાં ભાઈ બેનો પાસે વંચાવી, સાંભળી. ભાઈ બેનોને પોતાની આગલ એવું એવું વાચવા બેસવાને લલચાવવા આરે તે તેમની આગલ કાંઈ નવી નવી ગમતની વાતો અનેમાં બેડો કાહાડીને કરતી તથા તેમનું ધર માટેલું જે કાંઈ કામ હોય તે કરતી. પછે વારતાઓ મેલી તેણે ઈગવડની આખી તવારીખ વંચાવી ને સાંભળી. તે પછે તેણે આગલા વખતની તવારીખનાં એકવીશ વાલમે વંચાવીને સાંભળીઆ. આથી કરી ફરા નસીસને તવારીખનું પુસ્તક ગતાન મલીઈ. તે ગામડાંની નીશાબમાં શીકરાકની છોકરી સાથ સહીપણું મંડાવતી તેને ફરેમ ભાશા આપડતી હોવાથી તેની પાસેથી કેટલીક તે ભાશા શીખી; અને તેના બદલામાં તેને તેણે અંગરેજ ભાશાનું વીઆકરણ, જે તે પોતાના ભાઈ બેનોને લેસન કરતાં સાંભળીને શીખી હતી, તે શીખવીઈ. એન સાંભળી સાંભળીને ગતાન મેલવી સાતને પરસેથી તેણે પોતાના મગજમાંથી કંઈ કંઈ બાબતો કવીતામાં અને સાદી બેખારતામાં લખવા માડી. લખવા માડી એટલે, તે મોડેથી બોલીને પોતાના એકાદ ભાઈ કે બેને પાસે લખાવતી કારણ કે તેને લખતાં કોઈએ શીખવીઈ ન હતું, અને તેથી તેને આપડતું ન હતું. એ દેશમાં જે આંધણીઓ ને શીખવવાની નીશાબોએ તેમાની એકમાં જ એને મોકલવામાં આવી હતેતા બેશક તેથી એને મોટો કામેદો થતો; પણ તેનાં મા બાપની ગરીબાઈને લીધે તેમ બની શકીઈ ન હતું.

એ પરમાણે વંચાવીને સાંભળવાનું, તથા બોલીને જે તે કાંઈ લખાવવાનું પંદરમાં વસવેરે ચાલુ રાખવા આદ, તેના વીચારમાં તદન ફેરફાર થયો. તેના સાંભળવામાં નાખીઆ મહાકવી હામરની ઈલીઅડ નામની કવીતાના તરજુમાનું પુસ્તક આવીઈ. તે સાંભળવા પછે, ખરી અને સરસ કવીતા તે જુને તેના બાણવામાં આવીઈ. તે ઉપરથી તેને પોતાની છુટી છુટી કરેલી કેટલીક કવીતા એ નીતા કીડી લાગી, જે તે એકકડી કરીને બાલી નાખી. તે પછે તેના સાંભળવામાં નાખીઆ કવી બાપરજુની આઈલડ હુરલડ નામની કવીતા આવી તેનીપણ તેના મન ઉપર મજબુત અસર થઈ, અને પોતાની નેટલી કવીતા કરેલી હતી તે બધી નકાંખી ગણી બાલી નાખી, અને પોતાને એવી સરસ કવીતા કરવાને અચકાત સમાજ તે કોશિશ પડતી મેલી. તરણ વરસ ગયા પછે, આંધણી ગીતા તેના સાંભળવામાં આવીઆં, જે સને મણાં પુરા લાગાં એટલું જ નહીં, પણ તેવાં બેડવાને તેનામાં ધણી ફેસ બર્મો, તે ફેસમાં તેણે કેટલાંક ગીતા, બેડીઆં, જે એક સસની કી અતે નીકલતાં પોતાનીઆમાં છપાયાં, અને તે પછે તે બી

જાં આશ્રવાં ગીતાની સાથે, તેવાં ગીતાની ચોપડીમાં છપાયાં, જે આનંદે રહેવાયે, અને લોકોમાં ગવાયે. એમ થવાથી કુશનસીસને સારી ઉલટ વધી, અને બીજી બીજી કવીતાઓ કરીને બીજાં તેવાં ઘણાં મોલા દારૂ ચોપાનીઆંમાં અધીપતીઓ ઉપર મોકલી, જે એને તે એવી સારી લાગી કે, તુરત પોતાનાં ચોપાનીઆંમાં દાખલ કરી, એટલું નહીં, પણ કુશનસીસને નજીવોડે કે, તે જો એવી એવી કવીતાઓ, અથવા એવીજ કાંઈ આખતો મોકલતી રહેશે તો એ તેમને મોટી ખુશીથી પરગટ કરશે એમ નજીવોડે. આથી કરી કુશનસીસની ઉલટમાં આગલ કરતાં ઘણાં વધારે થયો, અને તેણે પોતાની બીજી કેટલીક કવીતાઓ એક નાનાં પુસ્તકનાં આકારમાં છપાવી. આ પુસ્તક સર રાખરટ પીલ ના અના ઉમરાવનાં હાથમાં આવવાથી તે વાંચીને એટલા ખુશ થયો કે, તેણે તેને વરસ દાહડે બસો રૂપીઆનું વરસાન આપનું કીધું.

એમ થવાથી કુશનસીસને માલમ પડી કે તેને પોતાનું શુભરાણ્ય પોતાની મેલે કરવાનાં, અને આ બાબને સાથે મદદ કરવાને ઉપાય તેના હાથમાં આ આવ્યો. તે વીચારી તેણે પોતાનું ગામ છોડી, અને એડીનબરો નામનાં મોઝાં શહેરમાં આવી રહી. તેની એક બેન, જે અત્યાર વેર તેનું લખવાનું કામ કરતી હતી, તે અહીં પણ તેનીજ સાથે આવીને રહી. અહીં આવવા પછે તેણે પોતાનું ઉમદા મગજ નીચવવા માંડી, અને તેમાંથી સારી સારી કવીતાઓ અને અનપસંદ વારતાઓ કાઢી સારાં સારાં ચોપાનીઆં વગેરેમાં મોકલવા લાગી. એ બાંધી તેને પોતાનાં શુભરાણ્ય ભેગા પદસા પણ મલવા લાગ્યા, અને સાથે તે લોકોની નજીમાં આવી, અને ઘણક તે વા વોદવાના સાથ આપવાનું થઈ, જેમાં તેની ઘણી વખાણ કરવા લાગ્યા, અને સાથે તેને ઘણી ઉલટ આવવા લાગ્યા. ચોપાનીઆંમાં મોકલવાનું જરી રાખતાં તેણે કેટલીક નવી અને અનપસંદ કવીતાનું એક નાનું પુસ્તક કાઢી, જે તેણે પોતાનાં જુઓની સાર રાખરટ પીલને અપણું કીધું.

આટલું છતાં કુશનસીસને પુરની કમાઈ ન થવાથી તેણે એડીનબરો છોડી, અને લનડનમાં આવી રહી. પણ અહીં આવતાંવાર તેની બેનને સાડાં કેંકાં અહીં આવવાથી તે પરણી ગઈ, જેથી બીચારી કુશનસીસ એમણી પડી ગઈ, અને લખવાને માટે તેને મોટી અડચણ આવી પડી. તોપણ તે હીમત હારી નહીં તેણે એક લખનારને રાખી, અને જેમ બને તેમ તેના થોડો વખત રોકી થોડું થોડું તેની પાસે લખાવવા લાગી. પણ એ પરમાણે વધારેવાર મલાવી થકાયું નહીં. તેનાથી લખામણીનાં પદ સા અપાયા નહીં, જેથી તેને તેમ કરાવવાનું બંધ કરડું પડી. આ વખતે તે પોતાનાં શુભરાણ્યને માટે મોટા શુભવાસમાં અને કીકમાં રહી, પણ જોદાએ તેના તરફ નેહું. જે માણસ ઉદ્યોગી અને ચંચલ હોય, તેને જોદા કરી વીસરતો નથી, અને તે કરી ભુખે ખરડું નથી. એક દીવસે એક જુનાં ચોપાનીઆંમાં છપાવેલી તેની એક કવીતા લારક લેનસડાઉન નામના એક ઘણા તવંગર ઉમ

રાવનાં પાંચવામાં આવી. તે વાંચી, કુશનસીસની મનસ કતી એટલે તેનાપર એટલો ખુશ થયો, કે તુરત તેને વરસ દાહડે એક હજાર રૂપીઆનું વરસાન બાંધી આપાવી; અને વલી સરકાર પાસે મેહેનત કરી, તથા પોતાના વગ મલાવી એક સાડાં વરસાન બંધારી આપી. આથી કરી કુશનસીસની પેટ ભરવાની સઘલી કીકર દુર થઈ ગઈ. તોઆર પછે તે હમેશા જોદાના પાડ માનતી અને પોતાનાં જુઓ એના ઉપકાર માનતી રહી, અને અચાંવેર પોતાની મનશક્તી વધારાં તીઆંવેર, લોકનાં કાપદાને માટે લાપક લખાણ કરતી રહી.

આવી ચંચલ અને ઉદ્યોગી છોકરીઓ અને સ્ત્રીઓ દેશીઓમાં કીઆરે નીકલશે, અને તેમની ચંચલાઈની ખુબી, અને મેહેનત, કદ નજીવાની દેશી પદસાદારોમાં કીઆરે ખુબી આવશે !

બઈરી વેચીને કુતરો લાવીએ !

કુદરતે બધી જીવંતી વેદાયમાં નર અને માંદ એ બંને વેદા કીધાં. તે એવીજ મતલબથી કે તે બંને જાણે જોડું થાય, અને તેથી એક બીજાને કુખ સુખના ભાગીઆ મલે, અને કુનીઆપર વસતીને વધારે થાય. કુદરતની આ મતલબ તરફ જોતાં, તથા તેમાંથી શાયદ નીપજવાના સંભવ જોતાં ખુબી રીતે માલમ પડે છે, માણસે પણ તેવાં જોડાના આકારમાં રહેડું જોડે, અને કુદરતની ઊપલી મતલબ બંને લાવી, પોતાને માથે પડેલી શરજ અદા કરવી જોઈ એ. પણ એમ કરતાં માણસને માટે બીજી વાતોનો વીચાર કરવાને ઘણું રહીએ. માણસ શક્ત જોડું જ થાય, અને તે ખીજાં જાનવરોના સરખું જોડું થાય, તો તેમાંથી ઊપલી બેમાંની છેલી મતલબ પાર પડે ખરી, એટલે કુનીઆની વસતીને વધારે થાય ખરો, પણ પેડેલી મતલબ ખર નહીં આવે. કીઈ કીઈનું સંયુ રહે નહીં, કીઈ કીઈને કુખ સુખે મદદ કરે નહીં, અને કીણ મા બાપ અને કીણ દીકરા દીકરો તેનું કયું કેંકાં રહે નહીં. એમ થવાથી મંડલી સરખું કંઈજ હોય નહીં, અને અચારે એમજ થાય તીઆરે માણસની અવસથા ટોર કરતાં કીઈ રીતે ચડતી રહે નહીં. આ કારણે માટે, માણસોએ પોતપોતાનાં કાપદાઓ બાંધી અને ચાલે પાડી જોડું કીધું છે કે, દરેક જોડું જોડું રહે, દરેક એક બીજા સાથે સંધાયું રહે અને બંને જાણે મલી પે

તાના ખર્ચાનો સંભાલ કરો, આવતી એલાદને માટે સારો માણસો તઈઆર કરી આપે. આવા કાચદામાંની છુટની ખારી પરચમ તદન ઊંઘાડી હતી. તેને જેમ જેમ માણસો સુધરતાં ખર્ચાં તેમ તેમ જરા જરા તાણુ વા દાગાં, અને છેલે આને તેને ઘણાંએએ લગભગ ખંધ કરી દીધીછે. આગલ પદ્મા લોકમાં એટલેવેર આવીને અટકેલું હતું કે, હરેક જોડું ને એક ખીજાથી કંડાલી ભપ અથવા એક ખીજાપર નારાજ થાયતો, તેના પદ્મા ખંદાખસત સાથે તેઓ પોતાની મરજીથી ગમે તીઆરે છુટાં થાપ. પણ અંગરેજોએ છેલે એટલો મારગ પણ ખંધ કીધોછે, અને તેમનું નોઈ ખીજાઓએ પણ તેમ કીધુંછે. નોક એ મારગ તદન ખંધ નથી કીધો, પણ તે રસતે પસાર થવાનું દરેક જોડાંનું પોતાની મરજી ઊપરથી કહાડી લઈ નીઆયની મરજી ઊપર ચેલવામાં આવીછે. આ વાત કંટલાકીને વાજ ખી લાગેછે, અને કંટલાકીને ગેરવાજખી લાગેછે. પણ ઈંગલંડ દેશમાં, જીઆરે એવા શક્ત કાચદા ન હતા, તીઆરે તીઆં ઘણા હસવા સરખા ખનાવ ખનતા હતા. નોક એવા ખનાવો ઘણુંકરીને હલકા લોકમાં ખનતા હતા, તોપણ તેના અવગુણની અસર મંડલી ઊપર થતી હતી. પછી વાતમાં જેમ મધીઅમપણું સાડેછે, તેમ આ વાતની ખાખતમાં, અને એને લગતા કાએદઓના શક્તપણામાં પણ મધીઅમપણું નોઈએ. નેટલા પરણેછે તેટલા પદ્માજ સુખી હોતા નથી. તેવાં ભાપગસાલીતો ઘણાજ થોડા હોખે. કંટલાકતો ખીચારા એવી કમખખતીમાં આવી પડેછે કે, પોતાને જીવના જીવત દોજખની અંદર રહેતાનેતોના આજખ તમે પડેલા સમજેછે. એવાઓને માટે તેવાં દોજખમાંથી નીકલવાનો મારગ લગાર સુતરો હોખો સાડે. આગલ ઈંગલંડ દેશમાં તેવા કાપદા ન હોખથી વલી ખરાખી અને ખેવકુશી એટલી. વધી ગઈ હતી કે, તેનો ખાર નહી. આ ખાખતને માથે ને મથાલું કીધુંછે કે, પર્વતી વેચીને કુતરો લાવીએ, તે થોડો ખેવકુશઈ ખતાવનાડું અને થોડી અજાચખી પેદા કરનાડું નથી. તોપણ એ વાત ખરી છે એમ માનવાને સખખ છે, કારણ કે તે એક જોનાધર પુસતકમાં, ચોકસા તકરારના દાખલા તરીકે, આગલના વખતના એક વરતમાન પતર ઊપરથી, લીધેલીછે. તે પતરનું નામ લેનકાસ્ટર હેરલડ કરીનેછે, અને તેમાંની

એ પરમાણેની ખાખત લખવામાં આવેલી જણાયછે—
“કારલાઈલ ખાતે એક પર્વતીનું વેચાણ—
આ શેહેરથી તરણ માર્લ લુરના એક ગામડાંમાં રહેનાર અને, ખેતાલીશ કે સુખાલીશ એકરનું ખેતર રાખનાર એક નેસર થોમસન નામના સખખે, પોતાની પર્વતીને વેચીછે, અને તે વેચાણ જોવાની તક આપણા શેહેરના લોકોને મલીછે. તે સ્ત્રી દખાવે સુંદર, ચંચલ અને કદાવર હતી, અને ઊમર વીશ ખાવીશ વરસની લાગતી હતી. તેને વેચવા કાહાડી હતી, તેથી તે કોઈ રીતે દલખીર ન હોતાં; ખીજે હાથ જવાને ઘણી રાજી હોય એમ જણાતી હતી. તેને પેટે કંઈ છોકરાં થપલાં નહીં હતાં. ઘર સંખંધી કુકલા અને કંકાસને લીધે તે ખંને જણે એક ખીજાની રાજી ખુશી થી છુટાં પડવાનો કસાવ કીધો હતો. તે કસાવ પરમાણે ચાલી ફેરવાવી લોકને ખખર કરવામાં આવી કે ખચોરના ખાર વાગતે તેને વેચવામાં આવશે. આ ખખર સાંભલી તે વખતે તીઆં પુશકલ લોક હાજર થયું. તે જગામાં એક મોટી ઊંચી ખુરશી ઊપર તે સ્ત્રીને, પદ્માને દખાય તેમ, ઊભી રાખી. આ વેલાએ તેણે પોતાના ઊંચાં કપડાં પેટુરેલાં હતાં, અને તેથી તે આગલ કરતાં વધારે સુંદર દેખાતી હતી. પેંડાના ઘાસનું દોરડું વણી તેની ગરદન ઊપર ખાંધવામાં આવેલું હતું. તેનો ઘણો પણ તેની પાસે ઊંચો થઈને ઊભો હતો, જેણે આ જોલો જોલી વેચાણ શરૂ કીધું: ‘ગરહસથો, મારી પર્વતી આ મેરી આન થોમસન, ખીજી રીતે વીલીઅમસનને, તમારી નજરે પાડુંછું, અને જે વધતામાં વધતી અને સારી કીમતઆપે તેને વેચવાને મેલુંછું. ખંને જણે હુમેશવેર છુટાં થયું એવી એની ખી મરજીછે, અને મારીખી મરજીછે. હું એને મારાં સુખને માટે, અને મારાં ઘરની સંભાલને માટે પરણીએ, પણ એતો મને એક મોટી કુખ દેનારી, અને ઘરમાં એક મોટી પદ્મા થઈ પડી. આ પરમાણે એની શું ખાખીઓ હતી તે મંતરોને કહી; હવે હું તરોને એની ખુખીની વાતો શુંછે તે કહું. એને એક કી વારતાઓની મોપડીઓ વાંચતાં આવડેછે, અને ગાએ દોહોતાં આવડેછે. નેટલાં રોહલાઈથી તમે ખીરનું એક ગલાસ ખી નંચો, તેટલી રોહલાઈથી એને હાથનું અને રડનું ખંને આવી જાયછે. એને માખણ કાહાડતાં આવડેછે, અને કામ કરનારીને ઘેકતાં

આવડે. એને મુરના જોડેલાં ગીતો ગાતાં આવડે, અને ટોપી ઊપર તરાંહ પાંડતાં આવડે. એને ર મં, જન ક વીહીસકી દરૂઆ બનાવતાં આવડતા ન થી, પણ લાંબા વખત થયો તેઓને ચાખવાની તેને ટેવ પડેલી હાથથી, તેઓ કવી જાતના છે, અથવા સો જ છે કે નહીં તે ખરાખર પારખી જાણે છે. આ પ રખાણેના એના બધા સદગુણ અને દુરગુણ દેખાડી હું એને પચાસ શીલોંગે (પચીસ રૂપીએ) વેચવા મેહું છું. બે કલાકવેર ભાવ બોલાવા નછે હુનરી ખીઅર સ નામના એક પેનસન ઊપર ગુજરાણ કરનારા સ બશે વીશ શીલોંગ (દશ રૂપીઆ) અને એક નીંજી શંઊડક જાતનો કુતરો આપી તેને ખરીદી. જેવી તે ખરીદાઈ કે તેના ગલામાંનું ધાસનું દોરડું કહાડી લીધું, અને તેનો હાથ બગલમાં લઈને, તેને ખરીદના ર ચાલીઓ. આ વેલાએ આસપાસ જમા થયેલાં લોકોએ હુરચેના પેકાર પાડીઆ, અને તેમાં થોમસ ન, એટલે પેલીનો વેચનાર ધણી, પોતે પણ મોટા હરખથી સામેલ થયા, અને પેહું ધાસનું દોરડું પેલા કુતરાના બલામાં નાખી મોટી ખુશી સાથે તેને ઘેર લઈ ચાલીઓ." આ પરમાણે તે ખર્ચી વેચીને કુતરો લાવીઓ.

~~~~~

હીંદુસથાન.

હીંદુસથાન, જેહના એક ચોકસ અને રળીઆમણ ભાગ ઉપર આપણે વસીએ છીએ, તે દેશ આગલા વખત માં કેહેવો હતો, તેની ઉપર રાજ ચલાવનારા કોણ અને કેહેવા હતા, તેના દેશીઓની મંડલીની હાલત કેહેવી હતી, તેઓમાં વીદીઆ હોનરને કેટલો ફેલાવો થયેલો હતો, એ વીગેરે તેને વીશેની બીલ ધણીક અગતની બાબતો, હ નો ધારીએ છીએ કે, હુમારી વાંચનારી બાનુઓને થોડી જાણવા લાયક થઈ પડશે નહીં. અસલના વખતના દરેક મુશ્કેલા દેશના માહાપુરોએ અને વીદવાને હીંદુસથાનની તારીફ વીશે એકતમથી અને એક અવાજે બોલી ગયલા છે એ દેશની ખુબસુરતી, એની રસાલ અને ફલદૂષ્ણ મીન, એના ખુશનુમા મેદાનો, એની લીલાતરીવાલી ખી જો, એના આકાશે પોરેંચતા હીમાલય સરીખા પરવતના ઈંઆ સીખંડો, એની ઈંડસ નેહેવી માહાનદીઓ, એના અસલી દેશીઓની તારીફ લાયક અને ઉમદા હુનરના કા મો, એના અવેશતથી જડેલાં દેહંડાંઓ અને નાદર કારીગરી રીના ગોફાઓ, એ સરવે મીનિએ સેહેકડા વરસની વાત પર હજારો કોથપર પડેલાં દુર દેશોમાં રેહેનારા લખો લોકો

ને એ દેશની સુલાક્ષત લેવાને અને એ તાલેવન દેશ છ તી લેવાને લલાચવીઆ હતા. ઇરાંજ દેશનો પેહેલો દશ થસ નામનો માદ્યાહ, અને હીંદુસથાનથી હજારો માઈલ વેગલાં પડેલાં યુરપખંડના મેસોડોનીઆ શેહેરના મોહોરો અને જગત પરશીધ રાજ સીકંદર, એ દરવીઅવાન અને ફલવંત દેશ છતી લેવા અને એની સાથ પોતીકા દેશનો વેપાર સંબંધી વેહેવાર રાખવાની મતલબથી લેખાઈને એ દેશમાં અતીધણો ખરચંકરી, અને પોતે જાતે બારે રંજ એંચી, એક વેલા આવીઆ હતા.

હીંદુસથાનની અસલની તર્વારીખ તેના પુરાતમ રહે વાથી હીંદુઓનાં વારતારૂપી કવીતાના લખાણે ઉપરથી આપણને મલી આપે છે, આ લખાણે કેટલાં ખરાં અને કેટલાં મોટાં છે એ મુશ્કર કરવાને યુરપખંડના મોહોરો વીદવાનેએ ધણી મેહેનત લીધી છે, પણ એમાં તેઓમાના કોઈમ્બી બરોબર પુરતી રીતે કુતેહ પામીઆ હોય એવું ફી સત્તું નથી, આ લખાણે માહેલું પેહેલું લખાણ વેદના ના મથી જણાવડું છે. તેના લખનાર કારાઈસટની અગાઉ ૧૪૦૦ વરસ ઉપર ધઈ ગયેલા વીપચા નામનો વીશ, સર વી વીદવાન હીંદુ હતો. આ વેદ પુસ્તકોને એકી, સર વી લીઅમ જોનસ નામના પુરવ દેશની ભાષાઓના એક વ ખણાયેલા ઇંગરેજ પંડીત અને ગરંધરતા એવું કહી ગ શેહે કે તેઓ એક વખતે અને એક શખસથી લખાયેલાં નથી, પણ એ વીશે કહી વાત ખરી છે એ કેહેવું કઠણ છે, એકે આ ઉપર કહેલી વાત ઘણા ઢોકો કઠણ કરે છે. વીદ વાનોના મત પરમાણે આ લખાણોમાં વાપરેલી સંસકૃત ત ભાષા ધણીન નાદર છે, અને જોનસ કેહે છે કે તે સારી લે ટીન અને ગરીક કરતાં પણ ધણી મહડતા દરજ્જાની છે.

કારાઈસટની અગાઉ નવમી સદીમા મનુ નામનો એ કે હીંદુ વીદવાન થઈ ગયો છે. આ સખરે પોતીકા દેશના અને પોતીકા જાત ભાઈઓના જલાને કીજ ધારાઓ બાંધી આ હતા. નેહેવો અસલ યુનન દેશનો સોલન, નેહેવો સપારદા દેશનો લાઈકરમણ, તેહેવો હીંદુસથાનનો મનુ હતો. એના ધારાઓ હીંદુઓને ચાર જાતમાં વેહેતી તા ખે છે; ૧, બરાહમણ ૨, કાતરી અથવા સીપાઈઓ. ૩, વર્ઈસ અથવા વેપારીઓ અને ૪, મુદર અથવા ચાકરો. દરેક કુટુંબના વડાઓને તથા બીજાં માણસોને પોતપોતી કામાં કેહેવો સંબંધ રાખવો અને કેહેવી રીતે માલવું. એ કે મરી ગયેલાં માણસની નીલકંથ તેના કુટુંબમાં દેખ વેહેં મવો, એ સરવે મનુના ધારાઓથી મુશ્કર કરવામાં આવ વું હતું. આ દુનીઆમાં શહેર ધઈ તારથી તે તેના છેડાના વંખત મુશીનો સઘલો કાલ ચાર જમાનામાં વેહેંથી નાખી આમાં આવીએ હતો. આ દરેક જમાનાને અસજતના હીં દુઓ યુગ કરી કેહેતા. એવું કેહે છે પેહેલા જમાનાને સતીઅ મુજ નામના ધઈ ગયો છે. એ જમાનાના વખત ૧૭૨૮૦૦૦ વરસનો હતો. અને એ આખા યુગમાં સતીઅ વરંતાના મના ખાતર એકજ રાજ્યએ રાજ કરીયું હતું. આ રાજ ને વાસતે એવું કેહે છે કે, જાહારે આખી દુનીઆમાં એક મોહોટી રેલ આવી હતી જેમાં સરવે આલમ બધી તણા ઈ ગઈ હતી, તારે તે ખાતર તેના કુટુંબ સાથે બનચીએ હ

તો ! આ મોહોદા રાજના કુટુંબમાંથી બે સભા કર નારા વંશ નીકળીયા હતા. તેહેનાના એકનુ નામ સુ રાય વંશ અને બીજાનુ નામ ચંદર વંશ, બીજો યુગ જે ત જત યુગ કરી કેહેવાયછે તેમાં એ બે વંશના રાજાઓ, એ ક વંશ આઉદામાં, અને બીજુ વંશ ગંગા અને નમના ન દીની વચેના વીતો નામના દેશમાં, ૧૨,૯૬,૦૦૦ વરસ થુ થી રાજ ચલાવી ગયાંછે. તરીકે યુગ દવાપાર નામના ૮,૬૪,૦૦૦ વરસનો હતો. એવો યુગ કલ્પયુગ હતો, અને હજીતો એ યુગના માતર ૩૦૦૦ વરસન યુગરીઆંછે. તે એના શાસતર પરમાણુ આ યુગના આપણે રહીએ છીએ; અને આ યુગ મોટાઈ, લુહાઈ, દગલબાલ અને ખરાબીના છે. ઉપર કહેલા હીંદુ રાજાઓ કાંઈ રાજ કરતા હતા, એ વોરે પુરાન અથવા હીંદુઓના ધરમ પુસ્તક ઉપરથી એવું માલમ પડેછે કે દીલીની ઉતરે ૫૦ કોશને અંતરે આવેલાં બહરમ વરગ નામના દેશમાં તેઓ રહેતા હતા; અને મનુના ધારાઓ ઉપરથી સાબિત થાયછે કે તેઓની રા નધાની પછુ તાંહાંન હતી.

આ ઉપર કહેલા વંશ, પુરાન અને મનુના ધારાઓ પછી બે ઘણી અગતની કલ્પતારૂપી તવારીખો આપણને મ લી આવેછે, તેઓના નામ શામાયન અને માહાભારતછે. વલી શામાયણમાં આપણને અજ્ઞપત્ર ન્વેબી અને નહી મ નાય એવી વાતો અહેછે. તેના વખતાર વાલમીકી નામ ના એક હીંદુ વીદવાન અને કીલમુક હતો. જેમ પારસી એના મોહોદાય અને ફસતખ નામોએ, તેવું હીંદુઓનુ શામાયણ પુસ્તકછે. એના રામ નામના એક પેહેલવાન ની તારીફ અને તેના ભારે કામોની સહરે કરીછે. એ રા મની બાપડી સીતા હતી, તેની ખુબચુરતી, સાદાઈ, અને નેકી વીધે તે વખતે આખી હુનીઆમાં તેની તારીફ ગવાતી હતી. લંકાં અથવા સોશિન દેશનો રાવન નામનો એક ક રપીણ અને ઘાતકી રાજા, આ બાનુને ધુપી રીતે મોરી પે તાના દેશમાં ઘસડી ગયા. રામ પોતાની નેક બાપડીના ખોવાવાથી રડતા અને કપાલ કુટરો મેદો હતો. તે મેકાર મારતો એક નંગલમાં આવી બેલવા લાગે કે, “અરે મા હારી નેક પરીજાત બાપડી, તું કાંઈં યત્ન થઈ ગઈ. બ લીયું “માહારી” રાજ, બલીયું માહારી છપતર, બલી માહારી રોલત, માહારી વાહાલી કીલોજન મોહોદાયાર, માહારી અ રન સોંબલ, અને આવ માહારી આગલ.” આવી દલગી રીમા તે ગીરકુતાર થઈ આ. હુનીઆથી કુચ કરી નવાનો કસાવ કરતો હતો, તેહેવામાં ખોદાના કરવાથી તે ખબર નહી કે તેની બાપડી લંકાના રાવન સાથેછે. એક મોહર કે વસાકર લઈરામ પોતીકી સીતાને પાછી-લેવા માટે લંકાં ગયો, અને વાંદરાઓના રાજ હનુમાને તેને પોતાના લશ કરથી મદદ કરી. અંતે રામ છતીઓ અને પોતાની બાંધ ડીને પાછી લીધી. રામને સીતાની દીઆનતદારી અને વ કાંધારી ઉપર પુર બરોશો હતો, તોપણ રાવન સાથે તે વખ તે પીચીઆમાં પડી હોય એવો તેની ઉપર શક અવલીઆથી, એ સાથેત કાવાને તેઓના અસલી નંગલી રેવાન પરમા છુ એક આતસની મોઢે બનાવી એવું કેડવીયું કે જે સી તા તેની ઉપરથી હરકત વીના ચાલી અપતો તેની દામન પાક, અને નહીતો નહી. સીતા આ મોઢે ઉપરથી કઈબી

હરકત વગર ચાલી ગઈ. રામ અતીઅંત ખુશી થતો પે તીકી નેક સીતા સાથ પોતાને દેશ પાછો ફરીઓ. માહાભારત નામની બીજી ઉમદા કવીતારૂપી તવારી ખના બનાવનાર વીશે એવું નણાયછું કે ઉપર કહેલા વેદ ના બનાવનાર વીપસ હતો, તેણે જ બનાવેલીછે. ઉપર ન છાવેલા ચંદરના વંશના બે રોલાના પાનકુ અને કડના નામે બે રાજાઓ, દીલ્લીની ઉતરે હુસતીનાપોર નામે દેશ આવેલોછે તે છતવાને માહોમાહે લડાઈ કરતા હતા; અને તે લડાઈનું એમાં આ માહાભારત પુસ્તકના બહુ રસી લી ભાશામાં રચીયુંછે. જેમ શામાયણમાં રામ પેહેલવાનું બેધાનછે, તેમજ આ માહાભારતમાં કરીશના નામે એ કે પેહેલવાનનાં મોટાં કામે વીસતારી લખીઆંછે. જેમ યુ નાન દેશનો મેક્ષ નામનો દેવ થઈ ગયોછે, તેવીજ નજા હીંદુસધાનમાં કરીસના ધરાવી ગયોછે. આ કરીશનાને મા ટે કહેછે કે તે પોતાનો વખત, મોજ મજહામાં, નાય રંગ માં, ગોપીઓ અને ધાણીની પહનીઆરીઓ સાથે યુગરતો હતો. આ માહાભારતમાં એક ઘણી અગતની બાબદ આ વેલીછે, અને તે એકે તે વખતના ગરીક લોકો, જ્યાં આ ખાં યુરપખંડના ઘણા વખણાયલા, મોહોદા, અને મુધરે લા લોક હતા, તેઓ ઉપર કહેલી પાનકુ અને કડની લડા ઈમાં સીપાઈઓ દાખલ રહેલા હતા. તેઓને માહાભારત મા થાવનને નામે આવેલોછે; અને હાલના યુરપીઅન વોરવાનો કેહેછે કે એ રાબદ જાવન, કે જે ગરીક લોકોના એક મોહોદા વડાને થઈ ગયોછે તે ઉપરથી નીકરેલોછે. ઉપર કહેલી વાતોમાં કેટલી સમાઈ અને કેટલું બે ટાઈએ એ હુમારી વાંચનારી બાનુઓએ જોતાને વાસતે કે ડવડું. પણ ગમે તેમ હોય તોપણ આ વાતનો પુરતી રીતે સાબિત થાયછે કે અસલ હીંદુસધાનના દેશી હીંદુઓ, હાલ ન વેલીઓ કરતાં સરવે વાતમાં યહુ દરનજે સરસ હતા. ને વેલીઓ હાલના હીંદુસધાનપર રાજ કરનારા માણસ અને જલવંત ઈંગરેજ લોકોના વડાઓ યુરપખંડની ઉતરે ઈંગલંડને નામે જે ટાપુ હાલ પરસીધે તોહાં નંગલી અ વસથામાં, અંગરેજ વસતર વગર માછલી મારતા હતા, અ ને નાહુની જીહપડીઓમાં રહેતા હતા, તે વેલીઓ હીંદુઓ અને તેઓના રાજાઓ મોહોદી અમેચલાલી ભોલવાત હ તા. તેઓમાં દરેક જાતની ઉમદા કેલવણી અને વીરીઆ હોનરના અભેઆશીઓ હતા તેઓ કેટલીક બાબદોમાં યુરપખંડના તે વખતે મોહોદા અને મુધરેલા યુનાનીઓ અને રૂમીઓની ઉપર સરસાઈ ભોગવતા હતા. તેઓમાં રથાયણ શાસતર, વઈદક શાસતર, ગણીત શાસતર, ખગોલ વીદીઆ વીચેરે ઘણીક જાતના અભીઆશનો વખણવાનગ ફેલાવો થયેલો હતો.

તેઓની ધરસંસારી હાલત હાલના હીંદુસધાનના સ રવે હીંદુઓ, પારસીઓ અને યુસલમાનોના કરતાં વધારે સરસ હતી. આસરતે તેઓના પુસ્તકો અને તેઓના મર દીની હાલત વીધે બોલીઆ પછી, કદાચ હુમારા વાચનારા આ તેઓની આરતોની હાલત વીધે જાણવાને ખંતી હશે. તેઓના ધારાનો બાંધનાર વીદવાન મનુ લખી ગયોછે “જે અરેકે આરતનું એ એટલના નામથી બોલાવને, જેમ તું તા હારા ધરમગુરુ, તાહારા રાજ, અને તાહારા યુગ આપને

માન. આપે તેણે જાન યોરસોને આપજે. તાહારા ઘરમા કોઈ મોટો માણસથી પરોણા આવીએ હોય, તોયપણ તે ની અમાઉ તાહારા ઘરમાની યોરસોને યોરક રહેલા આ પન્." હાલના વખતની હીડ અસતરીઓની માફક ઘરમા પરદે ભાઈ રહેા, વેહેમમા ચકચુર ઘઈ હલકાં પરાણીઓ ની હાલત કરતાં સેહેન મહુડતે દરજ્જેની હાલતમાં પડી રે હી પોતાની છદ્ગો બરખાદ કરી નાખવાને બદલે અને તે થી ઉલટીન રીતે અસલની નેક હીડ યોરસો ને જ મોઝાં ધરમના અને વખાણવા જોગ બાધુરીના કામે કરી ગઈએ, અને મરહોની મોલસામા જે ભારે છુટાપણુ જોગથી ગઈ છે, તેના ઘણા અમર હાખલાઓ આન આપણને મલી આવેછે. સતી યુગે અથવા વીધવાઓએ બલીને આપણા ત કરવો, કુમલી બાલક છોકરીઓને મારી નાખવાં, આન રી હેરાન થતાં આદમીઓને પાણીમાં બોલીને મારી નાખવાં, એ અને એવાં બોળું કરપીણ અને હીનપસતી ભરેલાં કામે કરવાનું મુલ અસલના હીડીઓમા તદન હુલુંજ નહી. એ સરવે ચીન્ત ખરીત હાલના નજમાનાની જુડી બતાવશે શીવાએ બીજું કોઈજ નથી.

વારડ વીલીઅમ રસલ.

આ પાસેનાં પાનાંપર જે ચીતર આપીગીછે, તે વારડ વીલીઅમ રસલનુંછે. નોકે આ ઊમરાવની છદ્ગીનો છેડે શંસીનાં લાકડાં ઊપર આવીઓછે, તોપણ જેમ ઘેરાયલા આકાશમાંથી કોઈ કોઈવાર રોશનીનાં કીરણો બાજુ બાજુએથી ધુરી નીકલેલાં દેખાયછે, તેમ આ ઊમરાવનાં પાછલા કાળા વખતમાંથી પણ તેની કીરતીનાં કેટલાક કીરણો દેખાપછે. તેની સાથે, તેની ભલી સ્ત્રીએ, તેના એવા માકા અને અંતનાં વખતમાં જે તેની તરફ પીઆર ખતાવીઓછે, અને ધીરજ રાખીછે, તે જોતાં આ બાખત વધારે ધીઆ ન આપવા જોગ લાગેછે. આ ઊમરાવનો જનમ ૧૬૭૯નાં વરસમાં થયો હતો; અને એને ૧૬૮૮નાં વરસમાં મારી નાખવામાં આવીઓ હતો; એટલે તે ૪૪ વરસની ઊમરે મરણ પામોઓ હતો. ઈંગલંડનાં રાજા બીજા ચારલસનાં વખતમાં ઊઠેલી રાજદવારી ગડખડમાં વારડ રસલની સંતેશગીરી હોવાથી તે આકેખત આવા રેજને પોંઢાંચીઓ હતો. ઈંગલંડનાં પેહેલા ચારલસ રાજાને સુલીએ ચહુડાવવા પછે, અને તેની પછવાડે કેટલાંક વરસ વેર ઈંગલંડની વીઅવસથા થવા પછે તેનો વડો છોકરો, બીજો ચારલસ, જે પોતાના બાપનાં શતરૂઓની બીકે દેશ દેશ નાહુસતો અને ભરાતો ફરતો હતો, તે ગાદીએ

આવવા પછે, કેટલેક વખતે ઈંગલંડમાં એક પાછો ખખેડો ઊભો થયો હતો. ધરમ સંખંધી તથા કેટલીક રાજદવારી બાખતો સંખંધી ખટપટો ઊઠવાથી, અમીરોનો અને પરજનો ઘણેક ભાગ પાદશાહ ઊપર નારાજ થઈ ગયો હતો. અને તેથી તેની સામે બલવો ઊઠાવવાની કોશેશ કરવામાં આવી હતી. એ બાખતની કોશેશ એક કરતાં વધારે વાર શેકટ ગઈ હતી. આખરે એકવીર કાગાથી પાદશાહને રક્ષતામાં મારી નાખવાની છુપી ગોઠવણુ થઈ હતી. નોકે સારાં ભાપો આ છુપી ગોઠવણુ પણ પાર પડી નહી; અને તે પણ અમલમાં આવવાની આગમ્ય ધુરી ગઈ, અને તેના સપાટમાં કેટલાકી પકડાઈ ગયા, તેઓમાં આ વારડ વીલીઅમ રસલ પણ હતો. નોકે આવા હીનપસતી ભરેલા વાંકમાં એ ઊમરાવ પકડાયો ખરો, પણ તેની તેમાં કેટલે દરજ્જેની સંતેશગીરી હતી તે વાંત ઘણી ખરી શકમાં રહી ગઈછે. વારડ રસલ બંતે ઘણો સારો માણસ હતો. નોકે પાદશાહની સાંમી ભોરકુ વાલઓની સંજમાં તે હતો ખરો, તોપણ તેઓમાનાં ઘણાંકી જે ઘણાંજ કાલાં કામે કરવાની ગોઠવણુ કરતા, તેમને તે સમજાવતો, અને તેમાંથી દુર રહેવાની ભલામણુ કરતો રહેતો હતો. નોકે અમીરો નો અને પરજનો મોટો ભાગ પાદશાહની સામે ઊસકેરાયો હતો, તોપણ એક વેલાએ માહોમાહેની લકાઈની પહેલી ચૂનમગારી એણે જીત્યવી નાખી હતી. એટલું છતાં તે કોઈ રીતે પાદશાહની તરફેણ કરતો ન હતો. તેમ કરવામાં તેના હરફડામાં પોતાના ધરમનું અને પોતાના દેશનું હીત સીવાપ બીજું કંઈ ન હતું. આ હીત તેણે ગમે એવે આડે વખતે અથવા આડી રીતે ખતાવીગી હોય, તોપણ કહેવાનું એટલુંજ કે તેના મનમાં કોઈ રીતનું ખોટું કપટ અથવા કીનો ન હતો. ઘણીવાર માણસો પોતાના અતકરણને એટલા બધાંતા તાથે થઈ બપછે, કે પોતાની ગ્રથલી વીવેકને પાછલ મેલી દેજે. એવા માણસો તરફ ધીકારને બદલે દયાની નજરથી જોવું એમ આપણી વીવેક કહેજે.

ઊપર લખેલા દગાના અનીઆયસર જેઓ સઘલા પકડાયા, તેઓની એક પછે એક તપાસ કરવામાં આવી, અને શખ કરવામાં આવી. તેમજ વારડ વીલીઅમ રસલની પણ તપાસ કરી તેને શખ કરવામાં આવી, પણ તે તપાસ એવીતો લુલી. હની તેને માટે

लार्ड वीलीम्स २मं.

હજી લખનારાઓ પોતાના લખાણમાં બડખડે. ત વારીખ ઊપરથી માલમ પડે છે, એ ઊમરાવની ત પાસ હાલહવાલ રીતે કરવામાં આવી હતી, એટલું જ નહી, પણ કાપદાના ફરમાનને પણ એક કોરે ચેલવામાં આવીશું હું. એની તપાસને વખતે જે વાંક તેના પર સામેત કરવાનો હતો, અને જે સામેતી ઊપરથી તેને મારી નાખવાની શબ્દ કરી શકાતી હતી, તે સામેતી નો શાહેધી માતરે એક જ હતો; અને કાચમાં એવું હતું કે, એવા શાહેધી ઝોછામાં ઝોછા બે નોઈએ. પણ તે જહુનુના વખતમાં નીઆપધીશોએ, તે વાતને એક કોરે ચેલી, અને એક જ શાહેધી વડે કામ લઈ, સુકદનો જુરીના હાથમાં ચેલીએ; અને તેના ચેમખરો પાદશાહની મજબુત તરફેણ કરનારા હોવાથી, તેને તે જ શાહેધી ઊપરથી ગુનેહગાર ઠરાવીએ; અને નીઆ ચધીશે તેને મારી નાખવાની શબ્દનો હુકમ આપીએ.

આ હુકમ થઈ સુકવા પછે લારક રસલને છોડ વવાને તેની લલી સી અને મીતરો તરફથી ઘણી કોશેશ કરવામાં આવી, પણ સઘલી શેકટ ગઈ. તેના છુટકારાને માટે લાખો રૂપીઆની રકમ આપવા કહી, તથા ઝોટામાં મોટો વગ લગાડી એ, પણ પાદશાહે તેને મારી બખશવાને ના પાડી. આ હુકમથી પરજા પણ નાપુશ થઈ હતી; અને તેમ ને એના પર એટલો બધો પીઆર નોઈને, અને તેમ ની વચે લારક રસલને આગલનો જ વગ નોઈને પાદશાહે તેને એકવાર પાછો છુટો કરવાને ધાસતી ભરે હું નોયું. એના મીતરો આવી રીતે એનો છુટકારો કરાવવાથી જીઆરે નીશકલ થયા તીઆરે તેને નહુશા હી ચેલવાની તથા મારી માંગી તાબે થવાની કોશેશ કરવા લાગ્યા, પણ તેમને તેમ કરતાં લારક રસલે જ અટકાવીએ. તેણે મારી માંગવાને તથા નાહારી જવા ને તદન ના પાડી. તેણે તેમ કરવા કરતાં હીમત થી મરવાને વધારે પસંદ કીધું.

આખરે તેને મારી નાખવાનો દાહડો આવી એ; અને તેને તે લયંકર જગામાં લાવવામાં આવી એ. અહીં તેની લલી અને હીમતવાન સીએ આંખમાં એક પણ આંસુ લાવવા વગર છેલ્લી સુલાકાત લીધી. આ વખતે નોઈ લેડી રસલનાં દીલમાં દરીઆ ઊભાતા હતા, તેપણ એવે વખતે પોતાનાં ધણીની હીમત ટકાવી રાખવાને અને તેની આખરે બલવી

રાખવાને તેણે આટલી બધી ધીરજ અને હીમત ખતાવી હતી. લારક રસલે મરવાની જગા આગલ કી બે રહી પોતાનું ઘડીઆલ કાહડી તેને કુંચી આપી, અને બોલીએ કે, “ચે” મારા વખતને છેલ્લો વીટાલી એ” એટલું બોલી તેણે, દીમરાં ઊપર માથું ચેલી ઠી, અને ઊપરથી જલાદે કાહડીનો ફટકો મારી તેનું એકું કીરાડી નાખી.

આ સઘલું. તેની લલી સી લેડી રસલે ધીરજ થી અને હીમતથી ખમીશી, અને તે ચાલીશ વરસ વેર ખમીશી. એટલે, તે પોતાના ધણીની પછવાડે ચાલીશ વરસ વેર જીવી, અને તીઆવેર તે તેને ઈઆદ કરતી રહી, અને સઘલી ઈઆદમાં ખોદા ઊપર ભરૂશો રાખી ધીરજ રાખતી રહી. એ લલી કીમ રાવબાદી પોતાની એ ચાલથી, તથા પોતાની વીડી આ સંબંધી ચતુરાઈ અને મનશકતીથી, આજવેર પ રખીઆત થઈ ગઈ.

જેરી મધ.

ચેડનુ અને ચંચલ મધમાખ ખામદાદને વખ ત ઊડીને ઝાડેઝાડ ભટકી તથા ફુલેફુલ બેસીને મધ સુસી લાવેછે, અને પોતાના પુઝામાં એકું કરેછે. તેમાં થી માણસ તે લાવેછે, ખરોખર બોલીએ તો હુડી લાવે છે, અને તેને પોતાના ખોરાકમાં વાપરેછે. મધ ઘણું સાધારણ છે, અને તે દરેક વાંચનારી ખાઈના જોવામાં તથા વપરાશમાં આવીશું હશે. તેપણ થોડી જ ખાઈ એ બાણતી હશે કે, એ મધમાં જેરી મધ પણ આવે છે. જેરી ઝાડોના ફુલોમાંથી અથવા જેરી ફુલોમાં થી સુલેલું મધ જેરી નીકલેછે, અને તે માણસના ખાધામાં આવવાથી તેને નુકશાન થાય છે. મધ એક સરવેથી કીંચો ખોરાક છે, અને તે અસલના વખતથી ઘણું વખણતું આવેલું છે. પણ એ જેરી પણ આવે છે, એવી વાતની ખખર પેહલો જેનેશીન નામના ફીલસૂફી પડેલી ગણવામાં આવે છે. તે એવું કહી ગયો છે કે, ઇરાન સાથની એક લકાઈમાંથી દશ હજાર મુના નીએ પાછા ફરતાં તરીખેંજન આગલ વીટાએ લેવા ને પડીઆ હતા. તીઆં તેમને જંગલમાં પુશકલ મધ પુઝા જોવામાં આવીઆ, જે તેઓ મધેના ફેટાકીએ તોડીને ખાધા. પણ તેમ કરવા પછે ચાધવારમાં તેઓ

વધી તે લોકો સાથે એવી બોલી કરી હતી કે, દાહડાના બાપર દશ કલાક કામ કરવું. આ કામ ચાલુ થતા પેલાં બાહુતો એટલાં બધાંતો કંટાળી ગયાં, કે પોતાની મેડે ખુર્ગાં ખુર્ગાં ધર ખાલી કરી ગયાં.

જોવા ગમતી થીજો—ધરની જીને ધરમાં રાંધતો અને ધરતું કામકામ કરતો અથવા કરાવતો. ધરમાં આ વર્તાવાર બહારથી હસતું મોડું. ગમત બધાંને લઈને વે દેસો બાપ. સફાઈવાર કપડાં પેહેરેલી અને ઘણાં ધણાં વ ગરની નવાન છોકરી. ચક્કરોએથી છુટી, સાંભળાં વરતમા ન પતરો હાથમાં લઈ ધર નતો નવાન ખુર્ય. નવાન બ હરી પરજી લાવી તેનાપર શોક કરતો ઘરડો ધણી.

પોતાની મરજી—ધણીવાર ઘણાં માણસો પોતાની મરજી જલવવાની ઇલા રાખેછે, પણ તેમ કરતાં તેઓ આટલી વાતને જુલો જાયછે કે, જેમ તેમને પોતાની મરજી રાખવા ગમેછે, તેમ બીજાને પણ ગમેછે. એ વીચાર ન ક રવાથી જેની મરજી બીજાની વીરૂધ્ધ જાયછે તેને તે ગમતું નથી, અને તેથી ધણીવાર ખીતરાઈમાં ખલલ થાયછે.

મોટો વર્ષદ—સઘો મોરો વર્ષદ સુરજે, અને સરવેથી સરસ દવા તેનાં કીરણોછે. સુરજના કીરણોથી ઘણાં રૂખ દરદર ગરબાં રહેછે, એટલું નહીં પણ તેના પરકાશથી અને તેગથી માણસ, જાનવર અને વનસપતી છલે. જે ગોધ મોડેલાઓમાં બરાબર તડકું પડતું નથી, તથા જે બધીઆર ઘરોમાં દાહડામાં એકવાર પણ તડકું આપતું નથી, કે નરાકમ એક જમ આવેછે તેવા મોડેલાઓમાં અને ઘરોમાં વસનારા લોકોની તનદરોશતી સા રી રહેતી નથી.

હલકામાં હલકું—એક માણસની ખોટી વખાલ કરવી, અથવા તેને ઘરે તેના કરતાં વીશેષ કરી તેને સાતમે આસમાને મહડાવવો એ સઘી હલકામાં હલકુંછે.

મનલીન કોવાની રીત—મનલીન અથવા એવાંન છણાં કપડાંને અને ખુલા રંગવાલાને સાબુથી કે એવીજ વસ્તુઓ દ્વારાને કોવાથી તેઓ બરાબ થઈ જાયછે. તેમને કોવાની સરસ રીત એછે કે, ચોખ્ખાની પેન કરીને તેમાં ઓવાં, અને પછે તેવાન ધાનનો હાર, તેમાં નરાક ગરો નાખી ને તેમને પાઈ, સુકવી, અસતરી કરવાં.

બાકેનું જોર—હાથમાં શુધારેલી રીત પરખાણે બનાવેલા માકુના સાંચાઓમાં એક રતલ કોવસાનો બાકે દશ લાખ રતલનો બોલે એક કુટ હોજો ઉમરેછે.

જસતપર અકશર—એક સાખો એવું શોધી દાહડા ઉછે કે, જસતનાં પતરાં ઉપર સુખડપેને લખીઈ હોખતો, પરથમ તે અકશર જાંહાંખા દેખાયછે, અને જે ચાંધીને હાથ ફેરવીએ હોખતો તુરત લુસાઈ જાયછે, પણ કેટલાંક વરસ જે તે એજનાએમ રહેછે તે એવા થાયછે કે, છરીએ એ ખવી દાહડાખા વગર નીકલતા નથી, અને સાથે વધારે કાલા અને ખુલા પણ થાયછે.

સાફ હવા—બરાબ હવા એ પોણાં દરેનું સુવછે. હવાની અંદર ધુલ, મરોડુ, અને તરેહવાર જાતની વસતુ છોની ખારી કરીએ બેગમથી હોવાથી તે દમમાં નળાં થાય નુકશાન કરેછે. ગામડાંમાંના કરતાં મોટા શહેરોની હવા એ રીતે ધણી બગડેલી હોયછે. જે હવામાં એવી જાતનો નરા ભેલ નહીં હોય તે હવા સઘી સરસ ગણાયછે. એવી હવા બર દરોઆખાંન હોયછે.

ભીતનો શીતગાર—આપણા દેશના લોકો ભીતને શીતગારવાની જાહુલ પરવાહ રાખતા નથી. વરસમાં એ કવાર યુનો ખારીએ કે ચાલીઈ. પણ યુરોપ ખંડમાં તેમ નથી. તોઆના લોકો ભીતપર તરેહવાર છતતના રંગો ચો પડી, ચીતારો પાડી તથા કાગલો લવગાવી તેમને ધણી થો બાપખાન કરેછે. એ સંધવામાં તેમને થોડી થોડી અડચણ નહે. યુરોપ ખંડના ધણાંખરા દેશોમાં ઠંડી ધણી હોવાથી હરકશાને સુકાતાં વીજમ લાગેછે, તથા ભીતમાં ભીનાશ સરખું રહેછે. એથી કરી તેવના રંગ અને તેવાન રંગનાં ચીતરો ભીતપર પાડવા પછે તેમને સુકાતાં ધણી વખત લાગેછે, અને એરડાઓમાં વાસ આવીએ કરેછે. કાગલો લાલીથી મોડેડાંડીઆમાં આવેછે, અને પડપર પડ થવાથી, અને ભીતમાં ભીનાશ આવવાથી તે લાહી પહોલેલી રહી વખતે વાસ મારેછે, અને એરડામાંની હવાને બરાબ કરેછે. તેથી એવી અડચણ વગરના કાંઈ ભીતને શીતગાર શોધી દાહડાવાને ધણાં કોશિય કરેછે. તે પરખાણે હુમણા કુનાશ દેશના એક રહેવાશીએ એવી યુક્તિ શોધી કાહડીછે કે કલાઈનાં ધણાં પાતલાં પતરાં બનાવી તેના ઉપર તરેહવાર જાનના રંગો ખારી ઉપર તરેહવાર ચીતારો પાડેછે. તેની ઉપર તેમને બરાબર સુકવેછે, અને પછે ભીત લગાડવાનાં કાગલોની માફક જોલ બીંદરી કરી વેચેછે. એ પતરાં એટલાં પાતલાં હોયછે કે જણા કાગલ જેવાંન લાગે. એથી કાપક એછે કે તેની ઉપર હવાની કે ભીનાશ ની અસર લાગતી નથી. તેથી તે ચીતારો બગડી જતા નથી, અને વાસ વીજરેની અડચણ સુલભ થતી નથી.

નાટકશાળાઓ—યુરોપ ખંડના લોકો નાટકના કેવા શોખીછે, તે તેમના દેશો માટેથી નાટકશાળાઓની સંખ્યા આ ઉપરથી જણાયછે. ઇંગ્લંડમાં ૧૬૦ નાટકશાળાઓ, ફ્રાંસમાં ૩૩૦ છે, ઇટાલીમાં ૨૯૮ છે, અને નરમણીમાં ૧૧૫ છે, અને આસ્ટરોઓમાં ૧૫૨ છે. એકલા પારીસ શહેરમાં ૪૦ નાટકશાળાઓ. આ ઉપરથી માલમ પડેછે કે બધા કરતાં ફ્રેંચ લોકો નાટકના ધણી શોખીછે; અને તેઓમાં મોટા શોખીએ પારીસમાં વસેછે. ફ્રેંચોથી ઉતરતા ઇટાલીઅન લોકો માલમ પડેછે.

કુદરતી ક્રોડોગરાફ—અતીઆરવર ન ક્રોડોગરાફ લેવાયછે, તે કેટલાંક જાતની દવાઓની ખારફતે, અને તે વહી તેવી દવાનાન રંગમાં. પણ એક બનેલા બનાવ ઉપરથી માલમ પડેછે કે, કોઈની દવાની મદદ વગર, ક્રોડોગરાફ એવાઈ શકાય, અને તે પણ, જેના લાગે તેના કુદરતી રંગનો લેવાઈ શકાય. કુદરતીઓમાં રહેનાર એક સ અથ પાસે, જમીનની સરવે કરવાનું એક પંતર છે, જેના

કાચની ઉપર એક જંગલના દેખાવના ઘણા સરસ ફોટોગ્રાફ ફરેલી રંગમાં પડેલાં છે, અને તે આજ કહેલાં વરસ થયાં જન્મના તેમ રહેલાં છે. એ પંતરનો ધણી એવું કહે છે કે, આજ ફેટલુકની વાતપર એક દીવસે એ પંતરને એક જંગલની સંસ્કૃતિ કરવાને માડીઈ હતું, અને તેને શકત તડકામાં જંગલના દેખાવની સામે ઘણાવાર સુધી રાખી મેલવામાં આવીઈ હતું. ત્યાંથી તેને ઉચ્ચવા જતાં તેના કાંચની ઉપર આ ફોટોગ્રાફ પડી રહેલા દેખાશે હતા. આ ફોટોગ્રાફ પોતાની મેલે કેમ પડીએ, તેનું કારણ ને બરાબર મલી આવેતા, એ ઉપયોગી હુનરમાં ઘણો મોટો શુધારો થાય.

લનડનની વસતી—લનડન શહેરની વસતીની ગણતરી બારમી સદીમાં બીજા હેનરી રાજાનાં વખતમાં કરવામાં આવી હતી, તે વેલાએ તેની સંખ્યા ૪૦૦૦૦ માણસની હતી. આજ એ શહેરની વસતી ૨૦૦૦૦૦ માણસની છે. આજ એ શહેર અથવા એ દેશ સમગ્રી ઉપયોગી મીની આખી કુનીઆને પુરી પાડે છે; અને તે વખતે કુનીઆનાં બીજા બીજા દેશો તેવી મીની તેને પુરી પાડતા હતા. કહે છે કે એ શહેરની બાહાર એક મોટું મેદાન હતું. એ મેદાનની જગાપર તો આજ ખીચીખીમી મોટા લાંબા ધર્મ ગપલા છે. એ મેદાનમાં દર સુકરવારે એક જ ત્યા અથવા મેલો જરાતો હતા, અને તેમાં જુદા જુદા દેશોની મીની વેચાતી હતી. આરોષો સંતુ, સેબીઅન લોકો ખુસમેઈ, સાઈથીઅન લોકો હુધીઆર, બાબીલનાં લોકો તેલો, ખીસનાં લોકો હીરા વગેરે કીમતી પદાર્થો, હીફસ તાંબીએ જાંબુડા પોચાકો, રૂશીઆનાં લોકો રૂવાં વાલાં મા મડાં વગેરે, અને ફરેમ લોકો દારૂ વેચવાને મેલવતા હતા. એ બાબતને લખનાર નજીએ છે કે મેલામાં લોકો આ ફરેમોના દારૂ ઘણા ધીતા હતા, અને ઘણાં છોકરા યતા હતા. આ પરમાણુ નેતાં અંગરેજ લોકોમાં દારૂનો લખ ઘણા આગલા વખતથી લાગેલો નજીએ. એએ, તે મન પૂરેપૂર્ણ ડાંમાં બીજા લોકો એ નાશકારક પરવાહીનો ઉપયોગ કરે છે, તેટલો બીજા યોડાન લોક કરતા હશે.

આમનીબસનો ઉપયોગ—પારીસ શહેરમાં આમનીબસનો જેટલો ઉપયોગ થાય છે, તેટલો બીજા કોયે ધતો નહીં હશે. ગણતરી ઉપરથી માલમ પડીઈ છે કે, ગયા એક વરસમાં જુઓ મહીને ૧૨૦૦૦૦૦૦૦ માણસોએ તેમાં આ વખતે કરી હતી.

૨મું જુરસત.

૧—હું એક તરણ અથકારનો શબ્દ છું. માઈ હા મ આજ કાલ કુનીઆની અરથી ઉપર વસતુને ઘણું પડે છે. ફેટલાકતો મારી પાછલ જીવાના બની ગપલા છે; આજના વખતનું કુનીઆનું ચક્રેજ મારી કીરે છે. મારા નામના પેટલા એ અથકાર લેખીતો એક જાતનું પકચી થાયું. અને પાછલના એ લેખીતો માછલી પકડવાનું એક હુધીઆર થાઈ. મારો પેટલો ને છેલો લેખીતો તે ચીતનું નામ થાઈ.

૨—જો માણસના પેટમાં હું જઈ તો તેને લવાડું પણ જો માણસ મારા પેટમાં આવેતા તેનો લવ લેઈ. હું તમારા દરેકના ધરમાં છું, અને પેટમાંની છું. જે મને પારખે તેને શાખાશ કહું.

ખોલાસો મઈ વેલાનો.

૧—સાકર.

૨—લાકડાંના કકડાને નદીના વેહેતાં પાણીમાં નાખેલો. જે મુકું આગલ જાય તે કડ તરફનું અને પાછલ રહે તે ડોમ તરફનું.

એક વાખામાં પડેલી નાર.

ચોખાઈ.

બીઆમાન એક જંગલ વેાર, પેસે નહીં ન્યાં એક વેાર. સાગ સીસમ ને ખાખર તણ, જીખડો ઝાડોના ધણ. નહીં રસ્તો નહીં મારગ દિયો, નહીં છેડો તે જંગલ વિયો. પાનતણે એક માંડવ બની, દિવસ દીયો વેાર રમણી. ઝાડ ઝાડ ને પાનન પાન, ન્યાં જોયે ત્યાં તેની જ ખાન. સિંહ વાઘ ને વરુઓ તણાં; શુકા કારે કારન ધણ. શિઆળ ને સાહુડી ફરે, ન્યાં જોયે ત્યાં નનરે પડે. નાગ ફેણા કારેકાર, પુષ્પીઆની હાર કઠાર. વાનર કુદે ડાળેડાળ, કાળુ મારે રાત કાળ. એવાં જંગલમાં એક નાર, ઉભેલી દોડી નાચાર. મોહ પુનમના ચંદર સંતુ, ને રૂપેરી પતરાંસમ તનુ. પણ દીયો ને જાંબુ સરવ, પાણી વિનાનો જેવો સરવ. નેલુ તીરનો નોક સમાન, દીયો તેમાં કુખ નીયાન. કાળી દોડી ફીકી પડી, ધોળોમાં રૂધીર બહુ મડી. કરડે નેહા ને પીસે દંત, દીયો દીલમાં મોટી અંટ. આગળ જોઈને પાછળ જોય, જોય કંઈ નવ દીયો તોય. જોય ડાબે જમણે પાસ, ફરી ફરીને યાપ નીરાસ. તેવામાં તે જોઈ મને, વાહાવા ! દરતી આવી કણે. વીશમ્પ યદને ઉભો હતું, વિમાઈ કે છે આ થું ! તેવામાં તે આવી પાસ, જોઈને મોલી, રે હાસ ! તું નહીં મારો વાહલો ધણી, શોધ કંઈ છું હું ને જાણી. એમ કહીને ચાલી ઝટ, આગળ લીધો રસ્તો સંટ. નિષ્ઠું મેં આ જંગલ માટે, ભટકે એકલી નારી આએ. શોધે ધણીને આ વાર, પાડી જંગલમાં પોકાર. પોતાના લવયી નહીં ડરે, બીઆમાનમાં ફરતી ફરે. આહા, બન્ધ ! એવી નાર, આફરીન ડાબે મેશુમાર. લવવર માઈ કપારે ખડ, કે એ નારીનું રક્ષણ કંઈ. ઝટ લઈને પાછો ફર્યો, નારીના મારગડો ધર્યો. પણ ના દોડી તેને કહી, ટુંડી બહુ આઈ ને તહી. આરો ગમ મારી પોકાર, મોલાવી આ અળલા નાર. નહીં સાદ નહીં સોમર કંઈ, જાણે કોણ કે ક્યાં તે ગઈ. નીરાશ થઈ હું પાછો ફર્યો, ધર ગમના રસ્તો ને કર્યો.

થલાં મુનાનાં જાહાડ અને હીરાના કુલનો આગ તેને વાસતે તે બનાવે આપે, પણ તે સંધલાંની અસર, શુભચેડેરની દી આનાતદારીથી શકતમાં શકત થયલાં દીલ ઉપર નરાચ્છે ન હી થઈ. આહાડન પોતાથી જરૂરો અમર થાય તેટલો કરી થણી ઉઝી ઉઝી અને કીમતીમાં કીમતી બીજે તેને વાસ તે ભેટ મોકલતો હતો, જેની ઉપર તે નરાચ્છે નનર પણ ક રતી ન હતી. ઉઝામાં ઉઝા પોશાકો પેહેરીને, અને કીમ તીમાં કીમતી હીરાઓ પેહેરીને આહાડન આહાર નીકલતો, અને શુભચેડેરના મારગમાં આવી તેને પોતાના દેખાવ અ ને દમાઈથી અન્યથ કરવાની અને લોભાવવાની કોશેશ કર તો, પણ તેનો વાસ આવાતાં શુભચેડેર તીરસકારથી તે જગાએથી નતી રહેતી હતી.

એવી રીતે અનેક પરકારની નીચ ચુકતીમાં અચ્ચારે આહાડન કોઈ રીતે કાવીઓ નહી, અને શુભચેડેરને છોડવા ગમીતી નહી, તીચ્ચારે રોહતાની રાહાપરથી પાછો ફરી ફરેસતાઈ રાહા ઉપર આવીઓ અને તેની સાથે પરણવાની માગણી કીધી. આહાડન કેવી ચાલનો ખાજુસ હતો અને તેણે પોતાની પરણી ઓરતને કેવી હેરાન કરી હતી, તે શુભચેડેર સારીપેકે જાણતી હતી, અને વલી તે સાથે થ રડો હતો, જ્યો તેના સરખી શીઆણી અને નીતીમાન ઓરત તેના જવાને આવે તરીકે કજીલ કરે એ વાત તદ ન અચકીઅ હતી. તેણે તેની એ માગણીને પણ તુછકારી કાઢી. તે જોઈ આહાડન ભારી અચ્ચારતીમાં પડીઓ, અને પોતાની સંધલી રોલત અને સંધલા દમાઝ ઉપર અચ્ચ કોશ કરવા લાગે કે તે સંધલા છતાં તે એક શુભચેડેર સરખી ઓરતને જીતી શકતો નથી.

આ વાતની અચ્ચારતીમાં તથા દલગીરીમાં આહાડન અરકાવ થઈ હવે ઉપાય શું લેવો તેનો વીચાર કરતો હતો, અ ને શુભચેડેરને એક તેને લાપકનો પછી મલી આવીઆથી તે તેની સાથે લગન કરવાના વીચારમાં પડી હતી. તે સખ શ થણે પછાસાવાલો નહી હતો, પણ જાતે જવાન અને ખુ અથુરત હતો. તેના એટલાજ શુણ ઉપર શુભચેડેર આતરે લોભાઈ ગઈ ન હતી, પણ તેની સાથે તે થણે આજરવાલો, એલખવાલો અને કલાવાલો હતો. શુભચેડેર પણ તેને થણી ન પસંદ આવી હતી, અને તેની સાથે પરણવાને તે થણે રાજ હતો. આખરે થોડોક વખત ગયો નહી એટલે તેઓ પરણીઆં, અને સુખચેતથી એક બીજાના પીઆરમાં લપેટાઈ દાહાડા જીજરવા લાગ્યા.

આ ખખર આહાડનને કાને પડતાં તેની છાતીમાં એક એવો પકકારો થયો કે તેથી ગેપા તેની છાતી કાટી ગઈ, અને તે બેથુ થઈ જમીનપર પડીઓ. થોડકારે હુચી આરોમાં આવીઓ, અને પોતાની આવી નીશકલતા જોઈ તથા બીજાની આવી ક્તેહ જોઈ એવોતા બલવા લાગે, કે કોઈ કેહેકે તે ભાપગે થોડાક દીવસ જીવે, પણ આહાડન એ વાં દીલને માજુસ ન હતો, કે આપો માનલો જોઈ એકદ બ લાક્ષણ ધરને બેઠો, અને એવો દેનને પોંકીએ. તેની પાસે પરધસા અને લુખાઈ એ બનેનું મોઢું નેર હતું, જેની ઉપર તે થણે સુસતાક હતો. એકે તેને એ બનાવથી ભારી આચક્રાતો લાગે, તેપણ તેની આસા તદન નતી ર

હી નહી. હજી તેને આસા હતી, કે તે કોઈથી રીતે તેના પર કાપશે, અને તેને પોતાના હાથમાં લાવશે. થોડા દાહાડામાં સંધલી દલગીરી અને થોક છોડી દઈ, પાછો પોતાની નીચ ચુકતીઓને બીજે મારગે વાપરવાને કોશેશ કરવા લાગે.

જે જવાન મરદ શુભચેડેર સાથે પરણીઓ હતો, તે એવો આલસુ ન હતો, કે એક ખુઅથુરત ઓરત મલી માટે તેની આગલન બેસી રહે. તે જાતે ઉદીઓગી હતો, અને તેને ઉદીઓગ વીના ચેત પડતું ન હતું. તેણે શોદાગરી પેસે પકડીઓ, અને સમનગાનથી તેવો હોઈ માલ લઈ બીજાં ચેડેરોમાં વેચી આવાવા લાગે. આ પરમાણે બે તરણ વાર મુશાકરી કરવા પછે, એકવાર તે પોતાને ઘેર આવતો હતો તેવામાં રસતાની અંદર કેટલાક શખસોએ આવી તેને અનચીતો કાર કરી તાખીઓ. આ બનાવથી શુભચેડેર થણી કુખી થઈ, અને થોડાં થોડાંમાં ગરકાવ થઈ. તેને મારનાર કોણ હતા તેની તેણે તેમજ સરકારે થણીથી શોધ કીધી, પણ તેનો પટો કોઈ રીતે મલીઓ નહી. શુભચેડેરને પકો શક હતો, કે તેના આવેદને પેલા ખુલ આહાડનના મારી નખાવીઓ, પણ તે વાતની નરા પણ તેની પાસે સામેતી ન હોવાથી, અને વલી તે જાતે થણે રોલતમદ અને વગવાલો તથા તરકરીઓ હોવાથી, તે બીહીને સુગી બેસે રીહી, અને તે આખેનો એક હોઈ, પણ કોઈની આગલ કાઢીઓ નહી.

આહાડન આ વખતનો લાભ લઈ પાછો શુભચેડેરની પુઠે લાગે, પણ આ વેલાએ તેનું નામ પણ જાંભલતાં શુભચેડેર એવી કક્કા થઈ જતી, અને તેના તરક એવોતા પીકાર બતાવતી, કે તે જોઈ તેની હીમત હુટી જતી. પોતાના ખાવેદનાં મરણ પછે તે આહાડનને તેનો ખુની સમનતી, અને રાત અને દાહાડો તેને સરાપ દેતો હતો. આખરે તે તેનાથી એટલી કંટાળી ગઈ, કે તેણે સમનગાન ચેડેર છોડી બીજા ચેડેરના નઈ વસવાનો દરાવ કીધો, અને તે પરમાણે તે તીઆ જવાની તાઈઆરી કરવા લાગે.

આ વાતની ખખર આહાડનને પડતાં તેને થોડી થાસનીમાં પડીઓ, અને નાઉમેદીનાં કટકાથી હુણે થઈ ગયો. તેણે જોઈ કે હવે શુભચેડેર તેના હાથમાંથી જવાની ખરી. તેપણ તેણે તદન હીમત મેલી નહી. તે હવે ઉકલ જીવ ઉપર આવીઓ, અને ઉક રોહતાનીઅત ભરેલો વીચાર તેના મનમાં આવીઓ. શુભચેડેરની આગલ એક ઓરત દાસી હતી તેને આહાડન મલીઓ, અને તેને પરધસાની મોડી લાલચ આપી તેને પોતાના હાથમાં લીધો. પછે તેની સાથે એવી ગેલવણ કરવા માંગે કે શુભચેડેરનાં સુવાનાં ઓરડાની પાસે તેનો કપડાં પેહેરવાનો બીજે ઓરડો હતો તેમાં તેને રાતની વેલાએ સાંતવે. પેલા અંડાલ દાસીએ પછાસાની લાલચે તે વાત કજીલ કીધી. એક રાતનાં લાગે જોઈને થણી સંભાલથી આહાડનને ધરનું મારણુ ઉઘાડી અંદર લીધો, અને એક છુપે રસતે ઉપર લઈ નઈ, નાહાવાના ઓરડાના બારણાને રસતે તેને શુભચેડેરના કપડાં ના ઓરડામાં દાખલ કીધો. આ ઓરડાની પડોસમાં જીવેડેરના સુવાનો ઓરડો હતો, અને તે બેઠની વચે-એક

ખારણું હતું, જે અવલગ્ન હતું. પાપી બાહાડનના આ રડાની અંદર બેઠાથી, અને બીયારી મેખબર ગુલચેહેર પોતાનાં ઘોરડાનાં આવી પોતાના પલંગપર સુતી. ચડાલ બાહાડન થોડીક રાત નવાની અને આસપાસના લોક સુધ નવાની રાહા જોતા અધીરો થઈ તે ઘોરડામાં બેસી રહી જોઈ હતા. તે પોતાની ચડાલ મતલબમાં પાર પડેલા સમ છત્તલકતો બેઠો હતો, પણ તે જાણતો નહી હતો કે બો દાનો કેહેર તેના પર કેવલ ઉતરે છે. તેને ખબર નહી હતી કે, થોડાવારમાં, જે પાપી મોદાનાં પડવાની આસા રાખતો હતો, તેને બદલે તેને બોદાનો છુપો હાથ એકદમ ઠકા વી લેશે, અને તે વખત આવે તેની આગમ્ય તે ગુલચેહેર ની ગાદમાં સુવાને બદલે ઠંડાં દોનખમાં બીહામણા દેવાની બગલમાં બંધ પડશે.

બાહાડન પોતાની આ પાપી મતલબ પુરી પાડવાને તે દીવસે એકદોહાતો અધીરો પડી ગયો હતો, કે તેને આ વાની પણ ઇઆદ નહી હતી. ઘોરડામાં સલામત આ વીને બેઠા પછે, તે સપથી મકડચણો મટી ગયલી સમજતો હતો, અને તેથી જ તેને ધીરજ આવી હતી, તે ધીરજ તેને જીખની ઇઆદ દેવાડી. બાહાડનને કકડીને લુખ લાગી આવી, અને તેથી કંઈબી ખાવાનું મલેતા સાડું એવો વી ચાર કરવા લાગો. એવામાં પાસેની રેલ ઉપર તેની નજર ગઈ, જે ઉપર એક રકાબીમાં બે અજ્ઞતા મીઠાં નાન મેલે લાંને તેને નજર આવીયા. બાહાડન યુધી પતો ઉઠાડ્યો, અને તે બંને નાન નમી ગયો. આ ઘોરડામાં ગુલચેહેર ના પમરતાં કપડાંના વાસપી ઉંદર થણા બે ચાઈ આવતા હતા, અને વારેવાર કપડાં કાતરી નાખતા હતા. તેથી તે અંજો નાશ કરવાને આડામાં શકત જેહેર ભેલીને તેના નાન બનાવી પેલી દાસીએ તે ઘોરડામાં મેલેલાં હતા. આ નાન બાહાડનના ખાધામાં આવીયા. તે ખાઈને જ્યો પોતાને વજે બંધને બેઠો તેવીજ તેને ભારે આકલ વી કલ થવા લાગી, અને હાથ પગ બે ચાવા લાગા. એક ક રતાં થોડા વારમાં તેનો પરાણ નીકળી ગયો, અને ઘોરડા માં યુડડું થઈને પડીઓ.

થોડીક રાત ગયા પછે પેલી દાસી બાહાડનની ખબર લેવા આવી, કે તે શું કરે છે. જોવી તે ઘોરડામાં પેસવા ગઈ તેવીજ તે દોકર ખાઈ બાહાડનનાં દીલ ઉપર ટટી પડી. અને તેથી તે એટલી તો બીધી કે એકદમ ચીમીચારી પાડીને બાહાર નાહાસી ગઈ. તેની ચીમીચારોથી ગુલચેહેર ગભરાઈ ગઈ, અને આસપાસનાં રેહેતારા લોક તેના ધરમાં દોડી આવીયા. ધરમાં બાહાડનનું યુડડું જોઈ સઘલાં ગભરાઈ બાહાર નીકળી પડીયાં અને તુરત સરકારી અમલદારને ખબર કીધી. તે ખબર પડતાં પોલીસ ખાતાંના અમલદારો અને સીપાઈ એ ગુલચેહેરનાં ધરમાં ગયા, અને બાહાડનનું યુડડું તેના સુવાનાં ઘોરડાની પડોસનાં ઘોરડામાં જોઈ તુરત ગુલચેહેર ઉપર તેને મારી નાખવાનો અનીઆપ મેલી તેને પકડી કે દરમાં લઈ ગયા. બીજી દીને બાહાડનનાં યુડડાંની તપાસ કરતાં તે જેહેરથી મરણ પામેલા માલમ પડીઓ. ઘોરડાને બધા કરતાં જેહેરથી ખુન કરવાનું સેહેણું હોવાથી, અને બાહાડન ગુલચેહેરની પુઠે થણે લાગેલા હતા, અને તે

તેને થણે ધોકારતી હતી એ વાતની લોકમાં સારીપેઠે ખબર હોવાથી સઘલાંના શક તેનાપર પકો થયો. જ્યારે લોકોએ બાહીઈ કે બાહાડનનું યુડડું ગુલચેહેરનાં સુવાનાં ઘોરડાની પડોશનાં ઘોરડામાંથી મલી આવીઈ, તોઆ રે તેની નીતી વીધે જ સઘલાને ઠંચો વીચાર હતો તે જ તો રહેઓ, અને તે બધાની નજરમાં એક મોટી ઠગારી અને ખુની ઘોરત આવી. ખાપડી ગુલચેહેરની ઉપર લોડનું કાપનું બલનું આ રીતે સલગીઈ હતું, તેમાં બાહાડનનાં સમાં વાહાલાં જમ અને તેમ લાકડાં પુરતાં હતા. આખરે તેનાપર એવું પણ તેહોઠાત મેલવામાં આવીઈ કે, તેના થણી જ રસતામાં મારીઓ ગયો હતો, તે ખુન પણ આ માફક તેણે કરાવીઈ હતું. જ્યારે આ વાત લોકમાં આલી તોઆરે તેમનાં જુસાનો પાર રહેઓ નહી. જ મોડે તેઓ ગુલચેહેરની આનવેર વખાણુ કરતાં હતાં તે મોડે હવે તેનાપર ધીકાર વસાવવા લાગા, અને જે આંખોમાં તે આનવેર થણી યુધયુરત દેખાતી હતી, તે આંખોમાં તે હેરે મનનાં જોવી બદસુરત દેખાવા લાગી.

ગરીબ બીયારી ગુલચેહેર! પોતા ઉપર અનચીતી હાવી આકત આવી પડેલી જોઈ મોટા અકથોશમાં પડી, અને બોદા બોદા કરી બંધીખાનામાં રડતી આંખે પોતાના એક બાકને પેટમાં દાબી, વખત કાઢાડવા લાગી આ વખતે તે ખાપડીના કોઈ મદદગાર નહી નહી. બાહાડનનાં સમાં વાહાલાંએ તેને મારે શેન હતી નવી વાતો અને તો હોમતા કાઢાડતાં, અને તેથી લોકો એવાતો કમમતા કે તે નાથી સઘલા ખસતા રહેઓ હતા. અલબત્તે સઘલા ખાણુ સ તેનાથી ખસતાં રહેઓ હતાં, પણ બોદાએ તેને જોડી મેલી નહી હતી. બોદા તેની સાથે હતો, અને તે તેનો મદદગાર થયો હતો. કારણ કે ગુલચેહેર બીયારી તદન નીરહો સ હતી, અને એવાંને સઈ બેઠે પણ બોદા ઊઠેતા નથી. ગુલચેહેરને પણ એક તેનાપરજ ભરસો હતો, અને તેની આગલ તે હસતે મોડે જો એટલીજ વાતનો તેને મોટો સંતોશ હતો.

આખરે તેને તરીજ દીવસે અદાલતમાં લાવી નીઆ પધીશની સામે ઉભી કરવામાં આવી. આ વેલાએ અદાલતમાં લોકની એટલીતો બીડ થઈ હતી કે કોઈથી હીલાવું વહી કહી નહી હતું. જોકે સઘલાંઓના મનમાં ગુલચેહેર વીધે મોટો જુસો હતો, તોપણ તેને અદાલતની અંદર એક કરાઈ ગયલા કુવની માફક નીપાધાર ઉભેલી જોઈ તે થણે દરજ ન નરમ પડી ગયો હતો, અને થણુઓના દીલમાં તેને માટે દયા ઉત્પન થઈ હતી. વખત થયો, ને ઇનસાફ કરવાનું કામ શરૂ થયું. સઘલી નખાની અને સઘલા સારહેથી એવાહીઓ લેવાયા. બીયારી ગુલચેહેરને પોતાના અમાવ કરવાને તક આપવામાં આવી હતી, પણ “હું” નીરદોશ છું, હું કંઈ જાણતી નથી” એ સીવાય તેની પાસ કશા બોલો નહી હતા. નહી તે બીક્કરોના કોઈ શાહેબી કે તરફેણ લાવનાર. તેથી અંતે બાહાડનના ખુનનો વાંક તેનાપર લાગુ પાડવામાં આવીઓ. તે કામ પુર થતાં તેના થણુને રસતામાં મારી નાખવાની આજ્ઞા આવી, અને તે પણ તેને સાથે મોટોટાડી. બાહાડનનાં ખુનનો મરો તો તેણે ખમી

પથાં સુનાનાં જાહાડ અને હીરાના કુલના બાગ તેને વાસતે તે બનાવે આપે, પણ તે સઘલાંની અસર, શુભચેરનાં દી આનંદદારીથી શકતમાં શકત થયવાં દીલ ઉપર નરાએ ન હી યઈ. બાહાડન પોતાથી જટલા ખચ યાય તેટલો કરી યછી ઉંચી ઉંચી અને કીમતીમાં કીમતી ચીજો તેને વાસ તે ભેટ મોકલતો હતો, જેની ઉપર તે નરાએ નનર પણ ક રતી ન હતી. ઉંચામાં ઉંચા પોશાકો પેહેરીને, અને કીમ તીમાં કીમતી હીરાઓ પેહેરીને બાહાડન બાહાર નીકલતો, અને શુભચેરના મારગમાં આવી તેને પોતાના દેખાવ અને દમામથી અનન્ય કરવાની અને લોભાવવાની કોયોશ કર રતો, પણ તેનો વાસ આવાતાં શુભચેર તીરસકારથી તે જગાએથી જતી રહેતી હતી.

એવી રીતે અનેક પરકારની નીચ ચુકતીમાં જીઆરે બાહાડન કોઈ રીતે ફાવીઓ નહી, અને શુભચેરને છોડવા ગમીથી નહી, તોઆરે શેહેતાનો રાહાપરથી પાછો ફરી ફરેસતાઈ રાહા ઉપર આવીઓ અને તેની સાથ પરજી વાની માગણી કીધી. બાહાડન કેવી આલેના ખાણસ હતો અને તેણે પોતાની પરજી આરતને કેવી ફેરાન કરી હતી, તે શુભચેરે સારીપેઠે જાણતી હતી, અને વધી તે સાથે થ રડો હતો, જેથી તેના સરખી શીઆણી અને નીતીમાન આરત તેના જવાને ખાવંદ તરીકે કમુલ કરે એ વાત તદ ન અસાધ્ય હતી તેણે તેની એ માગણીને પણ તુછા ફી કાહાડી. તે જોઈ બાહાડન બારી અચરતીમાં પડીઓ, અને પોતાની સઘલી દોલત અને સઘલા દમામ ઉપર અફ શોશ કરવા લાગે કે તે સઘલા છતાં તે એક શુભચેરે સરખી આરતને જીહીતી શકતો નથી.

આ વાતની અચરતીમા તથા દલગીરીમાં બાહાડન ગરકાવ થઈ હવે ઉપાય થું લેવો તેના વીચાર કરતો હતો, અને શુભચેરને એક તેને લાયકના યછી ખરી આવીઆથી તે તેની સાથ લગન કરવાના વીચારમાં પડી હતી. તે સખ શ ઘણે પઈસાવાલો નહી હતો, પણ જાતે જવાન અને જી બધુરત હતો. તેના એટલાજ શુભ ઉપર શુભચેરે ખાતરે લોભાઈ ગઈ ન હતી, પણ તેની સાથે તે ઘણે આખરવાલો, એલમવાલો અને કલાવાલો હતો. શુભચેરે પણ તેને ઘણે ન પસંદ આવી હતી, અને તેની સાથ પરજીવાને તે ઘણે રાહ હતો. આખરે થોડોક વખત ગયો નહી એટલે તેઓ પરજીઆં, અને સુખમેતની એક બીજાના પીઆરમાં લપેટાઈ દાહાડા જીરવા લાગ્યાં.

આ ખમર બાહાડનને કાને પડતાં તેની છાતીમાં એક એવો ધપકારો થયો કે તેથી ગોપા તેની છાતી ફાટી ગઈ, અને તે બેશુધ થઈ જમીનપર પડીઓ. થોડેકવારે હુરી આરીમાં આવીઓ, અને પોતાની આવી નીચકલતા જોઈ તથા બીજાની આવી ક્ષેત્રે જોઈ એવોતો બલવા લાગે, કે કોઈ કંઈકે તે માંપણે થોડાક દીવસ જીવે. પણ બાહાડન એ વાં દીવસે નાહસ ન હતો, કે આવો માનશે જોઈ એકદ ન લાઈલાજ થઈને બેશે, અને એવા ફેરને પેંટામે. તેની પાસે પઈસા અને હુઆઈએ બનેતું મોટું ભેર હતું, જેની ઉપર તે ઘણે સુસતાઈ હતો. જોકે તેને એ બનાવથી બારી આચકેતો લાગે, તોપણ તેની આસા તદન જતી ર

હી નહી. હજી તેને આસા હતી, કે તે કોઈથી રીતે તેના પર ફાવશે, અને તેને પોતાના હાથમાં લાવશે. થોડા દાહાડામાં સઘલી દલગીરી અને થોડક છોડી દઈ, પાછો પોતાની નીચ ચુકતીઓને બીજે મારગે વાપરવાને કોયોશ કરવા લાગે.

જે જવાન મરદ શુભચેર સાથ પરજીઓ હતો, તે એ વોઆલથ ન હતો, કે એક ખુબધુરત આરત ખરી માટે તેની આગલન બેસી રહે. તે જાતે ઉઠીઓગી હતો, અને તેને ઉઠીઓગ વીના ચેન પડતું ન હતું. તેણે શોદાગરી પેસે પકડીઓ, અને સમનગાનથી તેવો હુતો આ લાલ લઈ બીજાં ચેરેરોમાં - વેચી આવવા લાગે. આ પરમાણે જે તરજી વા સુધાકરી કરવા પછે, એકવાર તે પોતાને ગેર આવતો હતો તેવામાં રસતાની અંદર ક્રેટલાક શખસોએ આવી તેને અનચીતો કાર કરી નાખીઓ. આ બનાવથી શુભચેરે યછીંડી થઈ, અને મોટા થોકમાં ગરકાવ થઈ. તેને મારનાર ફેણ હતા તેની તેણે તેમજ સરકારે યજીબી શોધ કીધી, પણ તેના પડો કોઈ રીતે મહીઓ નહી. શુભચેરને ધોષો શક હતો, કે તેના ખાવંદને પેલા સુલ બાહાડને જ મારી નખાવીઓ, પણ તે વાતની નરા પણ તેની પાસે સામેતી ન હોવાથી, અને વધી તે જાતે ઘણે દોલતમાં અને વગવાલો તથા તરકડોઓ હોવાથી, તે બીહીને સુગી બેસી રહી, અને તે બાબેના એક હરફ પણ કોઈની આગલ કાહાડીઓ નહી.

બાહાડન આ વખતેના લાલ લઈ પાછો શુભચેરની પુઠે લાગે, પણ આ વેલાએ તેનું નામ પણ સાંલલતાં શુભચેરે એવી કશા થઈ જતી, અને તેના તરફ એવોતો ધીકાર બતાવતી, કે તે જોઈ તેની હીમત ટટી જતી. પોતાના ખાવંદનાં મરજી પછે તે બાહાડનને તેના સુની સમજની, અને રાત અને દાહાડો તેને સરાપ રતી હતી. આખરે તે તેનાથી એટલો કંટાલી ગઈ, કે તેણે સમનગાન થોડેક છોડી બીજાં ચેરોમાં નઈ વસવાને ફરાવ કીધો, અને તે પરમાણે તે તોજમાં જવાની તઈઆરી કરવા લાગે.

આ વાતની ખમર બાહાડનને પડતાં તે મોટી ધા સનીમાં પડીઓ, અને નાઉમેદીનાં કંટકાથી હુલો થઈ ગયો. તેણે જોઈ કે હવે શુભચેરે તેના હાથમાંથી જવાની ખરી. તોપણ તેણે તદન હીમત મેલી નહી. તે હવે છેક જીવ ઉપર આવીઓ, અને છેક શેહેતાની અત ભરેલો વીંતાર તેના મનમાં આવીઓ. શુભચેરની આગલ એક આરત દાસી હતો તેને બાહાડન મહીઓ, અને તેને પઈસાની મોટી લાલ આપી તેને પોતાના હાથમાં લીધી. પછે તેની સાથ એવી ગોપલજ કરવા માંગી કે શુભચેરનાં સુવાનાં આરડાની પાસે તેના કપડાં પેહેરવાને બીજે આરડા હતો તેમાં તેને રાતની વેલાએ સાંતવે. પેલી ચડાલ દાસીએ પઈસાની લાલએ તે વાત કમુલ કીધી. એક રાતનાં લાગ નિધન યછી સંભાલથી બાહાડનને ધરતું બાણુ ઉઘાડી અંદર લીધો, અને એક છુપે રસતે ઉપર લઈ જઈ, નાહાવાના આરડાના આરજાને રસતે તેને શુભચેરના કપડાંના આરડામાં દાખલ કીધો. આ આરડાની પડોસમાં શુભચેરના સુવાના આરડા હતો, અને તે પેઠેની વચે એક

ભરીને ખાલી જગા રાખેછે. એ સઘલું ઘણુંજ કંટા
લા ભરેલું અને એખ સરખું લાગેછે. સહવારના પોહો
રમાં માટીકાઓ હાથમાં કલસીઆ લઈ મોહોલાઓમાં
થી જાયછે તે મુંબઈવાલાઓની આંખમાં ઘણું કદંચું
અને હસવા સરખું લાગેછે. તેમાં મુંબઈવાલાઓને લ
આરે પોતાને તેમજ હાથમાં કલસીઓ લઈ મોહોલા
માંથી ચાલવું પડેછે, તીઆરે તેમને એટલુંતો ભારી લા
ગેછે, કે એક એક હગ મુશકેલીથી ઊંચકાયછે. નોક
મોહોલામાંના વસનારાંઓ તેમને કલસીઓ લઈને જ
તાં જોઈ કોઈ જાતનો જરા વીચાર પણ કરતાં નથી,
કારણ કે તેમનામાંતો એવી ટેવ અને ચાલજછે, પણ
મુંબઈવાલાઓને તેવી ટેવ ન હોવાથી જાણે તેઓ એક
ઘણુંજ મશકરી અને દક્ષ ભરેલું કામ કરતા હોય એવું
લાગેછે. પણ એના કરતાં ખેતવાની જગાનો દેખાવ
ઘણોજ કદંગો અને અડચણ ભરીઓ લાગેછે. તીઆં
તો મુંબઈવાલાઓના ઘણીવારં છેકજ ખાર વાગી જા
યછે. કંટલાક ખીચારાઓને તો, શરમ નહોજ મેલા
યાથી અંતે પાછું આવવું પડેછે. જેમને એટલેવરની
આપદા પડેછે, અથવા લાગેછે, તેઓ તીઆંથી જેમ જ
ને તેમ ઊતાવલે નાહસી જવા માગેછે, અને ફરી જ
વા માંગતા નથી.

ઝોરતોની ખાખત એથીબી કદંગી છે. નોક
તેઓ પોતાની જગા ખંધીઆર અને ઘર આગલ રા
ખી પોતાનો મલાહજો જાલવેછે, પણ સુધકતાઈની ખા
ખતમાં ઘણુંજ હિતરતું લાગેછે. તે જગામાં જતાં તે
નો દેખાવ ઘણોજ કંટાલા ભરેલો હોયછે. વહી તે
માંથી પેદા થતો વાસ હવાને ખીગાડી તનદરોસતીને
ખરાખ કરેછે. નોક મુંબઈનાં ખંધીઆર ઘરોમાં, વા
ડાઓ ખરાખર સાફ ન કરાવવાથી તથા ન ધોવાથી
જેવો અકબી દાહોડો વાસ ઘણાક ઘરોમાં આવેછે, તે
વો આ ઘરોમાં આવતો નથી, તોપણ તે તનદરોસતી
ને નહી નુકસાન કરે એમ સમજવું નહી. પણ એ
ખધાનાં કરતાં એક વાત ઘણીજ કમકમાટ ભરેલીછે.
તે એક તે જગા ઝોરતોને પોતાને હાથેજ સાફ કર
વી પડેછે. ખચીત એ ઘણુંજ ખરાખ અને કંટાલા
ભરેલું છે. નોશારીની પારસણ ખીલ વાતોમાં સુધક
છતો આ વાતમાં આવી નહોસાટ દેખાડેછે એ ઘણું
જ નરંજુ છે. તેમના મરદો તેમને આગલ રહીને એ
વું કરવા દેછે એ તેમને ઘણુંજ શરમ ભરીજીછે. થો

ડાક રૂપીઆનાં ખરચની આનાકાનીને લીધે ઘરનાં
ઝોરતો પાસે હલાલખોરનું કામ કરાવવું, એ સરવેથી
મોટું શરમ ભરેલું છે. એ જંગલી ચાલ તેઓએ હવે
છેડી દેવો જોઈએછે, અને સુધરેલી રીતને પકડવી જો
ઈએછે. તેઓએ હવે ઘેરેઘર મુંબઈનાં જેવા સંડાસ
ખાંધવા જોઈએ, અને તે હલાલખોરો પાસે સાફ કરા
વવા જોઈએ. કોઈ કોઈ તેવાં ઘરોને એવા સંડાસ
કીધલા જોવામાં આવેછે, જેથી તે ઘરોમાં તે જાણે
ની ઘણી સગવડ પ્રછે. એ પરમાણુ ખધાં ઘરોમાં
યાયતો ખધાંની આપદા ટલી જાય. દરેક ઘરમાં સં
ડાસ ખાંધવાને તેમને થોડાક રૂપીઆ સીવાય વધારે
ખરચ થવાનો નથી. તેના ખદલામાં જે સગવડ તે
ઓ મેલવશે તે સેંકડો રૂપીઆનાં ખરચનાં જેટલી
મેલવશે. માંદગીનાં વખતમાં, મરદોને લાંબે વેર જ
વાની ફેવી અડચણો નડેછે, તથા મોમાસાનાં દાહાકા
ઓમાં મરદો અને ઝોરતોને ફેવી આપદા પડેછે તે
વાતથી તીઆંના રહેનારાઓ અજાણા નથી. એ
સઘલું દુખ અને કુવરપણું તથા એખ દરેક ઘરમાં સં
ડાસ ખાંધવાથી પતી જશે. તેથી નોશારીનાં પારસી
ઓને હજો મજબુત લક્ષાંમણુ કરીએછે કે, તેઓએ ખ
ધાઓએ પોતાનાં ઘરોમાં સંડાસ ખાંધવા. તેમજ નો
શારીની સરકારને પણ હજો મજબુત લક્ષાંમણુ કરી
એછે કે, જગાની, ગલીઓની અને હલાલખોરોની પુ
રતી ગોઠવણુ અને સગવડ પેહલાં કરી આખી પ્રછે સ
ઘલા લોકને સંડાસો ખાંધવાની ફરજ પાડવી. કોઈ
ખી રીતે અનધરતી અગવડ નહી થાય, અને કોઈ રીત
ની ફરીઆદો ઊઠાવવાનું કારણ નહી મલે એવી સાવ
ચેતીથી નોશારીની સરકાર જો ખધાં ઘરોમાં સંડાસ
ખાંધવશે તો તેઓએ પરખનાં સુખને અરથે મોટું
વખાણુવા જોજ કામ કીધેલું કહવાયો.

ધન નહી મલીઊં પણુ ધાન તો મલીઊં—

એક ઘરડા માણસે કહેલી વાત.

મારો બાપ હીરા કાપવાનો અને ઘસવાનો ધંધો કર
તો હતો. હું છઆરે ચઢે વરસનો હતો તીઆરે મારો
બાપ મને પેહલવેહેલા કરાકોના સોદાગર બજારમાં લઈ ગયો.
મારો બાપ પોતાના ધંધાસર તીઆં વારેવાર જતો હતો, પ
ણ મને આ લેવાએ તે પેહેલોજ લઈ ગયો. બજારમાં એક
મોટા સોદાગરની દુકાનમાં હજો જવા જતા હતા, પણ ખા

રણા આગલ ઘણી ભીડ જોવાથી હમોને થોડોવાર બાહાર ઉભું રહેવું પડીઈ. એકઠા થયાં માણસોને પુછતાં તાલમ પડીઈ કે, એ વેપારીને તીઆં એક લાખ રૂપીઆની કીમત ના એક ઘણાજ ડાંચો હીરો આવીઆઈ. એ હીરો એક હીરા શોધનારને, આપણા દેશમાંના હીરાની ખાનવાલા પા હાડમાંથી નડીઆઈ. એ હીરો મલકાટમાં ઘણો સરસછે, અને તેને આ વેપારીએ પાદશાહને માટે ખરીદીઆઈ. એ હીરો લોકને દેખાડવા મેલીઆઈ, જે જોવાને માટે આ ભીડ થઈ.

હમો થોડોકવાર ભીડમાં ઉભા એવામાં પેલા વેપારી ની નમ્ર મારા બાપ ઉપર પડી, અને તુરત હમોને અંદર તેડીઆ. અંદર તેડતાં વારજ તેણે બારણા આગલના લોકને કહીઈ કે હવે એ હીરો દેખાડવાનો બંધ કીધાઈ. પછે તે હીરો જોવાખીમાં મેલેલો હતો તેમાંથી કાઢાડી મારા બાપને દેખાડીઆ, અને તે બોલીઆ કે એ હીરો એક લાખ રૂપીએ પાદશાહને માટે ખરીદીઆઈ, અને એ એક એવર શોધ નારને પાહાડમાંથી નડીઆઈ, ને નેહાલ થઈ ગયોછે. એ રહુ કહી તે હીરો ઘસીને સાક કરવા માટે તથા પાસા ખાડવા માટે, તેણે મારા બાપ સાથે ગોઠવણ કીધી, અને તે પાર પડતાં મારો બાપ તે હીરો અને અને લઈને ધોતાને ઘેર તરફ ચાલતો થયો.

જ્યો તે સોદાગરની દુકાન છોડી, ને રસતે ચાલવા માડીઈ કે, મારા મનમાં તરેહવાર વીચાર આવવા લાગ. એક હીરો ને તેની એક લાખ રૂપીઆ કીમત ! તે એક એવર શોધનારને પાહાડમાંથી નડીઆ અને નેહાલ થઈ ગયો ! આ યોશો મારા કાનમાં આવીઆજ કરતા હતા. જે પાહાડમાંથી તે હીરો નડીઆ હતા, તે પાહાડ ઉપર મારી આખો વલગી ગઈ, અને એવું મન થતું કે જે યોદ્ધા પાંખ આપેતો આએજ પહે હું તીઆં વડી બઈ, ને આવા હીરા શોધી લાઈ. જે વીચારમાં ને વીચારમાં હમો ઘેર પોહીંઆના. થર ગયા પછે મારા બાપે તે હીરો ઘસી ને સાક કીધો, અને પાસા પાડી પાછો પેલા વેપારીને સવાધીન કીધો, અને તેણે તે પાદશાહને ઉવાલે કીધો.

મારો બાપ મને સંકુલમાં બહુવા શોકવતો હતો, અને મને પાહાડથી વડીલતાં ધંધામાં નાખવાનો તેનો કથ વ હતો. ને પરમાણે જોકે તેના હોકમને તાપે થઈ હોજોન સંકુલમાં જતો હતો, પણ જે પાહાડમાંથી ઉપરો હીરો નડીઆ હતો તે પાહાડ મારાં ઘરની બારીએથી દેખાતો હોવાથી, જેવો ઘરમાં આવવો કે મારી આંખો તેની ઉપર નતી, અને પેલા હીરાનો, એક લાખ રૂપીઆનો, અને નેહાલ થઈ જવાનોજ વીચાર આવતો હતો.

એમ કરતાં થોડાક વખત પછે મારો બાપ મારો પડીઆ, અને આઠ દીવસમાં ગરજુ પામીઆ. તેથી કરી મારી મા વીધવા થઈ પડી, અને હું તથા મારી બેનો નાવારેજ થઈ પડીઆં બાપની કાઈ એવી પુંજ નહી નીકળી કે, હમારૂં સેહલાઈથી ગુનરાણ થાય. સંકુલને, અને સંકીલન કામ શીખવાનો ખરજ આપવાનું કામ મો તદ્દન અમરકીઅન થઈ પડીઈ. તેથી મેં મારી ગરજ મા રા. આપનોજ ધંધો શીખવાની બતાવી, અને મુઝરી, ગમ્મી,

ને પણ તે વાત પસંદ આવી. તે પરમાણે તેણે મને એક બીજી હીરા કાપનારને તીઆં મેલીઆ. 'મારૂં મન હીરા શોધવામાં એકહતી ભરાયું હતું' કે આ જગ્યામાં પણ મને બરાબર ચેત પડીઈ નહી. અતે મેં મારૂં નસીબ અન્યાયવાનો કરાવ કીધો. મારા કાકાને મલવા જવા માટે મારા શેઠ પાસેથી મેં થોડાક દાહાડાની રજ લીધી છુપી રીતે હુથોડા વગર પથર ભાંજવાના અડાં ત જોગ હુથોઆરો લાધાં, અને મારા કાકાના ઘેર તરફ ચાલીઆ. લાંબી મંજલ પછે કાપવા બાદ તીઆં આવી પોહીં ચીઆ. મને જોઈ મારા કાકાના ઘરના બધાં પુશી થયાં, અને મને ઘણા હેતથી બધાં મલીઆં. પછે મેં તેમને મારો ધરાદો જણાવ્યો, જેથી બધાં પુશી થયાં, પણ ચાર દાહાડામાં પાછો આવવાની કચુલાતે મને પાહાડમાં જવાની રજ આપી. મેં તેમની પાસેથી રૂપચત લીધી, અને પાહાડ તરફનો રસતો લીધો. આ વખતે મારા મનમાં તરેહવાર વીચારો આવતા હતા. જાણે મને મોટો હીરો નહોતો, હમરો રૂપીઆ મહેલ, અને તેમાંથી મારી ગરીબ માં એને અને નાવારેસ બેનોને કુખમાં રાખુજુ, એવા એવા મલકતા વીચાર મારાં જગજગાં ભમવા લાગ્યા. એમ કરતાં તે પાહાડની તલેતી આગલ આવી પોહીંચીઆ. જે પાહાડ ઉપરથી નીચો અને સાક તથા શોભીતો લાગતો હતો, તે પાસે આવતાં એવોતો હંચો. વાંકો ટીકો જાણે બીહાનજો લાગવા લાગે, કે તેને મથાકે કેમ પોહીંયાશે તેની મને ધા સંતી લાગી. પણ જરાક વારમાં તે બીકને મેં એકકોરે મેલી, અને યોદાવું નામ લઈ તે પર ચઢવા માડીઈ. ડાંચા ટેકડાઓ ચઢડતા, ડાંચા યોદા ઉતરતા, અને અણી આવા ખડકો પસાર કરતા હું ઉપર ચડીઆ ગયો. અચરેક રસતે ગયો કે મેં મારો હુથોડો અન્યાયવાનો, અથવા બીજી રીતે બોલીએતો મારા ધંધામાં નસીબને હુથોડાના કકડાથી જાગતું કરવાનો વીચાર કીધો, તે પરમાણે અણીઆલા ખડકોના તથાલા ઉપર ધરોપડ હુથોડા મારવા લાગો, અને જેકે તેના કકડો ભાગી પડે કે, ધપકતી છાતીએ હંચ કી લઈ તેમાં જેવા લાગો. એમ કરતાં છેક સાંજ થઈ પણ એક હીરો તે નડીઆ નહી આપી અને નાસીપારી આવી ગઈ, પણ થોડે વારે પાછો હુશીઆર થયો. મેં વીચારીઈ કે, પેલા એવર શોધનારને પેલો એક લાખનો હીરો એકજ દાહાડામાં નડીઆ નહી હશે. માટે મને આજ નહી નડીઆ તો કાલે નડશે. એમ મનને ધીરજ આપી, મારાં હુથોઆર મેં તીઆં મેલીઆં, અને મારી પાસે જે કાંઈ ખાવાનું હતું તેમાંથી થોડુંક ખાઈને તે બી આખાન જગમાં એક ખડકની તલેતી જગમાં ભરાઈને સુઈ ગયો.

બીજી દાહાડે પોહો કાટનાંજ મારી આંખ ઉંધડી ગઈ, અને તુરત ઉડીઆ ને મારાં લોહાડાં લઈ પથર ભાંજવાનું કામ શરૂ કીધું. આખો દાહાડો પથર ભાંજતાં મને ઘણાક મલકતા પથરો મલીઆ. જોકે તે બધા કંઈ હીરા ન હતા, તોપણ તે સારા પથર હતા. જેથી તેમને મારી કોથલીમાં એકડા કરતો ગયો. એમ કરતાં પાછી સાંજ પડી, પણ પેલા હીરા જેવો હીરો તો નડીઆ નહી.

વલી ધીરજ રાખીને આગલી રાતની માફક સુતો, અને બીજી સહવારના પાછું આગલા દાહાડાની માફક કામ ચાલું કીધું. બપોરવેર હીરો તો નહીં નીકલીઓ, પણ એ કું તેવો ચલકતો પથરો પણ હાથમાં નહીં આવીઓ. છેક બપોરનાં હું થાક ખાવા બેઠો. આ વેલાએ દલગીરી તો મારી ઉપર તરાપ મારવા લાગી હતી, પણ ધીરજ તેને આ ટકાવીઆ કરતી હતી. થોડોક વાર દમ ખાઈ પાછું માડ કામ શરૂ કીધું. છેક સાંજવેર પથરો બાંધતાં, એક જગ્યા એથી અનચીતો એક ચલકતો કકડો ખરીને જમીનપર પડીઓ. મેં તુરત મારા હાથમાંનો હથોડો ફેંકી દીધો, અને વેરેલો વેરેલો તે કકડો ઉંચકીને જોવા લાગ્યો. પણ જોતાં માલમ પડી કે તેની કાંઈ પેલાના જ્યો હીરો નહીં હોતો, પણ એક ચલકતો પથરોજ હતો, પણ બીજા બધા તેવા પથરો જે મેં એકકા કીધા હતા, તેના કરતાં તે અને ઘણો સરસ દેખાવો, અને તેનાપર અને કેટલીક આંસા આવી. અતે કચુલાત પરમાણુ જોયે દાહારે કુંગ રમંધરી ઉતરવા માડી, તે સાંજ પડતાં મારા કાકાના ઘર માં આવી પોહોંચીઓ, અને રાત તીઆં વાસો રહી સહ વારના પોહોંચનાં મારા શેઠના ઘરના રસતો લીધો.

શેઠના ઘરમાં આવી પોહોંચ્યાંજ મેં તેની આગલ મોટા હુરખથી મારી કોથલી ઉઘારી, અને એક ચુકી ભરીને તેમાના ચલકતા પથરો મારા શેઠની આગલ મેલીઓ. તે હોતે હાથમાં લઈ જોયા, ને તુરત નકામો ગણી, એક ખુશમાં ફેંકી દીધા. બીજી ચુકી કાહાડીને મેલી, તેને પણ જોઈને કહીને નાખી દીધા, તરીજી ચુકી કાહાડી, તેમાં પેલો છેલો મહેલો પથરો આવીઓ, જેનાપર અને ઘણી આસા હતી. તે એકલપર મેલતાંજ હું ઘણી ધનતેજરીથી મારા શેઠના મોડાં તરફ જોવા લાગ્યો, પણ તેની બધા આગલા નીજ માફક નાખી દીધા, ને મોલીઓ, જા, જા, એ બધો કચ મેં કીચીથી લાવીઓ ? જા જાને તારે કામે વલગ. એ જોઈ હું ઘણો નાસીપાશ થઈ ગયો, અને ઉદાસ દીલથી રાતના સુતો. ઉંઘ બીલકુંલ આવી નહીં. મારા મનમાં ઘણો વસવસો પેદા થયો, ને મારા શેઠના કહેવાપર અને ભડસો નહીં આવીઓ. મેં વીમાર કષિ કે, કદાચ મારો શેઠ અને ડાંગેરો હશે, તેથી પેલો કકડો કોઈ બીજાને દેખાડું, અતે તેથી મેને નાખી દીધેલી જગ્યાએથી શોખી કાહાડું. તે પરમાણુ હું આસતેથી ઉડીઓ, ને દીવો સલગાવી, મારા શેઠના કામ કરવાના આરડામાં ગયો, ને મારા ફેંકી દીધેલા પથરો તથા તેની સાધનો બીજી કચરો ખોલવા લાગ્યો, પણ કચું તેમાંથી હાથમાં આવીઈ નહીં તેવામાં એકલપર મેં ને કંઈ ચલકતું દેખાયું, જે ઉડીને જોતાં મને માલમ પડી કે, તે પથરો મારોજ હતો, અને કાકાએ તો કયો મારી હરસે ઘસીને વેચવાને તઈઆર કીધેલો. મેં તે તુરત ઉંચકી લીધો, ને ચીડમાં આવી તુરત તેનું ઘેર છોડી રાતો રાતજ આવતો થયો પણ તેની આગમ્ય મેં એક ચીડી લખીને તેની એકલપર ચુકી, ને તેમાં તેની લુચાઈ વધી ટાંછા મારી, તેની માફરી મેં છોડીછે એવું જ છાવીઈ. તે ચીડી વાંચી તે બુદ્ધાને શરમ પોહોંચી અને મુગો બેસીજ રહીઓ. હું જોતો તેના ઘેરથી નીકલીઓ તેવો જ દરાકોનો રસતો લીધો, અને જે વેપારીને તીઆં હું માર

રા બાપ સાથે ગયો હતો તેને જાનને તે દેખાડીઓ, જોયું તેની વાળબી કીમત એકસો રૂપીઆ અને આંખી તે વેચાતો રાખીઓ. આથીકરી અને ઘણી ખુશાલી ઉપજી. તેમાંથી વીસ રૂપીઆની કેટલીક અગતભેગ મીસે મારી મા અને બેનાને મારે લીધી, અને જે સેડી રૂપીઆ ગળવામાં મેલી ઘેર તરફના રસતો લીધો. અને સેડી રૂપીઆ કમાઈ આવેલો જોઈ મારી મા બેનાને મોટી ખુશાલી ઉપજી, અને મેં પણ એ કામ પાછલ લાગવાની ઉલટ વધી. મારી પાસે જે જે સેડી રૂપીઆ બાકી રહીઓ હતા, તેમાંથી ચાલીગ મારી માને આપીઓ, ને ચાલીશમાંથી બીજા અગતભેગ હાધી આર ખરીદ કરી, પાછો પેલા પાહાડપર હીરા શોધવા જવાં ને દરાવ કીધો. સઘલી તઈઆર કરવા પછે જે દીવસે મેં ને આગણીયમું વરસ ઉગીઈ તે દીવસે હું મારી મા અને બેનાના આશીરવાદ લઈ ઘરમાંથી નીકલીઓ.

આગલ માફકજ રાંજ જે ચી હું તે પાહાડની ઉપર ચઢીઓ, પણ આ વખતે મારું નસીબ અનભવતો અનભવતો છેક તેને મથાસે ગયો. અહીંઆં ઘણીક મેડન ત કરવા પછે તથા ઘણાક પથરો ફોડવા પછે, જોદાએ મારી તરફ જોયું, અને એક ઘણો કીમતી હીરો મારે હાથ લાગ્યો. તે જોઈ મારા હુરખનો પાર રહીઓ નહીં; અને મેં તુરત ઘેર તરફના રસતો લીધો. અને બારણામાં પેસતાંજ મારો ખુશાલી ભરેલો એરો જોઈ મારી મા બેના પાખી ગઈઓ, અને ઘણી ખુશી થવા લાગીઓ. જ્યારે તેઓએ તે હીરો જોયો, તીઆરે તેઓના હુરખનો પણ પાર રહેઓ નહીં. આ હીરો જોઈજામાં જોઈ પાચાસ સાહાહ હુલાર રૂપીઆની કીમતે સેહલાઈથી વેચાય એવો હતો. બીજી દીને હું તેને વેચવાને કાકો ખાતે જવાને નીકલીઓ. આ વખતે મેં હોસ એટલી હતી કે, તેનો પાર નહીં, કારણ કે હું જાણતો હતો કે, હું પાછો ઘેર આવવા તીઆરે હુજરો રૂપીઆની ગાંડી લેતો આવવા, પણ ભાઈ, માઈ, નસીબ નાનું, તેથી અને એવી કમખખતીએ ઘેરીઓ કે, મારાથી એક એવી ભેવકુડી ભરેલી ચુક યઈ, કે જેથી તે હીરો મારા હાથમાંથી જતો રહેઓ. આ વખતે મેં કેટલું થયું તેના વીચાર ત મને સેહલાઈથી આવગો. હું નીરાસ થઈને પાછો મારે ઘેર આવીઓ, અને મારી મા બેના પણ ઘણા દલગીર થયાં, પણ તેઓએ અને ઘણો દીવાસો આપીઓ, અને જો દાપર સખર કરી મારી એ મેડનત જરીજ રાખવાને સલાહ આપી. અને પણ પાછી આસા આવી, કે ફીકર નહીં, વલી મેડનત કરણથી જોદા એવો બીજો આપાં રહેશે

થોડા દહાડા રહીને મેં પાછું પાહાડપર જવાનું શરૂ કીધું, તે છેક મારા હાથ પગ ચાલીઆ તીઆરે મેં ચાલુ રાખીઈ. તેમાંથી જોકે અને ફરીને તેવો કોઈ મોટી કીમતનો હીરો મલીઓ નહીં, અને હું આજવેર લખપતી થયો નહીં, પણ તેમાંથી મેં દર વખતે એટલું મલતું કે તેમાંથી અને અને મારાં કું અને પેટ ભરીને ખાવાનું અને તન ભરીને પેરેરવાનું મલતું હતું. તે પરમાણુ સુખમાં દાહાડા દાહાડવા બાદ મારી પાસે એટલું બાકી રહીઈ, કે આજે ઘડપણના વખતમાં હું કોઈના ઉચીઆસ નથી. મારે બાઈ, ઉચીઆસ કરીએતો ધન નહીં મહેતો ધાનતો મહેન.

સુએજની નહેર ઉંઘાડવાની કીરીઆ.

એ નહેર ખંધાઈને તઇઆર થવાથી તેને કી ઘાડવાની કીરીઆ ગયા નવેમબર મહીનાની તા. ૧૭ મીને દીને ધુમધાંમથી થઈ હતી અને વધારે બાણવા બોગ એછેકે એ સધલી કીરીઆ કરવા સાદે શ્રાંનસ દેશનાં શાંનશાહીનાં રાણી યુજની પોતાનાં દુર દેશ થી એ નહેર ઊપર આવી હતી. તેનું કારણ એછે કે એ નહેરનું કાંમ શ્રાંનસ દેશ પાર. પાડયું છે. સુએ જની સંઈઓથી છુમી ઊપર પેહલાં દરીપો હતો એ વો ખેઆલ છેક નામીઆ લખનાર હીરોડોટસનાં જમા નાંથી ચાલતો આવયો છે. એ ઊપરથી હીઆં પુરાઈ ગયલી રેતીને કાહીને બેહુ બાનુએથી દરીપાનાં પાં છીને ઘાખલ કરવાનો મોશીકીર લેશેપસ નાંમનાં એક વીદનાં શ્રેય ઈજનેર અને એલચીએ ૧૫ વરસ ઊ પર પેહલ વેહેલો વીચાર કીધો જે વીચારને તે વખતે ઘણાં લોકોએ હસી કાહીડયો અને તેમ હસી કાહીડના રાજામાં ઈંગલંડનો મરનાર વડો પરધાંન લ્યારડ પા મરસ્ટન તથા મરનાર વડો ઈજનેર મી. ૦ સ્ટીફનસન હતા, તેપણ લેશેપસે હસી ખાઈને એ કામ ચુકી દીધું નહી, પણ એક કંપની ઊભી કરી તથા મીસરનાં જે રાજામાંથી એ નહેર પનાર થાય છે તે રાજની મદદ લઈને તેણે એ કાંમ ૧૫ કરોડ રૂપીઆને ખરચે પાર ઊતારયું છે.

એ પરમાંણે વીદીઆની આ મોટી જતેહ શ્રેં આંચે મેળવી છે અને તેથી તેનું ચુકુરત પણ શ્રેંઆ ની રાંણીને હાથે થયું છે. એટલા માટે એ શુંદર સે હેનશાહીનાંદી આસરે દોહાક મહીના ઊપર શ્રાંનસ દેશથી પોતાના વરની રજા લઈ નીકલી હતી અને ઈલ્લી, આસટરોપા તથા ટરકી દેશોમાં મોટા લખકાથી મુસાફરી કરીને નવેમબર મહીનાની શરૂઆતમાં મીસર દેશમાં અલેક્ઝાંડ્રીયા શહેરમાં આવી હતી. તાંહાં થી નહેરનાં યુરોપ તરફનાં છેડા ઊપર ઊભા થયલાં “પોરટ સઈએઈ” નામના શહેર ખાતે તા. ૧૬ મીને દીને આવી યુગી હતી. તેની કીરીઆમાં સાંચેલ થવા માટે મીસરનાં પાશાએ યુરોપ અને અમેરીકાનાં સઘ લા રાજવાલાઓને નોતરૂ દીધું હતું, જેથી આખી દુનીયાનાં એલચીઓ, તથા ઘણાક રાજાઓ તથા મોટા મોટા હાજર થયા હતા અને સરકારો મન

વારો તથા વેપારી વાંહાંણી અને આગખોરો મહીને ૭૦૦ ખારકસો શહેર ખાતે રાણી આવી યુગી તે વેળાં લેખાં મલખાં હતાં એ સઘલા પહોરોણાઓ નાં હાંતુધી રહ્યા તાંહાંતુધી મીસરનાં પાશાને ખરચે તે યોને મોટી ધુમસર ખાણાં પીણાં અને નાચ રંગો આપ્યા હતા. એ સઘલા પહોરોણાઓ મનવારો ઊપ રજ રહ્યા હતા અને નહેરની પુસાલીમાં શહેરો મ ધે તથા વાંહાંણી ઊપર તેપોમી સલાંમતી, મોટી રો શણી, વાવડાઓનાં તરેહવાર સણગાર તથા ખીજાં ધાં મધુમેથી આપું મીસર દેશ ચાર પાંચ ઘણાં સુધી ગોપા ગાલ રહ્યું હતું.

તા. ૧૬ મી નવેમબરનાં પાછલા પોહારે “પોરટ સઈએઈ” નાં કીનારા ઊપર નહેરનાં ચુકુરતનું જશન થયું હતું એટલા માટે કીનારાથી અરધો માઈલ દુર નકશીદાર અને શુંદર લાકડાંના તથા વાવડા આ અને કુશોથી સનગરિલાં તરણ મોટા માંડવા ના ખપા હતા. તેમાંનો મોટો માંદવ મીસરનાં પાશા તથા તેના મેહેમાંનોને માટે હતો, ખીજા એક માંડવમાં એ મહમદીઆંન રાજનાં ધરમ પરમાંણે નીમાજ લેવા સાદે એકએક ગામમાંથી મોલવીઓ લેવા થયા હતા અને તરીખ માંડવામાં ખરીસરી ધરમનાં પાદરીઓની કીરીયાને માટે દેવલ બનાવયું હતું. મુલાઓ એ નહેરની જતેહમાંદીને માટે નીમાજ પુરી કીધા પ છે, ખરીસરી ધરમનાં માંડવામાં એખાલ્ત કરવામાં આવી, જે પછે શ્રાંનસની રાણીનાં ખાશ ધરમગુરુએ એક જોતેખર વાઆજ કરી આ માહાબારત નહેર ઊપર મોઘનાં આસીરવાદ માંગવા પછે, વજતેશોનાં શરોદ તથા તેપોનાં અવાજ વચે એ દખદખા નલેલી કીરીઆ પુરી થઈ હતી. તે જ્ઞાત રાંણીએ તથા સઘલા મેહેમાંનોએ પોરટ સઈએઈનાં ખારામાંજ નાચ રંગ તથા રામશણીમાં ગુજરી હતી.

તા. ૧૭ મીને દીને રાણીની આગખોર નહેરમાં પેહલ વેહેલી ઘાખલ થઈ, જે પછે ખીજા સઘલા ખારકસોનું સરઘસ ચાલુ થયું. અરધી નહેર પનાર કીધા પછે ઈસમાલીયાનું ખંદર આવેલે, નાંહાં મુંખઈ નાં નેવડું મોટું ખાટું થયું છે અને આખી દુનીયાનાં લકાએક કાશ્લા સમાઈ શકે એટલી જગા છે. તાંહાં રાણી યુજની તથા પાશાનાં હાજરો પહોરોણાઓ. કી નારે ઊતરયા હતા. એ શહેર રેતીનાં જંગલની વ

એ નવું જ બંધાયું છે. પાશાનો મોઢો મેઢલ માતર તરણ મહીનામાં બંધાઈને આરાસતે થયો હતો તથા સઘલી ખોરાકી અને સામાન આ ઊજડ જગ્યામાં ફર થી કાંવવામાં આવ્યો હતો. તોપણ પાશાએ કચી ચીજની તંગી રાખી નહી હતી. - મેઢમાંનોને માટે મસ મોસા તંબુઓ મારેલા હતા, તે એકેક તંબુમાં એકેક હજાર માણસ સાથે જમવા બેસતાં હતાં. તા. ૧૮ મીની રાતે પાશાએ એક દખ્ખા ભરેલો નાચ આપ્યો હતો, તેમાં ૪૦૦૦ મેઢમાંનો હજાર હતા. એ મેઢર ખાતે ફરાંનસની રાણી નેહર બાંધનાર મોશીહીર લેસેપ સની સાથે સાંનસી ઊપર બેસીને ફરવા નીકળી હતી.

તા. ૧૯ મીએ ઈસમાલીયા ખાતેથી ઊપડે હું આ મોહું સરઘસ નેહરનાં એશીયાખંડનાં છેડા આગલ સુએજ ખાતે તા. ૨૦ મી સુધીમાં આવી પુરું હતું. એ છેલે દીને નેહર પસાર કરો ૫૦ મોસાં ખારકચોં આપણી તરફનાં એ કીનારા ઊપર આવયાં હતાં. તેઓએ કલાકનાં ૬ થી ૭ નાંટની મંજલ કરી હતી, તેઓ ૧૦૦૦ થી ૨૦૦૦ ટનનાં બોલનાં હતાં અને ઘણામાં ઘણા ૨૦ ફુટની ઊંડાઈ સુધીનાં હતાં. એથી વધારે ઊંડાં ખારકચોંને માટે નેહરમાં હલ ને ૨૬ થીટ ઊંડું પાણી છે તે કરતાં તેને વધારે ઊંડી બાંધવાની છે તથા ફેલક જગ્યાએ નેહર એટલી સાંકડી છે કે એક ખારકચ આડું પડેતા સઘલી આ વખતે બંધ થઈ જાય, તાંહી તેને ચોઢાલી કરવામાં આવનાર છે. ઊપલો તારીખે નેહર ઊંઘડવા પછે યુરોપની વેપારી આગબોઝે તેની મારફતે આપણા મેઢર ખાતે આવવા કાગી છે અને એક આગબોઝે તા. ૧૨ દીવસમાં આખી નેહર પસાર કીધી છે. એ નેહરથી વેપારમાં મોઢે વધારો થવાની આશા છે અને તેમાં સુઊધી પધતો લાભ આપણા મુંબઈ મેઢર ગુલનરને છે.

ઘાતકી દીલનો એક દેશી રાજા

જે માણસ સદા સુખમાં ઊપરે છે, અને દુખ લોગવવા પામતો નથી, તથા વગર ભોગવવે દુખની વાતો મુંગનાન અથવા તેનો અનુભવ રાખતો નથી, તે માણસને, ચોતાનાં ચાલતાં સુખની કીમત હોતી નથી. તે સુખનું સુખ જે તેને લાગવું નોંઘે તે લાગવું ન

થી, તેથી જે તેનું દીલ ઠંડું થયું નોંઘે તે થવું નથી, અને તે સઘલાંને માટે ખોદનાં ઊપકાર માનવો નોંઘે તે મનાતો નથી. તે સુખમાં મેઢજ જેર પડતાં, અથવા મેઢજ ઝોલું થતાં તે ચોતાને મોસાં દુખમાં આવી પડેલો સમજે છે, અને મોઢે મોઢે ફરીઆદનો ચોકાર ઊઘવવાને તઈઆર થાય છે. તેજ પરમાણે આ જનાં વખતમાં આપણે ખરીદીશ રાજમાં જે સુખ, સલામતી અને છુટપણું ભોગવીએ છે, તે આપણા જન મધીજ ચાલતું આવેલું હોવાથી, અને દુખ, ઘાસતી અને ગુલામગીરી કેવી હોય તેનો અનુભવ નહી હોવાથી તથા આગલા દેશી રાજાઓના વખતમાં પરબનો જ ન માલ કેવી ઘાસતીમાં રહેતો હતો તેની ખબરો ન હોવાથી, આપણામાના ઘણાઓને તેની કીમત લાગતી નથી. પણ તેમના વડવાઓ, જેઓએ દેશી રાજાઓના માહાભારત ગુલમો જોયલા અને ખજેલા છે, તેઓ જો આજે આ દુનીઆમાં આવી થોડોવાર વસી જોય, તો બેશક ચોતાનાં ખયાંઓને સંસ્વેથી ભાયગરા લી ગણી એ સુખ તેમને અમર રહે એવા આશીરવાદ દઈ, તેમના જન માલની સઘલી ફીકરથી ચોકલા થઈ પાછા ચાલીઆ જાય. એવી સલામતી અને છુટપણું આજે આપણે ખરીદીશ રાજમાં ભોગવીએ છઈએ. આજે આપણને એવો ઈનસાફ મલે છે, કે જેવાનો સવપનો પણ આપણા થોડીક મેઢડીના વડવાઓને આવીએ નહી હોય. અંગરેજ રાજમાં ખાપનું કર જ આવવાને દીકરો બંધાયેલો નથી, પણ દેશી રાજોમાં ખાપની તકશીરનો જવાબ દેવાને તેનો છોકરા, છોકરી, ખઈરી, મા, બેન, અને સઘલાં સગાં વાંહાંલાં બંધાયેલાં ગણાંતાં હતાં, અને તકશીર કરનાર એકને ખાતર, કે તે હુથમાંથી છટકી ગયો હોયતો તેને ખાતર, મેઢેતાની દીલના રાજાઓ તેના છીલ પીલને મરાવી નાખતા હતા. વલી તેથી ગલામાં શંકો નાખીને કે તલવારનો એક જરફો મારીને જ એકદમ તેમનો પરાણ લેતા ન હતા, પણ તેમની ઊપર નહી ખમાપ એવી કશી પાડી રીખાવી રીખાવીને તેમને મારી નાખતા હતા. એવીજ મેઢેતાની ચાલના એક ઘાતકી રાજાની વાત નીચે લખી છે, જે ઉપરથી વાંચનારના જોવામાં આવશે, કે એક માણસની મેઢજ તકશીરને વાસતે તેનાં આખાં કુટુંબને, ફેલકાં વરસની વાત ઊપર, સીધાના બેરમાં આવેલા કાનડી મેઢરના એક રાજાએ

કવી રીતે મરાવી નાખીછી હું. વલી તે સાથે જે માણસોને મરાવી નાખીયા હતાં, તે તે માણસોની કવી તકશીર હતી, તેનાપર વીચાર આવ્યો; અને તે ઊપરથી માલમ પડ્યો કે, કવી નજીવી વાત ઊપરથી, એવા બેહુદા મગજના રાજાએ ગુસ્તામાં આવતા હતા, અને માણસ બાંતની ખરાબી કરતા હતા.

ક્રકટર ડેવી, પોતાની સીલાનનો તંવારીખમાં લ ખેંછે કે, “કાનડી શહેરનો ચોલીગોડી નામનો રાજા હ તો. તેનો એક એથીલાપોલા નામનો પરધાન હતો, જે નાપર તે રાજાની ઇતરાજ થવાથી, તે બીહીને તીઆં થી નાહાસી ગયો હતો, અને કોલખો ખાતે આવી તી આંની ખરીદીશ સરકારના આચરા તલે રહીઓ હતા. આથી કરી રાજા ચોલીગોડી ચીરકાઈ ગયો હતો, અ ને તુરત તેનું આણું કુટુંબ, જે કાનડીમાંજ હતું તેને પ કડીને કંદ કીધું હતું. એ કુટુંબમાં એથીલાપોલાની બ ઇરી અને તેના છોકરાં તથા તેની ભાઈ અને તેની બ ઇરી છોકરાં હતાં.

એમને કંદ કરવા પછે કુટુંબક વખત ગયા પછે એવો બનાવ બનીઓ કે રાજા ચોલીગોડીને પુસીલા દોસાવ નામનો એક મોટો અમલદાર હતો. તેણે રાજા ને ખુશી કરવા માટે કાંઈ કીમતી ચીજની ભેટ તેનાપર પોતાના ભાઈ પાસે ચોકલાવી. આ ભેટ તો સારી હતી, પણ તે રાજાને આપતાં તેના ભાઈની કાંઈ ચુક થઈ, અને તેથી રાજાએ મોટું અપમાન લીધું, અને પુસીલા દોસાવની ઊપર ખુશી થવાને બદલે ચીરકાઈ ગયો. પુસીલાના ભાઈને તુરત બંધીખાંને નખાવીઓ, અને પુસીલાની ઊપર એવો અત્યાચ મેલીઓ કે, તે એ થીલાપોલાની સાથે કાગલ પતરનો વેહેવાર ચલાવેછે.

એમ કરી પુસીલાના એક ચાકરના ગજવામાંથી એક કાગલ મેલવીઓ, અને તેમાં પુસીલાએ રાજાને ગાલ લખેલી હતી એવું જણાવીછી. તે ઊપરથી તેને મોટો તકશીરવાર ઠરાવીઓ, અને તેને મારી નાખવાનો હા કમ કીધો. પરંથમ તેની આંખો શેડી નાખવામાં આ વી, પછે તેના હ્રય યંગ કાપી નાખવામાં આવીઓ, અ ને એ પરમાણે રંબડીને છેલ્લે તેને મારી નાખવામાં આવીઓ. એ પછે તે ઘાતકી રાજાના મગજમાં એ વો પ્રાંટો આવીઓ કે, તેના બીજા અમલદારો બી એવાજ શંતુરી છે, માટે તે બધાંને શન કરવી. એમ કરી તેણે ઘણાકને પોતાની હ

ગુર મોલાવીઓ, અને છેલ્લે તેમને મારી નાખાવીઓ. તે થવા પછે એથીલાપોલાની ઊપર વેર લેવાને તેનું લોહી તરસી આવીછી. તેણે તેના હ્રયમાં આવે તે ડું ન હતું, તેથી તેણે પોતાની ઘાતકી આંખ, તેનું કું ડુંબ, જે તેને હ્રય કંદ પડેલું હતું, તેના ઊપર ફેરવી. તે છે તેમને બધાંને પોતાની આગલ મોલાવીઓ, અને બધાંને ખુબ રંબડી રંબડીને મારી નાખવાનો હાક મ કીધો. આ વખતે એથીલાપોલાની બઈરીએ રા જાને હીમતથી જણાવીછી કે તેનો ઘણો તદન નીરદો શંછે, અને કદાચ તે ગુનેહગાર હ્રય તોપણ તેનું વેર તેનાં બધાં છોકરાંપર લેવાનું નથી. તોપણ તે ખુની દીલના રાજાએ પોતાનોજ હાકમ અમલમાં લાવવાને જણાવીછી. એથીલાપોલાની બઈરી હીમતથી તે હા કમને તાણે થઈ, અને તેની બેહુદગીપર શીટકાર નાખ વા લાગી. તેમને મારી નાખવાની જમા રાણીના ભે હેલની સાથેના ચોકમાં ઠરાવી, અને તીઆં તેમને બ ધાંને લાવીઓ. અહી તેમને કમ મારવામાં આવીઓ તેનો હવાલ ખરેખર છાતી પ્રાંટ એવેછે. તેમજ આ વખતે એથીલાપોલાની બઈરીએ જે હીમત બતાવી તે ખરેખર વખાણવા લોગછે. છઆરે તેણે જો યું કે તેનાપર મોલમાં મોટી બેઈનસાશીજ ગુજરેછે, અ ને તેથી તેના દેશના કાંઈ લોક રાજા નથી, અને જો ઘ પણ રાજા નથી, તીઆરે તેણે પોતાના નશીબ ઊપ ર શોક કરવાને નાચુનાસેખ ધારીઓ. વલી પોતાના આવા બેરીની સાથે શોક કરી તેનું મોડું હસવું કર વાને બદલે તેની સાથે હીમત રાખી તેને પુરો બાલ વાને અને તેની શ્તેહમાં નીશક્લ કરવાને તથા રે દરુશ ત જોયું.

પરંથમ એથીલાપોલાની બઈરી અને તેનાં છો કરાંને વચે લાવીઓ. જલાદો હ્રયમાં નાગી તલવાર પકડી તેની સાથે ઊભા, અને તેનો વડે છોકરો જેની શિખર અગીઆર વરચની હતી, તેને પેહલો કાપી ના ખવા માળીઓ. આ વેલાએ તેની માથે સઠ કુટ કર વાને બદલે, પોતાપરની બેઈનસાશીનો ચોકાર પોતા ની આચપાસ જમાવ થયલાં માણસો આગલ તથા આકાશ તરફ મોડું કરી જોદા આગલ મારી પોતાના તે છોકરાને હીમતથી ચાલીને જલાદનો આગલ જવા ને કહીછી. પણ આ બાલક ગાલર પડી રડવા લા યું. તેવામાં તેનો નાનો ભાઈ, જેની કીખર માતરે ન

વંચરતની હતી, તે માએની હ્રિમત મોઈ, પોતેજી હી મતવાન થયા, અને પોતાના ભાઈનો હાથ પકડી બેઠી આ, "ચાલ આપણે સાથે જઈએ." એમ કહી તે પશુ અને બેગુનાહ બન્ને જલાદ આજલ ઊનાં જેણે તલવા રને એક એક ઝડકે બંનેનાં હોડાં ધરયાં જુદાં કરી નાખીયાં. પછે તે બંનેનાં હોડાંને બે ખાંડણીમાં બે લાવીયાં, અને તેમની માએના હાથમાં ચરાયું આપી, જોર જુલમથી એક એક પછે છુદાવી ભુદી કરાવીયાં. તેજ પરમાણે તેની એક છોકરીને પણ મારી, અને છેલ્લું તેનાં ધાવનાં બાલકને પણ માએની છાતીએથી તોડી લઈ મારી નાખીયાં. પછે તે કમનસીબ આરતને અને બીજાએને ઘણા ઘાતકીયણે મારી નાખીયાં.

આ બનાવ જોવાને જે લોક એકઠું થયું હતું તે માં એકની આંખ એવી જોવામાં નહીં આવતી હતી કે તેમાંથી આંસુના રેલા નહીં ઊતરતા હોય. એક અમ લદારથીતો છેક ન ખમાયાથી તે બેસુધ થઈ ગયા, જેને ચાન્ડે એકદમ ગરતરફ કીધા. છેડે. સઘંબુ. ધઈ. સુકું, અને બધા પોતપોતાને ઘેરે ગયા. પણ ચાર-છ હાડાવેર આખાં કાંડી શેરૂમાં હરતાલ પડી, અને સંજી શોક તે બેગુનાહ બાલક. અને આરતના ગેરવાજખી. ખુનને આટલે શોક પાલીયા. એવા કરપીણની આજે જડમેખ ઊખડી ગઈછે, તેને માર્ટ કીણ દલ ગીર થઈ?

સુવીડન દેશમાં ભુત, છન વગેરેના વેરૂંઓ.

ભુત, દાકણ, વંતરી, છન, પરી વગેરેના જેવા વેરૂંઓ આ દેશમાં છે તેવા યુરોપખંડના દેશમાં પણ છે. તપાસીને જિતાં માલમ પડે છે કે, આ જાતના વેરૂંઓ આ ખી કુનીઆંપર લગભગ એકસરખી રીતેન પંધાયલા હતા, પણ જેમ જેમ તેના અંધારા ગારમાં સુધારાનાં કીરણો પરવેશ થતાં ગયાંછે, તેમ તેમ કેટલાક દેશના કેટલાક લોકો માંથી તે જતા ગયાંછે. અલબત્તે, જે જે અજબ સરખા બનાવોની વાતો એવા લોકો કરેછે, તે તે બનાવો ઘણાંખરા બનતા નહરે પડેછે ખરા, પણ તેમનાં કારણો તદન જુદાંજુદાં અને માતર કુદરતી બનાવનાંજ હોયછે. જેમ જેમ વીદીઆ હુનરમાં વધારો અને શુધારો થતો જાયછે, તેમ તેમ જે બનાવો અતીઆરવેર ભુત, છન વગેરેથી જ નતા ગણતા આવીઆ હતા, તેમનાં ખરાં કારણો અલતા જાયછે, અને તે ઉપરથી સીધ થાયછે કે, તેવા બનાવોનાં મુશો અથવા કરતાંજો જેવી જાતના અનરીક આતમાઓ ગણવામાં આવેછે તેઓ નથી. પણ આવા બનાવોની જ વાતો માણેછે, તેમાં સૈકે લગભગ પંચાણુ ટકા ઉમેરાયલા

હોયછે, અને તેથી તેઓએ હાલના સરખું મોટું રૂપ પકડેલું છે. કેટલાકો એમ વીગારેછે કે યુરોપખંડમાં એવી જાતનો વેરૂંમ નથી; પણ તે ભુલ છે. તોઆં પણ એવા વેરૂંમ રાખનારાં યુરુકલ લોકોછે. જેઓ તેવા નથી તેઓ માતર ભૂલવા લોકોજ છે. એવા લોકોની સંખ્યા આપણા ખંડ કરતાં તે ખંડમાં ઘણી વધારેછે, તે ઉપરથી ઉપલો વીચાર કેટલાકોને પેદા થાયછે. અતરે હવેના જે આજ ત લખીએછે, તે યુરોપખંડની ઉતરે આવેલાં સુવીડન દેશના લોકોના એવા વેરૂંમની લખીએછે. એમાં સઉ કરતાં વધારે અજબ સરખું એ માલમ પડેછે કે, એ આતમમાં જેવા વેરૂંઓ આપણા દેશમાંછે, લગભગ તેવાજ આપણા થી હજારે કોશ દુરનાં, અને આગલા વખતમાં આપણી સાયના કોઈખી જાતના સંબંધ વગરના એ દેશમાં પણ છે.

સુવીડનના લોકો એક જાતના ભુતને માનેછે, જેને તેઓ 'પક' ના નામથી ઓલખેછે. તેઓ કહેછે કે, એ પક ભુતમાં ધરના મોલમાં અને ખેતરોમાં રહેછે. તેમને જે બરોજ તાહાડા મીકા રાખીઆ હોયતા થણા સા રા કામ લાગેછે, પણ જે જરા તેમની સામે ચુક થઈ તો ખાતીને ખીલા ઉપાડ ઘાલેછે. તેઓ એવું માનેછે કે એ ભુતોના એક જાતનો નાચ થાયછે, જે તેઓ પોતપોતામાં નાચેછે. એ નાચ તેઓ કેમ નાચેછે તે જાણે બધા સુવીડીશ લોકો જાણેછે; પણ તે પરમાણે તેઓ કદી નામતા નથી, કારણ કે, તેઓ એવું માનેછે કે, જે તેમ કશીએ તો તે 'પક' ભુતમાં મા તેમની ઉપર શુભ થાય. એ નાચની વખતે વર્ન'તર કેમ વળડવામાં આવેછે તે પણ લોકો જાણેછે, અને તે પરમાણે તે વળડવામાં તેઓ નાચવા સરખી અડચણ ગણતા નથી. પણ એમાં તેમના નવાઈ જોવા વીચાર એછે કે, છપ્પારે કોઈ તેના રાગ વળડે, તોઆરે જે સાંભરે તેને નાચવું આવીઆ વીગર રહે નહી. તે થી છપ્પારે કોઈ તે રાગ વળડે તોઆરે જેટલા જનના સાંભલવામાં તે આવે તેટલા જન નાચવા મંડી જાયછે! અલબત્તે તે રાગમાં એવી ખુબી છે, તે સાંભલતાં થણાના પગ કુદરતી ઉંચકાય, પણ બધા ન કરેછે, તેમાં ઘણાક કહતા મોટું ડોલ ઘાલેછે.

તેઓ એવું માનેછે કે, ગાડોમાં અને પાણીમાં પણ ભુતો વસેછે. તે ભુતો ગાપ ટોરોને હરાન કરેછે. તેઓ નંગળમાં ગાયોને શેહી લેછે, અને બલકો વગેરેને પકો લંગડા કરી ઘેર મોકલેછે. તેઓ એમ માનેછે કે જે ટોરોના દીવારે લસણ અથવા હાંગ હોયતા તે ભુતરોમાં તેમની પાસે આવતાં નથી, તેથી તેઓ ટોરોને ચરવા મોકલતો વખતે તેમના ગઢામાં લસણ અથવા હાંગની કચમ બાંધીને મોકલેછે. તેઓ એક બીજા જાતના ભુતને માનેછે જેને તેઓ 'કોબાલડસ' કહી કહેછે. એ ભુત તેમનાં ધરમાં અથવા આગણામાં કે વાડામાંનાં આડમાં રહેછે. કહેછે કે એ ભુત જે ધરમાં હોય તે ધરનાં માણસોનું તે રકડાય કરેછે. તેટલા આટલે તેઓ ધરમાંની તો રાખેલી જગાને સાચવેછે, અને આગણામાંનાં કે વાડામાંનાં આડને કદી કાપતાં નથી. એ કોબાલડ ભુતમાં પણ જે ઉડાયા હોયતા એકને પટકી પાડેછે એમ તેઓ માનેછે. તેથી ધરમાં કોઈ આજ રી પડીજ તો

રખાના અથવા બાહારના લુતખાનાની અપટ લાગી છે. તેની તેઓ પોતાના પરમાના લુતખાનાને તાહડા ઓડા કરવાની ફીરીઆ કરે છે. તે એનક, એક મોડું પીઆણું લઈ તેમાં દાડ રેડે છે, અને તેમાં કોઈ એરતને તેના થણી એ પેટરાવેલી, અથવા કોઈને કોઈના વારસામાં મહેલી સુ નાની અથવા રૂપાંતી વીડીને કાનસે નરા થસી તેના લોકો નામે છે. પછે જ નગામાં તે ખાણસ અપટમાં આવેલા ગ છવામાં આવે તે નગામાં તે પીઆણું લઈને એક ખાણસ જાય છે, અને તીઆં ઉભા રહીને તેને પોતાનાં ડાબાં ખભાં ઉપર ઉપું વાહે છે; અને તુરત તીઆંથી ચાલી આવે છે. પાણું ચાલી આવતાં તેણે પાણું ફરીને જોતું નહીં, અને મોડેથી કંઈ બોલવું નહીં; અગર નહીંતા તે ઉતારેલા લુત પાછો આવીને વલગે !

સવીડીશ લોકો પરીઆને પણ માને છે. તેઓ કહે છે કે, જંગલમાં પરીઆઓ રાતની વખતે ઉતરે છે, અને નામે છે. તેથી સંસ્કારના પોહારમાં મેદાનનાં ધાસપરં જ રા કંઈ કુંદાલા જેવું દેખાયું તો તેઓ તુરત માને છે કે, અહીં રાતે પરીઆઓ નામ કીધા હશે. “તેઓ એવું” માને છે કે, રાતની વેલાએ જંગલમાં ફરતાં કોઈવાર ખાણસ સંજેવાં પરીઆઓનાં કુંદાલામાં આવી જાય છે. તેન વખતે તે બધાં તેની આંખે દેખાઈ આવે છે, અને તેમની પુ અથુરતી જોઈ તે ઉરતમાં પડે છે. તે પરીઆં તેને કોઈ રી તનું નુકશાન કરતાં નથી, પણ તેની પુઅ મશકરી બનાવે છે.

સુવીડીશ લોકો એક સમયે મકારી નામના લુતને મા ને છે. તેને ખાટે એવું કહે છે કે, તે પાણીમાં રહે છે, અને આંખો દાહડો હારપ નામનું વળતર વળડીઆ કરે છે. એને તેઓ થણીં વાહે છે, કારણ કે, તે તેને કોઈ રોતનું નુ કશાન કરતા નથી, પણ ઉપરથી મોટો ફાપો કરે છે. તેઓ એવું માને છે કે, એ લુતખાના લઆરે પાણીની સપાટી પર આવી પોતાનું વળતર વળડતા હોય, તીઆરે જે તેન ના ઉપર એકું છોકરાંની નળર પડીતા તે છોકરાંમાં વળતરની અને ગાપનની થણીન શકતી આવી જાય છે, અને તે પાછલથી મોટો ગાપનકાર થાય છે. જો છોકરાંમાં તેઓ ગા વા વળડવાની સારી શક્તી જાય તેને ખાટે તેઓ એવું જ માને છે કે, તે આ લુતખાનાની અપટમાં આવેલા છે.

એ લોક એક સહોગારા નામના લુતને પણ માને છે. જના નામથી તેઓ થણીં બાહે છે, કારણ કે તે તેમના લવની હાણી કરે છે એવું તેઓ માને છે. કહે છે કે, એ લુતખાનાં જંગલમાં વસે છે, અને રાતને વખત ખાણસને તે હાંક ખા રે છે. જે ખાણસ તેને સાદ આવે છે તો તેને ખાઈ જાય છે. પણ જે તેને “હી” કરીને સાદ આપીઆ હોય તો પછે તે નાથો તેને કથું નુકશાન કરી શકાયું નથી. એથી કરી આ દેશના ગામડીઆઓ રાતની વેલાએ જંગલમાં ચાલ તી વેલાએ તપાસીઆ વગર કોઈને જવાબ આપતા નથી. તેમને કાને કોઈની જાતને આવાજ પડીએ કે તુરત તેઓ “હી” કરીને બોલે છે, અને વેહેલા વેહેલા તે નગાએથી ચા લી જાય છે.

તેઓ એક બીજા નેક નામના લુતને માને છે. કહે છે કે એ લુત પણ પાણીમાં રહે છે, અને તે વખતે પાણીમાં

તાહવા ઉતરેલાઓને નુકશાન કરે છે. જે એવી વખતે પાણીમાં પરચમ કાંઈ થાય નાખી હોય તો પછે તેનું જોર તે ખાણસ ઉપર ચાલતું નથી. તેથી જ ખાણસ નદીમાં કે એવીજ નગામાં તાહવા જાય તે પોતાની સાથે હરેક થાય નો એક કકડો લઈ જાય છે; અને પરચમ તેને પાણીમાં પા છે હાથમાં આવે તેમ નાખી પછે આ પરખાણે બોલે છે, “નેક, નેક, ચોર, તુ તો જમીનપર છે અને હું તો પાણીમાં છું.” એટલું બોલી તે તુરત પાણીમાં ડાલી જાય છે. નો હાઈ રહીને જોવા તે બાહાર આવે છે કે, પેલા થાવુના કંક ડાને પાછો ઉચકી લે છે, ને બોલે છે, “નેક, નેક, ચોર, હું તો જમીનપર છું” ને તુતો પાણીમાં છે.” એમ કહી તુર ત તીઆંથી ચાલી જાય છે.

એ સીવાય કેટલીક જાતનાં જાનવરોને તેઓ લુતો ની સંક્રામાં ગણે છે, અને તેથી તેમને મારી કાહડવામાં તથા મારી નાખવામાં થણી સંભાલ રાખે છે. તેઓ બી લાડીને ખાટે એવું માને છે કે, કુંગરીખાના લુતની સાથ તે ઓ સંબંધ રાખે છે. તેથી એકાએક તેને મારતા નથી. યુ અડ કક અને પાઈ જાતનાં પક્ષીઓને તેઓ લુતો સાથ સંબંધ રાખનારો ગણે છે, અને બનતાં થુધી તેમને છ આં હોપ તીઆંથી મોડે બેલીને ઉડારી નેલવાથી સાવચેત રહે છે, કારણ કે તેઓ એવું માને છે કે, જે તેમ કરે તો તે કરનારનું ગળું બંધ થઈ જાય છે ! ટોડ જાતનું દેડકાના જેવું જાનવર જ પથરમાંથી નીકળે છે, તેને મારવાને તો તેઓ થણા જ બીડે છે, કારણ કે, તેઓમાં એવા વીમાર છે કે એ જાનવરો તે જાણી બદલાઈ ગયેલી શાહાજીઓ છે ! એ જાનવરને જરા પણ હેરાન કીધું હોય તો તે ખાણસ પં ગે લંગડું થઈ જાય છે, એમ તેઓ બીડે છે ! વલી તેઓ ફર લાંક જાનવરોનાં ખરાં નામ બોલવામાં બીડે છે, કારણ કે તે ઓ એવું માને છે કે, તેમ કરવાથી તે જાનવરો શુસે થાય છે, અને તેમને નુકશાન કરે છે. તેથી તેઓ કેહીલાંને આસમાની પગનું કરી બોલે છે; વરુને સુનેરી પગનું કરી બોલે છે, અને રીજને છુસા ડોસા અથવા છુસાળાવા કરી બોલે છે !

વલી તેઓમાં એક એવો વેટુમ છે કે, જે બચાંના જ નમ રવીવારને દાહડો થાય, તે હુમેશ જોતોને જોઈ શકે છે, અને થનના રમેવાહ જોતને પોતાના તાખામાં રાખી શકે છે !

આવા વેટુમ પુરોપખંડાંથી જન્મ જન્મ કેળવણી વ થતી જાય છે તેમ તેમ નીકળતા જાય છે. તેમજ આ દેશ માં પણ એના જન્મ વધારો થતો જાય, તેમ લોકનાં મગજ વધારે લાચક વીચાર કરનારાં થયે, અને એવા વેટુમો નીક લતા જાય.

બે ખલીરની વાતચીત.

એક ડહાપણ ભરેલી શીખામણ.

અકર જોનશન નામના નામીઆ લખનારે, વારતાઓના આકરમાં માણસોમાં ચાલતી આવતી કે

હલીક ખામી ભરેલી ચાલે. અને બેવકુશઈ ભરેલી રા જુવારી અને સંચારી રીતોનો અહો ચીતાર આપી જોઈએ. તે પરમાણુ આમણુ સામણુ લગ્નકર લાવીને લગ્નછંદો કરી માણુઓના જીવની કવી પ્રવારી કરે છે, અને તેમાં માણુઓ કંઈ જંગલીપણું દેખાડે છે, તે નો ચીતાર બે ખલીરોની વાતચીતમાં તે લખનારે આં પીજોછે, જે નીચે પરમાણુએ:—

“એક ભરવાડ એક જંગલમાં, એક પાણુડની ત સેતી આગલ મોતાનાં બકરાં ચારતો હતો. તેની નજર એકાએક બે ખલીરોની ઊપર પડી, જેઓ કોએ એક અણીઆલા ખડક ઊપર બેઠેલાં હતાં. તેઓ જાણે એક બીજા સાથે વાતચીત કરતાં હોય એવું તેને દેખાયું, તેથી તે શું હોય તે સાંભળવાની તે ભરવાડની ઈર્ષા થઈ; કારણ કે તે પકશીઓની ભાશા સમજી શકતો હતો. તે પોતાની જગાએથી ઊઠીઓ, અને આ રીતે આસને આંડોને આંધે તે ડુંગરપર ચડીઓ, અને પેલાં ખલીરો તેને નહીં જોય તેમ, પણ છેક તેમની નજીક જઈ, એક બીજા ખડકને આંધે ભરાઈને બેઠે. તે જોય છે તે ને બે ખલીરોમાં એક પુઠું હવું, અને એક જવાન બચું હવું. “આ પુઠું ખલીર તેની માથું હવું, અને તે તેનાં બચાંને, પોતાની ગેલે જીઆં બંને ત્યાં ઊડીને મોતાનો ખોરાક ચોધી કાઢાડાંની રંગાઆપતી વખતે તેને કંટલીક બાળોનો સમજ આપવું હવું. “તે સમજ તેણે પોતાનાં જવાન અને કુનીઆનાં રચતામાં પડતાં બચાંને નીચે પરમાણુ આપી:—

“મારાં બચાં, હવે તને વધારે સમજ પાડવાની અમત, રહી નથી, કારણ કે, આજ કંટલીક વખત થયે તું મારી સાથે ફરીને મારી બધી રીતભાત તેં જોઈ છે. ખેતરોમાંથી ચરતી મરઘીઓ, અને ગોવાલામાંથી કુદતાં બકલીઓ આ જે કેમ ઊંચકી લીધાં હતાં તે તેં જોયું છે. એવા શીકારોને પકડીને તેમને ચાંચમાં કેમ ધરવા, અને પછે સંભાલીને કેમ ઊડવું તે પણ તેં જોયું છે. તેવી જાતનાં બધા શીકારોનાં માં સનો સવાદ પણ તેં ચાખીઓછે. પણ કંઈ કંઈવાર થે તુંને માણુઓ માં ચખાડીકી છે, અને જે તુંને ઘણું સવાદ લાગીકી છે તે તુંને ઈઆછે? બચું બેલીકી, હા મને તે ઈઆછે, પણ મને ચેહરખાંની કરીને કહ્યું છે, માણુઓને કેમ જોઈએ, અને તે

નો શીકાર કેમ કરીએ. તમે આવેર એક માણુઓને તો તમારી ચાંચમાં ઊંચકીને આપણા માંલામાં લાવીઆં નથી. માંએ જવાબ દીધો, ‘માણુઓ કદ એવું મોટું છે કે, તે આપણાથી ઊંચકીને ઊઘાય નહી; તેથી જીઆરે માણુઓ મારા હાથમાં આવે છે, તીઆરે તેને શકીને તેનું માંસ હું માલામાં ઊંચકી લાગીકું, અને તેનાં હાડકાંને તેજ જગાએ પડેલાં રહેવા દીધું.’ હોકરાંએ પુછીકી, ‘જીઆરે માણુઓ કદ એવું મોટું છે, તીઆરે તમે તેને કેમ મારો છો? તમે વરૂથી અને રીંછથી તો ખીંચો છો, તીઆરે શું માણુઓ એક બકરાં કરતાં પણ નાતવાન છે કે, તેને તમે મારી શકો છો?’ માંએ જવાબ દીધો, ‘માણુઓ સરવેથી જખડું ગણાય છે, મારે તેના જેવો શીકાર આપણા હાથમાં એકદમ આવે એ વાત અશકી છે. પણ ખોદાએ આપણા ઊપર ચેહરખાંની કરી તેમની અંદર એક એવા જુઓ ગેલે લો છે, કે તેવો પુરૂષવીની સપાંથી ઊપરનાં બીજા કાંઈ જાતનાં પરાણીમાં નથી; તે જુઓને લીધે તેઓ આપણા હાથમાં આવે છે, અને તેમનાં માંસની મેજખાંની કરવાને આપણને બની આવે છે. વારેવાર માણુઓનાં બે ડેલાં થઈને એવું તોફાન મચાવે છે, ભયંકર આવાંજોથી જમીનને ધુળવી ગેલે છે, અને આતશથી બધી હવાને ભરી ગેલે છે. જીઆરે ગેદાંન ઊપર તું એવા આવાંજો સાંભલે, અને આતશનાં ચમકારા જોય, તીઆરે તારીથી બને એટલી ઝડપથી તું તે જગા પર જજે. તીઆં માણુઓ પોતપોતામાં મરઘઈ એક બીજાને મારી નાખે છે, અને સોહીની નીખ ચલાવે છે. તીઆં તુંને પુશકલ માણુઓનાં ટુકડાં મલી આવશે, અને વલી તે તારે વાસને કાપીને તઈઆર કરેલા કદ ડાંગોમાં મલી આવશે.’ એ વાત સાંભલી જ્યાંએ પુછીકી, ‘જીઆરે માણુઓ એ પરમાણુ પોતાના શીકારને મારે છે, તીઆરે તેઓ તેમને ખાઈ કાંચ નહી જતાં? વરૂ જીઆરે એક બકરાંને મારે છે, તીઆરે તે તેમાંથી એક કચ પણ આપણને લેવા દેવું નથી; તીઆરે માણુઓ કેમ લેવા દીએ છે? શું માણુઓ ખી એક જાતનાં વરૂ નથી?’ માંએ જવાબ દીધો, ‘આ ખી કુનીઆંપરનાં પરાણીઓમાં માણુઓ એક એવું પરાણી છે, કે જે, જેને નહી ખાવું હોય તેને પણ મારે છે, પણ તેથી આપણા સરખાઓને ખુબ મનહ પડે છે.’ બચાંએ પુછીકી, ‘જીઆરે માણુઓ એ પરમાણુ

મેહનત કરી શીકાર મારી આપણે વાસતે તઈઆર મેદાનપર મેલે, તીઆરે આંપણને મેહનત કરવાની, અને શીકાર શોધવા જવાની શું અગત વારું ? મા એ જવાબ દીધો, 'માણસો હમેશ એમ કરતાં નથી, પણ થોડે થોડે વખતે તેઓ નીકલે છે. જીઆરે એ કારણ માટે માણસો નીકલે, તીઆરે ને કેમ પારખવું તે હું તુંને સમજાવીશું.' જીઆરે તું ઘણાક માણસોને એકઠાં અને એકસરખાં ચાલતાં જોય તીઆરે તું જાણુને કે, તેઓ માણસોનો શીકાર કરવાને નીકલ્યાં છે, અને હવે માણસનાં માંસની મેજબાની પ્રુખ જ કરો.' હોકરોએ અજબ ધઈને પુછીશું, 'તને મને પેહલાં કહે કે તીઆરે એ માણસો પાતપાતામાં એવી કાપાકાપી શાને માટે કરતાં હશે ? તેઓ તેને ખાતાંતા નહી. જેને હું ખાવાનું નહી હાજી, તેને હુંતો કદી નહી મારું.' માએ જવાબ દીધો, 'જોકે હું પાછાં પાછાં વસનાર એક ચંચલ પક્ષી ગણાઉં છું, અને હું છુંડ થવા આવીશું પછે એ વાતનું કારણ મારા સાંભલવામાં હજી આવીશું નથી. જીઆરે હું તારા જેવું નાનું છું, તીઆરે અહીંથી કેટલીક દુર જગામાં આ વેલા ડુંગરોમાં રહનાર એક છુંડાં ખલીર પાસે હું જવું છું. તે મને કહેવું કે, 'આ કારણથીઅન ડુંગરોની આસપાસની જગામાં આજ વરસો થયાં, જીઆં જોઈએ તીઆં ગાજીનાં ગાજી સુધી માણસનાં મુકડાં જડે છે, અને આજ કેટલાં વરસ થયાં તે માણસોનાં આંતરડાં ઊપર ગુજરાણ કરે છે.' તે કહેવું કે, 'મનેખી એમ થવાનું કારણ બરાબર સમજ પડ્યું નથી, પણ એમ લાગે છે કે, માણસો તદ્દન વીચાર વગરનાં, માતરે ઝડપ પાનનાં શરમે જીવ ધરાવનારા પરાણી છે, જે થી એકબીજામાં કપાઈ મરવાને, અને તેને ખલીરો નો ગોરાક કરવાને જરા આનાકાની કરતાં નથી. જે મ તેમાંની પવન નીકલી આવીઆથી એકઠાં ઝાડોની ડાલો હટી પડે છે, અને તે ઊપરનાં ફલ ચાણી હુકરોને એક સરસ ખોરાક થઈ પડે છે, તેમ આ માણસો ને કાઈ કાઈવાર એવો શંકો આવે છે, જેથી તેઓ એકબીજાનાં કકડા કરી આપણે વાસતે ખોરાક તઈઆર કરી આપે છે.' વલી જે સાંભલીશું કે, તે બધામાં એક માણસ હાથે છે, જે જેમ કહે છે તેમ બધા કરે છે. જોકે તે માણસ કાંઈ બધાં કરતાં કદે ઘણો મોટો, અથવા વધારે જોરાવર હોતો નથી, તેપણ તે જે તે કામ પા

છલ જણા ઊલટ, અને લોહી કઈ પરકારે રેડવું તેની તાલમેલ ખીજા કરતાં ચારીપેઠે રાખે છે, તેથી તેના હાકમમાં બધા રહે છે. કહે છે કે, જેમ તે ઘણા માણસ મા રી આવે છે, તેમ તેને ઘણું માન મલે છે. ખચીત એ અજબ સરખું છે. માણસોની બાબતમાં એ વાત ગમે એવી અજબ બરેલી હોય, તેપણ આપણી બાબતમાં તો ઘણી સારી છે. એવા માણસોને કદમ માણસો માન નહી આપે ને ચાહે, પણ આપણે તો તેમ કરવું જોઈએ, કારણ કે તે આપણો ઘણો મોટો મીતર પાચે છે. પોતાના હજારો જાત ભાઈઓને મારી આપણે વાસતે આઈતો ખોરાક તઈઆર કરી આપે છે.

~~~~~

બાં. લા.

મીસીસોપી કુપનીને નાંખે ચાલેલો સટો.

(સાંપણ શરૂ ૨૧૫ થી.)

દેશની આપપત ઉપરની જમીનગીરી ઉપર ને નોટો કાઢાડવામાં આવી હતી તેવું વીઆબ માતરે હુડી ટકાન આપવામાં આવવાથી ઘણાઓ તેના પર નારાજ થયા હતા, અને તેથી કરી તેની લેવડ દેવડ ધીમી પડી ગઈ હતી. વલી તે સાથે શેર ધરાવનારાઓ તે નોટોને બદલે શેરો વેચવા કરતાં પોતા પાસે રાખી મેલવાને વધારે પસંદ કરતા હતા, અને એવી આસા રાખતા હતા કે, મોઢે વેહેલે તેનો ભાવ ચડશે. આ પરમાણે નરમ પડેલાં કામકાજને સમજા કરવાની મતલબથી તા. ૧૫ મી આગસ્ટને દીને એક એવું જાહેરનામું કાઢાડવામાં આવીલું કે, એક હજારથી તે દસ હજાર વેરની એવી નોટો, શેરોને પેટે ભરવાના હકતા, અને એકતા હીસાબની આપ લે સોવાય, ખીજા કસામાં, રોકડ વગેરેને બદલે ચલાવવી નહી. સીઆર પછે એકટો બર મહીનામાં એવું જાહેરનામું કાઢાડવામાં આવીલું કે, આવતા નવેમબર મહીનાથી એ નોટોની લેવડ દેવડ તદ્દન બંધ કરવામાં આવશે. તેકસાલનો કારોબાર, મેહેસુલની ઉપરાણી અને એવાંખ બીજાં નકા ભરેલાં કામે અને હુકો જે એ કંપનીને હાથ હતાં, તે લઈ લઈને ખાનગી કંપનીને સોંપી દીધું. આથી કરીને લાની સઘલી ગોડવણ કંડુચથી કપાઈ ગઈ, અને કમપનીએ જે જે કરવાની કસુ લાતો આપી હતી તે કરવાની સઘલી શકતી તેમનામાંથી જ તો રહી, અને નાણા ખાતામાંથી લાનો સઘલો વગ અને અખતીઆર જતા રહેઓ. પુર જેમાં ચાલતા સટાના વખતમાં લોકના આંધલાપણાનો લાજ લઈ ગેરવાનખી રો તે પઈસા મેલવવાનો જમના ઉપર શક ગયો તેમને પકડીને મોઢા મોઢા દડો સરકાર તરફથી કરવા લાગા. વલી એક એવો હુકમ કાઢાડીઓ કે, જેઓ અસલ શેરોના માલિકો છે, અને જેઓએ તે હજી રાખી મેલેલા છે, તેઓએ તે શેરો કમ

પનીને ખાતે ડીપાછટ મેલવા, અને જ્યોત્તે તેની જરૂરતાની માગણી કરી હતી તેટલા લીધા નથી, તેઓ તે, દરેક ૫૦૦ રૂપીઆના થેરને રૂ.૩૫૦૦ ને હીસામે ખરીદવા. આ હા કમ નીકલવાથી તેવા તેવાઓ ગભરાટમાં પડીયા, અને પોતાની રોલત આ પરખાણે ઘસડાઈ નવાની ધાસતીથી, પોતાનું દુર્લભ વર્ધ બોજ દેશે ખાતે વરેણા વાવી નવા લાગા. આ ખબર સરકારને પડતાંજ બધાં બંદરો ખાતે અને બીજી ચોકીઓ ખાતે તુરત હોકમ મોઢલવામાં આવીએ કે, જેની યુક્તિને તેઓ જોય તેને પકડવો, અને તપાસણું કે તેની પાસે કંઈ રૂપાકામ કે નર જેવરછે કે નહી; તથા તે સરખાજોછે કે નહી. એ પછે જ્યોત્તે છટકી ગયા તેમને મોતની સજા ઠરાવવામાં આવી, અને જ્યોત્તે પારીસમાંથી હાથમાં આવીયા તેમની સામે નવા ચકત અને ગેરવાજબી ઉપાયો લેવાયા તેવા લીધા, અને નીચવીને કુચો કરી નાખીયા.

આ વખતે લા પોતે પણ એવો નીચકલ થઈ ગયો, કે તેણે પણ પારીસ છોડી નવાને વીમાર કીયો, કેમકે તે થે હેરમાં તેને તેના છવની સલાખતીની મોટી ધાસતી હતી. તેણે પરખમ રાજકારોબારી પાસે, રોડેર બાહારના ગામડા માંના પોતાના બગીચામાં નઈ રહેવાની રજા મંગાવી, જે તેણે મોટી ખુશીથી આપી. અતીઆર થુધી પણ રાજકારોબારી લાની તરફેણમાં હતો, અને તેની મોઢવણ સારીજ હતી એવું ખત તેનું મન્યુત હતું. આ સમયે બાગુટ્ટને માટે તે એટલેજ વીમાર કરતો હતો કે, મોઢવણ તો સારીજ હતી, પણ તેને અમલમાં મેલતાં ચુક પાઈ, અને માણસ જાત ચુક કરવાને સરજેણું નછે. લા પોતાના બગીચા તરફ ગયાને મે તરણ દીવસ થયા પછે રાજકારોબારીએ તેનાપર એક ઘણા મેડેરબાની ભરેલો કાગલ લખીયા, અને તેને નજાવીઈ કે તેની મરજમાં આવેલો તેણે ફરાનસ દેશ ખુશીથી છોડી નવો. આ પરવાનગી મલવાથી લા તીઆંથી નીકલીઓ, અને છ યોડસવરેને સાથે લઈ, ખરેસેલસ ખાતે ગયો. તીઆંથી તે વેનાંસ ગયો, અને કેટલાક મહીના થુધી તીઆં રહીએ. અહીં લોકો તેની તરફ ભારે અજખબીથી જોતા અને એવું માનતા હતા કે તેની પુચકલ રોલતછે પણ આ વીમાર નુલ ભરેલો હતો. લાએ આ બધી વાતમાં સારીજ આસાં રાખેલી હતી, અને લોકને ઠગવાનીજ મતલબ તેની નહી હતી. તેને ખચોત ભરેસો હતો કે બીસીસીપી સંક્રીમ બરાબર પાર પડશે, અને ફરાનસ દેશ આખા યુરોપમાં રોલતમંદ થઈ જશે. એની સામેતીમાં આટલુંજ જાણુતું જસછે કે, લાએ જેટલી રોલત મેલવી હતી, તે સઘવાની તેણે ફરાનસ દેશમાં મોટી મોટી બીલકતો ખરીદ કરી હતી. જે તેના વીમાર સજ્જો કમાઈ ભરેસો હતો, તે એમ કરતે નહી, પણ સઘલી રોલતને જમાવ કરી સાંતે. બીલકત સીવાય કોઈથી જવેરાતમા તેણે પોતાની રોલત રોકી હોય તો તે માતરે સાહાક હજાર રૂપીઆનો એક હોરો હતો ફરાનસમાંથી જે રોલત લાએ મેલવી, તે તે બીલકતના આધારમાં પાછી ફરાનસમાં મેલીને આ વખતે તે આવી હોય ગયો.

લાને વેનીસ ખાતે જતા રહેવાની ખબર જાણ્યો પારીસમાં પડી તીઆરે લોકો ઘણા ચીરડાઈ ગયા, અને ભારે દલગીર થયા. પારલામેન્ટ અને પરજનો મોટો બાગ તેને ફાંસીને લાકડે ટંગાવેલો જોવાને ઘણા રાજ હતા, તેઓ તેને છટકી ગયેલો જોઈ ઘણા જુમ મારવા લાગા. જેમને આ સપાટમાં જાણું ખમરું પડી ન હતું તેઓએ સંતોષ મતાવીએ કે, એ પીડા દેશમાંથી પતી તો ઠીક થયું. પારલામેન્ટની તરફથી એકદમ હોકમ કે હાલવામાં આવીએ, અને લાની સઘલી બીલકત નખત કરી લેવામાં આવી.

ફાઈનાનસ ખાતાની સભામાં રજુ કરેલાં કેટલાં વોચરી આંચો ઉપરથી એવું ખાલમ પડીઈ કે, તે વખતે ફરતી મોટી સંખ્યામાંની મોટી ન દીવસે કાહાડવામાં આવી તે દીવસમાં અને ન દીવસે તે કાહાડવાનો હોકમ થયો તેના દીવસમાં ફેરફાર હતો. આ ઉપરથી વડા રાજકારોબારી પાસે તે નો ખોલાસો માગવામાં આવીએ. તે ખોલાસો કરતાં એવું ખાલમ પડીઈ કે, તેમાંની લગભગ અરધી રકમની મોટી લાએ પોતાને જોખમે આગમયથી કાહાડી હતી. આ ઉપરથી પારલામેન્ટના કાન ઉઘડીયા, અને વધારે તપાસ કરવા માંડી. દેશને માથે કેટલું દુનું થયુંછે તે તપાસીઈ તથા દેશના માગનારોની જમીનગીરી કેટલી મન્યુતી ભરેલી છે તેની પણ તપાસ કરવાને એક કમીશન ઠરાવવામાં આવીઈ. આ કમીશન તપાસ કરવા બાદ, અને તે બાબત વીજે સાઈ નરજું રોધી કાહાડવાબાદ છેવે એવી ભલાખ કીધી કે, દેશને માથેના કરનાના વીચામના દરમાં ઘટાડો કરવો. કેટલાંક કારણો તથા સત્યાએ તેની મન્યુતીમાં જ જાણવાબાદ તેમ કરવામાં આવીઈ. તે પછે, સરકારી નાણાં ખાતામાં સરખા વખતમાં માલેલો દરકોટોની તપાસ કરવા માંડી, અને તેમાં મેચાર અમલદારોને જુનેહગાર ઠરાવી મારી નાખવાની સજા ઠરાવવામાં આવી, પણ પાછલથી તે ફેરવીને તેમને બાસદોલના કીલાખ નતમ કેદ રાખવાની સજા કરી.

આ વખતમાં પરજના કોઈનું વાદલ ને લાની અને વડા રાજકારોબારીની ઉપર ઉતરેણું હતું, તેમાં આગલ જ જાણેલો ડી આરજેનસન પણ તરીજો હતો. તેને નાણાં ખાતામાંથી જરતરફ કરવામાં આવીએ, અને તે પોતાના ગમમમાંના બગીચામાં નઈને રહીએ. અહીં તે બાર મહીના રહીને મરણ પામીએ. લોક એના ઉપર પણ એટલા બધા ચીરડાઈ ગયલા હતા, કે તેનાં મરણ ઉપર પણ તેઓ વેર લેવાને અમકયા નહી. ને વેલાએ રસતામાંથી એની લાસને જુભીદાહ કરવાને લઈ નવામાં આવતી હતી, તે વેલાએ લોક એટલું બધું ઉસકેરાણું હતું, કે તેના મે દીકરાઓ, જેઓ તેની આગલ ચાલતા હતા, તેમને પોતાની ગાડીઓ જેમ રોડાપ તેમ ગચી જુમીઓમાં રોડાવી લઈ નઈ, ખમરું પડીઈ.

એ પછે યોડુએકે વડો રાજકારોબારી પણ મરણ પામીએ. તે આતશની સગડી આગલ મેસીને પોતાની માથુ સાથે વાત કરતો હતો તેવામાં અનમયીતો તેના પરાણ નીકડી ગયો. અતીઆરવેર લાને એવા આસા હતો કે

આ સઘલો ગુંથવારો ઠાલવાને માટે તેની મદદ માગવામાં આવશે, અને તેને ફાનસના પાછો બોલાવવામાં આવશે. પણ રાજકારોબારીના મરજીથી તેની એ આસા ગ્રુમ થઈ. છેલે ફરંસની સઘલી આસા લાએ છોડી, અને તે વાતને વીસારી મેલી. તેણે પાછો પોતાને જુગાર રમવાનો આગલો ધંધો પકડીએ. તેની મોટામાં મોટી દોલતમાંથી આગલ લખેલો એ એક હીરોન ખાતર તેની પાસે બચીએ. હતા, તે તેને ઉટલીકવાર ગીરવી મેલવે પડીએ. હતા, પણ જુગારની રમતમાં તેને પાસે ઘણો ખરો સર્વજ્ઞ પડતો હોવાથી, તે તેને સઘલી વખતે પાછો છોડવી શકીએ. હતા. રોમ ખાતેના એના માગનારોએ એને ઘણા કંઠાએ આપવાથી લા કોપન હેગન ખાતે નંધને રહેએ. અહીં આવવા પછે અંગરેજ પરધાન દેલીએ 'ઈંગલ'ડમાં આવવાની તેને રજા આપી. અહીંથી લાને એડમીરલનાં વાંદાંજીમાં 'મેસાડીને ઈંગલ'ડમાં લાવવામાં આવીએ. લાને એડમીરલનાં વાંદાંજીમાં 'લાવવાનું' માન આપેલું એવાથી કેટલોક મકમાર હડી અને આમની સલામતે તે ખામિની કેટલીક તકમાર ચાલી. અરવે કોર્નીગસંબી નામના એક હમારે એવી તકમાર હડાવી કે જે સંખરે પોતાના દેશને અને પોતાના મનહુને તરફ ફીરેલ, તે સંખરને આપોં આદરમાનથી દેશના પાછો લાવવા એ ઘણું અનધરુ છે. વધી તેણે નજીવીક' કે, જે 'વખતમાં ઈંગલ'ડમાં ધણુ 'સંધાનો' અને ખરાબીને 'પવન' ફુકે, તે 'વખતમાં' એવા માણસને અહીં લાવવો એવું તો ન હતો.

લા ઈંગલ'ડમાં ચાર વરસવેર રહેએ અને પાછો 'વેનીસ' ખાતે ગયો, જ્યાં તે ૧૭૨૯ નાં વરસમાં મરણ પામીએ. આ લેલાએ તે ઘણી તંગ હાલતમાં આવી ગયેલો હતો, અને દોલતના જે મોટો ઉછાલો તેણે કરાવીએ. હતા, તેના છાપે પછી તેની આગલ તેની મરતી વખતે ન હતી હતો. પેલી તરફ ફરંસ પછી છાડવાનું થઈ દેખાલે પડી, અને એ પરમાણે ખીસીસીપી સંકીમના પરપોટાને ઉછેડે આવીએ.

આલપસનાં પરવતો ઉપરની એક સ્ત્રીની

મુસાફરી.

(ગીયા આંધી સાંધણ.)

આ વખતે હમોને 'લાલન પડીક' કે, હમે છડી મંજલની નજદીક છઈએ, તેથી, જે મારા મીતરને નજીવીક' કે, જે આપણે આ પરમાણે આ બરકમાં અને તેફાનમાં પૂજેન ચાલવાની કોરોશ જરી રાખ્યું તો આખી રાત પુરી થતાં પણ આપણે આ નગમાંથી બહાર નીકલવાનાં નથી, અને મંજલ ઉપર પોહ્યાંવાનાં નથી, વાસતે ગાડી માંન, બેસીને જમ તેમ 'થોડાંએનેન આગલ ચલાવવાની કોરોશ કરીએ તો સારું; તેઓ આપણા કરતાં કંઈની આવી શકશે. હું એમ બોલું છું એવામાં કેઈ માણસોના સાદ હમોને પાછવાડેથી આવીએ, તેથી હમે બધાં દુરત

ફરિને એવા લાગ્યાં. હમારી નજરે જે માણસો, હમારી તરફ આવતાં પડીએ. તેમને આપલ વીચોતર હતો; તેઓએ મકાંના આગડાના ડગલા પેહેરેલા હતા, અને સઘલા આપવામાં માણસ કરતાં કાંઈ એમ તરોહનાં પરાણી લાગતા હતા. તોપણ તેમને જોતાંવાર હમે ખુશી થયાં, અને સમજ્યાં કે, જે મંજલ આપણે છોડી આવીએ તો આંધી આપણી મદદ આ માણસો આવીએ. તેમ ખરું પડીક. તેઓમાને એક હમારી આગલ આવીએ, અને નજીવીક કે, તે આ રસતાને ઉપરોછે, અને તેમની મદદને માટે આવીએ. 'તે બોલીએ કે, તમે લોક જે કે'આ, ઘણી ધાસતી ભરેલી નગમાં ફરી ગયાં, તોપણ તમારે ગમરાવાની કાંઈ નરૂર નથી, કારણ કે, તે તેઓને સલામત આગલી મંજલના ઉતારા ઉપર પોહ્યાંવાડો, જ્યાં રહેનારા સાંધાએ તેમને દુરત અંદર દાખલ કરી, જે ઈતી બરદાસત લેશે. પણ તેની આ ગોઠવણની સામે હમારો ભોમીએ થયો, અને બોલીએ કે, આગલ ચાલવા કરતાં આપણે પાછાં ચાલ્યું તો રાત પડવાની આગમ્ય આપણે જે ઉતારો મેલી આવીએ છઈએ તો આંધી સલામત પોહ્યાંવા, અને પાછાં સહુવારે નીકલીશું તો આપણે ને કરી હરકત નડશે નહીં. હમુને બધાંને લાગતું હતું કે, પાછા ફરવા કરતાં આ ઉપરની મદદથી આગલ ચાલવામાં વધારે એને પેખીતો ફરપોછો, તોપણ ભાંચીએને તેથી ઉલ્ટો વીચાર કરતો જેઈ અને પેહેલાં ઘણી અન્ય ખીલાગી, પણ થોડાવારમાં મને તેની ખંધાઈ 'ભાષન' થઈ. એમ કરવામાં તેની મતલબ એ હતી કે, જે પાડી, થોડા અને માણસો તે ભાડે લાવેલો હતો, તેમનો અને પોતાનો જે એક રોન વધારે ભરાયો તે ખરો. ફક્ત એક રોનના પછીસાને ખાતર આ ખંધો માણસ હમારી સઘલી સમવડને ધુલ મેલવવા આહંતો હતો, અને હમારી સલામતીની ફરકાર કરતો નહીં હતો. રસતાનો ઉપરો, જે ઘણો ભલો અને હસમુખી માણસ હતો, તેણે તેની આંસી તને હસી કાઢાડી, અને હમુને તેના કહેવા પરમાણે આગલ ચાલવાની નલામણ કીધી. મને પણ તે જાણખી લાગી, તો પણ આરા ભોમીએને હજી પોહ્યાંસ કરતાં એઈ, અને મેં તેને ધમકાવીએ, અને કહીક કે, જે તે વધારે બોહ્યાંસ કરશે તો તેને હમાણા રજા આપવામાં આવશે, અને તેની એવી ખરાબ ચાલને માટે તેના વડા ઉપર લખી ચોકલવામાં આવશે. આ ધમકીથી તે ઘણો કમવાઈને 'જુઓ રહેશે, અને હમેએ મહા મુશકેલી ધેમતાં આગલ ચાલવામાં રીક. આ વખતે રસતાના ઉપરના હાથ તંલેના કામ કરનારાં માણસો પણ તો આંધી આવી લાગેલાં હતા, જેઓ પણ હમારી ગાડી સાથે ચાલવા લાગ્યાં, અને જ્યાંથી થોડાંથી નહીંન ચલાય તો આંધી તેઓ પાવડા વતે બરક ખાડી કાઢાડી, ગાડી ચાલે એટલો રસતો કરવા લાગા. નેટ લોવાર તેઓ એ પરમાણે રસતો સમારના હતા તેટલોવાર હમોને જીવું રહેવું પડતું હતું, અને તેથી ઘણી વખત બંતો હતો. અંતે, કેટલોક રસતો એ પરમાણે કાપીઆ બાંદ, હમે ઉતારાની નગા આગલ આવી પોહ્યાંચીએ. એ જેઈ હમોને મોટી ખુશાલી ઉપજ. આ મકાન થોડેક દૂર રહ્યો

એટલામાત્ર રસતામાં. એટલું બધું બરફ નહીં, કે પેલા ઉપરીએ હુએને બલાગણ કીધી કે, હુએ ને ગાડીમાંથી ઉતારી ને. થોડાકે ડગલાં. ચાલ્યું તે' ઘણા નવદી, આ મકાનમાં ન હું. આસાએસ લઈયું. અગર નહીતો. એટલા રસતા. ખણ, તાં અને. ગાડીને બારણા આગલ લેતાં ઘણે વખત નીકલે નયો. હુએએ તુરત તેમ કરવાની હા કહી, અને ગાડીમાં થી ઉતરી પડીઆ. આ નગામાં. બરફ એટલા બધો હતો કે. હુએ ઘણી મુશ્કેલીથી એક એક ડગલું ભરી ચકતાં હતાં, અને ઈ થીતો. હુઆરં હાડકાં વડીક બંધાઈ ગયાં હતાં. અને, જેમ તેમ. તે મકાનના દરવાજા આગલ આવી પોણે. ચીઆં, છઆં હજને જોતાં, તે મકાનનાં ઘાંટ વાગીએ, અને તુરત તેમાંથી એક સાથું, પોતાનાં તરણ મોટા કુતરા એને લઈને હુઆરે આગલ આવીએ, અને આદરમાનથી હુએને અંદર લઈ ગયાં.

આ મકાનનાં દાખલ, ધવા પછે હુઆરા છવને ધીરજ આવી, અને મુશાલી પેદા થઈ. એ નગામાં ચાર સાથું એ. રહેતા હતાં, જેઓ, ઘણાં ભલા અને માયાલુ હતા. તેઓએ તુરત હુઆરે વાસતે એક એરડો. તઈઆર. કીધો અને બંધાઈ ગયલાં હાડકાંની ઠાંડી દુર કરવાને. સગડીમાં મોટો આતશ સલગાવીએ. હુએને નજાવીઈ કે એક ક લાકની અંદર હુઆરે ખાટું ખાવાનું તઈઆર થયો. એટલું, કહી હુએને તેટલે કંઈ મોડામાં નાખવાને નજાવીઈ, પણ હુએએ તેમ કરવાને. ના. પાડીઈ અને કહીઈ કે, હુએ. બીહીકયો અને ઠાંડીથી એટલાં. અલકાઈ ગયાં કે, હુઆણ હુઆરીથી કંઈ. ખવાયેં નહી, વાસતે ખાણું. ત ઈઆર થાય તીઆંદર, હુએ. ચોભયું. એમ કહી હુએ. એરડામાં, ગયાં, અને સગડીની આસપાસ તાપવા બેઠાં. આ વેલાએ તે સાથુએમાને વડો હુઆરી સાથે વાત કર વા. બેઠો, અને. હુએ નજાવીઈ કે, તેઓ આંને રાત પડવાની. આગમય સલાખત આ નગામાં આવીઆંછે, તેને, ખાટું તેઓએ પોતાને ભાપગસાલી. સનનવાં. જોઈએ, અ ને. પોદાને પાડ માનવો એઈએ; કારણ કે આંને જે તો કાન ચાલેછે, તે ઘણું શકતછે, અને એમાંથી બચવું થ છું મુશ્કેલછે. આવા. વખતમાં. ઉતારામાંથી નીકલવાને ખાટું તેણે હુએને અને તે ઉતારા ખાડેમાં માણસોને ચકત કપકો આપીએ. તે બોલીએ. કે આવા વખતમાં. મુસાફરી કરવાને તમારે હીખત કીધી, અને તમારે નીકલવાં દી. ધાં. એ અંદર. અભયબી ભરેલું છે. ને કે, આ વાત સાં ભવી હુઆરે છાતીમાં, ઘણી રહેસત પડી બરી, પણ તે વખતે હવે નતો રહેલો હોવાથી, અને વલી. આગલ મોટા બલતા આતશથી હુઆરં અકડાઈ ગયલાં બદનમાં સારી ગરમી આવવાથી, હુઆરે અંદર ઘણી મુશી પેદા થઈ.

નખવાને વખત થયો, અને એક લાંબી રેબલ ઉપર હુએ બધાં નખવા બેઠાં. નખવાનું ને કે સાડું હતું પ છ ગમતું અને પુરું હતું. વાઈન પછે ઘણે સરસ હતો. ને કે આ લોક સાથુએછે તોપણ દારૂ પીએછે, તે તું દારણ એછે-કે, તેઓ. એવી ઠાંડીમાં વસેછે કે. ને તે એ. તે ન પીએતો. તેનાથી, તે નગામાં છવાઈ નહી, એટલા ખાટું તેમને એક નગાની છાં આવેલી હોયછે.

તોફાનની, અને આફતોની લાખી વાત ચલાવી ને ન ગામાં હુએ ઘણું ફસી. ગયાં હતા, અને ખોહોમાં પડી ન વાની. ધાસતી લાગી હતી, તે નગાની વાત છઆરે હ. એ કાહાડી તોઆરે તેઓ બોલીઆ કે. થોડુંકની વાત પર તમારી. આફત એક ઈગલોચ સી. અને ગરહસ. ધ એન નગામાં ફસી ગયાં હતાં, જેઓને આખી રાત તી આંન પડી રહેલું પડીઈ હતું. બીજે દીને સહવારનાં તે એ ઘીસલાંપર બેસીને આ નગામાં આવીઆં હતાં, અને પોતાની ગાડી તથા થોડાએને પાછા મોકલવાવોઆ હતા, પણ તે પોતાની નગાએ પેહિંતાંન નહી. થોડુંક ચાલવા પછે ગાડી ને થોડા બધું. એક ખોહોમાં ગયું. સાસં બાપ એ તે વખતે તે અંદર ખાણસ ન હતું. તેઓ બોલીઆ કે આ નગામાં સંકેતમાં ફસી ગયલા અથવા બરફમાં ડહાઈ ગયલાં મુસાફરોને શોધી કાહાડવાને હુઆરા કુતરા ઘણા કામ લાગેછે. ને તેમની મદદ નહી હોયતો તેવા મુસાફરોમાં થી થોડાએનોન છવ બચાવી શકાય. ખાણું પુરું થવા પછે હુએ હુઆરં બીહાંપર ગયાં. આ બીહાંમાં ઘણી સગવડ ભરેલાં, અને ઘણો ગરમી આપે એવાં હતાં. એ રડામાં જેકે મોટી સગડી બલતો હતી, અને બેવડો બારી એ અપટ બંધ હતી; તોપણ હુએને ઠાંડી ઘણી લાગતી હતી, કેમકે રાતને વખતે તે અતીશ વધી પડી હતી. તે સાથે તે તોફાન પણ ભર નેરમાં કુંકરું હતું. આ વેલાએ હુએ ને વીધાર આવીએ કે, આ વખતે ને આપણે બાહાર હુ તેતો આપણા કેવા હાલ થતે. હુઆરે સલાખતીને ખાટું હુએએ મોદાને પાડ માનીએ; અને મુઈ ગયાં.

બીજે દીને પેટો રસતાને ઉપરી હુઆરી આગલ આ વીએ, અને હુએને આગલ માલવાની ભલાગણ કીધી. સાથુએએ ઘણી મેહુઆનીની રાઈ હુએને થોડા દીવસ તી આંન ચોભવાને નજાવીઈ, કેમકે હુણ કંઈ તોફાન કુંકરું નરખ પડીઈ ન હતું, અને બરફ વરસતો બંધ પડીએ ન હતો. તેઓએ નજાવીઈ કે આ વખતમાં પણ આગલ માલવું ઘણું ધાસતી ભરેલુંછે; પણ ઉપરીએ હીખત આપી અને કહીઈ કે ઘીસલાંની આફતે નતાં કંઈ ઝાઝી અડ ચલ નથી. વળી તે પોને પોતાના દશ. માણસોને લઈને સાથે આવવા, એટલા પછે કંઈ બીહીવાનું નથી. હુઆરી સાથે આવવાને વડો સાથું પણ તઈઆર થયો. હુએએ તેને તસદી નહી લેવાને ઘણું બી કહીઈ, પણ તે સાથે આવવા ને તઈઆર થયો. એક વાગતે હુએ નજીઆં, અને બે વાગતે ઘીસલાંની ઉપર હુએ આગલ નખા નીકલેલાં. હુઆરં ઘીસલાંની આગલ પેટો ઉપરી અને તેના દશ માણસો આતશ પર પાવડા, કોદાલો વગેરેના હુધીઆરો લઈને ચાલતાં હતાં, અને હુઆરી પછવાડે એક ઘીસલાં ઉપર હુઆરો સામન ભરીએ હતો. આ પરમાણેની હુઆરી સવારી તે નગામાંથી નીકલી. આ વેલાએ બરફ ધ્રુખ વરસતો હતો; અને પવન પણ સુબ નેરમાં કુંકરું હતો. સઘડો દેખાવ એની રહેસત પેદા કરે એવો ધઈ રહેઓ હતો. આટલી બધી સંભાલ છતાં, હુએ એકએક ડગલું તપાસી તપાસીને ભારતાં ન. અને દરેક ડગલે હુએ સલાખતીને ખાટું રહે અને ન. અને નગી અંકડ ખરીને અને દર નહી. ખીનમાં આવી.

પોહુંગીઓ, અને તીઓની ધરમથાલામાં ઉતારો લીધો. આ પરવતોપર યુથાકરી કરવાનું મોટામા મોડું સંકટ આ નગાપરથી પુરું થાયછે. હુમારી પણ કીકર મરી, અને રા તે નીરાંતે ઉંધાયાં. બીજા દીને સહવારના પેલા વડો સા થુ અને પેલા ઉપરી હુમારી રજા લઈ પાછા રવાને થયા. આ વેલાએ હુમારેથી ખતાય એટલી આજુબાજી હુને તેમ ના ઉપકાર માનીઓ. અહીંથી હુને પણ નીકલીઓ ને અં તે સલામત ઇશ્તાલી પોહુંતા.

મેસેટો અને તેની ઘોડી.

ફતીઆમાં કેટલાક એવા સાદા અને ભોલા દીલના માણસો તરીકે આવેછે કે, તે કહી વાત નહીં માને તે જાણુ વું યુથકેલ પડેછે. એવાઓ જીભારે વધી વેહેમના ભોગ થઈ પડેછે, તીઆરેતો તેમની હરેક વાત ખાતી દેવાની વાતથી તો અવધીનછે. એવી પરકારનાં માણસો અંધા ઓના સમજ શીકાર થઈ પડેછે, અને કેટલીકવાર તેવા હુમાઓ તેવા બીચારાઓનું સતીઆનાથ વાલી આપેછે. જીભારે તેવી કોઈ વાત આપછે સાંભલીએછે, તીઆરે આપછુને દયા અને મોહ બંને એકી વખતે પેદ થાયછે. એવી જાતનાં માણસો ફતીઆમાં થયે કોણે મઠી આપેછે, અને તેમાંના એક ઉપર લખેલા મેસેટો નામનો શખસછે.

મેસેટો જાતે એટલા અલગ હતા કે ભુત, જાન, ડા કણ વગેરેની વાતોને હૃદયી જીભારે માનતો હતો અને તે બાબેની જ કોઈ હરપરકારની વાત કરે તે બધું ખટ્ટ માનતો હતો. તેમને તે સવભાવે એટલેટો સંક, નરખ અને દયાહી હતા કે, કોઈની આગલી કાપાલી નેહને ગભરાઈ જતો, અને તેને નજા અરે અરે કરતો નેહ દયાથી પોતાની આંખમાં પાણી લાવતો. તે જાનવરોની પણ એવીજ દયા ખાતો હતો, અને તેમની ખાવજત પણ ઘણી કરતો હતો.

મેસેટો ઇશ્તાલીને રહેવાસી હતો, અને તે વાસણુ વે મવાનો ધધો કરતો હતો તે પોતાના વાસણુ કુવારનસ ખાતે જઈને વેચી આવતો હતો. પોતાને માનથી વાસણુ ભરીને કુવારનસ ખાતે લઈ જવાને તેની પાસે એક ઘોડી હતી. તે ઘોડી જાતે ઘણી સારસ હતી, અને વલી મેસેટો તેને પોતાના સવભાવ પરખાણે, ઘણી સંભાલથી રાખતો અને વાસરતો હતો, તેથી તે દેખાવમાં પણ ઘણી સારી લાગતી હતી. કોરવેટો નામના એક અંધા શખસના ડા લો આ ઘોડી ઉપર લાગે. તેણે વીચાર કીધો કે, મેસેટો જાતે ઘણો વેહી, અને ભોલો, માટે કંઈ તાલમેલ કરી ને તેની પાસેથી આ ઘોડી મફત પડાવી લેવું. વલી મેસેટો ઘોડી સાથે એવી સારી રીતે આવતો હતો, તે ઘોડી તેની સાથે ઘણીજ હલી ગઈ હતી, અને તેની પાછલ કુતરાંની ખાફક માલતી હતી. આથી કરી કોરવેટોને તેની ઠગાઈમાં વધારે ટેકો મળીઓ.

એક દીવસે મેસેટો પોતાની ખાલી ઘોડી મવાવી લઈને જતો હતો, તેવામાં કોરવેટો રસતામાં તેની સાથે થયો, અને ઘોડી તરફ જાઈને એવા લાગે. પછે તેની ગરદન

પર હાથ ફેરવવા લાગે, અને તેને ખુબ પસવાડવા લાગે. એજ થોડાકવાર કરીને તે પોતાનું મોડું નરાક દલગીર ને વું કરીને તેનીથી છુટો થયો. વલી બીજા દીને કોરવેટો તે મજ રસતામાં મળીઓ, અને વલી ઘોડીને પસવાડી પસવાડીને દલગીર મોડે ગીઓ. એ પરખાણે પાંચ છ દાહા ડાવે કોરવેટોએ કરવાથી મેસેટોને તેની ઘણી દયા આવી, અને તેથી એક દાહાડે તેને પુછીછું કે તે રોજ તેની ઘોડીને શું કરવા પસવાડેછે, અને એટલા બધા દલગીર કેમ થાયછે? આ બોલો સાંભરી કોરવેટો ડીસકાઈને બોલી ઓ, “ભાઈ, હું તુંને શું કહું, ન દાહાડેથી મેં એ ઘોડી ને નેહછે તે દાહાડેથી મારી આંખમાંથી આંસુ સુકાતા નથી.” આ બોલો સાંભલી, અને તેની આંખમાં આંસુ નેહ મેસેટોને ઘણીજ દયા આવી, અને તેણે તેને દીલસો દઈને તેનું કારણ પુછીછું. તીઆરે કોરવેટો જાણે વધારે રડતા હોય તેવું ડોલ ઘાલીને બોલીઓ, “ભાઈ મેસેટો, તું આ ઘોડીને વાપરેછે ખરી, પણ તું એજ ના જાણતા કે એ તુંને જોવી ઘોડી દેખાયછે તેવી ખરેખર ઘોડીછે.” એ બોલો સાંભલી મેસેટો ઘભરાઈને બોલીઓ, તીઆરે એ શુંછે? કોરવેટોએ ઘણી ડીસકાં ભરી નવાબ દીધો, “એ ઘોડી નથી પણ મારી ઘણીજ વાહાલી બઈરીછે. અને એક નાખક જાડુગરે એનાપર ચીરડાઈને આ જાનવરનો અવતાર આપીઓ. આ મારી વાહાલી બઈરી ઘણી ખુબશુરત હતી, તેમજ ઘણીજ નીતીમાન પણ હતી; અને તેની નીતીને લીધેને આનું કુખ ખમણું પડીઈછે. તે નાખક જાડુગર જીભારે કોઈ રીતે એને સમજાવી નહીં લઈઓ, તીઆરે એનાપર ચીરડાઈને એવું જાડુ કીધું કે એ તતકા લ ઘોડી બની ગઈ! અકુચોશ! અકુચોશ! મારી વાહાલી બઈરી, હું તુંને કેટલું થયું શોધતો કરતો હતો, તીઆરે તું હમણાં મને હાથ લાગો, મારી વાહાલી, ઘણીજ વાહાલી બઈરી.” એજ રડવા તે ઘોડીનું મોડું પોતાની છાતીએ દાખી કરવા લાગે. પછે તે બોલીઓ, “ભાઈ આજ કેટલાં વરસ થયાં હું બધે બધે જઈતો હતો, અને એને શોધતો હતો કે કોઈથી મારા હાથમાં આવેતો એને ખીકાવલ સકાટ નામના નાખી આ જાડુગરની પાસે લઈ જઈ તેનાં જાડુમા નેરથી એને પાછી ચોરત બનાવે, તીઆરે કેટલી સુદતે આંસુથી એ મારા નેવામાં આવી. આટલા દાહાડાવે મેં બરાબર તપાસ કીધી કે એ મારી બઈરીજ છે નહીં; અને હવે મારી ખાતરી થઈછે કે એ તેજ છે. મારી પાસે દોલતતો ધુગકલ હતો, પણ તે બધી મેં એનીજ શોધમાં ખોઈ નાખી. હવે મારી પાસેથી એક અરધીબી રહી નથી કે તે તુંને આ પીને એને છોડવી લઈ. વાસતે, ભાઈ, ને તારા દીલમાં દયા આવતી હોયતો મને મારી બઈરીને એમજ આપ, ને નહીંતો, ને તુંને પછસાની નેહતા હોયતો હું મેડેનત મજુરી કરીને તુંને આપું.”

કોરવેટોનાં મોડાંમાંથી આવા બોલો સાંભલી અચર તીમાં ગરકાવ થઈ ગયો, અને વીચારમાં ઉભો. આ વાતતા તેના માનવામાં આવી ખરી, કે જાડુગરો એ પરખાણે જાણસને હેવાનનો અવતાર આપી દીધેછે; પણ આ ઘોડી ખરેખર કોરવેટોની બઈરીજ છે કે નહીં તે વાતની

ખાતરી કરવાની રહી. તેણે કોરવેડોને ધણીજ દીવાસો દીધો, અને નજીવાલી કે, ને, એમન હુસોતો તે એક પછ બી લીધા વગર તેની બધરીને તેને સવાધીન કરશે. આ બોલો સાંભલી કોરવેડો જાણે ખુશી થયો હોય એવું તેણે દેખાડી, અને થોડીને આંખીને કોટી કરીને અને મેસેડો ના ઘણા ઉપકાર માનીને તીઆંથી મનમાં મલકાતા ગયો, કે તડકો તો ઠીક પડવાનો ! મેસેડો થોડીને લઈને ઘેર ગયો, અને તેનાપર આગલ કરતાં વધારે માવજત લેવા લાગ્યો, અને તે દીવસથી તેનાપર સાબન લાધવાનો બંધ કીધો. પછે તેણે પોતાની ખાતરી કરવાને માટે તેના ગા મના પાદરોને તે થોડી દેખાડવાને કરાવ કીધો, કે તે ને હુંને પારખે કે એ ખરેખર કોરવેડોની બધરીછે. વલી બીચારો એટલો ભોલો, કે એ વાત કોરવેડોને પણ કહી. તે બંધાએ જોયું કે પાદરી સાહેબતો બધો ઘણુ બગાડી નાખ્યો, અને છટકું બંધ મેરેહું પાછું છટકી નયો, તેથી તેણે તે વાતથી મેસેડોને અટકાવવાની તાલમેલ કીધી. તેણે પરમખ પોતાનું મોડું કુંભાવી નાખી, અને આંખમાં જાણે આંસુ આવતાં હોય તેમ તે મલમલાવવા લાગ્યો. એ જોઈ મેસેડો વલી દલગીર થઈ પુછવા લાગ્યો, કે એમ વલી એમ સા વાસતે કરશે ? ” કોરવેડો બોલીએ, “ખીઆરા મેસેડો, તું જે એ વાત પાદરીને કહીને થોડીને તેને દેખાડ્યો, તે શકે તે તુરત મારી બધરીને એલખી કાઢાડશે, અને તેથી એ વાત બધા ગામમાં નજીવ નયો. એમ થવાથી આ મારી વાહાલી બધરીને ધણીજ શરમ પોહ્યાંય છે, અને તે મનમાં ધણીજ રૂખી થયો. તે એવી ખુશખુશ છે કે, ધણી એરતોતેની અદેખાઈ કરતી હતો, તેઓ જ આરે એવી વાત જાણ્યો તીઆરે, તે માણસનાં રૂપમાં આ વવા પછે, તેને બધીએ ટાણા ખાસશે. એ મારી બધરી એવી કાકણીછે, કે એવી ફત્તીમાં જીવવા કરતાં મરી નાવું મેહંતર સમજશે.” આવા બોલો સાંભલી મેસેડોએ તુરત પોતાની દલગીરી બતાવી, અને તેની બધરીને ઉંઘાડી નહી પાડવાની કહ્યુલાત આપી.

વલી મેસેડો વીચારમાં પડીએ કે, કેમ કરવું ? એમ કરતાં કેટલાક દીવસ નીકલો ગયા. અને થોડીનેતો તેણે નજીથી કામ કરાવવા વગર મેસાડી મેલી, કારણ કે હવે તે થોડીપર વાસણ લાધવાને તેને ગમીઈ નહી, કારણ તે ખરેખરતો કોરવેડોની વાહાલી બધરી હતી ! અંતે તેણે જોયું કે આ બે ધણી ધણીઆંનીને વધારેવાર કુટાં રાખવાં એ વાત સારી નહી, તેથી તેણે કોરવેડોને બોલાવીએ, અને પોતાની થોડી તેને સવાધીન કીધી તેને કહીઈ કે, આ તારી વાહાલી બધરીને તું લે, અને જમ અને તેમ જ વલી મોકાપલ જાદુગર પાસે લઈ જા, અને તેને પાછી લેવી હતી તેવી જાવ. આરે એ પાછી માણસ થાય, તીઆરે તું એને એક વખત મારી આગલ લાવજ, હું તેને જ વશ અને ખુશી થઈને આશીરવાદ દેવશ, અને તેટલામાં જ મારા પછંસા વલી રહેશે.

પરમખતો કોરવેડોએ થોડીને આંખી આંખીને કોટી કીધી, અને તેના મોડાંપર કેટલાક બોસા લીધા, અને મેસેડોના જોણ ધણીજ ઉપકાર માની, થોડીને આસતે આસતે મલાવતો લઈ ગયો. આવારે થોડી દેખાઈ તીઆરે

ર બીચારા મેસેડોએ તેને દલગીર મોડે જિયા કીધી, પછે ને વી તે દેખાતી બંધ પડી કે તે ધરમાં ગયો, અને આજીમ મ પેલો હુમો કોરવેડો તેનીપર કુદીને સવાર થયો, અને આરે પછે દોડાવતો, અને પોતાની ક્તોહપર ખુશી થતો તથા મેસેડોની મુરખાઈપર હસતા ચાલીએ. આ થોડીને કોરવેડો લાગ્યો ક્વારનસ ખાતે લઈ ગયો, અને તીઆં તેને વેચી નાખીને, રૂપીઆની ગાંસડી બાંધી મુજો મુજો પોતાને ધર નહીને મેલો.

મેસેડોએ એક બીજ થોડી વેચાતી લીધી, અને પોતાના વાસણ, ને ઘણા દીવસના પડી રહેલાં હતાં, તે તેના પર લાધીને ક્વારનસ ખાતે આવીએ. અહીં તે એક દીવસે રસતામાંથી નંતો હતો, તેવામાં એક બાડુતી ગાડાંવા લાને પોતાનાં મુરદાલ થઈ ગયલા થોડાને આગંવ મલાવવા ને ધણીજ ધાતકીપણે મારતો જોયો. તે જોઈ મેસેડોને ધણીજ દયા આવી, અને આગલ નજી ગાડાંવાલાને કહેવા લાગ્યો કે એ બીચારાં મુગાં નનાંવરને એમ નહી મારીએ. એમ કહી થોડાને પસવાડવા ગયો, પણ તેમ કરતાં તેને તુરત માલમ પડીઈ કે એતો તેની પોતાની થોડીછે, ને કોરવેડો તેની પાસેથી બધરી કરીને લઈ ગયો હતો. એ જોઈ મેસેડોને ધણી અજાયબી લાગી, અને પેલા ગાડાંવાલાને પુછવા લાગ્યો, કે તે એ થોડી કીઆંથી લાંવીએ ? ગાડાંવાલાએ કહીઈ કે તેણે તે એક કોરવેડો નામના સખસ પાસે થી વેચાતી લીધી. આ બોલો સાંભલતાં મેસેડો સમજાય ગયો, કે તે હુઆએ તેની સાથ મોટી હુઆઈ કીધી, અને સાક તેને કમીને તે થોડી લઈ ગયો. અને વેચી ખાધી. મેસેડોએ કોરવેડોને ધણીજ કહુવા દીધા, અને પેલા ગાડાંવાલાએ જેટલા રૂપીઆ કોરવેડોને આપીઆ હતા તેટલા મેસેડોએ તેને આપી તે થોડી પાછી ખરીદી, અને પોતાને ઘેર કોરવેડોની ઉપર ફટકો ને ચટકો લઈ ચાલીએ. ગામના લોકમાં જીઆરે એ વાનની ખબર પડી, તીઆરે તેઓ તેને ખુબ હસવા લાગ્યાં, અને કેટલા દીવસવેર તેનીજ મ શકેરીની વાત ચાલી, અને લોકોને ખુબ ગમત મલી. ને આ પોતાની જુધીને પાછલ મેલી વેહેમને અને અગતાન પછાને વસ થઈ રહેલા હોયછે, તેમના આવા હાલ ધાયછે.

કેનવાસ ઉપર ભરત.

પાસે આપેલો નમુનો કેનવાસ કીપરના ભરત નોછે. એવા ચાર કટકા સાથે જોડીઆથી એક મોટો ડી ગાદી અથવા તથા બની શકશે. નમુના મધે કાલા દાનાછે તેહને બદલે લીલું બિન લેવું અને અરેદ દાનાને બદલે ચાહડ કીતર રંગનું લાલ લેવું. એ શોવાએ દોઈથી બીજા રંગના કીનનો કીપેશ કરવાનું ભરત ભરનારી બાઈઓની મુમજણ કીપેશ સોંપીએ છઈએ.

મીસીસ વરડસવરથ

ઘણીક વાંચનારી ખાઈઓના ઘણીઓ, દીકરા અને ભાઈઓ વગેરે જેઓ સંકુલમાં શીખીઆ હશે, અથવા શીખતા હશે તેઓ સઘલા. વરડસવરથના નામથી કોઈ રીતે અંજાણ નથી. એ માણસ ઈંગ્લેન્ડ દેશનો એક ગ્રાંટો કવી થઈ ગયો છે, અને એની કવિતા અને વચનીકા લખાણ અને ઘણાં વખણાય છે અને વંચાય છે. એ કવી ગઈ સદીની આખેરીએ પરકાશી ગયો છે, એની કવિતાઓ ઊંચા ઊંચા પીઆર થી, અને પીઆરના મીઠા મીઠા ભોલોથી ભરેલી નહીં હતી, પણ કુદરત સંખંધી, દુનીઆની ચડતી પડતી અને ભેવશઈ સંખંધી, અને એવીજ શીખામણ રૂપી ખાખતાથી ભરેલી હતી. અલખતે જેઓ જવાનીના જુસામાં આંધલા ખની દુનીઆના મારગમાં ઘોડે છે, તેમને એવી કવિતાઓ ઊર જેવી લાગે છે, અને જેઓ દેખતા રહી મોજમાં વખત ગુમારવા ચાહે છે, તેવાઓને એવી કવિતા અનગમતી લાગે છે; પણ જેઓ દુનીઆને ખરેખર જોઈને ચાહે છે, તેઓ એવી કવિતાને ઘણુ વજન આપે છે, અને ઘણી વાંચે છે.

એ કારણને લીધે વરડસવરથની કવિતા જાણા. જે પેટ્ટલી ખાહરે પડી, તીઆરે તેને લોકની તરફથી વખણ, અને આસરે જાહજો મલીઓ નહીં. તેમજ તે પછે પણ ઘણાં લાંબા વખતવેર તેને તેવો આસરો મલીઓ નહીં. અલખતે માણસ પોતાની ખને એટલી મેહનત કરી હરકાંઈ લખાણ તઈઆર કરે, અને પરજાની સામે મોટી આસાથી મેલે, અને શકત પસંદ કરવાના શોખને ખાતર તે નાપસંદ કરવામાં આવે, તીઆરે સઘલી મેહનત પાણીમાં જતી જોઈ, તેને ના સીપાયશી લાગીઆ. વગર રહે નહીં. તોપણ નામી એ વરડસવરથ કોઈવાર કોઈને નાસીપાસ દેખાશે હોતો નહીં, અને કોઈ આગલ તે તેમ પોલીઓ હોતો પણ નહીં, કારણ કે ખરેખર તે તેવો થયેલો હોતો નહીં. એ કે તે નાસીપાસ થયેલો હોતો નહીં, એમ નથી, પણ તેના ઘરમાં એક એવો શ્રેયસતા હોતો કે, દર વખતે જેવી તેના પર નાસીપાસી આવવા જતી હતી, કે જેમ જુશ્તા માણસને હીલ્લીને તેની ઊંઘ ઊઘાડી મેલી હુશીઆર કરે તેમ તે શ્રેયસતા તુરત તેને ઊઘાડી મેલી પાછો હુશાલીમાં લાવતો હોતો. આથી કરી

વરડસવરથને આગલ ચાલવાને પાછી ઊલટા અને જોર મલતી, અને તે પરમાણુ તે આગલ લખતોજ ચાલીઓ. જેમ તે લખતો ચાલીઓ, તેમ તે તેને પરજાની સામે, તેમની નાપસંદગીની જરાપણ શીકર રાખવા વગર મેલતો ચાલીઓ.

એક વંસુ જાતે જો કીમતી અને ઊંચાગીજ હોય, તો પછે, પરથમ તેની સામે ગમે એવો અનગમો પેદ થવા છતાં, આખરે તેના પર માણસનું મન જે ચાપે છે, અને તેની ખરી ખુબી વેહેલે નહીં તે મોડે જાણવામાં આવે છે. અને એમાં વધારે શયદો હોય છે, કારણ કે જે પસંદગી એકદમ આવે છે, તે જોટલી, ઝડપથી આવી હોય તેટલીજ ઝડપથી જતી રહે છે; તેથી જેમ એક વાત પસંદ આવતાં વીલમ લાગે હોય તે વાત પસંદગીમાં વધારેવાર ખલક હુમેશવેર રહે છે. તેમજ વરડસવરથની કવિતાનું થયું. આખરે તેના પર લોકની આખાં ઊંઘડી, અને તેની ખરી ખુબી પોછાનવા લાગા. વરડસવરથ ખરે વખણાવા લાગો, અને તેની કવિતા રોક. મોડે વંચાવા લાગો. તે પછે, ઇંગ્લેન્ડમાંજ વખણાશે નહીં, પણ તેનું નામ અને લખાણ છેક અમેરીકા પોંહીયોઆં, અને તીઆં પણ તેની કીરતીના કીરણ પરકાશવા લાગા. આખરે લોક તેના પર એકલાં શીદા થઈ ગયાં, કે તેના મરણ પછે તેની ઘણી એક જામની ઇઆદગારીઓ તેઓએ ઊભી કરી. છેલ્લે, તેની કવિતા આજેવેર લોકના વપરાશમાં અને પસંદગીમાં રહી છે, અને તેથી તેની ઇઆદગારી આ દેશ સુધીમાં કાયમ રહી છે.

આ પરમાણુ, કીરતીની જે ઊંચી સીડીના પેટ્ટલાં પગથીઆં ઊપરજ પગ મેલતાં વરડસવરથને આંચકો લાગે હોતો, અને પાછો કીરતી પડીઓ હોતો, તે સીડી, એક નાજુક હાથના ટેકાથી, તે આખી ચડીઓ, અને તેને મથાલે કાયમ રહેઓ. તેની નાજીમેદીમાં સદા જગત્ત રાખનાર શ્રેયસતા, અને તેને કીરતીની સીડી પર ચડતાં ટેકો આપનાર નાજુક હાથ તે તેની સી મીસીસ વરડસવરથ હતી. આ તેની ભલી સ્ત્રી તેને હુમેશ કીલટ આપતી હતી. તે કીલટ એક રીતે નહીં પણ જે રીતે આપતી હતી. એકતો તે હુમેશ તેની કવિતાને, તેની ખુબી સમજ, વખણતો, અને તેને ખોખો ગમે તે પોલે તેની શીકર રાખીઆ વીના આગલ ચાલવાની લલામણ કરતો. ખીંચુ એક તે

ધરમાં હમેશ સલાહુતં પળથી, અને હસતાં મોઢીથી જ રહેતી હતી. પોતાના ઘણીને નેહનું સુખ અપાય તેટલું આપતી હતી, અને ઘરમાં સઘલી વખતે એવી ચાલ અને એવો સ્વભાવ રાખતી હતી કે, કોઈવાર વરડાવરથે એવો વખત નહીં જોયો, કે પોતાની વાહાલી સૌની હાજરીમાં તેનું દીલ શુભાખતી મારક નહીં ખીલીકું હોય, અને તેમાંથી તેના કીમત લખાણનો પત રાટ નહીં નીકલીઓ હોય. ઘરમાં એક સારી બધરી હોવાથી કેવા શરદ થાયછે તેનો આ એક સારો નમુનો છે.

પરચુંટણ.

પરિસાના જીવપર લગન—પરિસાના જીવપર લગન કરવાં, અને માણસના શુણ અવશુણ નહીં જોવા, એ આ જના વખતના લોકોની સારથી મોઢી લુલ ગણાયછે, અને તેનાથી સંસારી મુખમાં મેટો સડો પેટેલાછે. આ સડાથી યુદ્ધી લોક મોકલા હોય એમ લાગેછે. એક લખના ર નજીવેછે કે, એ લોકમાં પરિસા નિધન લગન કરવાનો, એટલે મુખીઅ કરી બધરીના પરિસા જેઈ લગન કરવાનો તોરસધારછે. બધરીના અથવા તેના મા આપના. પરિસા માવા અથવા વાપરવાનું કામ તેઓમાં, નીચ ગણાયછે તેઓ લગન કરવામાં ગરીબ, તંવગરનો તકાવત રાખતા નથી, પણ એવી ભંતનાં કુટુંબોમાં જમ મરજમાં આવે તેમ લગન કરેછે; પણ વીધવાન કુટુંબોમાં તે કરાવું નથી. એટલે પરિસાદાર આપની છોકરી લેવાને પરજીનાર પરિસાદાર હોવાનો. અથવા યવાની અગત નથી, પણ વીધવાન આપની છોકરી લેવાને, પરજીનાર વીધવાન હોવાની અથવા યવાની નરર ગણવામાં આવેછે. અદૈયતે ઘણા યોલાના વડાવાઓ તો સારી ચાલેજન આપી ગયાછે, પણ તે આજે આલંતી જોવામાં આવતી નથી. તેમજ યુદ્ધીઓ ને પણ તેમનાં વડાવા એવો માલ આપી ગયા હશે, પણ તે એ આજનાં વખતનાં યુદ્ધીઓ પાલતા હોયતો તેમને મોટા મુખી સમજવા.

બેનો ઘાલ—એક લખનાર નજીવેછે કે, પરજીવું એટલે શું, કે એકને બદલે બેનો ઘાલ કાઢાડવો ! જનની ઉપર ધર, મીલાવણી અને ગેરસહકાર વાલી એરતોનાં ઉપયોગીઆછે, તેઓ લગન સંબંધી એવાન કરડા વીચાર આપેછે.

એક અગતની ખબર—એક વેલાએ એક ગામડી આને એક વીધવાને કહીકું કે માણસ દર સાત વરસે બદલાયછે, એટલે તેના શરીરમાં, દેખાવમાં અને બધામાં દર સાત વરસે ફેરફાર થાયછે. અર્થ સમજાવી છેલે ફરીથી કે હોતો ને ને ને માણસ બદલાઈને જીવે થાયછે.

આ સાંભલતાંવાર પેલા ગામડીઓ બોલીઓ કે, “તીઆરે તો ઘણું જ મજનું, તમે સ્વાસ્થ્ય થયું કે મારો લુલ ભાંલ. હવે મને ઘણો કરાર થયો, અને મોટો હુરખ ઉપજ્યો.” એ સાંભલી વીધવાને લગાર અલગ થઈને મુછીકું કે, “ભાઈ એમાં તુંને એવડો બધો હુરખ શાનો ઉપજ્યો, અને તારો ફીકર શાની ટલી ગઈ ?” ગામડીઓ બોલીઓ, “સાહેબ, મેં મારા પડોશીનું મોટું કરન કીધુંછે, અને તેને હમણા જ સાત વરસ પૂરાં થયાં, અને તેથી તે રોજ મને અદાલતમાં ઘસડી લઈ જવાની અને બંધીખાને નખાવવાની બીક આપેછે, અને તેની ધાસતી ધાસતીએ હું સુકાઈ ઉઘાઈ રહ્યો છો. પણ હમણા તમારા સમજાવીઆથી મારી લુલ ભાગીછે, અને હવે હું તેને જાન કહુ છું કે ભાઈ, રૂપીઆ લેવાને સાત વરસ થઈ ગયાં, ને દર સાતને વરસે માણસ બદલાઈ જાયછે, તેથી હું પણ બદલાઈ ગયો; માટે હવે તારો કરો દાવો ચાલે નહીં જીલે સાત વરસની અગાઉ રૂપીઆ લોકો હતા, તે માણસ હવે હું નથી.” આ મોટો સાંભલી પેલા વીધવાને મુખ હસતું આવીકું, અને તે બોલીઓ, “ભાઈ, જા, અમરસો એમ મુઝમાં ન રહેતો, નહીં તો વગર ભાડેનાં ઘરમાં નકામાં ચાંચરા મારવા પડે.”

એક કુમાશને જવાબ—એક વેલાએ એક ગરહસયનાં ઘરનાં દીવાનખાનાંમાં એક મંડલી મહેલી હતી, અને તેઓના હુસબાલની વાતો ચાલતી હતી. તેવામાં એક કુમારો શખસ બોલીઓ, “આ ડુનીઆં એક મુનાં બંધીખાનાંનાં સરખીછે.” આ મોટો પાસે પેઢેલી એક પરજીલી સીના કાને પડતાં તેઓને નવાબ આપીઓ કે, હા ભાઈ, જીએ કુમારો તેઓને ડુનીઆં બંધીખાનાં જવી લાગેછે, અને તેમાં કંટાલી વસતીમાં આવવા માગેછે અને જીએ પરજીલાછે તેઓને મનથી ડુનીઆં એક મોટી જતરા જવી લાગેછે, અને થકામુઝીથી કંટાલી નવરો જગમાં જવા માગેછે.

ફાનસવાલાં મજર ! બે ગામડીઆ મુસાફરી કરતા એક ધરમશાલામાં ઉતરીઆ. રાતે ખાઈને મુના, પણ મછરે એટલો બધો કંટાલો આપીઓ કે, તેમની જરા આંખ લાગવા દીધી નહી. અતે તેઓએ ઉડીને દીવા બુજાવી નાખીઓ, અને મોડાંવેર એટીને સુઈ ગયા. મોટી રાતે ઘણી ગરમીથી તેઓનાને એક જણ જાગીઓ, અને મોડાંપરથી એટલું જરા ઉંઘાડીકું. તેવામાં તેની નજરે એક આગીઓ કીકો એરડામાં ઉડતો દેખાયો, જે જેઈ તેણે દુરત પોતાના સોજતીને હીલવીને ઉડાડીઓ, અને બોલીઓ, “અતર ઘડી ઉડ, આપણે અહીંથી બીજા ગમ જઈ ને સુઈએ, કારણ કે આ મજરોએ આપણને ખાઈ જવાનો નાજ કરાવ કરેલો લાગેછે. આપણે અંધારું કરવાને દીવા બુજાવી નાખીઓ તીઆરે મજરો બધાં સોયે ફાનસ લઈને આવીઆછે !” એ સાંભલી તેને સોજતી પણ બીચો, ને બોલીઓ, માલ તીઆરે આપણે અહીંથી ઉડી જઈએ. અને જન તીઆંથી ઉડી ગયાં.

કામદારી માણસો—ઈગરડાંમાં રૂના કારખાંનાનો
ધંધો થોડા વરસમાં ફેટલો વધી ગયો છે, તે વ્યા ગણતરી
ઉપરથી માલમ પડે છે: ૧૮૩૯ના વરસમાં એવાં કારખાં
નાઓમાં કામ કરનારા માણસોની સંખ્યા ૨૫૯૩૬૫ ની
હતી. ગયાં વરસમાં એવાં માણસોની સંખ્યા
૩૨૦૦૦૦૧૪ની હતી.

મોટાં હલ—ખેતરમાં ચમનાલ ઉગાડવાને તેની જમી
ન હલ નામના હાથીઆર વડે ખેડવામાં આવે છે. એ હ
વને બલદો ઘસડે છે. યુરોપમાંડાંતો એને ઘસડનાર બાક
ને બનાવીએ છે, એટલે બાકના સાંચાથી ચલાવે છે, પણ વ્યા
દેશખાતે હજી બલદીઆન ઘસડે છે. કોયે કોયે હમણા તેવાં
હલ વપરાય છે. એ જાતના હલો વાપરતાં કેટલીક કડાકું
આ દેશના લોકોને લાગે છે. તેથી મોટા પાંચેઆપર કા
મ લેવાની ખતલખે, એક કારખાંનાવાલાએ હાથીએ ખેડ
વાનાં હલ બનાવીઆ છે.

ઈમાનદારીનો લેખ—એક વેલાએ એક ગામડીએ
એક દુકાન વ્યાગલ ઉભો રહી તેખાનો સામન નેતો હતો,
તેવાખા તેણે બે નનને દુકાનમાં વાત કરતાં શાંલવીઆ. તે
ઓમાં એક વીદવાન હતો, અને એક દુકાનદાર હતો. વી
દવાન દુકાનદાર સાથ વાત કરતાં બોલીએ કે, “ભાઈ, મા
ણસની ઈમાનદારી માણસના મોડાંપરન લખેલી હોય છે.”
આ બોલો સાંલવી પેલો ગામડીએ વેહેલો વેહેલો દુકાનપર
ચહુડી આવીએ, અને પેલા વીદવાનનો ઉપકાર માનવા
મંડી ગયો. વીદવાને પુછીઉં, “ભાઈ, મેં શું તારૂં સાડું
કીધું કે તું મનચીતો આવી મારો આટલો બધો ઉપકાર
માને છે ?” ગામડીએ બોલીએ, “સાહેબ, ઘણું, ઘણું હું
આએ મારા પરસા તથા ચમનાલ ખાઈ ગયા છે. તમે સા
ડું થયું જે હમણા બોલીઆ કે ‘માણસની ઈમાનદારી માં
ણસના મોડાંપરન લખેલી હોય છે;’ હવે હું જેને પરસા ચ
થવા હરકાંઈ ધીરચ, તેનાં મોડાંપર તેની ઈમાનદારી પેહેલાં
વાંચી નેવચ, ને પછે ધીરચ. વ્યાગમચધીલ ને અને એ
વી ખબર હુતેતો તે લુચાએને મારે બારણે ઉભા નહી રા
ખતે. ખરેખર સાહેબ તમે પાસે ઈમાનદારી હતી નહી,
તેથી તમેનાં મોડાંપર કયું લખેલું હતું નહી !”

ખોસારો, ગઈ વેલાનો.

૧—કાગલ.

૨—પાણી.

૩૬૧ ના ૨.

૧. દેવનાં વાગેરે વાંસલી—એ રાગ.)

૩૬૧ નાર તો એન રે,
રહે ધુણીને વસા;

આપે સુખ રે સર્વદા,
પામે જગનો ભસ.—૩૬૧.

નીતે હસતી ને બોલતી,
રહે ધુણીની સાય;
જેવું બાલકે લાડકું,
રમતું ધરીને હાથ.—૩૬૧.

કુખમાં સુખને લાવતી,
ભંગમાં કરતી રંગ;
વ્યાંસુ સુકવે પલમાં,
દઈ દિવાસા સંગ.—૩૬૧.

ઉતાવલમાં નહી બહુવરી,
ધીરજમાં નહી દોર;
ચતુર જીવીરે ચકલી,
ચિંચિં કરે, નહી ચોહાર.—૩૬૧.

રામે હોંસ સૌ વાતમાં,
જેમાં રાજ હોય
ધણી, તે ના નહીરે કોઈ દી,
સદા વાટ તે જોય.—૩૬૧.

રહે નીતે ગરીબાઈમાં,
ને સખજે તવંગર મોટ;
બુધ્ધ ખાઈને સખજે,
છે નથી કંઈ ખોટ.—૩૬૧.

ધર ને તન રાખી સાક બહુ,
દીપાવે વન ખર્ચ;
કસરનો કાપરો પૂરવા,
કરે ધુણીને ચર્ચ.—૩૬૧.

છોડું ટીપાંને કેલવી,
આપે સદયુષ સાલ,
ચોળી સોભાવે સર્વને,
રાખી કુલની લાભ.—૩૬૧.

નીતી શીખવે નારીને,
રાખી રખાવે પાસ;
સર્વે સહિયોની, ને કરે,
તોડી જગના કોંસ.—૩૬૧.

એવી નારને ધન્ય છે,
વલી ધન્ય જેની હોય;
પુત્રી એવીરે તેહને,
નાનાખાઈ સત જોય.—૩૬૧.